ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1
MARDI
1er OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 18·951 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.951

ԵՐԵՒԱՆ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒԵՑԱՆ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ 51.75%
Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ 41.29%

ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս ըսուած էր, Ընտրական Կեդր. Յանձնաժողովը Կիրակի, Սեպտ. 29-ին պիտի հրապարակէր Սեպտ. 22-ի նախագահական ընտրութեան վերջնական եւ պաշտօնական արդիւնքները, ինչ որ ըրաւ ժամը 14-ին: Յանձնախումբին նախագահը՝ Խաչատուր Բեզիրջեան կարդաց երկու յայտարարութիւններ. առաջինը կը վերաբերէր պաշտօնական արդիւնքներուն, որոնց մանրամասնութիւնները կու տանք առանձին: Այս արդիւնքները, քիչ տարբերութեամբ նախնական արդիւնքներէն (տե՛ս. «Յառաջ», Սեպտ. 28/29) կը հաստատեն Լ. Տէր-Պետրոսեանի վերընտրութիւնը ձայներու 51·75%-ով, մինչ Վազգէն Մանուկեան կը ստանայ ձայներու 41·29%-ը, Ս. Բաղալեան 6·34 եւ Աշոտ Մանուչարեան 0·6: Արդիւնքներէն զատ հրապարակուած է նաեւ հետեւեալը Խ. Բեզիրջեանի կողմէ. –

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ԸՆՏՐՈՒԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ղեկավարուելով Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան 51 յօդուածով ու «Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութեան մասին» ՀՀ օրէնքի 1, 32 յօդուածներով եւ հիմք ընդունելով 1996 թուականի Սեպտեմբերի 22-ի Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութեան արդիւնքների ամփոփիչ արձանագրութիւնը, ըստ որի Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի թեկնածու Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը ստացել է բոլոր թեկնածուների օգտին տրուած ձայների՝ 1·249·893, կէսից աւելի՝ 646·888 կողմ ձայներ

Կենտրոնական Ընտրական Յանձնաժողովը

ՈՐՈՇՈՒՄ Է՝

Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ է ընտրուած Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը:

Նախքան այս արդիւնքներու հրապարակումը, Ուրբաթ օր (Սեպտ. 27) Վազգէն Մանուկեանի կինը՝ Վարդուհի Մանուկեան մամուլի ասուլիս մը տուած է, որու ընթացքին յայտարարութիւն մը կարդացած էր իր ամուսինէն: Հոն, Վազգէն Մանուկեան կ՚ըսէ. – «Սիրելի հայրենակիցներ, Հայաստանում հաստատւում է ոչ օրինական իշխանութիւն, ընտրութիւններով ակնյայտօրէն չանցած, չընտրուած նախագահ յենուած բիրտ ուժի վրայ: Սա կատարւում է բացայայտ՝ ողջ համաշխարհային հասարակութեան առջեւ: Եւ երբ այնուամենայնիւ որոշ պետութիւնների ղեկավարներ շնորհաւորում են Լ. Տէր-Պետրոսեանին, սա դեռ չի նշանակում, թէ ընտրում են ոչ օրինական ճանապարհով ընտրուած իշխանութիւնը: Շնորհաւորում են ոչ թէ այն պատճառով որ չգիտեն, թէ ինչ է կատարուել Հայաստանում, այլ որովհետեւ այսօր չշնորհաւորելը քաղաքական հետեւանքներ կը բերի, որոնցում այդ պետութիւնները շահագրգռուած չեն»:

Վ. Մանուկեան անհեթեթ ջանք կ՚որակէ Սեպտ. 25-ի դէպքերը յեղաշրջման փորձ ներկայացնելու ճիգը: Կ՚ըսէ թէ եղած են խաղաղ ցոյցեր խաղաղ պատճառներով, «իսկ տեղի ունեցած որոշ անկառավարելի արարքներ, որոնք դատապարտելի են, փաստացի հրահրուել են իշխանութիւնների կողմից»:

Յայտարարութեան վերջաւորութեան մէջ, Վազգէն Մանուկեան կ՚ըսէ. – «Յաղթուել է մեր ժողովուրդը: Պէտք է ժամանակ եւ խաղաղ միջոցների կիրառում: Մեզ պէտք չէ քաղաքացիական պատերազմ որին անընդհատ փորձում են դրդել իշխանութիւնները, հաշուի չառնելով նոյնիսկ Ղարաբաղի հարցը, այլ այն օգտագործելով իբրեւ քաղաքական դեմագոգիա: Համբերութիւն, արիութիւն, խելամտութիւն: Այս պետութիւնը մեր բոլորինն է եւ ոչ թէ մի խումբ մարդկանց կալուածը»:

Երկուշաբթի առտու, մեր առած լուրերուն համաձայն, միշտ թաքստոցն էր Վազգէն Մանուկեան, մինչ տիկին Վարդուհի Մանուկեան կը յայտնէր թէ նախագահական ընտրութեան բուն արդիւնքները, ըստ որոնց յաղթած է Վ. Մանուկեան, արտասահման պիտի ղրկեն:

Երեւան հանդարտ էր եւ զինեալ ներկայութիւնն ալ զգալապէս թեթեւցած: Դատախազութիւնը ձերբակալման հրամանագիր մը հանած էր Արշակ Սադոյեանի դէմ, որ անհետացած էր:

Շրջան	Քուէարկողներ	Ս.Բ.	Վ.Մ.	Ա.Մ.	Լ.Տ.-Պ.
Երեւան	383·460	17·379	209·322	2·634	154·125
Արագածոտն	59·501	4·879	21·383	321	32·918
Արարատ	116·161	4·774	40·061	625	70·701
Արմաւիր	117·586	7·895	41·368	550	67·773
Գեղարքունիք	101·694	7·489	29·293	496	64·416
Լոռի	108·405	8·921	38·601	663	60·220
Կոտայք	103·356	9·731	47·862	590	45·173
Շիրակ	99·819	8·527	31·195	580	59·517
Սիւնիք	70·954	3·932	31·093	552	35·377
Վայոց Ձոր	29·194	2·338	9·851	129	16·876
Տաւուշ	57·669	3·442	15·786	364	28·077
Արտասահման	2·094	40	314	25	1·715
Գումար	1·249·893	79·347	516·129	7·529	646·888
Տոկոս		6·34	41·29	0·6	51·75

ԱՐՑԱԽԻ ԴԻՐՔԸ

ԼՂՀ-ի Ազգ. Ժողովը Սեպտ. 27-ին արտակարգ նիստ գումարած է ու յայտարարած թէ Երեւանի մէջ Սեպտ. 25-ին հրահրուած անկարգութիւնները կ՚որակէ «ազգային շահերի հանդէպ լուրջ պառակտողական գործողութիւն որը ձեռընտու է միայն մեր թշնամուն եւ միաժամանակ ոտնձգութիւն է արեան գնով նուաճուած ԼՂՀ-ի պետական անկախութեան ու նրա անվտանգութեան դէմ»:

«Հանրապետութիւն» միաւորումն ալ ընդդիմութեան արարքները պետական հարուածի փորձ նկատելով հանդէս եկած է յայտարարութեամբ, ընդգծելով որ հայրենի Խորհրդարանի վրայ ձեռք բարձրացուցած չարագործները չեն կրնար կրել երեսփոխանի անուն, տեղ չունին Հայաստանի Ազգ. Ժողովին մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 27

Ազգ. Ժողովի ութ երեսփոխաններու անձեռնմխելիութեան ջնջումին յաջորդ օրուան (Սեպտ. 27) հայաստանեան մամուլը բնականաբար առաջին տեղը տըւած է նիւթին: Նիւթին նկարագրականին ու մանրամասնութիւններու հետ ուշադրաւ է գլխաւորաբար Պ. Հայրիկեանի խօսքերով յայտնուած պառակտումը ընդդիմութեան ճակատին մէջ:

Նոյն օրուան «Առաւօտ»ը կանգ կ՚առնէ որպէս բողոքի շարժում ծայր առած դէպքերուն տրուած «պետական յեղաշրջումի փորձ» որակումին վրայ: Դ. Սարտիրոսեան վստահ է որ Խորհրդարանի յարձակումը հրահրողները չէին կրնար հաւատացած ըլլալ թէ այս ձեւով կարելի էր յեղաշրջում իրականացնել: Ան կը գրէ թէ ընդդիմութիւնը յոյս ունէր որ քանի մը սպանեալ կ՚ըլլայ որոնք կը ներկայացուէին որպէս «ոստիկանապետական վարչակարգի» զոհ: Ատով «նրանք խաղը շահած կը լինէին: Ճիշդ նոյն ձեւով պարտուած կը լինէր նախագահ Տէր-Պետրոսեանը, որին չէին ների սեփական ժողովրդի դէմ նման ուժային միջոցների կիրառումը»:

Սակայն, «իշխանութիւնները աւելի խելացի ու հեռատես գտնուեցան, փճացնելով հակառակորդի խաղը եւ խսկապէս ցուցաբերեցին զարմանալի սառնարիւնութիւն»: Այս վերլուծումը կը մղէ գրելու թէ Ազգային միասնութեան նոր դաշինքն ալ փլաւ:

Այդ փլուզումին մասին կ՚ըսեն Պ. Հայրիկեանի նոյն նիւթին արտայայտութիւնները («Ազգ»). ան կ՚ըսէ թէ ոչ ինք, ոչ ալ ԱԻՄ-ի որեւէ անդամ Ազգ. Ժողովի ձողերէն ներս չէ անցած: Ան իրենց ճակատին միասնութիւնը խանգարելու մեղքով կ՚ամբաստանէ Վազգէն Մանուկեանը որ յայտարարած է հրապարակաւ թէ ամէն պատասխանատուութիւն ինք կը ստանձնէ: Պ. Հայրիկեան ատիկա համաձայնութեան խախտում նկատած է ու որոշած՝ նոյն օրուան մամուլի ասուլիսին դուրս գալ դաշինքէն:

Ան նաեւ ցաւ յայտնած է պատահածին համար («Լրագիր»). յատկապէս՝ Խորհրդարանի շէնքին աւերումին ու Բ. Արարքցեանի, Ա. Սահակեանի խոշտանգումին: Կայ յաւելեալ տեղեկութիւնը թէ որոշած ըլլալով հանդերձ դաշինքէն դուրս գալու, ժամանակ չէ ունեցած:

Պ. Հայրիկեանի դէմ բաւական բուռն ելոյթ մը ունեցած է «Հանրապետութիւն» խմբակցութենէն Վիգէն Խաչատրեան բաղմութեան կիրքերը բորբոքելու ամբաստանութիւն ուղղելով անոր: Ան մինչեւ իսկ «սատահակ» կոչած է Հայրիկեանը, դատախազութեան հասցէին ալ ծանր քննադատական ներկայացնելով որ ամբողջ ընտրապայքարին թոյլ տուած է զրպարտչ քարոզչութիւն: Ատիկա պատճառ եղած է որ գլխաւոր դատախազ Ա. Գէորգեան հակադարձէ, ըսելով. «Դատախազութիւնը ամաչելու ոչինչ չունի: ...իմացէք՝ որտեղ ինչ էք խօսելու»:

Նոյն նիւթին ութ երեսփոխաններու անձեռնմխելիութիւնը վերցնելու քուէարկութենէն առաջ ուշադրաւ է Շ. Քոչարեանի (ԱԺՄ) հետեւեալ բացատրութիւնը. ան «ձեւական» կոչած է քուէարկութիւնը ու ըսած՝ «քանի որ Դաւիթ Վարդանեանը (ԱԺՄ) ձերբակալուել է ժամը 04·00-ին, իսկ դուք նրան նոր էք զրկել պատգամաւորական անձեռնմխելիութիւնից»:

Նիւթը աւարտած է քուէարկութեան ծանօթ արդիւնքներով:

Paris, le 27 Septembre 1996

Son Excellence
Monsieur Levon TER-PETROSSIAN
Président de la République d'Arménie

Monsieur le Président et cher Ami,

C'est avec un grand plaisir que j'ai appris votre réélection à la Présidence de la République arménienne. En cette circonstance, je tiens à vous présenter toutes mes félicitations ainsi que mes voeux chaleureux de succès dans la poursuite de votre haute mission.

Je suis persuadé que ce résultat contribuera à consolider votre action en faveur de la démocratie et de la modernisation économique de l'Arménie.

Je suis enfin convaincu que votre second mandat sera marqué par le règlement du conflit du Haut-Karabagh et le retour d'une paix durable dans la région. Comme je vous l'ai dit, la France est disposée à prendre toute initiative pouvant contribuer à la réalisation de cet objectif.

Veuillez agréer, Monsieur le Président et cher Ami, l'expression de ma très haute considération.

Bien amicalement,

JACQUES CHIRAC

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(28 Septembre)

VARDOUï MANOUKIAN DENONCE LA REPRESSION EN ARMENIE

Թերթը կ՚արձանագրէ Վարդուհի Մանուկեանի մամուլի ասուլիսին, որու ընթացքին ըսած է թէ ընդդիմութիւնը 48 ժամէն պիտի ներկայացնէ իր յաղթանակին փաստերը միջազգային դէտերուն: Ընդդիմութիւնը ընդյատակեայ գործունէութեան անցած է, որովհետեւ ինքզինք վտանգուած կը զգայ Լ. Տէր-Պետրոսեանի մղած հալածանքին պատճառով: ԱԺՄ-ի կեդրոնատեղին փակուած է իշխանութեանց կողմէ եւ Երեւան խիստ հսկողութեան տակ է:

(30 Septembre)

LE PRESIDENT SORTANT REELU EN ARMENIE

Կը հաղորդէ որ Լ. Տէր-Պետրոսեան վերընտրուած է, տալով վերջին թիւերը:

(Շար.ը Կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՐՈՒԱԾ ՎԱՐԿԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի կայունութեան պահպանման ու տնտեսական վերելքին միջազգային գնահատականին ապացոյց կը նկատուին տրամադրուած վարկերը: Անոնք բաւական կարեւոր գումարներ կը ներկայացնեն ու անհրաժեշտ են երկրին վերելքին համար: Այս հաստատումէն, դժբախտաբար յաճախ անպակաս կ'ըլլան սակայն ժխտական պնդումներ ալ: Կ'ըսուի, կը գրուի թէ վարկերու գումարները իւրացումներու, չարաշահումներու առարկայ կ'ըլլան, թէ այնքան ծանր պարտաւորութիւններ կը դնեն անոնք երկրին որ կը տուժէ յարակից մարզերու մէջ եւ նաեւ թէ անոնց վճարումը ծանր բեռ պիտի ըլլայ յետագայ սերունդներու, եւլն.:

Այս նիւթին մասին «Հայաստանի Հանրապետութեան» Սեպտ. 13-ի թիւին մէջ հարցազրոյց մը լոյս տեսած է, կատարուած՝ Կեդրոնական Դրամատան նախագահ Բագրատ Ասատրեանի հետ, Սեւակ Լալայեանի կողմէ:

Իր առաջին խօսքերով ան կը հաստատէ թէ սխալ է այսօր պնդել թէ արտաքին վարկերու պէտք չկար: Ժողովուրդը հարցեր ունի կարգաւորելիք ու անոնց համար նիւթական որոշ աղբիւրներու կը կարօտի: Սակայն Բ. Ասատրեան կը հերքէ այն յայտարարութիւնները որոնք կ'ըսեն թէ երկրին պարտքը անցած է մէկ միլիառ տոլարի սահմանագիծը: Ան կոչ կ'ուղղէ նաեւ նման նպատակաւոր քարոզչութիւններ սփռողներուն որ կարդան, յետոյ միայն խօսին: Հերքելով նաեւ ստացուած վարկերը «փոշիացնելու» պնդումները, կու տայ հետեւեալ բացատրութիւնները. վարկ կը տրամադրեն Համաշխարհային Դրամատունը, Միջազգային Տարադրամի Հիմնարկը եւ այլ կազմակերպութիւններ: Ամէն մէկուն ծրագիրը կը ներկայացուի տնտեսական քաղաքականութեան մաս կազմող փաստաթուղթով ուր գրուած կ'ըլլան կառուցուածքի բարեփոխումներու վերաբերող չօշափելի քայլեր, ինչպէս՝ սեփականաշնորհումէն մինչեւ այդ մարզի հաշուումներու միատարրութիւնը որ կը ստուգուի միջազգային միջոցներով:

Հայաստանի պետական պարտքերը երկու գլխաւոր գլխու մէջ կ'ամփոփուին. կան պետական պիւտճէի եւ Հայաստանի Կեդր. Դրամատան պարտքերը. այս վերջինը կը կազմէ 92.6 միլիոն ամերիկեան տոլար:

Պետական պիւտճէին տրուածները մեծ մասով կը գործածուին տնտեսական ենթակառոյցներու ստեղծումին համար, ինչպէս՝ ճամբայ, փոխադրութիւն, օդակայն, եւլն.: Անոնց քով տեղ կը գրաւէ ուժանիւթի բնագաւառը: Անոնց օրինակ է ատոմակայանը, Հրազդանի ջրելեկտրակայանը, ճամբաներու աշխոյժ վերանորոգումը:

Արտասահմանեան վարկերու շնորհիւ կ'ըլլայ աղէտի գօտիին վերակառուցումն ալ: 28.6 միլիոն տոլարով կարելի եղած է մօտ 2600 բնակարան կառուցանել 180 հազար քառակուսի մեթր տարածութեամբ: Կը կառուցուի նաեւ 9 գործատուն, որոնք աշխատանք պիտի տան 4-5 հազար հոգիի:

Միջազգային Տարադրամի Հիմնարկէն Կեդր. Դրամատան տրուած միջոցները կը գործածուին երկրին դրամական պահեստներուն մատակարարման համար: Անոնց շնորհիւ կը հակակշռուին արտաքին վճարումները, միջազգային առեւտուրի զարգացումը եւ կ'ապահովուի դրամին կայունացումը:

Վարկերու ընկերացող ծրագիրներուն պահանջները չկատարելու պարագային, յաջորդ փուլի վճարումները տեղի չեն ունենար: Այս ընթացքն է պատճառը որ Բելառուսիոյ տրուած վարկերը դադրեցուցած է Միջազգային Տարադրամի Հիմնարկը:

Զրոյցին վերջին հարցումը կը մեկնի վարկերը հատուցանելու մտահոգութենէն: Այսօր ստացուած վարկերը վաղուան սերունդներուն բարեկեցութեան վրայ անդրադարձ պիտի չունենա՞ն: Բ. Ասատրեան կը յիշեցնէ թէ Հայաստանի մէջ ի տարբերութիւն ՀԱՊ-ի այլ երկիրներու, տնտեսական աճ կ'արձանագրուի: Եթէ ան շարունակուի, վարկերը վաղուան սերունդներուն առանց ծանրութիւն ըլլալու կրնան վճարուիլ: Կեդր. Դրամատան նախագահը կ'ըսէ նաեւ թէ տրուած վարկերը աժան վարկեր են: Երկարամեայ վարկերուն մէկ մասը անտոկոս են, մէկ մասը տարեկան 0,5 տոկոս ունին:

Ճիշդ է որ Հայաստանի տրուած վարկերը վիճելի արժեւորում ունին շատ անգամ: Կայունութեան ու տնտեսական վերելքի ստոյգ չափանիշ ըլլալու հետ, անոնք ժխտական բնոյթով մըն ալ կը ներկայանան իրենց պարտադրանքներով որոնք կը տարածուին երկրին շուկային, արդիւնաբերութեան վրայ: Այս մարզին եւս ընդգրկումով միայն լման կ'ըլլար վարկերու մասին զրոյց մը. սակայն, ատոր համար յարմարագոյն խօսակիցը Կեդր. Դրամատան Նախագահը պիտի չըլլար, այլ Տնտեսութեան Նախարարը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՄՈՒԼ, ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՅԼ ԲԱՆԵՐ

(Մարմարայի տարեդարձին առթիւ)

Ա.

Սիրելի բարեկամ, կամ սիրելի ընթերցող,

ըսէ ինծի,

դուն ամէն իրիկուն քանի՞ ժամէն կը կարդաս այն ինչ որ մենք պատրաստեցինք ութ ժամէն, նոյնիսկ աւելի, տասը ժամէն: Որքա՞ն ժամանակ կը տրամադրես թափանցելու համար այն աշխատանքէն ներս, որուն համար մենք՝ ես եւ գործընկերներս ամբողջ օր մը վատնեցինք:

Կէ՞ս ժամ:

Մէ՞կ ժամ:

Աւելի՞:

Կ'ըսեն որ կան մարդիկ, որոնք ամէն օր մեծ հաւատարմութեամբ ու կանոնաւորութեամբ թերթ մը կը բերեն տունէն ներս, բայց այնուհետեւ անոր վրայ ակնարկ մը իսկ չեն նետեր: Պարզ հետաքրքրութիւն իսկ չունին տեսնելու թէ սա թերթին խորագիրները ի՞նչ բանի մասին կը խօսին:

Բայց կ'ըսեն դարձեալ որ կան մարդիկ, որոնք ամէն օր անպայման մէկ, երկու ժամ կը յատկացնեն թերթը ուշադրութեամբ կարդալու: Մինչեւ իսկ կան ծայրայեղ կերպով մեր մամուլին սիրահար մարդիկ, որոնց համար թերթ կարդալը արարողութիւն մըն է որ պէտք չէ վերջանայ, կամ պէտք է տեւէ այնքան երկար որ կարելի է: Այդ մարդիկը կը կարդան ու կը կարդան: Ծայրէն մինչեւ վերջը կը կարդան անյագուրդ յափշտակութեամբ: Կը կարդան, քիչ վերջ դարձեալ կը կարդան: Երբ ուրիշի մը հետ հանդիպում ունենան, իրենց սիրած մէկ մասը անոր ալ կը կարդան: Կան մարդիկ, որոնք կրնան անհաւատալիօրէն ութ ժամ տրամադրել՝ կարդալու համար այն ինչ որ մենք պատրաստեցինք ութ ժամէն:

Իսկ դուն արդեօք,
որքա՞ն ժամանակ կը տրամադրես:

Սա յօդուածը գրելու համար մենք մէկուկէս ժամ տրամադրեցինք: Սա կտորը թարգմանելու համար մէկ ժամ վատնեցինք: Սա սրբագրութիւնը ընելու համար մենք մօտաւորապէս մէկ ժամ տառապեցանք: Սա լուրը քաղելու ու խմբագրելու համար մենք լման երկու ժամ ժամանակ վատնեցինք: Ցետոյ, այս բոլորը քով քովի բերելու, համադրելու, սրբագրելու համար ժամ մը եւս վատնեցինք: Եւ մենք այս բոլորը վատնեցինք մէկ ու միակ օրուան մը ընթացքին: Երէկ ալ այդպէս ըրած էինք: Եւ վաղն ալ այդպէս պիտի ընենք: Եւ Աստուծոյ կ'աղօթենք, որ տակաւին երկար ժամանակ կարենանք ընել նոյնը:

Մենք ամէն գիշեր պահ մը թերթին վրայ կը նայինք ու կը յիշենք թէ ինչպիսի աշխատանք մը տարած ենք անոր իւրաքանչիւր բաժինը պատրաստելու համար: Դուն ալ երբեմն կը պատկերացնե՞ս արդեօք թէ կարգ մը մարդիկ բազում աշխատանք տարած են պատրաստելու համար թերթին սա կամ նա բաժինը, կամ ամբողջութիւնը, որուն չեմ գիտեր թէ դուն ո՞րքան կարեւորութիւն կու տաս: Մարդիկ երբեմն ապրանքի մը կարեւորութիւն կու տան, ապրանքի մը վըրայ կը գուրգուրան առանց յիշելու այն աշխատաւորները որոնք դեր խաղացած են այդ ապրանքին պատրաստութեան մէջ: Մենք, օրինակ, ամէն օր կ'երջանկանանք մեր սեղանին վրայ դրուած թարմ հացին բուրմունքով, մեր սեղանին ամէնէն թանկագին ու ընտիր նիւթը կը նկատենք հացը, բայց կը մտածե՞նք դըժոխային տաքին մէջ աշխատող փռապանին մասին,

Ջաղացպանին մասին, չարքաշ հողագործին մասին: Ո՛վ գիտէ զանազան ասպարէզներէ քանի տասնեակ մարդու քրտինքն ու աշխատանքը կայ սա մէկ պատառ հացին մէջ, զոր մենք մեր բերնին մէջ կը դնենք:

Սա ամենագեղեցիկ կառքը, մեր դարաշրջանի ամէնէն փարթամ կառքը, որ մեր կառատան մէջ կը սպասէ որպէս մէկը մեր ամենասիրելի ապրանքներէն, որուն վրայ կը գուրգուրանք որպէս մեր աչքին լոյսը, մեզի պահ մը անգամ չի յիշեցներ այն աշխատաւորները, որոնք բաժին մը ունին անոր ստեղծումին մէջ: Այնքան հպարտութեամբ ու երջանկութեամբ ման կու գանք երբ կը բազմինք անոր մէջ, ամէն օր մենք եւս այնքան աշխատանք կը տանինք այդ կառքը մաքրելու, մաքուր ու փայլուն պահելու համար, բայց որքա՞ն կ'օրհնենք արդեօք այն ճարտարագէտը, որ գծեց այդ կառքին ընդհանուր պատկերը, կամ այն աշխատաւորը, որ շինեց սա կառքին արգելակը, ուղղիչը, զսպակը, ապակին:

Այս օրինակներէն դատելով, գիտենք որ թերեւս իրաւունք չունինք սպասելու որ մարդիկ գիտնան թէ քանի մը աշխատաւորներ տարապայման աշխատանք վատնեցին պատրաստելու համա սա թերթին այս կամ այն անկիւնը: Եթէ բոլորս շարունակ մտածենք այն մարդոց մասին որոնք պատրաստեցին մեր ամէն վայրկեան սպառած այս կամ այն ապրանքը, ո՞ւր կը հասնինք, կամ պարզապէս, կը հասնի՞նք: Միլիոնաւոր մարդոց նպաստը կայ մեր միայն մէկ ժամուան ապրումին մէջ: Նպաստը կայ միլիոնաւոր մարդոց, որոնք ջախջախիչ մեծամասնութեամբ ստորագրութիւն չեն դըրած ու չեն կրնար դնել իրենց աշխատանքին տակ: Անոնք շատ աւելի համեստ հերոսներ են թերեւս քան օրինակ մենք, գիրքի մը, յօդուածի մը, իւղաներկ պաստառի մը հեղինակներս՝ մենք որ այնքան հպարտօրէն մեր գործերուն տակ կը դնենք մեր անունն ու ստորագրութիւնը: Կարծես կ'ըսենք. տե՛ս, բարեկամ, ե՛ս եմ այս գործին հեղինակը:

Ամէն անգամ որ պիտի նայիս այս գործին, պիտի գիտնաս որ ան շինուած է իմ կողմէ: Եւ զիս պիտի յիշես, ամէն անգամ որ պիտի նայիս անոր կամ պիտի մտածես անոր մասին:

Բայց իսկապէս, որո՞նք ամէն օր հրատարակուած թերթի մը նայելով ստորագրութիւններ կը տեսնեն անոր մէջ, եւ որո՞նք այդ նոյն թերթին կը նային որպէս հաց մը, որուն փռապանն ու ջաղացպանը կարեւոր չէ:

Բ.

Մենք՝ խմբագիրներս, գրողներս, լըրագրողներս, ամէն իրիկուն երբ թերթը կը ղրկենք մեր ընթերցողներուն, անտարակոյս այդ թերթին հետ կը ղրկենք նաեւ մեր ստորագրութիւնները եւ, քիչ մըն ալ, այն հպարտութիւնը, զոր մենք կը բեռցնենք մեր այդ ստորագրութիւններուն: Արդարեւ, մեր ստորագրութիւնները կը կրեն նաեւ մեր հպարտութիւնը, բան մը ըրած, բան մը ստեղծած ըլլալու մեր հպարտութիւնը: Արդար հպարտութիւն մըն է: Ինչ մեղք որ կարգ մը ասպարէզներէ ներս մարդիկ իրենց ստորագրութիւնը չեն կրնար դնել իրենց ըստեղծած գործին տակ եւ չեն ալ կրնար ուրեմն հպարտանալ այդ ստորագրութեամբ: Սա գեղեցիկ բիւրեղեայ շիշը, կամ մոխրամանը, որ այնքան գեղեցիկ է սեղանիս վրայ, իր շինարարին ստորագրութիւնը չի կրեր:

Մենք առհասարակ երջանիկ ենք, որ բոլորովին ալ անանուն աշխատանքի մը հերոսները չենք: Ճիշդ է որ ամէն օր մեր ըրածներէն, գրածներէն եւ թարգմանածներէն շատեր կը հրատարակուին առանց ստորագրութեան, բայց եւ այնպէս որոշ ու անտեսանելի ստորագրութիւն մը անոնց տակ իսկ կայ բանիմաց ընթերցողի մը համար: Մնաց որ ամբողջ թերթը արդէն մեր տեսանելի ու անտեսանելի ստորագրութիւնը կը կրէ: Եթէ ընթերցողը բան մը սիրէ այդ թերթին մէջ, գիտէ թէ մօտաւորապէս որու շնորհակալ է, կամ որու շնորհակալ պէտք է ըլլայ:

Գիտեմ թէ շատեր նախանձելի կը գըտնեն մեր այս ասպարէզը, քանի որ մենք այստեղ հպարտանալու կարելիութիւնը ունինք գործի մը տակ դրուած ստորագրութեամբ: Իրաւունք ունին: Աննման հաճոյք մըն է լաւ գործ մը կամ պարզապէս գործ մը ստեղծել ու յետոյ հպարտանալ այդ գործով, հպարտանալ այդ գործին տակ դրուած ստորագրութեամբ:

Բայց քիչեր միայն կը մտածեն որ մեր ասպարէզին մէջ գործի մը տակ, կամ ուղղակի թերթին առաջին էջին վրայ դրուած մեր ստորագրութիւնները միշտ ալ հպարտութեան ու երջանկութեան աղբիւրներ չեն: Այդ ստորագրութիւնները հպարտութեան կողքին, կը բերեն նաեւ գլխացաւեր, հոգեկան անհանգստութիւններ, ջղագրգռումներ, մտահոգութիւններ: Սխալ մը գործած ենք, կարեւոր զանցառութիւն մը ըրած ենք, կամ մէկու մը կամ հաստատութեան մը հասցէին խըգալի ակնարկութիւն մը ըրած ենք, սուր քննադատութիւն մը ուղղած ենք կարեւոր անձնաւորութեան մը հասցէին, կամ պարզապէս անյաջող գրութիւն մը գրի առած ենք, կամ պաշտպանած ենք տեսակէտ մը որ մեծ թիւով մարդոց համար հաճելի չէ, եւայլն: Ահա որ ստորագրութիւնը մղձաւանջ մը կը դառնայ, որովհետեւ ահա որ ստորագրութեան մէջ հպարտութեան զգացումը իր տեղը կը թողու պատասխանատուութեան զգացումին: Ստորագրութիւն՝ կը նշանակէ պատասխանատուութիւն: Այդ պահուն գիտես թէ ստորագրութիւնդ միայն գնահատանք ու հաւանութիւն պիտի չբերէ քեզի, այլ պիտի բերէ նաեւ դժգոհութիւն, թշնամանք: Պարագային համաձայն, ոմանք պիտի պարսաւեն քեզ, ոմանք պիտի դատապարտեն քեզ, ոմանք մինչեւ իսկ քու մահավճիռդ պիտի ստորագրեն: Եւ դուն հազար անգամ պիտի նախընտրէիր ստորագրութիւն եւ պատասխանատուութիւն չունենալ այդ գործին մէջ: Գիշերը բազմաչարչար գլուխդ պիտի դնես բարձին վրայ եւ պիտի մտածես. երանի թէ անանուն աշխատանքի մարդ ըլլայի, երանի թէ այս ասպարէզին մարդը չըլլայի, կամ պարզապէս, ինչ որ ամէնէն տխուրն է, պիտի ըսես՝ երանի թէ այս գրութիւնը գրած, այս սխալը գործած չըլլայի,

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԷՆ Օթթաուա մեկնելով, խումբ մը արուեստագէտներ մասնակցած են Նէշընըլ Կալըրի օֆ Գանատա ցուցահանդէսին, ուր կը ներկայացուէին Ժան-Պաթիսթ Գորոյի գործերը: Այցելութիւնը կազմակերպած էր Համազգայինի կերպարուեստի յանձնախումբը: Նախքան շրջապտոյտը, մասնակցողները ունկնդրած են տիկին Էլօ Տէր-Մելքոնեանի նախաբանը նուիրուած Գորոյի կեանքին ու գործին:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Գարէ Պէրրի ցրօսավայրին մէջ, կազմակերպութեամբ Ֆռա Անճելիքօ արուեստի տան, Սեպտ. 7-8-ին տեղի ունեցած է «Ֆօպուռ տէ զ'Առ 96» նըկարչական ցուցահանդէսը: Ձեռնարկին մասնակցած են տարբեր ազգերէ արուեստագէտներ: Համազգայինի անունով մասնակցած է Պայծառ Աւետիքեան որ իր երեք աշխատանքներով՝ «Գաղթ», «Յաւերժութիւն» եւ «Մեղեդի» ներկայացուցած է հայ գաղութը:

ՍՈՖԻԱՅԻ Հայ Ազգ. Տան սրահը Սեպտեմբեր 5-ին, ելոյթ ունեցած է Գիւմրիի զուլպայի գործատան մշակոյթի տան պարախումբը մեծ գնահատանքի արժանանալով:

ՊԱԼԹԵԱՆՆԵՐՈՒ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ ԵՐԷԿՈՒԱՆ «ՄԵԾ ԵՂԲՕՐ» ԴԷՄ

Անկախ Լիթուանիոյ առաջին նախագահը (1990 – 92) Վ. Լանտսպէրկիս որ այսօր կը գլխաւորէ երկրին ընդդիմութիւնը, պրիւսէլեան մամուլին մէջ հանդէս եկած է Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւններու նիւթով: Բամծը այն է որ իրենք որպէս նախկին խորհ. ուղրտին ենթարկուած երկիրներ, Արեւմուտքին հետ նոյն աչքով չեն դիտեր այսօր Ռուսաստանի ներքին զարգացումները: Ելցինի վերընտրութեան սպասումը այնքան անհամբերութիւն չէ պատճառած իրենց, որքան Արեւմուտքին: Իրենք սորված են իրենց դիմադրական ջիղը միշտ արթուն պահել Ռուսաստանի դէմ որ ֆիզիքական ու բարոյական ճնշումներով միշտ ջանացած է բնաջնջել պալթեան ժողովուրդները: Սխալ չէ ըսել որ անոնց անկախութեան պայքարը տեւած է խորհրդային տիրապետութեան ամբողջ ընթացքին, 1940 – 1988:

Նման անցեալ մը թոյլ չի տար որ այս ժողովուրդները լուրջ փոփոխութիւններ նշմարեն Արեւելքի իրենց դրացիին մօտ: Կայ միշտ ընտրանի մը որուն մտայնութիւնը շատ քիչ կը տարբերի նախորդ շրջանէն: Չեչէնիոյ մէջ գործուած ծայրայեղութիւնները լայնօրէն կը յիշեցնեն Լիթուանիոյ մէջ մասնաւորաբար 1944 – 54 շրջանին պատահածները: Փոխուած չէ նաեւ նման պարագաներու Արեւմուտքին վերաբերումը: Լանտսպէրկիս կը յիշէ 1990-ին նախագահ Պուշէն ստացած ապահովութիւնը թէ խորհրդային ուժեր չեն կրնար զինեալ միջամտութիւն կատարել Լիթուանիոյ մէջ, առանց վըտանգելու Գորպաչովի վարած քաղաքականութեան: Եւ ամիս մը ետք խորհրդային զինեալ ուժեր 13 անզէն Լիթուացիներ սպաննեցին:

Այսօր, վեց տարի ետք, Պալթեան երկիրները վերստին անկախ են, իսկ Ռուսաստան համայնավարական չէ. այսուհանդերձ մօսկովեան քաղաքական քարոզչութիւնը կը հրահրէ ճակատը: Ցաճախ, այդ թշնամական կեցուածքին պատրուակ ցոյց կը տրուի ռուս փոքրամասնութեան մը հանդէպ խտրական վերաբերումը, բայց իրականութեան մէջ Ռուսաստանի քաղաքական ընտրանին չէ համակերպած ռազմավարական կէտեր կորսնցնելու գաղափարին. ինչպէս՝ օդային տարածք, հողային անցքեր, եւլն. որոնց հակակշիռը ունենալու վարժուած էր:

Իշխանութիւնը իրենց ձեռքը ունեցողները որոնք պատերազմի կողմնակիցներ են, ոչինչով ազդուած են վերակառուցումէն. այնպէս որ երբ ՄԱԿ-ի, կամ ՕԹԱՆ-ի մէջ կը խօսուի աշխարհի նոր կարգ-կանոնին ու Ռուսաստանի հետ գործընկերութեան մասին, պալթեան ղեկավարները չեն կրնար չզարմանալ ու հարց չտալ թէ այդ հեռանկարները ո՞ր Ռուսաստանին համար են:

Պալթեան այս ղեկավարին կարծիքով, ռուսական կայսրութեան մը վերածնունդին արգելք ըլլալու միակ ճարը զարկ տալ է անոր ժողովրդավարացման հոլովոյթին: Պէտք է վերջ տալ ծաւալապաշտական Կրեմլինի մը խաղը խաղալուն, քաջալերելու համար Ռուսաստանի ժողովրդավարացումը: Ազդու միջոց մը կ'ըլլայ այդ ուղղութեամբ, Պալթեան երկիրները առնել ՕԹԱՆ-ի շրջանակին մէջ: Մինչեւ այսօր Կրեմլին յաջողեցաւ արգելք ըլլալ այս դաշինքին ընդլայնումին:

Լանտսպէրկիս կը յիշէ թէ 1968-ին եօթը խիզախ անձեր միայն Չեխոսլովաքիոյ ներխուժումին դէմ բողոքելու համար Կարմիր Հրապարակ իջնելու յանդգնութիւնը ունեցան: Այսօր ալ, կ'ըսէ, Դումային մէջ ինը երեսփոխան միայն կայ որ ի նպաստ կ'արտայայտուին Չեչէնիոյ անկախութեան: Եթէ աւելի մեծ ըլլար անոնց թիւը, ժողովրդավարացման ընթացքին մէջ լուրջ քայլ մը առնուած կ'ըլլար, առանց սպասելու սերունդներու եւ մըտայնութիւններու փոփոխութեան: Արեւմուտքը բնաւ չի փափաքիր որ Ռուսաստանի ընտրութիւններուն համայնավարները յաղթեն, որպէսզի պատերազմին կողմնակից խմբակը գործի գլուխ չմընայ: Եթէ այդ փափաքը իրականանայ, պիտի նշանակէ թէ ժողովրդավարութիւնը ապագայ ունի Ռուսաստանի մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿՈՉՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՇՔԱՆՇԱՆՆԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒՆ

Անկախութեան հռչակման Ե. տարեդարձին առթիւ հայրենիքին մատուցանած իրենց ծառայութիւններուն, ազգային բանակի ստեղծման գործին մէջ ունեցած իրենց նշանակալի մասնակցութեան եւ Հանրապետութեան սահմաններու պաշտպանութեան ժամանակ իրենց ցուցաբերած քաջութեան եւ արիութեան համար Հայաստանի նախագահի հրամանագրով Հայաստանի զինեալ ուժերու 283 սպաներ ու զինուորներ արժանացած են հայրենիքի բարձրագոյն կոչումներու եւ զինուորական պարգեւներու: Յետ մահու Հայաստանի Հանրապետութեան ազգային հերոսի կոչումին արժանացած են Մովսէս Գորգիսեան, Մոնթէ Մելքոնեան, Վիտիա Այվազեան, Գեղամնիք Միքայէլեան, Ջիւան Աբրահամեան, Եուրա Պօղոսեան, Թաթուլ Կըրպէեան: Մարտական Խաչ Ա. աստիճանի շքանշանի արժանացածներու մէջ են գեներալ-մայոր Արտուշ Տէր-Թադեւոսեան եւ գեներալ-մայոր Սէյրան Օհանեան:

ՆՈՒԷՐ ԳԻՒՄՐԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

«Հայուրալսիբշին» հայ-ռուսական շինարարական ընկերութիւնը կարեւոր նըւէր մը յանձնած է Գիւմրեցիներուն, քաղաքին կեդրոնական հրապարակը զարդարող շարժանկարի նախկին շէնքը հիմնովին վերականգնելէ ետք զայն օժտելով որպէս քաղաքին հանդիսութիւններու տունը: Շէնքը որ 20-ական թուականներուն կառուցուած է եւ կարեւոր բաղկացուցիչներէն է հրապարակի ճարտարապետական ամբողջութեան, ծանր վընասներ կրած էր երկրաշարժէն: Վերականգնումի աշխատանքները կարելի եղած է իրագործել շնորհիւ Համաշխարհային Դրամատան վարկէն տրամադրըւած գումարին:

ԶՕՐԱՆՈՑԻ ՆՈՐ ՇԷՆՔ

Հայաստանի անկախութեան տօնին նախօրեակին գործածութեան յանձնըւած է Երեւանի հրամանատարական բազմարնոյթ ուսումնարանի զօրանոցին նոր շէնքը, որ կառուցուած է «Հայաստան» Հիմնադրամի միջոցներով: Հոն կրնան բնակիլ 750 ուսանողներ, որոնց համար ստեղծուած են ուսումնական, մշակութակենցաղային բոլոր պայմանները: Այս շէնքին կից, միշտ «Հայաստան» Հիմնադրամի միջոցներով, կառուցուած է բազմարուժարան, նաեւ՝ մարզադաշտ: Կան շինարարական այլ ծրագիրներ եւս:

...կամ այս անհաճոյ քայլը չառնէի: Ինչո՞ւ արդեօք գլուխս դնէի այսպիսի պատասխանատուութեան մը տակ:

Այդ ինչուին պատասխանը շատ յայտնի է մեզի, նոյնիսկ եթէ հազար անգամ ...նենք այդ «ինչո՞ւ»ն: Որովհետեւ, ...ընկերային կեանքի մէջ, բոլոր կչիռքները երկու նժարներ ունին, որոնցմէ մէկուն մէջ զոհողութիւն ու երջանկութիւն կայ, իսկ միւսին մէջ պատասխանատուութիւն եւ անձկութիւն: Բնականոն մարդուն մօտ կչիռքին այս երկու նժարները հաւասար ծանրութիւն ցոյց կու տան, կամ այդպէս պէտք է ցոյց տան:

Մարդիկ չե՞ն կրնար երջանկութեան նժարը աւելի ծանր բռնել եւ առոր փոխարէն թեթեւցնել պատասխանատուութեան եւ անձկութեան նժարը: Կրնան: ...Կարելի չափով կը խուսափին պատասխանատուութիւններ ստանձնելէ եւ հեռու կ'ըլլան միայն այնպիսի ...ներու, որոնք ապահով երջանկութիւն ու հանդստութիւն կը բերեն: Իրենց ...ութեամբ, գիշերը հանգիստ են, ...իրենց գլուխները բարձին վրայ կը դնեն: Ուրիշներու համար հոգ չընել, ուրիշներու տառապանքով չհետաքրքրուիլ, կամ ուրիշներու համար երջանկութիւն կառուցելու պարտականութիւն չստանձնել, խուսափիլ ամէն տեսակ պայքարէ կամ վիճաբանութենէ, ոեւէ մէկու խորհուրդ չտալ, յանձնառութիւն չընել, իր անձնական շահը վտանգի չմատնել ուրիշի մը բարիքին համար, կարելի չափով հեռու մնալ պաշտօնական ու անպաշտօն այն բոլոր ձեռնարկներէն, որոնք պատասխանատուութիւն կրնան բերել մարդուս, եւ տակաւին շատ բան: Մարդ եթէ նուազագոյնի իջեցնէ նմանօրինակ շարժումներն ու մտահոգութիւնները, երջանկութեան ու հանգստութեան յարմարագոյն պայմաններ կը ստեղծէ իրեն համար:

Բայց որքա՞ն կարելի է թեթեւցնել պատասխանատուութեան նժարը: Եւ մարդ որքա՞ն կ'արդարացնէ մարդ ըլլալու հանգամանքը, եթէ շարունակ մտածէ պատասխանատուութեան նժարը թեթեւ պահելու մասին:

Ռ. Հ.

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Հետեւեալ առտու ես ու ինք վար ի...նք ու գացինք Բերա Բալըգ:

– Եկէ՛ք գլխաւոր արկղակալին հետ ...ք ալ տեսնուեցէ՛ք, թերեւս կը յաջո...ղինք համոզել, որպէսզի քանի մը ...ալ սպասէ, ըսաւ ինծի:

...անք իր գրասենեակը եւ զիս ներկա...ուց երիտասարդի մը, որ իբր թէ ...աւոր արկղակալն էր, թէեւ աւելի ...ղ դրացիի մը երեւոյթը ունէր:

...յս վերջինը սպառնական խօսքեր ը...եւ հագիւ մինչեւ իրիկուն պայմա...ժամ տալու հաւանեցաւ, յայտնելով ..., հակառակ պարագային, զգըրոյները ...րի բացուէին ի ներկայութեան ոստի...անութեան եւ դեսպանական պաշտօն...եայի մը:

Ցայտնի էր որ բոլոր առոնք մեզ վախ...ցնելու համար հնարուած բաներ էին՝ ...սոնց ոսկի ձեռք ձգելու նպատակով, ...ց եւ այնպէս իրենց խօսքը վերջնական էր: Հարկ էր դրամը ցնծալ եւ կամ սպառնացող վտանգին պատրաստուիլ:

Եկայ կացութիւնը պարզել Վահէին ու Գեղամին, որոնք ինչպէս ըսի, հեյլէնահպատակ կնոջ մը տունը ապաստանած էին ու հոն փակուած կը մնային շաբաթներէ ի վեր, որովհետեւ ոստիկանութիւնը ամէն կողմ զիրենք կը փնտռէր:

Կարճ խորհրդակցութենէ մը ետքը՝ Վահէ մեկէն ոտքի ելաւ, անկողնին տակէն երկու ըէվոլվէր հանեց, որոնց մին Գեղամին տուաւ.

– Երթանք Շարլիէն տեսնելու, ըսաւ:

Միեւնոյն ատեն ինծի ալ պատուիրեց որ հեռուէն հետեւիմ իրենց, որպէսզի եթէ երբեք ճամբան ձերբակալուին՝ լուր ունենամ:

Կողմնակի փողոցներէ անցնելով՝ անվտանգ հասանք Թէփէ Պաշի, Բերա Բալըգի քով: Վահէ ու Գեղամ ներս մտան, մինչ ես դուրսը սկսայ շրջիլ, սրտատրոփ, այս այցելութեան արդիւնքին սպասելով:

Քառորդ ժամ կամ քսան վայրկեան ետքը Վահէ ու Գեղամ երեւցան: Իրենց դէմքէն կռահեցի որ ամէն բան յաջող անցած էր:

Երբ առանց փորձանքի վերադարձանք Ապանոզ փողոցի տունը, Վահէ պատմեց անցած դարձածը:

Երկու ընկերները կը մտնեն Շարլիէի գրասենեակը, ուր կը գտնուէր նաեւ այն երիտասարդ պարոնը որ իբրեւ գլխաւոր արկղակալ ներկայացուած էր:

Գեղամ դուռը կը գոցէ ու առջեւը կը կենայ. Վահէ քայլ մը առաջ գալով՝ ըէվոլվէրը կը հանէ գրպանէն ու առանց խօսակցութեան մտնելու կը պահանջէ որ իրենց վերաբերեալ նամակներն ու կնիքը յանձնեն անմիջապէս, հակառակ պարագային՝ սպառնալով երկուքն ալ գետին տապալել:

Արդիւնքը վայրկեանական կ'ըլլայ. Շարլիէ՝ դողահար՝ կը բանայ գզրոցը եւ ինչ որ կայ հոն կուսակցութեան անունին՝ կը յանձնէ Վահէին, որ Գեղամի հետ կը մեկնի ամենայն հանդարտութեամբ:

Ոմանք կը կարծեն, և նոյնիսկ գրած ալ են կարծեմ թէ՝ Վահէ իր ընկերները վըտանգի ենթարկած է՝ ինք միշտ զգուշութեամբ խուսափելով: Ես որ մօտէն ճանչցած եմ Վահէն եւ իր մէկ քանի գործերը տեսած՝ չեմ կրնար այդ անիրաւ դատաստանը ընել իր մասին:

Հարկը պահանջած ատեն վտանգէ խոյս չէ տուած եւ իր ընկերներուն մասին ալ միշտ անձնուէր եղած է:

Գուցէ այս պատմութեան ընթացքին առիթը ունենամ այս մասին ուրիշ օրինակներ ալ յիշելու:

Շարլիէի շանթաժը այս կերպ վերջ գտնելէ յետոյ, Վահէ հակառակ իր ճըգնաժամային կացութեան, կը փորձէր վերակազմել Կ. Պոլսոյ Հնչակեան վարչութիւնը, որ բոլորովին կազմալուծուած էր, բացակայութիւններու եւ բանտարկութիւններու երեսէն:

Ինք սենեակին մէջ փակուած՝ բնականաբար կարող չէր այս մասին բանակցութիւններ կատարելու ու ես էի որ ամէն անդին ինկած մարդ կը փնտռէի Հընչակեան օծելու համար:

Մէկ քանի անյաջող դիմումներէ ետք, յիշեցի արձանագործ եւ ճարտարապետ Արապեանը, եռանդուն եւ համարձակախօս երիտասարդ մը, որ այդ թուականին Փարիզէն նոր դարձած, աշխատանոց մը ունէր Բերա, Մեծ Փողոց, Ալեքսանտրըկի սրճարանին մօտերը:

Խօսք բացի իրեն եւ վերջապէս այնքան ստիպեցի որ համոզուեցաւ.

– Ո՞վ են ընկերներս, հարցուց:

Պատասխանը շատ դժուար էր տալ, որովհետեւ մարդ չկար մէջտեղ:

– Ընկերներդ պիտի ճանչնաս երբ վերջնականապէս ընդունիս Վարչութեան անդամակցութիւնը, ըսի խորհրդաւոր կերպով մը:

Եւ յետոյ զինքը առաջնորդեցի Վահէի թաքստոցը, ուր մէկ քանի անգամ եկաւ գնաց խորհրդակցելու համար, բայց տեսնելով որ մէջտեղը ո՛չ մարդ կայ, ո՛չ կազմակերպութիւն, ո՛չ ալ իրական ուժ մը, կամաց մը քաշուեցաւ:

Վահէի մեծագոյն մտատանջութիւնն էր բանտարկուած ընկերները, որոնց կարող չէինք որեւէ կերպով օգնութեան հասնիլ:

Մտածեցինք յիշատակագիր մը տալ դեսպաններուն եւ անոնց միջամտութիւնը խնդրել իրենց ի նպաստ՝ բանտարկեալներուն, սպառնական ձեւով մը:

(Շար. 10)

(Շար. Ա. էջէն)

«L'HUMANITE»

(28 Septembre)

ARMENIE: *LES SOLDATS PATROUILLAIENT*

Շատ կարճ ակնարկ մըն է որ Երեւանի պատկերը կը ներկայացնէ ու կ'անդրադառնայ երկու տողով Վարդուհի Մանուկեանի մամուլի ասուլիսին:

«LE MONDE»

(29/30 Septembre)

LA CONFUSION CONTINUE A REGNER EN ARMENIE SIX JOURS APRES LES ELECTIONS

Լրատուութեան բաժնին մէջ կը գրէ թէ ընդդիմութեան բիրտ ուժի մէկ նոր արտայայտութեան վախէն մղուած, Լ. Տէր-Պետրոսեան վերջնապէս խզեց յառաջդիմական դեմոկրատի իր պատկերին հետ, տէ փաքթօ հաստատելով պաշարման վիճակ Երեւանի մէջ: Կու տայ նաեւ այլ ծանօթ լուրեր, հուսկ կ'արձանագրէ Մարի Ժեկոյի ստորագրութեամբ միջազգային դէտերու այն տեղեկագրին ուր կ'ըսուի թէ նկատուած անկանոնութիւնները անբաւարար են խնդրոյ առարկայ ընելու համար արդիւնքները:

«LE FIGARO»

(28 Septembre)

TER-PETROSSIAN SUR DE SA FORCE

Ցատուկ թղթակիցը Սթեֆան Քովաքս պատկերը կը պարզէ քաղաքին, ուր Սեպտ. 27, Ուրբաթ իրիկուն «Անոյշ»ը կը ներկայացուէր Օփերան: Օփերան կը տրուէր ճատրակ խաղացողներու ի պատիւ եւ միայն անոնք կրնային արգիլեալ գօտիներէն անցնիլ: Փողահար մը կ'ըսէ. «Գէշ կը զգամ: Զինուորականները ամէն կողմ են: 1988-ին, խորհրդային հրասայլերն էին հոս, բայց անոնք մէկ անգամ չկրակեցին»: Երկար կու տայ միւս ծանօթ լուրերը ու վերջաւորութեան կը գրէ թէ ժիրայր Լիպարիտեան կը բորբոքի. «Ի՞նչ բրած կ'ըլլար ձեր նախագահը եթէ ամբոխը ներխուժած ըլլար Ազգ. Ժողովէն ներս եւ Փ. Սեկէն խոշտանգուած ըլլար: Անշուշտ հրասայլեր ղրկած կ'ըլլար: Կը խորհիմ նոյնիսկ որ ժողովուրդին վրայ կրակել տուած կ'ըլլար: Կը թերագնահատէք անցած-դարձածը, փաշիստ փուչի մը փորձն էր, ոչ թէ քաղաքական հարց մը: Համապատասխան միջոցներ հարկաւոր էին»:

(30 Septembre)

ARMENIE: *RETOUR A LA NORMALE A EREVAN*

Թղթակցուհին կը հաստատէ որ Երեւանի փողոցները վերադտած են իրենց հանդարտութիւնը, հրասայլերը հեռացած են, բնակչութիւնը ազատ կ'երթեւեկէ:

Բնակիչները կը չնչեն, կ'ըսէ բայց «ազգայնական Վազգէն Մանուկեան կը փնտռուի»: Լայն արձագանգ կու տայ ԱԻՄ-ի պարագլուխ Պարոյր Հայրիկեանի արտայայտութիւններուն: Ան կ'ըսէ թէ ընդդիմութեան միակ ղեկավարն է որ ազատ է: Ըստ իրեն իր շարժումէն քանի անդամներ ձերբակալուած են, ոմանք կոպտօրէն խոշտանգուած են եւ կրնան հաշմանդամ մնալ: Անոնցմէ մէկը՝ Կարիկ Առաքելեան անդամալոյծ սրունք մը ունի: Կը պատմէ թէ Ազգ. Ապահովութեան գրասենեակէն կը վերադառնայ: Հոն բաած է եւ կրկնած, որ փուչ չէր ու կ'աւելցնէ.- «Ես դէմ էի խորհրդարան մտնելու: Բայց, Մանուկեան իր կուսակցութեան անդամներուն ճնշումին տակ էր: Ինծի ըսաւ՝ բան մը պէտք է տալ այս բոլոր մարդոց որոնք կը սպասեն»:

Սեպտ. 30-ի, մեր տեսած միւս օրաթերթերն ալ՝ Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ, Ֆայնէնշըլ Թայմզ, Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլ կ'արձագանգէին վերջնական արդիւնքներուն:

ԱԶՐԲԵՋԱՆԻ ՀԱՄԱՐ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ Է ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԲԱՆԱԿԸ

Ազրպէյճանի Արտաքին փոխ-Նախարար Մէմէտկուլիև Նախագահն է Եւրոպայի Խորհուրդին մէջ յատուկ հրաւիրեալի օրինավիճակի տէր Ազրպէյճանի խորհրդարանական խմբակին: Ան Ստրազպուրկի մէջ պատասխանելով Հայաստանի նախագահական ընտրութեան յաջորդած դէպքերուն մասին հարցումի մը, յայտնած է թէ իրենց համար նախընտրելի է Հայաստանի մէջ կայուն իշխանութեան մը գործունէութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ շարունակել Մինսկի խումբին բանակցութիւնները Ղարաբաղի հարցին մասին:

Ան դժգոհած է որ Երեւան այդ բանակցութիւններուն մէջ չինիչ կեցուածք ունենալ չի փորձեր: Աւելցուցած է որ իրենց համար անընդունելի է Ղարաբաղի անկախութեան եւ զինեալ ուժ պահելու Հայաստանի պնդումը:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԳԼԻՆԹԸՆ կը փորձէ կարգադրել Իսրայէլացիներու եւ Պաղեստինցիներու նոր բռնկումը եւ այդ նպատակաւ, Հոկ. 1-ին, Ուաշինկթըն հրաւիրած է Արաֆաթը եւ Նեթանիահուն որոնք ընդունած են: Հանդիպումին պիտի մասնակցի նաեւ Հիւսէյն Թագաւորը, իսկ Եգիպտոսի նախագահը անմիջապէս չէ պատասխանած, նախապայմաններ ունի եւ միայն վերջին պահուն յայտնի պիտի ըլլար իր դիրքը: Կարելի չէր շատ լաւատես ըլլալ այս հանդիպումին արդիւնքին մասին, քանի Նեթանիահու անզիջող կը մնար եւ չեչտած էր, Սեպտ. 28-ին իսկ, որ փապուղին բաց կը մնայ ընդմիշտ: Համեմատական հանդարտութիւն մը կը տիրէր շաբաթավերջին, բայց, բախումներու հետեւանքով մեռեալներու թիւը 65 էր պաղեստինեան կողմը եւ 14՝ իսրայէլեան (զինուոր), նաեւ եգիպտացի սպայ մը: Գլինթըն չուզեր, անշուշտ, գէշ մարդ ըլլալ Իսրայէլի հետ, նախագահական ընտրութենէն հինգ շաբաթ առաջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կրթական մարզը ընդհանուր գործադուլի դիմած էր Սեպտ. 30-ին, մանկապարտէզէն մինչեւ համալսարան: Հոս ալ բողոք կայ պաշտօններու (5.000) ջնջումին դէմ դպրոցներու եւ վարժարաններու մէջ, որու փոխարէն 2.700 պաշտօն կը ստեղծուի բարձրագոյն ուսման մէջ, ըստ 1997-ի պիւտճէին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ գործազրկութիւնը նոր յաւելում մը եւս արձանագրեց Օգոստոսին եւ տոկոսը հասաւ 12,6%-ի:

ՇԻՐԱՔ շարունակելով զաւառական իր շրջապտոյտը, հիւսիսային շրջան այցելեց եւ իր ելոյթներուն մէջ, չեշտը դըրաւ աշխատանքներու ստեղծման վըրայ:

ՓԱՐԻԶԻ արեւելեան արուարձաններու վրայ (Կառ տը լ'էսթ) գործադուլի շարժում մը ծայր տուաւ Սեպտ. 28-ին որ վերջ պէտք է գտնէր Սեպտ. 30-ի իրիկունը: Ուղեւորները դժգոհ են ձմրան նոր ժամանակացոյցէն եւ կը բողոքեն 5.000 գործազրկումի համար:

ՔԻՒՐՏ ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ (ՓՔՔ) պատկանող երեք բանտարկեալներ Պոլսոյ Պայրամփաշայի բանտին մէջ իրենք զիրենք հրկիզած են Սեպտ. 28-ին, բողոքելու համար Տիյարպէքիրի բանտին մէջ արգելափակուած իրենց 11 ընկերներուն մահուան դէմ:

ՊՈՒՖԱՐԻՔԻ (Ալժերիա) շուկայի մը մէջ է որ ռմբափորձ մը գործուած է այս անգամ: Թակարդ-կառքի մը պայթումին հետեւանքով 15 մեռեալ կայ եւ 78 վիրաւոր:

ՌԻԷՕՅԻ բլուրին վրայ է որ Շաբաթ եւ Կիրակի (Սեպտ. 28 եւ 29) 50 հազար հոգի հաւաքուած էին Լը Փէնի Ազգ. Ճակատի տարեկան տօնին՝ Կապոյտ – Սպիտակ – Կարմիր: Երկարապատում ե-լոյթի մը մէջ, Լը Փէն իր շարժումը ներկայացուց որպէս միակ փրկութիւնը Ֆըրանսացի ժողովուրդին, ասպարէզ կարդաց կառավարութեան, ազդարարելով՝ լաւ խորհեցէ՛ք մեզի դէմ պատերազմ յայտարարելէ առաջ:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՎԱԼԱՆՍ. – Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Գիզիրեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման

Յարութիւն Շիրվանեանի

մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

INFORMATIONS CULTURELLES

Autour de l'Exposition
ARMENIE
entre Orient et Occident

DEBATS
L'ARMENIE
FACE A SON DESTIN
Animé par Christian Makarian (Le Point)
Mercredi 2 Octobre 18 heures 30

Auditorium de la Galerie Colbert
(2, rue Vivienne - 6, rue des Petits-Champs
Paris 2ème).

— *Entrée libre* —

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE
REGION MARSEILLE

Présente

NAVASART
Ensemble folklorique de Danse de Paris

à l'AUDITORIUM
DU PALAIS DES CONGRES
le Samedi 19 Octobre à 20 h 30

— P.A.F.: 120 F. —
Tél. : 91 77 61 66 / 91 93 59 07.

REPAS ANNUEL

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section « S e v a n » de Vienne
organise son R E P A S A N N U E L
le Dimanche 6 Octobre à 12 heures
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne :
9, rue du Cirque
Venez très nombreux pour se retrouver ensemble autour d'un bon repas et admirer les danses des enfants de l'Ecole Arménienne de Vienne.

Réservations :
Salon Michel: Tél.: 74 85 12 69;
M.C.A.: Tél.: 74 53 43 80.
— *Participation* : 80 F. —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի վարչութիւնը կը խնդրէ նկատի առնել իր յառաջիկայ համերգը որ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Նոյեմբեր 30-ին, Փարիզ, Opéra Comique — Salle Favart-ի մէջ:

Ցայտագիրը յատկացուած է Կանաչեանի եւ Ափրիկեանի գործերուն:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ 2-2 հաւասար արդիւնք արձանագրեց Մարթիկի հետ: Դասաւորման գլուխն է Թուլուզ 22 կէտով, Վալանս 18-րդ է 11 կէտով, վերջինն է Շաւըրվիլ 7 կէտով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ. – Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մոմճեան 200 Ֆր.:

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԵՐԵԿՈՅԹ
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ
ԵՐԳԵՐՈՒ
կը կատարէ՝

ԲՈՒԶԱՆԴ ՖԸՆՏԸԳԵԱՆ

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 4,
ժամը 20.30-էն սկսեալ,
Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ
«Ֆրէնկեան Սրահ»ին մէջ՝
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
- Մուտքը ազատ է -

l'UGAB - MARSEILLE
et
AZADAKROUTIOUN
vous invitent à la

PROJECTION-CONFERENCE

sur l'Exposition de la Bibliothèque Nationale de France
« *ARMENIE ENTRE ORIENT ET OCCIDENT* »
le Vendredi 4 Octobre à 20 heures 30
par
Raymond H. KEVORKIAN
«Commissaire de l'exposition»
au Siège de l'U.G.A.B.
327, Boulevard Michelet, Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45.

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

Խալի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու Կրթական Մարմինը կը յայտարարեն թէ հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 2, Չորեքշաբթի, ժամը 8.30-ի եւ 12.30-ի միջեւ: Կը դասաւանդուին լեզու, կրօնք, պատմութիւն, խօսակցական վարժութիւն, երգ ու պար: Ինչպէս միշտ, օթօքառը կ'անցնի Մէզոն Լա Ֆորէի, Գլամարի եւ Խալի գլխաւոր պողոտաներէն:

Արձանագրութեան եւ յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել քարտուղարութեան՝ 46. 44. 28. 52:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

URGENT

La M.C.A. recherche une personne pour Contrat Emploi-solidarité Bilingue Français / Arménien pour travaux d'employé de bureau

Les candidats doivent remplir strictement les conditions administratives prévues à cet effet.

1976 — 1996
20ème anniversaire de la Maison de la Culture Arménienne du 11 au 19 Octobre 1996

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville.
Tél.: 43 76 55 89 — Fax: 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
MERCREDI 2 OCTOBRE 1996

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. - Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամենօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.952

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

72e ANNEE — N° 18.952

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

ՍՏՈՒԵՐՈՏ ՅԱՂԹԱՆԱԿՆԵՐ

Կեդր. ընտրական յանձնախումբին կողմէ հրապարակուած վերջնական արդիւնքներով աւարտած է Հայաստանի նախագահական ընտրութիւնը: Բ. անկախութեան առաջին նախագահը վերընտրուած է իշխանութեան երկրորդ հնգամեակի մը համար որ կ'երկարի մինչեւ 2001 թուականը:

Այսքանը չի կրնար պարտկել սակայն ընտրութեան կապուած, անոր արդիւնքներով ի յայտ եկած բոլոր պարագաներն ու անցքերը որոնք մտահոգութիւն, վրդովում ու վախ պատճառելէ զատ ամբողջ ժողովուրդի մը, մտքեր զբաղեցնող պզտիկ մը պիտի ըլլան իրենցմէ թելադրուած հարցականներով: Գլխաւոր անակնկալն է, յատկապէս դուրսէն դիտողին համար, Լ. Տէր-Պետրոսեանի զլացուած ու Վ. Մանուկեանի ի նպաստ տրուած քուէներու մեծ համեմատութիւնը: Նկատի առնելով որ երեւոյթը մասնաւորաբար շեշտուած է Երեւանի մէջ ուր կ'ապրի ամբողջ բնակչութեան աւելի քան մէկ երրորդը ու ամէնէն աւելի քաղաքականացած մասը, սխալ պիտի չըլլայ հետեւցնել թէ ենթադրուածէն աւելի խոր է Լ. Տէր-Պետրոսեանի հանդէպ դժգոհութիւնը. խոկ այս պարագան բնական է որ այլընտրանք մը փնտռելու մէջ ընտրողը, ապաւորէն այդ դիրքին վրայ զետեղելով Վ. Մանուկեանը: Ան, որպէս քաղաքական դէմք նոյնքան ծանօթ է հանրութեան թէ՛ Ղարաբաղ Կոմիտէի շրջանէն եւ թէ անկախութեան առաջին տարիներուն որպէս վարչապետ տարած գործունէութենէն: Այս վերջինին հետ Լ. Տէր-Պետրոսեանի դէմ անոր գլխաւոր մրցակիցին քուէարկելու դրդումն ալ կարեւոր բաժին մը ունի անտարակոյս Վ. Մանուկեանի արձանագրած յաջողութեան մէջ:

Քուէներու համեմատութեան կապուած է նոյնքան անակնկալ երկրորդ պարագան որ գրեթէ եղական դիրքի մը վրայ կը զետեղէ Հայաստանը նախկին խորհրդային ոլորտին մէջ, համայնավարներու տրուած արժեւորումն է: Այդ կուսակցութեան թեկնածուն՝ Ս. Բադալեան զարմացնելով խորհրդային անցեալի տէր երկիրներու գրեթէ բոլոր իր պաշտօնակիցներէն, 6.34%-ի բոլորովին լուսանցքային դիրքի մը միայն կրցաւ տիրանալ երկու գլխաւոր մրցակիցներէն շատ հեռու տարածութեամբ մը. երկու մրցակիցներ որոնցմէ ոչ մէկը համայնավարական անցեալի տէր է: Այսքանը կը բաւէ եզրակացնելու թէ համայնավարութիւնը …ական խոր թաղուած է Հայաստանի մէջ, քանի որ նոր վարչակարգին ամէնէն …ժան շրջանն իսկ չյաջողեցաւ անոր …րոտը արծարծելու: Ասոր մէջ որոշ դեր ունեցան նաեւ ուղղակի այդ ճակատին թեկնածուին կապուած տուեալները:

Այսքանով պիտի փակուէր ընթացիկ ընտրութեան մը առաջին հաշուեկշիռը, եթէ չըլլային քուէարկութեան նախնական արդիւնքներուն յաջորդած ծանօթ դէպքերը: Որպէս ընդդիմութեան դաշինք՝ գլխաւոր երեք բաղկացուցիչներով ԱԺՄ, ՀՅԴ, ԱԻՄ - ներկայացած ճակատը մերժելով ընդունիլ հրապարակուած արդիւնքին օրինականութիւնը, ձեռնարկեց բողոքի քայլերու. անոնց ծայրագոյն կէտը եղաւ ցուցարարներու Ազգ. Ժողովին ներխուժումը ու խոշտանգումը նախագահ Բ. Արարքցեանի ու փոխ-նախագահ Ա. Սահակեանի: Այս բոլորը կատարուեցան հիմնուելով այն պնդումին թէ լայն խարդախութիւններով զեղծուած էին արդիւնքները ի նպաստ ներկայ նախագահին եւ թէ ընդդիմութիւնը տէր էր անհրաժեշտ տուեալներուն, Վ. Մանուկեանի յաղթանակը ծանուցանելու համար: Բարեբախտաբար, վախերը չիրականացան ու դէպքերը չյանգեցան անդարմանելիին: Այսուհանդերձ, կը մնան տխրական հարցականներ որոնք երկար ատեն պիտի խանգարեն այս ընտրութեան բնական ընկալումը շատերու կողմէ: Անոնց մէջ առաջին տեղը կը գրաւեն կատարուած խարդախութիւններու ծաւալին առընչուածները, երկու կողմէն ալ. որքան ալ միջազգային դէտեր յայտնեցին թէ անոնք արդիւնքներուն ազդելու չէին գօրեր, ցուցարարներու մեծ թիւը որոշ չափով կ'արգիլէ առանց այլեւայլի ընդունիլ այդ վճիռը:

Այս մասին ընդդիմութեան շարքերէն իշխանութեան ուղղուած ամբաստանութիւններուն քով հարցականներ ստեղծող բնոյթ ունին ընդդիմութեան առընչուած պարագաներ ալ: Լ. Տէր-Պետրոսեանի ի նպաստ կատարուած խարդախութիւններու եւ ստոյգ արդիւնքներու փաստը ունենալու պնդումին տէր ընդդիմութիւնը, դժուար է հասկնալ թէ ինչո՛ւ չի հրապարակեր այդ փաստերը երբ աւելի քան շաբաթ մը անցած է ընտրութեան օրէն: Անօրինութեան, անիրաւ կերպով իշխանութիւն գրաւելու պնդումներուն ու անընդունելի հակազդեցութիւններու փոխարէն աւելի համոզիչ պիտի չըլլա՞ր այդ փաստերուն հրապարակումը երբ միջազգային դէտերն ալ Երեւան կը գտնուէին տակաւին:

Ընդդիմութեան ճակատին մէջ Սեպտ. 27-ին խոկ ձեւացած պառակտումն ալ յաղթանակի այս մարզի պնդումները տկարացնող ազդակ մըն է: Եթէ անայլեւայլ իրականութիւն է առաջին փուլէն Վ. Մանուկեանի ընտրութիւնը, ինչպէս հասկնալ Պ. Հայրիկեանի խումբի փութկոտութիւնը: Հայրիկեան 1991-ի ընտրութեան 7%-ով Բ. դիրքի վրայ եկած թեկնածուն էր ու ԱԺՄ - ԱԻՄ - ՀՅԴ ներկայ դաշինքին մէջ Վ. Մանուկեանի տրուած քուէներուն Բ. աղբիւրը եղաւ թեկնածութենէ հրաժարելով: Եթէ իր մաս կազմած ճակատը որուն յաղթանակին նպաստած էր, անարդարութեան զոհ էր իսկապէս, բնականը պիտի չըլլա՞ր պայքարի եւս իրենց միասնութիւնը: Որքան ալ դժուար չըլլայ հետեւցնել անձնական ճակատագրի մտահոգութեամբ շարժելու պարագայ մը, հարցումը կը մնայ անպատասխան. մանաւանդ երբ ենթական խորհրդային շրջանէն տարուած պայքարով ծանօթ դէմք է ու լայն չափով ատոր վրայ հիմնուած է քաղաքական ասպարէզին մէջ իր տեղը:

Այսօր, Խորհրդարանին վրայ գործուած յարձակումով, անոր նախագահին, փոխ-նախագահին խոշտանգումով, ապա Պ. Հայրիկեանի անջատումով ու իրեն ուղղուած ամբաստանութիւններով լայն չափով տկարացած է Վ. Մանուկեանի դիրքը թէ՛ որպէս անիրաւուած ընտրեալ, թէ որպէս ընդդիմադիր առաջնորդ: Կրնա՞յ այս կացութիւնը փոխելու զօրութեամբ հակափաստեր ներկայացնել ու հիմնովին փոխել դիրքերը: Եթէ ժխտական ըլլայ պատասխանը, մինչ լրջութեամբ նկատառելի ընդդիմութիւն մը ներկայացնելու առիթին հետ ան թերեւս վտանգած պիտի ըլլայ նաեւ յաջորդ ընտրութեան համեմատաբար դիւրին յաղթանակը:

Ինչ կը վերաբերի Լ. Տէր-Պետրոսեանի գլխաւորած վարչակազմին, այնքան բողոքի թիրախ ու շատ նեղ - հազիւ 2% - առաւելութեամբ մը, Բ. հնգամեակին չի կրնար առաջինին հանգստութեամբ գործել. չի կրնար նկատի չունենալ դժգոհներու մեծ տոկոսը, ատոր ամէն վայրկեան կարելի հետեւանքները որոնց մէկ նախաճաշակին գինը վճարեցին Բ. Արարքցեան ու Ա. Սահակեան: Եւ բնաւ որ նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի վիճակած մարզերուն ամէնէն դժուար վարելին չէր իր վայելած ժողովրդականութեան պահպանումը:

Անկախ Հայաստանի նախագահական Բ. ընտրութիւնն ալ աւարտած է այսօր. անկէ կը մնայ միտք չարչրկող հարցականներու շարքը որ կը ստուերէ երկու յաղթանակներն ալ. թէ՛ ընտրեալին, թէ՛ ընդդիմութեան,

Ա. Թ.

ԵՐԵՒԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ՝ ՈՒԹ ՀՈԳԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ Է

ԱՅԼ ԹԻՒԵՐ ԿՈՒՏԱՅ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ

«LE FIGARO» :

ARMENIE : Une population sans espoir

LE FOSSE S'ACCENTUE ENTRE UNE POIGNEE DE NOUVEAUX RICHES ET UNE ARMEE DE MISEREUX

Հոկտեմբեր 1-ի առաւօտեան Երեւանէն առած մեր տեղեկութիւններուն համաձայն, ըստ պաշտօնական աղբիւրներու, այսինքն՝ Ներքին նախարարութեան, ձերբակալման ինը հրամանագրեր ելած են եւ այդ ցանկէն ութը բանտարկուած են:

Մեկուսարանի մէջ կը գտնուին ԱԺՄ-էն Շաւարշ Քոչարեան, Սէյրան Աւագեան, Դաւիթ Վարդանեան: Նոյն կուսակցութենէն Արշակ Սադոյեան չէ գտնուած:

Մեկուսարանի մէջ են նաեւ, այս անգամ Հ. Յ. Դ.-էն, ինչպէս գրած էինք արդէն, Ռուբէն Յակոբեան, Գիմ Բալայեան եւ Գագիկ Մկրտչեան: Բանտարկուած են նաեւ Սամուէլ Շահինեան (Ազգ. պետականութիւն) եւ Աղասի Արշակեան (ԳԻ-ԱՐ-Ք.Մ.): Ինչ կը վերաբերի Սուրէն Գէօզալեանի, իշխանութիւնները կ'ըսեն թէ ձերբակալուած չէ, մինչ ընտանիքը կը յայտնէ որ Սեպտ. 26-ին ձերբակալուած է եւ այժմ, ո՞ւր ըլլալն ալ յայտնի չէ:

Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն տրուած այս լուրերը չեն համապատասխաներ բուն ճշմարտութեան ըստ այլ աղբիւրներու: Զանազան թիւեր կը տրուին ձերբակալութիւններու մասին եւ, պարզ է, կարելի չէ ստուգել, մանաւանդ արտասահմանէն:

Երեքշաբթի (Հոկտ. 1) քաղաքը հանդարտ էր եւ միայն երկու կէտերու վրայ կարելի էր զինուորական ներկայութիւն նշմարել: Նախորդ օրը, նորընտիր նախագահը ելոյթ ունեցած էր հեռատեսիլէն:

Բանտարկեալներու կիներն ու ընտանեկան պարագաները բաց նամակով մը դիմած են ՄԱԿ-ի քարտուղարին եւ ընդհանրապէս միջազգային մարմիններուն եւ կառավարութիւններուն կարգ մը պահանջներ ներկայացնելով: Կ'ուզեն որ անմիջապէս դադրին հետապնդումները, քննուին գործուած ապօրինի արարքները, վերահաստատուին ազատութիւնները, միջազգային անկախ մասնագէտներու մասնակցութեամբ վերաքննուի նախագահական ընտրութիւնը:

Նախքան վերջնական արդիւնքները, Սեպտ. 26-ին, Հ.Յ.Դ.-եան Ֆրանսայի Կեդր. Կոմիտէէն յայտարարութիւն մը ստացանք (ֆրանսերէն) խորագրուած՝

NON A L'AUTORITARISME EN ARMENIE

ուր շեշտը կը դրուի ընտրական զանգուածային եւ կրկնուող խարդախութեանց վրայ ի նպաստ հրաժարեալ նախագահին, ընդդիմադիր երեսփոխաններու անձեռնմխելիութեան վերացումին: Կ'ըսուի նաեւ որ խորհրդային 70 տարիներու վարչակարգէն ետք, Հայաստանի եւ Սփիւռքի հայ ժողովուրդը այլապէս ժողովրդավար Հանրապետութիւն մը երազած էր: Եզրակացնելով, Կեդր. Կոմիտէն կ'ուզէ որ խարդախութեանց հեղինակները պարզուին, ընդդիմադիր ղեկավարները վերագտնեն իրենց իրաւունքները:

Սոլիտարիթէ Ֆրանսօ-Արմէնիէն ալ, Սեպտ. 29 թուակիր յայտարարութեամբ մը կը շնորհաւորէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի ընտրութիւնը, կը դատապարտէ ընդդիմութեան բռնութիւնները, կ'ըսէ նաեւ թէ Պետութեան հեղինակութեան օրինաւոր հաստատումը տեղ պէտք է տայ ընդդիմութեան ազատ գործունէութեան:

ՄԱՄՈՒԼ

Ֆիկառօ-ի թղթակիցը Սթեֆան Քոլաքս երրորդ գրութիւնով մը բաւական սեւ պատկեր մը կը պարզէ, ինչպէս կը տեսնուի խորագիրներէն իսկ սկսելով:

Խօսեցնել կու տայ տարբեր մարդիկ: Մայրանոյշ Գրիգորեան, ծերուկ կին մը, չի յաջողիր ապրուստը ճարել ու կուրծքին փակցուցած է ազդ մը՝ «Երկու սենեակ, յաւելեալ՝ կարասիներ, արուարձանի մէջ՝ 7.000 տոլար»: Կ'ըսէ թէ երեք ամիս է չէ ստացած հանգստեան թոշակը (2.600 Դրամ, այսինքն՝ շուրջ 25 Ֆր., մէկ Ֆրանքը հաւասար է 105 Դրամի), եթէ կարենայ ծախել բնակարանը, կ'երթայ տղուն մօտ եւ կրնայ շրջան մը ապրիլ: Հայկ Եղիազարեան ամէն յոյս կորսնցուցած է, կ'ըսէ. – «Աշխատանք չկայ, ապագայ չկայ հոս»: Միակ ելքը մեկնումի մէջ կը տեսնէ: Մերժած է քուէարկել ի նպաստ Լ. Տէր-Պետրոսեանի. – «Ինչո՞ւ մեր ձայնը տալ մարդու մը որ գրպանները լեցուց, բայց ոչինչ ըրաւ մեզ այս կացութենէն դուրս հանելու համար»:

Լրագրողուհին կը գրէ թէ շուրջ մէկ միլիոն Հայեր արտագաղթած են, մեծ մասը Ռուսաստան կամ Միացեալ - Նահանգներ եւ անոնք կ'օգնեն Հայաստան մնացած իրենց ընտանիքներուն: Ուրիշներ, նման «Թռչուններուն», ձմրան սկիզբը կ'երթան Եւրոպա կամ Մոսկուա ու կը վերադառնան գարնան: Ամսական աշխատավարձը 5.000 Դրամ է, խոզի միսի մէկ քիլօն 1.200 Դրամ է, մէկ լիթր վառելանիւթը 300 Դրամ, մէկ խորանարդ մեթր փայտը 8.500 Դրամ: Համալսարանի փրոֆ. կին մը, կը բացատրէ որ հրաժարած է իր պաշտօնէն որովհետեւ իր ամբողջ աշխատավարձը կը ծախսէր հանրակառքի տոմսի: Անդին, հսկայ հարստութիւններ, Միլանօ վաճառատունը շապիկներ կը ծախէ, հատը՝ 200 տոլար ու դրան առջեւ կեցած է փայլուն Մերսետէս մը: 1991-էն ի վեր, անդունդը աւելի կը խորանայ երթալով աւելի հարուստ փոքրամասնութեան մը եւ «թշուառներու լայնածաւալ բանակի մը» միջեւ կը հաստատէ ՓՆԻԽՏ-ի (ՄԱԿ-ի ծրագիր զարգացման համար) մէկ տեղեկագիրը:

Սթեֆան Քոլաքս դեռ կը նկարագրէ քանի մը քիլոմեթր անդին գաղթականներու կեանքը կարաւաններուն վերածուած քոնթէյնըրներու մէջ: Անօթութեան դէմ Գործողութեան (Ա. Սէ. էՖ) պատասխանատու՝ Սալկատօ Սանչէզ կ'ըսէ. – «Բնակչութիւնը ճակատագրապաշտ է: Հայերուն համար քաղաքական բոլոր դէմքերը փճացած են»: Դառնացած, Իշխան, 35 տարեկան ճամբ-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Դ.(*)

1996 Երկուշաբթի, Ապրիլ 22

Քաղաք Ստեփանակերտ (այս անունը տրուած է միայն 1923-էն։ Անկէ առաջ ճանչցուած էր Խանքենդ) 60 հազարնոց տարածուն, ապաքինուող քաղաք մը, հարթավայրի մը մէջ կառուցուած ու բլուրներով շրջապատուած։ Մէկ, կեդրոնական պողոտայ ունի, Ազատամարտիկներու Պողոտայ, տասնէն տասնըհինգ մեթր լայն, ծառերով եզերուած որ ծայրով կ'առնէ Հանրապետութեան ընդարձակ հրապարակին, շրջապատուած Խորհրդարանով ու գլխաւոր նախարարութիւններու մեծադիր շէնքերով ու պողոտայի միւս ծայրը, մէկ քիլոմեթր վար, Ազատութեան հրապարակը։ Հանրապետութեան Հրապարակէն երկրորդական պողոտաներ ալ կը ճառագայթեն դէպի քաղաքին չորս կողմը։ Ազատամարտիկներու պողոտան սակայն առանցքն է քաղաքին, տեսակ մը անոր Շան-զ'Էլիզէն, եւ որուն երկու կողմերը անթիւ բազմայարկանի կամ թերաճ շէնքեր խառն ի խուռն, հայճեպ բուսած են ու բոլորն ալ կը կրեն կա՛մ հին ռմբակոծումներու սպիները կամ ալ կանխահաս ծերութեան մը տխուր նշանները։ Տեսարանը կրնայ անհրապոյր թըւիլ զուտ առարկայական, չէզոք նայողի մը համար, բայց իմ աչքիս, այս հարիւրաւոր վիրաւոր պատուհանները, խճողուն պատշգամները, փլած աստիճանները, գունաթափ պատերն ու ցեխը, քարակոյտերը, կիսաւարտ շէնքերը ճըշգրիտ պատկերացումն են քաղաքին չարքաշ, լեռնցի, բնական ու բնազդական բընակիչներուն։ «Մենք ենք, մեր քաղաքը» կրնային ըսել Ղարաբաղցիք ու հոն բնակող մը անմիջապէս կը հասկնար։ Պետական Համալսարանը Ազատութեան հրապարակին շատ մօտերն է։ Իմ բնակարանս կը գտնուի Ազատամարտիկ պողոտային թիւ 22-էն քանի մը քայլ ներսօք, երկյարկանի, պզտիկ շէնքի մը վերի յարկը, երկու սենեակնոց բնակարան մը՝ որ մերինները «դաշնակցական պանդոկը» կը կոչեն եւ ուր կ'իջեւանին դուրսէն եկող կուսակցական գործիչները եւ հիւրերը։ Իրականութեան մէջ անձնական տունն է Աղաւնիին, հիանալի ու սրտոտ ֆետայի-ընկերուհի մը որ զայն կը տրամադրէ կազմակերպութեան եւ Համալսարանին երբ պէտքը ներկայանայ։ Առտուն տաք ջուր չկայ անշուշտ ոչ ալ ելեկտրականութիւն որ Երեւանէն կու գայ ու ճիշդ կէս գիշերին կը կտրուի, ամբողջ քաղաքը խաւարի մէջ թաղելով։ Կանուխ արթնցող՝ ստիպուած պաղ ջուրով կ'ածիլուիմ, որովհետեւ ելեկտրականութիւնը միայն 7.30-ին կը վերահաստատուի։ Պզտիկ դժուարութիւններ՝ որոնք սակայն մասնաւոր համ մը, նորութեան շեշտ մը կու տան պուրժուա կենցաղի վարժուած, ողորկ սովորութիւններու պզտիկ ուռկանին մէջ բռնուած կեանքիս։ Ու գաղտնի կերպով կը մտածեմ թէ եթէ թշնամին յանկարծական օդային ռմբակոծումի սկսի՝ ի՞նչ հակազդեցութիւն պիտի ունենայ վրաս. վա՞խ, սարսա՞փ, խուճա՞պ, թէ ամբողջական զարթնումը, պայթումը զգայարանքներու աշխարհին, հեղեղը ապրումներու թարմ ու հզօր, բացառիկ առիթ մը՝ պեղելու էութեանս խորերը ու գտնելու զիս, շուարումին ու վայելումին մէջտեղը բռնուած, վերջապէս լուսաւորուած ճըշմարտութեան յայտնութեամբ։ Ատոր համար նաեւ եկած եմ այս հեռաւոր վայրը, վտանգին բերանը։ Այս պարագան չի հակասեր հոս գտնուելուս միւս պատճառներուն. կուսակցութեան, «Դէպի Երկիր» կարգախօսը, Սփիւռքի Հայութեան անպաշտօն դեսպանի ինքնատուր կոչումը, Համալսարանի տնօրէնութեան պաշտօնական հրաւէրը եւ 1993-ի նոյն Համալսարանին առաջին այցիս տուած խոստումս 400 աշակերտներու, հաւաքուած զիս մէկ ժամ մտիկ ընելու՝ «Ես նորէն կու գամ, շուտով, անպայման»։ Եւ դեռ ուրիշ պատճառներ, զուտ անձնային՝ որոնք զիս իմ աչքին ուխտաւորի կը վերածեն, ճամբայ ելած յանցանքներ քաւելու, ներքին վէրքեր բուժելու։

Ժամը 9-ին փողոցն եմ, կանգնած մայթին, չուրջս կը նայիմ անծանօթ մոլորակի մը վրայ յանկարծ գտնուողի մը նման։ Ցիր ու ցան մարդիկ, ոմանք անշարժ կեցած ու սառած ժամանակին մէջ, ուրիշներ տեղաւորուած արդէն աթոռակներու վրայ նշանաւոր «սեղաններու» ետին որոնց վրայ գոյնզգոյն ապրանքներ դրուած են. Գանձասար քոնեաք, լուցկի, մոմ, հաց, չոքոլա, ծաղիկ ու անթիւ այլ ապրանքներ։ Սակայն ոչ մէկ ճիգ՝ անցորդին աչքը բռնելու, դէմքի արտայայտութիւնը փոխելու եւ հրաւիրելու որ որեւէ ապրանք գնէ։ Զուգելով, դժկամութեամբ, բարկութեամբ նոյնիսկ, հաւանաբար չար խօսք մըն ալ մտածելով հանդարտ անցնող մարդուն հասցէին։ «Ճուկայի տնտեսութիւն»ը հոս հասած է մարդոցմէ առաջ որոնք չեն գիտեր իսկ ինչպէս ծախեն կամ գնեն։ Վստահօրէն «չէրչիութիւնը» Ղարաբաղի մէջ ոչ անցեալ, ոչ ալ ներկայ ունի։ Ապագա՞յ. Աստուած չընէ որ այս հպարտ ու ազնիւ մարդիկը, մանաւանդ կիները, ստիպուին զիրար խաբել, շահագործել մէկզմէկու, ինչպէս կ'ընեն Նիւ-Եորքի քովընտի փողոցներուն մէջ։ Ինչ որ վախ կը պատճառէ ինծի Հայաստանի պարագային՝ այն է որ հին, համայնավար կենցաղին յոռեգոյն սովորութիւնները եւ նոր դրամատիրական հողերանութեան ամէնէն ժխտական յատկանիշները իրարու միանան, զիրար զօրացնեն եւ քանդեն մեր հայրենիքի բարոյական տունը։ Դժբախտութիւնը այն է որ տակաւին Հայաստանի քաղաքական մըտաւորականութեան գրչէն ոչինչ կարդացած եմ որ փորձէր ժողովրդավարութիւն եւ ընկերվարութիւն իրարու հետ հաշտեցնել, կամ ազգային քաղաքական ու տնտեսական գաղափարաբանութիւն մը մշակէր։ Կամ գոնէ շուկայական տնտեսութեան բարեփոխեալ մէկ տարբերակը մտածէր, կամ ինչպէս կ'ըսեն մասնագէտները՝ «շուկայի ընկերվարութիւն» մը։ Ի վերջոյ, սխալ է Մարքսիզմը ամբողջութեամբ ուրանալ եւ չփորձել համայնավարութեան փլատակներէն իսկ որոշ առողջ տարրեր, հիմնական սկըզբունքներ մարդկային հաւասարութեան եւ արդարութեան մասին փրկել ու գործածել նոր գաղափարաբանութեան մը համար։ Օրինակ՝ ընկերվարութեան ըսկըզբունքները։ Եւրոպայի մէջ, նախկին համայնավար երկիրներէն միայն Չեխիան է որ, ըստ մասնագէտներու, կըրցած է ընկերվարական ու ժողովրդավար վարչակարգ մը հաստատել։ «Առանց երեւակայութեան՝ յեղափոխութիւնը անկարելի է». բայց ո՞ւր է երեւակայութիւնը Հայաստանի մտաւորականներուն մօ՛տ։ Կարելի բան չէ առանց գաղափարաբանութեան ու երեւակայութեան երկիր շինել ու ժողովուրդ կառավարել։ Երեւանի մէջ գործող ո՛չ Հայք Հաստատութեան եւ ոչ ալ Ռազմավարական եւ Ազգային Հետազօտութիւններու Հայկ. Կեդրոնի տեղեկագիրներուն մէջ այս մասին որեւէ լայն ու խորունկ ուսումնասիրութեան հանդիպած եմ։ Ինծի այնպէս կը թուի թէ Հայաստանը, ձեռքերը ոտքերը կապուած երախայի մը նման դըրամատիրութեան Մոլոխին բերանը կը դնեն երկրին ղեկավարները։ Տապակէն ցատքեցինք կրակի՞ն մէջը իյնալու համար։ Ոչ, Ղարաբաղը մաքուր եւ առողջ պէտք է մնայ...։ Մտածումը քիչ մը տղայական է, գիտեմ, սակայն այս պահուն, ժողովուրդին առօրեային մէջ նոր մտած, այդ տեսակ ցանկութիւն շատ բնական եւ ճշմարիտ կը թուի։ Եթէ Հայաստանի ղեկավարութիւնը կռնակ կը դարձնէ Սփիւռքին, մենք կրնանք գոնէ Ղարաբաղին օգնութեան ձեռք երկարել, մանաւանդ մտածումի կալուածին մէջ, որովհետեւ, հակառակ երեւոյթներուն, այս պզտիկ, նախնական ու ներհակ երկիրը աւելի բաց է Սփիւռքին եւ Արեւմուտքին քան Հայաստանը։ Շուրջս կը նայիմ անծանօթ կարօտով մը, գաղտնի անհամբերութեամբ մը, կարծես սիրուհիիս հետ ժամադրութիւն մը ունիմ այստեղ ու կը վախնամ որ կրնայ չգալ կամ կրնամ փախցնել զինքը։ Սակայն մարդիկ անխռով ու հանդարտ կը քալեն, ոչ ոք մասնաւոր խնամք տարած է զգեստին, ոչ մէկ աճապարանք կայ շուրջս։ Առջիս փողոցներու խաչաձեւում մըն է ու երթեւեկի լոյսեր կան որոնք խըղճմտօրէն կ'աշխատին, ինչպէս Սիանիի մէջ։ Մանրուկ, աղմկոտ կառքեր, որոնք ստորաբար կը սուրան՝ կարմիր լոյսին երբ գան՝ կանգ կ'առնեն, նոյնիսկ երբ պարապ է փողոցը։ Երեւոյթը անսովոր է «երրորդ աշխարհի» երկրի մը համար ու կը հրճուիմ ի տես այս օրինապահ ոգիին։ Կը նայիմ երկար, այս տեսարանին. միայն չեմ հասկնար ինչու կարմիրէն ետք դեղին լոյսը կը վառի ու յետոյ միայն կանաչը որ քան երկվայրկեանէն աւելի չի տեւեր, հազիւ բաւարար՝ լայն պողոտան կտրելու։

(*) Առաջին երեքը տե՛ս. «Յառաջ», Յուլիս 30, Օգոստոս 9, 10/11։

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՄՈՒԼ, ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՅԼ ԲԱՆԵՐ

(Մարմարայի տարեդարձին առթիւ)

Գ.

Մեր կեանքին մէջ որքան ալ ուզենք պատասխանատուութենէ խուսափիլ, մեր կեանքի կշիռքին պատասխանատուութեան նժարին մէջ անկարելի է որ պատասխանատուութեան ծանրութիւնը զերոյի իջնէ։ Չկայ այդպիսի բան մը։ Պատասխանատուութեան նժարին մէջ անպայման ծանրութիւն մը պիտի ըլլայ նոյնիսկ եթէ մենք ծակէ ծակ փախչինք պատասխանատուութենէ փրկուելու համար։ Մարդ, եթէ ուրիշին նկատմամբ պատասխանատուութիւն չունենայ, կամ չստանձնէ, գոնէ ինքն իր նկատմամբ պատասխանատուութիւն պիտի ունենայ։ Ուրիշին համար կրնանք հոգ չընել, բայց մեր անձնական շահերուն նկատմամբ չենք կրնար անտարբեր մնալ։ Կեանքի բոլոր հանգրուաններուն վրայ, մենք ուզենք կամ չուզենք, կը զգանք որ պատասխանատուութիւններ կը դրուին մեր ուսերուն վրայ։ Դպրոց երթալով, գործ ընտրելով, ամուսնանալով, զաւակ ունենալով, ճամբորդելով, մինչեւ իսկ տունէն փողոց ելլելով կամ փողոցէն տուն մտնելով մեր գլուխը դրած կ'ըլլանք պատասխանատուութիւններու ծանրութեան մը տակ։ Մարդ չի կրնար մերժել այս պատասխանատուութիւնները, որովհետեւ այսպիսի մերժում մը կարելի է միայն կեանքի մերժումով։ Չես ապրիր, կը փրկուիս պատասխանատուութենէ։ Իսկ եթէ պիտի ապրիս, ամէն վայրկեան պատասխանատուութիւն մը կախուած պիտի ըլլայ գլխուդ վերեւ։

Բայց մարդոց վրայ դրուած այս պարտադիր պատասխանատուութիւններէն դուրս, կան պատասխանատուութեան տեսակներ, զորս մարդ կրնայ մերժել։ Ուրեմն, երկու տեսակ պատասխանատուութիւններ կան։ Առաջինները անոնք են որոնք անխուսափելի են։ Իսկ երկրորդները անո՛նք են որոնք անխուսափելի չեն, կրնաս մերժել զանոնք, բայց կրնաս նաեւ սիրայօժար ընդունիլ։ Հարազատ զաւկիդ որդիութենէն պատասխանատու ես, չես կրնար խուսափիլ, բայց կրնաս պատասխանատուութիւն չստանձնել դրացիի մը զաւկին որդիութենէն։ Քու օրապահիկդ շահելու համար պարտաւոր ես գործի մը պատասխանատուութիւնը կրել, բայց պարտաւոր չես ուրիշի մը բարիքին համար յաւելուածական գործի մը պատասխանատուութիւնը ստանձնել։ Յարձակումի մը պարագային, կեանքդ փրկելու համար պարտաւոր ես ինքնապաշտպանութեան դիմել, բայց պարտաւոր չես ուրիշ մէկը պաշտպանել, եթէ տեսնես որ այդ ուրիշը յարձակումի մը ենթարկուած է։

Ահաւասիկ այս երկու տեսակ պատասխանատուութիւններն են որ կը լեցնեն կշիռքին պատասխանատուութեան նժարը։ Առաջին տեսակին դէմ ընելիք բան չը կայ, բայց կարելի է երկրորդ տեսակը նուազագոյնի, նոյնիսկ զերոյի իջեցնել։ Այդ ալ պիտի նշանակէ առաւելագոյնի բարձրացնել հանգստութիւնն ու երջանկութիւնը։

Բայց մարդը այնքան մարդ է որքան պատասխանատուութիւն կը ստանձնէ երկրորդ տեսակէն։ Երկրորդ տեսակէ պատասխանատուութիւններու սիրայօժար ստանձնումն է որ մարդը կը բարձրացնէ անասնական կամ նախնական մարդու մակարդակէն աւելի վեր։ Տրէյֆիւսի դատավարութեան ընթացքին, Տրէյֆիւսին փաստաբաններուն պարտականութիւնն ու պատասխանատուութիւնն էր պաշտպանել ամբաստանուած զինուորականը։ Բայց գրագէտ Էմիլ Զոլային պարտականութիւնն ու պատասխանատուութիւնը չէ՛ր պաշտպանել անիրաւօրէն ամբաստանուած այդ անմեղ մարդը։ Էմիլ Զոլա ընտրեց պատասխանատուութիւն ստանձնելու որոշումը։ Այսօր ան համբաւելի անուն է ո՛չ այնքան իր գրական ստեղծագործութիւններուն համար, որքան իր այս մարդկային բարձր ու ազնիւ վերաբերումին համար։

Մենք պատասխանատուութեան այս երկու տեսակները զանազանելով է որ կըրնանք հանրային ու հասարակական մարդոց դերն ու արժէքը ճշդել հաւաքականութեան մէջ։ Իսկական հանրային մարդը, իսկական գաղափարապաշտը, իսկական հայրենասէրը, իսկական մտաւորականը, իսկական զինուորականը ա՛յն է որ առանց ստիպուած ըլլալու կը ստանձնէ երկրորդ տեսակէ պատասխանատուութիւններ։ Այդ պատասխանատուութիւններուն համար գլխացաւ պիտի ունենայ թերեւս, բայց, յաջողութեան պարագային, պիտի ունենայ նաեւ փառք ու պատիւ։ Եւ երկու պարագային ալ, այսինքն գլխացաւ ունենայ կամ գլխուն փառապսակ՝ ան պիտի հպարտանայ այն պատասխանատուութեամբ, որուն տակ իր ստորագրութիւնը դրած է քաջաբար։

Բ. Հ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 21, Շաբաթ երեկոյեան Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ քաղաքական անձնաւորութիւններու, բազմաթիւ հանդիսատեսներու ներկայութեան նշուեցաւ Հայաստանի անկախութեան հնգամեակը։

Տան նախագահ Դանիէլ Մառանճեանի բացման խօսքէն ետք արտայայտուեցաւ Էշիրօլի քաղաքապետը, փոխանորդը Ժան-Փիէր Մօթ, երեսփոխան Տիտէ Միլօ ու Ռ. Գազընեան, շնորհաւորելով օրուան տօնը ու համակրական զգացում յայտնելով։

«Երեւան» երգչախումբը երգեց Հայաստանի փառերգը ու հայրենասիրական երկու երգ։ Ապա բեմ եկաւ «Սասուն» պարախումբը, ղեկավարութեամբ Ռ. Սաստուրեանի։ Զեփիւռ նուագախումբին ընկերակցութեամբ երգեց երգչուհի Ռուզան Գալայճեան։ Խանդավառութիւնը մինչեւ ուշ ժամեր շարունակուեցաւ երգերով ու պարերով։

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Վ. ՄԱՎԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԵԿՈՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Սփիւռքահայ ծանօթ գրող Վահրամ Մավեանի ծննդեան 70-ամեակի նշումը(*) կատարուեցաւ Երեւանի Գրողներու Տան մէջ Սեպտ. 11-ին, ներկայութեամբ իր այրիին: Լեցուն դահլիճին մէջ էին Գարեգին Ա., Սփիւռքէն ծանօթ հրապարակագիր Գր. Շահինեան, մտաւորականներ, գրողներ: Բեմին վրայ զետեղուած Վ. Մավեանի մեծադիր լուսանկարին տակ հակիրճ, բայց պերճախօս բացման ելոյթ մը ունեցաւ Միութեան նախագահ Հ. Մաթեւոսեան ու բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօս Գր. Շահինեանը: Ան գրողին մօտ շեշտեց հեղինակը՝ «մեր օրերու Հայոց պատմութեան պզտիկ գրուագ»ներուն, լրագրական-գեղարուեստական ոճին, տպաւորիչ կերպարներ ստեղծելու վարպետութեան, նկարագրելու եւ պատմելու շնորհին: Ուշադրութեան յանձնեց Վ. Մավեանի «հայախօս բռնուած»ի յատկանիշը որ եթէ նոյնիսկ երբեմն կը տկարացնէ գրութեան գեղարուեստական արժէքը, չի պարփակուիր նեղ-հայկական զգացումներու մէջ: Այս բոլորին հետ գրագէտին սփիւռքահայ խրայատուկ տիպարը անդրադառնալու կը մը[illegible]ր թէ Վ. Մավեան «մեր նմանն էր, եղբայրը, անժամանակ բաժնուած մեզմէ, ձգելով բաց մը որ չէ գոցուած մինչեւ հիմա»:

Գ. Շահինեանի յաջորդեց Լ. Հախվերդեան երկարաշունչ վերլուծումով մը որ զատ զատ նկատի առնուած էին Վ. Մավեան գրագէտը զատ ազգային գործիչը, երգիծողը: Ապա Ս. Կապուտիկեան ողեկոչեց յոբելեարին յիշատակը ու կարդաց անոր ձօնուած իր մէկ ոտանաւորը:

Վ. Մավեանի անձին, բարեկամին մը [...]երմութեան վերյուշերով հանդէս եկաւ Միլանոյէն բժ. Տիգրան Աղեքսանեան. խօսեցաւ իր այս սերնդակիցին [...] մասին, ըսելով որ ան եղած է իր [...] քալած սերունդին ձայնը: Կարդաց նաեւ ողեկոչումի զգացական արտայայտութիւն մը, անոր կնոջ՝ [...] Մավեանի կողմէ:

Հանդիսութիւնը ունեցաւ գեղարուեստական ճոխ բաժին մըն ալ որուն մասնակցեցան Էմմա Պալիկեան, արտասանողներ՝ Մարի Պահուտեան, Կամօ Տէր-Պետրոսեան, Ն. Շնորհալի երգչախումբը:

Աւարտին, փակման խօսքով հանդէս եկաւ Գարեգին Ա. հրաւիրելով նոր սերունդը սերտելու Մավեանի գրական վաստակը: Ան փափաք յայտնեց որ Կիլիկիոյ իր գահակալութեան շրջանին լոյս տեսած գրագէտին ամբողջական երկերուն հատորը հրատարակուի նաեւ Հայաստանի մէջ:

Երեկոյթը վերջ գտաւ հիւրասիրութեամբ մը որուն ընթացքին պտուղներով լեցուն սեղանի մը շուրջ բաժակ բարձրացուցին ներկաները:

Տ. Ա.

(*) Լուրը տուած էինք Սեպտ. 14/15-ի մեր թիւով, «Արմէնփրէս»ի մէջ:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՄԷՋ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄ

Սեպտեմբեր 20-ին, Վանաձորի մէջ բացումը կատարուած է նախակրթարանի մը ուր 800 աշակերտ կրնայ ուսանիլ: Դպրոցը մրցանիշ ժամանակի մը մէջ --շուրջ տասը ամիսէն-- կառուցուած է շնորհիւ ֆրանսահայ երկու նուիրատուներու՝ Անըսիէն Սարթին Զիլինկիրեանի (1 միլիոն Ֆր.) եւ Կրընոպլէն Անդրանիկ Նուրեանի (540 հազար Ֆր.) յատկացումներուն: Բացումին ներկայ գտնուած են երկու նուիրատուները ու կրտսեր ժապաւէնը, երկրաշարժէն մնացած քաղաքէն մեծ թիւով բնակիչներու ծափերուն տակ:

Դպրոցին շէնքը արժած է 1,54 միլիոն Ֆր.: Ան կը սկսի 1996-97 տարեշրջանի գործունէութեան:

Վանաձորի շրջանի Լոռիի մարզպետը այս առիթով յայտնած է թէ երկրաշարժէն անօթեւան մնացած 8500 ընտանիքներէն մինչեւ այսօր միայն 5000ը բնակարան ունեցած են, իսկ մնացեալը կ'ապրին առժամեայ տնակներու մէջ: Ան մաղթած է որ դպրոցին երկու նուիրատուներուն արարքը օրինակ ծառայէ ուրիշներու որպէսզի անօթեւան ընտանիքներու կացութեան բարւոքումը աւելի չուշանայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

Օ--ԷՍ--ՍԷ--Ը-Ի ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 25ին, Օ--ԷՍ--ՍԷ--Ըի խորհրդարանական վեհաժողովի նախագահը հանդիպում ունեցած է երեսփոխաններու հետ. ան յիշած է Հայաստանի առաջին անկախ Հանրապետութիւնը որ կիներու քուէարկելու իրաւունք տուող առաջին երկիրներէն եղած է: Ծանրանալով երկրին Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ ռազմավարական քառուղիի դիրքին ու այդ պատճառով ենթարկուած ներխուժումներուն վրայ, ան ըսած է թէ Եւրոպա գիտակից է Հայաստանի համար ունեցած կարեւոր դերին:

Վ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄԱՀԸ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԱ՞Ծ

Ինչպէս հաղորդուած էր Վ. Պետրոսեանի սպանութեան ամբաստանութեամբ ձերբակալուած էր կինը՝ Սոնա Տիգրանեան: Դատախազութիւնը զինքը կը մեղադրէ սպանութիւնը հրահանգելու յանցանքով: Հետաքննութենէն ետք տրուած բացատրութիւնը այն է որ տեղեկանալով ուրիշի հետ ամուսնանալու Վարդգէս Պետրոսեանի մտադրութեան, Ս. Տիգրանեան որոշած է սպաննել ամուսինը շահադիտական դրդումով, տիրանալու համար Աշտարակի տան ու կարասիներուն: Այդ նպատակով, 1993-ին իրեն մտերիմ Միշա Խուտավերդեանին թելադրած է սպաննել ամուսինը, վարձատրութեան փոխարէն: Այս վերջինը երկար խորհրդածելէ ետք, մերժած է պատուէրը կատարել: 1994 Ապրիլին կինը նոյն առաջարկով դիմած է Ա. Զիրոյեանին որ քանի մը օր ետք կատարած է սպանութիւնը:

ՇԻՐԱԶ ԱՍՏՂԸ

Տիեզերքի համաստեղութիւններէն մէկուն մէկ աստղը կոչուած է Յովհաննէս Շիրազ: Տեղեկութիւնները հաղորդած է ԱՄՆ-ու զօրակցութեան եւ զարգացման Ընկերութեան նախագահը Գրողներու Տան հանդիպումին: Ան յանձնած է նաեւ անուանակոչման վկայագիրը եւ տիեզերական աստղագիտական քարտէսը ուր ընդգծուած է Շիրազ աստղը: Անուանակոչութեան առաջարկը կատարած է անձնաւորութիւն մը որ չէ ուզած ինքնութիւնը յայտնել:

ԹՈՒՐՔ ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Արդիւնաբերողներու եւ Գործարարներու Միութեան հրաւէրով Երեւան այցելած է թրքական ընկերութեան մը նախագահը: Զորս օրուան ընթացքին ան գտնուած է արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու, առեւտրական կազմակերպութիւններու մօտ: Թուրք գործի մարդը համոզում յայտնած է որ երկու երկիրներու միջեւ գործակցութեան բազմաթիւ կարելիութիւններ կան եւ առ այդ պէտք է ստոյգ ծրագիր մը շակել:

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

Ստեփանակերտի մէջ սկսած է ցաւի տեսական հարցերուն յատկացուած միջազգային գիտաժողով, աւելի քան 20 երկիրներէ գիտնականներու մասնակցութեամբ: Գիտաժողովը կազմակերպուած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի կենսաֆիզիքի կեդրոնի տնօրէն Ս. Հայրապետեանի եւ Նիւ-Եորքէն յայտնի ջղակենսաբան Վանիա Արզարեանի կողմէ: Գիտաժողովը կ'աւարտի Երեւան, ուրկէ ետք փրոֆ. Հայրապետեան Պոլսոյ մէջ կը մասնակցի ցաւի նիւթին նուիրուած ուրիշ գիտաժողովի մը:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գացի գտայ մեր անմահ ու պատուական բարեկամը՝ Կարապետ Պիլէզիկեան (Տիգրան Երկաթ) ու խնդրեցի բարեհաճի իրեն, որ խոկոյն ֆրանսերէն [...]ուով պատրաստեց յիշատակագիրը, [...]ի վեց օրինակ գրելէ ետքը՝ Հնչակ[...] կնիքովը կնքեցինք ու փոքրիկ աղ[...]կան մը ձեռքով դեսպանատուները [...]ել տուինք:

Յիշատակագիրը այնքան լաւ ֆրանսերէնով մը, այնքա՛ն յուզիչ ու միանգամայն կորովի ոճով մը խմբագրուած էր [...] մեծ ուշադրութիւն գրաւեց դեսպանատան շրջանակներու մէջ եւ ֆրանսական [...] անգլիական թերթեր անոր զանազան [...]ները հրատարակեցին:

Ալպէր Ռուէ, որ ֆրանսական դեսպանատան առաջին թարգման Պ. Ռուէի եղբօրորդին էր եւ սերտ յարաբերութիւններ ունէր դեսպանատան հետ ու միանգամայն մեր ալ բարեկամն էր, ինծի յայտնեց թէ այդ յիշատակագրէն ետքը՝ դեսպանատուներու մէջ հաւատք գոյացած էին թէ Հնչակեան կուսակցութեան մէջ անպատճառ ծանօթ դիւանագէտներ գտնուելու էին:

Հակառակ այս ամէնուն սակայն բանտարկեալները չազատեցան:

Ալպէր Ռուէ, որ վերջերս մեռաւ, այդ թուականներուն եւ անկէ ետքն ալ միշտ մեծ ծառայութիւններ մատուցած է հայ յեղափոխականներուն:

Երբ մէկը ունենայինք Պոլսէն փախցնելու, միշտ իրեն կը դիմէինք եւ ինք միջոցը կը գտնէր շնորհիւ իր յարաբերութիւններուն եւ շատ անգամ ինք իր ձեռքով կ'առաջնորդէր փախստականը մինչեւ շոգենաւ: Արշակ Զօպանեան, Սուրէն Պարթեւեան (կամ բուն անունով Սիսակ Պարտիզպանեան) Սարգիս Սուին եւ ուրիշ շատեր, իր օժանդակութեամբ փախած են Պոլսէն:

Անկէ զատ ձերբակալման վտանգին ենթարկուած անձեր օրերով իր տունը պահած է, ինչպէս Տիրան Քէլէկեանը, Վահէ Արզուեանը, կարծեմ Սարգիս Սուինն ալ եւ ուրիշներ:

Իր ծառայութիւնները սակայն չէին վերջանար, Ալպէն Ռուէ բարեկամ մնաց հայ յեղափոխականներուն:

Շահնազարի բանտարկութեան առթիւ ալ իր ծառայութիւնները չմերժեց, բայց դժբախտաբար կարելի չեղաւ զայն ազատել:

Ֆրանսական դեսպանատան պաշտօնեաներէն մին՝ պարոն Քուինէ, որ յանձն առած էր Շահնազարի մասին միջամտել ոստիկանութեան նախարարին մօտ, մէկ քանի դիմումներէ ետք յայտարարեց թէ անկարելի էր զինքը ազատել եւ թէ իր խնդիրը դատարանին պիտի ներկայացուէր: Այդ առթիւ օր մը ինծի ալ յայտարարեց.

-- Դուք ալ լաւ կ'ընէք աւելի երկար ատեն հոս չմնալով, որովհետեւ մալ ճօքէ եղած էք եւ ի վերջոյ ձեզ ալ պիտի ձերբակալեն:

-- Բայց ես յեղափոխական չեմ, յայտարարեցի, ինչ որ բացարձակ ճշմարտութիւն էր, որովհետեւ կեանքիս մէջ ո՛չ Հնչակեան եւ ո՛չ ալ Դաշնակցական եղած եմ:

-- Ձեր անունը իբրեւ կասկածելի արտասանուեցաւ նախարարին կողմէ, պնդեց Պ. Քուինէ, կը խրատեմ որ հոս չմնաք:

Այս ազդարարութիւնը բնականաբար բաւական լուրջ էր եւ ես որ արդէն Պոլսէն հեռանալու միտք ունէի փութացի պատրաստուիլ:

Գիտէի որ քիչ ատենէն Դաշնակցական ցոյց մը տեղի պիտի ունենար եւ անկէ ետք ապահովաբար դիս ալ ծակը պիտի նետէին, եթէ երբեք մինչեւ այն ատեն սպասելու յանդգնութիւն ունենայի:

Դաշնակցական ցոյցը ամէնուն բերանն էր, գիտէինք որ ռումբեր պիտի գործածուէին՝ բայց որոշապէս չէինք գիտեր թէ ի՛նչ կերպով պիտի կատարուէր:

Հիանալի էր այդ թուականին եռանդն ու խանդավառութիւնը: Պապը Ալիի ցոյցին անյաջողութիւնը փոխանակ վհատութիւն ձեռք բերելու՝ աւելի ոգեւորած էր Պոլսոյ երիտասարդ Հայութիւնը, որ նոր կռուի մը կը պատրաստուէր տենդային գործունէութեամբ մը:

Հայ աղջիկներ ռումբ կը պատրաստէին Սկիւտարի, Սամաթիոյ, Պալաթի եւ ուրիշ թաղերու մէջ:

Օր մը, Տիկին Գայեանէ Մատակեան որ, իբրեւ Մանկապարտէզներու վերին հսկող, թաղէ թաղ կը շրջէր, զիս բերի Սկիւտար տարաւ ցոյց տալու համար «ռումբ շինող աղջիկները», որոնց մէջ վարժուհիներէ սկսեալ մինչեւ փոքրիկ մանկուհիներ կային:

Այդ աղջիկները, Հնչակեան ու Դաշնակցական, քով քովի եկած կ'աշխատէին միաբանութեամբ մը, որուն հիմա դժուարաւ կարելի է հաւատալ:

Պոլսոյ յեղափոխական առաջին Հայուհիներէն մին եղած է կարծեմ Բերայի Արհեստանոցի աշակերտուհիներէն Օր. Մառի Պէյլէրեան (այժմ Տիկին Պէյլէրեան՝ տեսչուհի Իզմիրի վարժարանին), որ իբրեւ առաջնակարգ գրագիտուհի ալ այսօր ծանօթ է գրական աշխարհին եւ որ Եգիպտոսի մէջ հիմնած է առաջին հայ ֆէմինիսթ հանդէսը:

Օր. Մառի Պէյլէրեան իր երկու ընկերուհիներով մասնակցած էր Պապը Ալիի ցոյցին եւ ոստիկաններու ու զինուորներու ներկայութեան՝ յեղափոխական յայտարարութիւն մը կարդացած ժողովուրդին:

Իր այս յանդուգն արարքէն ետքը յաջողած էր օձիքը ձեռք չտալու եւ ինքն ալ, Վահէի ու իր ընկերներուն պէս, ծածկուած մնաց ամիսներով, խուսափելու համար ոստիկանական հետապնդումներէն:

Յիշեմ նաեւ որ Հնչակեան օրիորդներու պետն էր Սարգիս Սուին, որուն իր ընկերները քզլար աղասը անունը կուտային հեգնաբար:

Օրիորդ Պէյլէրեան, Պանքայի ցոյցէն ետքը, յաջողեցաւ Պոլսէն փախչիլ ատանց ձերբակալուելու եւ հաստատուեցաւ Եգիպտոս, ուր մնաց երկար տարիներ իբրեւ ուսուցչուհի Աղեքսանդրիոյ՝ Պօղոսեան եւ Գահիրէի՝ Գալուստեան վարժարաններու:

Սահմանադրութեան հռչակումէն քանի մը շաբաթ առաջ Պոլսոյ թերթերուն մէջ կարդացինք թէ Մառի Պէյլէրեան Եգիպտոսի Ատեանին կողմէ մահուան դատապարտուած էր ի բացակայութեան:

(Շար. 11)

(Շար. Ա. էջէն)

ռուկները կը պատրաստէ. – «Յոյսն ունէի որ Վազգէն Մանուկեանի յաղթանակը բաներ մը կը փոխէր: Մէկ ելք կը տեսնեմ՝ լքել երկիրս»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԹՈՒՐՔԻԱ մարդկային իրաւանց զանգուածային խախտումներ կ'ընէ» կ'ըսէ «էմնըսթի Ինթէրնէշընըլ»: Սեպտեմբեր 30-ին Լոնտոն հրապարակուած հաղորդագրութեան մէջ, կազմակերպութիւնը կը ծանրանայ «արտադատական գնդակահարումներու», «անհետացումներ»ու վրայ, որոնք կը բազմանան 1990-էն ի վեր Պոլիս եւ Անգարա, ինչպէս նաեւ հարաւ - արեւելեան քաղաքներու մէջ: Ըստ ընդհանուր քարտուղարին՝ Փիէր Սանէ, ոստիկանները անպատիժ կը մնան: Կազմակերպութիւնը կը քննադատէ նաեւ «հակաբեկչական օրէնքին օգտագործումը հետապնդելու եւ բանտարկելու համար գրագէտներ, հրատարակիչներ եւ քաղաքական դէմքեր» կարծիքի յանցապարտութեամբ: Էմնըսթի շարք մը յանձնարարութիւններ ուղղած է Թուրքիոյ կառավարութեան եւ հրաւիրած է Թուրքիոյ զէնք եւ զինուորական կազմած ծախող երկիրները որ հսկեն որպէսզի «այդ զէնքերը չօգտագործուին մարդկային իրաւանց խախտումներ կատարելու համար»:

ՀԷԼՄՈՒԹ ՔՈՀԼ, իր կարգին, հատորով մը կը պատմէ թէ ի՛նչպէս իրագործուեցաւ Գերմանիոյ վերամիացումը: «Գերմանիոյ միասնականութիւնը կ'ուզէի» խորագրուած է գիրքը ուր Գերմանիոյ վարչապետը իր տարբերակը կը ներկայացնէ, կը նկարագրէ Միթերանի վերապահութիւնները. Ֆրանսայի նախագահը կ'ուզէր յապաղեցնել այդ վերամիացումը Գորպաչովի կայունութիւնը չվրդովելու համար: Մինչ Գորպաչով իր յուշերուն մէջ որեւէ նիւթական ակնարկութիւն չըներ եւ կ'ըսէ թէ «նուիրած է» այդ վերամիացումը, Քոհլ կը գրէ թէ ստիպուեր է 3 միլիառ մարքի յաւելեալ վարկ մը տրամադրել, առանց տոկոսի:

ԼԵՆԻՆԳՐԱԴԻ շրջանի կառավարիչ ընտրուած է համայնավար մը՝ Վադիմ Գուստով ձայներու 53,37%-ով ընդդէմ հրաժարեալ կառավարիչին որ ձայներու միայն 31,66% ստացած է:

ԻՐՊԱՔԱՆ Հոկտեմբեր 2-էն 8 շրջապտոյտ մը կը կատարէ Եգիպտոս, Լիպիա եւ Նիժերիա, այս ձեւով շարունակելով մահմետական աշխարհի հետ մերձեցման իր քաղաքականութիւնը: Լիպիա այցելութիւնը բաւական խրարանցում ստեղծած է Թուրքիոյ մէջ, քանի Լիպիա ահաբեկչութեան զօրավիգ երկիր մըն է:

ՌԵՖԱՀ իսլամական կուսակցութեան ծոցը խոր տարակարծութիւններ ծագած են եւ «Մոնտ»ի մնայուն աշխատակիցը կը գրէ (Հոկտեմբեր 1) թէ ծայրայեղ հոսանքները կրնան պառակտում ստեղծել: Նիքոլ Փոփ կ'ըսէ թէ Անգարայի Սեպտեմբեր 1-ի համագումարի ընթացքին է որ ներքին դժգոհութիւնները աւելի յայտուն եղան, երբ պատգամաւորները մերժեցին ընտրել Չէքի Չէլիքը որ դեկավարութեան թեկնածուն էր եւ նախընտրեցին աւելի արմատական դէմք մը՝ Մեհմետ Թէլլիօղլու: Բայց, ան մերժած ըլլալով ենթարկուիլ պաշտօնական թեկնածուին, ընտրութիւնը չեղեալ համարուած է ու նոր ընտրութիւն մը տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 24-ին եւ էրպաքանի հրամանին վրայ, Թէլլիօղլու քաշած է իր թեկնածութիւնը եւ Չէլիք ընտրուած է: Բայց 50% յաւելումին պաշտօնատարներու աշխատավարձքին վրայ, էրպաքան հրաշք չէ գործած, նոյնիսկ օտար ճնշումի տակ, ստիպուած եղած է հանդուրժել Իսրայէլի հետ համագործակցութեան համաձայնագրին: Որքան ալ իսլամապաշտները ուզեն կրօնական եւ հակադեմոկրատ կարգ մը հաստատել, վարչակարգին իրականութիւնները տարբեր են եւ «Սապահ»ի խմբագիրը կ'ըսէ թէ Ռեֆահը չի կրնար տապալել հաստատուած կարգը որ խոր արմատներ ունի:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ 94-ՐԴ ԵՒ ՕԾՄԱՆ 92-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Կիրակի օր, Հոկտեմբեր 6, Փարիզի Առաջնորդանիստ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հիմնարկութեան 94-րդ եւ օծման 92-րդ տարեդարձն է:

Այս առթիւ ժամը 10.30-ին Մայր Տաճարին մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղ կ'օրհնուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՐՏ ԱՐՔ. ՆԱՑԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ի ժամու պատարագի՝ գոհաբանական մաղթանք կը կատարուի Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բարերարներուն եւ անոնց ընտանիքներուն արեւշատութեան համար:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաշէն բարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ-ի, ՄԱՆԹԱՇեան Ընտանիքի եւ Մայր Տաճարի հանգուցեալ Բարերարներուն համար:

Յետ եկեղեցական արարողութիւններուն, Մայր Տաճարին Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպութեամբ, Առաջնորդարանի Պատուոյ Սրահին մէջ՝ ի յարգանս Բարերարներուն՝ պատշաճ ընդունելութիւն նախատեսուած է:

Կը հրաւիրուին մեր Եկեղեցւոյ բոլոր հոգեւոր զաւակներն մասնակցիլ՝ Յիշատակի եւ Յարգանքի այս արտայայտութիւններուն՝ աղօթքով միանալու Բարեբարներու օրինակին եւ իրենց բոլորանըւէր մասնակցութեամբ ու նուիրատուութեամբ հոգածու դառնալու մեր Սուրբ Եկեղեցւոյն բարգաւաճման:

Ս. ՅՈՎՀ.-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՆ. –

Եկեղեցաշէն բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեան, Արուսեակ Ազարեան, Հմայեակ Ալեքսանեան, Զապէլ Ալթունեան, Արաքսի Ակօնայեան, Մարիամ եւ որդի Գուրգէն Ակօնայեան, Հայկ Աղապէկեան, Հրանդ Աղապէկեան, Վերժհայմ Աղապէկեան, Նոյեմի Ամպէրեան, Վահրամ Արսլանեան, Վիքթորիա Արսլանեան, Ժան - Փիէռ Անուանեան, Լէոնդին Անուանեան, Լիւսի Աշճեան, Եփիմէ Աւետիսեան (Անայիս), Մարիամ եւ Յովհաննէս Բարսեղեան, Միհրան եւ Թագուհի Գավէզեան, Սեդրակ Գաւունեան, Մայրանոյշ Գործունեան, Արմենակ Գույումճեան, Պերճ Գույումճեան, Սրբուհի Զատիկեան, Նշան եւ Հայկանոյշ Զէլվէյեան, Հայկ Զրուանդեան, Աթանագինէ էգնայեան, Օննիկ էթմէքճեան, Իրեն էնկէլ – Գույումճեան, Յովհաննէս Ըշըլեան, Վարդան եւ Երանուհի Թիւթիւնճեան, Աստրա Թորոսեան, Զարուհի Թորոսեան, Խաչիկ Թորոսեան, Յարութիւն Ժամկոչեան, Եսթեր Իչքալացեան, Վահագն Իչքալացեան, Ճէյմս եւ Ռոզա Խըտըրշահ, Բիւզանդ Խոտիկեան, Սիլվարդ Խուկասեան, Տիգրան եւ Մարիամ Կակաղեան, Անդրանիկ եւ Փայլիկ Կէնճեան, Վրոյր Հալէպլեան, Արմենակ Համբարձումեան, Գաբրիէլ Համբարձումեան, Աբրահամ Ղուկասեան, Վալանթէն Ղուկասեան, Աննիձա Ճիհանեան, Սարգիս – Մինաս Ճիհանեան, Յովհաննէս Մալեանց, Արմէն Մամէզ, Եսթեր Մամէզ – Գարամանեան, Ռափայէլ Մարկոսեան, Արմինէ Մելիք – Գալէնտէրեան, Միհրանոյշ Մեսրոպեան, Եփրեմ Միհրան – Եփրեմեան, Տիրուհի Միքայէլեան, Գառնիկ Մոմճեան, Զօհրապ Մուրատեան, Զարմայր եւ Վարդուհի Մուսայեան, Կարապետ Յակոբեան, Վարդանոյշ Յակոբեան, Սիմոն Յովնանեան, Վանուհի Յովնանեան, Պօղոս Նուպար Փաշա, Մարգրիտ Շմաւոնեան, Յարութիւն Որբերեան, Ռուբէն եւ Մարի Որբերեան, Մարգրիտ Ուզունեան, Յոլինէ Չիլինկիրեան, Ռոզա Պագըրճեան, Գաբրիէլ Պալապանեան, Արա Պարթեւեան, Եղուարդ Պապեան, Երուանդ Պարկիրճեան, Թամար Պարպիրօթ, Թագուհի Պետոյեան, Արմէն Պետրոսեան, Խաչատուր Պետրոսեան, Մելքոն Պետրոսեան, Մուշեղ Պետրոսեան, Սոֆիա Պետրոսեան, Զապէլ Պէօճէքեան, Վեհանոյշ Ջրբաշեան, Զօհրապ Սանթուրճեան, Բարսեղ եւ Թագուհի Սարաֆեան, Յարութիւն Սետիկեան, Վահրամ Սէֆէրեան, Լէա Սէրայտարեան, Թադէոս Սթաթեան, Հայկազ Սինանեան, Սիմոն Տակառեան, Օհան Տակառեան, Մարտիկ Տակառեան, Բարսեղ եւ Աղնիւ Տամլամեան, Յակոբ եւ Մարիամ Տամլամեան, Մովսէս եւ Նարդուհի Տէմիրճեան, Մարի Ա. Տէտէյեան, Արաքսի Տէր – Մեսրոպեան, Թորգոմ Տէր – Մեսրոպեան, Մեսրոպ Ա. Քհնյ. Տէր – Մեսրոպեան եւ Երէցկին Փերուզ Տէր – Մեսրոպեան, Յակոբ Տէր – Յակոբեան, Սիրարփի Տէր – Ներսէսեան, Բարգէն Տէր – Սարգիսեան, Զաւէն Տէր – Սարգիսեան, Գրիգոր Փաթթուքեան, Առլէն Փափազեան, Հերմին Քանթար, Սօֆի Ռօզ Քանճեան, Սեդրակ Քարեան, Մանիա Քոչարեան, Ստեփան Քոչարեան, Աշոտ Ֆրէնկեան, Սիրանոյշ Ա. Ֆրէնկեան, Մօրիս Օպէր, Աղաւնի Թորոսեան, Սրբուհի Թորոսեան, Արամ Մարտիրոսեան, Անտրէ Յարութիւնեանց, Սեդրակ եւ Ալիս Յովսէփեան, Արա Սերոբեան, Մարգրիտ Փափազեան, Վերժին Մոմճեան, Մարիամ Տակառեան, Միհրան Եփրեմեան, Գառզուհի Զաքարեան, Վարդավառ Կէօվչէնեան, Փերուզ Յակոբեան, Մարի Պէկեան, Յոլինէ Պէրպէրեան, Նուրհան Ֆրէնկեան, Սիրարփի Սանթուրճեան-Հալէպլեան, Յարութիւն Ֆիրէնկիւլեան, Աճարոն Հիշիշեան, Արեգնազ Հիւրէ, Գոհար Միլօֆ, Սարգիս Միլօֆ, Լուսիա Միտիլեան, Յարեթ Յարութիւնեան, Ժեռմէն Անուանեան - Աւանեան, Ժիրայր Գարաճեան, Գրիգոր եւ Սաթենիկ Եափքարտաշեան, Յարութիւն Միւթէվէլեան, Սելմա Պաքմաչեան,

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՍ Ի ԿԵԱՆՍ ԵՂՈՂ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՆ. –

Անանուն բարերար մը, Աննիձա Ալեքսանեան, Մարիամ Գաւունեան, Մարի Ժամկոչեան, Միշէլ Ժամկոչեան, Նշան Ժամկոչեան, Արմենուհի Խոտիկեան, Պատրիկ Կէնճեան, Սոնիա Կէնճեան, Յովհաննէս Միտիլեան, Արշալոյս Միւթէվէլեան, Արաքսի Մուրատեան, Թագուհի Յարութիւնեան, Վահէ Չիլինկիրեան, Գէորգ Պագըրճեան, Անահիտ Ռաֆայէլ Պետոյեան, Գարօլ-Անոյշ Պետոյեան, Էմմանիւէլ-Աստղիկ Պետոյեան, Մարիամ – Սէսիլ Պետոյեան, Միշէլ Պետոյեան - Քրէթիէն, Սարգիս Պետոյեան, Վարդգէս Տակառեան, Էտմոն Ղազերեան, Մարգրիտ Ղազերեան, Հայկանոյշ Մարտիրոսեան, Արա եւ Հուրի Երեւանեան, Պարպարա Միլօֆ, Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան, Սիլվա Սերոբեան, Սուրէն եւ Սոնիա Սարգիսեան, Միքայէլ եւ Մալէն Յակոբեան:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԻԼԱՆՕ. – Բժ. եւ Տիկին Տիգրան Ալեքսանեան 1.000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, ի յիշատակ՝
Վահրամ Մավեանի
ծննդեան 70-ամեակին:

ՏԷՍԻՆ. – Տիկին Մարիձա Հարէլեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին փոխան ծաղիկի, Տիկին Տիրուհի Պետոյեանի յիշատակին եւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընտանեկան պարագաներուն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Որպէս միօրեայ կամ երկօրեայ դպրոց գործածելի վարձու վայր մը, 4 սենեակ. դասարանով ու նախընտրաբար պարտէզով, Փարիզ կամ մօտակայ արուարձան մը:

Հեռաձայնել Մկնիկ ընկերութեան՝
43 - 98 - 15 - 59

ԾՈՒՇԱԿԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉի Փարիզի Արշալոյս Թագէոսեան մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը 10.30-ին Փարիզի Մշակոյթի Տունը 17 rue Bleue:

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԵՐԵԿՈՅԹ
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ
ԵՐԳԵՐՈՒ
կը կատարէ՝

ԲԻՒԶԱՆԴ ՖԸՆՏԸԳԵԱՆ

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 4,
ժամը 20.30-էն սկսեալ,
Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ
«Ֆրէնկեան Սրահ»ին մէջ՝
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
– Մուտքը ազատ է –

Sous la présidence de **René Rouquet**, Sénateur--Maire d'Alfortville

— 1976-1996 —
20e Anniversaire
de la Maison de la
Culture Arménienne
du 11 au 19 Octobre

Vendredi 11 Octobre — 19h — Salle des Fêtes— rue Voltaire
• **SOIREE D'OUVERTURE** (sur invitation)
en présence de nombreuses personnalités;

Samedi 12 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
SOIREE MUSIQUE ET DANSE
avec **l'Ensemble Jean-Pierre Nergararian**
et **Les Ballets Gayané**

Vendredi 18 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
• **SOIREE THEATRE ARMENIEN**
«La Belle-Mère» par la **Cie Narek Dourian;**

Samedi 19 Octobre — 20h — Salle des Fêtes
• **DINER DE CLOTURE**
Animation tzigane par **Les Ballets Gayané**
Seconde partie : soirée dansante avec les **D.J. Souren** et **Raffi.**

—— La **M C A** sur **AYP FM 99.5** ——
Samedi 12 — 10h15
• **«Cartes sur table» : Les 20 ans de la M C A**
Mercredi 16 — 10h15
• **«Que sont les anciens élèves devenus?»**

Dimanche 13 Octobre — 11h — Eglise Apostolique Arménienne
• **MESSE DE REQUIEM à la mémoire des Fondateurs disparus.**

Renseignements et réservations :
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville : 9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél. : **43 76 55 89**

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
JEUDI
3 OCTOBRE
1996

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F.

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
63, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.953
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
72e ANNEE — N° 18.953

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԷՆ ԵՏՔ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

ԽՄԲ. – Ինչպէս գրած էինք, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, Սեպտ. 30-ին ելոյթ ունեցաւ հեռատեսիլէն: Ստորեւ, ամբողջութեամբ կու տանք այդ ելոյթը, որու [...]նիգրադառնանք առանձին, յաջորդով:

Սիրելի Հայրենակիցներ,

Ընտրութիւնների արդիւնքների պաշտօնական ամփոփումից յետոյ, պարտք եմ համարում դիմել ձեզ՝ արտայայտելու համար իմ երախտագիտութիւնը եւ [...]լու որոշ նախնական գնահատականներ [...]րկայ իրավիճակի վերաբերեալ:

Նախ ուզում եմ առանձին-առանձին [...]րին շնորհակալութիւն յայտնել Հայաստանի Հանրապետութեան այն 647 [...]ար քաղաքացիներին, որոնք վստահութեան քուէ են տուել ինձ, ապահովելով յաղթանակի համար անհրաժեշտ ձայների քանակը:

Յատուկ շնորհակալութիւն եմ յայտնում գիւղական շրջանների բնակիչներին, որոնք չնայած իրենց դեռեւս դժուար կեանքին ու բազում հոգսերին, հաւատացել են ինձ ու ցուցաբերել առաւելագոյն աջակցութիւն:

Երախտապարտ եմ, անշուշտ, նաեւ իմ ընտրական կենտրոնի գործունէութեանը իրենց ծանրակշիռ նպաստը բերած հա[...]կիցների լայն շրջանակին՝ գլխաւորութեամբ Բաբգէն Արարքցեանի, ինչպէս նաեւ իմ բոլոր վստահուած անձանց, որոնք ներկայացնում էին մտաւորականութեան, կրթութեան, գիտութեան, մշակոյթի, առողջապահութեան բնագաւառների, արտադրութեան եւ գործարարութեան ոլորտի հիմնական շերտերը:

Չեմ կարող ամենայն անկեղծութեամբ երախտագիտութիւնս չյայտնել նաեւ իմ մրցակիցների օգտին քուէարկած շուրջ [...]0 հազար քաղաքացիներին, որոնք ազնուօրէն կատարել են իրենց քաղաքացիական պարտքը եւ այդպիսի ակտիւութեամբ մասնակցել երկրի ժողովրդավարացման կարեւորագոյն գործընթացին:

Նորընտիր նախագահին լուրջ խորհելու տեղիք պէտք է տայ բնակչութեան [...]նչ այս խաւի ցուցաբերած վերաբերմունքը, որն արժանի է հանգամանալից [...]առը վերլուծութեան: Այսօր, ի հարկէ, ես դեռեւս լիովին պատրաստ չեմ կատարելու այդ վերլուծութիւնը, բայց [...]րկ եմ համարում ներկայացնել որոշ [...]նական եզրակացութիւններ:

Չեմ կարծում, թէ ընտրութիւնների արդիւնքների վրայ էապէս ազդել են գաղափարախօսական նկատառումները, թէ[...] կոմունիստական եւ ծայրայեղ ազգայնական գաղափարները մեր հասարակութեան տարբեր շերտերում ունեն հաւատարիմ կողմնակիցներ, բայց դրանք [...]ականում մեծ թիւ չեն կազմում:

Ըստ երեւոյթին, իշխանութիւնների նըկատմամբ բնակչութեան բացասական հա[...]ցութեան հարցում լուրջ դեր չեն [...]ացել նաեւ նրանց վարած արտաքին քաղաքականութիւնը, արցախեան խնդրի կարգաւորման ընթացքը եւ ազգային անվտանգութեան ապահովմանն ուղղըւած քայլերը:

Իմ կարծիքով, ժողովրդի դժգոհութեան աւելի վճռական գործօններ են ընտեսական բարեփոխումների անխուսափելի ցաւագին հետեւանքները, կադրային քաղաքականութիւնը, վարչամե[...] անօրինականութիւններն ու կաշառակերութեան տարածուած դրսեւորումները եւ մանաւանդ՝ բնակչութեան չափազանց ծանր սոցիալական վիճակը:

Ահա այն պարարտ հողը, որում ընդդիմութիւնը կարողացաւ փայլուն կերպով [...] իր քարոզչութիւնը՝ հասնելով հնարաւոր առաւելագոյն արդիւնքին:

Աչք փակել ճչացող իրականութեան դէմ՝ աններելի միամտութիւն կամ անպատասխանատուութիւն կը լինէր:

Այո՛, մենք լիովին գիտակցել եւ չենք թաքցրել, որ ինչպէս ամէնուր, Հայաստանում եւս տնտեսական բարեփոխումները պէտք է ծնէին բարդ սոցիալական խնդիրներ, որոնց լուծման բանալին այնուամենայնիւ այդ բարեփոխումների շարունակումն ու խորացումն է: Բարեփոխումները ծանրագոյն փորձութիւն են անգամ այնպիսի երկրների համար, որոնք չունեն աղէտի գօտի, շրջափակումներ, հարիւրհազարաւոր փախստականներ եւ արցախեան կնճիռ:

Այո՛, պետութեան բոլոր կադրերը չեն, որ գտնուել են իրենց պաշտօնի բարձրութեան վրայ եւ աչքի ընկել արհեստավարժութեամբ, բարեխղճութեամբ ու բարոյական նկարագրով: Անօրինականութիւններն ու կաշառակերութեան դըրսեւորումները հասել են հասարակական չարիքի աստիճանի:

Այո՛, չափազանց ծանր ու անմարդավայել է մեր ժողովրդի սոցիալական վիճակը, շուրջ մէկ միլիոն մարդ ապրում է չքաւորութեան սահմանից ցածր պայմաններում, հարիւրհազարաւոր աշխատողներ ու փախստականներ դեռեւս օթեւանում են ժամանակաւոր կացարաններում, ողորմելիօրէն չնչին են աշխատավարձերը, կենսաթոշակները, նպաստները, մեծ թիւ են կազմում աշխատազուրկները:

Կրկնում եմ, այս ամէնը մենք ոչ թաքցրել ենք, ոչ էլ լռութեան մատնել. պարզապէս պէտք է խոստովանել, որ ըստ ընտրութեան արդիւնքների, մեր փաստարկներն ու ծրագրերը ժողովրդի մի մասի համար անհասկանալի են մընացել: Եթէ անգամ ժողովուրդը գիտակցել է, որ սոցիալական խնդիրների լուծում հրաշքով տեղի չի ունենալու, այլ աստիճանաբար ու քայլ առ քայլ, ըստ երեւոյթին իշխանութիւնների ծրագրերում նա բաւարար մտահոգութիւն չի տեսել դրանց նկատմամբ:

Ինչեւէ, ընտրութիւնները կայացել են, եւ ես երկրորդ անգամ ստացել եմ ձեր վստահութեան քուէն, որը ես հակուած եմ դիտելու ոչ այնքան որպէս իմ նախորդ գործունէութեան գնահատական, որքան որպէս կանխավճար՝ ժողովրդի սպասելիքներն ու ակնկալիքները հատուցելու համար:

Ուզում եմ հաւատացնել, որ այս ընտրութիւններում շահած շուրջ 52 տոկոսը ես աւելի թանկ եմ գնահատում, քան նախորդ ընտրութիւնների 83 տոկոսը, որովհետեւ 1991 թուականին ես յաղթել եմ ազգային-ազատագրական շարժման ռոմանտիկ ալիքի վրայ, իսկ այս անգամ հասուն ժողովրդավարական հասարակութեան կամքի արտայայտութեան շնորհիւ:

Ճիշդ է, որոշ ծայրայեղական ուժերի արկածախնդրութեան պատճառով ստուեր գցուեց ընտրութիւնների վրայ, եւ մեր պետութեանն ու ժողովրդին բարոյական ծանր հարուած հասցուեց, բայց դրանից ազգային ողբերգութիւն չպէտք է սարքել: Կարեւորն այն է, որ ժողովրդի ու նոյնիսկ ցուցարարների մեծամասնութիւնը չմասնուեց կազմակերպուած սադրանքին, եւ մեր իրաւապահ մարմինների յստակ ու սառնասիրտ գործողութիւնների շնորհիւ կանխուեց արիւնահեղութիւնն ու արագօրէն վերականգնուեց երկրի անդորրը:

Բռնարարքների կազմակերպիչները, հրահրիչները եւ անմիջական մասնակիցները, ի հարկէ, իւրաքանչիւրն իր մեղքի չափով պէտք է պատասխան տան օրէնքի առջեւ, բայց հաւաստիացնում եմ, որ վհուկների որս չի սկսուելու եւ ոչ մի անմեղ մարդ չի տուժելու: Բոլոր դէպքերում ես խոր ափսոսանք եմ յայտնում զանգուածային անկարգութիւնների ժամանակ պատահականօրէն տուժած անձանց եւ Խորհրդարանի շրջակայ շէնքերի բնակիչներին, որոնց անդորրը խախտուեց հարկադրական գործողութիւնների պատճառով:

Վստահ եմ, որ մեր ժողովուրդը նման արկածախնդրութիւն այլեւս թոյլ չի տայ, եւ պատահածը կը դառնայ մեր պատմութեան սոսկ ցաւալի մի թիւրիմացութիւն:

Սիրելի հայրենակիցներ,

Վերստանձնելով իմ պարտականութիւնները, ես մտադիր եմ կէտ առ կէտ, հետեւողականօրէն իրականացնել իմ նախընտրական ծրագիրը, որն ըստ էութեան պատասխանում է ձեզ յուզող բոլոր ցաւոտ հարցերին: Շուտով դուք ականատես կը լինէք ե՛ւ լուրջ կադրային փոփոխութիւնների, ե՛ւ անօրինականութիւնների ու կաշառակերութեան դէմ պայքարի ծաւալման, ե՛ւ կենսաթոշակների ու աշխատավարձերի կանոնաւոր վճարման, ե՛ւ ընդհանուր կարգուկանոնի հաստատման իրողութեանը:

Ես խորապէս համոզուած եմ, որ խաղաղութեան ու կայունութեան պահպանման, հաւասարակշիռ արտաքին քաղաքականութեան շարունակման, ժողովրդավարական եւ տնտեսական բարեփոխումների խորացման դէպքում իշխանութիւններից ու ժողովրդից գերմարդկային ջանքեր չեն պահանջուելու երկրի տնտեսութիւնը վերականգնելու եւ բնակչութեան սոցիալական վիճակն աստիճանաբար բարելաւելու համար:

Դրա համար անհրաժեշտ է միայն պետութեան եւ հասարակութեան բոլոր օղակների ամէնօրեայ տքնաջան ու բարեխիղճ աշխատանք:

Ես կրկին խորին շնորհակալութիւն եմ յայտնում մեր ողջ ժողովրդին եւ մաղթում երջանկութիւն ու բարօրութիւն, որին նա արժանի է նոյնքան, որքան աշխարհի բոլոր քաղաքակիրթ ժողովուրդները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ամառուան ամիսներու ընդմիջումէն ետք Հայաստանի դեսպանատունը Սեպտեմբեր 30-ին վերսկսաւ մամուլի ամսական ասուլիսներու շարքը, Փարիզի հայ մամուլին համար: Վեց անուն լրատուական ներկայացուցիչ հինգ լրագրողներ ընդունուեցան դեսպանատունէն չորս հոգինոց խմբակի մը կողմէ, գլխաւորութեամբ դեսպան Պր. Վ. Ջիտէչեանի որ հետը ունէր հիւպատոս Տիկին Յ. Սողոմոնեանը, մամուլի բաժինէն Ռ. Խարազեանը եւ Օր. Զ. Նազարեանը:

Մէկ - երկու խօսքով ամփոփելով անցած ամիսներու պատահարները, Պր. Վ. Ջիտէչեան ըսաւ թէ իրենց համար առաւել կարեւոր էին տնտեսական յարաբերութիւնները եւ այդ նպատակով վերջերս հանդիպումներ տեղի ունեցած էին Լիոնի եւ Մարսէյլի մէջ, Առեւտրական սենեակներու միջոցով: Մասնակցած էին շուրջ 80 ձեռնարկութիւններու ղեկավարներ:

Ապա խօսելով Նախագահական ընտրութեան մասին, դեսպանը որպէս կարեւոր իրողութիւն չեշտեց այն հանգամանքը որ հակառակ ամէն բանի, Հայաստան քաղաքակիրթ երկրի վայել ժողովրդավարական ընտրապայքար մղած էր ու ընդդիմութիւնը զօրացած: Ըսելէ ետք թէ 70 տարուան ամբողջատիրութիւնը չէր կըրնար իր ազդեցութիւնը չունենալ, ան շեշտեց դրականները. ոչ ոք խօսած էր զանգուածային խախտումներու մասին, ոչ մէկ լրագրող կամ դէտի մերժուած էր տեղ մը գտնուիլ, եւայլն:

Պր. Ջիտէչեան ցաւ յայտնեց յետագայ պատահարներուն համար որոնց արժեւորումը պիտի կատարէր դատարանը:

Ասուլիսին հարցումներու բաժինը կեդրոնացաւ ընտրութեան պարագաներուն վրայ, ինչպէս Պաշտպանութեան նախարարին այն արտայայտութիւնը թէ եթէ նոյնիսկ քուէներու 100%-ն ալ տուած ըլլար, Վ. Մանուկեանի թոյլ պիտի չտրուէր նախագահ դառնալ: Պր. Ջիտէչեան ատիկա նկատեց կատակախառն արտայայտութիւն մը, խոստանալով տեղեկանալ երբ առիթը ներկայանայ, ինչ կը վերաբերէր խարդախութեան պնդումներուն, ան դիտել տուաւ թէ 89 դէտեր գտնուած էին տեղւոյն վրայ ու 400 ընտրատարածքներէն 16-ին մէջ միայն անօրինութիւն նկատած. յստակ պատասխան չունեցաւ հարցումն ալ թէ օրինազանցութիւնները բոլո՞րն ալ իշխանութեանց կողմին կը վերագրուէին, թէ կային ընդդիմադիր կողմին վերագրուածներ ալ: Հարց տրուեցաւ նաեւ կառավարութեան փոփոխութեան հեռանկարի մը գոյութեան մասին: Պր. Ջիտէչեան ըսաւ թէ Սահմանադրութիւնը նման պարտաւորութիւն չէր բերեր, այսուհանդերձ, միշտ կարելի էր որ Նախագահը ուզէր փոխել կառավարութեան անդամներէն մէկը կամ մէկ քանին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՄԵՐԻԿԱ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Հոկտեմբեր 1-ին, Վարդուհի Մանուկեան մամուլի ասուլիս մը տուած է Երեւանի մէջ եւ յայտարարած որ Միացեալ - Նահանգները քաղաքական ապաստան առաջարկած են Վազգէն Մանուկեանի, բայց ան չուզեր հեռանալ Հայաստանէն: Ի մօտոյ, ըսած է, ան պիտի ներկայացնէ քաղաքական վերլուծումը իրադարձութեանց: Վազգէն Մանուկեան երեւցած է նաեւ ռուսական հեռատեսիլէն (Հոկտեմբեր 1-ի իրիկունը) եւ շեշտած իր յայտարարութեան մէջ որ ինք քաոսի կողմնակից չէ, երբեք պիտի չյանձնուի իշխանութիւններուն:

Ըստ կարգ մը աղբիւրներու, ձերբակալութիւններ կատարուած են եւ կը շարունակեն կատարուիլ Երեւանի մէջ եւ ձերբակալուած են նոյնիսկ անձեր որոնք ոչ մէկ կապ ունէին պատահարներու հետ: Մեր տեսած օրաթերթերէն (Հոկտ. 2) միայն «Իմաստէ»ն էր որ կ'արձագանգէր նման լուրի մը: Ան կը գրէր. - «Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան, վերընտրուած անցեալ շաբթու հակառակ ընդդիմութեան բողոքներուն, օգտուեցաւ վերջին ցոյցերէն ձերբակալել տալու եւ լռութեան մատնելու համար ընդդիմադիրները, ըստ Երեւան պաշտօնավարող օտար դիւանագէտներու: Ընդդիմադիրներու համախմբումներու սկիզբէն ի վեր, շուրջ 250 հոգի ձերբակալուած են որոնց մէկ մասը ոչ մէկ կապ ունէր դէպքերուն հետ: Ներքին նախարարը ոչ մէկ մեկնաբանութիւն կ'ընէ»:

Զորեքշաբթի առտու (Հոկտեմբեր 2) Երեւանէն առած մեր տեղեկութիւններու համաձայն, յայտնուած 9 անձերէն զատ (որոնց ցանկը տուինք առենին), ձերբակալուած են 45 հոգիներ, որոնք ուղղակի կապ ունեցած են Սեպտեմբեր 25, Զորեքշաբթի օրուան դէպքերուն հետ (յարձակում Խորհրդարանին վրայ):

Նոյն թուականը կրող (Հոկտեմբեր 2) «Ինթըրնէշընըլ Հերըլտ»ը քանի մը տողով կ'անդրադառնայ Հայաստանի ըսելու համար թէ գործերը կաշուած են Երեւանէն եւ հանդարտութիւն կը տիրէ:

Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի եւ միջազգային ոչ կառավարական կազմակերպութեանց դէտերէն

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐԴՈՑ ՄԱՍԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Դժուար է յաճախ այս երկուքը իրարմէ զատել – գիրքեր կան որոնք բարեկամներու կամ ընտանեկան պարագաներու նման մեզի հետ կ՛ապրին իբրեւ գիտակից, աճող ու փոխուող էակներ, օրինակ Վարուժանի, Օշականի կամ Զարեանի գիրքերը որոնց շատ անգամ կը դառնամ նորութիւն փնտռելով, հարցումներ ուղղելու կամ բացատրութիւն հարցնելու, տեսակ մը իմաստութեան բառարաններ: Մարդիկ ալ կան որոնք գիրքեր են ինծի համար, սիրելի, մտերիմ ու վստահելի անձեր որոնց ներկայութեան կեանքի պահեստս եւ հասկացողութիւնս կ՛աճի, կը նորոգուի ինչպէս կ՛ըլլայ երբ գիրք մը կարդամ: Ասոնց մէջ կան՝ որոնք բաց գիրքեր են ու կը կարդամ անոնց պարունակութիւնը մաքուր, ազնիւ նըպատակներով: Այդ գիրք-մարդիկը կամ պարզունակ ու թափանցիկ էակներ են, կամ շատ բարդ անձեր որոնք սակայն քաջութիւնը ունին չծածկելու, չկեղծելու իրենց ճշմարտութիւնը: Այս ամբողջէն անկախ՝ գիրքերու մէջ մարդիկ կ՛ապրին թէ իբրեւ հեղինակ եւ թէ իբրեւ հերոս ու շատ դժուար գտած եմ այս երկուքը զանազանել իրարմէ: Ո՞ւր կը վերջանայ հեղինակը եւ ո՞ւր կը սկսի գիրքը կամ գիրքին հերոսը: Իբր սկըզբունք, ընդունած եմ թէ հեղինակին ներկայութիւնը իբր ոճի խաղ կամ ինքնատըպութիւն կամ նրբութիւն, իբր անձնական միջամտութիւն, զգացական կեցուածք եւ նախասիրութիւն՝ որ շատ յաճախ յայտնի կ՛ըլլայ գիրքին մէջ՝ պէտք է բացակայ ըլլայ լաւ գիրքէն, հեղինակը պէտք է հալի իր երկին մէջ: Յետոյ, ո՞րն է աւելի կարեւորը գոյութենական իմաստով, հեղինա՞կը թէ իր գիրքը: Եւ վերջապէս, էաբանական ի՞նչ հիմնական տարբերութիւն կայ մարդ էակին եւ գիրք առարկային միջեւ – չեմ գիտեր:

Այս է պատճառը որ գիրքը կը գտնեմ արժանի յարգանքի, շատ մօտ անոր՝ որ կը տրուի մարդ անհատին: Եւ այս արժեւորումը գիրք կոչուածին ինծի կը մղէ գոնէ մէկ անգամ հանրութեան ներկայացնել շուրջս թափառող նոր, ամըչկոտ գիրքերը որոնց վրայի մակագրութենէն կը կռահեմ թէ իրենց չափ հեղինակն ալ անձկութեամբ եւ զսպուած ուրախութեամբ կը սպասէ այդ երջանիկ պահուն: Ի վերջոյ ես ալ իբրեւ հեղինակ նոյն ապրումները ունեցեր եմ ու փորձեր եմ քաջութեամբ եւ որոշ իմաստութեամբ դիմագրաւել մարդոց լռութիւնն ու անտեսումը իմ գիրքերուս հանդէպ, առանց թթու մեղադրանքի, առանց դառնութեան հանրութեան մը հանդէպ որ ոչ մէկ պարտականութիւն ունի դրածներս գնելու կամ կարդալու: Ամէն անձէ աւելի գրագէտն է որ գիտակից է իր աննշան ոչնչութեան տիեզերքի ու ժամանակի անհունութեան մէջ, ան է որ, ոեւէ անձէ աւելի՝ կը զգայ մարդկային ճիգին անզօրութիւնը՝ իմաստաւորելու եւ արդարացնելու իր գոյութիւնը կացութեան մը մէջ որմէ դրեթէ ոչինչ կը հասկնայ: Անշուշտ իր գիրքը հերոսական ճիգ մըն է սրբագրելու այս ապսուրտը, բացակայ Աստուծոյ մը տեղը լեցնելու, ճշմարտութեան անըմբռնելի մարտահրաւէրին պատասխանելու իր ողորմելի միջոցներով: Բայց մեծ յաւակնութիւններ ու ակնկալութիւններ կապելու չէ այս յուսահատ ճիգին՝ որպէսզի փրկուին մարդկային արժանապատուութիւնը եւ հպարտութիւնը: Գիրք մը գրելը ի վերջոյ փաստ մըն է թէ մարդկային ոգին դեռ կը պայքարի անհեթեթ եւ անհասկնալի իրականութեան մը դէմ, փաստ մըն է թէ մարդը կը յանդգնի սրբագրել կամ ամբողջացնել ստեղծագործութիւնը, հաւատքի գործ մըն է, հաւատք՝ մարդ էակի կորովին, ներքին ուժին եւ անպարտելի յամառութեան վըրայ: Տիեզերքի համար սակայն շատ մեծ տարբերութիւն ըլլալու չէ քարի կըտորին, ծաղիկին, միջատին եւ մարդ արարածին միջեւ: «Այս ճշմարտութեան մեր գիտակցիլը եւ ատով հանդերձ շարունակել տքնիլը մեր կեանքին իմաստ մը տալու՝ ահա այս է որ մեզ մարդ կ՛ընէ ու կը տարբերէ մեզ քարի կտորէն», պիտի ըսէր Ալպէռ Գամիւ:

Այս քանի մը մտածումները կ՛այցելեն ինծի հիմա որ որոշած եմ մէկ մէկ ներկայացնել այդ գիրքերը «ընթերցող հանրութեան»: Շատերը անոնցմէ արդէն ծանօթ են գիրք կամ թերթ կարդացողներուն: Թէ քանի՞ հատը անոնցմէ գացած գնած են հատորը ու ժամանակ գըտած գործի ու ֆրիւէյի, հաճոյքի, պըտոյտի, ճաշի, քունի, ժամանցի, թերթ կարդալու, շաղակրատելու, ակումբ կամ եկեղեցի երթալու եւ պարզ, բնական, առողջ «վիզիթա»յի տրամադրուած ժամերէն դուրս, անկիւն մը քաշուած, հանդարտ գլուխով եւ մտքի լուրջ կեդրոնացումով կարդալու այդ գիրքերը՝ շատ յայտնի չէ: Հաւանաբար կարեւոր ալ չէ, որովհետեւ մշակոյթի մը վիճակը սակարանի կամ շուկայի մարդոց մտքին մէջի թիւերով ու հաշիւներով չէ որ կ՛արժեւորուի, այլ շատ սահմանափակ ընթերցողներու եւ մասնագէտներու խումբի մը վերաբերումով մտածումի եւ արուեստի գործերու հանդէպ: Պէտք կա՞յ անգամ մը եւս յիշեցնելու, թէ մշակոյթին առնուազն երկու մակարդակ կայ մեր ժամանակներուն – ժողովրդայինը, կամ ինչ որ ընթերցող հանրութիւն կը կոչենք, եւ միւսը, որ մօտաւոր բառով մը «ընտրանիին» պիտի անուանեմ: Գիրքերուն թուային կարգը կապ չունի անշուշտ իրենց արժէքին կամ կարեւորութեան հետ: Պարզ «պոչ բռնելու» կարգ մըն է, ինչպէս ամէն օր կը պատահի դըրամատուներու, խանութներու եւ երկաթուղիներու կայարաններուն մէջ:

1.– Գէորգ Տօնապետեան, «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Հիւսիսային Ամերիկայի Մէջ», Բ. հատոր (1910–1923), Պոսթըն, 1995, 648 էջ: Ա. հատորը լոյս տեսած էր 1993-ին: Հ.Յ.Դ. արխիւներէն օգտուելով, ծաւալուն հատոր մը՝ ուր ցարդ անտիպ նամակներ եւ փաստաթուղթեր, խնամքով ու լայն ծանօթագրութիւններով, կը ներկայացուին հայ միջին ընթերցողին եւ ատաղձը կը հայթայթեն մեր պատմութեան մէկ շատ կարեւոր շրջանին վերակառուցման համար: Անհրաժեշտ աղբիւր է նաեւ հայ ոեւէ պատմաբանի՝ որ Դաշնակցութեան եւ Սփիւռքի պատմութիւնը պիտի գրէ: Պատկերազարդ ու խնամուած հրատարակութիւն: Հատորը կը բացուի Ակնունիի Ամերիկա ժամանումով 1910 Սեպտեմբերին ու կը գոցուի 1923-ի 15-րդ Պատգամաւորական Ժողովով: Բծախնդիր եւ արտակարգ աշխատանքի արդիւնք են այս երկու հատորները:

2.– Հրազդան, «Մտերմութեան մէջ Վերապրումներ», Կլէնտէյլ, 1996, 110 էջ: Անձնական յուշերու յուզիչ հանդէս մը չորս մտաւորականներու շուրջ կառուցուած – Գասպար Իփէկեան, Լեւոն Շանթ, Նիկոլ Աղբալեան եւ Բարսեղ Կանաչեան: Հայկական Պէյրութի Ոսկեդարէն (1940-էն մինչեւ 70-ական թուականները) հատուած մը կը վերակենդանանայ շնորհիւ այս հատորին: Յուշագրութիւնը ամէնէն անտեսուած կալուածն է մեր գրականութեան եւ Պ. Շիրինեանի գործը, սրտի պարտք մը եւ մտքի պարկեշտ աշխատանք՝ կարեւոր բաց մը կը գոցէ:

3.– Զուլալ Գազանճեան, «Հատընտիր Հայ Հին Բանաստեղծութեան», Ա. հատոր, Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1995, 607 էջ: Սքանչելի հրատարակութիւն մը, ուր տրուած է հատընտիր մը 13 բանաստեղծներու գործերէն, Մովսէս Խորենացիէն մինչեւ Գրիգոր Տղայ (12-րդ դար), գրաբար բնագրով եւ արեւմըտահայերէն թարգմանութեամբ: Կան նաեւ 13 շարականներ եւ վեց անանուն տաղերգուներու գործերէն կտորներ: Մասնագիտական ու բարձրորակ հմտութեամբ իրագործուած հատոր մը, լաթակազմ ու շքեղ տպագրութեամբ: Անհրաժեշտ ներկայութիւն ամէն մշակուած հայու գրադարանին մէջ:

4.– Եդուարդ Պօյաճեան, «Կեանքի Ափերէն», արձակ էջեր, խմբագր. Պօղոս Սնապեան, հրատ. Գէորգ Մելիտինեցի Գրական Մրցանակ թիւ 27, Անթիլիաս, 1995, 470 էջ: Միջին – Արեւելքի մէջ գաղութներու գրականութեան հաւանաբար ամէնէն բուռն եւ տաղանդաւոր գըրագէտն է Պօյաճեան: Այս հատորով, ուր խմբուած են իր արձակ բանաստեղծութիւնները, խորհրդածական էջերը, եւ պատմուածքները, իր գրական դիմագծին ճոխ եւ այլազան նկարագիրը, իր կրքոտ հայկականութիւնը եւ հոգին հըրայրքը ուշագրաւ ցայտք կը ստանան: Դժբախտաբար, հատորէն դուրս մնացած են իր կենդանագիրներն ու բանաստեղծագործութիւնները:

5.– Հ. Տաճատ Վրդ. Եարտըմեան, «Հայաստանի Վանքերուն եւ Եկեղեցիներուն Մշակութային Կորուստը 1894 – 1896 եւ 1915 – 1925 Տարիներուն», Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1995, 107 էջ: Առաջին եւ յաջող փորձ մը հակիրճ գաղափար մը տալու մեր ազգին մշակութային ահաւոր կորուստին, 1894 – 1925 տարիներու կոտորածներու հետեւանքով, օսմանեան կայսրութեան մէջ: Կը մնայ անշուշտ մեծղի աշխատանքը մեր մշակութային բոլոր գանձերուն – գիրք ու ձեռագիր, մագաղաթ ու վանք, արուեստի գործ ու դպրոց եւլն. – լիակատար ցանկագրութեան: Այդ ապագայ գործին համար, Մխիթարեան բանասէրը պատրաստած է հիմնական մատենագրութիւն մը:

6.– «Պատմագրութիւն Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան», Դ. հատոր (1918–1925), խմբ. Յարութիւն Քիւրքճեան, Աթէնք, 1995, 524 էջ: Հ. Յ. Դ. Հարիւրամեակի առթիւ հրատարակուած շարքին չորրորդ ու վերջին հատորն է այս ու նախորդներուն նման կենդանի ու ճշգրիտ պատկերացումը կու տայ Դաշնակցութեան պատմութեան գլխաւոր դերակատարներու գործունէութեանց, անձնական վկայութիւններով եւ լուսանկարներով միասին: Ինչպէս կ՛ըսուի նախաբանին մէջ, «Հ.Յ.Դ. Պատմագրութիւնը, յուշագրական, պատմագրական, դիւանային նիւթերու ժողովածու մըն է, որ կը միտի թողուլ որ Դաշնակցութիւնը պատմէ ինքզինք, փոխ առնելով ձայնն ու գրիչը այդ պատմութեան դերակատարներուն»: Կատարեալ յաջողուածք: Հատորը կը բացուի Պաթումի դաշնագրի բանակցութիւններով ու կ՛աւարտի Շահէն Մեղրեանի դիւցազնավէպով:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին, փարիզեան Իսի–լէ–Մուլինոյի արուարձանի Փալէ տէ Քոնկրէի ընդարձակ սրահին մէջ, որ գրեթէ ամբողջութեամբ լեցուած էր, տեղի ունեցաւ «Հայաստան» Հիմնադրամի ցերեկոյթը, ի նպաստ Ֆոնտին:

Բացումը կատարուեցաւ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի երգին ունկնդրութեամբ: Հիմնադրամի ընդհ. քարտուղարը Ռեմոն Գէորգեան բարի գալուստ մաղթեց ներկաներուն ու բեմ հրաւիրեց հայ առաքելական եւ հայ աւետարանական Իսիի հոգեւոր հովիւները՝ Միւռոն Վրդ. եւ պատուելի Ժիլպէռ Լեւոնեան որոնք ողջոյնի իրենց խօսքը ըսին: Պատուելի Լեւոնեան (ֆըրանսերէն) շեշտեց թէ դեմոկրատ երկրի մը կառուցումը դիւրին չէ, յիշելով Հիմնադրամի իրագործումները զորս գացած տեսած է, ինչպէս Մարտակերտի Ջրելեկտրակայանը որու շնորհիւ լոյս ունին բնակիչները: Միւռոն Վրդ. (հայերէն) շեշտեց հայրենիքի կարեւորութիւնը, քանի ըսաւ, առանց հայրենիքի ժողովուրդ մը ազգ չի կրնար կոչուիլ: Պէտք է օգնել անոր որպէսզի ան դառնայ հզօր հայրենիքը ամբողջ Հայութեան:

Ցուցադրուեցաւ ժապաւէն մը որ կը համադրէր Հիմնադրամի ծրագիրները եւ ցարդ իրագործուած նպատակները, կը ներկայացնէր անոր վարչական կառոյցը եւ աշխատելու եղանակը: Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամի նախագահը Պետրոս Թէրզեան խօսք առնելով ներկաներուն բացատրութիւններ տուաւ Հայաստանի ու Ղարաբաղի ներկայ կացութեան մասին: «Ֆրանսայէն դիտուած, Հայաստանը հեռաւոր երկիր մը կը թուի՝ մօտ 4.000 քմ. անդին, Եւրոպայի վերջին երկիրը: Բայց Ասիայէն դիտուած, ան Եւրոպայի առաջին երկիրներէն է: Այսպէսով, Հայաստան թէ պարիսպ մըն է, թէ դուռ մը: Որպէս Ֆրանսացի քաղաքացիներ, Եւրոպացիներ, մենք շահագրգռուած ենք ուրեմն որ այս պարիսպը ըլլայ հզօր, բայց միաժամանակ դուռը մնայ բաց արտաքին աշխարհի վրայ: Իսկ որպէս Հայեր, մեր արմատները հոն են, այդ հողին մէջ, ուր դարերով ամբողջ ժողովուրդ մը տոկաց, հակառակ ամէն տեսակ դըժուարութիւններու ու ահա, հինգ տարիէ ի վեր, անկախ Պետութիւն կը կերտէ: Առանց արմատի ծառ մը չի կրնար աճիլ ու առաջին փոթորիկին կը տապալի: Ահա թէ ինչո՛ւ մենք պէտք է խորացնենք մեր արմատները, թէ՛ անկախ Հայաստանին աջակցելով, որ ան զօրացնէ իր ենթակառոյցները (ճամբաներ, ջուր, ելեկտրականութիւն, կամուրջ, կառամուղ, դպրոց, հիւանդանոց, հաղորդակցութեան միջոցներ, աղէտի գօտի,...), թէ՛ ալ զարգացնելով Ֆրանսահայ դըպրոցներու ցանցը»: Այս եղաւ Պ. Թէրզեանի խօսքի գլխաւոր թեման, Ֆրանսայի Հայկ. Հիմնադրամի գործունէութեան վերաբերող տեղեկութիւններու առընթեր: Անոր յաջորդեց Անդրէ Սանթինի, որ քաղաքապետն ու երեսփոխանն է Իսի-լէ-Մուլինոյի եւ նախկին նախարար: Ան խօսելով նաեւ Գլամարի քաղաքապետին անունով, մեծ գովեստով արտայայտուեցաւ Հիմնադրամին և անոր նախագահին մասին, յիշելով անոր քաղաքագէտ հանդամանքը, որու պատճառաւ մետիաները յաճախ կը փնտռեն զինք, աւելցնելով թէ երբ այդպիսի անձ մը յանձնառու է օգնելու Հայաստանի, վատնելով իր ժամանակը, մենք աւելի եւս յանձնառու պէտք է ըլլանք: Յայտնեց նաեւ որ ինք պատրաստ է իր բոլոր միջոցներով աջակցելու անոր գործունէութեան: Շնորհակալութեան նուէրներ տրուեցան Պ. Սանթինիին եւ Գլամար մօտակայ քաղաքի քաղաքապետ-երեսփոխան Պ. Ֆուշէին, Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի ընդհ. քարտուղար Յարութիւն Գէորգեանի ձեռամբ: Հիմնադրամին կողմէ, գանձապահը՝ Խաչատուր Ծօլօլեան 50.000 Ֆրանքի չէք մը յանձնեց Իսի-լէ-Մուլինոյի Սրբոց Թարգմանչաց Նոր դպրոցի ընկերակցութեան նախագահ Տոքթ. Վիգէն Կարապետեանին, որպէս խորհրդանշական մասնակցութիւն անոր սարքաւորումի ծախքերուն: (Նախորդ Հինգշաբթի, Սեպտ. 26-ին, Հիմնադրամը 300.000 Ֆր.ի չէք մը յանձնած էր Լիոնի Նորակառոյց դպրոցին: Երկու յատկացումներուն գումարներու տարբերութիւնը կը բացատրուի ծրագիրներու ծաւալներու տարբերութեամբ. Լիոնի դպրոցի նոր շէնքին կառուցման ծախքերը մօտ վեց միլիոն Ֆրանքի կը հասնին, մինչ Իսի-լէ-Մուլինոյի դպրոցը արդէն օժտուած ըլլալով շէնքով մը, սարքա-

...տրումներու կարիք ունի՝ քանի մը հարիւր հազար Ֆր. արժէքով):

Ցայտագրի երկրորդ բաժինը սկսաւ Գորիս – Ստեփանակերտ ճամբու ծրագրին նուիրուած ժապաւէնի մը ցուցադրութեամբ, որ մեծ տպաւորութիւն գործեց հանդիսականներուն վրայ:

Այս բաժնին վերջին երկու ելոյթները ունեցան, նախ Հիմնադրամի գործադիր մարմնի նախագահուհի տիկին Մանուշակ Պետրոսեան որ բացատրեց Հիմնադրամի գաղափարախօսութիւնը, ընդգծելով անոր համահայկական բնոյթը, ապա Հայաստանի դեսպանը՝ Վիգէն Չիտէչեան: Այս վերջինը ողջունեց Հայաստանի անկախութեան հինգերորդ տարեդարձը ու կարդաց նախագահ Տէր-Պետրոսեանի շնորհաւորական գիրը Լ. Տէր-Պետրոսեանի վերընտրութեան առթիւ:

Այս հանդիսութեան ընթացքին յայտարարուեցան նաեւ կարգ մը նուիրատուութիւններ ինչպէս՝ տիկին Տիրուհի Պօղոսեան որ մէկ միլիոն Ֆր. խոստացած է Վանաձորի Տարօն թաղամասի թիւ 40 շէնքի վերակառուցման համար, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Պատրիկ Կէնճեան որոնք 500 հազար Ֆր.ի չէք մը յանձնեցին Հայաստանի Ազգ. Մատենադարանի վերականգնումի ծրագրին: Տեղւոյն վրայ եղած նուիրատուութիւններէն ալ, միջնարարի ընթացքին գոյացած է մօտ հարիւր հազար Ֆրանք:

Այս հանդիսութիւնը ունէր նաեւ գեղարուեստական բաժին մը, որուն նախընտրեցինք անդրադառնալ առանձին, պատճառով մէկ պատճառով որ կը կրէր «Հայաստանէն յատկապէս եկած» երգչուհի Անահիտ Շարեանի: Իր «Ճեղագրիչ» հագուստը պատճառ եղաւ կիզրէն որ բեմ իր մուտքը "խանդավառ" ծափերով ողջունուի: Ան, հաւանաբար իր տեղը կրնայ ունենալ որեւէ գապառէի մէջ, բայց, ոչ՝ բեմի մը վրայ, ուր գեղարուեստական յայտագիր մը պէտք է գերծ մնայ գռեհկութենէ: Ձենք ուզեր շատ ծանրանալ, որովհետեւ չարժեր: Ըսենք միայն որ Անահիտ Շարեան վեց երգեր երգեց, երբեմն զանոնք ընկերացնելով ալ մարմնային հասարակ շարժումներով եւ միտք ունէր դեռ շարունակելու, բայց, իր խօսքերով՝ «բարդութիւններ լինելով» (երաժշտական ընկերակցութիւնը կեցուցին), չկրցաւ եւ կազմակերպիչները բաւական դժուարութիւն ունեցան բեմէն հեռացնելու: Ի վերջոյ ա քափէլա աղօթք մըն ալ հրամցուց մեզի ու վերջապէս գնաց...:

Տարօն երգչախումբը իր մասնակցութիւնը բերաւ առաջին մասին մէջ: Ղեկավարութեամբ Ստեփան Եօրկանճեանի, երգչախումբը, այս անգամ, իր լաւագոյն օրերէն մէկուն մէջ չէր, ինչպէս պիտի ըսէին Ֆրանսացիք:

Գալով Նաւասարդ պարախումբին, ան միշտ գնահատելի ներկայութիւն մը եղած է գաղութին մէջ, շնորհիւ իր ղեկավարին՝ Էտի Ճօլօլեանի ու խանդավառութիւն կը ստեղծէ: Մենք նախընտրած պիտի ըլլայինք որ ան փակէր Բ. մասը, որպէսզի իր ելոյթէն վերջ մեկնողները չհրապմանային, երբ խօսելու կարգը կը հասնէր Մանուշակ Պետրոսեանի եւ մանաւանդ դեսպանին, որ իր խօսքը սկսաւ յայտնելով թէ կը խօսի ոչ՝ իբրեւ դեսպան, այլ Հայաստանի մի զաւակ, ինչ որ նախընտրելի էր:

Ցերեկոյթը աւելի տպաւորիչ կրնար ըլլալ, եթէ կազմակերպիչները այսքան երկարապատում յայտագիր մը չներկայացնէին ու Հայաստանեան նման ներածում մըն ալ կատարած չըլլային:

Ա. Մ.

ՎԱՅԵԼՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Անահիտ Մխիթարեանի համերգը

Շրջանաւարտ Երեւանի Ռոմանոս Մելիքեան Երաժշտական Ուսումնարանէն եւ Կոմիտաս Պետական Երաժշտանոցէն, ըՍպանիոյ, ապա Իտալիոյ մէջ տեղի ունեցած երգի միջազգային մրցանքներու դափնեկիր, Երեւանի Ազգային Օփերայի տաղանդաւոր մեներգչուհի Անահիտ Մխիթարեան, Միացեալ – Նահանգներու եւ Եւրոպայի զանազան քաղաքներու մեծագոյն բեմերուն վրայ ելոյթ ունենալէ ետք, Չորեքշաբթի, Սեպտ. 25-ին, կը ներկայանար նաեւ Փարիզի հայութեան՝ ութ կտորներէ բաղկացած երգացանկով մը:

«Ես գիտեմ որ Անահիտ Մխիթարեանը կրնայ դիւրութեամբ մեծ համբաւ ձեռք բերել՝ պահպանելով իր ազգային հմայքն ու դիմագիծը: Համոզուած եմ, որ բոլորն ալ կ'ընդունին եւ կը գնահատեն անոր բարձր արժանիքները: Անոր ձայնը չքնաղ է, գեղեցկագոյն, երգեցողութեան բէքնիքը՝ փայլուն, ան դիւրութեամբ եւ գեղեցկութեամբ է որ կը յաջողի հնչեցնել վերին նոտաները: Եւ ամենակարեւորը, ան գիտէ, թէ ինչ կ'երգէ, անոր փրազաւորումը եւ մեկնաբանութիւնը միշտ ճշգրիտ են եւ գրաւիչ: Ես վստահ եմ, որ ան կ'ունենայ փայլուն ասպարէզ: Այս է իրողութիւնը» ըսած է Իտալացի երաժշտական հանրածանօթ ղեկավար Գարլօ Զիլարիօ, սակայն, գեղարուեստական հանդիպումները միշտ ալ ընտեղծած են սպասումի եւ անձկութեան պահեր, անձկութիւն՝ ե՛ւ բեմին կողմը ե՛ւ սրահին, իսկ Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ հաւաքուած հասարակութեան սպասումը շուտով կը վերածուէր վայելքի պահերու շղթայի, երբ երգչուհին մէկը միւսին ետեւէն կը մեկնաբանէր տարբեր խորքով եւ բովանդակութեամբ կտորներ:

Հակառակ սրահի երաժշտական անյարմարութեան՝ նուաճումը կը սկսէր առաջին իսկ երգով, երբ կը հնչէր «Կիլիկիա»ն եւ որու աւարտին ներկաները իրենց գոհունակութիւնը կ'արտայայտէին մեծղի ծափերով:

Կոմիտասի «Չինար ես»էն ետք, Տոնիձէթթիի «Linda di Chamounix» օփերայի մէկ հատուածով ապրեցուցած վայելքին զուգընթաց՝ Մխիթարեան ցոյց կու տար իր արհեստավարժի մակարդակը, ապա կ'երգէր Ախիօ Բաբաջանեանի մշակումով հոգեւոր մեղեդի «Յորժամ»ը, սարսուռներ, նոր ծափահարութիւն, Կոմիտասի «Կռունկ»էն ան կ'անցնէր «Կաքաւիկ»ին, կը դեգերէր՝ խրախուսելով կատարին տալով իր մեկնաբանութեան գոյնը, անոնց վրայ դնելով իր սեփական դրոշմը:

Կը խտանար տպաւորութիւնը, Եոհան Շթրաուսի «Die Fledermaus» օփերէթի «Le Chant du rire»-ով Անահիտ Մխիթարեան կը շարունակէր իր վերելքը, համերգը կը հասցնէր իր աւարտին Ա. Այվազեանի «Երեւան»ով:

Կ'աւարտէր թիւով սահմանափակ, բովանդակութեամբ այլազան յայտագիրը, համընդհանուր էր գոհը, ներկաները կը պահանջէին աւելին: Ընդառաջելով անոնց պահանջին՝ բարձր հաղորդականութեամբ Մխիթարեան կ'երգէր Կանաչեանի «Օրօր»ը, նոր պահանջք, ան այս անգամ կը կատարէր Արմէն Տիգրանեանի «Անոյշ» օփերայէն «Ասում են ուրին»ը:

Երգչուհին դաշնակով ընկերակցելու դերը Կոմիտաս Գէորգեան կը կատարէր ձեռնհասութեամբ:

Երեկոն դրուած էր Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գերշ. Արք. Նորվան Զաքարեանի հովանաւորութեան տակ, կազմակերպուած էր Փարիզի Ժրաջան Համազգայինին կողմէ, բացման խօսքը կատարած էր Գեղամ Թամամեան, ձեռնարկին կը հետեւէր Սուրէն Սարգիսեանէն առաջարկուած մաթեմիկ, այլ ճոխ հիւրասիրութիւն մը:

Բ. Ա.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ՓԱՊՈՒՂԻԻՆ ԾԱՅՐԸ

Ա. Ի. Սէ. էՖ. — A.I.C.F. : Action internationale contre la faim— միջազգային մարդասիրական միակ կազմակերպութիւնն է զուցէ որուն անդամները մինչեւ այսօր կը գործեն Հայաստանի մէջ: Երեւանի իր պատասխանատու կազմակերպութեան տեղեկատուին վերջին թիւին մէջ(*) կը բացատրէ այս ներկայութեան պատճառները հետեւեալ ձեւով՝ «Երբ պարզ օտարերկրացի մը կ'անցնի մայրաքաղաք Երեւանի այն փողոցներէն ուր կը բազմանան խանութները ու սրճարանները Քոքա Քոլայի իրենց նշանակներով զարդարուած, ուր կ'երթեւեկեն Մերսետէսները ու B. M.W.-ները, արդարօրէն ան կրնայ հարց տալ թէ Ա. Ի. Սէ. էՖ.-ի մատրիտեան մասնաճիւղը ի՞նչ գործ ունի կովկասեան այս երկրին մէջ»:

Հակառակ այս հաստատումին, կազմակերպութեան ղեկավարները որոշեցին մնալ եւ իրենց առաքելութիւնը շարունակել յօգուտ ամենակարօտեալներուն: Աւելի քան 9.000 հոգի, ամէն ամիս ալիւր, շաքար, իւղ եւ ընդեղէն կը ստանան: Անոր զուգահեռ, վեց հանրային սեղանատուներ կը գործեն ուր ամէն օր կ'ընդունուին անդամալոյծներ, տարեցներ եւ առանձին մնացած մայրեր իրենց զաւակներով: Կազմակերպութիւնը տակաւին չորս ներկայացուցիչներ կը պահէ երկրին մէջ՝ երեք Սպանացիներ եւ մէկ Ֆրանսացի:

Ա. Ի. Սէ. էՖ.-ի գործունէութեան դաշտին մաս կը կազմեն նաեւ հայկական գիւղերը ուր կազմակերպութեան անդամները կ'աշխատին առողջապահական պայմաններուն բարելաւման եւ բազմատեսակ սերմեր կը բաժնեն 8.000 հողագործներու: Մաթիէօ Թիյէ, որ հաւանաբար Ա. Ի. Սէ. էՖ.-ի երեւանեան Ֆրանսացի աշխատակիցն է, իր թղթակցութիւնը կը վերջացնէ լաւատեսութիւն ներշնչող խօսքերով՝ «Հետաքրքրական է Հայաստանի մէջ աշխատիլ, նախ որովհետեւ այս փոքրիկ երկիրը հարուստ է իր անցեալով ու հազարամեակներու իր մշակոյթով, որովհետեւ ան միաժամանակ կը գտնէ իր անկախութիւնն ու ազատութիւնը, եւ մանաւա՛նդ որովհետեւ չկայ աւելի յուսադրիչ բան քան տեսնել մարդիկ որոնք օրէ օր աւելի ու աւելի քաջութեամբ եւ յոյսով կը լեցուին, դանդաղօրէն ճիշդ է, սակայն ապահովաբար բարելաւող կացութեան մը առջեւ»: Լաւատեսութիւն արթնցնող բառեր որոնք աւելորդ չեն փոթորկալից այս օրերուն երբ կարծէք այս հարուստ անցեալին ժառանգորդներն անգամ կորսնցուցած են իրենց ինքնավստահութիւնը եւ հինգ տարուան մէջ կատարուած յեղաշրջումին արդար գնահատում մը տալու կարողութիւնը:

ԿՈՐԻԻՆ

(*) «ARMENIE, LE BOUT DU TUNNEL», Matthieu Tillet; *Interventions*, le Journal d'action contre la faim. N° 4/ 3ème trimestre 1996. P. 7.

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Տասներկու տարի առաջուան իր յանդգնութեան պատիժն էր որ կը կրէր վերջապէս:

Եւ կան մարդիկ, որոնք կ'ըսեն թէ աշխարհիս մէջ արդարութիւնը արագ չի գործեր:

Ուրիշ Հնչակուհի մը, Հնդկաստանէն եկող Ջուղայեցի կնոջ մը աղջիկը, հազիւ 10-12 տարեկան, այն որուն Տիգրան Երկաթի գրութեան դեսպանատունները ձգելը յիշեցի, հակառակ իր փոքրիկ տարիքին, շատ մեծ ծառայութիւններ կը մատուցանէր:

Այս փոքրիկ աղջիկը, որուն Հնչակուհի ըլլալը մեր տունէն իմացուած էր, ամէն անգամ որ կու գար գլխ տեսնելու Վահէի կողմէ, սարսափ կը սփռէր ամէն կողմ:

Մայրս ու մեծ-մայրս զինքը փողոցին մէջ նշմարելնուն պէս՝ լեղապատառ տան ետեւի սենեակը կ'ապաստանէին, պատուհանին հագիւ դուռը բացած՝ կը թողուր կը փախչէր: Ոչ ոք կը համարձակէր հետը խօսելու կամ իրեն մօտենալու, այնքան երկիւղ կ'ազդէր այդ փոքրիկ յեղափոխուհին:

Ի վերջոյ ստիպուեցայ ըսել Վահէի որ այդ տէօրիաթը մեր տունը չղրկէ:

Պոլսոյ յեղափոխական հայուհիներուն ամէնքն ալ Մառի Պէյլէրեանի բախտը չունեցան ու իրենցմէ ոմանք բանտի ճաշակը առին անկուն կորովով մը առանց երբեք տկարանալու:

Այս վերջիններուն մէջ կը յիշեմ Դաշնակցական Մինասեան քոյրերը, զորս Ալեքսանդրիոյ մէջ ճանչնալու առիթը ունեցայ:

Այսպէս ուրեմն ամբողջ պոլսական յեղափոխականութիւնը գործի վրայ էր 86-ի ամառը եւ մէկ օրէն միւսը մեծ ցոյցի մը կը սպասուէր:

Ես վերջնականապէս որոշած էի հեռանալ առաջին առթիւ, բայց գլխաւոր բանը, դրամը, կը պակսէր: Այն ատեն առանց դրամի ճամբորդելու մասին փորձառութիւն չունէի՝ ինչ որ յետոյ պիտի սորվէի:

Հօրաքրոջս որդին, Արտաւան Հովուեան, որ Հանրային Պարտուց Վարչութեան մէջ պաշտօնեայ էր եւ իբրեւ Հնչակեան բանտարկուելէ ետք՝ ազատ թողուած էր ու ապահովութեան համար Շիշլիի Ֆրանսական Լա Փէ հիւանդանոցը դրուած, որովհետեւ կը վախցուէր թէ կրկին պիտի բանտարկուի, նոյն միջոցին վարչութենէն տասը ոսկիի պարգեւ մը արժանացած էր:

Այդ պարգեւէն ութ ոսկի ինծի տալ որոշեց, որպէսզի կարենամ Պոլսէն հեռանալ: Միայն թէ խնդիր մը կար, այդ գումարը ստանալու համար հարկ էր հիւանդանոցէն ելլել եւ վարչութեան պաշտօնատեղին երթալ եւ Արտաւան իր ծնողքին կողմէ յանձնուած էր հիւանդանոցի մայրապետներուն այն պայմանով որ առանց իրենց արտօնութեան երբեք պիտի չկրնայ հեռանալ հիւանդանոցէն:

Այսպէս ուրեմն հարկ եղաւ նախ զինքը փախցնել հիւանդանոցէն, ինչ որ բաւական կնճռոտ խնդիր մըն էր:

Օր մը գացի զինքը տեսնելու հիւանդանոց, ուր մասնաւոր սենեակ մը ունէր: Պահ մը օգտուելով մայրապետներու բացակայութենէն, սենեակէն դուրս ելանք, արագօրէն տամալիէն անցանք ու պարտէզ իջնելով գացինք ախոռի մը մէջ պահուըտեցանք, սպասելով որ յարմար առիթը ներկայանայ դռնէն դուրս նետուելու:

Բայց, ափսո՜ս, ծերունի դռնապան մը ու մայրապետ մը դրան մը քով իրենց աթոռները դրած՝ երբեք տեղերնէն չարժելու երեւոյթ չունէին:

Այս յուսահատական վիճակը մեզի մղեց վճռական միջոցներու դիմել: Ախոռին մէջ կապուած կովերէն մէկուն կռնակը ելլելով՝ ինքզինքնիս փոքրիկ լուսամուտէ մը դուրս նետեցինք ու վազն ի վազ հեռացանք հիւանդանոցէն՝ բանտէ փախչողներու պէս:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Պանքայի ցոյցը. – Խուժանը. – «Սիտոնի»ի մէջ. – Սօփաները կ'ուզեն շոգենաւին վրայ յարձակիլ. – Ջարդի տեսարաններ. – Մղձաւանջի գիշերը. – Դիակներու կողոպուտը. – Արիւնալի Հինգշաբթին. – Օտար թարգմաններու այցելութիւն. – Հիւանդ ուղեւորը. – «Սիտոն»էն «Ժիռոնտ»ի մէջ կը փոխադրուիմ. – Շոգենաւը ճամբայ կ'ելլէ. – Մօտայի առջեւ. – Պանքան մտնող Դաշնակցականները շրջնեան կը բերուին. – Հրաչ եւ Արմէն Կարօ. – Արգելք Դաշնակցականներուն մօտենալու. – Իզմիրի մէջ. – Երգ ու գինի. – «Ժիռոնտ» Փիրէա կը հասնի. – Վաղանցուկ հերոսութիւն:

Միւս առտու աղջկանս զանձեց իրեն յատկացուած նուէրը եւ ութ ոսկին յանձնեց ինծի:

Օգոստոս 13, Երեքշաբթի օր մըն էր: Որոշեցի հետեւեալ օրն իսկ մեկնիլ:

Չորեքշաբթի առտու, ըստ սովորականին, մեկնեցայ տունէն, ըսելով որ իրիկունը պիտի չգայի ու Այ-Սթեֆանօ պիտի երթայի՝ մօրեղբօրս՝ Գէորգ Ասլանեանի տունը: Արդէն իմացուած էր որ նոյն օրը տեղի պիտի ունենար սպասուած մեծ ցոյցը, ուստի տունէն մեկնելէս առաջ հօրս ըսի որ Բ. Դուռ չերթար:

– Ի՞նչ կայ, հարցուց:

– Կարծեմ ցոյց պիտի ըլլայ:

– Պարապ խօսք, պատասխանեց:

– Պարապ կամ լեցուն՝ լաւագոյն է որ այսօր տունը մնաս, ըսի:

(Շար. 12)

(Շար. Ա. էջէն)

ռմանք, ամերիկացի, անգլիացի, ֆրանսացի տարբեր արտայայտութիւններ ունին այս օրերուն եւ մինչ նախնական ուսեալներու առեն, կ'ըսէին թէ խորդախութիւնները չեն կրնար ազդել արդիւնքներուն վրայ, այս անգամ աւելի վերապահ են։ Պիտի պատրաստեն վերջնական տեղեկագիր մը եւ ներկայացնեն Եւրոպայի Խորհուրդին, նախքան հրապարակումը։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 1/2)

ՃԱՏՐԱԿԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԳԱՍՊԱՐՈՎԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.-ԻՆ

Երեւան տեղի ունեցող ճատրակի 32-րդ ողիմպիականները հասած են արդէն 10-րդ մրցափուլի հանգրուանին։ Բուռն մրցումներէ ետք դասաւորման բարձրագոյն շարքերը ա՛լ աւելի խտացած են, նախքան եզրափակիչ վերջին չորս փուլերը, գլուխը կը գտնուի Ռուսաստան 29 միաւորով, որու կը յաջորդէ Ուկրանիա 25.5 միաւորով։ Ապա կուգան Իսրայէլ, Չինաստան, Հունգարիա եւ Ուզբէկստան 25 միաւորով։ 7-էն 11-րդ դիրքերը կը գրաւեն Հայաստան, Սպանիա, Վրաստան, Անգլիա եւ Պոլոնիա որոնք ունին 24.5-ական միաւոր։ Աղջիկներու մօտ ալ, Վրաստանի հաւաքականն է որ կը գլխաւորէ դասաւորումը (23 միաւոր)։ Ռուսաստան 20 միաւորով կը հետապնդէ զինք, որմէ վերջ ալ 19.5-ական միաւորով դասաւորման 3 - 5-րդ տեղերը կը գրաւեն Իսրայէլ, Անգլիա եւ Ուկրանիա։ Չինաստանի եւ Ռումանիոյ հաւաքականները 19-ական միաւորով կուգան յաջորդել անոնց։

Սեպտեմբեր 27-ին, Կարի Գասպարով այցելութիւն մը տուած է Գարեգին Ա. Կաթողիկոսին։ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին տեղի ունեցած այս հանդիպումին ճատրակի աշխարհահռչակ վարպետը իր յարգանքը արտայայտած է Ս. Էջմիածնի եւ Կաթողիկոսին հանդէպ եւ տեղեկութիւններ տուած է ողիմպիականներուն ընթացքին մասին։ Անոնք խօսած են նաեւ նորանկախ Հանրապետութեան կորած ճամբուն մասին, որու ակնարկելով Գարեգին Ա. ըսած է թէ այդ շրջանը կարելի է կոչել ազգային վերազարթօնքի եւ միասնութեան հնգամեակ։

Ճատրակի աշխարհահռչակ այլ վարպետ մը՝ Գարբով եւս ժամանած է Հայաստան, հետեւելու համար ողիմպիականներուն եւ մասնակցելու Ճատրակի Համաշխարհային Դաշնակցութեան՝ ՖԻՏԷ-ի 67-րդ համագումարին։ (Ի դէպ, ՖԻՏԷ-ի համաձայն, Գարբովն է որ կը կրէ համաշխարհային ախոյեանի տիտղոսը)։

Ան, մարդահամերգային համայիրին մէջ լրագրողներուն տուած մամուլի ասուլիսին բարձր գնահատած է ողիմպիականներուն կազմակերպական որակը, ինչպէս նաեւ համագումարը։

Տրուած է նաեւ այն լուրը, ըստ որուն, Սեպտեմբեր 14-ին համաձայնութիւն մը գոյացած է Կ. Գասպարովի եւ Ա. Գարբովի միջեւ համաշխարհային ախոյենութեան մրցում մը կազմակերպելու ուղղութեամբ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Որպէս միօրեայ կամ երկօրեայ դպրոց գործածելի վարձու վայր մը, 4 սենեակ - դասարանով ու նախընտրաբար պարտէզով, Փարիզ կամ մօտակայ արուարձան մը։

Հեռաձայնել Մկնիկ ընկերութեան՝
43 - 98 - 15 - 59

ԺՈՂՈՎԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թագէոսեան մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը 10.30-ին Փարիզի Մշակոյթի Տունը 17 ռիւ Պլէօ։

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ մէջ, Հոկտեմբեր 1-ին, Արաֆաթ եւ Նեթանիահու 3 ժամ գլուխ գլխի տեսակցութիւն ունեցած են, լարուած մթնոլորտի մը մէջ։ Գլինթըն եւ Հիւսէյն Թագաւորը նախընտրած էին քաշուիլ։ Այս հանդիպումին արդիւնքը ծանօթ չէր Հոկտեմբեր 2-ին եւ տեսակցութիւնները կը շարունակուէին։ Նեթանիահու անզիջող կը մնայ փապուղիին մասին եւ Հեպրոնի պարպումի թուական ալ չուզեր տալ, մինչ քաղաքը պէտք է պարպուէր Մարտին։ Երուսաղէմի մէջ, 30 հազարի հասնող բազմութիւն մը ցոյց ըրած է Նեթանիահուի քաղաքականութեան դէմ։ Միացեալ - Նահանգներու Հրեաներն ալ խորապէս տարակարծիք են։

ԱՆԳԱՐԱ կ'ամբաստանէ Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլը որ «կը քաջալերէ ահաբեկչութիւնը» հրատարակելով տեղեկագիր մը Թուրքիոյ մարդկային իրաւանց խախտումին մասին։ Պոլսոյ մէջ ալ այս թեմայով արշաւ մը սկսած է։ Միաժամանակ, Հոկտեմբեր 1-ին, Էմնըսթին ալ համաշխարհային արշաւանքի մը ձեռնարկած է։

ՇԻՐԱՔ դիւանագիտական միջադէպ մը կը ստեղծէր Հոկտեմբեր 1-ի առաւօտը, երբ յայտարարեց թէ Իտալիա ի վիճակի չէ դրամական միութեան հարկ եղած առնելին պատրաստ ըլլալ, թէ Ֆրանսա մնաս կրած էր լիրին անկումէն եւայլն, եւայլն։ Նման խօսքեր շատ գէշ ազդեցութիւն ունեցած են Իտալիոյ վրայ եւ վարչապետը յայտնած է թէ կրնայ ջնջել Ֆրանքօ-իտալական վեհաժողովը որ տեղի պիտի ունենայ Նափոլի Հոկտեմբեր 3-ին։ Շիրաք ստիպուած եղած է յետքայլ մը ընել կէսօրէ յետոյ եւ ճշդել որ՝ «Ֆրանսա կը խորհի թէ Իտալիա կարեւոր ընկերակից մըն է եւ կրնայ մաս կազմել այն երկիրներուն որոնք պիտի կազմեն դրամական միութիւնը»։

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ կը դժուհացընեն Թուրքիան որ տրամադիր կը թուի բնականոն դարձնելու իր յարաբերութիւնները Լիբիոյ հետ։ «Լիպերասիոն»ի մէջ (Հոկտեմբեր 2) ժագ Ամալրիք յօդուած մը ստորագրած է այս հարցին նուիրուած ուր դիտել կուտայ որ Թուրքիան նոր խոչընդոտ մըն է «Փաքս ամերիքանա»ի մէջ։ Կ'ըսէ թէ Էրպաքան ճարպիկ մէկն է եւ համբաւ մըն ալ կը վայելէր որ շատ բծախնդիր չէր սկզբունքներու վրայ եւ այդ պատճառաւ է որ Միացեալ - Նահանգները շատ չէին մտահոգուած երբ իշխանութեան գլուխ անցաւ։ Ներկայիս սակայն, իր ճամբորդութիւնները հաճելի չեն Ուաշինկթընի։

15 ՀԱԶԱՐ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ զինուորներ հաւանաբար վարակուած են քիմիական նիւթերէ Ծոցի պատերազմի առաջին օրերուն (1991), երբ ռմբակոծեր են հարաւային Իրաքի մէկ հոր ուր դիզուած էին քիմիական զէնքեր։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Գոսթաս Սիմիթիս երկօրեայ այցելութիւն մը կը կատարէ Կիպրոս եւ այս առթիւ յայտարարած է որ բոլոր միջոցներով պիտի օգնէ Նիկոսիոյ անոր տարած պայքարին մէջ, վերագտնելու համար իր հողային ամբողջականութիւնը եւ ինքնիշխանութիւնը ամբողջ կղզիին վրայ։ Շեշտած է նաեւ որ Կիպրոսի հարցը օտար գրաւման հարց մըն է։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՍՆՏՈՒԿԻՆ (Իւնէտիք) նախագահուհի ընտրուեցաւ Նիքոլ Նոթա, որու յանձնուած էր արդէն հիւանդութեան սնտուկը։ 38 ձայն ստացաւ ընդդէմ Պլոնտէլի որ միայն 5 ձայն ստացաւ։ Ն. Նոթա ընտրուեցաւ շնորհիւ Գործատիրութեան Ազգ. Խորհուրդի գործակցութեան։ Սնտուկը 13 միլիառ յաւելեալ ֆրանք ունի։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ մեծ տագնապի մէջ է եւ Պաշտպանութեան նոր նախարարը կոչ ըրած է երեսփոխաններուն, կառավարութեան, նախագահին, շեշտելով թէ պէտք է դուրս ելլել այդ տագնապէն եւ ամէնէն առաջ վճարել զինուորականներու յետնեալ աշխատավարձերը։ Նախարարին մամուլի ասուլիսը գլխաւորաբար այս նիւթը շօշափած է։ Ըսած է թէ առ այժմ տէրն է կացութեան, բայց ան կրնայ աւելի ծանրակշիռ բնոյթ առնել։

ՊՈԼՍՈՅ Յունաց պատրիարքարանին պարտէզը ձեռնառումբ մը նետուած է կիրակի կէս գիշերէն ետք։ Պայթումը միայն նիւթական վնաս պատճառած է։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ժան Տէր - Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Տէր - Սարգիսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Առաքելեան զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Հոկտեմբեր 6, Վալանսի Ս. Սահակ Եկեղեցին՝
Rue de la Cécile

ԱՐՇԷՆ ՏԷՐ-ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ-Ի

մահուան Գ. տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

BAIL A CEDER
TOUS COMMERCES

Առողջական պատճառներով, Բալուեան գրատունը ծախու է։ Մինչ այդ՝ կը հաշորդէ յարգելի հասարակութեան, որ գրատունը բաց է միայն՝ Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ։ Ժամը 15.30-էն մինչեւ 18.30։

Նպաստաւոր գին եւ զեղչ՝ հայերէն գրքերու, հանդէսներու, տարեգրքերու եւ հին հաւաքածոյ թերթերու վրայ։

Հասցէ. -
9, rue de Trévise, 75009 Paris.
Tél. : 45 23 24 97 ou 43 40 92 09.

A. A. A. S.
Recherche

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée. Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à :
Monsieur le Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

REPAS ANNUEL

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section « S e v a n » de Vienne
organise son *R E P A S A N N U E L*
le Dimanche 6 Octobre à 12 heures
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne :
9, rue du Cirque

Venez très nombreux pour se retrouver ensemble autour d'un bon repas et admirer les danses des enfants de l'Ecole Arménienne de Vienne.

R é s e r v a t i o n s :
Salon Michel: Tél.: 74 85 12 69;
M.C.A.: Tél.: 74 53 43 80.
—— *Participation* : 80 F. ——

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ 94-ՐԴ ԵՒ ՕԾՄԱՆ 92-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Կիրակի օր, Հոկտեմբեր 6, Փարիզի Առաջնորդանիստ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հիմնարկութեան 94-րդ եւ օծման 92-րդ տարեդարձն է։

Այս առթիւ ժամը 10.30-ին Մայր Տաճարին մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղ կ'օրհնուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱՑԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ի ժամու պատարագի՝ փոխանակական մաղթանք կը կատարուի Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բարերարներուն եւ անոնց ընտանիքներուն արեւշատութեան համար։

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաշէն բարերար Աղեքսանդր Մանթաշեան-ի, Մանթաշեան Ընտանիքի եւ Մայր Տաճարի հանգուցեալ Բարերարներուն համար։

Յետ եկեղեցական արարողութիւններուն, Մայր Տաճարին Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպութեամբ, Առաջնորդարանի Պատուոյ Սրահին մէջ ի յարգանս Բարերարներուն՝ պաշտօնական ընդունելութիւն նախատեսուած է։

Կը հրաւիրուին մեր Եկեղեցւոյ բոլոր հոգեւոր զաւակներն մասնակցիլ՝ Ցեղասպանութեան եւ Յարգանքի այս արտայայտութիւններուն՝ աղօթքով միանալու Բարերարներու օրինակին եւ իրենց բոլորանուէր մասնակցութեամբ ու նուիրատուութեամբ հոգածու դառնալու մեր Սուրբ Եկեղեցւոյն բարգաւաճման։

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ
Ժ Ո Ղ Ո Վ Ր Դ Ա Կ Ա Ն
Ե Ր Գ Ե Ր Ո Ւ
Կը կատարէ՝

ԲԻՒԶԱՆԴ ՖԸՆՏԸԳԵԱՆ

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 4,
ժամը 20.30-էն սկսեալ,
Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ
«Ֆրէնկեան Սրահ»ին մէջ՝
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

-- Մ ո ւ տ ք ը ա զ ա տ է --

l'UGAB - MARSEILLE
et
A Z A D A K R O U T I O U N
vous invitent à la

PROJECTION-CONFERENCE

sur l'Exposition de la Bibliothèque Nationale de France
« ARMENIE ENTRE ORIENT ET OCCIDENT »
le Vendredi 4 Octobre à 20 heures 30
par
Raymond H. KEVORKIAN
«Commissaire de l'exposition»
au Siège de l'U.G.A.B.
327, Boulevard Michelet, Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45.

U.G.A.B. MARSEILLE

A l'occasion du 90ème anniversaire
l'U.G.A.B.-MARSEILLE vous invite à participer

au Dîner de Bienfaisance

le **Vendredi 11 Octobre à 20 heures**
au 327, Boulevard Michelet, Marseille 9e
Au profit de l'ouverture du 5ème Centre (celui de NORK)
des **«Tables de l'U.G.A.B.»** en Arménie

Participation aux frais : 500 Frs —Nombre de places limité
Réservation indispensable avant le 5 Octobre. Tél. : 91 22 10 45.

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4
VENDREDI
4 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
Directrice: Arpik Missakian
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel. : 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
— Fax : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·954
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
72e ANNEE — N° 18.954

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵԼՈՅԹԻՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

Քիչ Մը Յապաղած Ստանձնումներու Գրաւարկը

Նախագահական ընտրութեան մը յաջորդող օրերը եւ բնական կերպով, Լ. Տէր-Պետրոսեանի խօսքը չունի այդ դիրքը ... [illegible]

[illegible]

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը ԵՒ ԱՆԿԱՆՈՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երեւան հանդարտ է, ըստ Հոկտեմբեր 3-ի առաւօտեան մեր առած տեղեկութիւններուն, եւ զինուորական ներկայութիւնը դրեթէ աննշմար: Ձերբակալութիւններ տեղի կ'ունենան, սակայն, գլխաւորաբար ընդդիմութեան կուսակցութեանց դրասենեակներու մէջ եւ կ'ըսուի թէ ձերբակալութիւններու թիւը կարելի է 200 նկատել: Իր մամուլի ասուլիսին ընթացքին, որուն անդրադարձանք մեր նախորդ թիւով, Վարդգէս Մանուկեան ձերբակալուածներու մասին ըսած է որ ըստ Շաւարշ Քոչարեանի եւ Դաւիթ Վարդանեանի փաստաբաններուն, անոնց վիճակը դէշ չէ, բայց, կարելի չէ նոյնը ըսել Ռուբէն Ցակոբեանի մասին, իսկ Գագիկ Մկրտչեանէն տեղեկութիւն չկայ:

Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի դէտերու (89) յանձնախումբի վերջնական տեղեկագիրը՝ հրապարակուեցաւ Հոկտեմբեր 2-ին Վարշաւա եւ այս տեղեկագրով կը պարզուի որ Օ-ԷՍ-ՍԷ-ը չուզեր որ Լ. Տէր-Պետրոսեանի ընտրութիւնը իր կողմէ վաւերացուած նկատուի ու լուրջ անկանոնութիւններու տեղ կուտայ: Ճիշդ է որ նախնական արդիւնքներու առեն ալ յանձնախումբը յայտնած էր որ «լուրջ խախտումներ» կան, աւելցնելով սակայն թէ անոնք չէին կրնար ազդել արդիւնքներուն վրայ: Այս անգամ, կը թուի որ նոյն կարծիքը չունին: Արդարեւ, անկանոնութիւնները, կ'ըսէ տեղեկագիրը, «խնդրոյ առարկայ կ'ընեն արդիւնքները»: Այդ անկանոնութիւնները նուազագոյն 22 հազար ձայներու կը վերաբերին, մինչ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան 50%-ի սահմանը անցած է 21·941 ձայնով եւ տեղեկագիրը կը թուէ ընտրական կանոններու կոպիտ խախտումներ:

Իրենց եզրակացութեան մէջ, դէտերը կը չեշտեն. – «Շատ լուրջ խախտումներ գործուած են հաշուումի ընթացքին, ստուգման եւ արդիւնքներու գումարումին առեն, որոնք մտահոգութիւն կ'առթեն ընտրական գործընթացին ընդհանուր ուղղամտութեան մասին»,

Այս տեղեկագրին պատճառաւ է որ ընդդիմութիւնը նոր ընտրութիւն կամ Բ. շրջան մը կը պահանջէ: Վազգէն Մանուկեանի համար Հայաստան այսօրինի վարչակարգի մը ներքեւ է:

Նախքան Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի վերջնական տեղեկագրին հրապարակումը, ընտրական կեդրոնական յանձնաժողովը մամուլի ասուլիս մը տուած է եւ նախագահը՝ Խաչատուր Բեզիրճեան ներկայացուցած է արդիւնքներու վերջնական թիւերը («Յառաջ», Հոկտեմբեր 1) եւ յաջորդ օրն ալ, տեղեկագրին առթիւ, յայտարարած է որ դէտերու «հաշիւը թուաբանականօրէն սխալ է»: Խաչատուր Բե-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

տոյտը - երկարատեւ սպասումներու պատասխանն է: Այդ բնոյթով ալ կը մտնի իրեն նկատմամբ վստահութեան, հաւատարմութեան, համակրանքին վերանուաճումին: Բուէներու աւելի քան 40%-ին ... [illegible]

[illegible]

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ Նախարարը՝ Հերվէ տը Շարէթ Հոկտեմբեր 8-ին պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Ռուսաստան, ուրկէ կ'անցնի Հայաստան, Վրաստան եւ Ազրպէյճան:

ԱՐԱՖԱԹ - ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒ 30 ժամերու տեւողութեամբ ... Հոկտեմբեր 2-ին ... [illegible]

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ Ա. ԺՈՒՓԷ, ... 464 ձայնով (2 ...) ... 100 ... 1997-ը ... [illegible]

ՍՈՄԱԼԻԱՅԻ ... [illegible]

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ... 60% ... [illegible]

ՓՈՆՆԻԱՅԻ եւ ... [illegible]

ՃԱՏՐԱԿԻ 32-ՐԴ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱՆ

Հոկտեմբեր 1-ին, Երեւանի մէջ վերջ գտան Ճատրակի 32-րդ ողիմպիականները: Այրերու մօտ, յաղթող Ռուսաստան եւ կանանց մօտ՝ Վրաստան:

Ռուսական խումբը զոր կը ղեկավարէր Կարի Գասպարով, յաղթեց 38·5 կէտով, կարելի 56-ի վրայ, երկրորդ է Ուքրանիա 3·5 կէտ տարբերութեամբ:

Հոկտ. 2-ին, Մարզահամերգային համալիրին մէջ տեղի ունեցաւ փակման պաշտօնական հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղան է նաեւ նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան: ... [illegible] ... 1998-ին Կալմիկիա ... մէջ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներուն, Վալանսի Հայ Մարզիկները Հոկտեմբեր 2-ին, 2-2 հաւասար արդիւնք ձեռք ձգեց Ալբիի հետ, այս վերջինին դաշտին վրայ: Մինչ 18-րդ կը մնայ դասաւորման մէջ 12 կէտով, գլխին է Թուլուզ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԻՆԸ ԴԻՏՈՒԱԾ ՏԱՐԱԾԽԱՐՀԷՆ

ԹԱՄԱՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ (*)

Այժմու Հայաստանի վիճակը ընդհանրապէս կը ներկայացուի տնտեսական, մարդասիրական կամ ռազմավարական տեսանկիւնէն. գրեթէ երբեք՝ ընկերային փոփոխութիւններուն լոյսին տակ: Սակայն այսօրուան ճգնաժամը խոր հետեւանքներ ունի Հայաստանի ընկերային կառոյցին յատկապէս՝ կիներու կարգավիճակին վրայ: Մինչդեռ Հայաստանի կիներու հարցը շատ փափուկ նիւթ է երկրին մէջ, որովհետեւ այս նիւթը ուսումնասիրելով քննութեան ենթարկած կ'ըլլանք նաեւ Հայաստանի ընկերութեան հիմերը:

Առ այդ՝ պիտի փորձենք կարելի եղածին չափ ամբողջական պատկեր մը ներկայացնել Հայաստանի կիներու կացութեան մասին, օգտուելով տեղւոյն վրայ մեր կատարած հարցազրոյցներէն, ինչպէս նաեւ Հայ Կանանց Միջազգային Միութեան (AIWA-ի) առաջին համագումարին զեկուցումներէն (Լոնտոն, 1994 Սեպտեմբեր 19 - 21): Ուստի նախ՝ ուսումնասիրենք Հայաստանի կնոջ արդի վիճակը եւ յետոյ փորձենք անոր կարգավիճակին հակասութիւններուն պատճառները փնտռել:

ԿԻՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ամէնօրեայ կեանքի պայմանները

Ամէնօրեայ կեանքի պայմանները շատ դժուարացած են՝ ելեկտրականութեան, բնական կազի, ջեռուցումի մատակարարման եւ այլ պակասութիւններու պատճառաւ: Այս կացութիւնը Հայաստանի կինը աւելի ծանրաբեռնած է առօրեայ կեանքի յաւելուածական հոգերով: Պարզ օրինակ մը՝ ճաշերու պատրաստութիւնը դարձած է ամէնօրեայ տանջանք: Բազմաթիւ խանութներ պէտք է այցելել անհրաժեշտ սննդեղէնը ընդունելի գինով «ճարելու» համար: Յետոյ պէտք է սպասել ելեկտրականութեան ժամանումին ճաշ եփելու համար (քիչ մարդիկ կրնան բնական կազ գնել), նախապէս հաւաքուած ջուրը անմիջապէս տաքցնել եւ ամանները լուալ, եւայլն, եւայլն...:

Այր մարդիկ չեն մասնակցիր տունին գործերու. նոյնիսկ եթէ ճգնաժամի հետեւանքով անգործութեան մատնուած ըլլան եւ իրենց ժամանակին մեծ մասը պարապ անցընեն. որովհետեւ ընդունուած չէ որ այր մարդիկ տունին գործերով զբաղին: Ուրեմն ճգնաժամին ստեղծած բեռան մեծ մասը կանանց վրայ է:

Կնոջ Դիրքը Հայկական Ընկերութեան Մէջ

Հասկնալու համար ներկայ կացութիւնը, անհրաժեշտ է նկատի առնել կնոջ դիրքը հայկական ընկերութեան մէջ: Դարուս սկիզբը, Հայկական Ընկերութիւնը դեռ կը շարունակէր ունենալ իր նահապետական աւանդութիւնը: Կնոջ աշխարհը իր ծնողքին կամ ամուսինին ընտանիքն էր եւ կինը իր կարգավիճակով միշտ կապուած էր այր մարդու մը՝ հօրը կամ ամուսինին:

Ի՞նչ Փոխուած է Ներկայիս

Հայաստանի մէջ կինը ամէնէն առաջ մայր է եւ մայրութիւնը բոլոր կիներուն հպարտութեան շարժառիթն է: Հետաքրքրական է անդրադառնալ թէ կնոջ այս կարգավիճակին ամենահամոզուած պաշտպանները՝ կիներն իրենք իսկ են: Խորհրդային շրջանի «Կիներու Տօնը» ՀՀ Խորհրդարանի կին երեսփոխաններուն նախաձեռնութեամբ «Մայրերու Տօն» վերանուանուած է:

Ի վերջոյ այնպէս կ'երեւի որ հայկական ընկերութիւնը պահած է իր շատ մը աւանդութիւնները պահպանելով նաեւ կնոջ պարտադիր կապը ընտանիքին, երեխաներուն եւ ամուսինին հետ: Այս է պատճառը որ տնտեսապէս անկախ եղող կիները կը թուին թէ երրորդ սեռի մը կը պատկանին եւ յաճախ տղամարդ - կին կը կոչուին:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՓԼՈՒԶՈՒՄԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Անկախութենէն ի վեր գլխաւորէն վատթարացած է առողջապահական համակարգը որուն մէջ կիներու տրամադրուած սպասարկութիւնները բացառութիւն չեն կազմեր: Հիւանդանոցներու մէջ կը պակսին մասնագիտացած անձնակազմ, դեղեր եւ լաւ խնամքը: Ընտանեկան ծրագիրը բոլորովին անտեսուած է եւ տեղեկութիւնները ամէն կողմ չեն սփռուիր: Թէեւ բազմաթիւ խնդիրներ կան, սակայն մենք կը նախընտրենք այստեղ արտայայտուիլ խիստ յաճախակի վիժումներու եւ հակաբեղնաւորիչ միջոցներու պակասին մասին:

Արուեստական վիժումի խիստ Յաճախականութիւն

Հայաստանի մէջ, ինչպէս անցեալի Խորհրդային Միութեան միւս հանրապետութիւններուն մէջ, վիժումը կը նկատուի ծննդաբերութեան կարգաւորման հիմնական միջոցը: Ըստ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Մանկանց Հիմնադրամի (ԻՒՆԻՍԷՖ-ի) 1994-ի տուեալներուն՝ Հայաստանի կինը շատ չի վստահիր հակաբեղնաւորիչներու եւ կը նախընտրէ արուեստական վիժումը: 1991 թուականին կատարուած ուսումնասիրութեան մը համաձայն (Խաչիկեան, 1995), 15-էն 44 տարեկան Երեւանցի կիներու 63%-ը առնուազն մէկ արուեստական վիժումի դիմած է, իսկ 6·3%-ը աւելի քան տասը վիժում ունեցած է: Արեւմտեան երկիրներուն բաղդատմամբ այս թուանշանները որքան ալ մեծ թուին, հաւանաբար ստորագնահատուած են: Ի դէպ՝ սովորաբար, խիստ յաճախ, վիժումները չեն արձանագրուիր:

Հակաբեղնաւորիչներու Սահմանափակ Տարածում

- Վիժումներու խիստ յաճախականութիւնը կապուած է մանաւանդ՝

- Հակաբեղնաւորիչներու օգտագործման վերաբերեալ տեղեկութիւններու պակասին եւ անոնց մատակարարման դժուարութիւններուն հետ:

- Նաեւ՝ հակաբեղնաւորիչներու նիւթը սրբապղծութիւն (թապու) է Հայաստանի մէջ եւ արուեստական վիժումները երբեք խղճի անհանգստութիւն չեն պատճառեր: Հայաստանի մէջ՝ վիժումի վերաբերեալ բարոյականի ըմբռնումը շատ տարբեր է Արեւմտեան երկիրներու ընդհանուր ըմբռնումէն:

Խաչիկեանի ուսումնասիրութիւնը (1995) ցոյց կուտայ որ Երեւանի կիներուն միայն 56%-ը կանոնաւոր կերպով հակաբեղնաւորիչներ կ'օգտագործէ, եւ 33%-ը բնաւ: Օգտագործուած մեթոտները հետեւեալներն են.

- 32% սեռային յարաբերութեան ընդհատում,
- 28% սերմապանակի օգտագործում,
- 23% աւանդական մեթոտներ (օրացոյցի մեթոտ, լուացում),
- 14% ներարգանդային զսպանակ,
- 3% դեղամիջոցներ:

Այս թուանշանները մեզի կը բացատրեն՝ թէ Հայաստանի կինը կը գործածէ ոչ-ազդու միջոցներ եւ թէ ինչո՛ւ Հայաստանի կինը հակաբեղնաւորիչներուն չի վստահիր եւ կը նախընտրէ արուեստական վիժումը:

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Թամար Գալէմեան ամուսնացեալ՝ Անդրէասեան. ծնած է 1968-ին Լիբանան - Պէյրութ, ուր սորված է հայերէնը: Կատարած է իր բարձրագոյն ուսումը Փարիզ՝ Տնտեսագիտութիւն (DEUG, 1990) եւ Քաղաքական ու Ընկերային գիտութիւններ (HEPS, 1993): Ներկայիս՝ մասնագիտական իր ուսումնասիրութիւններուն առընթեր կը հետեւի հայագիտական դասընթացքներու: Հայաստան բնակած է տարի մը որուն ընթացքին (1994 - 1995) կատարած է իր բարձրագոյն ուսման հետ առընչուած ուսումնասիրութիւններ, ընդհանրապէս Հայ կնոջ կացութեան մասին: Առ այդ՝ Հայաստանի Վիճակագրութեան Պետական Գերատեսչութեան հետ գործակցաբար պատրաստած է յատուկ ձեւոյշ մը հարցաթերթիկի. որով կատարած է 450 հարցազրոյցներ: Ներկայ յօդուածը նիւթ ունի Կեդրոնական Սանուց Ֆրանսայի Միութեան հետ խորհրդակցաբար ընտրուած բանախօսութեան որ տեղի ունեցաւ Փարիզ, 1996 Մայիս 7-ին: Այնուհետեւ, ցայսօր, 1996 Յուլիս 24, կատարուած դիտարկումները մեծ փոփոխութիւններու վկայութիւն մը բերելու բնոյթը չունին յիշեալ բանախօսութեան մէջ:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԹՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՄՈՒԼ, ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՅԼ ԲԱՆԵՐ

Դ.

Ամէն անգամ որ խօսուի պատասխանատուութեան մը տակ ստորագրութիւն դնելու մասին, ակամայ կը մտածեմ անստորագիր նամակներու մասին: Հարիւր տարի ալ ապրիմ, չեմ կրնար հաշտուիլ անստորագիր նամակներ ղրկելու գաղափարին հետ: Կեանքիս մէջ մէկ հատ իսկ անստորագիր նամակ ղրկած չեմ ուեւէ մէկուն, սակայն փոխարէն ստացած եմ բազմաթիւ անստորագիր նամակներ: Չեմ հաշւեր այն նամակները, որոնց տակ թէեւ ստորագրութիւններ կան, անուններ, բայց յայտնապէս այդ անունները կեղծանուններ են: Այդ անունով մարդիկ չկան: Այդ նամակներն ալ ուրեմն անստորագիր նկատուելու են: Բայց չնկատե՛նք: Անստորագիր նամակ նկատե՛նք միայն այն նամակները, որոնց տակ ո՛չ անուն, ոչ ալ հասցէ կամ ստորագրութիւն կայ:

Անստորագիր նամակները անպայման անհաճոյ նամակներ են, նամակներուն հեղինակները ծանրապէս կը քննադատեն, կը պախարակեն, կը ծաղրեն, եւ ինչ որ ամէնէն վատն է, սպառնալիքներ կ'ընեն: Այդ նամակներուն հեղինակները, որոնց նպատակն է քեզ անհանգստացնել ու վախցնել, կը վախնան իրենց բուն անունները դնելու այդ նամակին տակ: Այդ մարդիկը, որ քեզ պատասխանատու կը նկատեն այս կամ այն բանէն, չեն ուզեր պատասխանատուութիւն ստանձնել իրենց գրած նամակին համար: Հակառակ որ դուն հրապարակին մէջտեղն ես, ամէնուն աչքին առջեւ, անոնք կը թաքնուին տասը պատի ետին: Անոնք իրենց ըսելիքը կ'ըսեն, բայց քեզի կարելիութիւն չեն տար որ դուն ալ քու պատասխանդ տաս անոնց:

Աշխարհի ամէնէն ցած ու վախկոտ մարդիկն են անոնք որոնք իրենց ըսելիքը կ'ըսեն առանց իրենց ըսածին պատասխանատուութիւնը ստանձնելու: Ստորագրութիւն՝ ամէն բանէ առաջ պատասխանատուութեան ստանձնում կը նշանակէ: Այդ տեսակէտով առաքինութիւն է: Ճիշդ է որ մարդիկ միայն պատասխանատուութիւն ստանձնելու համար չէ՛ որ կը ստորագրեն: Կան որոնք կը ստորագրեն հըպարտանալու համար: Մէկը որ լաւ նկար մը կը գծէ, լաւ գիրք մը կը գրէ, լաւ երաժշտութիւն մը կը յօրինէ, այդ գործին տակ կը ստորագրէ առաւ հպարտանալու համար: Ճիշդ է նաեւ որ մարդիկ իրենց ստեղծած գործին արժէք մը տալու համար ալ է որ կը ստորագրեն: Եթէ Փիքասօ մոռնայ իր նկարներէն մէկուն տակ ստորագրել, այդ նկարը գրեթէ ոչինչ կ'արժէ Փիքասոյին ստորագրուած միւս գործերուն քով: Բայց այս բոլորէն դուրս, եւ այս բոլորէն վեր, ստորագրութիւնը պատասխանատուութիւն ստանձնել կը նշանակէ: Գիտենք որ ըստեղծուած ամէն գործ անպայման անվերապահ գնահատանքի պիտի չենթարկուի: Այդ գործերէն ոմանք պիտի չսիրուին թերեւս, քննադատներու յարձակումին պիտի ենթարկուին, բայց ատիկա պատճառ չէ որ նկարիչ մը իր ստորագրութիւնը չդնէ գործի մը տակ: Ո՛չ մէկ նկարիչ պատասխանատուութենէ փրկուելու համար անստորագիր իւղանկար մը հրապարակ կը հանէ: Արդէն չի կրնար հանել:

Ամէնէն առաջ գնորդն է որ պիտի ուզէ որ ստորագրէ:

Պատասխանատուութեան ստանձնումը ինքնին շատ խոշոր հարց է ընկերութեան մէջ: Եւ արժանի՝ ամէնէն լայն չափով քննարկումի: Որովհետեւ իրարմէ շատ տարբեր բաներ են, գործել՝ պատասխանատուութիւն ստանձնելով եւ գործել՝ առանց պատասխանատուութիւն ստանձնելու: Ստորագրութիւնը դիմացի կողմին համար ապահովութիւն մըն է կատարուած ծառայութեան մը որակին ու վստահելիութեան մասին: Ստորագրութիւնը նաեւ ցուցանիշ մըն է մշակոյթի, զարգացումի ու նկարագրի մակարդակի: Մշակուած, զարգացած եւ նկարագրի տէր մարդը չի դիմեր անստորագիր նամակներով կամ ձեռնարկներով գործ տեսնելու: Եւ հաւաքականութեան մը որակը կարելի է չափել այն մարդոց թիւով, որոնք իրենց ըրածին, գրածին ու մտածած բանին պատասխանատուութիւնը կը ստանձնեն անոր տակ իրենց անունը դնելով: Մէկը եթէ բռունցքի հարուած մը պիտի իջեցնէ իր հակառակորդին, պէտք է ցոյց տայ իր դէմքը եւ ըսէ. ե՛ս եմ այդ բռունցքին տէրը: Բռունցքի հարուած ստացողին համար ալ այդ հարուածը իմաստ ու արժէք պիտի ունենայ այն ատեն միայն երբ գիտնայ թէ ո՞րմէ եկած էր բռունցքի այդ հարուածը:

Ստորագրութեան հարցին մէջ ապրած եմ քանի մը տարօրինակ փորձառութիւններ ալ, որոնք ինծի յիշեցուցած են որ երբեմն կրնայ պատահիլ որ ստորագրութեան բացակայութիւնը, ընդհակառակն, բան մը աւելցնելէ արարքի մը արժէքին վրայ: Պատահած է որ մէկը հեռաձայնով փնտռէ զիս եւ մեծ գոհունակութիւն յայտնէ, գովասանքներ ընէ սա կամ նա գործին համար: Երբ խօսակիցիս անունը հարցուցած եմ, չէ ուզած տալ անունը: «Անունս կարեւոր չէ, զգացումներս կարեւոր են» ըսած է ան: Մէկ կողմէ գրկած է զիս իր անունը լսելու հաճոյքէն, բայց միւս կողմէ ալ ան այդ կերպով ապահովցուցած է զիս, որ եթէ գովասանք մը կ'ընէ, ատիկա կ'ընէ անշահախնդիր կերպով, առանց ինծմէ բանի մը սպասելու, առանց զիս իրեն նկատմամբ երախտապարտ ու պարտական թողելու:

Եթէ մէկը անկիւնի մը ետին թաքնուելով վատօրէն կը հարուածէ քեզ, կրնաս զինքը այպանել իր թաքցուցած ստորագրութեան համար: Բայց մէկը եթէ անկիւնի մը ետին թաքնուելով համբոյր մը կը ղրկէ քեզի, կրնա՞ս նոյնը ընել անոր նկատմամբ:

Բ. Հ.

ՆԱՑԻՆԵՐՈՒ ՈՍԿԻՆԵՐՈՒՆ ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ

1947 Օգոստոս 21-ին զուիցերացի ինը պատասխանատու անձնաւորութիւններ գաղտնօրէն հանդիպեցան Պեռնի մէկ պանդոկին մէջ: Չորսը քաղաքական դէմքեր էին, 5-ը՝ դրամատան պատասխանատուներ: Հանդիպումը որ տեւեց ժամ մը, կէս դարու ճակատագիրը որոշեց Հրեաներու Զուիցերիայէն առնելիքներուն: Վերջին ծայր գաղտնի այս ժողովը այդպէս ալ մնացած էր մինչեւ վերջերս երբ զուիցերացի պատմաբան մը պետական դիւաններէն գտաւ անոր ատենագրութիւնը: Երեք էջնոց այդ փաստաթուղթը յստակօրէն ցոյց կու տայ դրամատան այդ պատասխանատուներուն ամբողջ արհամարհանքը, այդ «անհեթեթ» հարցին հանդէպ:

Մինչդեռ 1946-ին իսկ Պեռն յանձնառու եղած էր ճշդելու եւ Դաշնակիցներուն վերադարձնելու Զուիցերիոյ պահուած հրէական հարստութիւնը որուն տէրերը նացիներու զոհերը եղած էին: Յանձնառութիւնը առնուած էր զուիցերացի բանագնացի մը կողմէ, ամերիկացի, բրիտանացի եւ ֆրանսացի իր պաշտօնակիցներուն առջեւ: Սակայն անկէ ետք այս մասին ոչ մէկ խօսք եղաւ ամբողջ կէս դար:

Այդ ժողովը բացուած էր դիւանագէտ Քափըլէրի կողմէ. ան ըսած էր որ Դաշնակիցներու ճնշումը մեծ է եւ պէտք է իրենք յարգեն Պեռնի 1946-ի «Ուաշինկթըն» մկրտուած գաղտնի համաձայնութիւնը: Զուիցերական դրամատուներու ընկերութեան տնօրէնը Քաֆլիշ կատաղի զայրոյթով մը կը հակադրէ: Կ'ըսէ թէ մահացածներու ստացուածքը վերա-

…վարձնելու պահանջ կը ներկայացուի իրենց, բայց պէտք է նախ ճշդել թէ ո՛րոնք են իսկապէս մահացածները: Կը բացատրէ թէ որոշ թուականէ մը ասդին կենդանութեան նշան չտուող մէկը մեռած կը նկատուի: Մինչդեռ, կ՚ըսէ ան, շատ ապրողներ կան որոնք քաղաքական կամ անտեսական բազմաթիւ պատճառներով չեն ուզեր կապի մէջ մտնել զուիցերական դրամատուններու հետ: Երբ այս է պարագան, պէտք կա՞յ այդ մարդոց անունները եւ ունեցած գումարները հրապարակելու:

Անշուշտ Գաֆլիշ կը ստէր: Ան նաեւ առանց որեւէ աղբիւրի տուաւ թուական տուեալներ որոնց համաձայն 1939-էն ի վեր կենդանութեան նշան չտուողներու միայն 3-5%-ը մեռած էր առանց ժառանգորդի:

Դիւանագէտները շատ չսնդեցին: Մէկը միայն հարցուց թէ կարելի՞ էր խնդրոյ առարկայ գումարներուն մասին յըստակ թիւ մը ունենալ: Դրամատան ղեկավար մը պատասխանեց թէ վտանգաւոր էր ատիկա, որովհետեւ եթէ մեծ թիւ մը ներկայացուէր Դաշնակիցներու ախորժակը պիտի բացուէր, իսկ եթէ փոքր ըլլար գումարը, պիտի չհաւատային թէ հետաքննութիւնը խարդախուած է: Յետոյ Գաֆլիշ սկսաւ իր իսկական, քաղաքական պատճառաբանութիւնը տալ Զուիցերիոյ... համաձայնութեան դէմ: Ըստ իրեն թէ ԱՄՆ այնքան ալ զօրաւոր դիրքի վըրայ չէին այլեւս: Ու շարունակեց թէ պէտք չկար Ամերիկացիներուն առջեւ ծունկի գալու անհեթեթ հարցերու պատճառով: Ընդհակառակն, առաջարկեց արքաղաներէն օգտուիլ ու պատասխանել իրենց թէ հարցը վերաքննութեան պէտք ունի: Անոր վճռակամութեան դէմ կառական դէմքերը նախընտրեցին ճարտարմէկ խուսափիլ: Ուրիշ դիւանագէտ մը, այլ լուծում մը կ՚առաջարկէ, ըսելով որ Ֆրանսան պարտականութիւն ունէր այս հարցը կարգադրելու Զուիցերիոյ հետ. հարցուցած են թէ Ֆրանսա ի՛նչ միջոցներու դիմած է: Պատասխանը այն եղած է որ Ֆրանսայի մէջ կատարուած հետաքննութիւնը նացիներու զոհերու անելիքներուն մասին, կատարելապէս ժխտական արդիւնքի յանգած է: Այս բացատրութեան վրայ նիստին նախագահը կ՚եզրափակէ, ըսելով որ ատիկա յետագայ պատասխանի մը համար յարմարագոյն տուեալ է:

Հասկնալով որ շահած է խաղը, Գաֆլիշ նոյնիսկ պատրաստակամութիւն կը յայտնէ հետաքննութիւն մը կատարելու թէ կառավարութիւնը պահանջէ: Եւ վերջապէս հարց կու տայ թէ կրնա՞յ խօսել ըլլալ որ առանց իր գիտութեան մէկ քայլ պիտի առնուի այս ուղղութեամբ: Դիւանագէտները կ՚ապահովցնեն զինքը ու նիստը կը փակուի: Անկէ ետք դրամատուներու ընկերակցութեան նախագահը այլեւս ոչ իսկ բառ մը կը լսէ այդ մասին:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ — ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿ. ԿԵԴՐՈՆ

ԻՐԵՐԱՑԱՋՈՐԴ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին եւ իր կողքին գործող Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնը եւ երգչախումբը կը կազմեն անբաժանելի մասնիկները մեծ ընտանիքի մը: Ահաւասիկ այս մեծ ընտանիքը Սեպտեմբեր 21, Շաբաթ երեկոյեան մէկտեղուեցաւ իր տարեկան ճաշին համար:

Գեղեցիկ միտում, զուգադիպած նոյնքան գեղեցիկ թուականով:

Շուրջ 100 հոգիէ բաղկացած անձնակազմ մը: Անձինք որ յօժարակամ կ՚աշխատին եկեղեցւոյ երդիքին տակ՝ հաւատքի, մշակոյթի, լեզուի պահպանման, յառաջդիմութեան եւ փոխանցման համար:

Ճաշը սկսաւ Հարաւային Ֆրանսայի առաջնորդի տեղապահ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրճեանի հովանաւորութեամբ միասնաբար արտասանուած Տէրունական աղօթքով որու յաջորդեցին Եկեղեցւոյ ատենապետ Պր. Դաւիթ Պանտիկեանի բարի գալուստի մաղթանքները: Ճաշին ընթացքին Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի տնօրէն Պր. Խաչիկ Երմագեան մեզ հրաւիրեց բաժակի պահու կենաց Հայրենիքի, բարեբաստիկ զուգադիպութեամբ տօնեցինք նաեւ Հայաստանի անկախութեան 5-ամեակը:

Խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ 17 տարեկանէն մինչեւ 70-ը անց անհատներ միասնաբար կերան, խմեցին ու պարեցին: Զէ որ անոնք նոյն նպատակին ձգտած անձեր, նոյն ընտանիքի անդամներն են: Եւ այսպիսի հաւաքոյթներն են որ կ՚ամրապնդեն կապերը, դառնալով օգտաբեր համայնքին: Իսկ կամաւոր բացակաները կամ ինքզինքնին այդ ընտանիքի անդամը չեն նկատեր եւ կամ չունէին հնդամեակ մը տօնելիք:

Նոյն օրը ճաշին ներկայ էր նաեւ Պարչելոնայէն ժամանեց սպանական երգչախումբ մը որ համերգ պիտի տար յաջորդ օր,

Սեպտեմբեր 22-ին Ռէֆորմէի Փրանսական Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ համերգ մը Թաո սպանական երգչախումբի կողմէ՝ որ հիւրն էր Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին, փոխանակումներու ծիրի մէջ: Համերգի պատուոյ նախագահութիւնը տրուած էր նախարար եւ քաղաքապետ Ժան - Գլօտ Կոտէնի եւ նաեւ սպանացի հիւպատոսին:

Հանդիսութեան առաջին մասին մէջ բեմ ելաւ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երմագեանի որու դաշնամուրով ընկերակցեցաւ Տէկին Ժիւլիէթ Երմագեան: Կոմիտասէն երգուած երեք երգերուն յաջորդեց Գէօզէլեանի Երգ բարեկամութեան-ը: Ապա բեմը տրամադրուեցաւ հիւր երգչախումբին: Ունկնդրեցինք ճոխ եւ հաճելի յայտագիր մը նաեւ քաղցրաձայն մեներգներ: Որքան հայ, նոյնքան օտար ներկաներով լեփ լեցուած էր եկեղեցին: Ունկնդիրները յոտնկայս գնահատեցին եւ ի մասնաւորի զարմանքով ծափահարեցին երբ երկու երգչախումբերը միասնաբար երգեցին աւարտի երգը:

Համերգէ վերջ Ժ.Ա.Ֆ.-ի սրահին մէջ սարքուեցաւ ընթրիք մը ի պատիւ հիւր երգչախումբի:

Սեպտեմբեր 26, երեկոյեան, Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ բեմ եկան Երեւանի պետական համալսարանի Ռոմանօ - Գերմանական ճիւղի դասախօս եւ ուսանողները, Ֆրանսերէն ներկայացումով մը:

Փութանակի պատրաստուած ըլլալով հանդերձ յաջողութեամբ պսակուած այս երեկոյթը հետաքրքրական էր իր բեմադրութեամբ:

Նիւթը քաղուած էր Յովհաննէս Թումանեանի պատմուածքներէն, թարգմանուած Ֆրանսերէնի պահելով մի քանի ասացուածքներ, ենթարկելով պատշաճ փոփոխութիւններու այժմէականացուած բեմադրութիւն մը, ուր տեղ տրուած էր նաեւ Հայկական երգին ու պարին:

Շուրջ 20 հոգիներէ բաղկացած խումբ մը որ ոչ թէ դերասաններ այլ պարզապէս Ֆրանսերէնի դասախօս կամ ուսանողներ են, ըլլալով միաժամանակ արուեստասէրներ՝ կարողացան մեզի հրամցնել հաճելի պահեր իրենց խաղարկութեամբ եւ ի մասնաւորի շնորհիւ իրենց բեմադիր Պր. Ջաւէն Յարութիւնեանի:

Ներկայացման աւարտին մտերմիկ հաշասեղաններու շուրջ առիթը ունեցայ զըրուցելու Պր. Ջ. Յարութիւնեանի եւ Պր. Կարօ Կարապետեանի հետ: Պր. Կարօ Կարապետեան Երեւանի պետական համալսարանի Ռոմանօ - Գերմանական ճիւղի տեսուչ - տէքան ըլլալով, կ՚առաջնորդէր խումբը եւ արդարացիօրէն հպարտութիւն կը զգար իր դասախօս - ուսանողներու յաջողութենէն:

Խումբին՝ անակնկալ յայտնութիւնը Մարսէյլի մէջ, արթնցուցած էր մեր հետաքրքրութիւնը, որու բացատրութիւնը տուաւ Պր. Կարապետեան հետեւեալ պարզաբանութեամբ:

Երեւանի համալսարանի Ռոմանօ - Գերմանական ճիւղը ունի փոխ - յարաբերութիւններ Մոնփըլիէի համալսարանին հետ: Այս առընչութեամբ անցեալ տարի մենք հիւրասիրեցինք նոյն քաղաքի Քրիփթոն Պլէօ թատերախումբը իսկ այս տարի իրենք հրաւիրեցին մեզ եւ այս մէկը մեր արտասահմանի մէջ առաջին ներկայացումն է: Ստացած ըլլալով նաեւ հրաւէր Փարիզէն, պիտի ունենանք ելոյթ Ալէք Մանուկեան սրահին մէջ:

Ուստի այս ճանապարհի ընթացքին էր որ, թէ Մոնփըլիէի Հայկական միութեան եւ թէ Մարսէյլի Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի տնօրէն Խաչիկ Երմագեանի ջանքերով, մենք եւս առիթը ունեցանք զիրենք վայելելու:

Խումբին բեմադիր Պր. Ջաւէն Յարութիւնեան նոյն համալսարանի բանասիրութեան ամպիոնի դասախօսն է, կը համագործակցի նաեւ Հայկական ազգային հեռատեսիլի հետ եւ բեմադիր է զանազան թատերասրահներու: Պր. Յարութիւնեան ունի երազանքային գոհունակութիւն, տրուած ըլլալով թէ մեր մշակոյթը օտարներու ծանօթացնելու նպատակակէտին առաջին քայլը առնուած է: Իսկ, թէ ինք եւ թէ Պր. Կարապետեան այս ոլորտին մէջ ունին բաւականին մեծ ծրագիրներ: Վստահ ենք թէ պիտի հասնին յաջողութեան, մաղթելով զիրենք գտնել յաջորդ բեմերու վրայ եւ ինչո՞ւ չէ հայերէնով:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Թ Ե Ր Թ Օ Ն
Իթթիճայի Տունը

ԶԳԱՑԱԿԱՆՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԵՂԱՆՉԵԼՈՎ
Վահան Թէքէեանի «Նամականի»ին
քննական մօտեցումի փորձ մը

Հեղինակ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Փարիզ, 1996:

Ստանալու համար դիմել՝
Librairie Orientale Samuelian
51, rue Monsieur le Prince,
75006 Paris.

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Յետոյ իմացայ որ հայրս հետեւած էր իմ խորհուրդիս:

Տունէն ելլելով՝ գացի գտայ Արտաւազդ, որուն հետ իջանք Կալաթա: Քոմիտէն խանի առջեւ հանդիպեցայ Տիգրան Երկաթին, որուն նոյնպէս իմացուցի թէ ցոյց մը պիտի ըլլար եւ խրատեցի իր տունը երթալու, միեւնոյն ատեն յայտնեցի իրեն որ ես կը մեկնէի:

Որոշապէս չէի գիտեր թէ ցոյցը ի՛նչ ձեւով եւ ո՛ւրտեղ տեղի պիտի ունենար, սակայն գիտէի որ ռումբը պիտի գործածուէր: Արտաւազդին հետ քարափին վրայ գտնուած գարեջրատուն մը ճաշելէ ետքը, միասին սկսանք ժուռ գալ ծովեզրը:

Ինչպէ՞ս պիտի կրնայի ինքզինքս շոգենաւ մը նետել կամ շոգենաւ մը պիտի կրնայի՞ գտնել, որովհետեւ այդ թըւականին գրեթէ միայն Մէսաժըրիի շոգենաւերն էին որ քարափին կը մօտէին եւ մինչեւ ցերեկ այդ ընկերութեան ո՛չ մէկ շոգենաւը կ՚երեւար դեռ:

Գացի ընկերութեան գրասենեակը, ուր իմացայ թէ իրիկուան դէմ Սամսոնէն «Սիտոն» անուն շոգենաւը պիտի հասնէր եւ հետեւեալ օրը պիտի մեկնէր Մարսէյլ՝ Սելանիկ ու Շիրա հանդիպելով:

Գրասենեակէն դուրս ելլելով հանդիպեցայ պարոն Սպանդարեանի, որ նոյն թուականներուն ուսուցչութիւն կ՚ընէր Պոլսոյ մէջ եւ յեղափոխական կը կարծուէր:

Ժպտելով քովս մօտեցաւ.

-- Այսօր ցոյցը պիտի կատարուի, ըսաւ:

-- Գիտեմ, բայց ո՞ւր:

-- Սամաթիոյ մէջ ... եւ ուրիշ թաղեր ալ, բայց նախ Սամաթիայէն պիտի սկըսի ... հինգ հարիւր ռումբ ունինք:

Ու հեռացաւ, արագ քայլերով:

Հազիւ քանի մը վայրկեան անցած էր, երբ ահեղ պայթիւն մը լսուեցաւ՝ որուն յաջորդեց ուրիշ մը եւ յետոյ ուրիշ մը...

Ձայնը Կալաթայի կողմէն ու շատ մօտէն կու գար:

Քարափին վրայ ամէնքը շուարած իրարու կը նայէին առանց կարենալ մեկնութիւն մը տալու:

Այս շուարումը տասը վայրկեանի չափ տեւեց: Պայթիւնները դադրած էին երբ յանկարծ խելայեղ բազմութիւն մը սկըսաւ քարափին վրայ բացուած փողոցներէն դէպի ծովեզրը խուժել:

Հասնողները նաւակներու մէջ կը նետուէին, առանց աղաղակ մը արձակելու, առանց խօսք մը արտասանելու եւ նաւավարին կը հրամայէին հեռանալ դէպի ծովուն բացը: Քանի մը վայրկեանէն ծովը նաւակներով լեցուեցաւ: Ես ու ազգականս ալ առանց անցած դարձածէն տեղեկութիւն մը ունենալու, հետեւեցանք ամէնուն օրինակին ու Յոյնի մը նաւակը մտանք: Ծովուն վրայ ամէնքը սկըսան զիրար հարցափորձել: Ո՛չ ոք գիտէր թէ ինչո՞ւ փախած ու նաւակ մը ապաստանած էր:

Բայց, կամաց կամաց, կէտի մը վրայ ամէնք համաձայնեցան:

-- Պանքային դէմ բան մը տեղի ունեցած էր...

Ի՞նչ բան սակայն:

-- Կրետացիները պանքային վրայ յարձակեր են, կ՚ըսէին ոմանք:

-- Կրետացիները չէ՛, այլ Մակեդոնացիները, կ՚ուղղէին ուրիշներ:

-- Ո՛չ, կ՚ըսէին ուրիշներ, կառավարական պաշտօնեաներ ամսական չառնելնուն համար բողոքի ցոյց մը ըրեր են պանքային դէմ:

Ի վերջոյ ճշմարտութիւնը լսեցինք:

-- Հայ յեղափոխականները պանքան կոխեր են:

Եւ սակայն ժամանակը կ՚անցնէր: «Սիտոն» արդէն եկած էր Սեւ ծովէն ու քարափին մօտեցած, միւս կողմէ մեր ծերուկ յոյն նաւավարը կը տրտնջար, կ՚ուզէր մեզի ցամաք հանել ըսելով թէ ինք չէր կրնար աւելի երկար մնալ եւ թէ Ֆէնէր իր ընտանիքին քովը պիտի երթար: Շատեր արդէն եւեւէ եւեւ ցամաք կ՚ելլէին:

Մեր նաւակն ալ մօտեցաւ քարափին:

Արտաւան սեւ մօրուքով մէկը ցոյց տալով ըսաւ ինծի.

-- Սա մարդը ոստիկանութեան պաշտօնեայ ու լրտես է, բանտին մէջ ճանչցած եմ զինքը, որոշ տեղեկութիւն ունենալու է, անոր հարցնենք:

Եւ նաւակին մէջէն սկսաւ պոռալ.

-- Ահմէտ էֆէնտի՛, Ահմէտ էֆէնտի՛...

Մօրուքով մարդը դարձաւ դէպի մեզ ու բարեւեց:

-- Ի՞նչ պատահեցաւ, հարցուց ազգականս:

-- Եւ ո՛չ մէկ բան, պատասխանեց մարդը ամենայն պաղարիւնով:

-- Հապա այս իրարանցո՞ւմը...:

-- Էֆէնտիմ հարաճէթի արզ օլտու կէչտի (երկրաշարժ եղաւ ու անցաւ), պատասխանեց նոյն հանդարտութեամբ:

Յետոյ խրատեց մեզի որ նաւակէն դուրս ելլենք ու տեղերնիս երթանք:

Քարափին վրայ, ուր վերջապէս ելանք, ոստիկան մը քանի մը հոգիի կը պատմէր պատահածը:

-- Էֆէնտիմ, քանի մը սրիկաներ պանքան մտնել փորձեր են, ու անմիջապէս ձերբակալուեր են...:

-- Քանի՞ հոգի:

-- Երկու կամ երեք հոգի:

-- Հապա պայթիւնը ի՞նչ էր...

-- Պայթիւն չկայ, միայն մէկ քանի րէվօլվէր պարպուած է...

(Շար. 13)

(Շար. Ա. էջէն)

գիրջեան կ՚ըսէ թէ «խախտումներ եղած են երկու կողմից էլ»: Ի պատասխան «Արմէնփրէս»ի թղթակցին հարցումին, ան մեկնաբանած է Վազգէն Մանուկեանի կնոջ մամուլի ասուլիսին կարգ մը արտայայտութիւնները, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի քուէարկութեան արդիւնքներուն որոնք արտասահման ղրկուած են եւ որոնք փաստը կուտան որ Վ. Մանուկեան յաղթած է եւ ըսած. - «Վ. Մանուկեանի շտաբի կողմից Կեդր. Ընտրական Յանձնախմբին որեւէ տուեալ չի ներկայացուել: Անգամ Ա.Ժ.Մ.-ից Կ.Ը.Յ.-ի անդամների յատուկ կարծիքում գրուած է որ Սեպտեմբեր 25-ի դէպքերը թոյլ չի տուել ներկայացնել իրենց սուեալները»: Ա. Բեգլիրջեան յիշեցուցած է որ օրէնքի համաձայն, ընտրութիւններու աւարտէն յետոյ հինգ օրուան ընթացքին (Սեպտեմբեր 27) մարզային յանձնախումբերը պարտաւոր էին Կ.Ը.Յ.-ին ներկայացնել իրենց արձանագրութիւնները: Վ. Մանուկեան եւ իր շտապը պէտք է չահագրգռուած ըլլային իրենց բողոքները ժամանակին ներկայացնելու մարզային յանձնաժողովներուն, որպէսզի այս վերջինները ժամանակ ունենային պատշաճ ըստուգումներ կատարելու: Կեդր. Ընտրական Յանձնախումբի փոխ-նախագահն ալ Ռ. Մանուկեան ըսած է որ օրէնքը ընդդիմութեան կարելիութիւն կուտայ անկանոնութիւններ եղած տեղամասերու մէջ ստուգումներ կատարել, ինչ որ չէ ըրած:

⁂

Օ - ԷՍ - Սէ - Ը-ի տեղեկագրին եզրակացութեանց կ՚արձագանգէին «Իւմանիթէ», «Լիպերասիոն» եւ «Ֆիկառօ», (Հոկտեմբեր 3):

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 2/3)

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԼՂՀ նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի կողմէ Հայաստանի նորընտիր նախագահին ուղղուած է շնորհաւորական հետեւեալ գիրը. – «Թոյլ տուէք անձամբ իմ եւ Արցախի ողջ ժողովրդի անունից շնորհաւորել Ձեզ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի վերընտրուելու առթիւ: Դա կարեւոր իրադարձութիւն է ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ Արցախի Հայութեան համար: Ձեզ ցանկանում եմ երջանկութիւն եւ յաջողութիւններ»:

⁂

Լ. Տէր-Պետրոսեանին շնորհաւորական հեռագրեր ղրկած են նաեւ Ռումանիոյ նախագահ Իոն Իլիէշկու, Ջինաստանի նախագահ Ցեան Ցեմին եւ Յունաստանի նախագահ Կոնստանտինոս Ստեֆանոփուլոս:

⁂

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՇՈՒԵՏՈՒ ՀԱՒԱՔԸ

Հոկտ. 1-ին Ուաշինկթընի մէջ իր աշխատանքները սկսած է Դրամական Միջազգային Հիմնարկի եւ Համաշխարհային Դրամատան տարեկան հաշուետու հաւաքը, որու կը մասնակցի նաեւ Հայաստանի պատուիրակութիւնը, վարչապետ Հ. Բագրատեանի գլխաւորութեամբ: Վարչապետը գեկուցում մըն ալ կ՚ունենայ Հայաստանի մէջ իրագործուող տնտեսական բարեփոխումներու նիւթին շուրջ: Պատուիրակութիւնը բանակցութիւններ ալ կը վարէ. Եւրոպայի Դրամատան գործադիր տնօրէնին եւ Դրամական Միջազգային Հիմնարկի տնօրէնի Ա. տեղակալին հետ տեղի ունեցած տեսակցութեանց ընթացքին արծարծուած են Հայաստանի հիւլէական ուժանիւթի բնագաւառին, անոր առընչուող ապահովութեան միջոցներուն վերաբերող հարցեր, ինչպէս նաեւ բարեփոխումներու նիւթական մատակարարման խնդիրներ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ 94-ՐԴ ԵՒ ՕԾՄԱՆ 92-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Կիրակի օր, Հոկտեմբեր 6, Փարիզի Առաջնորդանիստ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հիմնարկութեան 94-րդ եւ օծման 92-րդ տարեդարձն է:

Այս առթիւ ժամը 10.30-ին Մայր Տաճարին մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղ կ՚օրհնուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ի ժամու պատարագի՝ գոհաբանական մաղթանք կը կատարուի Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բարերարներուն եւ անոնց ընտանիքներուն արեւշատութեան համար:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաշէն բարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ-ի, ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ Ընտանիքի եւ Մայր Տաճարի հանգուցեալ Բարերարներուն համար:

Յետ եկեղեցական արարողութիւններուն, Մայր Տաճարին Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպութեամբ, Առաջնորդարանի Պատուոյ Սրահին մէջ՝ ի յարգանս Բարերարներուն՝ պատշաճ ընդունելութիւն նախատեսուած է:

Կը հրաւիրուին մեր Եկեղեցւոյ բոլոր հոգեւոր զաւակներն մասնակցիլ՝ Յիշատակի եւ Յարգանքի այս արտայայտութիւններուն՝ աղօթքով միանալու Բարերարներու օրինակին եւ իրենց բոլորանուէր մասնակցութեամբ ու նուիրատուութեամբ հոգածու դառնալու մեր Սուրբ Եկեղեցւոյն բարգաւաճման:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Որպէս միօրեայ կամ երկօրեայ դպրոց գործածելի վարձու վայր մը, 4 սենեակ - դասարանով ու նախընտրաբար պարտէզով, Փարիզ կամ մօտակայ արուարձան մը:

Հեռաձայնել Մկնիկ ընկերակցութեան
43 - 98 - 15 - 59

SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX PARIS-EREVAN-PARIS A PARTIR DE 3700F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

ՑՈՒՑԱՀԵՏԸ

ԿԱԳՈՒՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թագէոսեան մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը 10.30-ին Փարիզի Մշակոյթի Տունը 17 rue Bleue:

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

REPAS ANNUEL

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section « S e v a n » de Vienne
organise son *R E P A S A N N U E L*
le Dimanche 6 Octobre à 12 heures
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne :
9, rue du Cirque

Venez très nombreux pour se retrouver ensemble autour d'un bon repas et admirer les danses des enfants de l'Ecole Arménienne de Vienne.

Réservations :
Salon Michel: Tél.: 74 85 12 69;
M.C.A.: Tél.: 74 53 43 80.
Participation : 80 F.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Միօրեայ Հայ վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի հայութեան, թէ 1996-1997 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին՝

Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 9
Առաւօտեան ժամը 10-ին

Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝ Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն:

Հեռաձայն. -
91 - 77 - 84 - 70 կամ՝ 42 - 03 - 05 - 63

U.G.A.B. MARSEILLE

A l'occasion du 90ème anniversaire
l'U.G.A.B.-MARSEILLE vous invite à participer

au Dîner de Bienfaisance

le **Vendredi 11 Octobre à 20 heures**
au 327, Boulevard Michelet, Marseille 9e
Au profit de l'ouverture du 5ème Centre (celui de NORK)
des **«Tables de l'U.G.A.B.»** en Arménie

Participation aux frais : 500 Frs —Nombre de places limité
Réservation indispensable avant le 5 Octobre. Tél. : 91 22 10 45.

Sous la présidence de **René Rouquet**, Sénateur–Maire d'Alfortville

— *1976-1996* —

20e Anniversaire de la Maison de la Culture Arménienne

du 11 au 19 Octobre

Vendredi 11 Octobre — 19h — Salle des Fêtes— rue Voltaire
- **SOIREE D'OUVERTURE** (sur invitation)
en présence de nombreuses personnalités;

Samedi 12 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
SOIREE MUSIQUE ET DANSE
avec **l'Ensemble Jean-Pierre Nergararian**
et **Les Ballets Gayané**

Vendredi 18 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
- **SOIREE THEATRE ARMENIEN**
«La Belle-Mère» par la **Cie Narek Dourian;**

Samedi 19 Octobre — 20h — Salle des Fêtes
- **DINER DE CLOTURE**
Animation tzigane par **Les Ballets Gayané**
Seconde partie : soirée dansante avec les **D.J. Souren** et **Raffi.**

La M C A sur AYP FM 99.5
Samedi 12 — 10h15
- **«Cartes sur table» : Les 20 ans de la M C A**
Mercredi 16 — 10h15
- **«Que sont les anciens élèves devenus?»**

Dimanche 13 Octobre — 11h — Eglise Apostolique Arménienne
- **MESSE DE REQUIEM à la mémoire des Fondateurs disparus.**

Renseignements et réservations :
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville : 9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél. : 43 76 55 89

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՇԱԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5
SAMEDI
5 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.955 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 18.955

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ ՍԽԱԼ ԿԸ ԳՏՆԷ ԴԻՏՈՐՐՈՒ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ

ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ԿԸ ԴԻՄԷ

59 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ Է

Հոկտեմբեր 2-ին հրապարակուած 89 միջազգային դիտորդներու յանձնախումբին եզրակացութիւնները չեն ընդունուիր Ընտրական Կեդրոնական Յանձնախումբին կողմէ, որ կ'առարկէ թէ հաշիւներու մէջ սխալ գործած են: Այս առընչութեամբ, Խ. Բեզիրճեան Հոկտ. 3-ին մամուլի ասուլիս մը տուած է, ճշդելով թիւերը, նաեւ հետեւեալ նամակը ուղղած է յանձնախումբին, լուսաբանութիւններ տալով. –

Յարգելի Տիկնայք/Պարոնայք,

Նախ՝ ես ցանկանում եմ շնորհակալութիւն յայտնել Ժողովրդավարական Ինստիտուտների եւ Մարդու Իրաւունքների Գրասենեակին, Հայաստանի նախագահական ընտրութիւններին հետեւելու համար:

Մենք ստացել ենք վերջնական յետընտրական յայտարարութիւնը 1996 թ. Սեպտեմբերի 22-ին Հայաստանում կայացած նախագահական ընտրութիւնների մասին եւ ես կը ցանկանայի ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել յայտարարութիւնում տեղ գտած մի շարք անճշդութիւնների վրայ:

Խօսելով ընտրութիւնների պաշտօնական յայտարարուած արդիւնքների մասին, յայտարարութիւնը նշում է «քուէարկած ընտրողների թիւ եւ կտրօնների պաշտօնական տուեալներում արձանագրուած քանակի միջեւ զգալի տարբերութիւնը (22.013)»: Յայտարարութիւնը նաեւ յայտնում է «մտահոգութիւն՝ նաեւ 21.128 պակասող քուէաթերթիկների համար, որոնք չեն հաշուուել»: Այնուհետեւ յայտարարութիւնը եզրակացնում է, որ «հաշուի առնելով այն փաստը, որ թեկնածու Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը յաղթահարել է 50 տոկոսի սահմանագիծը միայն 21.941 քուէով, անճշդութիւնները կարող էին հարցականի տակ դնել ընտրութիւնների առաջին փուլի արդիւնքները»:

Համաձայն ընտրութիւնների վերջնական արդիւնքների մասին արձանագրութեան, քուէարկած ընտրողների թիւ եւ ընտրական կտրօնների քանակի միջեւ եղած տարբերութիւնը ընդամէնը 163 է: Այդ թիւը ստացւում է հետեւեալ կերպ. 1.259.905 վաւեր քուէաթերթիկ + 48.681 անվաւեր քուէաթերթիկ + 2.442 չսահմանուած տիպի քուէաթերթիկ = 1.311.028 (քուէարկած ընտրողների թիւը):

Այսպիսով՝ 1.311.028 (քուէաթերթիկների ընդհանուր թիւը) – 1.311.191 (կտրօնների քանակը) = –163:

Յայտարարութեան մէջ տեղ գտած 22.013-ի տարբերութիւնը ստորագրուած կտրօնների թիւ (1.311.191) եւ ընտրողների ցուցակներում ստորագրած եւ քուէարկութեանը մասնակցելու համար մաքուր քուէաթերթիկ ստացած ընտրողների թիւ (1.333.024) սխալ համեմատութեան արդիւնք է: Ստորագրուած կտրօնների թիւը (1.311.191) պէտք է համեմատուէր իրականում քուէարկած ընտրողների թիւ (1.311.026) հետ:

1.333.024 – 1.311.191 = 22.013

Լրացուցիչ 21.128 պակասող եւ չհաշուած քուէաթերթիկները, որին անդրադառնում է յայտարարութիւնը 4-րդ պարբերութիւնում, շատ մօտ է վերը նշուած ոչ ճշգրիտ տարբերութեան արդիւնքում ստացուած թուին: Այդ պատճառով, ընտացուած լրացուցիչ 21.128-ը պիտի մեկնաբանուի որպէս ցուցակներում ստորագրած եւ մաքուր քուէաթերթիկ ստացած, բայց չքուէարկած ընտրողների մօտաւոր թիւ:

Անգամ եթէ մենք ընդունենք, որ այդ բոլոր 22.013 պակասող քուէաթերթիկները տրուել են պարոն Մանուկեանի օգտին, ապա վերջնական արդիւնքը, այնուամենայնիւ, չի իջեցնի պարոն Տէր-Պետրոսեանի շահած ձայների տոկոսը 50-ից:

Թեկնածուների օգտին տրուած քուէները՝

	1.249.893
	+ 22.013
	1.271.906
Պարոն Բաղդալեան	79.347
Պարոն Մանուկեան	516.129
	+ 22.013
	538.142
Պարոն Տէր-Պետրոսեան	646.888
Պարոն Մանուչարեան	7.520

Տոկոսները՝

Պ. Ս. Բ. $\frac{79.347 \times 100}{1.271.906} = 6.24\%$

Պ. Վ. Մ. $\frac{538.142 \times 100}{1.271.906} = 42.31\%$

Պ. Լ. Տ.-Պ. $\frac{646.888 \times 100}{1.271.906} = 50.86\%$

Պ. Ա. Մ. $\frac{7.229 \times 100}{1.271.906} = 0.57\%$

Այսպիսով, այս թւերը վերջնական արդիւնքների տեսակէտից չեն կարող որեւէ կասկած յարուցել ընտրութիւնների արդիւնքի կապակցութեամբ:

Յուսով ենք, որ այս ուղղումներն ու մեկնաբանութիւնները լրջօրէն ուշադրութեան կ'առնուեն ԺԻՄԻԴ-ի կողմից, եւ կ'արուեն անհրաժեշտ եզրակացութիւնները: Մենք ակնկալում ենք, որ շուտով կը կատարուի մի նոր վերանայուած յայտարարութիւն՝ այս անճշդութիւնների յարուցած կասկածները ցրելու եւ հասցրուած վնասը նուազագոյնի հասցնելու համար:

Յարգանքով՝
ԽԱԶԱՏՈՒՐ ԲԵԶԻՐՃԵԱՆ
Կեդրոնական Ընտրական
Յանձնաժողովի Նախագահ

– Վազգէն Մանուկեան մամուլի ասուլիս մը տուած է Հոկտ. 3-ին իր բնակարանին մէջ եւ այդ առթիւ յայտնած է որ կը դիմէ Սահմանադրական Դատարանին, բողոքելով արդիւնքներուն դէմ: Միւս կողմէ, ՄԱԿ-ի Երեւանի ներկայացուցիչը եւ Միացեալ-Նահանգներու դեսպանատան մամուլի բաժինը հերքած են որ քաղաքական ապաստան առաջարկած ըլլան Վազգէն Մանուկեանի:

– Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան իր մօտ հրաւիրած է Երեւան գտնուող օտար երկիրներու բոլոր դեսպանները եւ անոնց պարզած Սեպտ. 25-ի ծանօթ դէպքերէն ետք ստեղծուած ներքին իրավիճակը: Հանդիպման ներկայ եղած են նաեւ Ներքին նախարար՝ Վանօ Սիրադեղեան եւ Սերժ Սարգսեան:

– Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի շնորհաւորական գիր մը ղրկած է Իրանի Իսլամական Հանրապետութեան նախագահը՝ Ռաֆսանճանի:

– Ձերբակալութիւններու մասին զանազան թիւեր կը տրուին օրերէ ի վեր: Ըստ կարգ մը աղբիւրներու 200-250 հոգիի մասին կը խօսուի: Ըստ պաշտօնական տեղեկութիւններու այդ թիւը 59 է եւ անոնցմէ 15-ը կը հետապնդուին քրէական յանցագործութեան համար, մնացեալը անկարգութեան մեղադրանքով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 3/4)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՎԱՐԿ ՍՏԱՆԱԼ

Այս օրերուն Ուաշինկթընի մէջ տեղի ունեցող Դրամական Միջազգային Հիմնարկին հաշուետու հաւաքին զուգահեռ վարչապետ Հ. Բագրատեան հանդիպում մը ունեցած է Հիմնարկին փոխ-տնօրէն՝ Օլտինկ Սմիթի հետ: Կազմակերպութիւնը որոշած է շարունակել վարկ տրամադրել Հայաստանի, ինչ որ կը նշանակէ թէ 1996 – 98 ժամանակաշրջանին Հայաստանի կեդր. Դրամատունը կը ստանայ տարեկան 50 միլիոն տոլար գումար մը, որ կը յատկացուի անոր պահեստներու լրացումին:

Ի՛ՆՉ ԿԸ ԳՐԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Հայաստանի կացութիւնը եւ ժողովրդավար ընթացքը որոնք ամբողջ հինգ տարի հպարտութեան գլխաւոր պատճառը կազմեցին իշխանութեան թէ ընդդիմութեան համակիր անխտիր ամէն Հայու, լուրջ վտանգ անցուցին նախագահական ընտրութեան վաղորդայնին, Սեպտեմբեր 25-ին երբ բազմութեան զայրոյթին թիրախ եղաւ Ազգ. Ժողովի շէնքը: Այսօր կիրքերը հանդարտած ըլլալ կը թուին մեծ մասով ու լուրերը կը հաղորդեն որ մայրաքաղաքը կը վերագտնէ բնականոն դէմքը:

Հոկտեմբերի առաջին երկու օրուան հայաստանեան քանի մը թերթէ քաղուածք մը կուտայ պատահածին յաջորդող պարագաներու եւ մեկնաբանութիւններու մասին գաղափար մը:

Խորհրդարանի ներխուժումէն ետք մինչ ձերբակալութիւններու լուրեր կը հասնէին, ամէնէն աւելի հետաքրքրութիւն շարժողը Վ. Մանուկեանի խոստացած հրապարակումն էր ընտրութեան ստոյգ արդիւնքներուն մասին: Յետոյ սպասումը չէշտուեցաւ, միանալով որոշ մտահոգութեան մըն ալ երբ լրափիւռները հաղորդեցին թէ ընդդիմադիր մէկ - երկու ուրիշ պարագլուխի հետ թաքնուած էր ան: Ռուսական հեռատեսիլի աշխատակիցները իր թաքստոցին մէջ հարցազրոյց կատարած էին անոր հետ, իսկ աւելի ետք տեղեկացանք թէ կը գտնուի իր բնակարանը: Երեք - չորս օրուան այս լուրերուն ամէնէն զարմանալին եղաւ Միացեալ - Նահանգներու կողմէ անոր եղած քաղաքական ապաստանի առաջարկը որ խիկապէս աննախընթաց փութկոտութիւն մը կը մատնէր այդ հզօրագոյն երկրին կողմէ փոքրիկ Հայաստանի ընդդիմադիր պարագլուխին հասցէին:

Հոկտեմբեր 2-ի «Առաւօտ»ը առաջին էջին վրայ կ'արձագանգէ Վարդուհի Մանուկեանի մամուլի ասուլիսին որ նախորդ օրը տեղի ունեցած է «Մոլորակ» օրաթերթի խմբագրատան մէջ: Ան փոխարինած է ԱԺՄ-ի երկու անդամները որոնք չեն կրցած ներկայ գտնուիլ:

Կրկնելով թէ ընտրութեան արձանագրութիւններու 80 տոկոսը ունի եւ մնացեալ 20-ին տեղեակ է պաշտօնական յայտարարութիւններէն, Վ. Մանուկեան համոզում յայտնած է որ ընտրութեան Բ. փուլը տեղի պէտք է ունենար: Ան նաեւ տարակուսանքով խօսած է Ազգ. Ժողովի նախագահին խոշտանգումին մասին, ըսելով. «Թող Բաբկէն այնքան յիմար չլինէր որ դուրս գար ծեծողների առաջ. ինչ է, նրա ՀՀՇ-ական ընկերները որ դէպքերի պահին կողքին էին, չէի՞ն կարող թոյլ չտալ նրան սենեակից դուրս գալ: Կամ էլ, ուղղակի կարելի է հետեւցնել որ Լեւոնն է ծեծել տուել նրան՝ ընտրարշաւը վատ կազմակերպելու համար»: *Գ. Մարտոյեան այս տողերէն ետք գրելով թէ* «Տիկին Մանուկեանի այս փայլուն քաղաքագիտական վարկածն առանձին մեկնաբանութեան կարիք չունի», *գրութիւնը կ'աւարտէ քաղական ապաստանի առաջարկին անդրադառնալով, աւելցնելով որ* «իրենք մնալու են Հայաստանում որ մինչեւ վերջ պայքարին յանուն արդարութեան»: *Հոս պէտք է աւելցնել որ Հոկտեմբեր 3-ին Երեւանի Միացեալ - Նահանգներու դեսպանատունը յայտարարեց թէ նման առաջարկ չէ կատարուած իրենց կողմէ եւ արդէն այդ մասին դիմում ալ ստացուած չէ Վ. Մանուկեանէ:*

Լրագրողը մամուլի ասուլիսին լրատուութեան կցած է երկու հարցում: Վ. Մանուկեան որ կոչ ըրած էր Խորհրդարան ներխուժել եւ Ա. Սադոյեան որ ծեծը կը ղեկավարէր, Լեւոնի կամակատարնե՞րն էին ուրեմն. թէ անոնք ալ դժգոհ էին իրենց մրցակիցին ընտրապայքարին ձախող կազմակերպումէն: Յետոյ հարց կուտայ նաեւ թէ ինչո՞ւ «Ազգ. համաձայնութեան» դաշինքը մէկ շաբթուան մէջ իր փաստերը չներկայացուց Գերագոյն դատարան:

Թերթը տեղ տուած է Ներքին նախարարութեան տուեալին թէ միայն 45 հոգի ձերբակալուած են բացի ընդդիմադիր քանի մը գործիչէ: Այդ 45-ն ալ Ազգ. Ժողովի շէնքը ներխուժող ու բռնութիւն կիրարկողներ են:

Նախորդ օրուան (Հոկտեմբեր 1) «Հայաստան»*ը տեղ տուած է Համայնավար կուսակցութեան դատապարտումի յայտարարութեան լուրին: Դատապարտումը նախ ուղղուած է Սեպտեմբեր 25-ին բռնութեան դիմածներուն, բայց նաեւ իշխանութեան որ զինուորական ուժ գետեղած է փողոցները, մինչ կարելի էր կանխել դէպքերը: Յայտարարութիւնը կ'աւարտի*

(Շար.ը Կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԻՆԸ ԴԻՏՈՒԱԾ ՏԱՐԱՇԽԱՐՀԷՆ

ԹԱՄԱՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԿԻՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

1994-ի մեր ուսումնասիրութիւնը հիմնուած 450 կիներէ բաղկացած ներկայացուցչական նմոյշի մը վրայ, մեզի հայթայթեց հետեւեալ տեղեկութիւնները՝

Հայաստանի կիներուն

- 66%-ը կը փափաքի աշխատիլ,
- 53%-ը չի փափաքիր ասպարէզ մը ունենալ որովհետեւ անոնց
- 79%-ը համոզուած է որ անկարելի է,
- 37%-ը միայն գործի մէջ կը գտնեն տունէն դուրս ելլելու առիթ մը:

Վերոյիշեալ արդիւնքները երեւան կը հանեն հայկական ընկերութեան ցաւալի կողմերէն մին՝ հակառակ որ բարձրագոյն ուսում ստացողներուն կէսէն աւելին կիներ են, անոնք չեն համարձակիր իրենց կարողութիւնները ամբողջութեամբ գործածել:

ԿԻՆԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻ ՄԷՋ

Խորհրդային Հայաստանի 1990-ի Սահմանադրութեան օրէնքին վրայ 5 յօդուած 32 եւ 33-ը կը նախատեսեն կիներու եւ այրերու միջեւ կատարեալ հաւասարութիւն: Այս հաւասարութիւնը ապահովելու համար քոթաներ կային ըստ որոնց, օրինակի համար, Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխաններուն 30%-ը եւ կառավարութեան մեքենային (ապարատին) 50%-ը կին պէտք է ըլլար: Սակայն հակառակ հաւասարութեան քարոզչութիններուն՝ տնտեսական դժուարութիւնները եւ ընկերութեան նահապետական աւանդութիւններու արմատները կը սահմանափակէին կիներու յառաջդիմութիւնը ընկերային միջավայրին մէջ: Այս քոթաները բնականաբար կատարեալ չէին, կամ աւելի ճիշդ փաստ էին որ Խորհրդային ընկերութիւնը չէր յաջողած փոխել Հայոց մտայնութիւնը:

Հայաստանի նոր անկախութեամբ, քաղաքական կեանքի մասնակցող կիներու թիւը զգալապէս պակսեցաւ: Առաջին ընտրութիւններէն յետոյ Խորհրդարանի 248 երեսփոխաններէն միայն ինը կիներ էին: Իսկ կառավարութեան մէջ կար միայն մէկ կին՝ բնութեան պահպանութեան նախարարը որ ունեցաւ կարճատեւ քաղաքական ասպարէզ մը եւ հրաժարեցաւ: 1995-ի ընտրութիւններէն վերջ, ներկայ Խորհրդարանին մէջ՝ 12 կին երեսփոխաններ կան. որոնցմէ ութը Շամիրամ նորաստեղծ կուսակցութեան կը պատկանին: Կառավարութեան մէջ 2 կին փոխ-նախարարներ կան, սակայն նախարար չկայ:

Այս վիճակագրութիւնը լրացնելու համար նշենք որ նոյնիսկ երբ կիները ընդունուած են քաղաքական կեանքի մէջ, շատ յաճախ անոնք որոշիչ օղակներէ դուրս կը մնան: Կիներու վերապահուած են «երկրորդական» ասպարէզներ. ինչպէս՝ ընկերային, մարդասիրական հարցերու, կամ բնութեան պահպանութեան վերաբերեալ...:

Կը թուի թէ՝ Հայաստանի ներկայ վիճակը աւելի հաւատարմօրէն կ'արտայայտէ հայ ժողովուրդին նկարագիրը:

ԿԻՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻՆ ՄԷՋ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անկախութենէն յետոյ, Հայաստանի Հանրապետութեան Կառավարութիւնը ուզեց հետեւիլ անցեալի Խորհրդային Միութեան օրինակին ու ըլլալ այրերու եւ կիներու հաւասարութիւնը պաշտպանող առաջաւոր երկրի մը տիպարը: Անմիջապէս ընդունեցաւ ՄԱԿ-ի համաձայնագիրը՝ Կանանց Դէմ Ամէն Տեսակի Խտրականութեանց վերացման վերաբերեալ զոր այսօր նոյնիսկ Միացեալ-Նահանգները չեն ընդունած: Դժբախտաբար այնպէս կը թուի թէ՝ այսօրուան Հայաստանի Հանրապետութիւնը ՄԱԿ-ի համաձայնագիրները յաջորդաբար կ'ընդունի ստորագրելէ՝ աւելի արտասահմանին տալու համար պատկառելի Հայաստանի մը պատկերը, քան թէ ընկերային յառաջդիմութեան նպաստելու իր ցանկութիւնը իրագործելու:

Բնականաբար կնոջ այսօրուան կացութեան միակ մեղաւորը Հայաստանի կառավարութիւնը չէ: Նախ եւ առաջ Հայաստանի կինն է այս կացութեան ծնուցիչը (générateur-ը): ՄԱԿ-ի հետազօտութիւններէն մին ցոյց կուտայ որ Հայաստանի կիներուն հազիւ 70%-ը տեղեակ է կիներու պաշտպանութեան վերաբերեալ օրէնքներէն եւ միայն 47%-ը կը խորհի որ կիները բարձր պաշտօններ ստանձնելու են: (Սալբի Յարութիւնեան - Ղազարեան, 1995):

Ամէնօրեայ կեանքի մէջ ալ հակասութիւններ չեն պակսիր կիներու եւ այրերու յարաբերութիւններուն մէջ: «Պաշտօնական» խօսք բարոյական մը կայ որ սակայն կ'արտօնէ այրերուն այն ինչ որ կ'արգիլէ կիներուն: Այսինքն ընդունուած է որ այր մարդ մը կրնայ ազատ ըլլալ, նոյնիսկ անհաւատարիմ, սակայն կինը պէտք է հնազանդ, հաւատարիմ եւ ամուսնութենէն առաջ կոյս ըլլայ: Մեր ուսումնասիրութիւններուն արդիւնքները ցոյց կուտան որ Հայաստանի կիներուն 82%-ը կ'ընդունի որ ամուսնացած այրերու մօտ անհաւատարմութիւնը շատ զարգացած է, երբ միայն 43%-ը կ'ընդունի որ կիները ամուսիններուն անհաւատարիմ կրնան ըլլալ: Այս թիւերը բաղդատելով կարելի է առնուազն խորհիլ թէ՝

- Քանի որ Հայաստանի կիները տեղեակ են իրենց ամուսիններուն անհաւատարմութեան, ինչո՞ւ չեն փորձեր ըմբոստանալ անոր դէմ.
- Հայաստանի անհաւատարիմ այրերը որո՞ւ հետ կը դաւաճանեն իրենց կիներուն, երբ երկրին մէջ կինը այնքա՛ն մաքրակենցաղ ըլլալ կը թուի:

Քաղաքական գետնի վրայ մեր ուսումնասիրութիւնները ցոյց կուտան որ եթէ Հայաստանի կիներուն 52%-ը կը հետաքրքրուի քաղաքականութեամբ, անոնց 88%-ը փափաք չունի քաղաքական գործիչ դառնալու: Ուրիշ հակասութիւն մըն ալ կայ՝ կիներու 98.5%-ը գոհ չէ Հայաստանի կիներուն ներկայ վիճակէն: Վերջերս ստեղծուած Շամիրամ կիներու կուսակցութիւնը արդեօք կրնա՞յ փոխել կամ գոնէ բացատրել այդ հակասութիւնները: Տարակուսելի է: Շամիրամ այսօր, իր 8 կին երեսփոխաններով, Հայաստանի Հանրապետութեան Խորհրդարանին մէջ 2-րդ կուսակցութիւնն է, Այս կուսակցութիւնը երեսփոխանական վերջին ընտրութիւններու նախօրեակին ի յայտ եկաւ. Երեւանի մէջ ամէն կողմ տարածուած իր գունաւոր ազդերով: Իր կարգախօսն էր՝ «Սէր եւ Միութիւն»: Շամիրամ անմիջապէս գրաւեց ընտրողներուն հետաքրքրութիւնը, կիներու ուրիշ կուսակցութիւն մըն ալ կար որ չէր արտօնուած արձանագրուիլ մասնակցելու համար ընտրութիւններուն: Բայց Շամիրամի համար ամէն ինչ կարելի կը թուէր...: Ցիրուցի՝ մինչ միւս կուսակցութիւններուն թեկնածուները ընտրական ժողովներուն կը մասնակցէին, Շամիրամիները չքեղ սրճարաններու բացման ներկայ կ'ըլլային: Շամիրամի պարագլուխները բարձրաստիճան պաշտօնատարներու կիներն են: Անոնք արդէն իսկ ընտրութեան ընթացքին ակնյայտ փաստը տուին ամբողջ երկրին եւ ի մասնաւորի Երեւանի մէջ ազգականապաշտութեան (népotisme-ի) գոյութեան: Տեղին չէ՞ հարցնել թէ՝ Շամիրամ կուսակցութիւնը փոխանակ Հայաստանի կնոջ ցուցաբերած պատկերը փոխելու եւ վարկը բարձրացնելու, ընդհակառակն չիջեցո՞ւց այդ կնոջ վարկը յաչս հասարակութեան,

Ուրեմն ի՞նչ կրնայ ըլլալ Հայաստանի կնոջ կարգավիճակը: Փոփոխութիւնները հաւանաբար շատ դանդաղօրէն պիտի ընթանան երկրին մէջ: Ճիշդ է որ ժողովուրդի մը մտայնութիւնը փոխել շատ դժուար է, սակայն պէտք է յիշել թէ Հայաստանի կինը երբեք պայքար չէ մղած իր իսկ իրաւունքները պաշտպանելու համար: Յառաջդիմական բոլոր օրէնքները Մոսկուայի մէջ հաստատուած էին եւ Հայաստան ընդունած էր զանոնք առանց խոր ուսումնասիրութեան: Արդիւնքը այն եղած է որ՝ Հայաստանի կիներուն մեծ մասը կարեւորութիւն չտայ իր պաշտօնական իրաւունքներուն եւ յաճախ անոնց գոյութենէն ալ լուր չունենայ:

Իսկ այսօր՝ Հայաստանի կինը կը գտնուի թակարդի մը մէջ ուրկէ դուրս չի կրնար ելլել. այնքան ատեն որ չանդրադառնայ թէ ելքի բանալին իր իսկ քովն է:

Օգտագործուած գրականութիւն. --
«Armenian National Program on Reproductive Health». *Mary KHACHIKIAN In:* Merguerian, B.J. and D.D. Jafferian, eds. Armenian women in a changing world, proceedings of the first AIWA Belmont, Massachusets 1995. էջ 232-242.

«Պրոբլեմներ, առաջացուած արտակարգ իրավիճակի պայմաններում եւ իրավիճակից դուրս»: *Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Մանկական Հիմնադրամ* (UNICEF, 1994): *Հրատարակութիւն Արեգ, Երեւան, էջ* 142:

«Releasing the Potential». *Salpi HAROUTIUNIAN-GHAZARIAN*, AIM, December 1995.

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՄՈՒԼ, ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՅԼ ԲԱՆԵՐ

Ե.

Մտաւորական կեանքի առաջին տարիներուս արդէն պատրաստ էի խանդավառօրէն ստանձնելու մօտի մարդու բոլոր պատասխանատուութիւնները: Մէկը որ կը յաւակնի թերթի մը մէջ իր անունով գրութիւն մը հրատարակելու, մէկը որ յօդուածի մը, պատմուածքի մը, բանաստեղծութեան մը տակ զանգուածներուն կ'առաջարկէ ու կը հրամցնէ իր անունը, այդ մէկը չի կրնար այդ ստորագրութիւնը գործածել միայն իր սեփական փառքին ու շահերուն համար:

Բայց երիտասարդական այդ շրջանիս պատահեցաւ դէպք մը որ հիասթափութիւն պատճառեց ինծի: Հոգեւորական մը անկիրթ ու անվայել ելոյթ մը ունեցած էր մեզի շատ սիրելի մօտի մարդու մը հասցէին: Գայթակղեցանք, բողոքի զգացումներով լեցուեցանք: Տեսանք որ մեզ շրջապատող բոլոր գրողներն ու գրասէրները կը բաժնէին նոյն զգացումները: Տասնեակներով սրտցաւ մարդիկ հեռաձայնով իրենց բարկութիւնը արտայայտեցին մեզի: Այն ատեն գաղափար մը ունեցանք: Պէտք էր ցոյց տալ հանրային բողոքի հակազդեցութիւն: Այդ հակազդեցութիւնը դաս մը պէտք էր ըլլար այն հոգեւորականին, որ կը համարձակէր անիրաւ կերպով լեզու երկարել այդքան սիրելի ու ծերունազարդ մարդու մը: Որոշեցինք ցնցիչ գրութիւն մը գրել ու անոր տակ ստորագրութիւն հաւաքել: Մեր հարիւրաւոր բարեկամներէն ու բողոքողներէն գոնէ եթէ քսան հոգին իր անունն ու ստորագրութիւնը դնէր այդ գրութեան տակ, այդ ստորագրութիւնները մէկմէկ շառաչիւն ապտակ կը դառնային մեր դիմացինին երեսին: Այդ կերպով կը փրկուէր նաեւ անարգուած մեր սիրելի գրչի մարդուն արժանապատուութիւնը: Կը փրկուէր մինչեւ իսկ մեր գրականութեան պատիւը: Բայց պատահեցաւ անսպասելին: Հազիւ թէ չորս ստորագրութիւն կրցանք հաւաքել: Բոլոր անոնք, որոնք երկու օր առաջ ամենածանր բառերով իրենց զայրոյթը կ'արտայայտէին, ծակէ ծակ փախչիլ սկսան երբ իրենցմէ խնդրեցինք որ ստորագրեն այդ գրութեան տակ: Մերժեցին: Մերժեցին ո՛չ թէ անոր համար որ գրութիւնը ծանր կը գտնէին, Այլ անոր համար պարզապէս որ չէին ուզեր պատասխանատուութիւն ստանձնել: Ամենաթեթեւ գրութեան տակ իսկ պիտի չուզէին ստորագրել: Եւ բոլորն ալ արդարացում մը, պատճառաբանութիւն մը ունէին այդ մերժումին համար: Մէկը կը վախնար, միւսը հոգեւորականներու հետ գէշ մարդ ըլլալ չէր ուզեր, մէկը պարզապէս իր հանգիստը խռովել չէր ուզեր, միւսը կը պնդէր որ այդպիսի արարք մը վնասակար կ'ըլլար իր առեւտրական շահերուն համար, եւ այլն: Մենք նախաձեռնողներս՝ ուղղակի հիասթափեցանք, յուսահատութեան մատնուեցանք ու հրաժարեցանք: Այդ մէկը մեզի համար առաջին փորձառութիւն մըն էր տեսնելու համար որ մարդիկ դոներու ետեւէն շատ պարկեշտ ու ուղղամիտ են, շատ գաղափարապաշտ ու պատուախնդիր, շատ ընկերասէր ու սրբութիւններու պահապան են, դոներու ետին՝ որեւէ անիրաւութեան չեն կրնար հանդուրժել, բայց դոներու առջեւ իրենց լեզուն կը կլլեն, «ես այս գործին մէջ չկամ» կ'ըսեն:

Այդ առաջին փորձառութիւնը շատ կարեւոր դաս մը եղաւ ինծի համար, բայց գոնէ ես այդ առիթով սորվեցայ ուրիշ բան մըն ալ: Սորվեցայ որ ո՛չ մէկը իր կեանքին մէջ կրնար խոյս տալ պատասխանատուութենէ: Իրենց ստորագրութիւնները մերժող, պատասխանատուութիւն ստանձնելէ վախցող այդ հարիւրաւոր մարդիկը թէեւ կը կարծէին որ փրկուած էին պատասխանատուութենէ, բայց ինծի համար անոնք մտած էին ուրիշ պատասխանատուութեան մը տակ: Պատասխանատուութիւն չստանձնելու պատասխանատուութեան տակ: Այս ալ պատասխանատուութիւն մըն էր անկասկած: Ես այն օրէն վերջ, ամբողջ կեանքիս մէջ այդ մարդոց աչքերուն մէջ նայելով պիտի չըսէի՞ թէ «դուն պատասխանատուութենէ խուսափող վախկոտ ու եսասէր մարդ մըն ես, դուն արժանի չես քու անունդ սիրելի դարձնելու որպէս հանրային մարդու անուն եւ ստորագրութիւն»:

Տասնամեակներ անցած են այդ օրէն ասդին եւ ես թերեւս հարիւր անգամ ապրած եմ դիմացս վախկոտներ տեսնելու փորձառութիւնը: Եւ հարիւրերորդ անգամ իսկ այնքան զայրացած ու ընդվզած եմ, որքան զայրացած ու ընդվզած էի առաջին անգամ:

Հանրային մարդը, ինչպէս՝ իրաւ լրագրողը, հրապարակագիրը, գրագէտը, բանաստեղծը, այս կամ այն կալուածէն ներս բարձունքի մը հասած մտաւորականը, գործի մը կամ ձեռնարկի մը տակ իր ստորագրութիւնը դնելով, փառապսակին քով գլխուն վրայ կը զետեղէ կամ պէտք է զետեղէ նաեւ պատասխանատուութեան փշապսակ մը: Եւ Պատմութեան ու Ժողովուրդին աչքին, այս կերպ շահուած փշապսակը շատ աւելի փառք կը բերէ տիրոջը, քան թէ միւսը որ իբրեւ թէ փառքով ու ոսկիով հիւսուած է:

Ամէն իրիկուն, երբ կը նայիմ այն թերթին զոր այդ օր հրատարակեցի եւ զոր ղրկեցի հազարաւոր տուներէ ներս, ես ինծի հարց կուտամ. այսօր քանի՞ հոգի սիրեց զիս, քանի՞ հոգի զայրացաւ ինծի:

Ռ. Հ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԾՊԻՏ

Փոքրիկ Գագիկը մի կտոր երշիկ էր ուտում, կատուն «միաու» կանչելով քըսմըսւեց ոտքերին:

-- Բաժի՞ն ես ուզում: Ձեռ տայ, -- ասաց տղեկն ու մտածեց՝ ինչպէս արդարացնի «մերժածը»:

-- Դու որ մուկ ես բռնում՝ ինձ տալի՞ս ես...

Ամուսինն ամէն օր ծեծում էր կնոջը: Մի օր էլ խեղճը բողոքեց.

-- Անաստուած, գոնէ պատճառն ասա, ինչո՞ւ ես ծեծում:

-- Ի՞նչ պատճառ, -- պայթեց ամուսինը, - պատճառ որ լինի՝ արդէն մորթե՛լ էի...

-- Կխավարտիքն ի՞նչ արժէ:

-- 3000 Դրամ:

--Վա՛յ, ի՞նչ խաբար է, դատարկ կխավարտիքը՝ 3000 Դրա՞մ:

Հ. ՄԱԼԵԱՆԻ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 27, Ուրբաթ երեկոյեան, հայաստանեան սինեմային ծանօթ բեմադիր Հ. Մալեանի կողմէ հիմնուած ու անոր անունը կրող խումբը Թրէվիզ փոքր մէկ թատրոնին մէջ ներկայացուց Յ. Թումանեանի գործերէն շարք մը: Ինչպէս առաջին պահէն իսկ նկատեց ներկայ գտնուողներու բազմութիւնը, տասնեակ մը երիտասարդներու այդ ներկայացումը իր եղական բնոյթով շատ կը տարբերէր թատրոնի ընթացիկ մեր օրինակներէն: Մալեանի տղաքը հասնելու համար այդ իրականութեան, Թումանեան գոց սորվելու, արտասանելու տարիներու կրկնութեամբ մեքենականացած հոլովոյթին մէջ աշխատանք տարած էին: Պէտք էր բերել կաղապարները, գտնել ու մանուկ փոխանցել Թումանեանի կրկնութեամբ տափակցած ու գրեթէ կորսուած հոյնն ու շէշտը այդ հէքեաթներուն: Անոր համար անհրաժեշտը փաստօրէն ունեցած է խումբը. գիտակցական լուծումներ, եղական մեծ աշխատանք ու այդ երկուքին արդիւնք՝ միասնական յաջող խաղը լարուած ուժականութեամբ կը տեւէ ներկայութին ամբողջ ընթացքին: Տիպարները, զգեստաւորումը, բեմայարդարումը կը կրեն ամենապարզին ու հարազատին կնիքը: Սաւանի չափով կերպասի երեք-երեք կտոր կ'ըլլան տուն, անտառ, ..., ճամբայ, պատերազմի դաշտ, եւայլն: Տեղ տեղ մինչեւ իսկ չփոթուած են ... - առարկայ յարաբերութիւնները:

Սեպտեմբեր 27-ի ներկայացումը բաղկացած էր Թումանեանի չափածոյ տասը հէքեաթներէն, ինչպէս՝ Շունն ու կատուն, Մի կաթիլ մեղրը, Տէրն ու ծառան, Գիկորի մահը, եւայլն: Ամէն մէկուն կը յատկանէր խանդավառ ծափահարութիւն մը, ընկերացած՝ գոհունակութեան, գնահատական արտայայտութիւններու:

Ներկայացման սկիզբին առողջութեան հարց մը գտալի եղաւ երբ շատերու համար յաճախ անհասկնալի կ'ըլլար արտասանուած բնագիրը. արեւելահայերէն ու մեծ մասով բարբառային լեզուն ու զայն գործածողներու եւ ունկնդրողներու հեռաւորութեան արդիւնք այս հարցը շուտով հարթուեցաւ, երբ նկատուեցաւ որ խաղը կրնար արտօնել որ խօսքին ըմբռնումը վեղչուի:

«Այր-էՖէՄ» ձայնասփիւռի բարեկամներու միութեան ջանքերով հիւրընկալուած խումբը կուգար Գերմանիայէն ուր հրաւիրուած էր ներկայացումներու շարքի մը համար: Ափսոսալի էր որ հաւանօրէն կազմակերպումի, պատրաստութեան պակսեցաւ թափ մը թերթերու պատճառ եղած էր. չգիտցանք օրինակ թէ ո՛վ էր այդ յաջող բեմադրութեան հեղինակը, ի՛նչ էին անունները խումբին անդամներուն, եւ թէ տակաւին՝ ինչպէս կազմուած էր խումբը, ի՛նչ ճամբայ կտրած մինչեւ այսօր, եւայլն:

Երեւան վերադառնալէ առաջ անոնք երկու ներկայացում եւս տուին Սեպտեմբեր 29-ին եւ Հոկտեմբեր 1-ին. առաջինը Գլամառ, երկրորդը Մոնմորանսիի ծերանոցը (հոս մըն ալ՝ Վիլէօրպան):

Բոլոր անոնք որոնք դիտեցին Մալեանի Թումանեանը եւ բոլոր միւսները որոնք միայն լսեցին անոնց յաջողութեան արձագանգները, անհամբեր պիտի սպասեն Խելօքին ու յիմարին, Կիկոսին ու Փանոսին յաջորդ այցելութեան:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 90-ԱՄԵԱԿԸ

Կլէնտէյլի Եունայթըտ Գոմիւնիթի Եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտեմբեր 14-ին, նշուած է գուսանական երգի վարպետ Վաղարշակ Սահակեանի ծննդեան 90-ամեակը, հոծ բազմութեան ներկայութեամբ: Բացումը կատարած է փրոֆ. Ռազմիկ Մատոյեան, վեր առնելով Սահակեանի արուեստը: Յայտագիրը վարած է յոբելեարին աղջիկը՝ Նունէ Աւետիսեան, դերասան - արտասանող: Գուսանական երգերով հանդէս եկած են բազմաթիւ երգիչներ եւ երգչուհիներ, նուագախումբի ընկերակցութեամբ: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Խորէն Աբրահամեան:

«ՄԽԱԾԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

Կլէնտէյլի Հայ Սքուլի սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 15-ին, տեղի ունեցած է «Լարք» երաժշտական ընկերակցութեան «Մխածան» մանկա - պատանեկան երգչախումբին համերգը: 7 - 14 տարեկան 63 հոգիէ բաղկացած երգչախումբը, սէնֆոնիք նուագախումբի ընկերակցութեամբ եւ Վաչէ Պարսումեանի ղեկավարութեամբ, մեկնաբանած է հայ եւ օտար երգահաններէ 22 գործեր, մեծ գնահատանքի արժանանալով ներկաներուն կողմէ:

ՍՐԲՈՒՀԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆԻ «ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ» ՀԱՏՈՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Ֆրէզնոյի Ս. Պօղոս Եկեղեցւոյ «Պէրպէրեան» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 8-ին, տեղի ունեցած է Սրբուհի Հայրապետեանի «Հայ Գրականութեան Պատմութիւն» գրքի անգլերէն թարգմանութեան ներկայացումը: Բացումը կատարած է Երուանդ Ջամբճեան: Ֆրէզնոյի համալսարանի դասախօս Պարլօ Տէր - Մկրտիչեան ներկայացուցած է հատորը, շեշտելով տարբերութիւնը պարզ վիպային թարգմանութեան մը եւ նման մասնագիտական գործի մը: Խօսք առնելով հեղինակը ներկայացուցած է իր ուսումնասիրութիւնը:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ 20-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Կլէնտէյլի Հայ Սքուլի սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 22-ին, նշուած է Համազգայինի Կլէնտէյլի մասնաճիւղին 20-ամեակը: Բացումը կատարած է Յարութ Մանուկեան: Վարչութեան ատենապետ Զարեհ Մարգարեան ներկայացուցած է մասնաճիւղի 20 տարիներու իրագործումները: Խօսք առած է Շրջ. Վարչութեան ատենապետ տոքթոր Մհեր Պապեան, անդրադառնալով Համազգայինի գործունէութեան տարբեր մարզերուն, Յուցադրուած է Միութեան 20-ամեայ վաւերական նկարուած տեսերիզ մը: Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած են Համազգայինի «Զուարթնոց» պարախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Վարդան Աղաջանեանի, երգիչներ, արտասանողներ եւ պարողներ:

ԼՐԱՏՈՒ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Յակոբ հիւանդանոցին մէջ, Սեպտեմբեր 23-ին, իր մահկանացուն կնքած է բանաստեղծ եւ պատմաբան Գէորգ Բամպուքճեան: Ծնած էր Սկիւտար 1923-ին, նախնական կրթութիւնը ստացած էր ծննդավայրին Ներսէսեան - Երմոնեան վարժարանը, ապա յաճախած էր Սէն - Ժոզէֆ ֆրանսական վարժարանը: Իր գրական նախափորձերը սկսած է 1943-ին «Նոր Լուր» օրաթերթին մէջ, ապա աշխատակցած է Պոլսոյ հայ մամուլին: 1956-էն իր յօդուածները լոյս տեսած են նաեւ Թրքերէն պատմաբանասիրական պարբերականներու մէջ: 1953-ին Մշակութային Հետազօտիչ Միութեան հիմնադիր անդամներէն մէկը եղած է: Բուն անունէն զատ, գործածած է ծածկանուններ ինչպէս՝ «Գիմ-Մէն-Բէն», «Գ. Մ. Բ.», «Գ. Բ.», «Գէորգ Մրայոն», «Գ. Մրայոն», «Ցամիկ», «Գ. Արգէոս», «Խարազան»: Հակառակ իր վատթարացած առողջութեան, վերջին շրջանին կ'աշխատակցէր «Նորակաթ»ի: Աղգային յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Սեպտեմբեր 26-ին, Գումգափուի Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Թէքէեան Մշակութային Միութեան վարչութեան կազմակերպութեամբ, Միութեան կեդրոնատեղիին մէջ, Սեպտեմբեր 18-ին դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է: Օրուան դասախօսը եղած է Երեւանի «Ազգ» թերթի խմբագիր՝ Յակոբ Աւետիքեան նիւթ ունենալով «Հայաստանի անկախութեան հինգ տարիները»: Բարի գալուստի խօսքով հանդէս եկած է Դր. Հերի Ամբակումեան, ապա, ՌԱԿ-ի Եսայի Եագուպեան ակումբի ատենապետը՝ Ալեքսան Պալթայեան ներկայացուցած է օրուան դասախօսը: Աւարտին եղած են հարցումներ: Յակոբ Աւետիքեան նոյն նիւթին մասին խօսած էր նաեւ Սեպտեմբեր 16-ին Մոնրէալի մէջ:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ ՀՕՄ.-ի ամէնօրեայ Պապայեան մանկապարտէզի, Գոլոլեան նախակրթարանի եւ միջնակարգի առաւօտեան աղօթքի հաւաքոյթին, Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, ներկայ եղած է Հայաստանի պետական երգչախումբի գեղարուեստական ղեկավար՝ Յովհ. Չէքիճեան: Խմբավար - երաժիշտը ներկայացուցած է վարժարանի տնօրէնը՝ Մարգար Շարապխանեան, անդրադառնալով անոր երաժշտական գործունէութեան: Յ. Չէքիճեան խօսած է Հայաստանի անկախութեան 5-րդ տարեդարձին մասին: Հուսկ, հիւրասիրութիւն մը տեղի ունեցած է:

ԹԻՖԼԻՍԻ «Հայոս - Քարթլոս» գրական պարբերականը (ռուսերէն) ամէն տարի չորս - հինգ լրագրողներու եւ գրողներու կը բաշխէ «Ոսկեայ գրիչ» մկրտուած մրցանակ մը: Պարբերականը որոշած է այս տարուան մրցանակները շնորհել չորս հայ եւ մէկ վրացական ծագումով թուրք լրագրողներու եւ հեղինակներու եւ այս առումով ընտրած է Արա Կիւլէրը, բանաստեղծ Զարեհ Խրախունին, «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեանը, փոխ - խմբագիր՝ Մաքրուհի Յակոբեանը եւ Փէյման Աքճանը:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Կարծես այս բացատրութեան հերքում տալու համար երկու ուժգին պայթիւններ կրկին լսուեցան:

Ոստիկանն ու լրտեսը շուտով հեռացան:

Քարափին վրայ գտնուողներն ալ հեռացնելէ կը մեկնէին: Արտաւանին ըսի թէ ինքն ալ այլեւս չմնար հոն եւ կառք նստելով վերադառնար Բերա:

Մնաս բարով ըսինք իրարու եւ ես առանձին սկսայ շրջիլ քարափին վրայ:

«Սիտոն»ի ճամբորդները պարպուած էին. մաքսատան մէջէն անցնելով մօտեցայ շոգենաւին, բայց տեսայ որ անկարելի էր ներս մտնել, որովհետեւ սանդուխին ոտքը երկու ոստիկաններ նստած էին:

Նորէն սկսայ ժուռ գալ քարափին վրայ, յուսալով որ գոնէ բոպէ մը ոստիկանները պիտի հեռանային ու պիտի կարենայի ինքզինքս շոգենաւ նետել:

Մութը կը սկսէր կոխել եւ քարափը կամաց կամաց հետզհետէ ...

Միջոց մը տեսայ որ գրեթէ առանձին մնացած էի, միայն մէկ քանի աղտոտ սրճարաններու թուրք բեռնակիրներ ու նաւավարներ նստած էին:

Ոստիկանները չէին հեռանար «Սիտոն»ի քովէն:

Դէպի կամուրջը ուղղուեցայ հոնկէ նաւակ մը նստելու եւ ծովուն բացը կեցող շոգենաւ մը մտնել փորձելու համար:

Հազիւ թէ քանի մը քայլ ըրած էի՝ երբ ահռելի աղաղակներ ու հայհոյեր լսեցի, որոնք կամուրջին կողմէն կու գային:

Առաջին անգամ տեսայ հայ բեռնակիր մը եւ սեւեր հագած մարդ մը, -- որուն հայ ըսկերիչ մը ըլլալը հասկցայ ետքէն, -- որոնք խելայեղօրէն կը վազէին դէպի ինծի:

Վայրկեան մը ետքը երկու մարդիկը քովս հասած էին, մինչ իրենց ետեւէն յիսուն քայլի չափ հեռուէն մոլեգին ամբոխ մը, քառասուն յիսուն հոգիէ բաղկացած ու սօփաներով զինուած, կը վազէր վայրագ աղաղակներ արձակելով:

Մինչեւ այդ բոպէին տակաւին գաղափար չունէի սպառնացող վտանգին վըրայ: Հեռուէն տեսած բազմութիւնս ու պոռչտուքները բեռնակիրներու կամ նաւավարներու կռիւի մը արդիւնքը կը կարծէի, բայց յանկարծ զգացի թէ ի՞նչ սոսկալի կացութեան մը մատնուած էի ու ես ալ ետ դառնալով սկսայ վազել հայ բեռնակիրին ու շուկացի ծերունիին հետ:

Երբ այսպէս վազն ի վազ սրճարանի մը առջեւէն կ'անցնէինք՝ նստող ծերունի թուրք մը, պատկառելի սպիտակ մօրուքով, ոտքի ելաւ եւ իր փոքրիկ քառակուսի աթոռը առնելով՝ նետեց մեր ոտքերուն:

Աթոռը եկաւ բեռնակիրին սրունքներուն մէջ եւ խեղճ մարդը թաւալգլոր գետին տարածուեցաւ:

Ետեւնէս վազող խուժանը, որ արդէն բաւական մօտեցած էր մեզի, հասաւ բեռնակիրին քով երբ տակաւին ան ոտքի չէր կրցած ելլել վաքը շարունակելու համար եւ սօփայի հարուածները սկսան անխնայ իջնել խեղճին գլխուն, որ սարսափահար՝ նոյնիսկ աղաղակելու կարողութիւն չունէր:

Այդ չարաչար սպանութիւնը պահ մը զբաղեցուց խուժանը եւ ես ու միւս ծերուկը կրցանք ճամբանիս շարունակել եւ ինքզինքնիս նետել մաքսատան դռնէն ներս, ուր այդ ժամուն գրեթէ ամայութիւն կը տիրէր:

Վազելով անցանք մաքսատունէն եւ ելանք քարափը, մինչ սօփաճիներէն մեծ մաս մը մեր ետեւէն վազելով՝ հասած էր մաքսատան առջեւ:

«Սիտոն» կը սպասէր քարափին կառչած մինչ երկու ոստիկաններ միշտ նըստած էին սանդուխին գլուխը:

Խելայեղօրէն վազեցի դէպի շոգենաւին սանդուխը:

Ոստիկաններէն մին ոտքի ելաւ եւ գոչեց.

-- Եասա՛ք տըր...

Բայց ա՛լ որեւէ իշխանութեան հպատակելու տրամադրութիւն չունէի: Բոլոր ուժովս մէկ կողմ հրեցի ոստիկանը եւ սանդուխէն վեր մագլցեցայ շըմչասպառ:

Ծերունի շուկացին որ ետեւէս կը վազէր հեւ ի հեւ, յոգնութենէն եւ յուզումէն, սանդուխին ոտքը մարեցաւ, ինկաւ:

Անգամ մը որ շոգենաւին մէջ մտայ՝ զգացի թէ փրկուած էի:

-- Ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուց նաւաստի մը:

-- Նաւապետը տեսնել կ'ուզեմ, պատասխանեցի:

-- Ահաւասիկ նաւապետը վերն է, ըսաւ մօրուսաւոր մարդ մը ցոյց տալով:

Մօտեցայ իրեն եւ ըսի.

-- Հայ խմբագիր մըն եմ ու եկայ ձեր շոգենաւը ապաստանելու, որովհետեւ խուժանը զիս պիտի սպաննէր:

-- Լա՛ւ, լա՛ւ, պատասխանեց մարդը, հոս կը մնաք որչափ որ ուզէք:

-- Շնորհակալ եմ:

Նոյն միջոցին շոգենաւին պաշտօնեաները նշմարած էին սանդուխին ոտքին առջեւ տարածուած հայը որ միշտ նուաղած կը մնար: Իսկոյն երկու նաւաստի ղըրկեցին զայն վեր բերելու համար, ուր քիչ ետքը, տրուած խնամքներուն շնորհիւ, խելքը գլուխը եկաւ:

«Սիտոն»ի մէջ ապաստանելէս քիչ ետքը մէկ քանի ֆրանսացի քահանաներ ու մայրապետ մըն ալ եկան շոգենաւը եւ իրենցմէ իմացանք որ Ղալաթիոյ մէջ ջարդը սկսած էր:

Քարափին վրայ կատարեալ ամայութիւն կը տիրէր գրեթէ, նոյնպէս ո՛չ ոք կ'երեւար կամուրջին վրայ:

Հազիւ թէ կէս ժամէ ի վեր շոգենաւը կը գտնուէի՝ երբ զմիսէր մը եւ ոստիկան մը, -- այն ոստիկանը որ շոգենաւի սանդուխին ոտքը կեցած էր, -- եկան «Սիտոն»ի մէջ եւ շոգենաւին թարգմանը փնտռեցին նաւապետին հետ խօսելու համար:

(Շար. 14)

(Շար. Ա. էջէն)

միայն համազգային շահերով առաջնորդուելու կոչով:

Պատահածին մասին նոյն օրուան «Առաւօտ»ին անդրադարձին մէջ Լ. Յ. Աբրահամեան կը ծանրանայ երկխօսութեան դեռ չհաստատուած իրողութեան վրայ զոր հիմնական պատճառը կը նկատէ դէպքերուն: Ան կը գրէ. «Մեզ դեռեւս չի յաջողուել երկխօսութիւն հաստատել «վերեւների» եւ «ներքեւների» միջեւ: Իշխանութիւնները չափից դուրս են հակուած ինքնամեկուսացման՝ հաւանաբար իրենց «անսխալականութեան բարդոյթ»ի պատճառով: Իսկ «ներքեւներում» դեռեւս չի ձեւաւորուել լուրջ, տոկուն ընդդիմութիւն որն ընդունակ լինէր կառուցողական երկխօսութեան»:

Նոյն օրուան «Ազգ»ն ալ բազմաթիւ նիւթեր ունի այս մասին: Ռ. Յովհաննիսեան «Պատմութեան ապտակը» խորագրուած էջի մը մէջ շատ իրապաշտ ոճով կը գրէ. «կարելի է եւ պէտք է պատժել Սեպտեմբերի 25-ի մեղաւորներին, սակայն եթէ հասարակութեան մէջ չվերանան այն զանգուածները որոնք «գալիք յեղափոխութեան մէջ ոչինչ չունին կորցնելու, բացի իրենց շղթաները», ապա անպայման կը գտնուեն նոր «առաջնորդներ» այդպիսիներին կը տանին «վերջին կռուի», շահարկելով մարդկանց վստահութիւնը»: Ու քանի մը տող անդին կը կրկնէ «Առաւօտ»ի մէջ տեղ գտած նշումը. «մարդիկ չարացած էին պետական կառոյցներում թագաւորող բիւրոկրատական մթնոլորտի. ամենաթողութեան, կաշառակերութեան. ամբարտաւանութեան, անպատժելիութեան վրայ»:

Գոհերու եւ դժգոհներու միջեւ ամէն օր լայնցող միջոցին կ'անդրադառնայ նաեւ Ր. Յովհաննիսեան որ Հայաստանի նախկին Արտաքին նախարարն է ու ներկայիս կը վարէ Ռազմավարական եւ ազգային հետազօտութեան կեդրոնը: Առաջարկելով փոխանակ ընդդիմադիրներու հասցէին ամբաստանութիւններ կրկնելու, պատահածէն քաղաքական դաս քաղել ու հաշուի առնել զանգուածներու դժգոհութիւններն ու պահանջները, կը գրէ. «Ինձ համար գերագոյն անընդունելին այն է որ մեր ժողովուրդը բաժանուել է երկու մասի, որոնք օրըստօրէ հեռակայւում են իրարից եւ օտարւում սառը, տրամաբանազուրկ պատնէշով»: Այս կացութեամբ երկիրն «փխրուն», «թափանցիկ» դարձած ներքին ու արտաքին դիմադրողունակութիւնը շեշտելէ ետք կը հրաւիրէ ճիշդ ընտրութիւն կատարելու երկու այլընտրանքի միջեւ. առաջինը «համայն հայութիւնն ընդգրկող, լայն հորիզոններով քաղաքական առողջ ապրելակերպ»ն է, իսկ երկրորդը՝ «բոյլ, վանող խմբակային ուղին»:

Թէեւ ո՛չ պատասխանիներուն, ոչ ալ հոս տրուած արժեւորում - մեկնաբանութիւններուն յարիր բնոյթ ունի, բայց եւ այնպէս կ'արժէ աւարտել այս քաղուածքը Յայտարարութեամբ մը («Մոլորակ», «Սեպտեմբեր 28»). ան տեղ գրաւած է «Պահանջ» խորագրուած սիւնակի մը մէջ, կը կրէ Սեպտեմբեր 24 թուականը: «Լոս - Անճըլըսաբնակ մի խումբ մտաւորականներ» ստորագրուած մօտ 20 տողնոց բնագիրով մը ոչ աւելի, ոչ պակաս կը պահանջեն որ ընտրութեան քուէները ճիշդ հաշուըուին, կեղծիքները հրապարակուին, կամ ի պահանջեալ հարկին նոր ընտրութիւն կատարուի:

Հետաքրքրական պիտի ըլլայ գիտնալ թէ ո՞ւր ուղղուած այս յայտարարութիւնը, քանի որ ոչ մէկ անուն կամ հասցէ նշուած է, ո՛ւր հանդրուան պիտի գտնէ, գոհացում տալու համար «պահանջ»ին շուրջ չորս տասնեակ անուններու որոնց մէջ 1 - 2 տեղացիէ եւ նոյնքան մըն ալ Հայաստանէն հոն տեղաւորուածներէ զատ ոչ մէկ ծանօթ անուն կայ արդարացնելու համար «մտաւորականներու խումբ»ի համեստ ինքնակոչումը...:

ՄԱՄՈՒԼ

«THE WASHINGTON POST»

(Հոկտեմբեր 2)

«ԱՊԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ»

Օրաթերթը Հայաստանի յատկացուած էջի մը մէջ կ'անդրադառնայ ընտրութեան ու արդիւնքներով ստեղծուած կացութեան: Ըսելէ ետք թէ Հայաստան, Իսրայէլէն ետք Միացեալ - Նահանգներէն ամէնէն լայն օժանդակութիւնը ստացող երկիրն էր, որպէս գնահատութիւն գլխաւորաբար ժողովրդավարացման հոլովոյթին յաջողութեան համար, կուտայ ընտրութեան պարագաները: Կը գրէ թէ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան եւ իր գլխաւոր մրցակիցը ընտրապայքարի շատ անհաւասար ժամեր ունեցած են հեռատեսիլէն եւ թէ միջազգային դիտողները «օրէնքի լուրջ եւ նշանակալից շեղումներ» նշմարած են: Կ'աւելցնէ թէ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի 52%-ի համեմատութեան օրինաւորութիւնը խոր կասկածներու ենթակայ է եւ թէ ցուցարարներ փողոց իջած են երբ կեդր. ընտրական յանձնախումբը մերժած է քուէներու կրկին հաշուումը: Ատոր յաջորդած է հրասայլերու եւ զինուորներու գետեղումը Երեւանի փողոցները: Աւելի ետք խոշտանգուած են ընդդիմութեան երեսփոխաններ, եւայլն:

Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին նախարարութիւնը մօտէն կը հետեւի դէպքերու զարգացումին եւ «սփոփալի եւ դժբախտ» կը նկատէ ընդդիմութեան բըռնութիւնը: Գրութեան աւարտին կ'ըսուի որ ամէնէն ցաւալին այն է որ «տխուր բայց արի պատմութեան տէր փոքր ժողովուրդէ մը կը գողցուի ինքնակառավարման կարելիութիւնը»:

*
**

«LE MONDE»

(4 Octobre)

ARMENIE: *LA FIN D'UN MYTHE*

Լրատուութենէ անդին, Մարի Ժեկօ կը ջանայ վերլուծել Հայաստանի քաղաքական կացութիւնը, ըստ երեւոյթին հիմնուած կիսկատար եւ սխալ տեղեկութիւններու վրայ:

Հարցը հոն չէ թէ գրութիւնը նպաստաւո՞ր է կամ աննպաստ Հայաստանի համար, այլ պարզապէս որ անճիշդ բաներ ըլլալուն, ինչ որ անխուսափելի է երբ մարդիկ կը ծանրանան իրենց (չ)գիտցածին վրայ: Այսպէս կը տեղեկանանք որ «գրաւեր ենք Ազրպէյճանի հողամասին մէկ քառորդը», պատճառ դառնալով մէկ միլիոն բնակչութեան տեղահանութեան, որ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի մեթոտները կը յիշեցնեն իր դատապարտած վարչակարգին մեթոտները, որ ընդդիմութիւնը ի վիճակի է միանալու (ի՞նչ եղան Աշոտ Մանուչարեան եւ Ս. Բադալեան, ընտրութենէն անմիջապէս յետոյ ալ՝ Պարոյր Հայրիկեան) եւայլն, եւայլն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒ որպէս «յաղթական» ողջունուեցաւ Երուսաղէմ իր վերադարձին, քանի որ ոչ մէկ զիջում ըրած էր: Նոյնը չէր, անշուշտ, Արաֆաթի պարագան եւ Պաղեստինցիներն ալ այլեւս ոչ մէկ յոյս ունին եւ պատերազմի կը պատրաստուին: Ուաշինկթընի մէջ արդէն, Արաֆաթ պահ մը ուզած է դուռը քաշել եւ երթալ, միայն Գլինթընի պնդումին վրայ է որ հրաժարած է այդ քայլէն:

ՔՐԵՏԻ ԼԻՈՆԷՆ, 1996-ի առաջին վեցամսեային 67 միլիոն ֆրանքի շահ մը կը ներկայացնէ, շնորհիւ Պետութեան (այսինքն հարկատուին) 3·6 միլիառ ֆրանքի նոր օգնութեան: Դրամատունին բացը 100 միլիառ է, այսինքն՝ Մանշի փապուղիին շինութեան գինը, ազգային պաշտպանութեան երկու տարուան բացը, 33 Օփերա - Պասթիյի գին եւայլն, եւայլն: Դրամատունը, նախքան սեփականաշնորհումը, կը նախատեսէ կարգ մը մասնաճիւղերու փակումը եւ շուրջ 5000 պաշտօնազրկում:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ անկախապաշտ պարագլուխը՝ Զելիմխան Իանդարբիեւ Մոսկուա գացած է եւ տեսնուելէ վերջ վարչապետ Չերնոմիրդինի հետ հրապարակուած է միացեալ զեկոյցը, որ կը հաղորդէ խառն յանձնախումբի մը ստեղծումը, բանակցելու համար գլխաւոր կարգ մը կէտերու շուրջ:

ՔՐՏԱԿԱՆ աշխատաւորներու կուսակցութեան (ՓՔՓ) 37 անդամներ սպաննըւած են շաբթուան ընթացքին Հարաւ - արեւելեան Թուրքիոյ զանազան շրջանները:

ԷՐԶՐՈՒՄԻ երկու բանտերու մէջ, հացադուլի դիմած են կրկին 80 բանտարկեալներ, Հոկտեմբեր 2-էն ի վեր: Անցեալ շաբթու 2000 - 3000 քաղաքական բանտարկեալներ «արդարութեան» եռօրեայ հացադուլ մը ըրած էին, այս անգամ, ժամանակ չէ ճշդուած:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ Նոպել մրցանակը շնորհուեցաւ լեհ բանաստեղծուհի՝ Վիսլաւա Շիմպորսկայի, 73 տարեկան զոր դատակազմը որակած է «բանաստեղծութեան Մոցարթը»: Իր գործը, քանի տարի է, կը դասաւանդուի Լեհաստանի վարժարաններու մէջ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արսէն Տէր - Սարգիսեանի հարազատները 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իր մահուան 3-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Արուսեակ Թորիկեանէ 200 Ֆր. Յակոբիկ Մերսիլեանի եւ Ազնիւ Զագալեանի յիշատակին:

ՎԱՂԸ

«ՅԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

«Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (219) թիւը ամբողջութեամբ նուիրուած է Երուանդ Օտեանի անոր մահուան 70-ամեակին առթիւ (1926, Հոկտեմբեր 3) հին եւ նոր էջերով:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ. -
Դագաղին առջեւ — ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ
Նիշեր — ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆ

ՆՈՐ ԷՋԵՐ. -
Ընկեր Փանջունիին վրէժը կամ Ե. Օտեանի երկու մահերը — ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ
Փանջունին զուարթախոհութեան բարձրագոյն արուեստ — ԳՐ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ
Y. Odian et le Socialisme — *ANAHIDE TER-MINASSIAN*

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

RECHERCHONS

Pour école hébdomadaire ou bi-hébdomadaire, nous recherchons à louer un local approprié, 4 pièces, de préférence avec jardin, Paris ou proche banlieue.
Tél. : 43 - 98 - 15 - 59.
ASSOCIATION MEKNIK

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմէ Զ. Շանթ մասնաճիւղի ընկերուհիները խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Թ. Թադէոսեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ֆ. Լօրտէքեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ալ. Քինաճեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ա. Կիրակոսեանի եւ Մօնիք տը Սիմոնին իրենց քրոջ, թանթին ու ազգականին ընկ. Բրաբիոն Յակոբեանի մահուան առթիւ:

Այս տխուր առթիւ մասնաճիւղս 250 Ֆր. կը նուիրէ սիրելի «Յառաջ»ին:

Le Centre Culturel
SAINT MESROB
vous invite à une RENCONTRE avec
RAYMOND H. KEVORKIAN
Commissaire de l'Exposition
«ARMENIE ENTRE ORIENT ET OCCIDENT»
à la Bibliothèque Nationale de France.
Présentation de l'exposition ainsi que du Catalogue et de la cassette-vidéo qui lui sont consacrés
le Jeudi 10 Octobre à 20h45
au Centre Culturel Saint-Mesrob,
10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Métro: Cardinal Lemoine/Monge

MARSEILLE
l'UGAB — *Jeunes* organise
sa
SOIREE
de
RENTREE
Samedi 12 Octobre
à partir de 22 heures
— *D. J. Sako & Avo* —
P.A.F.: 80 F. + 1 consommation
Membres: 60 F. + une consommation
327, Boulevard Michelet
Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...
90EME ANNIVERSAIRE
DE L'U.G.A.B.
A l'occasion de la célébration de son 90ème Anniversaire,
l'UGAB organise un grand
gala de bienfaisance
au profit des TABLES DE L'UGAB, en Arménie
sous le haut patronage
de son Excellence M. Viguen TCHITETCHIAN,
Ambassadeur de la République d'Arménie en France
le Vendredi 18 Octobre à partir de 19 heures 30
dans les Salons du Pavillon Dauphine
Place du Maréchal de Lattre de Tassigny, 75116 PARIS
P. A. F. : 750 Frs.
Tenue de Gala
Renseignements : 45 20 03 18 / 42 27 12 26.
UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6
DIMANCHE
6 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 219

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

[..]րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.956 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNÉE — N° 18.956

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԻ ՎՐԷԺԸ ԿԱՄ ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆԻ ԵՐԿՈՒ ՄԱՀԵՐԸ

Երբ, ո՞ւր եւ քանի՞ անգամ մեռած է Երուանդ Օտեան: Անգամ մը այս հար[ց]ը խնդրոյ առարկայ եղաւ լրջօրէն, ա[…] թէ ինչպէս:

Աւելի քան-տասներհինգ տարիներ ա[ռ]աջ, Երեւանի Պատմութեան Թանգարանին մէջ կար (հաւանաբար կայ ներկա[յիս] ալ) Մեծ Եղեռնին յատկացուած ըն[դ]արձակ սրահ մը, որուն պատերէն մէ[կ]ուն վրայ, շրջանակի մէջ քով քովի դըր[ուա]ծ էին լուսանկարները եւ անունները [Եղ]եռնի զոհ հայ մտաւորականներուն: [Ամ]էնէն վերի կարգին վրայ, ի մէջ այ[լոց] կար Գրիգոր Զօհրապի մէկ լուսա[ն]կարը, տակը իր անունով: Իսկ ամէնէն [վե]րի կարգին վրայ դրուած էր Գրիգոր Զօհրապի ուրիշ մէկ լուսանկարը, տակը գրուած՝ Երուանդ Օտեան:

Զարմացած, պահապան պաշտօնէային [ը]սել տուի թէ այդ նկարը Երուանդ Օտեանինը չէր, եւ թէ Օտեան 1915-ին չէ որ մեռած էր Եղեռնի ընթացքին, այլ՝ 1926-ին Գահիրէի մէջ, բնական մա[հ]ով:

Պաշտօնեան խոստացաւ խօսիլ տնօրէ[ն]ութեան եւ սխալը սրբագրել տալ:

Եւ սակայն, ալ աւելի մեծ եղաւ զար[մա]նքս, երբ քանի մը տարի վերջ կրկին

> Գրեց՝
>
> **ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ**

[այ]ցելելով Թանգարանը, Զօհրապի այդ [լու]սանկարը գտայ նոյն տեղը, միշտ տա[կը] գրուած՝ Երուանդ Օտեան: Ոչինչ [փո]խուած էր:

Կրկին դիմեցի պաշտօնէային (որ թե[րեւ]ս նախկինը չէր) նոյն դիտողութիւնը [ը]նելով: Ըսելով թէ ինք ծանօթ չէ [այ]դ մանրամասնութիւններուն, գնաց [կան]չել իր գերադասը, որուն տուի նոյն [բա]ցատրութիւնները:

«Կը սխալիք» ըսաւ ան սրտմտած, [«ա]նենք մեր գործը գիտենք: Այդ լուսանկ[ա]րը Երուանդ Օտեանինն է, եւ Օտեան […] զացած է 1915-ի եղեռնին»:

[Ըս]ի, «հանեցէք բանաւ Զօհրապի "Եր[կե]րի ժողովածու"ին 1962-ին Երեւան [հր]ատարակուած երկրորդ հատորը, պի[տի] տեսնէք թէ սկիզբը լուսանկար մը [կա]յ, որ նոյնն է այս է: Եւ յետոյ, ամէն […] գիտէ թէ Երուանդ Օտեան 1926-[ին] մեռած եւ թաղուած է Գահիրէի մէջ: [Ս]խալ մը եղեր է, Լաւ կ'ըլլայ որ սրբա[գ]րուի»:

«Անկարելի՛ է» առարկեց պաշտօնեան, [«]մեր ըսածն է սխալ. մենք չենք կարող [սխ]ալուել»:

Ի՞նչ էր խորունկ իմաստը այս խօս[քե]րուն: Չե՞ն կրնար սխալիլ, սխալելու կա[ր]ողութի՞ւնը չունին, թէ ոչ, արտօնուած [չե]ն սխալելու: Ամէն պարագայի մէջ, [հա]մոզուելով անսխալականութեան այդ [անշ]արժելի փաստարկութեան առջեւ, դը[ր]ել տուի խոնարհաբար.

«Բայց գոնէ քիթին նայեցէք: Օտեան [կ]ամբաւոր էր իր բլրաձեւ ակնկառոյց [ք]իթով, մինչդեռ այս լուսանկարին վրայ [ե]րեւցողական, աննշան քիթ մը կայ: Ասոր [ի՞]նչ կ'ըսէք»:

Բայց խօսակիցս վճռաբանութիւնը փա[կ]եց, վճռելով.

«Քիթը մեծ կամ պզտիկ, ասիկա Երուանդ Օտեանն է»:

Վերջակէտ: ԶՈՐ ԻՆՉ ԳՐԵՑԻ, ԳՐԵՑԻ:

Մտաբերեցի պատմութիւնը այն համառամիտ գիւղացիին, որ ժայռի մը վըրայ թառած թռչուն մը տեսնելով, կ'ըսէ ընկերոջ.

«Նայէ՛, էծ է (այծ)»

«Ո՛չ», կ'ըսէ ընկերը, «արծիւ է, չե՞ս տեսներ որ քարերուն վրայ թառած է, կտուց ունի»

«Չէ՛» կ'ըսէ միւսը «ըսի էծ է, ուրեմն էծ է»:

Ընկերը քար մը վերցնելով կը նետէ թռչունին, որ կը թռի, կ'երթայ:

«Տեսա՞ր» կ'ըսէ յաղթական, «թռա՛ւ, արծի՛ւ է»:

«Որ թռաւ կլ, նորից էծ է» կը վճռէ միւսը, հաստատ իր համոզումին վրայ:

Պատմութեան Թանգարանին միջանցքին վրայէն տարիներ անցան, վարչաձեւին հետ լքուեցաւ նաեւ անսխալականութեան վարդապետութիւնը, առանց որ կարելի ըլլայ հասկնալ թէ բուն ի՞նչ պատճառով Օտեանի կեանքին օրերէն 11 տարի կրճատելու պէտք տեսնուած էր այդ Թանգարանին մէջ:

Արդեօ՞ք առիկա գործն էր Ընկեր Փանջունիին, որ անխնայ չարչարուած ըլլալով Օտեանի հանճարեղ գրչին տակ, իր վրէժը լուծած էր, Թանգարանին պաշտօնէութեան ձեռքով անգամ մըն ալ մեռցնելով գինքը ծաղրողը, խորհելով որ երկու մահը աւելի ապահով է, քան՝ մէկը, եւ այդպէսով կարելի է վստահ ըլլալ որ երգիծագիրը պիտի չկրնայ արթննալ ու գալ կրկին ծաղր ու ծանակ ընել Փանջունիները ազգիս Հայոց:

Եւ յաջողեր էր պարտադրել որ երգիծագրին գլուխ-գործոցը երբեք չհրատարակուի Հայաստանի մէջ, մինչեւ 1989-ի ձիւնհալը(*):

Պէ՞տք է միթէ Փանջունիի ոգիին ազդեցութեան վերագրել այն իրողութիւնն ալ որ, Օտեանէ վերջ հայ երգիծաբաններուն տաղանդն ու եռանդը տկլաւ մարեցաւ, քանի հայութիւնը թեւակոխեց կենցաղային բարօրութիւն, միշտ աւելի լրջացաւ, խնդալու յատկութիւնը կորսնցուց եւ ընդ միշտ կոնակ դարձուց երգիծանքին:

Կ'ըսեն ազգային զէնքն ու միխիթարութիւնն է երգիծանքը, տեսակ մը pot d'échappement: Մեր անհաւասարելի երգիծագիրը՝ Յակոբ Պարոնեան, որ կեանքը անցուց չքաւորութեան մէջ տուայտանքով, իրաւամբ ըսած էր թէ «կը խընդայ, չլալու համար», հաւանաբար այդ խօսքը փոխ առնելով Beaumarchais-էն(**):

Յաճախ նմանութիւններ փնտռուած են Ընկեր Փանջունիի եւ Տոն Քիշոթի միջեւ: Նմանութիւնը զուտ ձեւական է, կամ՝ բեմադրական թէքնիքի գործածութիւն: Քաջարի Հիտալկոյին յաջորդական սխրագործութիւններուն օրինակով, Օտեանի հերոսն ալ քայլ առ քայլ կը դիմէ իր նպատակին: Տոն Քիշոթ կը կռուի հողմաղացներուն եւ ոչխարներուն դէմ. Փանջունիի թիկնապահը՝ Խեւ Աւօն, կ'երթայ քարկոծել դաշտին մէջ արածող էշ մը, երբ ներկայացուցիչ՝ հարստահարող պուրժուազիայի:

Խորքին մէջ սակայն, տարբերութիւնը հիմնական է: Սերվանթէսի հերոսը ծերուկ մըն է ցնորամիտ, բայց բարեսիրտ, որ կը կռուի երեւակայական թըշնամիներու դէմ, պաշտպանելու համար տկարները, եւ միշտ իր անձն է որ կը վտանգէ, խոշտանգուելով ու վիրաւորուելով: Որովհետեւ անկեղծ է իր համոզումներուն մէջ եւ տոգորուած է անշահախնդիր վեհ գաղափարներով:

Մինչդեռ Փանջունին սինիք խաբեբայ մըն է, որ ընկերվարական գաղափարախօսութիւնը կը շահագործէ տկարները ճզմելու համար, եւ միայն վնաս կը պատճառէ իր շրջապատին, յանուն սկզբունքի բաց դռներն իսկ խորտակելով, ու երբ ի վերջոյ կը յաջողի ամբողջ գիւղ մը ոչնչացնել, կը յոխորտայ տեղեկագրելով.

«Յաղթութի՜ւն, յաղթութի՜ւն: Վերջապէս մեր կորովի գաղափարային ազնիւ պայքարը անպայման տարաւ յաղթանակը, անկեղծ յեղափոխական սկզբունք փրկուեցաւ, թէեւ Ծապլվար կործանեցաւ»:

Եւ յետոյ, Տոն Քիշոթ անշահախնդիր ասպետ մըն է, որ յանուն արդարութեան իր անձն ու հարստութիւնը կը զոհէ միայն: Մինչդեռ Փանջունի միշտ ուրիշներն է որ կռուի կը մղէ, ինք մնալով ետ, եւ միակ նպատակակէտ մը ունի. «Մի քիչ փող» ձեռք ձգել:

Արդարեւ, փողի հարցը եղած է միշտ հիմնական, ու կ'արժէ պրպտել թէ մեր Փանջունիները ո՞ւրկէ փող ճարած են:

Երբ Օտեան Ընկեր Փանջունին գրեց, անշուշտ տեղեակ էր թէ մօտիկ անցեալին, արեւմտեան ոստաններու մէջ յաճախակի արիւնահեղ խռովութիւններ ծագած էին անիշխանական – ոչնչական գաղափարախօսութիւններու ծառայող յեղափոխական գործիչներու ձեռքով: Զարմանալի հակասութեամբ, սուլթանական վարչակարգի սեղմումներուն հակառակ, պոլսահայ մտաւորականութիւնը մօտէն կը հետեւէր Եւրոպայի մէջ խմորուող յեղափոխական շարժումներուն: Օրինակ, ծանօթ է թէ Մարքսի եւ Էնկէլսի կողմէ 1848-ին հրատարակուած նշանաւոր Manifeste-ը շուտով հայերէնի թարգմանուած է Պոլսոյ մէջ, ինչ որ յիշատակուեր է Manifeste-ի երկրորդ տպագրութեան յառաջաբանին մէջ, Էնկէլսի կողմէ:

Փանջունին, իբր քաղաքական խառնվարար, զուտ հայկական տիպար մը չէ անշուշտ: Բայց Օտեան յաջողած է այդ միջազգային տիպարը հայացնել, զայն համաձուլելով իրեն ծանօթ ազգայնակեղծ հերոսներուն հետ, ու ստեղծել անկորնչելի տիպար մը որ կ'ապրի, եւ դեռ երկար պիտի ապրի, որքան ատեն որ փանջունիական հակումները չարունակեն տեղ գտնել հայ իրականութեան մէջ:

Շատերու մէջէն պիտի ուզէի յիշատակել անմոռանալի օրինակ մը: Անգամ մը, Նիսի մէջ, ազգային տօնակատարութեան մը ընթացքին, հիւր յեղափոխական մը բեմ բարձրանալով, հրաշունչ ճառի մը վերջաւորութեան յայտարարեց.

«Հայկական հարցը լուծել հեշտ է: Ապտա՛կ մը Ռուսին, ապտա՛կ մը Թուրքին, հարցը լուծուած է»:

Փանջունիական Խեւ Աւօն դաշտին մէջ արածող «ահեղ թշնամին» քարկոծեց, իսկ մենք օդին մէջ ապտակ շառաչեցուցինք: Ո՞ւր է տարբերութիւնը:

■

Նիս

(*) Պէտք չէ մոռնալ որ Ե. Օտեանի գործերը Երեւանի մէջ հրատարակուած են Անուշաւան Մակարեանի խմբագրութեամբ 1960 – 1963-ին, վեց մեծադիր հատորներով եւ 10.000 տպաքանակով, իւրաքանչիւրը 700 էջ:

Իսկ «Ընկեր Փանջունի»ն հրատարակուեցաւ 1989-ին, 50.000 տպաքանակով:

(**) Երբ կը հարցնեն Սեվիլլացի Ֆիկառոյին, թէ ո՞վ այդքան զուարթ փիլիսոփայութիւն մը տուած է իրեն, կը պատասխանէ. «Դժբախտութեան վարժութիւնը: Կ'աճապարեմ ամէն բանի վըրայ խնդալ, վախնալով որ կը ստիպուիմ լալ»:

(Արար 1, Տեսիլ 2):

Տ. Հ.

ՓԱՆՋՈՒՆԻՆ ԶՈՒԱՐԹԱԽՕՀՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ֆրանսական Ակադեմիայի բառարանը հետեւեալ ձեւով կը բնորոշէ զուարթախօհութիւնը, –հիւմուրը.– Հեգնանքի ձեւ մը՝ հաճելի եւ խիստ նոյն ատեն, զգացական եւ երգիծական, որ կը թուի մասնաւորաբար անգլիական միտքին պատկանիլ:

Որոշ ճշմարտութիւն մը կը պարփակէ վերի բացատրութիւնը, նկատի ունենալով որ հիւմուրը կ'ենթադրէ նաեւ կաղմախօսական հիմք մը, որ ժառանգական կամ աւանդական տարրեր կը պարունակէ: Եւ այդ մարզին մէջ գերազանց կը թուին ըլլալ ընդհանրապէս Անգլիացիները, որոնք նողկանք կը զգան ընկերութեան մէջ անընդունելի ձեւով արտայայտելու իրենց զգացումները: Այս ըմբռնումով՝ հիւմուրը կը դառնայ նաեւ քաղաքակրթութեան ձեւ մը:

Այսուհանդերձ, պէտք չէ երբեք հետեւցնել թէ զուարթախօհութիւնը սեփականութիւնն է Անգլիացիներուն: Այդ պարագային, հաւանաբար դժուար թէ կարելի ըլլար գտնել հայ զուարթախօհ դըրող մը: Հիւմուրը տիեզերական է: Միջազգային հիւմորիսթներ անպակաս եղած են միշտ: Եթէ ուզուի Ֆրանսացիներէն սկսիլ օրինակը, պէտք է յիշել առնուազն Վոլթէրը, Անաթոլ Ֆրանսը, Թրիսթան Պեռնարը, Ժիւլ Ռընարը, Փիէր Տանինոսը: Հայ գրականութիւնը նաեւ այնքան ալ աղքատ չէ արժանաւոր անուններու իր ծաղկեփունջով: Հոս նկատի ունիմ վաստակէն աւելի՝ անոնց շնորհները: Դժբախտաբար ցարդ չէ մտածուած նոր ծաղկաքաղ մը կատարել անոնցմէ, գիտական մերձեցումով: Նման պարագային՝ պատուոյ տեղը պիտի գըրաւէին Երուանդ Օտեան եւ իր ժամանակակից Արփիար Արփիարեան (*): Հոս չենք նշեր Յակոբ Պարոնեանի անունը, նկատի առնելով որ անոր մեծ տաղանդը կը պատկանի, իր գերակշիռ գի[…]

> Գրեց՝
>
> **ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ**

ծերով, երգիծական այլ սեռի, ուր կը զգացուին երգիծողին ներկայութիւնը, ուղղակի զօրաւոր հարուածը եւ ուժեղ անհատականութիւնը:

Հիւմուրը, երգիծանքի այլ ձեւերու նըման, անշուշտ թէ կը ձեւափոխէ իրականութիւնը, երեւան հանելու համար անոր ծիծաղելի, հաճելի կամ անյարիր կողմերը: Բայց այդ բոլորը կ'ընէ փափկանկատութեամբ մը, — գուրգուրանքով մը պիտի ըսէի: Հիւմորիսթը կը տիրէ խնդրոյ առարկայ անձին վրայ, բայց այդ կ'ընէ կարծէք փափկանկատութեամբ, իր տիրապետութիւնը հաճելի, թեթեւ, անզգալի դարձնելու սատիճան: Ան չի խածներ, չի տրորեր ինչպէս պարսաւագիրը: Այն ջերմ լոյսը, որով ան կը պարուրէ իր հերոսները, զանոնք երբեմն նոյնիսկ կը դարձնէ համակրելի, յանձնարարելի՝ առթելով խանդաղատանք մը հեղինակին ինչպէս նաեւ ընթերցողին մէջ:

Այսուհանդերձ, զուարթախոհութիւնը կրնայ երկու տարբեր երես ունենալ, — վարդագոյնը՝ որ վերի բացատրութեան որակումն է, եւ սեւը: Վերջին պարագային ան կը թուի ըլլալ անգիջող, անգութ: Անգլիացի Սուիֆթի մը «Խորհուրդներ Ծառաներուն» կամ «Առաջարկ՝ արգիլելու համար աղքատներու զաւակները որ բեռ չդառնան երկրին» գործերը ոչ մէկ համակրական մօտեցում ունին իրենց կարծրութեամբ: Անոնք նոյնիսկ մտահոգիչ են: Հակառակ այս երեւութական տարբերութեան, անոնք մաս կը կազմեն հիւմուրին, որովհետեւ անոր ակէն կը բխին եւ նոյն միջոցներով կ'արտայայտուին: Իսկ ամերիկացի Մարք Թուէյնի մօտ առկայ կը տեսնենք հիւմուրին սեւն եւ վարդագոյնը:

Երուանդ Օտեանի հիւմուրի լայն ընտեղնաշարը կ'ընդգրկէ ճոխ այլազանութիւն մը եւ նրբերանգներ, ըստ նիւթին եւ տիպարին: «Յեղափոխութեան մակաբոյծները» գործին մէջ, օրինակ, անոր հիւմուրը հաշտ է Պերկսոնի ծիծաղի բացատրութեան, որ կը կայանայ «ապրող ճակի մը վրայ փակցուած մեքենականութեան» մէջ: Երբ մեքենականը եւ մարդկայինը կը շփոթուին եւ կը նոյնանան իրարու հետ, յառաջ կու գայ ծիծաղը: «Վարդգէսեան նստած էր սեղանի մը վերի կողմը, որուն շուրջն ու վրան հաւաքուած էին ութ դաւաթ օղի, ժամկոչ մը, սխեռի մեղէ, ծխավաճառի աչկերտ մը, սարտէլա, ցնդած բանաստեղծ մը, խաշած հաւկիթ մը, քանի մը հատ ձիթապտուղ ու քանի մը հատ ալ պարապ պտըտող գաղթականներ»: Ֆրանսական հանրածանօթ կատակերգութեան մը մէջ, «Պարոն Փերիշոնի ճամբորդութիւնը», Լապիշ կը գործածէ նման միջոց մը, իր ընտանիքին անդամները եւ ինքզինք հաւասարեցնելով անկենդան իրերու, երբ շոգեկառք բարձրանալէ առաջ ստուգում մը կը կատարէ, վստահ ըլլալու համար թէ բան չէ մոռցած. – «1, 2, 3, 4, 5, 6, կինս՝ 7, աղջիկս՝ 8, եւ ես՝ 9. մենք ինը հատ ենք»:

Ընկեր Փանջունիի տիպարային կերտումին բաղկացուցիչներէն մէկն է այդ մեքենայութեան զսպանակը, ինչպէս կը տեսնուի նաեւ Տոն Քիշոթի պարագային, 16-րդ դարու Սերվանթէսի այդ գլուխ-գործոցին՝ որ նոյնպէս բոլոր դարերու հիւմուրի գլուխ-գործոց մըն է: Սանչօ Փանչան ծածկոցի մը վրայ տապալած եւ օդը նետուած է հասարակ գնդակի մը նման:

Մտացիրութիւնը նաեւ մաս կը կազմէ մեքենականութեան: Մտացիր մըն է Տոն Քիշոթ, այդ կանոնաւոր, արթուն երազողը: Այս ասպետական տիպարին հետապնդած երազները վեհ են եւ յուզիչ: Հայեցակէտով մը եւ ինքնին առնուած նոյնքան բարձր եւ ցանկալի կրնան նկատուիլ Փանջունիին հետապնդած ընկերային արդարութեան նշանակէտերը, սակայն կը պակսի մարդկային ճկունութիւնը, զոր հոս պէտք է թարգմանել իբր շրջապատին պայմանները լիովին ըմբռնող եւ անոնց համաձայն յառաջացող գործօն: Փանջունին (սխալ) սորված է բաներ եւ չէ մարսած զանոնք, ինչ որ զինք դարձուցած է մեքենական, «կաղապարեալ» միտքեր յայտնող եւ զանոնք գործադրող մը, – «արթուն երազող մը»: Անշուշտ աւելի բարդ եւ բազմատարր է Փանջունիի տիպարը, քան թէ պարզ ցնորատես մը:

Ծիծաղի կամ երգիծանքի մեքենականութեան մաս կը կազմեն հակոտնեայ վիճակները եւ արուեստագէտին կողմէ անոնց վարպետ գործածութիւնը: Այդ անհաշտ զոյգերու մշտակայ ներկայութիւնը կը տեսնուի Օտեանի մօտ. – Ցնորք – Իրականութիւն, Մեքենականութիւն – Ճկունութիւն, Տառ – Ոգի, Մեծ – Պըզտիկ, Շինիչ – Քանդիչ, որոնց կ'ընկերանայ արժեզրկումի գործողութիւն մը որ էական մասն է հիւմուրին:

«Ընկեր Փանջունի»ի սկիզբի էջերէն արդէն տրուած է առաջին ձայնանիշը համանուագին, երբ «Շինեցի, հայրիկ», կ'ըսէ փոքրիկ Փանջունի կոտրելէ ետք տան արժէքաւոր անօթը: Արժէքներու, բառերու ու նաեւ արարքներու իմաստներուն շրջումը, որուն վրայ կառուցուած է գործը, կը գտնուի այս բանալի–նախադասութեան մէջ: «Շինել» բառը պիտի դառնար հոմանիշ մը Օտեանի հերոսին: Այդ բառը այնուհետեւ մեր մէջ պիտի գործածուէր նաեւ որպէս հականիշ: Արժէքներու նոյն շրջումով՝ որպէս «երիտասարդ մտաւորականութեան տիպար» պիտի ներկայացուի «Խեւ Աւօ»ն:

Արժեզրկումի եւ արժէքներու շրջումի – եւ հետեւաբար՝ քոմիքի անյաղթահարելի հերոսն է Փանջունի: Եռանդամ «Կուսակցութիւն»ը, կազմուած իրմէ, Խեւ Աւոյէն եւ Սմենց Վարդանէն (անբարոյ եւ ծոյլ մշակ մը) երբ գիւղին մէջ ցոյցի յայտարարութիւն կ'ընէ, փողոցի հետաքրքիր լաճերը զուարճանալով կը հետեւին «ցուցարարներուն», այդ պարագային «ամբոխը առաւ պատկառելի երեւոյթ»: Աշխատաւորական ցոյց, ամբոխ, ընկերվարութեան յաղթանակին համար մղուած պայքարը այս ձեւով կ'ենթարկուին ընդհանուր եւ ամբողջական արժեզրկումի:

Ծիծաղը աշխարհի տեսիլքը կը վերածէ, կ'իջեցնէ՝ անհեթեթութեան: Օտեանի գործին մէջ թեւատարած կը սաւառնի բազմալար անհեթեթութիւնը: Եթէ անյարիրը կը յառաջացնէ ծիծաղ, Օտեան ստեղծած է կրկնակի արտառոցութիւն մը: Փանջունիի առաքելութիւնն է պայքարիլ կապիտալիզմի դէմ եւ քարոզել ընկերվարութիւնը: Սակայն Ծապլվարի – դարասկիզբի այդ հեռաւոր հայկական խեղճ գիւղին– մէջ գոյութիւն չունին դասակարգային բաժանումներ: Ուրե՞մն: Ուրեմն կարենալ պայքարելու համար կարեւոր կը դառնայ նախ արուեստականօրէն ստեղծել դասակարգային տարբերութիւններ, ապա՝ «սենտիքաներու հըրամայական անհրաժեշտութիւնը», որպէսզի մեր հասարակական գործիչը իր գաղափարները տարածէ: «Անօթը» կարենալ փշրելու համար նախ պէտք է ըստեղծել այդ իրեղէնը:

Մեծի եւ պզտիկի, տիրոջ եւ աղախինի, – «լեռը ծնաւ մուկն չնչին»ի մեքենականութիւնը միշտ մաս կազմած է ծիծաղին: Փանջունի կը ծրագրէ «ցնցող տպաւորութիւն» մը գործել գիւղացիներուն վրայ. այդ կարեւոր նպատակին համար ընկերվարական առաքեալը կը մըտածէ ռազմավարութիւն մը, – «Ռէս Սէրքոյի էշը առանց պայտի ձգել»: Այս տեսութիւնը կը հասնի իր ծայրագոյն սահմանին՝ անէութեան, երբ «խաւարամիտ տէրտէրը» ճարահատ հարց կու տայ թէ ի վերջոյ ինչ է իր միտք բանին, Փանջունի կը մտածէ. «Իբր թէ յեղափոխական ազնիւ պայքար մղելու համար անհրաժեշտ ըլլար նպատակ մը ունենալ»...:

Օտեան կը գործածէ ծիծաղի –երգիծանքի– նաեւ ուրիշ միջոց մը. նախ կը պատճառէ շփոթ, անձկութիւն եւ ապա՝ յանկա՛րծ ընթերցողը անկէ կը ձերբազատէ: Այս ձեւը մաս կը կազմէ խռովք–հանդարտութիւն ծիծաղի տեսութեան: Ծապլվարի մէջ «մութ ուժեր» պատռած են պատին փակցուած «միթինկի հրաւէր–յայտարարութիւն մը»: Այդ եղելութիւնը մեզ կը շփոթեցնէ, կը լարէ մեր ջիղերը՝ անծանօթ դաւադիրներու անտեսանելի ներկայութիւնը զգացնելով: Բայց յանկարծ կը խնդանք, երբ Փանջունին մեզի պարզօրէն կը տեղեկացնէ թէ «մի ջատուկ պառաւի՝ Մարոյի այծը պատռեր ու կերեր է», շլացած՝ յայտարարութիւնը պատին փակցնելու համար անխնայ գործածուած թանձր խմորէն: Բացատրութեան նորութիւնը եւ անսպասելիութիւնը նաեւ ազդակներ են ծիծաղի: Բընականաբար այս միայն գեղագիտական ձեւն է, քոմիք հանդերձանքը պատմութեան, որուն միջուկը կը կազմէ այս թեթեւամիտ յեղափոխականին ամէն տեղ մութ ուժեր եւ «դաւեր» տեսնելու հակամիտութիւնը, նոյնիսկ՝ անոնց ցանկալիութիւնը, որոնք ցուցանիշը պիտի նկատուէին իր մե՛ծ, հերոսական «միսիա»յին: Յետագային՝ երբ նոյնիսկ կը փաստուի «դաւ»ին բացակայութիւնը, Փանջունի պատճառը կը նշէ նուաստացնող բառերով: Այծին տէրն է պառաւ մը որ «ջատուկ» է: Մեր հերոսին տրամաբանութեամբ ան կրնար նաեւ նկատուիլ որպէս «կապիտալիսթ» մը՝ սեփականատէրը ըլլալով այծի մը:

Երուանդ Օտեան չի դատեր իր հերոսը: Ան բարոյախօս մը չէ քարոզիչի իմաստով: Չի միջամտեր: Իր հերոսին ետեւը կը կենայ, անոր կը հետեւի, կ'առնէ անոր խօսելակերպը, անշուշտ թեթեւ ձեւափոխութեամբ մը: Հեղինակը կը մնայ հանդարտ: Որքան իր հերոսը –կամ հերոսները, Փանջունի – Սարսափունի զոյգը– ըլլայ արտառոց, արտակեդրոն, այնքան կ'աւելնայ հեղինակին լրջութիւնը եւ ծանրութիւնը, հակասութիւն մը ստեղծելով իր բնականութեան եւ իր ծաղրանկար–տիպարին միջեւ: Այդ ձեւով է որ ան երեւան կը հանէ մարդկային տիպարին եւ վիճակին անհեթեթութիւնը: Կը շահի նաեւ ընթերցողին համակրանքը: Զաւեշտը՝ անուղղակի է:

Գործածուած հիւանալի լեզուն եւ ոճը –այդքան պարզ– համապատասխան է նըման երկի մը «բնականութեան»: Մասնայատուկ ոճ մը՝ որքան ուռուցիկ՝ նոյնքան դատարկ, բառեր՝ որքան աւելի փըքուն՝ նոյնքան սնամէջ: Այդ ոճին համարժէք է հերոսին դատարկաբանութիւնը: Կը ծրագրուի «ընդհանուր գործադուլ»ի հռչակում՝ երբ այդ բառն իսկ անհասկնալի է գիւղացիներէն: Իսկ «ցոյց»ին գրաւոր յայտարարութեան մէջ կոչ կ'ըլլայ ...«աշխարհի բոլոր բանուորներուն», որպէսզի՝ «Անկցի՛ կապիտալիզմը, կեցցէ՛ Պրոլետարիան, կեցցէ՛ Մայիսի մէկը» եւայլն: Ցաւալին, այն է միայն որ գիւղին մէջ գրել կարդալ գիտցող անձ չըկայ...: Այս իրողութիւնը, որուն տեղեակ էր մեր հերոսը գրաւոր յայտարարութենէն առաջ, կը կոչուի «անպատեհութիւն»: Ծոռոմաբանութիւնը եւ այլանդակութիւնը կը շարունակուին. «Յետոյ երեւցաւ մտաւորական երիտասարդութեան (Խեւ Աւօ) կողմէ մի թուղթ, ուղղուած Ծապլվարի գործաւորական դասակարգին» (պայտար Մկօ):

Երգիծական գործ մը գեղագիտական արժէք կը ներկայացնէ այն չափով որ բազմերգութեան արժէքը ունի, ինչպէս երկ մը գրականութեան կը բարձրանայ որպէս բազմասն երաժշտութիւն: Հոս կը ծագի գեղագիտական հիւմուրի եւ խնդուքի հարցը: Նման ոճով գրուած կամ գծուած արուեստի գործ մը պայման չէ որ խնդուք յառաջացնէ, կամ թէ խնդուքի սաստկութիւնը գրաւականը ըլլայ գործին գեղագիտական արժէքին: Կարելի է նոյնիսկ բաժնել տեսակէտ մը, թէ բարձրագոյն կատակերգութիւնները արուեստի կոթողներ են ...հակառակ անոր որ խնդուք կը պատճառեն: Երգիծանկարչութեան մէջ, օրինակ, Տօմիէ մը բաւարար է հաստատելու համար այս թէզը:

«Ընկեր Փանջունի»ն, իր հերոսներով եւ բաղկացուցիչ մասերով, ամբողջական ներդաշնակութիւն մըն է, բազմերգութիւն մը որպէս տիպարներու կերտում, կենցաղային-մթնոլորտ, լեզու, ոճ,– որպէս գրական սեռ: Օտեանի գործը զուարթախոհ գրականութեան դպրոց մը:

Միջազգային բարձրագոյն կատակերգութիւններու եւ երկերու դիտումն է նկարագիրներու կերտումը: Նշանաւոր կատակերգութիւններուն անունները իսկ ո՛չ յատուկ անուններ են, ինչպէս «Ագահը», «Բռնիչը», «Մարդատեացը»: Իսկ յատուկ անուններ կրող գործերն ալ, իրենց իմաստի ուժով կը վերածուին, ի վերջոյ, հասարակ անունի մը. կ'ըսենք «Թարթիւֆ մը», «Տոն Քիշոթ մը» եւ հաւասարապէս՝ «Փանջունի» մը:

Յանձնարարելի է համալսարանական ուսանողներու, որ որպէս վարդապետական աւարտաճառ ուսումնասիրութեան նիւթ նկատի առնեն Օտեանի երգիծանքը, որ առանձին հատորի նիւթ կը կազմէ: Եռանդ պահանջող եւ խանդ առաջացնող աշխատանք մը: Նման մենագրութիւն մը բաղդատական զուգակշիռով մը վեր պիտի առնէր նաեւ միջազգային երգիծական տիպարներու նմանութիւնը եւ մանաւանդ՝ անոնց հիմնական տարբերութիւնը եւ առանձնայատկութիւնները, վեր առնելով Օտեանի պատուոյ տեղը:

Սկիզբը որպէս երկու մտացիրներ ներկայացուեցան, օրինակ, Տոն Քիշոթ եւ Ընկեր Փանջունի, սակայն աշխարհ մը տարբերութիւն կայ երկու հերոսներուն միջեւ, ինչպէս որ կայ այդ տարբերութիւնը Ալֆոնս Տոտէի Թարթարէնին՝ այդ մեծաբան այլ՝ միամիտ ֆրանսացի. ժողովրդական հերոսին միջեւ, որ ազգականական կապեր ունենալու է մեր Քաջ Նազարին հետ: Ինչպէս նաեւ կայ անոնց եւ հերոս չեխ գրող Եարոսլաւ Հաշէքի հերոս Շուէյքի («Արի Զինուոր Շուէյքը») միջեւ: Տոն Քիշոթ երգիծանքն է թափառական ասպետութեան, Փանջունի՝ ընկերվարական հասարակական գործիչին. առաջինը իր շուրջ կը տեսնէ միայն գեղեցկութիւն, հիանալիք, երկրորդը՝ տըգեղութիւն (ընկերային) զոր պէտք է քանդել. Տոն Քիշոթ ընկերակցած է իր հաւատարիմ ծառայով՝ Սանչօ Փանչա-

[illegible]

Եր. Օտեան

31 Մարտ 1923

Այս լուսանկարը նշուած թուականին ղրկուած է «Ճակատամարտ»ի վարչական Օր. Տիրուհի Ազարեանի (յետագային տիկին Շ. Միսաքեան):

յով՝ որ զգաստութեան եւ իրապաշտութեան ներկայացուցիչն է, Փանջունիի գործակիցն է Սարսափունին, իր նմանակ յեղափոխական եւ անսասանելի ղեկավարը. անշահախնդիր եւ մեծոգի է Սպանացին, իսկ շահամոլ, խաբեբայ, պատեհապաշտ մըն է հայ հերոսը: Նմանութեան եզրերը միշտ կան անկախ գրական նոյն դպրոցին —երգիծանքին— պատկանելու հանգամանքէն: Երկու հերոսներն ալ «խելագար» են: Մէկը կը պայքարի հողմաղացներու դէմ, միւսը անգոյ իրականութեան մը դէմ, որ Ծապլվարի մէջ «կապիտալիզմ»ն է, որուն դէմ պայքար կը մղուի երբեմն նոյն դիւցազներգութեամբ: Սակայն, եթէ յարաբերաբար շատ անվնաս մէկն է Սերվանթէսի հերոսը, ընկերային չարիք մըն է Օտեանինը, որ կը գործակցի —անշուշտ յանո՛ւն գաղափարական յաղթանակի— հայերու թշնամի քիւրտ ցեղախումբերու հետ: Ու երբ ի վերջոյ պատճառ կը դառնայ Ծապլվարի կործանումին եւ կը յաջողի փրկուիլ, կեդրոնի իր ընկերներուն ղրկած վերջին նամակին առաջին տողերը կ'ըլլան՝ «Յաղթութի՛ւն, յաղթութի՛ւն: Վերջապէս մեր կորովի գաղափարային ազնիւ պայքարը անպայման տարաւ իր յաղթանակը, անկեղծ յեղափոխական սկզբունքը փրկուեցաւ, թէեւ Ծապլվար կործանեցաւ»: Եւ անշուշտ՝ ինչպէս իր վերջին նամակը կ'աւարտէր «Փող ուղարկեցէք»ով, այս մէկն ալ կ'ունենայ անխուսափելի նոյն վերջաբանը. «Փող ուղարկեցէք իմ նոր հասցէին»:

«Ընկեր Փանջունի», իր աւերուած հայկական գիւղովը, ողբերգութիւն մըն է ուրեմն: Արդ ի՞նչն է որ զայն ընդունելի կը դարձնէ որպէս «կատակերգութիւն»: Պատասխանը կը գտնուի գրական սեռին եւ Երուանդ Օտեանի զուարթախոհ մեծ տաղանդին մէջ: Այդ տաղանդը կը փայլի —եւ մեզ կը «խնդացնէ»— նոյնիսկ ամէնէն ողբերգական մէկ պահուն: Երբ քիւրտերը կ'աւերեն Ծապլվարը, անմեղ զոհերու կարգին են Րէս Սէրքօ — այդ «կապիտալիստը» եւ Խեւ Աւօ (գիւղին «ընկերվարական» խենթը): Սակայն Փանջունի տարբեր արժէք կու տայ անոնց մահուան պարագաներուն, — «Րէս Սէրքօ վատաբար փախչելու գետին, մեր քաջ ընկեր Աւօ եւս առիւծի պէս ինկաւ»: Երգիծական այս գլուխ-գործոցը «ողբերգութիւն» չէ, որովհետեւ նաեւ ամբողջ գործը հիմնուած է արտառոցութեան եւ անհեթեթութեան վրայ, որքան ալ ան այլապէս մէկ տխուր երեսը ըլլայ մեր հասարակական — քաղաքական կեանքին, կամ ունենայ վկայութեան մը ուժը: Արտառոցը իր այլանդակութեամբ կը խռովէ անշուշտ, սակայն միայն անվնաս չափով, որովհետեւ շատ լուրջի չառնըվիր: Ան անիմաստ է, նոն սանս մը: Հակառակ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել ծիծաղաշարժ անիմաստութեան եւ մտահոգիչ իրականութեան մը երկուութիւնը, միութեան մը մէջ՝ ուր տիրական է անհեթեթութիւնը: Այս եղանակով է նաեւ որ զինուոր Շուէյքը կը մնայ զուարթախոհ հերոս մը, նոյնիսկ պատերազմի արհաւիրքներուն մէջ:

Ընկեր Փանջունի տիեզերական տիպար մըն է: Ան անպայման եւ միայն սխալ ըմբռնուած ընկերվարութեան մը երգիծանքը եւ ձախակողմեան հերոս մը չէ: Անհեթեթութիւնը հաւասարապէս յատուկ է ձախին որքան աջին: Ծայրայեղական, մեքենական եւ այլամերժ որեւէ վարդապետութիւն, ան ըլլայ ընկերային թէ ոչ, երբ ան կը դառնայ կաղապարեալ, մեքենական, կամ արտառոց, իմաստազուրկ՝ կը դառնայ ցնորական Փանջունի-Սարսափունի մը:

Իրենց արուեստին համար եթէ կարելի ըլլար սրբացնել մեծ կատակերգակները, պիտի ըսէինք՝ Սուրբն Երուանդ Օտեան:

Օտեան Գիրով եւ Գիծով

Փանջունի մը Օտեանի գիրէն դուրս ցայտած է որպէս գիծ եւ տիպար եւ դարձած է մեր կեանքի ընկերակիցը, շնորհիւ այն երկրորդ կեանքին զոր անոր տըւած է մեր երգիծանկարչութեան առաջին մեծ դէմքը՝ Սարուխան: Կարելի՞ է այլեւս պատկերացնել Փանջունին առանց Սարուխանին:

Միջազգային համբաւի հասած արուեստագէտ մը պէտք է ունենայ ընկերային պատասխանատուութեան զօրեղ զգացում: Սարուխանի մօտ միշտ արթուն եղած է ընկերային գործիչը:

Երկու դարէ ի վեր, սկսեալ Անգլիացի Հոկարդէն, երգիծանկարիչներ գիրքեր պատկերազարդած են: Բայց Սարուխան շնորհալի կամ տաղանդաւոր պատկերազարդող մը չէ: Ան մեծատաղանդ վերստեղծագործող մըն է, որ թափանցած է ընկեր Փանջունիի ոգիին, խորասուզուած է մինչեւ հոն ուրկէ ինքը՝ Երուանդ Օտեան քաղած է Փանջունիի տիպարը: Նոյն հարազատ բնատիպարի երկու տարբեր արտայայտութիւնները դարձած են Օտեանի եւ Սարուխանի երկուորեակ հերոսները, մէկը գիրով, միւսը՝ գիծով, բայց նոյն ուժգնութեամբ: Սարուխանի գծային տիպարը այնքան հիւթեղ, կենդանի, ցայտուն եւ ամբողջական է, որ ունի իր ուրոյն հնչեղականութիւնը: Կշռադատելով մեր խօսքը, կարելի է վկայել թէ երգիծանկարային պատկերազարդումի կլուածին մէջ ցարդ իրագործուած միջազգային գլուխ-գործոցներու առաջին շարքին կը պատկանի Սարուխանի «Ընկեր Փանջունի»ն, իր մեկնաբանութեամբ թէ արուեստի հզօր պատկերացումով, որ Տօմիէական բարձրագոյն արտայայտապաշտութեամբ դրսեւորուած է:

Ուրիշ երեւոյթ մը նաեւ՝ որ մասնաւոր չահեկանութիւն կը ներկայացնէ ուսումնասիրողին համար: «Ընկեր Փանջունի»ն գլուխ-գործոցն է Սարուխանի, անոր աւելի քան քառասնամեայ հսկայ եւ արժէքաւոր վաստակին մէջ: Անտես առնելով պահ մը հայ եւ օտար, մասնաւորաբար եգիպտական մամուլին մէջ հրատարակուած իր գործերը, Սարուխան իր կենդանութեան հրատարակած է ծաղրանկարներու չորս հատոր, — «Մենք մեր ակնոցով», «Տէ՛ս խօսքերդ», «Մեծապատիւ Մուրացկաններ» (Պարոնեանի գործին պատկերազարդումը), «Cette Guerre»: Հինգերորդ հատոր մը՝ ծաղկաքաղ մը իր գործերուն, յետ մահու լոյս տեսաւ Եգիպտոսի մէջ: Սոյն գրութեան ծիրէն դուրս կը մնայ բաղդատական արժեւորումը այդ գործերուն: Այս առթիւ պէտք է ըսուի սակայն, որ հակառակ իր «պատկերազարդում»ի բնոյթին, Ընկեր Փանջունին իր ամբողջութեամբը ամէնէն բարձրարժէք գործն է Սարուխանի, արուեստի արժէչափով: Հոն Սարուխանը բնորոշող գիծերն իսկ մեզի կը ներկայանան իրենց առաւելագոյն բիւրեղացման, պարզացումին խորութեան, արտայայտչականութեան եւ հետեւաբար՝ բարձրութեան մէջ: Հոս է որ կարելի է տեսնել նաեւ գրող Օտեանի ոճին բարերար ազդեցութիւնը երգիծանկարիչ Սարուխանին վրայ: Ու նաեւ՝ անշուշտ՝ գործին էական հանգիտութիւնը արուեստագէտին ներաշխարհին հետ:

Երուանդ Օտեան գրելով Փանջունին չէր կրնար կռահել որ նոյն ատեն —թէեւ տարիներ ետք— կը «գծէր» ուրիշ գլուխ-գործոց մը: Ու առաւել նաեւ չէր կրնար երեւակայել որ Սարուխան, քայլ մը աւելի առնելով, օտեանական ոգիով պիտի ստեղծէր «Ընկեր Խաֆունի»ի տիպարը, որ անմեռ —ըսե՞նք անստակ— ոգին է Ծապլվարի հերոսին, տարեց «Փանջունի»ի մը մէջ, որուն գործածած լեզուն շատ յատկանշականօրէն արեւելահայերէնն է:

Օտեան եւ Սարուխան հարազատ հոգեղբայրներ են:

Գ. Ք.

(*) Կարելի չէ օրինակ մը չբերել Արփիար Արփիարեանի նուրբ, ազնուական հիւմուրէն զոր ան գործածած է, օրինակ, «Օրհնեալ Գերդաստանը»ին մէջ, ուր անհունը կ'ըլլայ հունաւոր եւ այդ միջոցով նկարագիրներ է որ կը պատկերացուին: Վերջին Դատաստանի օրը Հայր Աստուած հարցաքննութեան կը կանչէ Իզմիրլեան Պատրիարքը, «Եղբայր Գաբօ»յին (Գաբրիէլ հրեշտակապետ) միջոցով: Պատրիարքին խիստ դիմագիծը եւ չոր դիմադարձութիւնը ափ ի բերան կը ձգեն հրեշտակները, որոնք իրարու կը փսփսան՝ «գնա՛ց. գնա՛ց, դժոխք գնաց»: Բայց ո՛չ, քանի Որդին Հօրը ծռելով կ'ըսէ. «Հա՛յր, եթէ կը հաճիս, կարճ կապէ այս մարդուն հետ, փորձանք բան է. Համիտ չկրցաւ հետը գլուխ ելլել, մե՞նք պիտի ելլենք»: Եւ դեռ տեսէք թէ Արքայութիւնը ինչպէս կարելի է գրաւել: Օրմանեան Պատրիարքն է տրամաբանողը, երբ իր խնդումերես բնաւորութեամբ եւ անոյշ լեզուով երկնքի գահակալներուն սիրտը կը շահի եւ Արքայութիւն կ'ուղղուի Հոգին Սուրբին հետ թեւանցուկ.— «Աս ալ շահեցանք. ասկէ՞ ետքն: Մէյ մը սա հոգին բոլորովին ինծի կապեմ, անոր միջոցով Երրորդութիւնը չորրորդութեան վերածել կու տամ, օր մըն ալ մեծամասնութիւն կը շահիմ եւ կ'անցնիմ Հօր տեղը: Ա՛ն աշխարհին ալ համբերելով գործը գիտցող խելացին է, ա՛ս աշխարհս ալ»:

ՆԻՇԵՐ

Օտեանի գործին մէջ անշուշտ մեծ է բաժինը անմիջական — այժմէականին որ չի կրնար հասնիլ գրականութեան պատմութեան: Ապրելու պէտքը, հրապարակին պահանջները, մեր լրագրութեան բացառիկ ճակատագիրը դեր ունին այս նուազումին մէջ: Բայց ինչ որ արդար ու խստապահանջ ճաշակ մը կրնայ գտնել այդ մեծաքանդուած փառնուրդէն, լիուլի կը բաւէ անոր հեղինակը ազատելու ժամանակին քմահաճոյքէն ու աւերներէն, յանձնելու համար անոր անունը ազգային փառքերու աւանդարանին: Օտեան ժամանակակից գրականութեան մեծ խնդացողն է, ու բոլոր խնդացողներուն նման կը թաղուի... առանց յոբելեանի:

Նկարագի՞րը իր ժպիտին: — Ահա՛ ինչ որ դժուար է ճշդել առաջին ակնարկով: Այնքան բազմաձեւ են անոր արտայայտութիւնները անոր դէմքին: Բայց պէտք է աւելցնել անմիջապէս որ դէմքի բոլոր այդ խաղերը ողողուած են հեգնութեան յըստակ ճառագայթումով մը: Ու ասիկա չահեկան ու բացառիկ երեւոյթ է, մանաւանդ իր շրջանին համար, երբ մեր գրականութիւնը խորապէս հաւատաւոր՝ սասերտօրեալ լրջութիւն մը կը զգենու իրապաշտ դաւանանքին հետ: Ի՞նչպէս եւ ի՞նչու Երուանդ Օտեան այդ սերունդին մէջն ու հետը:

Անոր մօտ ո՛չ մէկ տիրական համոզում, որ, սխալ կամ ուղիղ, առաջնորդէր անոր մտքին նաւը մեր նորագոյն ճակատագրին այնքան դժնդակ ջուրերուն վըրայէն: Անոր մէջ՝ ո՛չ մէկ պատրանք որ մեզի կը կապուի մեր մանկութենէն, միջավայրէն ու կ'ընկերանայ մեր բոլոր փորձանքներուն դիւրաբեկ լաստեր նետելու համար մեր ոտքերուն, երբ անոնք դէպքերու հեղեղէն խորտակուելու կը հակին: Անոր մէջ՝ ո՛չ մէկ սլացք, խանդավառութիւն, յիմարութիւն որով յատկանշուեցաւ Արփիարի սերունդը: Բայց անիկա հետն է նորէն ամէնէն ապերասան սերունդին: Իր տաղանդին լիութիւնը կը զուգադիպի 1910-ի փորձանուտ եռուզեռին:

Քանի մը սերունդի ծառայելու այս ընդունակութիւնը —ըստ ոմանց՝ տկարութիւնը— անոր հեգնութիւնը կ'ազատէ անշուշտ, ըլլալու համար աւելի՛ ընդհանուր ու անոյշ: Հոս է թերեւս գաղտնիքը իր թշնամի չունենալուն: Բարքերու խուզարկուները կրնան սրտնեղիլ իր պատկերներուն դէմ: Գրականութեան պատմագիրը պիտի խոնարհի պայծառ նկարներուն դիմաց որոնք իր վրձինէն դուրս ելան:

Օտեանի հեգնութիւնը կը տարածուի ժամանակակից իրականութեան երկու մեծ երեսներուն վրայ: Ասոնցմէ մէկը, մեր —այսպէս յորջորջուած— մտաւորականութիւնը անոր գրիչին հայթայթած է ամէն յաջողակ ստեղծումները: «Ընկեր Փանջունի»ն եւ «Ազգային Երեսփոխաններ»ը Օտեանի գործին ամէնէն ցայտուն յիշատակարանները մնալու սահմանուած են: Միւսը, մեր քաղքենի ու միջակ դասակարգը, առիթներ միայն տուած է անոր՝ որոշ կնիքով տիպարներու ուրուագրումին: Հետաքրքրական է որ առաջին դասակարգը այնքան վճռական պիտակներով ու յատկանիշներով ենթարկուի գըրագէտին նուաճումին որ գրեթէ կատարեալ է՝ մեր գրականութեան տարողութեանը տեսակէտէն: (Դէպ ի մեծ յօրինումը՝ նիհար սրունքներ ունէր Օտեան): Նոյնը կարելի է հաստատել Պարոնեանի մօտ՝ որուն «Ջոջեր»ն ու «Մուրացկաններ»ը պատմութեան կը պատկանին անառարկելի փառքով մը: Աւելորդ չէ յիշել որ Արփիարեանի սրամտութիւնն ալ լաւագոյն արդիւնքը այս գետինէն հաւաքեց: Հետաքրքրական է նորէն, որ մեր քաղքենի դասակարգը մինչեւ այսօր ալ խուսափած ըլլայ վճռական սեւեռումէն: Պարոնեանի «Խիկար»ն ու Օտեանի «Իգնատ Աղա»ն մասնակի գիծերու հասած են:

Օտեանի մէջ զոմիքի զգայարանքը նուրբ է անշուշտ. բայց տիրապետո՞ղ, — քիչ անգամ: Ասիկա բառատօքս կը թուի առաջին ակնարկով: Բայց իր գործերուն մէջ պզտիկ հետադօտութիւն մը պիտի մեղմէր այս վարկածին խստութիւնը: Կատակերգակը, ի ծնէ կատակերգակը, անսրբագրելի միութիւն մըն է որուն վրայ կեանքին բոլոր յաւելումները, հարուածները անզօր կը մնան՝ փոխելու համար անոր խառնուածքը: Որ կ'առնէ կեանքին բոլոր առանձնեւը, բայց կը գունաւորէ զանոնք ծիծաղին թէթեւ դեղնութեամբը կամ պարսաւին դաժան մաղձովը: Ասոր համար է որ Մոլիէռ միշտ պիտի խնդայ, Պարոնեան անկարող պիտի ըլլայ որեւէ լուրջ կեցուածքի: Օտեա՞ն. բայց անոր գործը ընթացիկ հրապարակագրութիւն է լայն ծաւալով, թերթօն է կէսով, ուսումնասիրութիւն է այնչափով՝ որքան հեգնութիւն: Այս հեգնութիւնը վերածելով իր բնական տարրութեան, կը գտնենք որ անիկա բնազդական թեթեւ բերում մը ըլլալուն չափ՝ բնում մըն է նաեւ գրական խառնուածքի: (Մաքէս չանցնիր աշխատուած, ոճի տուրքերով պարտկուած սրամտութիւնը՝ որ մեր հրապարակին վրայ չփոխուեցաւ իրական հեգնութեան հետ): Օտեանին հեգնութիւնը դարձեալ չենթարկուիր ուղղակի՝ խղճմտի, վայրագ դիտողութեան մը ճնշումին: Վասն զի անիկա ուրիշ գետիններու վրայ, թերթօններու եւ պատահական սիւնակներու մէջ, սպառեց արագ ու անհաշիւ՝ ինչ որ իր աչքերը կրցած էին բռնել (surprendre) մարդերու ունայնամտութենէն:

Անշուշտ ոճ մը, յանձնուած ձեւ մը, արտայայտութիւն մը կարելի է հաստատել հոն ուր այս հեգնութիւնը կը գործէ: Բայց զայն որակել ամէնէն ընդհանուր տարազի մը օգնութեամբը՝ պիտի ըլլար յանդուգն ու թերեւս աւելորդ: Գըրեթէ քիչ անգամ Օտեանի հեգնութիւնը կը բախի կացութիւններու: Գրեթէ միշտ նոյն այդ հեգնութիւնը տարօրինակ դիւրութեամբ մը կ'օգտագործէ գրուածին, թուղթերու յանձնուած կեանքին, ուրիշ խօսքով՝ տրուած բարոյական բարեխառնութեան մը ամբողջական ՏԻՊԱՐԻՆ: Փանջունին ծնունդ է յեղափոխական «պրոշիւր»ներու գրականութեան:

Ինչ որ կը զատէ հեգնութեան այս եղանակը խոշոր ու կոշտ ծիծաղէն, իմացական այն նկարագիրն է որով կարճատեսները կը տպաւորուին՝ զայն գերադասելով բոլոր դարերու հեգնողները ազատող մեծ ու թանձր հեգնութենէն: Վասն զի ի վերջոյ սրամտութիւնը սալոններու ծաղիկն է առաւելապէս: — Ձեմ բաղդատեր Օտեանի հեգնութիւնը Պարոնեանի կծու ծիծաղին հետ: Տարբեր մարդեր են անոնք, թէ՛ իրենց նկարագրով, թէ՛ տաղանդովը:

Օտեան դասական գրագէտ մըն է եւ առով մեծ գրագէտ: Դէպքերը տալու իր եղանակը, անկախաբար հեգնութեան ակնոցէն, ամէնէն հաստատուն առաքինութիւնն է անոր տաղանդին: Պարզ, ուղղակի, գրեթէ առանց գրականութեան, անոր ոճը յարմարագոյն գործիքն է՝ տըրուած շրջանէ մը ընդհանուր, յատկանշական գիծեր հաւաքելու: Իր «Տասներկու տարի Պոլսէն դուրս»ը անկորուստ ու թանկագին յիշատակարան մըն է որ այդ պզտոր շրջանին հաւատարիմ հայելին կը մնայ:

Իր վէպե՞րը: — Նոյն առաքինութիւնը կը պաշտպանեն դարձեալ իր պատմութիւնները որոնք օրուան կեանքին պարկեշտ դրանկարագիրներն են: Մի՛ փնտռըուէք հիւսք ու յօրինուածք, հոգեբանութիւն կամ բարքեր տալու հեւքոտ մտահոգութիւն անոնց մէջ: Արագ տողանցք մը մեր արմկահարած մարդերուն, իրենց թերութիւններուն ամբողջ տոսիէներովը. վիճակներ որոնք շատ մօտ ըլլան օրուան իրականութեան. մթնոլորտ մը ուր քանի մը հոսանքներ, դարձեալ զանգուածէն հանուած, պատրին ու գունաւորուին անմիջական, պարզ կիրքերով: Անոնց արժէ՞քը: — Անշուշտ, քանի որ առնուազն անոր ակնոցը հեգնութեան ծիրանի մը նետած է այդ բոլոր շարժումներուն վրայ:

Եզական է իր համեստութիւնը մեր գըրողներուն անհուն փառամոլութեանց մէջ: Ցաւ չունեցաւ՝ երբ գրականութեան պատմութիւն գրողներ հազիւ տող մը շնորհեցին իր անունին: Ցաւ չունէր դարձեալ իր մոռացումէն, ինքզինք ազատած տեսնելով ուսումնասիրութիւններուն կատակերգական սնոտիքէն: — Գրեթէ անոր մօտ հաւասար մնաց խմելուն: Անիկա անկարելի հրաշքը իրագործած էր, պատրանքներուն ամէնէն ահաւորին՝ գրական պատրանքին գլուխը ճզմած ըլլալու: Հոդ ուրիշ անուն չունիմ իմ մօտ, դնելու:

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆ

Նիկոսիա, 1926

Y. Odian et le socialisme

Rentré d'exil après la révolution jeune-turque de juillet 1908, Yervant Odian a cherché à se tailler une place dans la presse satirique arménienne de Constantinople. Avec 21 titres, celle-ci a connu entre juillet 1908 et août 1914, un développement significatif(1), la presse satirique supposant une certaine liberté de la presse, l'existence d'une «opinion publique» et, bien entendu, l'existence de journalistes et de dessinateurs de presse qui dissèquent et commentent les mœurs et les événements.

Si la liberté de la presse a été proclamée en 1908, les crises politiques traversées par l'empire ottoman conduisent très vite au rétablissement de la censure et les journaux, quels qu'ils soient survivent à partir de 1912 en pratiquant l'art de «l'autocensure».

Seul ou en collaboration avec un dessinateur ou un autre journaliste, Y. Odian lance tour à tour Խարազան (Cravache) en 1909, Կառափնատ (Guillotine) en 1909 - 1910, Սեւ Կատու (Le Chat Noir), en 1912-1913, Մանանայ, en 1913-1914, sans réussir à concurrencer durablement les deux «grands» de la presse satirique arménienne *Gavroche* (1908-1924) et *Kiko* (1909-1914).

Mais c'est dans la littérature satirique

par

Anahide TER-MINASSIAN

—critique, nouvelles, romans— que Yervant Odian s'est imposé comme le digne successeur de *Hagop Baronian* (1843-1891). L'immense succès de Ընկեր Փանջունի – Առաքելութիւն մը ի Ծապլվար (*Camarade Pantchouni — Une mission à Tzabelvar*)(2) dont le soustitre est «*Correspondance socialiste du camarade B. Pantchouni* ne peut s'expliquer que par l'existence de lecteurs arméniens politiquement avertis, suffisamment familiarisés avec les théories socialistes et amateurs d'humour.

Ce roman épistolaire a d'abord été publié dans Բիւզանդիոն (Byzance) (1896 - 1918), le grand quotidien des conservateurs puis des libéraux arméniens de Constantinople, sous la forme d'un feuilleton —un feuilleton qui a fait monter les ventes du ournal— avant de faire l'objet d'une édition séparée en 1913. L'œuvre, une satire féroce mettant au pilori les partis révolutionnaires arméniens —le parti Hentchakian, le Daschnaktsoutioun— qui se réclament du socialisme et qui, avec leurs députés, leurs organisations et leur presse (3), agissent désormais au grand jour, est dédiée à *Arpiar Arpiarian* (1852-1908). Ecrivain et journaliste de talent, ami de longue date et compagnon d'exil de Yervant Odian, Arpiarian avait été victime de l'intolérance du parti daschnak, contraint à l'exil par la repression hamidienne, avant d'être exécuté en Egypte par un terroriste hentchak (1908).

Y. Odian fait naître son héros *Pantchouni* à Trébizonde en 1875. Le choix de Trébizonde, ce port-relais, ouvert aux influences des révolutionnaires arméniens du Caucase et celui de la date ne sont pas fortuits. Après un passage à Constantinople où il «approfondit les lois du capitalisme» et fait l'expérience «des injustices sociales», *Pantchouni* gagne Genève, s'inscrit comme «auditeur libre» à la Faculté des Sciences Sociales —cette Mecque des révolutionnaires russes— puis promu à la dignité «d'activiste», accomplit le périple obligatoire de tout révolutionnaire arménien : la Bulgarie, la Grèce, la Perse et le Caucase !

La révolution jeune turque et la loi d'amnistie le ramènent à Constantinople où la communauté arménienne vit des heures d'enthousiasme. C'est alors qu'il part en mission en Anatolie, pour s'installer, près d'Arabkir, à Tzablvar. Sous ce vocable, Y. Odian a imaginé un village arménien de «20 feux» assez prospère, mais périodiquement pillé par les Kurdes du village voisin.

Les lettres adressées par *Pantchouni* à un mystérieux «Centre» ou à ses «chers camarades» auprès desquels il quémande constamment «un peu d'argent», sont échelonnées du 15 septembre 1908 au 27 février 1909 et se situent entre les grandes espérances («Liberté !, Egalité !, Justice !») de l'été 1908 et la tentative de coup d'état d'Abd-ul-Hamid (31 mars 1909) qui précède de peu les massacres d'Adana (mars-avril 1909). Mais alors que le jeune écrivain Tigrane Tchéokurian (1884 - 1915) a construit autour de ces mêmes thèmes un roman dramatique, «*Le Héros*» (Հերոսը)(4), non dénué d'ironie, Y. Odian utilise tous les registres du comique. Le comique est d'abord un comique de situation né du contraste entre l'arrière économique, sociale et culturelle d'un village anatolien et les rêveries socialistes d'un *Pantchouni* qui essaye d'introduire la lutte de classes et la solidarité prolétarienne. Il se double d'un comique sémantique dû à l'usage massif dans la correspondance de *Pantchouni*, de termes russes ou russifiés, transcrits en caractères arméniens —ce qu'est un élément supplémentaire de comique(5)— («expropriatsia», «missia», «provokatsia», «evolutsia», etc...) de concepts propres à la pratique des partis politiques, et plus spécifiquement des partis socialistes européens («propagande», «capitalisme», «prolétariat», «classe ouvrière», «lutte de classes», «grèves», «antiélericalisme», «club», «manifestation» etc...) et de citations répétées, d'Engels, Kautsky, Marx, Chichko, Brambilini, Tchernov etc... La tentative d'alliance et de fraternisation lancée par *Pantchouni* entre les Arméniens, les Kurdes, les Yézidis, les Kizilbaches et les Lazes aboutira à une catastrophe finale dont les villageois arméniens feront les frais, véritable métaphore de la «question arménienne».

On l'a compris, Y. Odian qui s'inscrit résolument dans le courant du libéralisme arménien ottoman, un courant devenu extrêmement méfiant vis-à-vis des Jeunes-Turcs depuis les événements d'Adana, ne veut pas simplement faire rire aux dépens des «utopies socialistes» dont il a pris connaissance durant ses longues années d'exil en Europe. Et s'il met en garde contre la politique engagée par les partis révolutionnaires arméniens et contre les conséquences dangereuses des révolutions, il n'est pas dénué de préjugés injustes.

Encouragé par le succès, Y. Odian commence la publication d'une suite dans *Buzantion*, en février 1914, au moment où le gouvernement jeune-turc vient d'être contraint par la diplomatie européenne, d'accepter la nomination de deux inspecteurs généraux étrangers, pour accomplir dans les six vilayets orientaux habités par les Arméniens, les réformes promises depuis 1878.

C'est «Ընկեր Փանջունին Վասպուրականի մէջ» (*Le Camarade Pantchouni dans le Vaspouragan*). Avec les mêmes procédés, ce sont 14 lettres, envoyées de Van par *Pantchouni*. Mais l'atmosphère politique a changé et lorsque Y. Odian s'attaque à une question qui a agité «l'avant garde» intellectuelle de Van, celle de «l'émancipation» de la femme arménienne, la prophétie socialiste du Manifeste qu'il attribue à une militante dachnak a pour moi des accents plus pathétiques que comiques.

«Femmes arméniennes du Vaspouragan. Réveillez-vous de votre sommeil séculaire, levez-vous ! Brisez les chaines de l'esclavage qui vous écrasent et vous étouffent ! Levez vos regards, voyez vos sœurs d'Amérique, d'Angleterre, de France... Voyez comme elles exigent la reconnaissance de leurs droits. Elles ne se contentent pas de mots, mais recourent à l'action, à la force. Pourquoi rester en retrait ? Voulez-vous porter comme les femmes allemandes, espagnoles, autrichiennes vos chaines, tels des joyaux à votre cou et à vos poignets ? Le révolutionnaire arménien qui a secoué la Turquie, la Russie, la Perse, le révolutionnaire arménien qui, le fusil sur l'épaule, s'est battu pour l'émancipation de ses sœurs russes et perses, ne va pas accepter que les femmes arméniennes soient écrasées et exploitées par leurs maris, leurs frères, leurs pères et leurs grand-pères ! ». ■

(1) *Il faut rappeler que, entre 1908 et 1914, 157 nouveaux périodiques arméniens ont été publiés dans l'Empire ottoman dont 104 à Constantinople, 3 à Van, 10 à Smyrne, 4 à Erzeroum, 8 à Trébizonde, 2 à Sépastia etc...*

(2) *Traduction française de F. Feydit, publiée à Venise (1961).*

(3) *En décembre* 1908, 10 *députés arméniens ont été élus au Parlement ottoman. Parmi eux, 4 sont daschaks, 1 est hentchak. Le «libéral», Krikor Zohrab se rapprochera progressivement des daschnaks. Au titre de la presse socialiste arméno-ottomane, il faut citer l'hébdomadaire marxiste* Նոր Հոսանք (1909), *le quotidien daschnak* Ազատամարտ (1909-1914), *la revue hentchak* Ապագայ (1910), *sans oublier les excellents périodiques daschnaks* Աշխատանք (1910-1914) *à Van, et* Յառաջ (1909-1914) *à Erzeroum et dont le rédacteur fut Schavarch Missakian, en* 1911.

(4) *Edité en feuilleton, en* 1911 *dans la revue* «Ոստան» (Vostan). *A été publié à Paris, en* 1933, *dans la collection* «Նահատակ Գրագէտներու բարեկամներ».

(5) *Ce procédé, largement utilisé par la presse satirique n'est, souvent que la reproduction fidèle de la presse socialiste arménienne.*

ԴԱԳԱՂԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ոչ եւս է Երուանդ Օտեան։ Անհունօրէն աւելի մեծ փոս մը քան այն որ իր մարմինը պիտի առնէ՝ կը բացուի Հայ Գրականութեան դաշտին վրայ։ Լռեցնենք վայրկեան մը մեր բարեկամի, ընկերակցի կսկիծը, յիշելու համար այստեղ անսահման սուգն Անո՛ր որուն Օտեան ծառայեց հաւատարմօրէն, գրեթէ 40 տարի անընդհատ, զոր սնուց եւ հարստացուց այնքան առատաձեռն, այնքան տաղամերժ նուիրումով մը։

Ոչ եւս է Երուանդ Օտեան։ Կա՞յ մէկը որ հայերէն գիրք եւ հայերէն լրագիր կարդայ ու երախտապարտ չըլլայ իրեն։ Հայ միտքին գերազանցութիւնն էր ան, իր թշնամիներուն եւ իր անձին ալ վրայ, հանդարտ ու թեթեւ թախիծով մը յանկարծ վեր բարձրացած եւ հոնկէ՝ իր երգիծանքին մերթ ծակող ու մերթ փայփայող տարափը թափելով վարիններուն գլխուն։

Քառասուն տարիէ ի վեր, ո՛ւր որ գընաց, ո՛ւր որ զինքը քշեց տարաւ ազգին ճակատագիրը, գրիչն անբաժան մնաց իր ձեռքէն։ Միայն, ահաւոր տարիներուն, Սուրիոյ ու Միջագետքի անապատներուն մէջ՝ հայ ժողովուրդի մեծ զանգուածներուն հետ իր տարագրութեան միջոցին էր որ չգրեց, բայց տեսաւ, ըղձաց ու տոկաց, եւ իսկոյն, երբ փոթորիկին վրայ արեւի նշոյլ մը ծագեցաւ, վերստին ձեռք առաւ իր միակ, պզտիկ գործիքը՝ շարունակելու համար ընդհատուած գործն աւելի սրտով ու աւելի բեղմնաւորութեամբ։

Ոչ եւս է Պօղոս Աղա Օտեանի եւ Մանուկ էֆէնտի Ասլանեանի թոռը, Գրիգոր Օտեանի սիրական եղբօրորդին, Օտեաններու ընտանեկան անունը երրորդ անգամ մեր ցեղին արդար հպարտութեանը համար հնչեցնող Երուանդ Օտեանը։ Տարիներէ ի վեր, օր չէր անցներ որ առտուն կանուխ կամ իրիկուան դէմ, եւ երբեմն, առաւօտ երեկոյ, չտեսնէինք իր մտքէն բխած նոր առու մը հայ կեանքի անդաստանին մէջ։ Սահելով ու կարկաչելով՝ անոնք կը ցոլացնէին իրենց մէջ, բեկբեկելով անշուշտ, բայց նաեւ դըրդուելով կարծես՝ այդ կեանքին ամէն օր նորոգուող պատկերները, անոնց ամէնէն տգեղներուն ու չարերուն անգամ կարծես երախտապարտ ըլլալով որ անդրադարձեր են իր մէջ ու գրաւեր են զինքը։

Ճիշդ է, իր հեգնութեան ալիքը երբեմն կը ծեծէր զանոնք, իր երգիծանքին փըրփուրը երբեմն կը պայթէր անոնց վրայ, բայց —թո՛ղ վկայեն բոլոր անոնք որ մօտէն զինքը ճանչցան— Երուանդ Օտեան երբեք ատելութիւն, երբեք ոխ չպահեց իր սրտին մէջ ընդդէմ մարդոց, բացի այն մարդերէն որոնք թշնամիներն էին իր ազգին։ Անոնցմէ զատ՝ Օտեան ոչ ոքի թշնամի եղաւ եւ կարծեմ թէ ոչ ոք լրջօրէն ու քիչ մը երկարօրէն թշնամի եղաւ իրեն։

Եւ իր պզտիկ ցպիկովը յաճախ աւազներէն ու քարաժայռերէն բխեցուցած այդ առուները կազմեցին այն մեծ գետը որ Օտեանի գործն է եւ որ ընդմիշտ պիտի հոսի մեր գրականութեան ընդմէջէն։ Մեր մտքի աշխարհագրոյց քարտէսին վըրայ երկար ու որոշ, շատ որոշ պիտի ըլլայ այն գիծը որ սորվիլ ուզողներուն այդ գետը պիտի ճանչցնէ։

Քրոնիկն իր ամէն ձեւերով, վէպն ու թատերգութիւնը, պարտակա՛ն են Օտեանի։ Քրոնի՛կը, մանաւանդ, երբէք աւելի մեծ վարպետ մը չունեցաւ մեր մէջ։ Ու առնուազն երկու տիպար ստեղծեց։ Փանջունին եւ Իգնատ Աղան, որոնք կ'ապրին ու պիտի ապրին իրենց առանձին, անկախ կեանքով՝ իրենց ծնողքին մահէն առաջ ու վերջ, իրենք ալ իրենց կարգին ապրեցնելով ու պանծացնելով անոր անունը։

Ու հիմա, որ յաւիտեան ա՛լ պիտի բաժնուինք իրմէ մենք ամէնքս որ կը սիրէինք զինք ու կը հիանայինք իր վրայ, հիմա որ ի սպառ մինակ պիտի թողունք այն Օտեանը որ իբրեւ հայ ու իբրեւ բարեկամ մեզ կ'ընդունէր իր ծանօթութեան եւ իր համակրութեան աշխարհին մէջ, ըսենք իրարու, բարեկամնե՛ր, թէ բարի, իմաստուն ու կորիճ մարդ մը եղաւ ան։ Կորի՛ճ ալ, այո՛։ Ան երբեք չդանդաղեցաւ, չդառնացաւ ոչ կեանքին եւ ոչ մահուան դէմ։ Այս վերջին հիւանդութեանն ընթացքին՝ որ վերջապէս նուաճեց զինքը, տրտունջի բառ մը չլսեցինք իր բերնէն։ Մահէն օր մը առաջ իր քովն էի. գիտէր թէ պիտի մեռնի, բայց ժպտեցաւ, ժպտեցաւ քանի մը անգամներ՝ իր հաստատ, բարակ շրթունքներուն անհունօրէն նուրբ եւ անոյշ ժպիտովը։ Կարծես չէր ուզեր որ ուրիշ յիշատակ մը պահենք իրմէ. ուրիշ յանձնարարութիւն չունէր. «Բախտին դէմ, ցաւին դէմ, մահուան դէմ՝ ինծի պէս ժպտեցէք, ու զանոնք դիւրութեամբ պիտի կրէք» ըսել կ'ուզէր։

Մահն ալ վերջ ի վերջոյ գթաց իրեն։ Մեղմութեամբ մօտեցաւ ու քնացուց զինքը։ Յետոյ, մահը բարի եղաւ՝ թոյլ տալով որ զինքը հանդչեցնենք այստեղ, իր երկու հնագոյն ու սիրելագոյն ընկերներուն՝ Արփիար Արփիարեանի եւ Կունծիկ Արեղայի քովիկը։ Մարմինայի գերեզմանատան այս անկիւնը՝ առաջին «Հայրենիք»ի խմբագրատան մէկ սենեակին կը նմանի հիմա, ուր դեռ նոր երիտասարդ, հազիւ գրելու սկսած Երուանդ Օտեանը դուրսի աշխարհէն նոր լուրեր պիտի պատմէ այս գիշեր Արփիարին՝ որ խմբագրականի մը նիւթը պիտի որոճայ անոնցմէ, եւ Կունծիկին՝ որ կիրակնաւուր կրօնական յօդուած մը պիտի ծրագրէ մտքին մէջ...։

Սիրելի՛ Երուանդ, հանգչէ, մոռցիր մեզ. մենք, մինչեւ մեր վերջին օրը եւ մենէ վերջ ապագան՝ պիտի յիշենք ու պիտի սիրենք քեզ։ Քու բոլոր արուեստակիցներդ որոնք ցրուած են աստին-անդին, վաղը երբ լսեն քու կորուստդ, սրտի բեկում մը պիտի ունենան եւ իրենց զգացումը քեզի վերջին անգամ մը յայտնած չըլլալու խորին ցաւը պիտի կրեն։ Անոնց ամէնքին կողմէ՝ երթա՛ս բարով առ Աստուած...։

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

Գահիրէ, 1926 Հոկտ. 4

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 8
MARDI
8 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. - Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.957 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 18.957

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՐՏՈՅԻ քաղաքապետարանի դէմ ռումբի ոճրափորձ մը գործուեցաւ, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5-ին, ժամը 23.41-ին, երբ շէնքը արդէն պարպուած էր: Զոհ չկայ ուրեմն, բայց, նիւթական վնասները շատ մեծ են: Հոկտեմբեր 7-ին դեռ ոչ ոք տէր եղած էր, բայց, ենթադրութիւններու շարքին, նախապատուութիւն կը տրուէր գործիքական վարկածի մը: Պարզ է որ արարքը թիրախ ունէր նախարարապետը՝ Ժիւփէ, որ Պորտոյի քաղաքապետն է: Այս վերջինը 7 / 7 յայտագրին ըսաւ թէ կառավարութիւնը տեղի չի տար ահաբեկչութեան: Հոկտեմբեր 7-ին, այս առընչութեամբ հանդիպում մը ունէր Ներքին եւ Արդարադատութեան նախարարներուն հետ: Կը կարծուի որ Կորսիքացիներուն ազդարարութիւնն է Ժիւփէի, այս վերջնոյն գործիքական վճռական քաղաքականութեան պատճառով: Այս արարքը դատապարտեցին ընդդիմադիրներն ալ:

ՊԱՊԸ, Հոկտեմբեր 6-ի Կիրակի երեկոյեան մտաւ Հռոմի Ճեմելլի հիւանդանոցը, ուր զինք դիմաւորեց Հանրապետութեան նախագահը՝ Օսքար Լուիճի Սքալֆարօ: Յովհ. Պօղոս Բ. պիտի ենթարկուի, սկսելով Հոկտեմբեր 8-ին, կոյր աղիքի գործողութեան մը, բայց, այս պաշտօնական լրատուութիւնը շատ հաւատալի չի թուիր եւ կ'ըսուի թէ աղիքի ուռեցքի գործողութիւն մը պիտի կատարուի: Մինչեւ վերջին ժամերը, Պապը ուղեց իր բոլոր պարտականութիւնները կատարել եւ նախագահեց 13 լեհ գիւղացիներու եւ երեք կրօնաւորներու սրբացման արարողութեան: Այդ լեհ գիւղացիները սպաննուած են 1874-ին ցարական զօրքերուն կողմէ: Բացայայտ կերպով տկարացած, Պապը քանի մը խօսք ալ արտասանեց, յայտնեց թէ հիւանդանոց կը մտնէ եւ կոչ ըրաւ որ աղօթքով իրեն ընկերանան այն 30 հազար հաւատացեալները որոնք համախմբուած էին Ս. Պետրոս հրապարակը:

76 ԹՈՒՐՔԵՐ, որոնց մէջ 31 կիներ, կը դատուին, Հոկտեմբեր 7-էն ի վեր, Սանսի պատժական դատարանին առջեւ 10 միլիոն ֆրանք չորթած ըլլալով գործազրկութեան սնտուկէն (ԱՍԵՏԻՔ): Դեռ, կ'ըսուի թէ այս գումարն ալ ծառայած է, մասամբ կամ ամբողջութեամբ, ծայրայեղ ձախ թրքական շարժումներու: Թուրքերը շատ վարպետ մեթոտ մը գտած էին նման գումարներ դանձելու համար: Ասոնք արձանագրուեր են ԱՆՓԷ (Աշխատանքի Ազգ. Գործակալ) պաշտօնազրկման կեղծ վկայականներով, աշխատավարձքի կեղծ թուղթերով, զորս պատրաստեր է Մոնթրէօյլ (փարիզեան արուարձան) բնակող բանակարգիչ մը: Անկէ վերջ, ԱՆՓԷ-ն թղթածրարը կը պատրաստէր, զոր կը փոխանցէր գործազրկութեան սնտուկ, որ իր կարգին վճարումներ կ'ընէր այս կեղծ գործազուրկներուն: Այս գործունէութիւնը երեւան ելած է 1990-ին եւ քննութիւնը ցոյց տուած է որ ցանցը կը տարածուի ոչ միայն քանի մը նահանգներու մէջ, այլեւ մինչեւ Գերմանիա: 1991-ին, կարգ մը ձերբակալութիւններու յաջորդած է Պաչա Եուվէնի (Տեւ Սոյի պարագլուխներէն) սպանութիւնը Փարիզ:

ԻՐԱՆԻ մէջ, Իսրայէլցիք եւ Պաղեստինցիք տեսակցեցան Հոկտեմբեր 6-ին, Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին նախարարին եւ Եւրոպայի Իրլանտացի բանագնացին ներկայութեան: Տեսակցութիւնները պիտի շարունակուին, բայց օրակարգի գլխաւոր նիւթը որ Հեպրոնի պարպումն է անել կացութեան մէջ է: Նեթանիահու չուզեր որեւէ թուական ճշդել, այլ խօսքով յարգել Օսլոյի համաձայնագիրը: Պաղեստինցի ներկայացուցիչը կ'ըսէ՝ «կրկին չենք բանակցիր, չենք փոխեր ստորագրուած համաձայնագիրները»: Այս պայմաններու մէջ, կողմերը տեղքայլ կ'ընեն:

ԱԼԷՆ ԺԻՒՓԷ, Հոկտեմբեր 6-ին, 7 / 7 յայտագրէն պաշտպանեց իր քաղաքականութիւնը զոր լաւագոյնը կը նկատէ, շեշտելով՝ ուրիշ չկայ: Կը պնդէ որ 1997-ին, Ֆրանսայի տնտեսական աճը պիտի բարելաւուի: Չի նախատեսեր Ազգ. Ժողովի լուծում, ոչ ալ իր հեռացումը: Նոյն օրը, Ֆիլիփ տը Վիլիէ եւ Լօրան Ֆապիուս խիստ կերպով կը քննադատէին իր քաղաքականութիւնը:

ԵԼՑԻՆ, Հոկտեմբեր 4-ին, պաշտօնազրկեց վեց զօրավարներ, որոնց կարգին սպայակոյտի առաջին կցորդը, օդանաւով փոխադրուած զօրքերու հրամանատարը եւ անջրպետային ուժերու հրամանատարը: Զինուորական մասնագէտներու համաձայն այս պաշտօնազրկումները կրնան մեծ մաքրագործումի մը նշանն ըլլալ բանակին գլուխը: Կը նշանակէ նաեւ որ Պաշտպանութեան նոր նախարարը՝ Ռոդիոնով (Յուլիս 17-էն) սկսած է գործել:

ՀԱՇՈՒԵՔՆՆԻՉ ԱՏԵԱՆԸ, ամէն տարուան պէս, հրապարակեց իր տեղեկագիրը, ուր անգամ մը եւս երեւան կ'ելլեն այն մսխումները զորս Պետութիւնը կը կատարէ հարկատուին դրամով: Ցանկը երկար է եւ գայթակղեցուցիչ: Այսպէս 110 միլիոն ֆրանք արժած է Թեռ - Ատելի շինուած օդանաւի էջքի դաշտավայր մը որ բոլորովին անգործածելի է: Պետութիւնը չէ վճարած հեռաձայնային իր հաշուեցոյցերը՝ 2.5 միլիառ ֆրանք, 400 միլիոն ֆրանք ծախսուած է Սէթի նաւահանգիստի ենթակառոյցներու համար որոնք անգործածելի են եւայլն, եւայլն: Հարցին ամէնէն գայթակղեցուցիչ կողմն այն է որ այս տեղեկագիրները ոչ մէկ բանի կը ծառայեն, քանի որ բան չի փոխուիր եւ յանցապարտներն ալ չեն պատժուիր:

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ լուրջ թերթերէն «Նէշընըլ Ռիվիու»ի խմբագիրը հիւսիսային Իրաքի խմորումներուն մասին գրելով պաշտպանած է այն գաղափարը թէ Իրաք չինծու երկիր մըն է եւ թէ հիւսիսային շրջանը պէտք է կցուի Թուրքիոյ: Հիւսիսային շրջանին մէջ կը գտնուին քարիւղի հարուստ հանքերը որոնց տիրանալով Թուրքիա աւելի պիտի մօտենայ Արեւմուտքին, պատուար կանգնելով նաեւ կրօնական մոլեռանդութեան եւ յետադիմութեան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԷՐՊԱՔԱՆԻ ԼԻԲԻԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

Թուրքիոյ վարչապետին Լիբիա այցելութիւնը մեծ դժգոհութիւն պատճառած է ու մամուլը կրակ կը ժայթքէ Էրպաքանի դէմ որ արհամարհելով իրեն եղած ազդարարութիւնները, յամառած է այցելել Թրիփոլի: Ներկայի դժգոհութեան պատճառը այն է որ Լիբիոյ ղեկավարը Գատաֆի շատ խիստ քննադատութիւններ ուղղած է Անգարայի, Էրպաքանի մեծարման ընթացքին, իսկ այս վերջինը ոչ մէկ հակադարձութիւն ունեցած է:

Գատաֆի Էրպաքանը ընդունած է աւելի քան մէկուկէս ժամ սպասցնելէ ետք ապա նախ խօսած քրտական հարցին մասին. ըսած է թէ ինք կողմնակից է Քիւրտերու անկախութեան ու Թուրքիա արդէն փաստը ունեցած է որ անկախութեան պայքար մղող ժողովուրդներու դէմ պատերազմիլ ոչ մէկ արդիւնք կուտայ:

Գատաֆի դէմ արտայայտուած է նաեւ Անգարայի Իսրայէլի հետ մշակած կապերուն, ըսելով որ Թուրքիոյ իսկական դաշնակիցը արաբական երկիրներն են: Ան քննադատած է Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը, աւելցնելով որ պէտք չէ ջուր տայ Իսրայէլի որ իսկական պետութիւն մը չէ, այլ Բ. աշխարհամարտին մէկ արդիւնքը: Գատաֆի Թուրքիան ամբաստանած է իր անցեալը ջնջելով. ան ըսած է թէ որպէս երկիր Թուրքիոյ սկիզբը Ա. աշխարհամարտի աւարտի շրջանն է միայն, մինչդեռ այսօր ան մոռացութեան մատնած, ուրացած է օսմանեան իր անցեալը:

Էրպաքան պատասխանելով Գատաֆիի, շեշտած է Թուրք ժողովուրդին միասնականութիւնը, ապա մերժած Քիւրտերը կեղեքուած ըլլալու պնդումը ու ըսած թէ անոնք ահաբեկիչներ են: Ան դրուատած է Լիբիան որպէս ահաբեկչութեան դէմ երկիր մը ու ըսած թէ Իսրայէլ երկար ատեն նեցուկ կանգնած է ահաբեկչութեան:

Էրպաքանի ելոյթը «գայթակղութիւն», «խայտառակութիւն» կ'որակուի Թուրք մամուլին կողմէ որ արդէն գայրոյթ կը յայտնէր Եգիպտոսի այցելութեան ընթացքին Թուրքիոյ վարկաբեկման պատճառով. Թրքական պատուիրակութեան մաս կազմող մամուլի թղթակիցներ ընդվզումով տեղեկացուցած էին որ Թուրք վարչապետին ընդունելութեան եւ մեկնումին ընթացքին Թրքական դրօշակը չէր պարզուած ու Էրպաքան ոչ մէկ բողոք յայտնած էր:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱ – 98

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ
ԲԱԺԱԿԻ
ԶՏՄԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ԻՐԼԱՆՏԱ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ
1 - 1

Եւրոպայի խումբերու 9-րդ խմբակին մէջ Հայաստան 1 - 1 հաւասար արդիւնք մը արձանագրեց Հիւսիսային Իրլանտայի հետ, այս վերջինոյն դաշտին վրայ: Զով օդով է, որ 22 հազար հանդիսականներու առջեւ, Հայաստանի խումբը դըրեթէ պատմական յաղթանակ մը պիտի տանէր: Արդարեւ խաղին սկիզբէն իսկ, 9-րդ վայրկեանին Էրիք Ասատուրեան (Կէնկանի խումբէն) որ, առաջին անգամ ըլլալով կը խաղար իր «ծագումի երկրին» (ինչպէս կը գրէ Էքիփ) խումբին մէջ, նշանակեց Հայաստանի առաջին կէտը: Իրլանտացիք սակայն, 31-րդ վայրկեանին կէտ մը նշանակելով հաւասար արդիւնք մը ապահովեցին: Նախապէս, Հայաստան 0 - 0 հաւասար արդիւնք մըն ալ արձանագրած էր Փորթուկալի հետ:

Հայաստանի հաւաքականը դաշտ ելած է հետեւեալ կազմով. -

Պէրէզովսքի - Սուքիասեան, Յովսէփեան, Յովհաննիսեան, Խաչատրեան- Վարդանեան, Պետրոսեան (Աւետիսեան 81րդ),

(Շար.ը Կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԿՐԵՄԼԻՆԵԱՆ ՀԱՇԻՒՆԵՐ

Նախագահ Ելցինի առողջական վիճակին լուրերը այլեւս չեն կրնար պարտկել իրականութիւնը թէ յաջորդութեան հարցի մը դէմ յանդիման կը գտնուի ռուս ժողովուրդը: Սրտի նոր գործողութիւն մը կարելի ըլլայ կամ ոչ, շատ տկար է հաւանականութիւնը որ Ելցին կրնայ բնականոն պայմաններով աւարտել շրջանը: Այս հաստատումը որ օրէ օր կ'ընդհանրանայ ռուս հաւաքականութեան մէջ, կ'արծարծուի յաջորդութեան քառանուն ցանկի մը:

Առաջինը Անատոլի Չուբայսն է. նախկին փոխ - վարչապետը որ սեփականաշնորհումները վարած է. Օգոստոսէն ի վեր նախագահն է Ելցինի աշխատակազմին: Մեծ հաւանականութիւն չի նախատեսուիր իրեն համար, հակառակ որ ունի մեծ իշխանութիւն: Յուլիսի նախագահական ընտրութեան ան կողմնակից էր զօրավար Լեբէդի, գլխաւոր երկու հեռանկար ունենալով. առաջինը զրաւել էր համայնավար թեկնածուին քուէները. երկրորդը՝ սիրաշահիլ Լեբէդը:

Այս վերջինը որ Ապահովութեան Խորհուրդին քարտուղարն է, մինչեւ վերջերս ամէնէն հաւանական յաջորդը կը նկատուէր: Անոր ժողովրդականութեան երկու հիմնական պատճառները եղան Չուբայսի հետ միասնութիւնը եւ Չէչէնիոյ հարցին մէջ բռնած դիրքը: Այս վերջին կէտը սակայն չարդարացուց ակնկալութիւնները ու ատիկա պատճառ եղաւ չահուած ժողովրդականութեան որոշ չափով կորուստին:

Այս շարքին մէջ կարեւոր տեղ ունի Մոսկուայի քաղաքապետը Ե. Լուժկով: Անոր համակիր են գլխաւորաբար քիչ քաղաքականացածները. կը գնահատուին մանաւանդ իր վարչագիտական կարողութիւնները: Շրջանային ղեկավարներն ալ կը նախընտրեն իրեն հետ գործ ունենալ, քան վարչապետ Չերնոմիրդինի որ ամէն բան նկատի կ'ունենայ ճարտարարուեստի ազգային քաղաքականութեան շրջանակին մէջ:

Լեբէդի մօտենալու փորձ մը ըրելէ ետք ան գոհ չէ մնացած Չէչէնիոյ մէջ անոր ունեցած գործունէութենէն ու խաղաղութեան համաձայնութիւնը որակած՝ «անձնատուութիւն»: Ելցինի կարելի յաջորդներուն միջեւ Լուժկով ամէնէն աւելի հաւանականութիւնը ունի թէ՛ ժողովրդավարներուն եւ թէ ձախակողմեան ընդդիմութեան հետ լաւ յարաբերութիւններ հաստատելու:

Եթէ խնդրոյ առարկայ ըլլայ նախագահական ընտրութիւն մը, ամէնէն նպաստաւոր դիրքը պիտի ունենայ վարչապետ Վ. Չերնոմիրդին որպէս նախագահի տեղակալ: Այսուհանդերձ, շատ ճիշդ պիտի չըլլայ կանխահաս ընտրապայքարի ձեռնարկել: Գնահատելի է անոր դիրքը համայնավարներու նկատմամբ. յաջողած է համայնավար պարագլուխ Զիուգանովի հետ գոնէ կանոնաւոր հանդիպումներ ունենալ ու ապահովել Դումային (մեծամասնութեամբ համայնավար) անվերապահ նեցուկը: Շատ կը խօսուի իր եւ Չուբայսի սերտ կապերուն մասին: Սակայն այնքան յստակ չէ այդ պարագան: Աւելի հաւանական կը նկատուի Չերնոմիրդին - Լուժկով դաշնակցութիւն մը որ առանց դժուարութեան կրնայ պարտութեան մատնել Լեբէդ - Չուբայս զոյգը:

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ե.

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Կը քալեմ վար, դէպի համալսարան: Երեք տարի առաջ երբ եկայ հոս, այս պողոտային մէկ կողմէն միւսը սեւ երիզներ քաշուած էին եւ խուրաքանչիւրին վրայ նոր մեռած ազատամարտիկի մը անձնանունը կար, իր տարիքին հետ: Հիմա վերցուած է ատիկա, ինչ որ աւելի հասկնալի կը դարձնէ գինադադարին ազդեցութիւնը: Փոխուած է նաեւ այդ սուգ բռնելու եղանակը - հիմա սգաւոր կիներուն փէշն է որ սեւ է, եւ շատ աւելի քիչ է անոնց թիւը քան առաջ: Փողոցը երախաներուն, տարեց կիներուն ու մարդերուն, եւ ինծի ձգուած է: Կատարելապէս ազատ եմ, ոչ մէկ կաշկանդում՝ մտքիս կամ ջիղերուս, բայց կը զգամ թէ մաս չեմ կազմեր անոնց՝ որովհետեւ ճիգ կ'ընեմ մաս կազմելու: Օտարութեան զգացումը չի ձգեր զիս, հակառակ որ ամէն վայրկեան կը ջանամ շուրջի պարզ, բնական, իրարու նմանող մարդոց հոգեբանութեան, ներքին մենազրոյցին, զգայարանքներու հանդէսին մասնակցիլ, անոնցմէ ըլլալ: Եթէ ունէ մէկը խօսքի բռնեմ...: Սակայն չեմ համարձակիր:

Ջուրս ծառը մէկ՝ տարեց կին մը նստած է քարի մը վրան, գլուխը կախ, կամ գոյնզգոյն ծաղիկներ կը ծախէ կամ ալ արեւածաղիկի խարկուած հունտ դրած առջին՝ կը սպասէ որ յաճախորդ գայ: Կը նայիմ տուներու պատերուն, վիրաւոր ու ծերացած մեծ մասը սակայն տեղ տեղ նորոգութիւն եղած է: Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ Ստեփանակերտը դուրս ելած է գիւղական իր կաղապարէն ու տակաւ կը մտնէ քաղաքի իր տարազին մէջ եւ ո՞վ պիտի ըսէր թէ միայն երկու տարի առաջ պատերազմական ճակատ էր այս վայրը եւ մարդիկ նկուղներ ապաստանած, մութին ու ցուրտին կը սեղմէին ակռաները ու կը տոկային: Կուող քաղաք՝ մահուան աչքերուն մէջ անթարթ նայած՝ եւ անցած յարձակումի: «Մահւամբ զմահ կոխեալ» ինչպէս կ'ըսէ եկեղեցին որովհետեւ այս քաղաքին ու ամբողջ Ղարաբաղին նահատակները անդին աշխարհ չեն գացած այլ մնացած են ապրողներու սրտերուն եւ յիշողութեան մէջ, ու տիւ ու գիշեր հետերնին են, ըլլայ ճակատ կռուելու ողջ գինուորներու կողքին, ըլլայ քաղաքին մէջ ուր գիտես թէ չկայ ընտանիք մը որ մէկ կամ մէկէ աւելի զոհ տուած չըլլայ այս կռիւին: Այդ զոհերը իրար կը մօտեցնեն այդ քիչ խօսող մարդիկը որոնց լռութեան մէջ դարեր սեւած, կենաց - մահու անդուլ պայքարն է որ կը շարունակուի: Բոլորը կարծես խօսք - մէկ ըրած են՝ տեղի չտալու թշնամիին առջեւ: Իսկ ե՞ս, ինչպէ՞ս իմ տալիք Արեւմտահայ եւ Սփիւռքահայ գրականութեանց դասերս պիտի զուգարուին անոնց քաջութեան, համբերութեան եւ միասնական ոգիին վրայ: «Վերջը կը հասկնամ, ատոր պատասխանը աւելի ուշ պիտի առնեմ» կը մտածեմ: Ձախս թերթավաճառի փոքր կրպակ մը կայ: Անհամբեր եմ թերթ կարդալու - Պոլսոյ սովորութիւնս է ամէն առտու, ութուկէսին, փողոց իջնալու եւ քանի մը քայլ անդին, Փասիֆիք Հայուէյի վրայ Գէորգին փիցերիայէն օրուան թերթը առնելու, հալը քէֆը հարցնելու եւ խօսելու «ազգին գործերուն» մասին: Յետոյ եա սենեակս՝ սուրճին հետ թերթը կարդալու, վստահ ըլլալու համար թէ աշխարհս, իմ մոլորակս իր տեղն է: Հիմա, կրպակին կինը հոն է ու խընդումերես կը դիմաւորէ զիս: Աննախընթաց երեւոյթ է այս ժպիտը որ անձին խորերէն երեսը կը բարձրանայ, ու հակառակ որ ինծի կը յայտնէ թէ այսքան կանուխ նոր թերթ չկայ՝ այդ ուրախ դէմքը ... ի՜նչ հոյակապ անակնկալ է ինծի համար: Կ'որոշեմ ամէն առտու քովէն անցնիլ, այդ մէկ ժպիտին սիրոյն:

Թերթավաճառիս ճիշդ դիմացը, պողոտային միւս կողմը պզտիկ հրապարակ մը յարդարուած է որուն կեդրոնը կանգնած է, բաւական մեծկակ կիսանդրի մը: Կը մօտենամ - Մուրացանին արձանն է, Բնակն էր որ Ղարաբաղցին պատուէր իր հանրածանօթ վէպասանը որ Շուշի ծնած էր, 1854-ին: Անկերեւ հակասութիւն մը կայ իր ամբողջ հասուն կեանքը Թիֆլիս անցուցած, առեւտրականի խոնարհ պաշտօնեայ այս բարեհամբոյր եւ անվնաս, խուլ եւ կաղ զոհերը, բարոյախօս ու նշօ - ռոմանթիք վէպասանին՝ եւ զինքը շրջապատող կրանիթեայ, մահուան աչքերուն խնդալով նայող, իր զէնքին հետ ծնած ու լեռներուն մէջ տեղ մը դերեզման մտած, ինքնավար եւ իրենց հողէն անբաժանելի Ղարաբաղցիներուն միջեւ: Միտքս կուգայ անոր մէկ վէպը, «Գէորգ Մարզպետունի» որուն գործողութիւնը դրուած է 10-րդ դարուն, Բագրատունիներու թագաւորութեան էն փառահեղ շրջանին եւ որուն առանցքային թէման՝ խոժալ հայրենասիրութիւնն է: «Այդ է կապը» կը խորհիմ, երեւակայելով պզտիկ Գիրգորը իր աչուղ հօր երգերուն կախարդանքին տակ ինկած ու տարուած Հայաստանի լեռներու, անմատոյց կիրճերու բնանկարին մէջ սիրող կռուող ու տառապող իր նախահայրերուն աշխարհը...: Միանիէն ճամբայ չելած, պզտիկ ցանկ մը պատրաստեր էի մարդոց՝ որոնք Արցախի հողէն ու հովէն ծնած՝ հայ ազգին մտաւոր մշակոյթին ու պատմութեան մէջ հետք ու չեչտ ձգած էին: Ցանկին մէջ կային 50 անուն, եւ առաջին կարգին՝ Մուրացան: Անկէ անմիջապէս ետք՝ Գարեգին Կաթողիկոս Յովսէփեան, Սարդարապատի ճակատամարտէն մինչեւ Անթիլիաս երկարող բեղուն ու փոթորկոտ կեանքով, յետոյ կուգար Լէոն, ան ալ Շուշիի զաւակ ու վաստակաւոր բանասէր Միքայէլ Վարանդեանը, Ղարաբաղի Վարանդայ գիւղէն՝ Դաշնակցութեան գաղափարաբանութեան տեսաբանը առաջին տարիներուն, Դանիէլ Պէկ Փիրումեան, Ակերանի շրջանէն որուն զինուորական տաղանդը փայլեցաւ Սարդարապատի մէջ, Նիկոլ Դուման, ծնած Ղարաբաղի Խաչէն գաւառի Ղշլաղ գիւղը, Խանասորի արշաւանքին հերոսներէն մին, Յովհաննէս Բաղրամեան, ծնած Կիրովապատ գիւղը եւ շնորհիւ իր զինուորական տաղանդին հասած մինչեւ Մարեշալի աստիճանը, Յունան Դաւթեան՝ ծնած Շուշի 1865-ին, Դաշնակցական մտաւորականութեան առաջին սերունդի լաւագոյն ներկայացուցիչներէն: Ասոնց վրայ կ'աւելնան Հայաստանի մտաւորականներէն շատ շատեր -- Սերգէյ Սարինեան, Արսէն Տէրտէրեան, Բագրատ Ուլուբաբեան, Զօրայր Խալափեան, Աշոտ Յարութիւնեան, Զորի Բալայեան, Գուրգէն Բոբեան, Գարեգին Բես, Սոկրատ Խանեան, Գուրգէն Գաբրիէլեան, Վարդան Յակոբեան, եւայլն եւայլն: Բերրի է այս հողը, բայց մանաւանդ՝ գրեթէ միսթիք ուժ մը, քաշողութիւն մը կը թուի ունենալ Շուշի քաղաքը, հիմնուած 1750-ի շուրջ Փանահ Ալի Խանին կողմէ որ այդ բլուրը նուէր ստացեր էր Վարանդայի տիրահոգակ հայ Մելիք Շահնազարէն: Սակայն Շուշիի մասին աւելի ուշ պիտի գրեմ, երբ այցի երթամ հոն:

Այսպէս, մտածելով, երեւակայելով, արտաքնապէս հանդարտ ու քմայքոտ քալելով պատմութեան մէջէն եւ Ազատամարտիկներու պողոտային ձախ մայթէն, հասած եմ ձախ դարձող փողոցը որուն ծայրը Համալսարանը կը գտնուի: Տասը վայրկեան դրած եմ, փորձելով մարդոց աչքերը բռնել ու ճանաչումի կայծ մը տեսնել հոն, խուսափելով պառաւներու նայուածքէն ուր դարաւոր տառապանք ու սուգ կը պահուըտին, անկասկած ու մեղադրելով ինծի կը նային, ու հրճուելով երախաներու ազատ ու համարձակ բայց քաղաքավար վերաբերումէն սա մարդուն հանդէպ որուն հագուածքը, քալուածքն ու երեւոյթը կը մատնեն իր օտար ըլլալը: Եւ անշուշտ՝ թերթավաճառ կինը: «Օրս լաւ սկսաւ» կը մտածեմ ու ձախ կը դառնամ:

«Ասպարէզ»

ԲԱՆԱՍԷՐ ԳԷՈՐԳ ԲԱՄՊՈՒՔՃԵԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԶՐՈՅՑԸ

ԽՄԲ. - Պոլսոյ մէջ Սեպտեմբեր 23-ին մահացաւ բանասէր Գ. Բամպուքճեան: Պատրիարքարանի քարտուղարութեան պաշտօնին առընթեր, մտջինի տքնաջանութեամբ պատրաստուած նկատառելի վաստակ մը ձգեց ան: Հայերէն ու թրքերէն աշխատասիրութիւններ, միշտ հայկական մշակոյթին, անցեալի ժառանգութեան մէկ երեսակին մասին, կը կազմեն համադրական աշխատանքի, հրատարակութեան:

Հիւանդութեան վերջին շրջանին իրեն այցելութեան գացած են Պոլսոյ երկլեզու «Ակօս» շաբաթաթերթին խմբագիրները ու իրենց ունեցած զրոյցը հրատարակած՝ թերթին Սեպտեմբեր 27-ի թիւին մէջ: Շուրջ կէս դարու աշխատանքի մը անուղղակի, քիչ մը ցիրուցան հաշուառումն է զրոյցը զոր կուտանք անկարեւոր յապաւումներով, աւելցնելով ծոթագրութիւնները:

● Պարոն Բամպուքճեան, ձեր վերջին զբաղումը ի՞նչ եղաւ բանասիրական աշխատանքներու գծով:

Գ. ԲԱՄՊՈՒՔՃԵԱՆ. - Վերջին անգամ Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեանի թրքերէն ոտանաւորներուն համար Թարիհ Վէ Թօփլումին (1) յօդուած մը պատրաստելու վրայ էի, կէսը մեքենագրեցի, անկէ վերջ անհանգստացայ եւ կիսատ մնաց: Մեքենագրութիւնը կրնայի ամբողջացնել, սակայն նախապէս խոստում մը ունէի. Թումանիա քուզէն մը ունիմ, ծանօթ բժիշկ եւ գիտնական ... Անոր կենսագրականը ուզած էի հինգ տարի առաջ, դրկած էին, բայց չէի կրցած հրատարակութեան պատրաստել: Բարեբախտաբար անիկա յաջողեցայ: Մէկ ամսուան մէջ պատրաստեցի, հիմա Սուրբ Փրկիչի Յունուարի թիւին մէջ լոյս պիտի տեսնէ:

● Մինչեւ այսօր լոյս տեսած ձեր բանասիրութիւնները, յօդուածները զանազան տեղեր ցրուած են. ասոնք բոլորը հաւաքել չէ՞ք խորհիր որ տպենք: Հաւանաբար դո՛ւք ունիք ասոնք միայն:

Գ. Բամպուքճեան. - Անկէ ամիսներ առաջ, Պ. Թովմասեան և Տիկինը (2) դիմած էին, որպէսզի թրքերէն յօդուածները հաւաքածոյի վերածեն: Անոնք ուզեցին որ ըստ սեռի բաժանում ըլլայ. ես ըսի որ երկուքի բաժնենք. մէյ մը զանազան թերթերու, հանդէսներու, տարեգիրքերու մէջ հրատարակուածները զատ հատոր մը ըլլան, Թարիհ վէ Թօփլումը զատ հատոր մը, վերիվարոյ կէս առ կէս են, քառասուներհինգ - յիսունական խուրաքանչիւրը, եւ այդպէս զանազան թերթերու մէջ եղածներու ժամանակագրական կարգով մատենագրութիւնը պատրաստեցի եւ Թովմասեանին յանձնեցի: Թարիհ վէ Թօփլումն ալ մինչեւ 1995, եթէ չեմ սխալիր, մատենագիտութիւն մը պատրաստած է, արդէն կազմուած ալ կայ: Պատրիարքարանն ալ կայ, իրենք ալ ունին անշուշտ: Վերջին անգամ Ֆահրի Արալ Սուրբ Փրկիչ այցելած էր ինծի, ինք ալ հարցուց նոյն բանը, անշուշտ յօժարած էի: Որովհետեւ ուսումնասիրողներու համար օգտակար կրնայ ըլլալ Պոլսոյ պատմութեան Թրքահայոց պատմութեամբ զբաղողներու համար: Միայն թէ, քիչ մը դժուար պիտի ըլլայ զանազան թերթերու, հանդէսներու, տարեգիրքերու պարագան: Հանրագիտարանները նկատի չեմ առած, անիկա կարելի է զատ նիւթ մը կազմել. Ա. Իսթանպուլ Անսիքլօբէտիսի, Բ. Էքրէմ Գօչուի, հոն բաւական յօդուածներ ունիմ, մօտաւորապէս 300-ի չափ մեծ ու պզտիկ յօդուածներ. անկէ վերջը Թիւրք Էտէպիյաթ Թարիհի Անսիքլօբէտիսիին (3) ալ աշխատակցեցայ: Այնուհետեւ Անսիքլօբէտիա Պրիթաննիքայի աշխատակցեցայ, անոնք ստորագրուած չեն. Ա.Պ.-ի մէջի յօդուածները բոլորը չեն ստորագրուած: Վերջին անգամ Իսթանպուլ Անսիքլօբէտիսիին աշխատակցեցայ,

● Բանասիրութիւններէ զատ գրականութեան ալ բրա՞ծ էք Պր. Բամպուքճեան:

Գ. Բամպուքճեան. - Այո, սկզբնական շրջանին աւելի. ունիմ մաս մը հաւաքուած քերթուածներ եւ արձակ էջեր, անոնք, եթէ չիտակը կ'ուզէք՝ 45-ին հաւաքածոյ մը ըրած էի, բայց չհրատարակուեցան, տունն են, շատ տեսրակի մը մէջ են, ատոնք շատ կարեւոր չեն. աւելի կարեւոր ըլլալով Մխիթարի Հայոց Գ՛րքի՛ մանրատառ ռուսերեն քերթերու արձանագրութիւնները կան, Էրզէ 50 տարի առաջ պատրաստած էի, 45-ին եւ նոյն տարին աւարտած էի ու ժամանակագրական դասաւորումը կատարած էի, այդպէս մնացած է, Նիւթական պատճառներով սկզբնական շրջանին չեմ հրատարակած, կրնայ հրատարակուիլ. միայն թէ վերստին խմբագրութիւն մը կ'ուզէ ատիկա, յետոյ ծանօթագրութիւն կ'ուզէ: Ան ալ ուրիշը չի կրնար ընել, ատիկա կարեւոր աշխատութիւններէս է. կը փափաքէի որ լոյս տեսած ըլլար, չեղաւ, որովհետեւ շատ կարեւոր անձեր կան անծանօթ մնացած, մէջը գեղեցիկ ոտանաւորներ, գրական արժէքներ ... որովհետեւ այդ ոտանաւոր տաղանագրերը ընդհանրապէս հարուստ, մեծահարուստ ազնուական ընտանիքները գրել տուած են ատոնք երկար ժամանակ եւ իրենց ժամանակի ամէնէն յայտնի յանգաբաններուն. գրական արժէք ալ ունին:

● Մենք ալ կը խորհինք որ անոնք պէտք է հրատարակուին:

Գ. Բամպուքճեան. - Հիմա հոս եղած տունս դժբախտաբար դժուար է բան մը ընել: Ջեմ գիտեր, Աստուած գիտէ...

● ... Հիմա ի՞նչ ընենք այս Սկիւտարի խնդիրը: Մեզի ի՞նչ պարտականութիւն կ'իյնայ Պր. Բամպուքճեան...:

Գ. Բամպուքճեան. - Միայն թէ այդ սրբագրութիւնը իմ ընելս պէտք է, մէյ մը ձեռագրին վրայ մեքենագրած ժամանակս ամէն փոփոխութիւնները իմ ընելս պէտք է, ծանօթագրութիւններ կ'աւելցնեմ, այդպիսի պարագաներ կան: Ժամանակին Հմայեակ Ուզունեանը կար, Պր. Կարպիսին հայրը, որ Տէր Տրդատ եղած էր: Անիկա ալ զբաղած է այդ գործով, բայց ի՞նչ եղած է, չեմ գիտեր: Մէյ մըն ալ Կիւլպէնկեաններուն Պատմութիւնը կար, անիկա ալ տպագրութեան պատրաստեցի եւ Հիմնարկին ղրկեցի: Պատրաստ պիտի ըլլար, բայց անկարեւոր պատճառաբանութեամբ մը չկրցան հրատարակել, իբր թէ շատ գովասանք կայ եղեր Կիւլպէնկեաններու մասին, կամ իր անձնականին մասին:

Շատ կարեւոր գործ մըն էր, Ղարաբաղէն, Վանէն, Ուչատիններէն ... նախնիքներէն սկսելով մինչեւ մեր օրերը կուգայ, կարեւոր գործ մըն էր:

● Ո՞ւր է ատիկա, տուիք ու չհրատարակեցի՞ն:

Գ. Բամպուքճեան. - Ֆօթօգրիները Կիւլպէնկեան Հիմնարկին ղրկած եմ, օրինակը՝ մէկ օրինակ մը ունիմ, չհրատարակեցին եւ չուզեցին որ հրատարակուի: Պատրիարքն ալ ուզեց, որ հրատարակուի, իրենց՝ «մենք կը հրատարակենք» ըսաւ, սակայն Պատրիարքարանի կողմէ հրատարակութիւնն ալ չուզեցին...:

● Եթէ դուք չկարենաք ընել, բայց եթէ ձեր առողջութիւնը թոյլ չտայ անգամ մը եւս զանոնք ձեռք առնելու, ո՞վ կը թելադրէք, ո՞վ կրնայ ընել ասոնք: Անուն մը կրնա՞ք տալ:

Գ. Բամպուքճեան. - Ջեմ գիտեր չիտակը, գրեթէ չկայ մէկը, Թուրքիա զբաղող մէկը չկայ պատմաբանասիրական աշխատութիւններ կատարող...

● Ձեր գրադարանները եւայլն ամէնը կազմակերպած էք:

Գ. Բամպուքճեան. - Այո՛, այո՛, 7 մասէ կը բաղկանայ, նորէն ձեռքէ կ'անցընէի, տեղի նեղութիւն ունէի, ոմանք բարեկամներու նուիրեցի, Թրքերէն:

Դեռ շատ ալ, ուզածիս պէս բոլորն ալ ձեռքէ չեմ անցուցած, որպէսզի տեղ բացուի միւսներուն: Ամէնէն առաջ պէտք որ առողջութիւնս վերադառնայ: Ապա թէ ոչ՝ դժուար է բան մը ընել,

...նախ կը խորհիմ որ այդ Երեմիա Չէ-լէպիին պատրաստ մասը Թարիհ վէ Թօփ-...ումին տամ. զոնէ այդ մեքենագրուած մասը:

Այդ ալ չէ հրատարակուած: Արդէն ...անցեալ տարի ալ 300-ամեակն էր մահ-...ուան, դժբախտաբար որեւէ արձագանգ ...չգտաւ կարծեմ պոլսահայ մամուլի մէջ. ...պատասխանը չեմ գիտեր:

● Արտասահմանն ալ չգտաւ:

Գ. Բամպուքճեան. - Զգտա՞ւ, ասանկ ...կայ, տխտան գրական դէմքի մը 300-...ամեակը այսպէս անշուք անցընել շատ ...ցաւալի է: Ես թրքերէն յօդուած մը գրած ...մ Թարիհ վէ Թօփլումի մէջ. յետոյ հա-...յերէն ըլլալով, Երեմիա Չէլէպիի Պոլսոյ ...1660-ի հրդեհի պատմութիւնը գիրքի ձե-...ւով հրատարակած եմ:

Ամբողջ հայերէն բնագիրը հրատարակ-...ուեցաւ. անիկա ալ շատ ուրախ եմ որ կա-...րողցայ հրատարակել, որովհետեւ Երե-...միա Չէլէպիի հինգ գլխաւոր գործերէն ...մէկն է: Հիմա միայն տարեգրութիւնը կը ...մնայ...

Ես որ կեանքիս մէջ մէկ վայրկեան պա-...րապ չանցուցի, հիմա այստեղ ամբողջ օրը ...պարապուած եմ, բացի կարդալէն ...շրջապատ անցընելը վիշտ կը պատճառէ ին-...ծի: Գրեթէ միշտ լաւագոյն կերպով ջա-...նացի գործածել ժամանակս, յօգուտ Հայ ...ժողովուրդին:

● Մենք կը հաւատանք որ նորէն պիտի ...տեսնենք ատիկա ընել Պր. Բամպուքճեան, ...որուն համար մի յուզուիք, հաւատք եւ ...յոյս, գիտէք դուք, կրնաք յաղթահարել: ...Ատենս եղէք, երկու երիտասարդներ ...քովն ենք ահա, եկեր ենք...:

Անողոք հիւանդութիւնը կարն ժամա-...նակամիջոցի մէջ ծանր աւեր գործած էր ...Յակոբ Բամպուքճեանի հիւծուած մարմ-...նին վրայ, այդ պատճառաւ ալ կը խրտչէր ...եւ չէր փափաքեր այցելութիւններ ընդու-...նիլ: Միայն քանի մը բարեկամները, ո-...րոնց հետ վերջին շրջաններուն լաւ յարա-...բերութիւններ մշակած էր մեծ բանասէ-...րը, օրընդմէջ այցելելով անոր անմիջա-...կան կարիքները կը հոգային:

...Բաւական յոգնած էր Պր. Բամպուք-...ճեան, այդ պատճառաւ հրաժեշտ առնե-...լով բաժնուեցանք Բանասէրէն, մեր մօտ ...ունենալով այն թանկագին ձայներիզը, ...որը ցաւօք սրտի, շատ շուտ պիտի դառ-...նար «կարապին վերջին երգը»:

Տեսակցեցան՝
ԳԱՐԻՆ ԳԱՐԱԳԱՇԼԸ
ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔ

(1) Պատմութիւն եւ ընկերութիւն:
(2) «Արաս» հրատարակչականին հիմ-...նադիրները: Հրատարակչականը նուիր-...ուած է հայկական գրական կամ բանասի-...րական հատորներու թրքերէնի թարգմա-...նութեան ու հրատարակութեան գործին:
(3) Թրքական գրականութեան պատմու-...թեան հանրագիտարան:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՄԱՐԼՕՆ ՊՐԱՆՏՕ ՁԱՅՐԱՑԱԾ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ

Մարլօն Պրանտօ ջայրացած է Ֆրանսայի Մշակոյթի նախարարին դէմ: «Փարիզի մէջ վերջին թանկօն» ժապաւէնին անմոռանալի հերոսը Փարիզէն անցքի մը առթիւ հրաւէր ստացած է Տուսթ-Պլազիէն. ընդունած է հրաւէրը պայման դնելով որ գլուխ-գլխի իրենց հանդիպումը տեղի ունենայ ամբողջական խորհրդապահութեան մէջ: Հանդիպումին ընթացքին ալ ան համաձայնութիւն տուած է Նախարարին փափաքին որ լուսանկարիչ մը լուսանկարէ զիրենք, իր անձնական ալպոմին համար: Դժուար չէ երեւակայել դիւրաբորբոք արուեստագէտին զայրոյթը երբ այդ լուսանկարը տեսած է «Մաչ»ի յաջորդ թիւին մէջ...:

ԽԱԽՏԱԾ ԱԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Համոզուելէ ետք թէ ծանրօրէն հիւանդ է Ռուսաստանի նախագահը, անոր սրտի գործողութեան ենթարկուելու որոշումը մեծ զարմանք պատճառեց բոլորին: «Նոր ժամանակներ» շաբաթաթերթը տեղ տուած է Ելցինի քարոզչական որմազդին ուր կար հետեւեալ արձանագրութիւնը. «Քըւէարկեցէ՛ք ձեր սիրտով»: Այդ հրահանգը մեկնաբանելով թերթը գրած է. «Սրտի գործողութիւն» Խորհրդային ղեկավարները մինչեւ իրենց մահը հիւանդ չէին ըլլար: Ելցին խախտեց այս աւանդութիւնը»:

ՔԱՋԱՌՈՂՋ ՆՈՐԱԾԻՆԸ

Օգոստոս 16-ին Լեհաստանի քաղաքներէն Քրաքովիայի մէջ ծնած է հսկայ մանուկ մը. լոյսը յապաղումով հաղորդուած է լրատուութիւններուն որովհետեւ ծնողքը չէ ուզած որ լրագրողներ խանգարեն նորածինին առաջին պահերը: Մատթէոս կոչուած հերոսը ծնած է 7 քիլօկրամ, 70 սանտիմեթր հասակով: Տեղեկութիւնները կ'ըսեն թէ ան ու իր մայրը քաջառողջ են: Ծննդաբերութիւնը տեղի ունեցած է բնական պայմաններու մէջ ու առանց բարդութեան:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ԲԱՐՁՐԱՑԱԾ Է ԴՊՐՈՑԻՆ ՆՈՐ ՇԷՆՔԸ

Լիոնի Մարգարեան - Փափազեան ամէնօրեայ վարժարանին նոր շէնքին կառուցումը կը յառաջանայ արագընթաց: Բարձրացած է ան արդէն: Կը մնայ աւարտել ներքին կազմաւորումները եւ, անշուշտ, յետոյ՝ կահաւորումը: Ուրիշ խօսքով, կայ տակաւին աշխատանք եւ՝ անհրաժեշտութիւն նիւթական նոր միջոցներու, ունենալու համար, չորս մակարդակի վրայ, ներկայանալի կառոյց մը, եկեղեցւոյ կից:

Ցոյց տալու համար համայնքին թէ ի՛նչ խրախուսական վիճակի մէջ է ձեռնարկը, Ազգային Միութեան վարչութիւնը կազմակերպած էր, Սեպտեմբեր 26-ի իրիկունը, ընդունելութիւն մը, նոր շինութեան կից, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ:

Ներկայ էին շարք մը անձեր, անձնաւորութիւններ որոնք մօտէն կը հետաքրքրուին հայապահպանման հարցերով:

Հոն էին, Նորվան Եպիսկոպոսի եւ նախագահ Ռոպէր Տօնիկեանի եւ անոնց գործակիցներու կողքին, գլխաւոր բարերարուհի Տիկին Մարգարեան, Հայաստան Հիմնադրամի Ֆրանսայի նախագահ Պետրոս Թերզեան, Լիզպոնէն Ռոպէրթօ եւ Տիկին Կիւլպէնկեան, Հ. Բ. Ը. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին պատուոյ նախագահ Սեդրակ Սանճեան, համայնքին բարերարներէն Սերժ Մանուկեան Արթիւր եւ Արման Պահատուրեան, Արման Մկրտիչեան եւ ուրիշներ, քանի մը տասնեակ Հայուհիներ, Հայեր՝ որոնք կը մասնակցին միշտ այսպիսի հաւաքոյթներու եւ կը ջանան իրենց օժանդակութիւնը բերել մանաւանդ դպրոցին կենսունակութեանը: Ներկայ էր նաեւ, պահ մը, Վահէ Մուրատեան, Հիմնադրամին կեդրոնական Ֆրանսայի նախագահը:

Նախատեսուած էր Ֆրանսայի մէջ Հայաստանի դեսպան Վիգէն Չիտէչեանի ներկայութիւնը: Չէր կրցած գալ, պարագաներու բերմամբ:

Խօսք առին Ազգային Միութեան նախագահ Ռոպէր Տօնիքեան, Պետրոս Թերզեան, Ռոպէրթօ Կիւլպէնկեան, Նորվան Եպիսկոպոս եւ վարչութեան փոխ-նախագահ Փօլ Աքէլեան: Այս վերջինը տուաւ ձեռնարկին նիւթական ներկայ կացութիւնը եւ հրաւիրեց ժողովուրդը նպաստել անոր բարելաւման:

Պր. Թերզեան նշեց որ Հիմնադրամը միշտ պատրաստ է, իր կարողութեան չափով, սատարելու Ֆրանսայի մէջ հայ դպրոցին: Իր նախագահած կազմակերպութիւնը երեք հարիւր հազար ֆրանք կը տրամադրէ Լիոնի շինութեան համար: Ճշդեց որ այս յատկացումները կը կատարուին շնորհիւ նախատեսուած վարչական ծախքերու խիստ հսկողութեան, խնայողութեան եւ ոչ ի վնաս Հայաստանի մէջ կատարուած ու տակաւին ձեռնարկելի աշխատանքներուն: Ծանօթ է որ Հիմնադրամը որոշած է իր տարեկան հասոյթին հինգ առ հարիւրը յատկացնել Սփիւռքի կարիքներուն, մանաւանդ դպրոցներու:

Պր. Թերզեան չեշտեց որ Հայաստանի մէջ ճամբաներու շինարարութիւնը, մանաւանդ սահմանային շրջաններու մէջ, կը շարունակուի, կապելու համար հայրենիքէն դուրս ապրող Հայերը Երեւանի հետ:

Պր. Կիւլպէնկեան յիշեցուց իր ծառայած հաստատութեան, Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկի դիրքը հայ դպրոցներու հանդէպ: Սկզբունք՝ օգնեցէք դուք ձեզի, Հիմնարկն ալ կը բերէ ձեզի իր օժանդակութիւնը: Ըսաւ՝ «Լիոն այդ պայմանը յարգած է»: Հիմնարկը հարիւր հազար տալար կը տրամադրէ վարժարանին նոր շէնքին համար:

Նորվան Եպիսկոպոս եւ Ռոպէր Տօնիկեան շնորհակալութիւն յայտնեցին թէ՛ Կիւլպէնկեան Հիմնարկին եւ թէ Հիմնադրամին վարչութեան, իրենց կարեւոր յատկացումներուն համար:

Եպիսկոպոսը յիշեցուց ներկաներուն թէ Կիւլպէնկեան Հիմնարկը ծանօթ է Լիոնի մէջ իր օժանդակութիւններով: Անոր շնորհիւ է որ քաղաքին կաթողիկէ համալսարանին մէջ կան, քանի մը տարիներէ ի վեր հայագիտութեան դասընթացքներ:

Եպիսկոպոսը գրուատեց նաեւ Պետրոս Թերզեանի պատկառելի աշխատանքը, ի վնաս, յաճախ, իր անձնական զբաղումներուն:

Նորվան Եպիսկոպոս նոյն առաւօտ խակ վերադարձած էր Էջմիածինէն: Իրեն հետ բերած էր յուշանուէր մը Պր. Կիւլպէնկեանին համար եւ ուրիշ մը՝ Պր. Թերզեանին: Տուաւ զանոնք: Սրահը ծափահարեց երկու հիւրերը: Ուրախ էր նաեւ Եպիսկոպոսը: Իր ձեռներէցութեամբ ընկլուած գործը, ամէնօրեայ դպրոցը, մօտ էր հասնելու նոր հանգրուանի մը:

Ընդառաջ երթալով Փօլ Աքէլեանի հրաւէրին, ներկաներէն շատեր մասնակցեցան հանգանակութեան ի նպաստ շինութեան ծախքերուն: Գումար՝ շուրջ հարիւր հազար ֆրանք: Կաթիլ մը՝ տասնեակ մը միլիոն ֆրանքի պիւտճէի մը համար, ներառեալ հողին արժէքը՝ որ վճարուած է արդէն:

Լիոնի Մարգարեան - Փափազեան ամէնօրեայ վարժարանին նոր շէնքին շինութիւնը ու կահաւորումը պէտք ունին տակաւին լայն օժանդակութեան: Պէտք ունին բարերարներու, թէ՛ Ռոն - Ալփ նըրջանէն, թէ՛ աւելի հեռուներէ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

- Այս շոգենաւը երկու մարդ մտած է քիչ մը առաջ, որոնք անցագիր չունին ու փախչելով եկած են հոս, պէտք է որ այդ մարդիկը մեզի յանձնէք:
- Այստեղ ֆրանսական հող է, պատասխանեց նաւապետը, մարդ չենք կրնար յանձնել ձեզի:
- Բայց այդ մարդիկը ոստիկաններուն զիմադրելով ներս մտած են:
- Այդ մեր գիտնալիք բանը չէ:

Գոմիսէրը դարձեալ պնդեց: Մարդը կարծես կը վախնար թէ երկու հայ պատկառ պիտի ջարդուէր:

Նաւապետը ի վերջոյ բարկացած գոչեց.

- Դո՛ւրս հանեցէք այս մարդիկը:

Թարգմանը բացատրեց գոմիսէրին որ այլեւս աւելորդ էր պնդելը եւ թէ լաւագոյն էր հեռանալ իսկոյն՝ առանց տեղի տալու բռնի միջոցներու:

Գոմիսէր ու ոստիկան հեռացան դըժգոհ կերպարանքով:

Բայց ահա՛ քիչ ետքը բո՛ւն իսկ մարգասպան խուժանը եկաւ շարուեցաւ շոգենաւին առջեւ, - ո՛վ գիտէ, թերեւս գոմիսէրին դրդումով, - ու պահանջեց որ շոգենաւին մէջ գտնուող Հայերը իրենց յանձնուին:

Ութսուն հոգիի չափ բազմութիւն մը այսպէս կը պոռար կը կանչէր քարափին վրայ, նոյնիսկ վեր ելլելու սպառնալիքներ ընելով:

Այն ատեն նաւապետը ֆրանսական դրօշակ մը բերել տուաւ ու հրամայեց որ զայն տարածեն սանդուխին վրայ վերէն մինչեւ վար, յետոյ ըէվոլվէրով զինուած երկու նաւազ կանգնեցուց սանդուխին գլուխը եւ Թարգմանին միջոցաւ վարը կեցող խուժանին հասկցուց թէ ո՛վ որ դրօշակին վրայ կոխելով համարձակի վեր ելլել, իսկոյն ըէվոլվէրի հարուածը պիտի ընդունի:

Այս ազդարարութեան հմայքը վայրկեանական եղաւ: Սօփաճիները մէկիկ մէկիկ մաքսատունէն անցան ու աներեւոյթ եղան:

Ա՛լ անկէ ետքը շոգենաւին մօտեցող չեղաւ: Բայց նաւապետը զգուշութեան համար շոգենաւը մէկ մեթրի չափ հեռացուց քարափէն՝ անակնկալ յարձակումի մը չենթարկուելու մտածումով:

Մէսաժըրի ընկերութեան գործակատարը եկած էր շոգենաւ, որմէ իմացանք թէ ի՛նչ ահեւելի բաներ տեղի կ'ունենային դուրսը:

Նաւապետը զիս ներկայացուց անոր ըսելով.

- Ահաւասիկ հայ խմբագիր մը, որ հազիւ ազատեցաւ խուժանին ձեռքէն հոս ապաստանելով:

- Շատ լաւ, պատասխանեց գործակատարը, որ դեղին մօրուքով անձ մըն էր, կը խրատեմ որ դուրս չելլէք բնաւ:

- Արդէն դիտաւորութիւն ունիմ այս շոգենաւով Պոլսէն մեկնելու, ըսի:

- Ձեզ մինչեւ Մարսէյլ ձրիաբար կը տանինք, եթէ երբեք դրամ չունիք վրանիդ, առաջարկեց գործակատարը:

- Ո՛չ, դրամ ունիմ եւ կ'ուզեմ վճարել, ըսի, ու Մարսէյլ պիտի չերթամ՝ այլ Փիրէա:

- Աւելի լաւ ուրեմն:

Եւ իսկոյն երկրորդ կարգի տոմսակ մը առի Փիրէայի համար:

Ոսկերիչ ծերունին մեծ մտատանջութեան մատնուած էր, խեղճ մարդը իր կինն ու զաւակները կը մտածէր եւ հակառակ իր անցուցած վտանգին՝ կը խորհէր դուրս ելլել ու Բանկալթի իր տունը երթալ: Հազիւ կրցանք զինքը համոզել որ մնար գոնէ մինչեւ առտու, մանաւանդ կը յուսայինք թէ ա՛լ հետեւեալ օրը ամէն բան պիտի հանդարտէր:

Քարափին վրայ ո՛րեւէ ձայն չէր լըսուեր այլեւս եւ ամէն բան խաղաղած կը թուէր, միայն ատեն ատեն հրացանի ձայներ կը լսուէին հեռուէն:

Ամէնքս ականջ դրած մտիկ կ'ընէինք՝ առանց որոշապէս գիտնալու թէ ի՛նչ կ'անցնէր կը դառնար դուրսը:

Շոգենաւին մէջ նոր մարդիկ ապաստանած էին, երեք կին եւ երիտասարդ մը, ամէնքն ալ Ֆրանսացի: Անոնցմէ զատ կար նաեւ ծերունի ռուս մը իր աղջկան հետ, որոնք արդէն շոգենաւին մէջ կը գտնուէին: Մօտեցայ իրենց, ամէնքն ալ յուզուած ու շփոթած կը խօսէին:

Ոչ ոք ստոյգ բան մը գիտէր անցած դարձածէն: Հրացանի եւ ռումբի ձայներ լսած էին, յետոյ տեսած էին որ խանութները բոլորը կը գոցէին ու ամէն մարդ կը փախչէր, իրենք ալ, քարափին մօտերը գտնուած ըլլալով՝ շոգենաւը ապաստանած էին:

(Շար. 15)

(Շար. Ա. էջէն)

Տոնոյեան (Մինասեան 63րդ), Մխիթարեան — Ասատուրեան, Միքայէլեան (Տէր-Պետրոսեան 70րդ)։ Մարզիչ՝ Խորէն Յովհաննիսեան։

Ներկայիս Հայաստան դասաւորման 2-րդ տեղը կը գրաւէ։ Գլուխն է Ուկրանիա 6 կէտով, Հայաստան ունի 2 կէտ, 3-րդ դիրքի վրայ են Հիւսիսային Իրլանտա եւ Փորթուկալ (1-ական կէտ), Ալպանիա եւ Գերմանիա դեռ բնաւ չեն խաղացած։

Հայաստանի յաջորդ խաղը Գերմանիոյ դէմ է, Հոկտեմբեր 9-ին։ Հայաստանի այս ծայր աստիճան խճողուած ժամանակացոյցին (երկու մրցում հինգ օրուան ժամանակամիջոցի մը մէջ) եւ Հայաստան — Գերմանիա խաղին տեղի ունենալուն կապակցութեամբ յառաջացած վէճերը ծնունդ կ'առնեն նոյն դրդապատճառէն, որ կ'առընչուի ՖԻՖԱ-ի խիստ պահանջներուն, ինչ կը վերաբերի ապահովութեան եւ յարմարաւէտութեան պայմաններուն հիւրընկալող երկրին կողմէ երաշխաւորման։ Հայաստանի «դժուար» ձմեռները նկատի առնելով մրցումին թուականը յառաջացուած է նաեւ գերմանական հաւանական բողոքներու ալ առաջքն առնելու մտահոգութեամբ, ինչ որ ապարդիւն եղած էր եւ խօսք կար մրցումը այլ երկրի մը մէջ խաղալու մասին։ Սակայն վերջին պահուն բարդութիւնները հարթըւած էին եւ խաղին տոմսակներն ալ արդէն ամբողջութեամբ սպառած։

ՖՐԱՆՍԱ — Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ 0 — 1 պարտուեցաւ Սէն-Պրիէօյէն եւ ընդհ. դասաւորման մէջ ալ նահանջեց, 18-րդէն 19-րդ տեղը իջնելով (12 կէտ)։ Այժմ, Բ. դասակարգի դասաւորման գլուխն է Թրուա 22 կէտով, 22-րդ և վերջին դիրքի վրայ է Շաթըրու 7 կէտով։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 12, տօն է Սրբոց Թարգմանչաց Վարդապետացն՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէսի Քերթողին, Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն եւ Ներսիսի Կլայեցւոյն։

Տօն է ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ Գիւտի Նշանագրացն Հայոց եւ Թարգմանութեան Սուրբ Գրոց։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10—ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը գործ կը փնտռէ, անձի մը մօտ ընկերութիւն ընելու, խնամք տանելու, ճաշ պատրաստելու համար, նախընտրաբար բնակութեամբ։

Հեռաձայնել Տիկին Օհանեանի։

47 — 53 — 04 — 82

DADERIAN

ŒUVRES RECENTES

Exposition du 10 au 30 Octobre
du mardi au samedi de 14h30 à 19h

GALERIE ESTEVE
3, rue Jacques Calot, Paris 6e

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

[illegible]

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՄՕՌԻՍ ՏԷՐ — ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻՆ ՀԵՏ
Նախաձեռնութեամբ՝
Լէ Ռոշ տէօ Գօնտրիէօյի
Թաղապետութեան

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 12, կէսօրէ ետք ժամը 14.30—էն 18։

Քաղաքապետարանին շէնքին մէջ կը ցուցադրուին նկարիչ Մօռիս Տէր — Մարգարեանին գործերը՝ իւղաներկ պաստառներ, վիմագրութիւններ, խեցեգէն անօթներ, երկաթաթիթեղէ գործեր ինչպէս նաեւ զանազան հատորներու համար պատրաստուած պատկերներ։

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի Ժան Անտերսոնի եւ Անդրէ Փիքոնի՝ «Der Markarian tout simplement» տեսերիզը։

Ժամը 18—ին՝ գինեձօն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի Սէն—Ժերոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը, իր բոլոր ընկերուհիները ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 9, ժամը 18.30—ին

32, avenue Saint Jérôme, Salle C. A. Q.

INFORMATIONS
CULTURELLES

Autour de l'Exposition
ARMENIE
entre Orient et Occident

«ETRE ARMENIEN EN FRANCE»
TABLE RONDE animée par
Jean LEBRUN
(Journaliste à France-Culture)
Mercredi 9 Octobre à 18 heures 30
Auditorium de la Galerie Colbert
(2, rue Vivienne - 6, rue des Petits-Champs
Paris 2ème).

— Entrée libre —

Le Centre Culturel SAINT MESROB

vous invite à une RENCONTRE avec
RAYMOND H. KEVORKIAN
Commissaire de l'Exposition
«ARMENIE ENTRE ORIENT ET OCCIDENT»
à la Bibliothèque Nationale de France.

Présentation de l'exposition ainsi que du Catalogue et de la cassette-vidéo qui lui sont consacrés

le Jeudi 10 Octobre à 20h45
au Centre Culturel Saint-Mesrob,
10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Métro: Cardinal Lemoine/Monge

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE
REGION MARSEILLE

Présente

NAVASART

Ensemble folklorique de Danse de Paris

à l'AUDITORIUM
DU PALAIS DES CONGRES
le Samedi 19 Octobre à 20 h 30

— P.A.F.: 120 F. —
Tél. : 91 77 61 66 / 91 93 59 07.

MARSEILLE

l'UGAB — *Jeunes organise*

sa SOIREE de RENTREE

Samedi 12 Octobre
à partir de 22 heures
— *D. J. Sako & Avo* —
P.A.F.: 80 F. + 1 consommation
Membres: 60 F. + une consommation
327, Boulevard Michelet
Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45

Sous la présidence de **René Rouquet**, Sénateur-Maire d'Alfortville

— 1976-1996 —

20e Anniversaire de la Maison de la Culture Arménienne

du 11 au 19 Octobre

Vendredi 11 Octobre — 19h — Salle des Fêtes— rue Voltaire
- **SOIREE D'OUVERTURE** (sur invitation)
en présence de nombreuses personnalités;

Samedi 12 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
SOIREE MUSIQUE ET DANSE
avec **l'Ensemble Jean-Pierre Nergararian**
et **Les Ballets Gayané**

Vendredi 18 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
- **SOIREE THEATRE ARMENIEN**
«La Belle-Mère» par la **Cie Narek Dourian;**

Samedi 19 Octobre — 20h — Salle des Fêtes
- **DINER DE CLOTURE**
Animation tzigane par **Les Ballets Gayané**
Seconde partie : soirée dansante avec les **D.J. Souren** et **Raffi.**

—— La **M C A** sur **AYP FM 99.5** ——
Samedi 12 — 10h15
- **«Cartes sur table»: Les 20 ans de la M C A**
Mercredi 16 — 10h15
- **«Que sont les anciens élèves devenus?»**

Dimanche 13 Octobre — 11h — Eglise Apostolique Arménienne
- **MESSE DE REQUIEM à la mémoire des Fondateurs disparus.**

Renseignements et réservations :
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville : 9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél. : **43 76 55 89**

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Դեկտեմբեր 14 / 15

5EME GRANDE BRADERIE DE NOEL

«Շէն — Ֆրանս»

Հ.Մ.Մ.
HOMENMEN
1921

ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՇ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

տօնելու համար ՄԱՅՐ ՀՄՄ-ին 75-ԱՄԵԱԿԸ
ԵՒ
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՄՄ-ին «ՄԱՐՏԻԿ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
10-ԱՄԵԱԿԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 12
L'OREE DU BOIS (Porte Maillot) — PARIS
շքեղ սրահին մէջ, ժամը 20-էն սկսեալ

Մասնակցութեամբ՝

ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ-Ի
ԵՒ
ՊԵՐՃ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ-Ի

Réservations : 43. 78. 93. 25.
— Ճախքերու մասնակցութիւն —

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 9
MERCREDI
9 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

ՀԲԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.958

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

72e ANNEE — N° 18.958

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼՖԱՍԹԻ (Հիւսիսային Իրլանտա) րաւը գտնուող բրիտանական զինուո-րական կայանին մէջ իսկ է որ երկու ռումբեր պայթեցան Հոկտեմբեր 7-ի ի-րիկունը: Շուրջ 30 վիրաւորներ կային եւ կասկած չկար որ ԻՐԱ-ի կողմէ գործուած ոճրափորձ մըն է: Նախապէս լուր տրուած էր, ինչպէս կ'ըլլայ ընդհանրապէս եւ վարչապետը, որ Պուրնմաութի մէջ կը նախագահէր իր կուսակցութեան համագումարին, «բարբարոս եւ անօրակելի» կոչեց ոճրափորձը:

ԳԼԻՆԹԸՆ – ՏՈԼ ճակատումը հեռատեսիլէն շատ բան չփոխեց եղած նախատեսութեանց վրայ: Գլինթըն միշտ 15 – 20 կէտ առաւելութիւն մը ունի հարցախոյզերու մէջ: Ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 5-ին:

ԳՈՐՍԻՔԱՅԻ ԷՖ – ԷԼ – ԷՆ – ՍԷ-ի «պատմական ճիւղը» տէր եղաւ Պորտոյի քաղաքապետարանին դէմ գործուած ոճրափորձին: Այս ձեւով, ասպարէզ կը կարդայ Հանրապետութեան, մինչ Ժիւփէ կը կրկնէ որ կառավարութիւնը վճռած է պայքարիլ, ա'յս ահաբեկչութեան ալ դէմ, ինչպէս անցեալ տարի պայքարեցաւ ահաբեկչութեան այլ ձեւերու դէմ: Վերջերս զորսիքական այս շարժումը յայտարարած էր որ ահաբեկչութիւնը պիտի փոխադրէ ցամաքամասին վրայ: Էֆ – ԷԼ – ԷՆ – ՍԷ – պատմական ճիւղը շուրջ 300 հոգիէ բաղկացած է, որոնցմէ ...-ը մարզուած են ֆիզիքական գործողութիւններու եւ ահաբեկումներու համար: Ոմանց կարծիքով այս արարքները յուսահատութեան արտայայտութիւն են:

ԲՐԻՒՍԷԼԻ ՕԹԱՆ-ի կեդրոնատեղին այցելեց, Հոկտեմբեր 8-ին, զօրավար Լերէդ եւ ընդունեցաւ մեծ պատիւներով, հակառակ անոր որ իր միակ տիտղոսն է ռուսական Ապահովութեան Խորհուրդի նախագահի հանգամանքը: Խօսակցութեանց նիւթը կը վերաբերէր գլխաւորաբար Ատլանտեան Ուխտի ընդլայնման արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն: Լերէդի համար Ռուսաստանը եւ ՕԹԱՆ-ը հիմնական որոշումներ պէտք է առնեն միասին, զանոնք գործադրեն միասին եւ միասին ալ ապահովեն անոնց հաջողութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ, կ'ըսէ Լերէդ, ՕԹԱՆ-ի ընդլայնման հարցը գալ սերունդին հարցը պէտք է ըլլայ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նախագահը՝ Էզէր Վայզման, Հոկտեմբեր 8-ին, կ'ընդունէր Ե. Արաֆաթը իր անձնական ապարանքին մէջ, Միջերկրականի ափին: Պաշտօնական առաջին հրաւէրն է որ եղած էր պաղեստինեան ղեկավարին: Այս ձեւով, Վայզման իր աշխատաւորական կուսակցութեան անդամ է, կ'ուզէ օգնել խաղաղութեան ընթացքին, զոր վտանգուած կը նկատէ վերջերս:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ կը սպառնայ խզել դիւանագիտական իր յարաբերութիւնները ...ալթեան երեք հանրապետութիւններուն հետ, եթէ այս վերջինները ճանչնան Չէչէնիան որպէս անկախ Պետութիւն: Այս ազդարարութիւնը եղած է երեք դեսպանատուներուն:

ՇՎԱՐՆԱՁԷ ազդարարութիւն մը բրաւ Ռուսաստանի ինչ կը վերաբերի Վրաստան գտնուող զինուորական անոր կայաններուն: Կ'ըսէ թէ Մոսկուա չի կրնար պահել իր այդ կայանները, եթէ չօգնէ Վրաստանի որ վերադառնէ Աբխազիոյ անջատողական շրջանը եւ իր բոլոր կապերը չխզէ այդ անջատողականներուն հետ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐԸ մերժեցին իրենց իմփրիմաթուրը (տպելու արտօնութիւն) «Քրիստոնեայ համայնքներու Աստուածաշունչ»ին, որ ժողովրդական թարգմանութիւն մըն է Աստուածաշունչին, կարգ մը հակասեմական հատուածներու պատճառաւ: Մեծ աղմուկ հանած էր այս առընչութեամբ 1995-ին եւ անցեալին ալ հեղինակները (երկու աբբաներ) եւ հրատարակիչը դատի քաշուեցան ԼԻՔՐԱ-ի կողմէ եւ դատարանը վճռեց կարգ մը գլուխներու ջնջումը:

ՍԵՐԺ ԺԻՐՐԻՔ հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկառօ»ի տնտեսական յաւելուածին (Հոկտեմբեր 8) Թոմսոնի սեփականաշնորհման մասին: Ալքաթէլ Ալսթոմի տնօրէն նախագահը կը շեշտէ որ նպատակն է ստեղծել ելեկտրոնիկի առաջին համաշխարհային խումբերը: Կ'ըսէ նաեւ թէ նիւթական որեւէ նեցուկի պէտք չունի իրագործելու համար գործողութիւնը:

ՄԱՄՈՒԼ

«FINANCIAL TIMES»

(Հոկտեմբեր 5/6)

«ՄԻՋՈՑԸ ԿԸ ԼԱՑՆՆԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ԱՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԻՋԵՒ»

Այսպէս խորագրուած գրութիւնը որուն ընկերացած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի մէկ լուսանկարը, լայն տեղ կու տայ քըւէարկութեան ու քուէներու հաշուումին ընթացքին կատարուած ապօրինութեան պնդումներուն, շեշտելով որ ժողովուրդը մեծ հակակրանք ունի իր նախագահին հանդէպ: Անոր գլխաւոր պատճառը այն է որ զինք կ'ամբաստանեն իրենց կացութեան նկատմամբ կատարեալ անտարբերութեամբ:

Անդրադառնալէ ետք արդիւնքներու հըրապարակումին յաջորդած պատահարներուն, ցոյցին, բախումներուն, լրագրողը կը մէջբերէ երեւանցիի մը խօսքը թէ ժողովուրդը յոգնած ու զզուած է կեանքի այս պայմաններէն: Բոլորը կը մտածէին որ նոր դէմք մը պիտի գար իշխանութեան ու հաց ու կարագ պիտի տար իրենց: Անոնք չմտածեցին թէ այդ յոյսերը անհիմն էին եւ թէ կատարուածը իշխանութեան պայքար էր:

Տեղ կը տրուի նաեւ արեւմտեան դիւանագէտներու, դէտերու տպաւորութիւններուն: Անոնք եւս Լ. Տէր-Պետրոսեանը անտարբերութեամբ, ինքնագոհութեամբ կ'ամբաստանեն:

Լրագրողը հանդիպում ունեցած է Պ. Հայրիկեանի հետ որ արտայայտուելով Խորհրդարանի ցոյցին մասին, ըսած է թէ Վ. Մանուկեան ուզեց ուժի ցուցադրութիւն մը ընել, առանց հետեւանքներուն մասին մտածելու:

Նոյն ցոյցը լրագրողին երեւանցի խօսակիցին համար առիթ մըն էր ցոյց տալու իր պոռթկումը եւ այդ առիթը չփախցուց: Իշխանութիւնը տեսաւ թէ ինչ կրնայ պատահիլ:

Բ. Նաւասարդեան որ Երեւանի մամուլի ակումբին նախագահն է, անդրադառնալով ժողովուրդին այդ պոռթկումին, կ'ըսէ թէ Լ. Տէր-Պետրոսեան կրնայ արհամարհել, անտեսել զայն, բայց չի կրնար նոյն բանը ընել Համաշխարհային Դրամատան որ 110 միլիոն տոլարի վարկ տրամադրած է Հայաստանի: Պատահարները մինչեւ իսկ կասկածի ենթարկելու զօրութիւնը ունին Հայաստանի մէջ ժողովրդավար կարգերու հաստատումը, արեւմուտքցի դիւանագէտի մը համաձայն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ ԽՆԴԻՐՈՅ ԱՌԱՐԿԱՅ

ՊԱՐՈՅՐ ՀԱՅՐԻԿԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Նախագահական ընտրութեան արդիւնքները միշտ խնդրոյ առարկայ կը մնան եւ կատարուած հաշիւներն ալ չեն կրնար յստակացնել կացութիւնը: Վարչական մէջ, նոր հաշուեքննութեան ձեռնարկած էին Օ-Է-Ս-ՍԷ-Ը-ի 89 դէտերը չաբթուան սկիզբը, ստանալէ ետք ալ Խաչատուր Բեգլերջեանի նամակը («Յառաջ», Հոկտ. 5) եւ վերջնական տեղեկագիրը (ոխ փոքր) պէտք է հրապարակեն այս օրերս, սկզբունքով Հոկտ. 9-ին: Կը թուի սակայն թէ անոնց եզրակացութիւնը բան պիտի չփոխէ եւ Երեւան որեւէ տրամադրութիւն չունի Բ. փուլի մը կամ նոր ընտրութեան ձեռնարկելու: Այս ամբողջը չի կրնար անշուշտ քօղարկել տիրող անախորժ մթնոլորտը, որ ոչ ոքի կրնայ նպաստել: Ոչ Լ. Տէր-Պետրոսեան պէտք ունէր գրգռութիւն ստեղծելու բաժակ ի ձեռին, իր յաղթանակը տօնելով հեռատեսիլէն, երբ դեռ արդիւնքները չէին յայտարարուած, ոչ ալ ընդդիմադիրները Ազգ. Ժողովին վրայ յարձակելու եւ նախագահ ու փոխ-նախագահ խոշտանգելու: Բայց, եղածը եղած է եւ հետեւանքներն ալ բացայայտ ու աւելի քան ցաւալի են:

⁂

Պարոյր Հայրիկեան, մամուլի ասուլիս մը տուած է իր բնակարանը, Հոկտ. 4-ին: Կրկին անդրադառնալով Սեպտ. 25-ի դէպքերուն, ան պատասխանատուութիւնը կը թողու Վազգէն Մանուկեանի վրայ, ինչպէս ըրած էր արդէն Ազգ. Ժողովի արտակարգ նիստին: Կ'ըսէ թէ Ազգ. Ժողովի վրայ յարձակումը չէր նախապատրաստուած եւ դաւադիր բնոյթ չունէր: Ասուլիսի վերջաւորութեան Պարոյր Հայրիկեան ըսած է որ Հայաստանի մէջ մարդու իրաւունքներու նման զանգուածային ոտնակոխում չէ եղած նոյնիսկ նախկին ամբողջատիրական վարչակարգի օրով...: Գալով Ազգ. Ժողովի նախագահին եւ փոխ-նախագահին վրայ «ձեռք բարձրացնելը», կարելի է ընդհանուր կերպով դատապարտել եւ վերջ:

⁂

Լ. Տէր-Պետրոսեանի մամուլի քարտուղար Լեւոն Զուրաբեան պատասխանելով «Լրաբեր» թերթի աշխատակիցին այն հարցումին թէ նախագահը ի՞նչ կը մտածէ Վազգէն Մանուկեանի Սահմանադրական Դատարանի դիմումին մասին, ըսած է. – «նախագահը ողջունում է այդ քայլը եւ ափսոսանք յայտնում որ ընդդիմութիւնը ի սկզբանէ չընտրեց այդ ճանապարհը: Սահմանադրական Դատարանի ցանկացած որոշումը նախագահը կ'ընդունի որպէս վերջնական»:

⁂

Միացեալ – Նահանգներու Հայկական Համագումարը (Արմինիըն Էսըմպլի) իր մտահոգութիւնը յայտնած է Հայաստանի իրադարձութեանց առթիւ եւ կոչ ըրած իշխանութիւններուն եւ ընդդիմութեան առաւելագոյն հանդարտութիւն ցուցաբերելու:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 7/8)

ՍԵՒԾՈՎԵԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻ ՆԻՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 4-ին, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային մէջ տեղի ունեցած է Սեւծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան խորհրդարանական վեհաժողովի մշակոյթի, կրթութեան եւ ընկերային հարցերու յանձնաժողովի նիստը որուն բացման խօսքը կարդացած է Ազգային Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեան: Որպէս օրակարգի նիւթ քննարկուած են սեւծովեան շրջանի մշակութային ժառանգութեան պահպանման, տեղահանուածներու իրաւունքներու եւ ընկերային ապահովութեան, երաշխաւորման հարցեր, ինչպէս նաեւ շրջանի երկիրներու պատմութեան ուսումնասիրութեան ծրագիրներու նիւթական մատակարարման խնդիրներ:

⁂

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ Ս. ՏԷՐ – ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երեւանի Պետական համալսարանին մէջ Հոկտեմբեր 3 – 4 – 5-ին տեղի ունեցած «Հայ արուեստը եւ ճարտարապետութիւնը» վերնագիրով միջազգային գիտաժողովը նուիրուած է Սիրարփի Տէր – Ներսէսեանի ծննդեան 100-ամեակին: Նստաշրջանը ողջունած է Գարեգին Ա.: Ս. Տէր – Ներսէսեանի կեանքն ու գիտական վաստակը ներկայացուցած է արուեստագիտութեան թեկնածու Լեւոն Զաքարեան: Եղած են բազմաթիւ զեկուցումներ:

Գիտաժողովը կազմակերպուած է ԻՒՆԷՍՔՕ-ի հովանաւորութեան ներքեւ:

⁂

ՖԻՏԷ-Ի ՆԱԽԱԳԱՀԸ Լ. ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄՕՏ

Հոկտեմբեր 3-ին Լ. Տէր – Պետրոսեան ընդունած է Ճատրակի միջազգային Դաշնակցութեան ՖԻՏԷ-ի նախագահ՝ Իլիումժինովը եւ Ճատրակի Հայաստանի Դաշնակցութեան նախագահ Վանիկ Զաքարեանը: Լ. Տէր – Պետրոսեան շնորհաւորած է Իլիումժինովը ՖԻՏԷ-ի նախագահ վերընտրուելուն առթիւ, իսկ այս վերջինն ալ 32-րդ ողիմպիականներուն համար շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք Հայաստանի նախագահին, անոր յանձնած է ՖԻՏԷ-ի մեծ վարպետներու յատուկ շքանշան:

⁂

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԻՋՊԵՏԱԿԱՆ ՆԻՍՏ

Ռուսաստանի Հիւլէական ուժանիւթի փոխ – նախարարին գլխաւորած ռուսական պատուիրակութիւն մը աշխատանքի երկօրեայ այցելութեամբ Հայաստան գացած է: Պատուիրակութիւնը մասնակցած է հայկական հիւլէակայանի գործունէութեան եւ ապահովութեան խնդիրներուն նուիրուած միջպետական կառավարական յանձնաժողովի նիստին: Այս յանձնաժողովը արդէն երեք տարի է աշխատանք կը ծաւալէ եւ այս մէկը աշխատանքի 27-րդ հանդիպումն էր:

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ՄՆԱՅՈՒՆԸ...

Բաժանումի պահը հասած է, եւ մենք կը հետեւինք մեր ուղիներուն։ Ես՝ մեռնելու, իսկ դուն՝ ապրելու։ Միայն աստուածները գիտեն, թէ ո՛ր մէկը աւելի լաւ է։

ՊՂԱՏՈՆ

Եւ ահա՛ բաժանումի պահը։ Այնճան յանկարծակի, ցաւցնող և անհերթեր։ Սեղանիս վրայ կայ իր գրութիւնը «*Մնայունը*»... խորագիրով, որ գրուած է Յակոբ Իսկէնտէրեանի մահուան քառասունքին առիթով։

Ընկ. Վազգէն Էթիէմէզեան, լիբանանահայ գաղութի վաստակաւոր, յանձնառու եւ քաջ մտաւորականներու օրէ օր նօսրացող փաղանգին այս իշխանը տարաժամօրէն կը բաժնուի, ու ահա կը ստիպուիմ այս տողերը գրելու վարի սիւնակներուն մասին բացատրութիւն տալու եւ ըսելու, որ ինչպէս միշտ, այդ անգամ ալ շատ կանուխէն ընկեր Վազգէն խմբագրատուն հանդիպեցաւ եւ «*Մնայունը*...» յանձնեց։ Տակաւին երկու շաբաթ կար։ «*Բայց աւելի լաւ է. գրեցի ու բերի*»։

Այնճան բաներ կան գրուելիք ու ըսուելիք ընկեր Վազգէնին մասին։ Բայց գոնէ այսօր կը զսպուին բոլոր կիրքերը, ըսելիքներու եւ գրուելիքներու հոսքը ու խօսքը կը տրուի իրեն։ Վարը՝ յօդուածին մէջ պիտի կարդաք, բայց մէջբերումը անխուսափելի է։ Յակոբ Իսկէնտէրեանի յիշատակին գրուած իր տողերը կը փակէ այսպէս. «*Թերեւս անոր համար, որ հաղորդութիւնն ու հաղորդակցութիւնը նոյնիսկ կատարեալ են, երբ բացակայ են ենթակաները... Թերեւս անոր համար, որ անցողիկ այս կեանքէն պիտի բաժնուինք բոլորս ալ... բայց առով պիտի չվերջանայ ո՛չ հաղորդակցութիւնը, ո՛չ իրարու մխճակին հաղորդ մնալը եւ ոչ ալ այն առաքելութիւնը, որուն համար եկած ենք աշխարհ*»։

Այո. ոչ ոք յաւերժօրէն պիտի ապրի նիւթական այս աշխարհին մէջ նիւթականօրէն։ Բայց ընտրեալները պիտի շարունակեն ապրիլ բնազանցօրէն ու պիտի օգնեն մեզի, որ շարունակենք շնչել ու մարդկային արժանապատուութիւնը բարձր պահել։

Ընկ. Վազգէն Էթիէմէզեան այդ ընտրեալներուն մէջ առաջատարը մըն է։ Խօսքը տանք իրեն։ Իր խօսքը երբեք պիտի չլռէ։ Ահա՛ փաստը։

ԱՐՄԷՆ ԱՊՏԱԼԵԱՆ

«Ազդակ», Սեպտ. 21, Պէյրութ

Յակոբ,

Մի՛ մեղադրեր զիս։

Ես քեզի այցելած եմ աւելի յաճախ, քան դուն կը կարծէիր չիջումէդ առաջ։

Տարիներ շարունակ այցելած եմ քեզի, երբ դուն Պելճիքայէն նոր վերադարձած՝ բեմերէ՝ նորահաս տարեկից իմ սերունդիս կը խօսէիր նոր հրատարակուած գիրքերու, միջազգային նորաձոյն երեւոյթներու եւ շարժումներու թէ ընդհանրապէս հայագիտութեան եւ հայութեան վերաբերող կրթական - դաստիարակչական հարցերու մասին։

Ապա նաեւ աւելի նեղ շրջանակներու մէջ, Հայաստան ուսանող կամ անկէ նոր շրջանաւարտ Սփիւռքահայերու առաջին հունձքերուն հետ։ Հանդուրժող ու հասկցող ժպիտովդ, աչքերով արտայայտըւող մանկական յափշտակութեամբ, կարօտովն ու բաղձանքովը անհասանելի բանի մը, որ զլացուած էր քեզի, մեզի, բոլորիս եւ որուն պահանջը աւելի ուժգնօրէն կը զգացուէր, երբ Հայաստանէն եկողներով կը դառնար աւելի շօշափելի, բայց ցաւագինօրէն կը մնար դարձեալ անհասանելի։

60 ականներն էին։ Երիտասարդ ամոլ. յայտնապէս երջանիկ։ Պէժ Dauphineիդ մէջ տեղաւորուելուդ հետ ա՛յն առենուընէ անոր կը զգացնէիր ծանրութիւնդ. Քովիկդ՝ Արտեմիսը, «լուսամփոփի պէս աղջիկ», ծրագի յաւերժահարս, Թափանցիկութեան, դիւրաբեկ զգայնութեան եւ ազնուականութեան մարմնացում։ Կը բաւէր որ երկուքով մտնէիք որեւէ տեղ, դուն քու papillonովդ, իսկ Արտեմիսը sobre, միշտ ճաշակաւոր վայելչութեամբ, որպէսզի նայուածքները ուղղուէին ձեր վրայ։

Մեզի համար այդ թուականներուն կը ներկայացնէիր սէր ու խանդաղատանք, համեստութիւն, անկեղծ նուիրում, ներսէն բխող ու աչքերուն մէջ ծաղկող ժըպիտ, հանդամանաւոր ու հիմնաւորեալ խօսք, պատգամ ու կերպար, որուն նմանիլ պիտի ուզէր սերունդէս իւրաքանչիւր ոք։

Այդ թուականներուն թիւին չափ որակ ու որակին չափ թիւ կը ներկայացնէին քեզի պէս ուրիշ նուիրեալներ, որոնց կերպարը, լռջութիւնը, գործին հանդէպ ցուցաբերած բծախնդրութիւնն ու նուիրումը կը բաւէին, որպէսզի զգաստութեան կանչուէր ամէն ոչ - հիմնաւորեալ յաւակնութիւն, մակերեսայնութիւն, անփութութիւն ու ձեւամոլութիւն։ Այդ զգաստութենէն կը ծնէր երկիւղած յարգանք՝ կերպարներուն կատարած գործին նուիրականութեան նկատմամբ։

Այսպէս, Յակոբ, ես քեզի այցելած եմ աւելի յաճախ քան դուն կը կարծէիր չիջումէդ առաջ, արուհետեւ չէիր նկատած, թէ ես կորսուած կ'ըլլայի քեզ լսելու եկած ընդհանրութիւններուն մէջ։ Այս հարցը երբեք չյստակացուցինք յետագայ մեր հանդիպումներու ընթացքին, ինչպէս որ ինծի համար տակաւին մութ է եւ անըմբռնելի պատճառը այն մղումին, որ զիս կ'առաջնորդէ արձանագրելու սա քանի մը տողերը։ Կարծեմ pudeur—ի պէս բան մը։

Անցան տարիներ։

Ճամբորդած էի եւ, երբ վերադարձայ, քաղաքացիական պատերազմը թոյլ չտըւաւ, որ մինչեւ անգամ անցուկ - մոռցուկի կացութիւն առաջանայ։ Անցուկ չէիր ինծի համար, բայց փաստօրէն, շատ մը ուրիշ կենսական բաներու պէս, դժբախտաբար մոռցուկ էիր նաեւ դուն։

Եւ օր մըն ալ, կեանքիս կոտրած ու ջարդուած մէկ հանդրուանին, հրաշքի պէս յայտնուեցար աշխատասենեակիս մէջ։ Խօսեցանք գիրքերու, գրականութեան ու մշակոյթի մասին։ Անսեթեւեթ ու անհանդամանք եւ այնպէս, որ կարծես տարիներ չէին անցած մեր վերջին հանդիպումին վրայէն, եւ մենք կը շարունակէինք դեռ երէկ մեր կիսատ մնացած խօսակցութիւնը։ Կոտրած ու փշրուած էիր նաեւ դուն, բայց այդ մասին չխօսեցար երբեք, նոյնիսկ չակնարկեցիր այս նիւթին։ Ինքնափոսանքը, մանաւանդ կիրքն ու ատելութիւնը միշտ ալ դուրս մնացին խօսքերէդ՝ այնուհետեւ տուած քանի մը այցելութիւններուդ ընթացքին նոյնպէս։ Քեզ կը վարէր ուրիշ կիրք մը. մնայունը, մնայուն արժէքը. հայ, նաեւ օտար գիրով ամէնէն այլազան մարզերու մէջ արտայայտութիւն գտած իմաստուն սեւեռումը դէպի յաւիտենականը։

Այդպէս էր, որ հասու եղայ ընտրելագոյն ճաշակով մէկտեղուած աւելի քան ճոխ գրադարանիդ բովանդակութեան։ Չկար գրեթէ հայերէնով հրատարակուած գործ, զոր չունէիր։ Հազուադէպ պարագաներու, առնուազն գիտէիր, թէ ո՛ւր կարելի է գտնել այդ մասնայատուկ ագրիւրը։ Շրջուն ագրիւրագիտութիւն մըն էիր դուն, բայց նաեւ՝ լիարժէք կերպով տեղեակ այդ աղբիւրներու բովանդակութեան, միաժամանակ անոնց քննադատ - գնահատողը։

Եւ անգամ մը. որքան ինծի ծանօթ է՝ միա՛յն մէկ անգամ, փոխադարձ այցելութիւն մը տուիր ինծի, երբ իմ կարգիս դասախօսութիւն մը կուտայի։ Կը խոստովանիմ, որ ամէնէն տարբեր զգացումները ապրեցայ, քեզ տեսնելով հոն։ Ինծի հոն սորվեցուցիր տարբեր սերունդներու եւ տարբեր ժամանակներու մարդոց միջեւ հաղորդակցութեան սրբութիւնը, լռութեան մէջ արտայայտուող խրախով հաղորդուելուն արժէքը։

Եւ սակայն թերացայ ճիշդ այդ մարզին մէջ, երբ իմացայ, որ անբուժելիօրէն անհանդիստ ես։ Անպիտան ու կաշկանդիչ բան մը կայ նոյնացում (identification) կոչուած գերզգայնութեան մէջ։ Երբ կը մտնես հարազատիդ տառապանքին մէջ, անկարողութեան այնպիսի զգացում մը կը պաշարէ քեզ, որ տիրական կը դառնայ միայն ներկայութեանդ ապարդիւնութիւնը։ Մխիթարիչ ու ամոքող խօսքեր չեն հասաքուիր լեզուիդ տակ։ Կը մրմռքիս, կը մղկտաս, կ'ընդվզիս, բայց ոչինչ կըրնաս ընել։

Այդպէս էր, որ երկար ատեն չտեսնուեցանք դարձեալ։ Ի վերջոյ, օր մը, ես զիս հրմշտկելով, այցելեցի քեզի։

Մեր վերջին հանդիպումն էր։

Դարձեալ շարունակուեցաւ դեռ երէկ ընդհատուած խօսակցութիւնը։ Ձեմ գիտեր, թէ իր խորքերուն ո՛ր ծալքերէն հանած էր ամրութիւն մը եւ պատնիշուած անոր ետին։ Կը թուէր, թէ ի՛նք չէր անհանգիստ մարդը, այլ ես, որուն մէջ պէտք է սերմանուէր բնականոն վիճակի ու կացութեան այնպիսի մթնոլորտ, ուր պէտք է փարատէր անկարողութեան ամէն զգացում, հանդարտէր ամէն ընդվըզում։ Այդ տեսակէտէն մէկ հատիկ էիր դուն, Յակոբ։ Կեանքի դաժանութեան դէմ ոչ մէկ բողոք։ Ընդհակառակն, ըրածդ կը թուէր անհաշտ, առնուազն պարտութեան զգացումէ բոլորովին ձերբազատ ըմպացուած մը, հաղուադիւտ արժանապատուութեան մը վերադարձ նուիրումով։

Եւ այդպէս ալ չիջեցար, Յակոբ։ Սկըզբունքներուդ միշտ հաւատարիմ եւ անոնց անդրիջող պաշտպան մնալով հանդերձ, այնուամենայնիւ եղար հասկցող ու հանդուրժող, պայծառ լայնախոհութեան տէր, իմաստուն ու հեռատես մարդ։

Բաները տկար կուգան, Յակոբ, եւ կ'ուզեմ հասկնալ, թէ ինչու կը գրեմ, կ'ուզեմ կշխոի զարնել անոր օգուտը անոր ապարդիւնութեան հետ։

Թերեւս անոր համար, որ մենք միշտ ալ երկար ընդհատումներով հանդիպած ենք իրարու եւ սակայն միշտ ալ խօսած ենք այնպէս, որ կարծես երէկ... եւ հիմա ալ կը շարունակենք... առանց իրարու ներկայութեան զանուելու...

Թերեւս անոր համար, որ հաղորդութիւնն ու հաղորդակցութիւնը նոյնիսկ աւելի կատարեալ են, երբ բացակայ են ենթակաները...

Թերեւս անոր համար, որ անցողիկ այս կեանքէն պիտի բաժնուինք բոլորս ալ... բայց առով պիտի չվերջանայ ո՛չ հաղորդակցութիւնը, ո՛չ իրարու մխճակին հաղորդ մնալը եւ ոչ ալ այն առաքելութիւնը, որուն համար եկած ենք աշխարհ։

ՎԱԶԳԷՆ ԷԹԻԷՄԷԶԵԱՆ (*)

(*) Վազգէն Էթիէմէզեան յանկարծամահ եղած է Սեպտեմբեր 17-ին։

ՊՈՒԹՐՈՍ ՂԱԼԻ ԱՆԲԱՂՁԱԼԻՆ

Յունիսի Բ. կէսէն ի վեր աշխարհ ծանօթ է Միացեալ - Նահանգներու որոշումին թէ ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարը պիտի չվերահաստատուի իր պաշտօնին վրայ։ Ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբերին ու Ուաշինկթընի կեցուածքը վճռական է այնքան որ նոյնիսկ հարկը չէ տեսնուած միւս երկիրներուն կարծիքին դիմելու։ Այն պահուն երբ կազմակերպութիւնը կը նշէ հիմնադրութեան 51-րդ տարին, ամէն մարդ հարց կուտայ թէ պիտի շարունակուի՞ անոր գոյութիւնը, հակառակ Միացեալ - Նահանգներու ժլատութեան։ Արդարեւ, Քոնկրէսը կը մերժէ 5 միլիառ Փրանքի յեռնեալ պարտքը վճարել։

Ընդհ. քարտուղարին չնորհազրկումը գլխաւոր պատճառ ունի յաճախական մերժումները որոնք պատասխան կ'ըլլան ամերիկեան հրահանգներու։ Օրինակ, Ուաշինկթըն չէ ներած անոր յամառութիւնը որով մինչեւ ծայրը տարած է հետաքըննութիւնը Ապրիլին Լիբանանի մէջ իսրայէլեան հրթիռակոծումներու պատճառած սպանդին, Կանայի ապաստանեալներու բանակավայրին մէջ։ Այս մանրամասնութենէն զատ, կայ աւելի կարեւոր պարագայ մը. Համայնավար ճակատին փըլուզումին մէջ, Ամերիկացիները այն տըպաւորութիւնը ունին որ ամէնէն մեծ դերը կատարած են, կամ գրեթէ պատերազմ մը շահած։ Աւելին կը չեշտէ աշխարհին ղեկավարը ըլլալու անոնց միտումը ու այդ շրջանակին մէջ ՄԱԿ-ը մրցակից մը կը թուի իրենց։ Գլինթըն, այդպէս է որ երբեք չյօժարեցաւ ամերիկեան զօրախումբերը տեսնել ՄԱԿ-ի հրամանատարութեան տակ։ Եւ իր զայրոյթը Պութրոս Ղալիի հանդէպ կուգայ այն պահէն երբ ընդհ. քարտուղարը հակառակեցաւ Պոսնիոյ դէմ ՕԹԱՆ-ի օդային յարձակումին որ որոշուած էր միակողմանի կերպով, միայն Միացեալ - Նահանգներու կողմէ։ Ուաշինկթըն կ'ուզէ անգիտանալ թէ միայն Պութրոս Ղալին չէր, ամբողջ Եւրոպան դէմ էր օդային հրթիռակոծումին. նոյնիսկ Գանատան։ Ձէ՞ որ բոլորն ալ զօրախումբեր ունէին հոն։ Իսկ միայն Միացեալ - Նահանգները բացառութիւն կը կազմէին, ոչ մէկ զինուոր ունենալով տեղւոյն վրայ։

Անկախ Եուկոսլաւիոյ պարագայէն, Միացեալ - Նահանգները միշտ տարտամ կեցուածք մը ունեցած են ՄԱԿ-ի նկատմամբ։ Մէկ կողմէն միշտ գնահատած են անոր տեխնիքական կոչումը, 49% Ամերիկացիներ կը մտածեն որ ՄԱԿ-ը լաւ գործ մը կը կատարէ, 64%-ը կ'ըսէ թէ պէտք է վճարուի ամերիկեան պարտքը։

Միւս կողմէ, ինչպէս կը կշկնեն Պութրոս Ղալիի շրջանակին մէջ, ՄԱԿ-ը կը մարմնաւորէ այն բոլորը զորս Ամերիկացիները կ'ատեն։ Ան կերպով մը գեր-պետութիւն մըն է, պաշտօնատարներու մեծ խմբաւորումով. իսկ պաշտօնատար կոչուածը ծախուած մըն է Միացեալ - Նահանգներու մէջ. յաւելեալ, երբ այդ ծախողածներու ղեկավարն է Արաբ մը ինչ որ հոմանիշ է իրենց համար ահաբեկիչի, պէտք չկայ ուրիշ արժեւորում փնտռելու։

Ամերիկացիները խորքին մէջ իրաւունք ունին երբ կը դժգոհին ՄԱԿ-ի դանդաղութենէն ու վարչարարական ամուլ ծանրութենէն։ Իսկ Պութրոս Ղալի իր անզիջող կեցուածքով որոշ է որ կորած է վերջան թառած ճիւղը։ Բայց ինչ որ անըմբռնելի է ամէնէն աւելի, Ամերիկացիներու կտրական հակադրումն է որ տեղ չի տար անհրաժեշտ վիճարկումի մը խնդրոյ առարկայ կազմակերպութեան դերին մասին,

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան եւ Պէռլինի Հայ Համայնքի կազմակերպութեամբ տարւոյս Օգոստոս 27-ին Պէռլինի Haus der Demokratie-ի մէջ տեղի ունեցաւ Հայոց Ցեղասպանութեան նուիրուած նկարներու ցուցահանդէսի բացումը։ Նըկարները պատրաստուած էին Փարիզի «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան կողմէ։ Նոյն օրը ներկայ էին շուրջ 120 հրաւիրեալներ, որոնց հայերէն եւ գերմաներէն լեզուներով իր խօսքը ուղղեց նաեւ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան ի շարս տարբեր ելոյթներու եւ դասախօսութիւններու եւ որոնց ընթացքին Պէռլինէն Մելինէ Տիլաւէրեան կիթառի ընկերակցութեամբ երգեց քանի մը հայկական ազգային երգեր։

Ցուցահանդէսը շարունակուեցաւ մինչեւ Հոկտեմբեր 6։ Այդ ընթացքին տեղի ունեցան նաեւ տարբեր բնոյթի դասախօսութիւններ ու ձեռնարկներ։ Ապա կարելիութիւն ստեղծուեցաւ որպէսզի նոյն ցուցահանդէսը Պէռլինէն ետք նաեւ Գերմանիոյ տարբեր քաղաքներու մէջ ցուցադրուի։ Այցելուները ցուցահանդէսը դիտելու ընթացքին իրենց տրամադրութեան տակ ունէին հայերէն, գերմաներէն, անգլերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով

պատրաստուած ուղեցոյց – գրքոյկ մը, որուն մէջ մանրամասն բացատրութիւններ կան իւրաքանչիւր պատկերի մասին: Գրքոյկի պատրաստումը արդիւնքն է Գալինէն Տիկին Սոնա Ամրէյի եւ Օրիորդ Մելինէ Փէհլիվանեանի տքնաջան աշխատանքին:

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑԱՆ ԺՈՂՈՎ

1996, Սեպտեմբեր 9-ին, Ս. Էջմիածնի մէջ տեղի ունեցաւ Միւռոնօրհնութեան թիւ Հայաստան ժամանած եպիսկոպոսներու եւ Թեմական առաջնորդներու ժողով՝ նախագահութեամբ Նորին Սրբութիւն Տ. Տ. Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի եւ ատենապետութեամբ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարք Տ. Թորգոմ Արք. Մանուկեանի: Ժողովը օրակարգի բերաւ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք հռչակելու 1700-ամեակի տօնակատարութիւններու նախապատրաստման աշխատանքներուն հետ կապուած ու Հայ Եկեղեցւոյ ընդհանուր կանոնադրութեան պատրաստման առնչուող այլազան հարցեր:

Ժողովի աշխատանքներուն իր մասնակցութիւնը բերաւ նաեւ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գերշ. Տ. Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեանը:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ

Հայաստան գտնուած օրերուն, 1996 Սեպտեմբեր 6-ին Թեմիս Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոս ուղեկցութեամբ Հոգշ. Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանի քաղաքավարական այցելութիւն մը տուաւ Հայաստանի մէջ Գերմանիոյ Դաշնակցային Հանրապետութեան Դեսպանութիւն, ու շուրջ մէկ ժամուան հանդիպում ունեցաւ նոր դեսպանուհի Տիկին Գարոլա Միւլլէր Հոլթքէմփէրի հետ: Գերմանիոյ դեսպանուհին մանրամասն ներկայացուց Հայաստանի մէջ իր գործունէութեան բնագաւառները, դեսպանութեան աշխատանքը, Հայաստանի մէջ իրենց իրագործած ու իրագործելի ծրագիրները: Առաջնորդը դեսպանուհիի փափաքին համաձայն ներկայացուց Գերմանիոյ հայ գաղութը, անոր թուային, կազմակերպչական կառոյցը: Հանդիպման նիւթ դարձաւ նաեւ հաստատուելի ապաստանեալներու հարցերը:

Սեպտեմբեր 12-ին Գերմանիոյ նոր դեսպանուհին իր առաջին քաղաքավարական այցելութիւնը տուաւ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, ուր զինք ընդունեցաւ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Ընդունելութեան ընթացքին արծարծուեցան շարք մը հարցեր, դեսպանուհին ներկայացուց իրենց աշխատանքի ուղղութիւնը, գերման – հայկական փոխ – յարաբերութիւններու ընթացքը, կարեւորուեցաւ հայ եւ գերման եկեղեցիներու համագործակցութեան առաւել սերտացումը: Կաթողիկոսը իր հերթին Դեսպանուհիին ծանօթացուց Հայ Եկեղեցւոյ ծաւալած գործունէութեան, բանեղծուած նոր կարելիութիւններու մասին, որոնք առիթը եւ հնարաւորութիւնը կ՚ընծայեն Եկեղեցւոյ լաւագոյնս կազմակերպելու իր առաքելութիւնը:

Դեսպանուհին իր գոհունակութիւնը արտայայտեց Միւռոնօրհնութեանը իր մասնակցութեան վերաբերեալ, խօսեցաւ իր ստացած հետաքրքրական տպաւորութիւններու մասին: Վերջաւորութեան Դեսպանուհին ծանօթացաւ Ս. Էջմիածնի արուեստի գործերուն:

Ընդունելութեան ներկայ էր Գերմանիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեանը:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդին ընկերակցութեամբ Առաջնորդարանի դիւանապետ Տոքթոր Վազրիկ Պազիլ 1996 Սեպտեմբեր 17-ին այցելութիւն մը տուաւ հայ գաղթականներուն ընդառաջելով Պրէմէնի Աւետարանական Եկեղեցւոյ պետ Լուից Ֆէրտինանտ փոն Ցոպէլթիցի հրաւէրին: Գարեգին Եպիսկոպոս, Պրէմէնի մէջ գտնուող հայ գաղթականներու կացութեան, ինչպէս նաեւ տեղւոյն հայ համայնքի հարցերու առնչութեամբ տեղեկութիւններ ստացաւ հոգեւոր պետէն եւ խնդրեց իր աջակցութիւնը թեթեւցընելու տառապած հայ ժողովուրդի հոգեբը: Առաջնորդը ապա Ս. Մատթէոս Եկեղեցւոյ մէջ հաւաքուած գաղթականներուն հանդիպեցաւ, բացատրեց անոնց իր կատարած աշխատանքները Գերմանիոյ մէջ իրենց կեցութեան առնչութեամբ: Առաջնորդը ապահովցուց գաղթականներուն, թէ Առաջնորդութիւնը միշտ պատրաստ է իրենց հոգերուն ընդառաջելու կարելիութեան սահմաններուն մէջ, եւ վստահեցուց իրենց, թէ Հայաստանեայց Եկեղեցին ինչպէս դարեր շարունակ, այսօր ալ իր պատասխանատուութեան գիտակից կը շարունակէ իր առաքելութիւնը:

ՀՀ 5-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան ընդառաջելով ՀՀ Գերմանիոյ դեսպան Ֆէլիքս Մամիկոնեանի հրաւէրին ընկերակցութեամբ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանի եւ Գերմանիոյ Առաջնորդութեան Թեմական Խորհուրդի անդամներու Սեպտ. 23-ին ներկայ գտնուեցաւ ՀՀ Անկախութեան 5-րդ տարեդարձի առթիւ Պոնի մէջ կազմակերպուած ընդունելութեան: Գարեգին Եպիսկոպոսը յանուն գերմանահայ հաւատացեալներու եւ հոգեւոր դասին մեծայարգ դեսպանին ներկայացուց ջերմ շնորհաւորանք եւ կատարեց մաղթանք՝ երիտասարդ հայ Հանրապետութեան յառաջդիմական զարգացմանը և անսասանութեանը համար:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն
Սեպտեմբեր 24, 1996

ՍԵՐԲԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

ԽՄԲ. – Սերպիոյ Հայ Միութենէն ըստացանք երկար տեղեկատուութիւն մը, որուն գլխաւոր մասերը կու տանք ստորեւ, արեւմտահայերէնի վերածուած:

1915-ին Թրքական սուրէն մազապուրծ փրկուած եւ աշխարհի չորս կողմերը սփռուած Հայերու մէկ մասին համար ալ երկրորդ հայրենիք դարձաւ Սերպիան:

Սերպիոյ Հայերը հպարտ իրենց ծագումով ու սովորութիւններով, 1932-ին Պելկրատի մէջ հիմնեցին Հայ Միութիւնը, ուր կը հաւաքուէին, միտքեր կը փոխանակէին, ի վերջոյ կը պահպանէին իրենց սովորոյթներն ու մշակոյթը: Այդպէս շարունակուեցաւ մինչեւ 1941, երբ Համաշխարհային Բ. պատերազմին հետեւանքով Միութիւնը առժամաբար դադրեցուց իր գործունէութիւնը: Իսկ 1952-ին, Սերպիոյ իշխանութիւնները փակեցին Հայ Միութեան շէնքը, մինչ երկիրը կը հաշուէր 2500-3000 Հայեր: Անոնցմէ շատերը 1952-60 թուականներուն մեկնեցան Պրազիլ, Ամերիկա եւ Գանատա. մնացին շուրջ 1000 Հայեր:

Անոնք, Հայաստանէն գաղթած Հայերուն գործակցութեամբ 1995 Յունիսին վերականգնած են Հայ Միութիւնը եւ վեց ամիս վերջ ալ զայն պաշտօնապէս արձանագրած Ներքին նախարարութեան մօտ: Միութիւնը ունի իր կանոնադրութիւնը, ընտրակազմը, որ կը ղեկավարէ Միութեան աշխատանքները. ան ունի նաեւ վերահսկիչ կոմիտէ, իսկ գերագոյն մարմինը՝ Համագումարն է, ուր ընդգրկուած են Միութեան բոլոր անդամները: Անոնց թիւը 594 է:

Սերպիոյ հայութեան մօտ խառն ամուսնութիւնները մեծամասնութիւն են, եւ այս պատճառաւ ալ հայերէն լեզուն շատ խախուտ հիմերու վրայ կը գտնուի: Այս կացութեան առջեւ անոնք անմիջապէս հիմնած են դպրոց մը, ուր Հայոց գիրն ու գրականութիւնը սորվելու համար, բացի Հայերէ կը յաճախեն նաեւ 3 Սերպուհիներ: Դպրոցը որ կը գործէ վարձու տարածքի վրայ, 1996 Յունիսին ունէր 35 աշակերտներ, որոնք աւարտած էին այբբենարանը:

Նոյնպէս Հայաստանի օգնութեամբ կարելի եղած է Պելկրատի Ս. Գաբրիէլ Հրեշտակապետ եկեղեցւոյ բակին մէջ զետեղել հայկ. խաչքար մը, ուր ամէն տարի Ապրիլ 24-ին կը հաւաքուին Հայերը եւ սերպ համակիրներ ու պատարագ կը մատուցանեն 1915-ի Մեծ Եղեռնի զոհերուն յիշատակին: Այլ խաչքար մըն ալ զետեղուած է 1962-ին քանդուած Նովիսադի հայկ. եկեղեցւոյ տեղը, ուր կը հաւաքուին տեղւոյն Հայերը:

Տեղւոյն Հայութիւնը ազգապահպան այս ամբողջ գործունէութիւնը տարած է առանց որեւէ օժանդակութեան, կառավարութենէն կամ սփիւռքեան կազմակերպութիւններէ: Միայն, որպէսզի կարենան Միութիւնը և յատկապէս դպրոցը կանգուն պահել, անոնք օժանդակութեան դիմում կատարած են Սելանիկի հայկական եկեղեցիին: Ստացած են 1 թոն շաքար, 1,5 թոն ալիւր, երկու թոն եգիպտացորենի ալիւր, կէս թոն խմորեղէն, կէս թոն փոշի կաթ, մէկ թոն հագուստ եւ բուրդ եւ 1950 գերմանական մառք դրամ: Այս օժանդակութեան մէջ մեծ դեր կատարած է Սելանիկէն Կարապետ Գալֆայեան որ տեւական կապ կը պահէ միութեան հետ ու կ՚աշխատի յատկապէս դպրոցին վերականգնումին ուղղութեամբ:

Ներկայիս, դպրոց յաճախելու փափաք յայտնած են 4-8 տարեկան 32 երախաներ 8-14 տարեկան 10 պատանիներ, սակայն ոչ յարմար տեղ կայ դասընթացքները վարելու համար, ոչ ալ միջոց տեղը վճարելու համար, ինչպէս նաեւ դասագիրքերու եւ գրենական պիտոյքներու ծախքերը հոգալու: Սելանիկէն եկած հիւրերը խոստացած են նաեւ օգնել այս ուղղութեամբ:

Սերպիոյ Հայոց Միութիւնը բազմաթիւ նամակներ ղրկած է Ֆրանսա եւ Միացեալ Նահանգներ, բացատրելով Սերպիոյ հայ գաղութին ապրած դժուարութիւնները եւ խնդրելով դոյզն քաջալերանք ցոյց տալ գոնէ դպրոցին վերապրումին համար, սակայն որեւէ պատասխան չէ ստացուած:

JERMENSKA ZAJEDNICA SRBIJE
Bulevar Avnoj-a 160/VIII-41
11070 Beograd — Yugoslavia

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻՆ 100-ԱՄԵԱԿԸ

Սեպտեմբեր 18-ին Երեւանի կայարանին մէջ նշուած է Հայաստանեան երկաթուղիին հարիւրամեակը, վարչապետ Հ. Բագրատեանի եւ Փոխադրութեան նախարար Հենրիկ Քոչինեանի ներկայութեան: Մասնակցած են երկաթուղիի վեթերաններ, հիւրեր: Նախարարը հակիրճ պատմականը ըրած է Կովկասի, յատկապէս Հայաստանի երկաթուղիի շինարարութեան: Վարչապետը իր խօսքին մէջ ընդգծած է երկաթուղիի աշխատողներուն անձնուիրութիւնը: Նշած է երկաթուղիին մեծ կարեւորութիւնը ու բացած այդ առիթով, պատրաստուած ցուցահանդէսը: Հայաստանի երկաթուղիին կառուցումէն ետք առաջին գնացքը Երեւան մըտած է 1902 թուականին:

ԱՌԱՋԻՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Բժիշկներու «Գ. Մաղիստրոս» միութեան նախաձեռնութեամբ, Հայաստանի ճամբաներու ոստիկանները արկածեալներու առաջին օգնութեան վարժընթացներու հետեւած են: Նման ծրագիր կայ նաեւ Հանրապետութեան հրշէջներու պատրաստութեան համար:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Յանկարծ կը տեսնեմ որ շոգենաւին նարդիկը եւ հոն ապաստանած փրանսացի նորեկները աղմկալից կը վազեն կամրջակին վրայ, դէպի ցամաքին կողմը: Ի՞նչ կայ արդեօք:

Սրտատրոփ ես ալ դուրս կ՚ելլեմ քէօշկէն, ուր կը գտնուէի նոյն վայրկեանին: Սոսկալի՛ տեսարան:

Քարափին վրայ, ճիշդ «Սիտոն»ի դիմացը, քանի չափ մարդիկ հասա բըբերով զինուած, կը ծեծեն չորս հայ բեռնակիր:

Բեռնակիրները արդէն գետին ինկած են: Որեւէ աղաղակ չի լսուիր իրենց կողմէ, միայն խուժանին պոռչտուքը կը խառնուի բիրերու իրար զարնուելու ձայնին: Քանի մը վայրկեանէն հարուածները կը դադրին, ոճրագործները կը յարձակին դիակներուն վրայ, անոնց գըրպանները կը պրպտեն: Քիչ մը ետքը, բիրերը ուսերնին զարկած, ոճրագործները յաղթական կը մեկնին եւ աներեւոյթ կ՚ըլլան քարափին վրայ բացուած փողոցներէն մէկուն մէջ:

Կը տեսնենք շարք մը հեծեալ զինուորներ, որոնք անտարբեր հանդարտութեամբ հանդիսատես կ՚ըլլան եւ կը պահպանեն այն փողոցին մուտքը, ուր այդ ոճիրը տեղի կ՚ունենար:

Չորս հայ բեռնակիրներուն մարմինները կծկուած, քուրջ դարձած կը մնան գետնին վրայ:

Շոգենաւին մէջ ամէնքս յուզմունքէն կը դողանք: Կիները կը սկսին լալ:

Նոյն միջոցին երկու ոստիկան կ՚երեւան փողոցին մէջ, արագ արագ կը մօտենան դիակներուն եւ ոտքով կը զարնեն բեռնակիրներու գլխին: Մին որ դեռ չէր մեռած՝ խեղդուկ ճիչ մը կ՚արձակէ եւ թեւը՝ որ պարզած էր՝ կը ջանայ դըլխին տանիլ:

Այն ատեն ահռելի բան մը կը տեսնենք:

Ոստիկաններէն մէկը մէջքէն դաշոյն մը կը հանէ եւ հետզհետէ վեց հարուած կու տայ մահամերձին կողերուն: Արիւնը կը տարածուի քարափին վրայ:

– Ա՛հ, սրիկաներ, ա՛հ թշուառականներ, կը գոչէն նաւուն պաշտօնեաները, ոտքերնին գետին զարնելով:

Եւ մին, «Սիտոն»ի մատակարարը, ըրէվոլվէրը կը հանէ գրպանէն.

– Ո՛չ, ալ չեմ կրնար հանդուրժել, պոռալով:

Նաւապետը, տեսնելով մատակարարին շարժումը, քովը կը վազէ եւ թեւերէն կը բռնէ.

– Ի՞նչ կ՚ընէք, խենթեցա՞ք, չէ՞ք գիտեր թէ ի՛նչ մեծ պատասխանատուութիւն կը բերէք վրանիդ:

Եւ րէվոլվէրը ձեռքէն առնելով կը պահէ:

Քիչ մը ետքը նորէն աղմուկ մը կը լըսուի դիմացի փողոցին ծայրէն, կը տեսնենք հայ բեռնակիր մը, որ խենթի պէս վազելով դէպի քարափ կու գայ, մինչդեռ քիչ մը առջեւան բիրերով զինուած մարդասպանները իր ետեւէն ինկած են:

Շոգենաւին մարդիկը կը սկսին թեւերնին շարժել եւ նշան ընել մարդուն որպէսզի հոն գայ: Խեղճը կը տեսնէ ու կը լսէ մեր շարժումները եւ հրաւէրը, սիրտ կ՚առնէ ու աւելի արագ կը սկսի վազել: Կը հասնի քարափին վրայ ու յանկարծ կը տեսնէ իր հայրենակիցներուն չորս դիակները...

Բոպէ մը կը վարանի, մենք կը կըրկնապատկենք մեր շարժումները եւ աղաղակները, բայց շոգենաւ գալու համար ստիպուած է բաւական երկար շրջան մը ընել, որովհետեւ քարափին այդ մասը փայտորմերով բաժնուած է: Այսուհանդերձ մարդը կը վազէ յուսահատօրէն, մանաւանդ որ մարդասպանները իրմէ բաւական հեռու են: Նաւապետը հրաման կ՚ընէ որ երկու նաւաստի սանդուխին գլուխը սպասեն, որպէսզի մարդը հասնելուն պէս ներս առնեն:

Ամէնքս լուռ ու բուռն յուզմունքի մը մատնուած զինքը կը դիտենք:

Նոյն միջոցին փայտ մը կը նետեն բեռնակիրին ոտքերուն մէջ: Մարդը գետին կը գլտորի: Մարդասպանները կը մօտենան աղմկալից հայհոյանքներ եւ ուրախութեան պոռչտուքներ արձակելով: Իրեն հասնելու վրայ են, երբ նորէն ոտքի կ՚ելլէ ու կը սկսի վազել: Դահիճներէն մին իր հաստ գաւազանը կը նետէ ետեւէն, բայց հարուածը կը վրիպի, ետեւէն ուրիշ գաւազան մը կը հասնի եւ այս անգամ բեռնակիրը նորէն կ՚իյնայ գետին:

Անկարելի է նկարագրել մեր յուզմունքը ու կատաղութիւնը:

Վերջապէս ոճրագործները կը հասնին եւ կը սկսին իրենց գործը:

Զարմանալի՛ բան, մարդուն կողմէ բնաւ ճիչ կամ աղաղակ չի լսուիր: Կ՚երեւայ թէ վախէն լեզուն բռնուած էր: Միմիայն բիրերուն չոր չոր ձայները կ՚իմանանք ու ահա՛ մարդը կը մեռնի:

(Շար. 16)

Կ. Ս. Մ.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. Թարգմանչաց տօնին առթիւ, Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի սաներն ի Ֆրանսա (Կ.Ս.Մ) խնդրած են Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ իշխանութենէն որ Հոգե–հանգստեան պաշտօն կատարէ՝ իրենց վարժարանին բարեյիշատակ հիմնա–դիրներուն, խնամակալներուն, տնօ–րէններուն, դաստիարակներուն ու սաներուն, նաեւ Հայոց համայն ննջեցեալ մշակներուն հոգւոյն պայծառութեան. յետ առաւօտ–եան պատարագի, Շաբաթ օր, Հոկ–տեմբեր 12, սկիզբ ժամերգութեան ժամը 10, ժամերգութիւնը կը վերջա–նայ ժամը 12–ին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Ներկայ կը ծանուցանենք առ ի գի–տութիւն՝ Հայոց մշակոյթի նուիր–եալներուն, աշակերտ եւ ուսանողնե–րուն նաեւ համակիրներուն։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Կ. Ս. Մ.
Ի ՖՐԱՆՍԱ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Սարոյեան ի–րենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտ–նեն Տիկին Վահէ Մեծպուրեանի, զաւակ–ներուն՝ Օռէլիի եւ Անժելիքի, Տէր եւ Տիկին Ժան Մեծպուրեանի եւ զաւակնե–րուն՝ Ֆիլիփի եւ Նաթալիի իրենց այնքան ազնիւ երախտաւոր ամուսնոյն, հօր, եղ–բօր եւ հօրեղբօր՝ Վահէ Մեծպուրեանի վաղահաս մահուան առթիւ։ Այս առթիւ, 400 Ֆր. կը նուիրեն Դպրոցասէրին (առա–նալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նուպար Դաւիթեան, Միհրան եւ Դաւիթ Դաւիթեան, կը ծանուցանեն որ հոգեհան–գստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 13–ին, Փարիզի Ս. Յովհան–նէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ԱՆԱՀԻՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆ–Ի
(Ծնեալ՝ Պաւրի)

մահուան տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE
REGION MARSEILLE

Présente

NAVASART

Ensemble folklorique de Danse de Paris

à l'AUDITORIUM
DU PALAIS DES CONGRES

le Samedi 19 Octobre à 20 h 30

— P.A.F.: 120 F. —

Tél. : 91 77 61 66 / 91 93 59 07.

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գու–մարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ ան–գամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆ–ՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումնե–րու համար, դիմել Թերթին Վար–չութեան։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ներկայիս կը հաղորդուի Ֆրանսահա–յութեան թէ՝ Կիրակի, Հոկտեմբեր 13–ին պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցիներուն մէջ, հայրենի մեծահամբաւ երգահան՝

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ–Ի

հոգւոյն համար։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ
●
ԹԱՏՐՈՆ

«La Belle Mère d'Erevan»

Բեմադրութիւն՝
ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 20,
ժամը 17·30-ին
Salle Cortot
78, rue Cardinet, Paris 17e
— Métro: Malesherbes —

Réservations :
Tél.: 48 78 76 88 / 42 29 10 24

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 12, տօն է Սրբոց Թարգմանչաց Վարդապետացն՝ Մեսրո–պայ, Եղիշէի, Մովսէսի քերթողին, Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն եւ Ներսէսի Կլա–յեցւոյն։

Տօն է ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յի–շատակ Գիւտի Նշանագրացն Հայոց եւ Թարգմանութեան Սուրբ Գրոց։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

MARSEILLE

l'UGAB — *Jeunes* organise

sa
SOIREE
de
RENTREE

Samedi 12 Octobre
à partir de 22 heures
— *D. J. Sako & Avo* —
P.A.F.: 80 F. + 1 consommation
Membres: 60 F. + une consommation
327, Boulevard Michelet
Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի Սէն–Ժերոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը, իր բոլոր ընկե–րուհիները ընդհանուր ժողովի կը հրա–ւիրէ Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 9, ժամը 18·30–ին

32, avenue Saint Jérôme, Salle C. A. Q.

Le Centre Culturel SAINT MESROB

vous invite à une RENCONTRE avec

RAYMOND H. KEVORKIAN

Commissaire de l'Exposition «ARMENIE ENTRE ORIENT ET OCCIDENT» à la Bibliothèque Nationale de France.

Présentation de l'exposition ainsi que du Catalogue et de la cassette-vidéo qui lui sont consacrés

le Jeudi 10 Octobre à 20h45

au Centre Culturel Saint-Mesrob, 10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Métro: Cardinal Lemoine/Monge

Sous la présidence de **René Rouquet**, Sénateur–Maire d'Alfortville

— *1976-1996* —
20e Anniversaire de la Maison de la Culture Arménienne

du 11 au 19 Octobre

Vendredi 11 Octobre — 19h — Salle des Fêtes— rue Voltaire
- **SOIREE D'OUVERTURE** (sur invitation) en présence de nombreuses personnalités;

Samedi 12 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
SOIREE MUSIQUE ET DANSE
avec **l'Ensemble Jean-Pierre Nergararian et Les Ballets Gayané**

Vendredi 18 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
- **SOIREE THEATRE ARMENIEN**
«La Belle-Mère» par la **Cie Narek Dourian;**

Samedi 19 Octobre — 20h — Salle des Fêtes
- **DINER DE CLOTURE**
Animation tzigane par **Les Ballets Gayané**
Seconde partie : soirée dansante avec les **D.J. Souren** et **Raffi.**

——— La **M C A** sur **AYP FM 99.5** ———
Samedi 12 — 10h15
- **«Cartes sur table» : Les 20 ans de la M C A**

Mercredi 16 — 10h15
- **«Que sont les anciens élèves devenus?»**

Dimanche 13 Octobre — 11h — Eglise Apostolique Arménienne
- **MESSE DE REQUIEM à la mémoire des Fondateurs disparus.**

Renseignements et réservations :
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville : 9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél. : 43 76 55 89

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

90EME ANNIVERSAIRE DE L'U. G. A. B.

A l'occasion de la célébration de son **90ème Anniversaire**, l'UGAB organise un grand

gala de bienfaisance

au profit des **TABLES DE L'UGAB, en Arménie**

sous le haut patronage
de son Excellence M. Viguen TCHITETCHIAN,
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

le Vendredi 18 Octobre à partir de 19 heures 30
dans les Salons du Pavillon Dauphine
Place du Maréchal de Lattre de Tassigny, 75116 PARIS

——— P. A. F. : 750 Frs. ———

——— *Tenue de Gala* ———

Renseignements : 45 20 03 18 / 42 27 12 26.

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 10
JEUDI
10 OCTOBRE
1996

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.959 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 18.959

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետին դէմ կրկնակ բանաձեւ մը ներկայացուած է Ազգ. Ժողովին առջեւ, Լիբիա կատարած անոր այցելութեան փիասքոյին իբրեւ հետեւանք: Լիբիոյ Թուրք դեսպանը ետ կանչուած է խորհրդակցութեան համար եւ բողոքելու Քատաֆիի յայտարարութեանց դէմ: Ծանօթ է որ, ան խօսած է քիւրտ անկախ Պետութեան մը մասին եւ դատապարտած Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը (Իսրայէլի հետ): Ընդդիմադիրները անհամբեր կը սպասեն Էրպաքանի վերադարձին (Նիժերիա էր) եւ կը թուի որ Ազգ. Ժողովի նիստը փոթորկալից պիտի ըլլայ:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ բրիտանական Սպայակոյտին դէմ գործուած ռմբափորձին տէր եղաւ ԻՐԱ-ի զինուորական թեւը: 31 վիրաւոր կար: Իշխանութիւնները կոչ ըրած են բողոքականներուն որ համբերատար մնան եւ չհակազդեն: Կը թուի որ խաղաղութեան գործընթացը կանգ կ'առնէ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ապահովութեան ուժերը 118 քիւրտեր սպաննած են Երեքշաբթի օր, Հոկտեմբեր 8-ին իրաքեան սահմանամերձ լեռնային շրջաններու մէջ, բախումներու ընթացքին: Մամուլի Անատոլու գործակալութիւնը որ լուրը կը հաղորդէ, կ'ըսէ նաեւ թէ թրքական ուժերը 11 հոգի կորսնցուցած են:

ԱՆԳԱՐԱ հաստատեց որ օդային բանակի ԷՖ 16 օդանաւ մը Եգէական ինկած է Հոկտ. 8-ին: Երկու օդաչուներէն մէկը փրկուած է Յոյներու օժանդակութեամբ, միւսը անհետացած է: Օդանաւը յունական սահմաններուն մէջ կը գտնուէր եւ յունական օդուժը ուզած է հեռացնել եւ ինկած է Քիոս կղզիին արեւմտեան շրջանը:

ԱԼԺԷՐԷՆ երեք հարիւր քմ. հեռու, հանրակառքի մը յարձակման հետեւանքով 9 հոգի մեռած է: Այս շրջանին մէջ, իսլամական խմբակները շատ գործունեայ են:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Պաշտպանութեան նախկին նախարար մը՝ Տենգիզ Կիտովանի, պատասխանատուներէն մէկը 1992-ի պետական հարուածին որ իշխանութեան գլուխ բերաւ Շեւարնաձէն, ութ տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է զինուորական քաղաքազօրքերու կազմակերպութեան համար 1995 Յունուարին: Այն տարին ալ ձերբակալուած էր:

ՊԱՊԻՆ գործողութիւնը յաջող անցած է, ըստ վիրաբոյժին յայտարարութեան, որ հաստատած է թէ գործողութիւնը կը վերաբերէր կոյր աղիքի:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ մտաւորականները հացադուլներու եւ ցոյցերու կը դիմեն աղէտալի կացութեան մատնուած ըլլալով: Ս. Պետերսբուրգի մէջ, 50 գիտնականներ ցոյց մը ըրած են Հոկտ. 7-ին բողոքելու համար պիւտճէի պարտքին (400 միլիոն Ֆր.) 44 հաստատութիւններու հանդէպ: Համալսարանի փրոֆէսորներ, գիտուններ ոչ մէկ աշխատավարձ կը ստանան: Վլ. Սորախով, 64 տարեկան, մեծ թուաբանագէտ եւ ֆիզիկոս, հացադուլի դիմած է: 920 է թիւը այս գիտնականներուն որոնք ոչ մէկ աշխատավարձ ստացած են ամիսներէ ի վեր: Մոսկուայի մէջ ալ Լենին Մատենադարանը (համապատասխան Փարիզի Ազգ. Գրադարանին) պարտաւորուած է փակել արուարձանի իր մէկ ճիւղը, որովհետեւ չէր կրցած վճարել աշխատաւորները: Հետեւանքը՝ արտագաղթ է: Համաշխարհային գրականութեան փրոֆէսոր մը կ'ըսէ՝ «առաջարկներ ունիմ Իտալիա, Սպանիա դասաւանդելու, բայց, կեանքս հոս է»: Յաճախ կը լսուի՝ առաջ կ'երազէինք ազատութիւն (գաղափարական), այսօր կ'երազենք ազատութիւն (տնտեսական):

ՄԱՄՈՒԼ

«L'EQUIPE»

(8 Octobre)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՄՐՑՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ

L'Arménie, Dieu et la paix

«Էքիփ» մարզական օրաթերթը, Հոկտեմբեր 8-ին գրեթէ էջ մը կը նուիրէր այս մրցումին, նկարով մը ուր կը տեսնուէր խմբապետը՝ Արամայիս Տոնոյեան: Ենթախորագրով թերթը կ'ըսէ. — «Երկար ատեն զոհ քրիստոնեայ իր կանոնագրին մահմետական աշխարհի մը մէջ, Հայաստան գոյութիւն ունի այսօր խաղաղութեան մէջ: Իր փութպոլն ալ, հակառակ ընկերային եւ տնտեսական դժուարութիւններու, անփորձութեան եւ աշկերտութեան անխուսափելի շրջանին, սկսած է ինքզինք ճանչցնել»:

Թերթին յատուկ թղթակիցը՝ Լորան Մուասէ, Երեւանէն կը գրէ իր տպաւորութիւնները, կ'արձագանգէ հոն յաճախակի ըսուած խօսքերուն. — «Աստուած հոս է, մեր գլուխներուն եւ հոգիներուն վերեւ, լուծելու համար մեր հարցերը»: Լրագրողը կը յիշէ Հայերու առաջին քրիստոնեաներն ըլլալու հանգամանքը ու կը շեշտէ անոնց խոր հաւատքը զոր ոչ 1915-ի ցեղասպանութիւնը, ոչ խորհրդային գերադահութիւնը, ոչ Ազրպէյճանի հետ չորս տարիներու պատերազմը Ղարաբաղի չէզոքութեան (?) համար, ոչ 1991 Սեպտեմբեր 21-ի անկախութենէն ծագած բոլոր հարցերը կրցած են խախտել: Հայերը, կ'ըսէ, սուղ կը վճարեն վերագտնուած ազատութիւնը, կը տառապին բայց, չեն լար: Պելֆաստէն Երեւան տանող օդանաւին մէջ, Յարութիւն Վարդանեան կ'ըսէ իրեն. —

«Ոմանք կ'ափսոսան Ռուսերու մեկնումը: Ճիշդ է անոնց օրով աւելի լաւ կ'ապրէինք: Ամէն ինչ իր տեղն էր: Ընելիք չունէինք, հարցեր չունէինք: Կարճ՝ օգնութեամբ ապրողներ էինք: Մեր ազատութիւնը ուզեցինք, այլեւս հարկ է ստանձնել»: Խօսակիցէն առած տեղեկութիւններով, լրագրողը կը նկարագրէ Հայաստանի ներկան, գործազրկութիւնը, ցած աշխատավարձքերը, գործատուներու փակուիլը, եւայլն, եւայլն: Կը պտըտի Երեւան, կը սքանչանայ ի տես Հրազդան մարզադաշտին «Արարատ»ի դիմաց, կը յիշէ 1973-ը երբ «Արարատ» կրկնակ յաղթանակ տարած էր Խորհրդային Միութեան մէջ (բաժակ եւ ախոյեանութիւն):

Յօդուածէն զատ, հրատարակուած է Հայաստանի մրցումներուն հաշուեկշիռը անկախութենէն ի վեր. — Պաշտօնական 20 մրցում, 3 յաղթանակ, 5 հաւասար (ոչ ոքի), 12 պարտութիւն, կէտեր՝ 9 թեր, 33 դէմ: Ազգային ախոյեանութիւնը կը համախմբէ 12 ակումբներ: Մրցումները երկու մասով տեղի կ'ունենան: Աշնան շրջանը՝ Յուլիս 15-էն Նոյեմբեր 15, գարնան շրջանը՝ Մարտ 1-էն Յունիս 15:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆ ԺԱՄԱՆԵՑ

Հոկտեմբեր 9-ին, Չորեքշաբթի օր, Մոսկուայէն Երեւան անցաւ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը՝ Հերվէ տը Շարէթ: Նախապէս, տիկին Վարդուհի Մանուկեան, որ կ'ըսէ Ա.Ֆ.Փ. ամուսնոյն բանբերն է այլեւս, յայտնած է թէ դիմում կատարած են որպէսզի Վազգէն Մանուկեան տեսակցութիւն ունենայ Ֆրանսայի նախարարին հետ, բայց, յայտնի չէր թէ պիտի կարենա՞յ:

Սահմանադրական Դատարանը վերադարձուցած է Վազգէն Մանուկեանի դիմումը (ստուգման ենթարկել նախագահական արդիւնքները) այն առարկութեամբ որ ան չի համապատասխաներ Դատարանին կանոնագրին: Պէտք է սրբագրութիւններ ըլլան ու կրկին ներկայացուի:

Խումբ մը մտաւորականներ՝ Սիլվա Կապուտիկեան, Մարգօ Ղուկասեան, Ալվարդ Պետրոսեան, Պերճ Զէյթունցեան, Ալեքսանդր Թոփչեան, Արմէն Յովհաննիսեան, Ռուբէն Յովսէփեան եւ Ազատ Եղիազարեան յայտարարութիւն մը հրապարակած են ուր ցաւ կը յայտնեն Սեպտեմբեր 25-ին Ազգ. Ժողովին առջեւ պատահած դէպքերուն առթիւ, զանոնք հետեւանք նկատելով ընտրութիւններու ընթացքին գործուած խարդախութեանց: Կը դատապարտեն ժողովուրդին վրայ բռնամիջոցներու գործադրումը ու կը պահանջեն ազատ արձակել ձերբակալուածները մինչեւ դէպքերու հաստատ պարզաբանումը:

Քաղաքական բանտարկեալներու պաշտպանութեան հանրային մարմնի հերթական նիստի ընթացքին կարգ մը տեղեկութիւններ տուած է փաստաբան Տիգրան Ջանոյեան որ կրցած է տեսնուիլ իր պաշտպանութեան յանձնուածներուն՝ Շաւարշ Քոչարեանի եւ Ռուբէն Յակոբեանի հետ: Ուրիշ փաստաբան մըն ալ՝ Ռուբէն Սահակեան տեսնուած է Գիմ Բալայեանի հետ, Յովհ. Ասրեան՝ Դաւիթ Վարդանեանի: Ըստ տրուած տեղեկութիւններուն, դէշ վիճակի մէջ է Ռուբէն Յակոբեան խոշտանգումի հետեւանքով: Ծեծի ենթարկուած է նաեւ Դաւիթ Վարդանեան: Կարգ մը բանտարկեալներ ազատ արձակուած են, անոնց կարգին՝ Գագիկ Մկրտչեան (Հայաստանի Հ.Յ.Դ. Գերագոյն Մարմնի անդամ), Աղասի Արշակեան (Գի.ԱՐ.Բ.Մ.), Արամազդ Զաքարեան որ հիւանդանոցը կը մնայ:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Օսլօ գացած է Հոկտ. 8-ին, տեղւոյն Թանգարանին եւ Նորվեկիոյ Եկեղեցւոյ հրաւէրով:

Լ. Տէր-Պետրոսեանը շնորհաւորած են Լիբանանի վարչապետը Ռ. Հարիրի, Սուրիոյ նախագահը՝ Հաֆէզ էլ Ասատ եւլն. եւլն.:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՓԵՐԷՍ ԿԸ ՀԱՒԱՏԱՅ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

Իսրայէլեւպաղեստին խաղաղութեան հոլովոյթը լուրջ վտանգ անցուց Նեթանիահուի ընտրութենէն ետք, բորբոքելով կիրքերը ու նոր բախումներու հեռանկար արթնցնելով: Ինչ որ ամէնէն ուշագրաւն է պատահած ցնցումին մէջ, Իսրայէլի նոր վարչապետին դէմ իր քաղաքացիներուն իսկ բողոքի ծաւալուն շարժումն է: Տասնեակ հազարաւորներ փողոց կ'իջնեն, հրապարակները կը լեցնեն պահանջելու համար որ յարգուին խաղաղութեան համաձայնութիւնները: Այս զանգուածին գլխաւոր դէմքն է Ս. Փէրէս որ Իսրայէլի Ազգային Ժողովին բեմէն ծանրօրէն քննադատեց վարչապետը խաղաղութիւնը վտանգելու մեղադրանքով:

«Նուվէլ Օպսէրվաթէօր» շաբաթաթերթին տրուած հարցազրոյցով մը նախկին վարչապետը կը հիմնաւորէ իր քննադատութիւնները, տալով նաեւ խաղաղութեան իր տարբերակը:

Այսօր անուրանալի իրականութիւն է պաղեստինեան ինքնավար եւ ընդունուած կազմակերպութիւն մը: Ա—

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 8 / 9)

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ԵՌՕՐԵԱՅ ՆԻՍՏԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱԾ ԵՆ

Հայաստանի Ազգ. Ժողովը Հոկտեմբեր 7-ին վերսկսած է եռօրեայ իր նիստերը: Ազգային Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեան անդրադառնալով Սեպտեմբեր 25-ի դէպքերուն, զանոնք գնահատած է միջազգային որոշ կազմակերպութիւններու կողմէ որպէս Հայաստանի ժողովրդավարութիւնը կասկածի տակ դնելու փորձ եւ Խորհրդարանին վրայ կատարուած յարձակման դերակատարներն ալ՝ այդ նպատակին ծառայած խաղալիկներ: Ամէն պարագայի մէջ, ան հաստատ համոզում յայտնած է որ կատարուածը պետական հարուածի փորձ մըն էր:

ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ

«Արաքս» օդային ընկերութիւնը 1997 Ապրիլ 1-էն կը սկսի Երեւան — Լոնտոն — Երեւան թռիչքները:

ՄԱԿ-ի Երեւանի Գրասենեակի բակին մէջ, Հոկտեմբեր 4-ին պաշտօնական բացումը կատարուած է հաշմանդամներու համար Երեւանի առաջին թեքահարթակին, որ նախաձեռնութիւնն է Գրասենեակի հանրային տեղեկատուութեան բաժնին: Հայաստանի մէջ արձանագրուած են աւելի քան 100.000 հաշմանդամներ:

Բիւրականի աստղադիտարանի հիմնադրութեան 50-ամեակին առթիւ Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիային մէջ Հոկտեմբեր 4-ին կազմակերպուած է յատուկ հանդիսութիւն որ սկսած է Վիկտոր Համբարձումեանի յիշատակին մէկ վայրկեան լռութեամբ: Հանդիսութեան յաջորդած է հնգօրեայ միջազգային գիտաժողով մը՝ «Տիեզերքի անկայուն երեւոյթները» թեմային շուրջ:

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Գ.

Համալսարանը անպաճոյճ, տարածուն, պատերազմի արհաւիրքէն անցած երկյարկանի, գորշագոյն նմանող շէնք մըն է: Միտքս կուգան ֆրանսական հին, փորձուած ու պատկառելի, մարդկային մտքի պատմութեան մէջ փառքով ու հեղինակութեամբ բայմած Սորպոնը, հիմնուած 1957-ին Լուի ԺԴ.-ի խոստովանահօր կողմէ, Հարվըրտը՝ հիմնուած 1637-ին, նոյնպէս կրօնականի մը կողմէ: Ի՛նչ հսկայ խարոյկներ են, հնոցներ են քաղաքակրթութեան պահպանումին եւ յաւերժացման նուիրուած այս օճախները, ու կը տխրիմ ներսէս, ոչ թէ մեր հայկական համալսարանի որակի տարբերութեան վրայ՝ այլ բոլոր դժուարութիւններուն համար որոնց դէմ պիտի պայքարի այս քաջարի ժողովուրդը, թէ՛ հայութեան եւ թէ ալ մարդկութեան իր նպաստը բերելու համար: Մտքիս մէջ կասկած չկայ, թէ հայ Ղարաբաղը արդէն պատնէշ մըն է, Արեւմուտքի պաշտպանութեան առաջին գիծն է թրքական ոգիին, թրքութեան վտանգին դէմ: Ասկերան եւ Շուշի՝ Ղարաբաղի եւ ուրեմն Հայաստանի առաջին ամրոցներն են: Բայց մենք Հայերս մեր պատմութեան մէջ ցոյց տուած ենք, թէ ոգիով կռուող ժողովուրդ ենք, ոգի՝ որ շատ աւելի ազդու զէնք է քան բիրտ ուժը (Ղարաբաղեան բանահիւսութեան նուիրուած իր հատորին մէջ, «Նշմարներ Արցախի Բանահիւսութեան, Երեւան, 1991», Լեւոն Յարութիւնեանը կը յայտնէ, թէ Ղարաբաղցիին համար, տղամարդի արարք է մէկը հրացանով սպաննելը: Կ'եզրակացնեմ, որ եթէ մարդ մը պիտի սպաննես՝ քաջութիւնը պիտի ունենաս անոր դէմ յանդիման կայնելու եւ հաւասարէ հաւասար, մօտէն ու նոյն զէնքերով կռուելու: Անգլիացի պատմաբան մը տեղ մը գրած է թէ Հռովմէական կայսրութեան անկումին ընթացքը կարելի է չափել անոր զօրքին գործածած սուրին երկարութեամբ: Պատմաբանը կ'աւելցնէ, թէ «որքան տկարանար կայսրութիւնը՝ այնքան կ'երկննար զինուորին սուրը»...): Եթէ Ղարաբաղը պիտի մնայ դարերով եւ կատարէ իր սրբազան պաշտօնը՝ զինու ուժի չափ, ու հաւանաբար աւելի աւելի՝ մտքի ուժի շնորհիւ պիտի ըլլայ ատիկա: Լ. Յարութիւնեանին հատորը ամէն էջին կը հասկցնէ, թէ բարոյական ու մարդկայնական ինչ բարձր ոգիի շնորհիւ էր, որ Ղարաբաղցիք դարերով մաքառեցան ու յաղթեցին իրենց թշնամիներուն: Եւ եթէ վերջին հինգ տարիներու կռիւներուն ընթացքին մենք տեղ տեղ իջանք Թուրքի բարոյական մակարդակին՝ ատիկա պարզապէս նոպայ մըն էր, որ դէպքերը առաջ բերին մեր մէջ: Թրքաբարոյ վարմունքը երբեք մաս չի կազմեր մեր նկարագրին, ու լաւագոյն ապահովութիւնը՝ համալսարանն է:

Ներս կը մտնեմ, մեծ երկիւղածութեամբ: Լոյս չկայ մուտքի սրահին մէջ ուր ուսանողներու բազմութիւն մը խռներ է, գրեթէ բոլորն ալ աղջիկ: Ինչ որ տարօրինակ է, բաղդատմամբ արեւմըտեան համալսարաններու՝ աղմուկի բացակայութիւնն է. զուսպ, գաղտնի խօսակցութեան ձայն մը միայն: Դէմս պատին՝ քանիերեք երիտասարդներու մեծադիր պատկերները, սեւով երիզուած: Հոն է Լորիս Գրիգորեանը իր հետ նոյն Առաջաձոր – Ջլդրան ճակատի վրայ 92 Նոյեմբեր 4-ին զոհուած վեց ընկերները Աշոտը, Գագիկը, Դաւիթը, Արթուրը, Եղուարդը եւ Յարութիւնը եւ նահատակուած ուսանողներէն մաս մը: Յոյսով, երազով ու կեանքով յորդուն տղաք, հոս ու հիմա վերածուած քառակուսի սեւ – ճերմակ տարածութեան մը բայց հազարաւոր յիշատակներով, յամեցող ընկերներու յիշողութեան մէջ, անբուժելի ցաւով դեռ ապրող մայրերու եւ քոյրերու գիտակցութեան մէջ: «Ամէն երիտասարդի հետ որ կը նահատակուի ճակատը՝ աղջիկ մըն ալ քաղաքին մէջ կը մեռնի», պիտի ըսէր Արմինէն, աւելի ուշ: «Ինչպէ՞ս կարելի է մեռնիլ այսքան երիտասարդ», հարց կուտամ, կայնած մահաշուք պատին առջին «այսքան տարաժամ եւ յանպատրաստից, ինչպէ՞ս կարելի է ներկայանալ մահուան Մեծ Փնտուրթեան...»: Մեղադրա՞նք կայ այդ նայուածքներուն մէջ «դուն հանգիստ կ'ապրիս հեռու, ապահով տեղ մը, մինչ հոս, այս երկրի գիւղերուն եւ լեռներուն մէջ կը լուծուի հայ մարդու քու մեծագոյն հարցդ՝ ազգին ապագան», կը լսեմ անոնց նայուածքէն: «Մենք ալ կը կռուինք հայութեան համար», կը մտածեմ: «Սփիւռքն ալ ճակատ է, ուրիշ զէնքերով եւ ուրիշ մահերով կը պայքարինք», կը շարունակեմ, բայց համոզիչ չեմ, գիտեմ, սփիւռքահայու բնածին, անտրամաբանական խղճի խայթն է որ կը խանգարէ երջանկութեան ամէն պահ: Պարտուած այդ անծանօթներէն՝ կը նահանջեմ ու կը մխանամ բազմութեան որ կը լեցնէ սրահը: Օտար դէմք եմ, սակայն նայող չկայ, ոչ կասկածանք, ոչ ալ հետաքրքրութիւն. – Աւելի ուշ պիտի հասկնայի այդ խուսափող նայուածքներուն իմաստը: Ապահովութեան համար, պատին կը կռթնիմ ու կը դիտեմ ուսանողութիւնը: Զարմանալի է ինչքան մեծ է տարբերութիւնը արտայայտութեանց եւ ինքնութեան, բռնուածքներուն միջեւ անձէ անձ, եւ սակայն, նոյն ատեն, երեւոյթներէն անդին՝ անհերքելի բայց անբացատրելի նոյնութիւն մը, հաւաքական ինքնութիւն մըն ալ կայ, բան մը՝ որուն բնաւ չեմ հանդիպած ասկէ առաջ, որեւէ մէկ տեղ: Սիտնի ալ կայ այդ ներքին յարակցութիւնը անկլեսաքսոն Աւստրալիացիներու, սակայն այդ՝ ես է որ կ'երեւակայեմ, գիտեմ, իմ օտարականի եւ Wog-ի (*) բարդոյթէս կուգայ: Հոս՝ անծանօթ եմ բոլորին, եւ իրենք՝ ինծի, սակայն անոնց հագուստի, մազերու յարդարանքի, դէմքերու եւ քալուածքի մէջէն կը զգամ անվրէպ ներքին համաձայնութիւն մը, գաղտնի հասկացողութիւն մը, խօսակցութիւն մը, գրեթէ ազգականական կապ մը որ իրենց միջեւ կը ստեղծէ գոց մտերմութեան տարածութիւն մը որմէ դուրս եմ ես: Օտարականի, Սփիւռքահայու յատկանիշ ըլլալու է, «օտարի» այս ներքին եւ արտաքին կերպարանքս որ թէ՛ ես կը զգամ եւ թէ ալ իրենք: Վտանգ մը կայ իմ ներկայութեանս մէջ, եւ անզգալաբար ինքնապաշտպանութեան ճակատ կազմեր են իմ դէմ: Նիհար ու ջղուտ են այս աղջիկները, ամօթխած ու խուսափողական, նման Ղարաբաղի ժողովրդային մշակոյթին: Երգը, պարը, կարճ բանաստեղծութիւնները, կենացները. ասոնք են այդ մշակոյթի արտայայտութեան եւ յարաբերութեան ձեւերը: Բայց մանաւանդ՝ մարմնի լեզուն, որով դարերու պայքարը մղեր են լեռնցի այս մարդիկը Պարսիկին, Քիւրտին, Թուրքին դէմ: Ահա այդ սղագիր, իրենց բարբառին նման կարծր, խիտ, ժուժկալ բայց նաեւ հոյակապօրէն ճոխ մշակոյթին սրտին է որ կը գտեղուին այս աղջիկները, կը դառնան տան արմատն ու առանցքը, կը ներշնչեն երիտասարդները որոնք ճակատ կը մեկնին եւ, վերջին հաշուով՝ սերունդէ սերունդ մեր ազգի ոգեկան արժէքներու փոխանցողը, փոխադրիչը կը հանդիսանան: Կը բաւէ կարդալ «Բագին»ի 1993 Սեպտեմբեր – Դեկտեմբեր բացառիկին մէջ տպուած Արցախեան ճակատի վրայ զոհուած 285 նահատակներու կենսագրութիւններէն քանի մը հատը՝ համոզուելու համար գաւակ – ծնող կապի ուժին եւ կարեւորութեան մասին: Հիմա քովէս կ'անցնին, դէմքերը, վար ու կը կորսուին դասարաններէն ներս: Շաբաթ մը եղած էր որ պիտի ծանօթանայի այդ աղջիկներու աչքերու գաղտնիքին, դասի ժամանակ, երբ յանկարծ վեր նային, ուղիղ աչքիս՝ իրենց սեւ, կլոր ու շողարձակ բիբերէն, առ հասարակ գունաթափ դէմքին մէջէն, որ երիզուած է խիտ, սեւ մազերու յորդ թափուածքով: Այդ երկվայրկեան էր որ այդ աչքերը իրենց ամբողջ գեղեցկութիւնը կ'առնեն ներսէն ու կը փայլատակեն սրտի ուժ մը, արթնութիւն մը, թաքուն իգականութիւն մը որ իրենց բառերն ու երկրին բարոյական օրէնքը չեն արտօնած ազատօրէն ցուցադրել: Ու ոչ մէկ շռայլ շարժում կամ խօսք, ոչ մէկ խաղ կամ ֆանթէզի եւ կեանքի ինքնատիպ ոճ, ոչ մէկ աւելորդ զգացում. բոլորն ալ կարգապահ ու լուռ՝ պիտի երթան ու գրաւեն իրենց տեղերը դասարանին մէջ:

Ներկայ եմ երկու դասերու, մէկը հայերէն, միւսը անգլերէն, աշակերտներու հետ պարզ ծանօթացումի համար: Դասարաններուն պատերը լերկ են եւ գունաթափ, սեղաններն ու աթոռները՝ մաշած: Կաւիճ կամ կայ կամ չկայ: Մութ է քիչ, բայց ուսանողները ամբողջական կեդրոնացումով, մատիտը ձեռքերնին, գլուխները կախ՝ կը հետեւին ուսուցչին խօսքերուն: Ոչ մէկ հարցում կամ ընդմիջում, եւ անկասկած որ կարգապահութեան ոչ մէկ հարց կրնայ ծագիլ: Բացարձակ լռութիւն կը տիրէ, «պալէ»ի մը նման՝ ոչ մէկ սխալ կամ ազատ շարժում «մարդկային միտքը ինչպէ՞ս պիտի ազատագրուի միսերու եւ օրէնքներուն բանտէն», կը մտածեմ, նայելով ուսուցչին որ կը թուի ըսել աշակերտներուն. «Նայեցէք, ինչ որ կ'ըսեմ ձեզի՝ ճշմարտութիւնն է, դուք կրնաք ձեր անձնական կարծիքը ունենալ, սակայն գիտցէք թէ միայն ես գիտեմ ճշմարտութիւնը»: Բայց պատուհանէն թռչունի երգը կը լսուի, ազատ, երիտասարդ ու սիրահարական օդ մը կ'ըսէ, «իմ դասերս այսպէս չեն կրնար ըլլալ, անկարելի է», կը խորհիմ, «պիտի ազատագրեմ այս երիտասարդներուն միտքերը, իմ մէջէս Սփիւռքը պէտք է ճանչնան ... ու սիրեն», կը խորհիմ, դասարանէն դուրս ելլելով ուսուցչին հետ: Դասէն ետք կ'երթամ հայերէն լեզուի ու գրականութեան ամպիոնի սենեակը ուր հաւաքուեր են ուսուցիչները: Խնդումերես, քիչ մը ջղային եւ զգոյշ բայց սրտաբուխ ընդունելութեան կ'արժանանամ: Աթոռ, թէյ, կոնեաք, պիսքուիթ, հարցումներ, ժպիտ ու խնդուք. Հինգ – վեց ուսուցչուհիները ուսանողներէն աւելի համարձակ են, «բնական վերապահութիւնը օտարի մը հանդէպ մարդոց կողմէ որոնք նոյն ընտանիքի անդամներու պէս կ'ապրին իրենց քաղաքին մէջ», կը խորհիմ «կամաց կամաց սիրտերը կը գտնեն իրենց բնական ջերմութիւնը», ու կը ջանամ ես ալ բնական հնչել ու շարժիլ:

Անմիջական կապս՝ Ղարաբաղի աւագ բանաստեղծներէն գիւղացիներգակ Սոկրատ Խանեանին հետ է, սիրուած ու յարգուած քերթող, հայրենասիրական ու բնապերգական բազմաթիւ հատորներու հեղինակը, եւ որ ամպիոնի «Ցէկան»ը կամ վարիչն է նաեւ: Շատ շատ առիթներ պիտի ունենամ իր տունը ճաշի երթալու, պտուցելու, պտըտելու Ստեփանակերտի շրջակայ գիւղերը եւ բաւական մը մօտենալու Ղարաբաղի հոգիին: Լաւագոյն ձեւը զինք ներկայացնելու՝ իրմէ քերթուած մը տալն է: Առնուած է «Արցախեան Ղօղանջներ» հատորէն (Երեւան, 1991):

ԳԻՐՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

Իմ մանկութեան ոտնահետքեր,
Պատանութեան իմ թեւածում,
Ջահելութեան կրակ երգեր,
Իմ սիրոյ եռք, հասունացում:
Կարօտների իմ սերմնացան,
Իմ օրօրոց, իմ մայր անքուն,
Երազների իմ ծիածան,
Դու հացաբոյր իմ թոնրատուն:
Այս ի՛նչ լաւ է, որ մնացի
Քո գրքի մէջ, միշտ փարուած քեզ,
Որ խօսում եմ աշխարհի հետ
Մօրը պաշտող զաւակի պէս:

(*) Արեւելքցի

ԵՐԲ ԵՍ ԿԸ ՆԱՅԻՄ...

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՀԱՄԱՍՏԵՂԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿՆ Է (1895-1966)

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Երեսուն տարի առաջ, 1966-ին, Լոս-Անճըլըսի մէջ՝ ուր հրաւիրուած էր բանախօսելու համար, սրտի տագնապի մը հետեւանքով 71-ամեայ իր կեանքը կնքեց Խարբերդի Փերչենճ գիւղի զաւակ ու գրական իր վարուցանով մեծահարուստ քերթող եւ արձակագիր Համաստեղ:

Գիւղէն եկող գրագէտներ շա՛տ ունի հայ գրականութիւնը. գիւղը պատմող գրագէտնե՛ր ալ: Բայց անոնցմէ ոչ մէկուն մէջ կայ այնքա՛ն հարազատ, գինով ու գոյնով բայորոշ, բարախուն, անսայլայլ բարքերով ու անխաթար աւանդներով ընթերցողին փոխանցուող վարուցան՝ որուն վարպետն է եղած ան:

Իր ենթահողը հայրենի հողն է միշտ: Երբ կուտայ միջավայրն ու մթնոլորտը իր ծննդավայր Խարբերդի, կամ ամերիկահայ իր շրջապատէն կը մեկնի երբեմնի գիւղին ու անոր տիպարներու սեւեռումին՝ հայրենի՛քն է, որ կը կախարդէ զինք ու իր ամբողջ ներաշխարհը. այնպէ՛ս՝ ինչպէս իր հերոսներէն Կար Ամուն է, օտար ափերու վրայ,

Հարազատ ու բարախուն է հայրենի հողը իր պատմուածքներուն մէջ՝ բնութեան տարրերով, գիւղին տիպարներով, ժողովուրդի բարքերով. հաւաքական ապրումովը Խարբերդցիին, – աւելի լայն ծիրով մը՝ գեղջուկ Հայուն: Անոնք կը պահեն իրենց միամտութիւնը, հոգիի կուսութիւնը, երազապաշտութիւնը, երկիւղած հաւատքը, Հայութիւնը՝ բարոյական ու հոգեկան բոլոր յատկանիշներով: Չեն տժգունած, չեն ձեւափոխուած նոր շրջավայրէ թելադրուած քաղքենի բարքերէ:

Համաստեղ 18 տարու է տակաւին, երբ կուգայ Նոր Աշխարհ, – Միացեալ – Նահանգներ, ու կ'ապրի հայահոծ Պոսթընի մէջ, ուր Խարբերդցին եւ ընդհանրապէս հայ գիւղացին, իրենց հետ են բերած հայրենի հողին անշօշափելի հարստութիւնները: Անոնց հետ կը շնչէ, անոնց մտերմութեամբ կը վերանորոգուի: Իր գրականութեան համար ան ունի այն նո՛յն ենթահողը՝ որուն ձգողութիւնը բերած է «Երկրէն»: Անբռնազբօս, անճիգ բխումով մը կուգան իրեն՝ գիւղին բոլոր տիպարները, գիւղը՝ ամբողջ: Չի չափազանցեր, չի բռնանար նոյնիսկ իր լեզուին վրայ, որ գրականութիւն ըլլալու իր պարզութեան մէջ իսկ գիւղագրական սեռի ամէնէն անխառն, արդարօրէ՛ն ամէնէն շքեղ արտայայտութիւնն է:

Գրական իր առաջին փորձերը գրի առած է 1917-ին՝ «Հայրենիք» օրաթերթի մէջ. իսկ 1922-էն սկսեալ, երբ ամսագիր «Հայրենիք»ի հրատարակութեան ձեռնարկուած է, եղած է մնայուն աշխատակիցներէն մէկը Ռուբէն Դարբինեանի: Իր պատմուածքներէն «Զոհը Կար Ամուն էր», «Շէն Գիւղի Հին Օրերէն», «Աստղկան Սայլը» և «Տափան Մարգար»՝ հրատարակուած են օրաթերթի 1921-ի թիւերուն մէջ:

Այս քանի մը պատմուածքներէն զատ, ամսագիրներու հաւաքածոյին մէջ ամբարուած է բազմաթիւ գրական էջեր: Քառասուն եւ հինգ տարի (եւ աւելի) Համաստեղ մնաց «Հայրենիք»ներու պատնէշին վրայ, եւ արտասահմանեան գրողներու մէջ, թերեւս՝ մէկէն աւելի, կրցաւ ճառագայթել դէպի հայրենիք՝ Խորհրդահայ տարեգրութեանց շրջանին:

Իր «Գիւղը» եւ «Անձրեւ» հատորներէն մինչեւ «Սպիտակ Ձիաւորը», «Հայաստանի լեռներու սրնգահարը», «Աղօթարան»ն ու «Առաջին Սէրը»՝ անմեռ վկայութիւններ են մեր ժողովուրդի նկարագրային ու բարոյական անհատականութենէն, խորարմատ ու անփոփոխելի արժանիքներէն, յաւիտենական տիպարներէն, հերոսներէն ու խոնարհ մեծութիւններէն:

Յիշատակե՞նք միւսներն ալ, – «Քաջն Նազար եւ տասներեք պատմուածքներ», «Սրբազան Կատակերգութիւն», «Տոմար Մաքիական»...

Ըսե՞նք թէ գործերու այս պատկառելի բանակին մէջ, որքան գրականութեան որակը, նոյնքան եւ զանոնք ստեղծագործող անձը՝ իբրեւ մարդ, կը յատկանշուին տոհմական ազնուականութեամբ մը, բարութեան թափանցիկ ջերմութեամբ մը, գունեղ՝ որքան խօսուն, կեանքով ու ապրումով հարազատ, մարդկայնական՝ որքան ազգաշունչ:

Առօրեայ իր կեանքին մէջ ալ տարբեր չեղաւ Համաստեղ:

Իր ամէնէն խորունկ թախիծին մէջ անգամ՝ վարակիչ բերկրանք մը կար. իր ամէնէն սուր հեգնութեան մէջ իսկ՝ զուրգուրանք, սէր, արդար խանդաղատանք կար: Իր ամէնէն թանձր տխրութեան ու դառնութեան մէջ անգամ եղբայրութիւն կար:

Հայութիւն, հայրենիք, գիր ու մշակոյթ՝ իր ամէնէն մռայլ օրերն անգամ, արեւոտ պաշտամունքներ եղան իրեն համար. եւ պատահմունք չէր որ դաւադիր մահը զինք զգետնեց ա՛յն պահուն՝ երբ Հայ Մշակոյթի փառքը կը հիւսէր յոբելենական հանդիսութեան բեմէն եւ հայութեան պատգամ կ'ուղղէր «գիր ու գալամ» սիրելու, – հպա՛րտ ըլլալու մեր դարաւոր վաստակով:

ՕՐՈՒԱՆ ՅԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ԹԱԼԻՊԱՆՆԵՐԸ

Աֆղանիստանի մայրաքաղաքը այնպէս ...ինչպէս անցեալ դարու կիսուն, քաղաքա...ցիութեան բռնութիւններու բեմ դար...ձաւ կրկին: Սեպտեմբեր 27-ին համայ...նավար նախկին Նախագահը Նաճիպուլլահ ...ՄԱԿ-ի շէնքէն դուրս քաշուեցաւ ուր ա...պաստանած էր 1992-ին իշխանութենէն ...վարուելէն ի վեր, ու հրապարակաւ կա...խաղան հանուեցաւ: Ատով աֆղանական ...ճիճին համար համաձայնութեան բոլոր ...յոյսերը չքացած կը նկատուին:

Քապուլի գրաւումը աստուածաբանու...թեան ուսանողներու -Թալիպան- կողմէ, ...վերջ տուած չէ պինեալ ընդհարումնե...րուն: Կան տակաւին շրջաններ որոնք ա...նոնց ձեռքը չեն անցած:

Թալիպաններու շարժումը սկիզբ առած է 1994-ի աշնան, Փաքիստանի մէջ: Շատ մը ...դիտորդներու համաձայն ան կը ղեկա...վարուի փաքիստանցի նախկին զինուորա...կաններու կողմէ որոնք հանգստեան կոչ...ուած են: Հիմնուած է հակադրուելու ...համար Քապուլի մուճահետիններու կա...ռավարութեան որ կը մերժէր մօտենալ ...Փաքիստանի: Թալիպաններու զէնքերը ...ուգան հոնկէ, իսկ դրամը՝ Սաուտի Ա...րաբիայէն:

Անոնց ղեկավարը՝ մոլլա Օմար վեց հո...գինոց անցքի կառավարութիւն մը նշա...նակած է ու յայտնած թէ իր հակակշռին ...ենթակայ շրջաններուն մէջ ամէնէն խըս...տաբարոյ իսլամական սիւննի օրէնքները ...պիտի կիրարկուին: Սիւննիական յատկա...նիշներու նախընտրութիւնը Իրանի եւ ...Տաճիկիստանի ընդդիմութեան կրնայ ...բախիլ. անոնք արդէն մօտ հետաքրքրու...թիւն ցոյց կու տան շիի Աֆղաններու, ...տաճիկներու եւ այլ ազգութիւններու նը...կատմամբ որոնք Իրանի եւ Կեդր. Ասիոյ ...հանրապետութիւններուն հետ յարաբե...րութիւն կը մշակեն: Այս պարագան ...կրնայ պատճառ ըլլալ որ Իրան ու Տա...ճիկիստան զինուորական օժանդակութիւն ...բերեն Թալիպաններու ընդդիմացող Աֆ...ղաններու:

...Խնդրին մէջ Միացեալ - Նահանգները ...ստամասումներ ունին: Փաքիստան իրենց ...դաշնակիցն է եւ հովանաւորեալը, բայց ...չեն կրնար երկար ատեն հանդուրժել Թա...լիպաններու չափ նախնական իսլամա...կաններու: Ռուսաստան եւ Չինաստան եւս ...իրենց տարածքներուն վրայ կը բազմանան ...իսլամական խմբաւորումները, կրնան նոյնպէս միայն մտահոգուիլ մոլեռանդ Թալիպաններու յաջողութեամբ ու կատաղած բռնութեամբ: Աֆղանիստանի հարաւային շրջանին վրայ անոնց տիրապետութիւնը կրնայ երկիրը երկուքի բաժնել:

Աֆղանիստանի ներկայի կացութիւնը մտահոգիչ է Հնդկաստանի համար ալ, քանի որ Թալիպանները ոչ մէկ համաձայնութեան կողմնակից են: Երկար ժամանակի վրայ Թալիպաններու յաջողութիւնը կրնայ սուղ արժել Փաքիստանի: Ներկայի կացութեան դէմ Իրանի, Տաճիկիստանի, Ուզբեկստանի, Չինաստանի, Ռուսաստանի եւ Միացեալ - Նահանգներու դիրքին պէտք է ուշադրութեամբ հետեւիլ: Խաղաղութեան պահպանումի Ուաշինկթընի ջանքերը այսօր ամբողջովին լուսանցքային մնացած են: Ոչ ոք կրնայ գուշակել թէ ի՛նչ կ՚ըլլայ ապագան երկրին որ բռնուած է բուռն վերիվայրումներու մէջ:

ԲԱՂՀԱՆ

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Աղքատախնամ Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդի ժողովը տեղի ունեցաւ իր կեդրոնատեղին՝ 77, ռիւ Լա Ֆայէթ, 75009 Փարիզ, Սեպտեմբեր 24, 1996-ին եւ ընտրեց վարչութեան անդամները. -

Պատուոյ նախագահ՝
Պ. Ռաուլ Գազանճեան:

Գործադիր Մարմին՝
Վարչական Խորհուրդի նախագահ՝
Պ. Անտրէ Ետիգարտաշեան,
Փոխ-նախագահ՝ Պ. Նոէլ Պագըրճեան,
Գանձապահ՝ Պ. Զարեհ Պէրպէրեան,
Ընդհանուր Քարտուղար՝
Պ. Խաչիկ Խաչիկեան,
Փոխ-Գանձապահ՝ Պ. Ալէն Թուհատեան,
Փոխ-Ընդհ. Քարտուղար՝
Պ. Ռոժէ Գազեան:

Խորհրդականներ՝
Տիկին Նատիա Ֆէռ, ՊՊ. Ժան Ազնաւուր, Արթիւր Պէյլէրեան, Ժան Մատոյեան, Սերժ Միասէրեան, Շառլ Մովսէսեան, Ժագ Փոսքոյեան, Կրէկուար Թուղլուեան, Էտուար Վարդանեան:

BUDGET PROVISIONNEL DE L'ANNEE 1996

DEPENSES OU CHARGES D'EXPLOITATION		
Participation à caractère social		262.000,00
Secours réguliers	22.000,00	
Secours exceptionnel	50.000,00	
Bourses Collèges	50.000,00	
Dons	20.000,00	
Bourses Etudiants	120.000,00	
Charges de personnel et charges sociales		210.000,00
Achats et charges externes		190.000,00
Impôts, taxes et versement assimilés		30.000,00
Subventions accordées		5.000,00
Dotation aux amortissements		90.000,00
		787.000,00

RECETTES OU PRODUITS D'EXPLOITATION	
Cotisation	35.000,00
Dons manuels	220.000,00
Subventions	12.000,00
Produit des manifestations, quêtes et collectes	50.000,00
Participation frais de Siège	121.100,00
Produits financiers	348.900,00
	787.000,00

ՄԻՔԱՅԷԼ ԴՈՎԼԱԹԵԱՆԻ ՆՈՐ ՖԻԼՄԸ՝

ԼԱԲԻՒՐԻՆԹՈՍ

Հոկտեմբեր 16-ին, Ֆրանսայի մէջ, պիտի ներկայացուի Միքայէլ Դովլաթեանի նոր ֆիլմը՝ Լաբիւրինթոս, որու գլխաւոր դերասաններն են Սերժ Աւետիքեան, Նորա Արմանի, Ֆրունզէ Դովլաթեան, Կարէն Ջանիբեկեան, Մանանա Մելքոնեան եւ Միքայէլ Դովլաթեան: Արտադրողներն են՝ Արմէնֆիլմ (Երեւան), Պումրանկ Փրոտիւքսիոն (Փարիզ) մասնակցութեամբ Ք-Ֆ աս սթիւտիօ Թիւ 1 (Փրակա) եւ Սիրենա Ֆիլմի (Փրակա):

Խորհրդանիշներով խճողուած լաբիւրինթոս մը...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ԽԱԺԱԿ ՕՀԱՆԵԱՆ ԿԸ ՑՈՒՑԱԴՐԷ ՓԻԷՐ-ՊԷՆԻԹԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 1-ի Երեքշաբթի իրիկունը առիթը ունեցանք դիտելու Լիոնի հայ լուսանկարիչ Խաժակ Օհանեանի արուեստէն նոր նմոյշներ:

Թէեւ ցուցադրուած պատկերները ունին շուրջ քսան տարիներու հնութիւն, կը մնան սակայն այժմէական, որովհետեւ կը ներկայացնեն Ալժէրիայէն, իսլամական աշխարհէն, դէմքեր, տիպարներ, ապրելակերպեր՝ որոնք ասանդական են:

Խաժակ Օհանեան քանի մը անգամներ ճամբորդած է Ափրիկէ, կանգ առած է Ալժէ, Պէլ - Ապէս, Մզապ, Թամանռասէթ եւ Սահարայի կողմերը: Իր գործիքը պըտըտցուցած է քօղարկուած կիներու, երիտասարդ պեղջկուհիներու, փաթթոցաւոր ծերունիներու, բոպիկ երախաներու վրայ: Յաջողած է նոյնիսկ ընդունիլ ընտանեկան յարկերէ ներս ու լուսանկարել:

Ցստակ, խօսուն պատկերներ՝ որոնք կ՚ենթադրեն, լուսանկարիչին կողմէ թէ գործիքին - հաւանաբար երկուքին կողմէ - տեսնելու, դիտելու ձիրք մը որ կը յատկանշէ արուեստագէտը:

Խաժակ Օհանեան կը ցուցադրէ այս պատկերները Փիէր - Պէնիթի Մշակոյթի Տան մէջ, տեղւոյն քաղաքապետութեան հրաւէրով: Ցուցահանդէսին բացումը կատարեց քաղաքապետ Ժան - Մարի Միք. իր գոհունակութիւնը յայտնեց իր շուրջը, կարեւոր բազմութեան մը ներկայութեան, համար եւ գրուատիքը ըրաւ մեր հայրենակիցին, լուսանկարչական արուեստին մէջ համբաւ ունեցող անձ մը, այս կողմերը եւ շատ աւելի հեռուները:

Փիէր - Պէնիթ Լիոնի արուարձաններէն մէկն է, շուրջ տասնեակ մը քիլոմեթր հեռու քաղաքին կեդրոնէն, Ցուցադրութիւնը կը մնայ բաց մինչեւ Հոկտ. 29, կէս օրերէ վերջ, ժամը 16-էն 20:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Հիմա հինգ դիակ կար աչքերնուս առջեւ:

Ոստիկաններէն մին որ կը հսկէր այդ ...պանութիւններուն՝ դէպի Թօփհանէի ...կողմը կ՚երթայ եւ քիչ մը ետքը կը վե...րադառնայ մուհաճիրի սայլակով: Սայ...լորդին հետ մէկիկ մէկիկ դիակները կը ...բռնեն ու կը լեցնեն սայլակին մէջ, յե...տոյ հին աղտոտ լաթ մը կը ծածկեն վը...րան, ոստիկանը կը նստի սայլորդին քով ...եւ ճամբայ կ՚ելլեն դէպի կամուրջ:

Տեսակ մը թեթեւցում կը զգանք երբ ...դիակները կը հեռանան մեր աչքերուն առ...ջեւէն:

...կիները կը դադրեցնեն իրենց լացը եւ ...ոստիկանութեան պաշտօնեաները այլեւս չեն ...հայհոյեր:

Ա՛լ իրիկուն եղած էր: Քարափին վը...րայ նոր գոհեր չէին բերեր մեռցնելու, ...սակայն Ղալաթիոյ մէջ միշտ կը լսուէին ...հրացանի ձայները:

Օտարազգիներու պատկանող բոլոր ...շէնքերուն վրայ կը ծածանէր անգլիական, ֆրանսական, իտալական կամ յունական դրօշակը եւ կը տեսնէինք այդ դրօշակաւոր տուներու տանիքներուն վը...րայ խումբ խումբ մարդիկ ու կիներ, որոնք շուարած կ՚երթային կու գային:

Նոյն միջոցին Մեսաժըրի Մարիթիմ ընկերութեան գործակատարը, զոր արդէն «Սիտոն»ի մէջ ապաստանելէս քիչ յետոյ տեսած էի, շոգենաւ եկաւ եւ ֆրանսական հիւպատոսարանին կողմէ պատուէր բերաւ որ շոգենաւը ծովեզրէն քանի մը մեթր հեռացնեն ու սանդուխը վեր քաշեն: Աւելցուց նաեւ որ նաւուն վրայ յարձակում եղած ժամանակ կրակ ընեն յարձակողներուն վրայ եւ ոեւէ Թուրքի թոյլ չտան նաւը մտնելու:

Իր ներկայութենէն օգուտ քաղեցինք տեղեկութիւններ առնելու համար դուրսը անցած դարձածէն:

-- Ամբողջ քաղաքը կոփւի մէջ է, ըսաւ, հայ յեղափոխականներ Օսմանեան պանքան մտան ու տիրած են պանքային: Նաեւ ռումբերով կը կռուին պաշարող զինուորներուն դէմ: Ամէն փողոցի մէջ մարդ կը սպաննեն, դեսպանատուները լեցուած են փախստականներով: Վախն ու սոսկումը կը տիրէ ամէն կողմ:

-- Դեսպանները ի՞նչ կը խորհին ընել, հարցուցինք:

-- Ո՛հ, ազդու միջոցներ ձեռք պիտի առնեն: Հրահանգ տրուեցաւ պահակ շոգենաւներուն որպէսզի Քարաքէօյի առջեւ գան շարուին, քանի մը ժամէն կը հասնին: Հիմակուհիմա դեսպաններուն միակ զբաղումն է յեղափոխականները պանքայէն դուրս հանել:

Մոռցայ յիշելու որ «Սիտոն»ին հետ գրեթէ միեւնոյն ատեն Մեսաժըրիի «Ժիռոնտ» շոգենաւն ալ հասած ու քարափին մօտեցած էր: «Ժիռոնտ» մենէ քիչ մը վեր կամուրջին աւելի մօտ կեցած էր:

Տնօրէնին մեկնումէն ետքը, «Ժիռոնտ» եւ «Սիտոն» քիչ մը հեռացան ցամաքէն ու ելնարանները վեր քաշեցին:

Դուրսի հետ յարաբերութիւններնիս խզած էինք հիմա:

Ճաշի ժամը հասաւ եւ հրաւէրի առաջին զանգակը հնչեց:

Կ՚ուզեմ բացարձակապէս անկեղծ ըլլալ այս պատմութեանս մէջ, ուստի կը խոստովանիմ որ հակառակ այն սոսկալի տեսարաններուն որոնց հանդիսատես եղած էի, մեծ ախորժակ մը ունէի այդ միջոցին: Նոյնիսկ կարծեմ բոլոր այն յուզումները որոնցմէ անցած էի վեց ժամէ ի վեր, գրգռած էին ախորժակս, ստամոքսս զալարելով:

Սեղանին վրայ, բնականաբար, խօսակցութիւնը օրուան դէպքերուն վրայ անցաւ: Ինծ զատ միայն ծերունի Ռուսը եւ իր աղջիկը կային ուղեւոր, միւս սեղանակիցները բոլոր «Սիտոն»ի պաշտօնեաներն էին: Ամէնքս ալ միաբերան կատարուած վայրագութիւններուն դէմ խօսեցանք: Խօսեցանք նաեւ եւրոպական Պետութիւններու թոյլ ընթացքին վրայ, որոնք իրենց անձնական շահերուն եւ հակառակութիւններուն կը զոհէին մարդասիրական պարտականութիւնները:

-- Զզուելի բան է դիւանագիտութեան ընթացքը, կ՚ըսէր մին գինիի գաւաթը պարպելով:

Մարդ ամօթ կը զգայ Եւրոպայի կոչուելու, կ՚ըսէր ուրիշ մը:

-- Ա՞յս է Ֆրանսական յեղափոխութեան արդիւնքը, կ՚աւելցնէր նաւուն բժիշկը:

-- Անշուշտ այս անգամ դեսպանները վերջ պիտի տան այս կացութեան:

Այս անմեղ խորհրդածութիւններուն վրայ, սպասաւորը, ներս մտաւ գոչելով.

-- Դարձեալ մարդ կը մեռցնեն կոր քարափին վրայ:

Պատառնիս կիսատ ձգելով ամէնքս սանդուխէն վեր խուժեցինք:

Բիրերով զինուած նոյն ամբոխն էր որ կատաղօրէն ինկած էր երեք հայ բեռնակիրներու վրայ:

Հարուածները անընդհատ կ՚իջնեն ամէն կողմէ:

Յետոյ կը տեսնենք որ սպանիչները կը ծռին դիակներուն վրայ եւ կը սկսին զանոնք կողոպտել:

Այս անգամ երեք ոստիկաններ ալ կը մասնակցէին կողոպուտին:

Զարդողները կը մեկնին արիւնոտ բիրերը ուսերնին զարկած, իսկ երեք ոստիկանները կը նստին մօտակայ սրճարանը եւ երեք խահուէ ու երեք նարկիլէ կ՚ապսպրեն:

Վար կ՚իջնենք ճաշերնիս աւարտելու:

Երբ սուրճը խմելէ ետք նորէն կամըրջակին վրայ կ՚ելլենք, մութը բոլորովին կոխած է ու կազերը վառուած: Երեք դիակները կեցած են իրենց տեղը եւ ոստիկանները իրենց նարկիլէնին կը քաշեն:

Թօփհանէի կողմէն երեք սայլակ կը յառաջանան: Երբ առաջին սայլակը կը հասնի դիակներուն մօտ, ոստիկաններէն մին կը կեցնէ զայն ու կը պոռայ սայլապանին՝ երեք հայ բեռնակիրներու դիակը ցոյց տալով.

-- Ասոնք ալ մէջը դիր:

-- Իմ կառքիս մէջ տեղ չկայ, կը գոչէ սայլապանը, թո՛ղ միւսները առնեն:

(Շար. 17)

(Շար. Ա. էջէն)

Նոր պատասխանատուները Իսրայէլի խօսակիցներն են։ Իսրայէլի տնտեսութիւնը կախում ունի խաղաղութենէն եւ Պաղեստինցիներու խաղաղութեան ալ իր կարգին կապուած է տնտեսութեան։ Այս իրականութիւնը այնքան կենսական է Փէրէսի համար որ ան պատրաստ է ի նպաստ Նեթանիահուի քուէարկելու եթէ այս վերջինս խոհեմութիւնը ունենայ չվտանգելու հաստատուած հոլովոյթը։ «Իշխանութիւնը չէ որ կը շահագրգռէ զիս, այլ խաղաղութեան հոլովոյթը» կ'ըսէ ան։

Նախկին վարչապետին համար ցաւալի է յանկարծ Իսրայէլի տեսանկիւնէն, տեսնել որ Եւրոպայի մէջ իր յաջորդը կը նմանցնեն մինչեւ իսկ Լը Փէնի։ Ինչ կը վերաբերի իրենց անձնական յարաբերութեան, միշտ յարգանքի վրայ հիմնուած է ան. բայց Նեթանիահու՝ քաղաքական դէմքը Փէրէսի արժեւորումով ան է որ գործի սկսած է այն համոզումով որ քաղաքականը պարզապէս շարունակութիւնն է հեռատեսիլի հաղորդումներու։ Իր մօտ ցայտուն է հռետորական ձիրքը. երբեմն կը յաջողի հմայել, բայց երբեք համոզել։ Վարչապետութեան առաջին 100-օրեայ շրջանին մէկ որոշում միայն տուած է ինչ որ աղէտի համազօր եղած է։ Սրբազան վայրերու ներքեւ գտնուած փապուղին բանալու որոշումն է ան որ կատարելապէս զուրկ է ամէն շահագրգռութենէ. ոչ հնագիտական, ոչ կրօնական, ոչ ալ ռազմավարական արժէք ունի. ու այսօր ծանօթ են այդ որոշումին պատճառած քաղաքական հետեւանքները։

Նեթանիահուի այդ որոշումին մէջ Փէրէս կը նշմարէ ազգայնական կեցուածքի մը արտայայտութիւնը։ Ատով ան կարծեց թէ աշխարհին առջեւ փաստեց Երուսաղէմի վրայ Իսրայէլի գերիշխանութիւնը։ Իսկ զոհերուն պատասխանատուութիւնը ամբողջովին վերագրեց Արաֆաթի։

Փէրէս ըսելով համերձ թէ անընդունելի է որ պաղեստինցի ոստիկաններ իսրայէլցի զինուորներու կրակեն, կը վստահեցնէ թէ Արաֆաթ չէ նման հրաման մը արձակողը։ Ինք անցեալին անոր պարկեշտ գործակցութեան փաստերը ունեցած է։ Մինչդեռ Նեթանիահու կ'անտեսէ այն վիրաւորանքը զոր կը պատճառէ իր գործընկերոջ, երկար ատեն մերժելով հետը տեսակցութիւն ունենալ։ Կը մոռնայ թէ այդ ընթացքով պատուար կանգնած է խաղաղութեան հոլովոյթին։

Փէրէս վարչապետին կեցուածքին մէջ կը տեսնէ անոր տրուած դաստիարակութեան մեծ ազդեցութիւնը։ Ան սնած է այն գաղափարաբանութեամբ թէ Հրեաները առանձին են ու ամբողջ աշխարհը դէմ է իրենց, ուրեմն պէտք է միշտ ապարէզ կարդան բոլորին։

Այս մօտեցումը չի կրնար տեղ գտնել յարափոփոխ աշխարհի մը մէջ։ Վերջին տարիներուն ականատես եղանք համայնավարութեան անկումին ու միաբեւեռ աշխարհի մը. տարը պիտի յաջորդէ բազմաբեւեռ աշխարհ մը ուր իրենց խօսքը պիտի ունենան Ամերիկացիներուն հետ Չինացիները, Եւրոպացիները, Ռուսերը, Հնդիկները եւ ուրիշներ, Բոլորն ալ պիտի ուզեն կապ հաստատել Միջին - Արեւելքի հետ։ Եթէ մինչ այդ շրջանը հաստատ խաղաղութիւն գտած չըլլայ, աննախատեսելի են կարելի վերիվայրումները։ Փէրէս կ'ուզէ որ այս հեռանկարով նկատի առնուին Պաղեստինի հետ յարաբերութիւնները եւ ոչ թէ փապուղիի մը պատմութիւններով։ Այսօր ինք ալ կ'ընդունի որ խաղաղութիւնը վիրաւոր է, բայց ոչ մեռած։ Կ'ափսոսայ որ իր երկիրը առիթը փախցուցած է աշխարհին նուիրելու դարավերջի հրաշք մը որ իսրայէլեւարաբ ու իսրայէլեւպաղեստինեան խաղաղութիւնը պիտի ըլլար, Իր կարծիքով այդ ուղղութեամբ ոչ մէկ իմաստ կրնար ունենալ Սպիտակ Տան հանդիպումն ալ որ միայն Միացեալ - Նահանգներու նախագահական ընտրութեան մրցակցութեան խաղը առաջ տանելու ծառայեց։

Պատասխանելով հաշտութիւն ուզելու արաբական կեցուածքին ու անոր մէջ Սուրիոյ դիրքին առընչուած հարցումի մը, Փէրէս կ'ըսէ թէ Սուրիա կողմնակից է պատերազմին աւարտին, բայց կ'ուզէ որ հաշտութիւնը իր պայմաններով ըլլայ։ Ցետոյ, Նեթանիահուի իրենց ըրած առաջարկը բաւական քաջալերական է. ան ըսած է որ եթէ Սուրիա օգնական ըլլայ իրեն Լիբանանի մէջ, ինք ալ Կոլանի բարձունքներու հարցով կ'օժանդակէ իրենց։ Ասոնց հետ Փէրէս լրջօրէն նկատի կ'ունենայ ահաբեկչութեան երեւոյթն ալ որ նոր բան է ու ոչ ոքի կողմէ նախատեսուած։ Ան կրնայ յայտնուիլ աշխարհի որեւէ մէկ կէտին վրայ ու ազդեցութիւն գործել,

Զրոյցին վերջին հարցումը կը վերաբերի Փէրէսի ուղղուած ամբաստանութիւններու թէ ան զինած է պաղեստինեան ոստիկանութիւնը։ Ան կը մերժէ այդ ամբաստանութիւնը, հարց տալով թէեւ թէ ո՛ւր տեսնուած է անզէն ոստիկանութիւն մը։ Կը յիշեցնէ նաեւ այն ոճրափորձերը որոնք կանխուեցան այդ ոստիկանութեան կողմէ, Արաֆաթի հրահանգով։ Վերջին խօսքերը կը կրկնեն Փէրէսի համոզումը խաղաղութեան նկատմամբ։ Նոյնիսկ աչք առնելով անուղղելի լաւատես մը նկատուելու հաւանականութիւնը, կ'ըսէ թէ հակառակ ամէն բանի խաղութեան հոլովոյթը անդառնալի իրականութիւն է։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ներկայիս կը հաղորդուի Ֆրանսահայութեան թէ՝ Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցիներուն մէջ, հայրենի մեծահամբաւ երգահան՝

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ-Ի

հոգիին համար։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 12, տօնն է Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետացն՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէսի քերթողին, Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն եւ Ներսիսի Կլայեցւոյն։

Տօն է ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ Գիւտի Նշանագրացն Հայոց եւ Թարգմանութեան Սուրբ Գրոց։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 13, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մատաղօրհնութեան օրն է։ Այս առթիւ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱԳՈՒՃԵԱՆ

Պատարագէն ետք կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւոր հովիւներուն, հանգուցեալ բարերարներուն, հոգաբարձուներուն եւ դպրաց դասի անդամներուն հոգիներուն համար։

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին։

A. A. A. S.
Recherche

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée. Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à : Monsieur le Président de l'A.A.A.S. 77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

ԷՍԱԵԱՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութիւնը իր ընդհանուր ժողովը կը գումարէ Հոկտեմբեր 27, Կիրակի, ժամը 15-ին Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահը

118, rue de Courcelles, Paris 17e

ՕՐԱԿԱՐԳ...

1. - Գործունէութեան տեղեկատուութիւն,

2. - Հաշուետուութիւն,

3. - Նոր վարչութեան ընտրութիւն։

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր էսաեանցիները եւ համակիրները։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի Սէն-Ժերոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը, իր բոլոր ընկերուհիները ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 9, ժամը 18.30-ին

32, avenue Saint Jérôme, Salle C. A. Q.

Ս. Դ. Հ. Կ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սոցեալ Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութիւնը, կ'իմացնէ փարիզահայ գաղութին թէ այսուհետեւ իր վարչական հասցէն է՝

HENTCHAKIAN
97, rue La Fayette
75010 PARIS
Tél. et Fax : 01 46 45 20 48.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Իսկի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը եւ շինութեան 21-րդ տարեդարձը՝

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10-ԻՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Մարկօ Բարխեանին եւ Ժենա Սինանեանին իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝ Արուսեակ Յակոբեանի մահուան առթիւ։

MARSEILLE

l'UGAB — *Jeunes* organise

sa
SOIREE
de
RENTREE

Samedi 12 Octobre
à partir de 22 heures
— *D. J. Sako & Avo* —

P.A.F.: 80 F. + 1 consommation
Membres: 60 F. + une consommation

327, Boulevard Michelet
Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

90EME ANNIVERSAIRE DE L'U.G.A.B.

A l'occasion de la célébration de son 90ème Anniversaire, l'UGAB organise un grand

gala de bienfaisance

au profit des **TABLES DE L'UGAB, en Arménie**

sous le haut patronage
de son Excellence M. Viguen TCHITETCHIAN,
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

le Vendredi 18 Octobre à partir de 19 heures 30
dans les Salons du Pavillon Dauphine
Place du Maréchal de Lattre de Tassigny, 75116 PARIS

— P. A. F. : 750 Frs. —

— *Tenue de Gala* —

Renseignements : **45 20 03 18 / 42 27 12 26.**

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

RECHERCHONS

Pour école hebdomadaire ou bi-hebdomadaire, nous recherchons à louer un local approprié, 4 pièces, de préférence avec jardin, Paris ou proche banlieue.
Tél. : 43 - 98 - 15 - 59.

ASSOCIATION MEKNIK

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE
REGION MARSEILLE

Présente

NAVASART
Ensemble folklorique de Danse de Paris

à l'AUDITORIUM
DU PALAIS DES CONGRES
le Samedi 19 Octobre à 20 h 30

— P.A.F. : 120 F. —

Tél. : 91 77 61 66 / 91 93 59 07.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

URGENT

La M.C.A. recherche une personne pour Contrat Emploi-solidarité Bilingue Français / Arménien pour travaux d'employé de bureau

Les candidats doivent remplir strictement les conditions administratives prévues à cet effet.

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville.
Tél.: 43 76 55 89 — Fax: 43 78 66 64

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11
VENDREDI
11 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.960
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
72e ANNEE — N° 18.960

ՀԱԿԱՀԱՅ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄ ՄԸ ԵՒ ՏԱՊԱՐԻՆ ԿՈԹԻՆ ՆՈՐՕՐԵԱՑ ՏԱՐԲԵՐԱԿԸ

Հոկտեմբերի առաջին օրերու Պոլսոյ հայկական թերթերը ցաւով ու ընդվզումով արձագանգեցին թրքական թերթի մը հակահայ կեղծ ու պատիր հրապարակումներուն : Անոնք, յայտնապէս, թրքահայ տարրը թշնամիի, դաւաճանի դերին մէջ դնելու նպատակը կը հետապնդեն ու գլխաւոր թիրախ առած են գաղութին ամենաբարձր իշխանութիւնը՝ պատրիարքարանը :

Թերթը որ կրօնամոլ – ազգայնական ուղղութեամբ ծանօթ է, կը կոչուի «Հէրկիւն». խնդրոյ առարկայ հրապարակումները արուած են երկու յաջորդական թիւերով ու աչքառու խորագիրներով : Առաջին գրութիւնը խորագրուած է «Հայկական խաղը» (Սեպտեմբեր 27), երկրորդը՝ «Պատրիարքութեան պայքարը» (Սեպտեմբեր 28) : Առաջինին մէջ կը պատմուի որ Պատրիարքարանի շրջանակին մէջ «Կրթական հիմնադրամ» մը հաստատուած է ուր հաւաքուած գումարները գաղտնօրէն Հայաստան կ'ուղարկուին, կը տեղեկացուի տակաւին որ այդ հիմնադրամին նախագահն է Հայկ Ասլանեան որ Պոլսոյ գործի շրջանակին մէջ ծանօթ դէմք է :

Գրութիւնը կ'ըսէ թէ Պատրիարքարանը իրաւունք չունի կեդրոնացած դրամահաւաք կատարելու. կ'ամբաստանուի որ ան նման ճամբաներով տնտեսական ուժ հանդիսանալու եւ Հայաստանի ու այլ երկիրներու հետ տնտեսական գործակցութեան նպատակ կը հետապնդէ : Կը խօսուի պընչումներու մասին որոնց համաձայն գումարներուն մէկ մասն ալ կը դրկուի հայկական ահաբեկչական կազմակերպութիւններու որոնք թրքական դեսպանատան պաշտօնատարներ կը սպաննեն, կամ սպաննած են :

Երկրորդ գրութիւնը կը մեկնի այն համոզումէն թէ Պոլսոյ Պատրիարքը ծանր հիւանդ է ու բացուած է յաջորդութեան պայքարը : Այս մասին մէջ ամենածանր ամբաստանութիւններ կ'ուղղուին Մեսրոպ Մութաֆեան Եպիսկոպոսին. ան կը ներկայացուի որպէս ազգայնամոլ ու Թուրքիան վարկաբեկող ձեռնարկներու հեղինակ մէկը : Ատոր որպէս փաստ, կ'ըսուի թէ Եպիսկոպոսը Թուրքիոյ փոքրամասնութիւններու նկատմամբ տարուած ոչ ժողովրդավար եւ ձուլումի քաղաքականութեան մասին բողոքի նամակ մը հասցուցած է Միացեալ – Նահանգներու նախագահութեան թեկնածու Պ. Տոլի : Ան կ'ամբաստանուի նաեւ պատրիարք ըլլալու համար համայնքին մէջ Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեանը վարկաբեկող տարաձայնութիւններ սփռելու յանցանքով : Դէպի Անատոլուի նախկին հայկական շրջանները կազմակերպուած պտոյտներու մասնակցութիւնն ալ կը մեկնաբանուի միսիոնարական գործունէութեամբ. իբրեւ թէ Մեսրոպ Եպիսկոպոս հոն հայկական քարոզչութիւն կը կատարէ, այդ շրջաններուն մասին հակաթուրք կամ Թուրքիոյ աննպաստ պրակներ կը հրատարակէ, եւայլն :

Թուրքիոյ հայ մամուլը դատապարտելէ ետք հրապարակումը, հերքեց կատարուած անհիմն ու նպատակաւոր ամբաստանութիւնները : Սակայն, պարզ է որ այդ շրջանակին մէջ գտնուածներու համար շատ աւելի ազդեցիկ է զրպարտութիւններու նոյնիսկ ամէնէն անհեթեթ ու անտրամաբանական հեղեղը, քան հայկական թերթերու եւ պատասխանատուներու հերքումի բացատրութիւններն ու հաւատարմութեան ապացոյցները, խոստումները :

Մարդ կարդալէ ետք «Հէրկիւն»ի բաւական մանրամասն ու թուականներու, անուններու նշումով կատարուած ցեխարձակումները, անկարելի է որ չմտածէ անոնց «աղբիւր»ին մասին : Ուրկէ՞ «Հէրկիւն»ի ճամբան կը բռնեն այդ յերիւրանքները որոնք շատ դիւրին չէ որ նիւթուին հայկական շրջանակներու, պատրիարքարանին, եւայլն անծանօթներու կողմէ :

Նման հետաքրքրութիւն պատասխանը կը գտնէ Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթին Հոկտ.ի 4–ի «Ահա՛ մարդը» խորագրուած խմբագրականին մէջ. հոն կան հետեւեալ տողերը. «Հիրկիւն»ի Պոլսոյ ներկայացուցչութենէն ղեկավար մը հեռաձայնելով նիւթին մասին տեղեկութիւն ու մեր կարծիքը խնդրեց, աւելցնելով. «մենք այս նիւթը պատրաստեցինք հայ հայրենակիցի մը հեռաձայնով մեզի հաղորդած տուեալներու հիման վրայ : Նոյն անձը լուրը տուաւ նաեւ Երկուշաբթիի ժողովին ուր դրկեցինք մեր թղթակիցները, բայց ոչ մէկ տեղեկութիւն կրցանք ունենալ» : «Ակօս»ի խմբագիրը կը գրէ. – «Շիտակը ըսելով, բնա՛ւ չզարմացանք : Որովհետեւ շատ լաւ կը ճանչնայինք հայրենակիցի այս տեսակը»... :

Թուրք լրագրողին բացատրութենէն ետք չզարմացողները միայն «Ակօս»ի խմբագիրները չեն վստահաբար – Հայուն «սրբեմանութիւններու»ն ու «Տապարին կոթը» տեսակին ծանօթ ամէն մարդ նոյն հակազդեցութիւնը պիտի ունենար :

Ա. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հ. ՏԸ ՇԱՐԷԹԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրեցինք, Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 9–ին, Երեւան ժամանեց Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը՝ Հ. տը Շարէթ եւ օդակայանը գինք դիմաւորեցին Արտաքին նախարար՝ Վահան Փափազեան, տեղակալը՝ Վարդան Օսկանեան եւ այլ պաշտօնական անձնաւորութիւններ :

Նոյն օրը երկու Արտաքին նախարարները հանդիպում ունեցան որու ընթացքին քննարկուեցան Ֆրանքեւհայկական յարաբերութիւններու յետագայ զարգացման կապուած զանազան հարցեր : Երկու խօսակիցները շեշտած են որ երկու երկիրներու քաղաքական կապերը շատ ջերմ են եւ գործակցութեան լայն կարելիութիւններ կան :

Ինչ կը վերաբերի տնտեսական հարցերուն, ընդգծուած է որ այդ մարզին մէջ շատ ընելիքներ կան : Խօսակցութեան նիւթ եղած է նաեւ մշակութային յարաբերութեանց հարցը : Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը տեսնուած է նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեանի հետ : Տեսակցութեանց ընթացքին շօշափուած հարցերը եղած են – երկկողմանի յարաբերութիւնները, Անդրկովկասի շրջանային զարգացման մէջ Ֆրանսայի դերը, Լեռնային Ղարաբաղի հարցի կարգաւորման Ֆրանսայի աւելի աշխոյժ մասնակցութիւնը եւ Հայաստանի ներքին վիճակը Սեպտեմբեր 25–ի դէպքերու լոյսին տակ :

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

«Մարմարա» Հոկտեմբեր 8–ի իր թիւին մէջ, կ'արձագանգէ նախորդ իրիկուան հեռատեսիլէն սփռուած հարցազրոյցի մը Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի հետ : Կուտանք նոյնութեամբ :

Թուրքիոյ «Քանալ – Տէ» հեռատեսիլի կայանը երէկ գիշեր (Հոկտեմբեր 7) գլխաւոր լուրերու մէջ բաւական լայն տեղ տուաւ իր թղթակիցներէն Շեվքէթ Օզանի կողմէ Հայաստանի նախագահ Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի հետ կատարուած հարցազրոյցի մը : Հարցազրոյցի ընթացքին, բացի Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի հետ կատարուած հարցազրոյցի դրուագներէն, ցոյց կը տրուէին նաեւ տեսարաններ Երեւանէն, Սեւ Ծովեան Տնտեսական Համագործակցական Խորհրդարանականներու Վեհաժողովի Երեւանի մէջ կայացած նիստէն, ընտրութենէն վերջ ընդդիմադիրներու կողմէ Ազգային Խորհրդարանի վրայ կատարուած յարձակումէն ու պատահած բախումներէն :

Հարցազրոյցը կատարուած էր Նախագահական Պալատին մէջ, ուր Հայաստանի նախագահը ջերմ ընդունելութիւն ցոյց տուաւ Թուրք թղթակցին : Թղթակիցը կը նշէր որ նախագահական ընտրութենէն վերջ Հայաստանի նախագահը, որ ծայրը ծայրին շահած էր ընտրութիւնները, նեղ օրեր ապրած էր եւ մերժած էր տեսակցիլ օտար ոեւէ լրագրողի հետ : Այնուհանդերձ սիրով ընդունած է «Քանալ–Տէ»ի թղթակիցը եւ յատուկ ուղերձներ ղրկած Թուրքիոյ :

Հարցազրոյցի ընթացքին Լեւոն Տէր – Պետրոսեան ըսաւ որ Հայերու կողմէ գրաւուած հողամասերը երկար ժամանակ պահելու դիտաւորութիւն չունին, իրենք պատրաստ են այդ հողամասերը վերադարձնելու : Իրենց միակ ուզածն այն է որ ճշդուի Լեռնային Ղարաբաղի քաղաքական կարգավիճակը եւ լուծուի Լաչինի միջանցքի խնդիրը :

Ըստ թղթակցին, Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի համաձայն, Հայաստանի անկախութեան գոյատեւումը կախեալ է Թուրքիայէ, քանի որ սահմանային դռներու բացումը ամէն ինչ պիտի փոխէ : Շրջափակումը եւ այդ պատճառաւ ստեղծուած դժուարութիւնները շատ տկարացուցին Լեւոն Տէր – Պետրոսեանը եւ արդիւնքն այն եղաւ որ ծայրը ծայրին շահեցաւ ընտրութիւնը : Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի կարծիքով Թուրքիա սխալ կը գործէ երբ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները տարբեր ազդակներէ կախեալ կը պահէ : Թուրքիոյ հետ բնականոն յարաբերութիւններու ստեղծումը պիտի նպաստէ ղարաբաղեան հարցի լուծման ալ :

Գալով ընտրութենէն վերջ պատահած դէպքերուն, Լեւոն Տէր – Պետրոսեան կ'ըսէ որ ընդդիմադիրներու կատարած բռնարարքը վիրաւորեց Հայաստանի արժանապատուութիւնը եւ բարոյական վնաս պատճառեց : Բայց յեղաշրջումները նոյնութեամբ պիտի չարունակուին, այս դէպքերը Հայաստանի քաղաքականութեան վրայ որեւէ ազդեցութիւն պիտի չգործեն եւ այդ արարքներուն պատասխանատուները օրէնքի առջեւ հաշիւ պիտի տան :

Հարցազրոյցի վերջաւորութեան երբ թղթակիցը հարց տուաւ թէ Թուրքիոյ համար ի՞նչ խօսք ունի, Լեւոն Տէր – Պետրոսեան որ ցարդ հայերէն խօսած էր, թրքերէնով «Սէլամլար» ըսաւ. Ցետոյ աւելցուց «Սէլամ Տէմիրէլէ վէ Թիւրք հալքընա» (բարեւներ Տէմիրէլին եւ Թուրք ժողովուրդին) :

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱ – 98

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿԻ ԶՏՄԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԳԵՐՄԱՆԻԱ 1–5

ԷՔԻՓ ԿԸ ԽՈՐԱԳՐԷ՝

L'Allemagne sans pitié

«Հակառակ արդիւնքին, խաղը մեզի համար այնքան ալ դիւրին չեղաւ որքան կը կարծուի : Հայաստանի լաւ հաւաքականի մը դէմ յանդիման եկանք, որու հոգիով պայքարելու եւ թէքնիք որակը կարելի չէ անտեսել...» : Գերմանիոյ մարզիչ՝ Ֆոկսի այս արտայայտութիւնները լաւագոյն բնութագրումն են Հոկտ. 9-ի խաղին :

Հրապդան մարզադաշտը հաւաքուած շուրջ 40.000 հանդիսատեսներու ներկայութեան մրցումին առաջին 20 վայրկեանները բաւական հաւասարակշռուած խաղի մը տպաւորութիւնը ձգեցին, մինչեւ որ 20-րդ վայրկեանին Գերմանացիները արագ հարուածով մը –իրաւարարին ալ փոքր-ինչ աջակցութեամբ, ինչպէս Էքիփ ալ կը գրէր– հաշիւը բացին, իրենց գերակշռութիւնն ալ դնելով մրցումին վրայ : Ճիշդ այն պահերուն երբ կը կարծուէր թէ գերմանական կէտը արթնցուցած է Հայերը եւ հակազդեցութիւնը հաւասարութեան կէտով մը պիտի պսակուի, Գերմանացիները իրենց աւանդական պայծառատեսութեամբ եւ իրատեսութեամբ արձանագրեցին 2-րդ եւ 3-րդ կէտերը (26-րդ եւ 39-րդ վայրկեաններուն) : Մինչ հայկական երկու հարուածներ ձողերուն կը բախէին, հակառակորդները 67-րդ եւ 81-րդ վայրկեաններուն կ'օգտուէին հայկական խումբին յարձակողական դիրքէն, որ բոլորովին տկարացուցած էր պաշտպանական գիծը : Վերջապէս Միքայէլեան 85-րդ վայրկեանին վարպետ հարուածով մը կը յաջողէր նշանակել Հայաստանի կէտը փրկելով պատիւը :

Էքիփի Երեւանի թղթակիցը Լորան Մուասէ կը գրէ թէ Հայաստանի հաւաքականին առջեւ կը ծառանային երեք տուեալներ Գիտնալ, Ուզել եւ Կարենալ՝ ընդդէմ Եւրոպայի վերջին ախոյեանին, որու համբաւն ալ հաւանաբար իր դերը խաղացած է արդիւնքին մէջ :

Հայաստան դաշտ ելած է հետեւեալ կազմով. –

Պերեզովսկի – Սուքիասեան, Խաչատրեան, Յովսէփեան, Տէր–Զաքարեան, Յովհաննիսեան (Տէր–Պետրոսեան՝ 46րդ) Վարդանեան, Տոնոյեան, (Ա. Աւետիսեան՝ 46րդ), Մխիթարեան, – Ասատուրեան, Միքայէլեան : Մարզիչ՝ Խ. Յովհաննիսեան :

Խաղէն ետք մրցումը մեկնաբանած են երիք Ասատուրեան եւ Միշէլ Տէր-Զաքարեան : Անոնցմէ առաջինը ըսած է.– «Միշտ չէ որ յարգեցինք տրուած հրահանգները : Նաեւ այն տպաւորութիւնը ունեցայ որ Բ. կիսախաղին, նոյնիսկ եթէ Գերմանացիները տարած էին հաշիւը, իւրաքանչիւրը ըրաւ իր ուզածը : Յստակ է որ, այս մակարդակին, դեռ փորձառութեան բաւական պակաս ունինք, եւ սկսնակի այն սխալները, զոր գործեցինք անպատասխան չէին կրնար մնալ աշխարհի լաւագոյն խումբին կողմէ» : Իսկ Տէր–Զաքարեան ըսած է. – «Երբ երկու ազատ հարուած կը հրամցնենք Գերմանացիներ-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Է.

Դասէն ետք Սոկրատ Խանեանը գլխ իր տունը կը հրաւիրէ, «Ղարաբաղեան» իւրայատուկ ճաշի մը։ Ծամբայ կ'իյնանք ու քանի մը վայրկեանէն կը հասնինք իրենց Թաղը։ Թաղ ըսելով պիտի հասկնանք հարիւրաւոր ընտանիքներէ բնակուած, վեց յարկանի չորս հսկայական զուգահեռ կառոյցներ, իրարմէ քանի մը տասնեակ մեթր հեռու, պատերազմի հետքերը հապճեպ պարտկուած եւ իրար «կապուած» լուացքի անթիւ թելերով։ Միակ գոյները՝ ծառերուն կանաչն է եւ շէնքերուն գորշը։ Մինչեւ հինգերորդ յարկ աստիճանները մաքուր՝ բայց մերկ են։ Ամէն կողմ, վազվռտող երախայ, շատախօս, որկրամոլ հաւ, աննպատակ կայնած շուն։ Երեք — չորս կին նստեր կուտ կ'ուտեն, կը խօսին։ Պատշգամներուն՝ հին ապրանքներու, փայտի դէզերու, թիթեղներու խճողում։ «Կեանքը ինչպէ՞ս կրնայ առաջ երթալ աստնկ տեղ մը, ինչքա՜ն ապսիւրտ են սա հսկայ, տգեղ կառոյցները չուրջի գաճաճ, խառնիխուռն տուներու մէջտեղը տնկուած» կը խորհիմ «սա ինչ անխիղճ ճարտարապետութիւն է»։ Աշխարհին գործը կայ տակաւին մինչեւ որ այս տգեղ կուտակումը ցեխոտ ճամբաներու, պատշգամներու եւ պատուհաններու ճաշակաւոր բնակարաններու ձեւը առնայ ու երախաները մեծնան գեղեցկութեան եւ կարգ — կանոնի ամէնօրեայ ապրումին մէջ։ Կասկած չունիմ սակայն թէ մէն մի Ստեփանակերտցիի սրտին մէջ իրենց քաղաքը, իրենց հետ ու իրենց նման տառապած այսքան տարի, աշխարհի ամէնէն սիրելի, անփոխարինելի քաղաքն է։ Պզտիկ յարկաբաժին մըն է, նման հարիւրաւորներու որ աւելի ուշ պիտի ճանչնամ հոս ու Հայաստան։ Հեռաձայնը աւրուած է անշուշտ, բայց ելեկտրականութիւնը կը բանի։ Ամէն կողմ գիրք ու գորգ։ Ճաշը պարզ է եւ անպաճոյճ — Թարմ եւ առատ բանջարեղէն (երբ «խոտ» բառը գործածեցի, Խանեան անմիջապէս սրբագրեց ըսելով «խոտը կենդանիները կ'ուտեն։ Ասիկա բանջարեղէն է»), մսեղէն եւ (ասիկա աւելի ուշ պիտի գիտնամ) ամէն սեղանի եւ ամէն ճաշի անխուսափելի եւ պատուական մասնակիցը՝ Ղարաբաղի կոնեակը։ Եւ անշուշտ՝ բարեկամութեան կենացը՝ որ մաս կը կազմէ ամէն գաւաթի որուն հեղուկը չի հասնիր՝ եթէ երկու անոյշ խօսք չըսնան ճաշի արարողութիւնը։ Անմիջապէս կը զգամ թէ ճաշը պատրուակ է մարդկային կապի վայելքին ու հաղորդական խօսակցութեան։ Կարճ է կեանքը այս լեռներուն վրայ եւ յիմարութիւն է այդ սուղ վայրկեանները միայն փոր լեցնելով անցընելը։ Խանեանը կը խօսի իր պաշտելի Արցախի մասին, Դիզակի, Մռաւ սարի, Թարթառ գետի եւ անթիւ հին ու նոր հերոսներու մասին։ Գոց գիտէ ամէն քար ու ակ, լեռ ու գիւղ, ու կը հիանամ այս հոգեկան բովանդակութեան։ «Աս ըլլալու է արմատի զգայնութիւնը» կը խորհիմ, պզտիկ նախանձով մը նայելով քովս նստած թաւ, սեւ յօնքերով ու ձիւնի պէս ճերմակ մազերով մարդուն։ Բաժակս սեղանին կը զարնեմ ու կը վերցնեմ «ձեր կենացը» կ'ըսեմ, առաւելագոյն անկեղծութեամբ։ «Բարի եկաք ու բարով մնաք մեր մէջ» կ'ըսէ։ Մաղթանքը պիտի «բանէր» մինչեւ վերջին վայրկեանը։

Ղարաբաղցիին ամէնէն յարգի ու յատկանշական կերակուրը՝ ժնգալով հացն է (ժնգալ բանջարեղէն կը նշանակէ)։ Ինչպէս որ Ֆրանսացիին սեղանին պատուոյ տեղը պանիրինն է եւ մեծագոյն նախատինքը՝ պանիրը մերժելն է, այնպէս ալ Ղարաբաղի մէջ՝ ժնգալով հացը չուտելն է։ Շատ համեղ, գեղատեսիլ, դիւրամարս եւ սննդարար «թխուածք» մըն է որուն մասին կուտամ լրիւ տեղեկութիւն, քաղելով Լեւոն Յարութիւնեանի հատորէն։ «Թխում են հիմնականում գարնան ու աշնանը, Որակի առաջին յատկանիշը պատրաստուկի բազմատեսակութիւնն է։ Միջուկի բաղադրութեան մէջ մտնում են կանաչեղէնի բոլոր ուտելի տեսակները՝ բանջարանոցային թէ վայրի, ճռճռուկ, պովապորտ, սմսմուկ, եղինճ (ortie), մանուշակ, գինձ (coriandre), սամիթ, շողգամի եւ բողկի տերեւներ, պատուական, փուփուտ, կնձմնձուկ, ռեհան, քավար, ղառնականջ (oseille), խաղող, սոխ, թրթընջուկ եւայլն, եւայլն։ Այս բոլորը լուանում են, ընտրում փափուկ, մատղաշ մասերը, յատուկ տախտակի վրայ սուր դանակով մանր կտրտում։ Որպէս համեմ օգտագործում են աղած պղպեղ, սմախ, վայրի մանրահատ նուռ (վերջիններին կարող է փոխարինել մանր կտրտած լաւաշան) և խառնում պատրաստուկին։ Կտաւատի ձէթը ցողում են պատրաստուկի վրայ, մի քանի անգամ խառնում են երկու ձեռքով։ Խմորի գնդուածը բաժանում են միջին մեծութեան գնդերի։ Գունդը գրտնակով բացում են ու կանաչ մասսայից նրա վրայ դնում 1 — 2 բուռ եւ եզրերը միացնում իրար։ Նորից գրտնակով նրան տալիս են էլիպսի ձեւ եւ դնում կրակին խարկուած շաչի վրայ, յաճախակի շրջում մինչեւ թխելը։ Ճաշակում են տաք վիճակում, խմում են գինի»։ Ահա այս է նշանաւոր ժնգալով հացը։ Ու եթէ այս նկարագրութեան առաջին պարբերութեան վերջաւորութեան գրուած «եւայլն»ը բանալու ըլլանք՝ 118 խոտաբոյսի նոր տեսակներու անհնչելի, խորհրդաւոր ու մեր ականջին կատարելապէս անծանօթ անուններ կ'աւելնան ցանկին վրայ — ըղվըրահաքյլի, ծմկթափան, ծտըճինջեխ, կյրթնուկկոռը, կնդըմնեմակ, շըխինդեղնը, մշըհանու — զըրզարդար, շնըկուտեմնը եւայլն։ «Չկայ ղարաբաղցի մը որ երկրին բոլոր բոյսերուն անունները եւ տեսակները անգիր չգիտնայ», կ'ըսէ Տիկին Մարկոն։

Կէսօրէ ետք բաւական ուշ ետ կը դառնամ իմ տունս։ Ճշգրիտ հասցէս՝ Օրջոնիկիձէ փողոց, Թիւ 1 Ա., յարկաբաժին 12-ն է։ Արմիտան, որ Օրջոնիկիձէի միւս կողմը կը բնակի, կուգայ ըսելու թէ Ազանիի կարգադրութեամբ ինք կը ստանձնէ կերակուրի, լուացքի եւ սենեակներու պատասխանատուութիւնը։ Զարգացած, միջին տարիքի բայց զրկանքի մէջ ապրող կին մըն է որ զաւակներուն եւ ամուսնոյն հոգը ունի սրտին եւ ուսերուն։ Մտքի մարդ ըլլալուս մեծ յարգանք ունի ինծի հանդէպ։ Հիմա կերակուրս բերած ու խոհանոցը դրած է ինծի համար։

Ընկեր Սերժիկը եւ ընկեր Արան կուգան հիմա։ Վառարան, ծուխի խողովակ, ահագին փայտ բերած են։ Քանի մը ուրիշ ընկերներ ալ կան։

— Ի՞նչ կ'ըլլանք կոր, ընկեր Սերժիկ, կը հարցնեմ։

— Պաղ է, պաղ կ'ըսէ Սերժիկը, որ կուսակցական պատասխանատուն է Ստեփանակերտի եւ Արցախի մէջ, եկանք տաքցընելու տունդ, ընկեր Վահէ։

Կէս ժամէն շնորհքով կրակարան մը կը վառի սենեակիս մէջ, ծխնելոյզէն ծուխը դուրս կը յորդի, այրող փայտի բոյրն ու ճարճատիւնը, կը լեցնեն սենեակը, Ջուրը կը տաքնայ կրակարանին վրայ, սենեակս յանկարծ հոգի ունեցաւ, սկսաւ ապրիլ, ինքնութիւն երեւան եկաւ։ Հեռատեսիլի մեքենան ալ սկսաւ աշխատիլ, ծաղկեփունջ մը կայ վրան, տղաքը բազմոցներն ու սեղանը կը տեղափոխեն որ աշխատանքի դիւրութիւն ըլլայ, Արմիտա սուրճ մը շինած է բոլորիս, կը նստինք կը չաղակրատենք...։ Կռիւ, արիւն եւ մահ տեսած տղաք են, փորձուած եւ փաստուած, եւ իրենց այս համեստ, անսեթեւեթ երեւոյթին տակ մէկ մէկ իրաւ, վաւերական մարդիկ են։ Ե՞ս ինչ բերած եմ հետս «եկած եմ ճիշդ այդ հարցումին պատասխանը գտնելու», կը մտածեմ։ Բայց արդէն կեանքին անիւը սկսած է դառնալ եւ Ղարաբաղի մեր տղաքը հիւրասիրութեան եւ զօրակցութեան շունչը բերած են որպէսզի օտար չզգամ։ Փաստօրէն, երկու տեսակ դաշնակցական կայ — լեռնային դաշնակցական եւ դաշտային դաշնակցական։ Ես գիտեմ որ մասին մէջ կը մտնեմ — քաղաքէն եկած պուրժուա դաշնակցականն եմ «Աստուած տայ որ այս տղաքը յուսախաբ չընեմ», կը մտածեմ...։ Աւելի ուշ, երկու շաբաթէն, իմ բերած սփիւռքեան հայկականութեանս արժէքին հարցը նորէն պիտի դրուի առջեւս, այս անգամ աւելի տրամատիկական կերպով երբ պիտի հանդիպիմ այդ տարաշխարհիկ փէտայինին՝ Ապարանցի Պաւլիկին։

Կէս գիշերը շատ հեռու չէ։ Կրակը մարած է ու կը մօտենամ պատուհանին։ Լուռ է Թաղը, հոս հոն պզտիկ լոյսեր աչք կ'ընեն ինծի։ Ինչքա՜ն ետ մնացած է Ղարաբաղը քաղաքակրթութեան անվերջանալի մարաթոնին մէջ, դեռ քանի՛ տասնամեակ պէտք է տքնի, մտածէ, պայքարի, զոհուի եւ աշխատի՝ որպէսզի հասնի առջեւէն վազողներուն, որպէսզի իր մարդկային բոլոր կարողութիւնները առաւելագոյնս օգտագործէ մեքենաներու, կարգ ու կանոնի, գեղակերտ միջավայրի, հեշտընթաց կենցաղի հազար դիւրութիւններու շնորհիւ։ Բայց նաեւ ինչքա՜ն առաջ է իր մրցորդներէն՝ իր ոգեկան կեանքի, ներքին որակի, մարդիկ իրար զօդող զգացական կապերու զարգացման մէջ, իր պարզ, բնական մարդկայնութեան մէջ։ Միւսներուն չափ քաղաքակրթուած չէ, բայց անոնցմէ շատ աւելի մշակուած է եւ տէրն է յիշատակներով, հէքեաթներով եւ սովորութիւններով փոխանցուած հարստութեան մը, որ նախանձը կը դրդէ ինծի պէս քաղաքակրթուած մարդու մը։ Գիտելիքներու պզտիկ պաշար մը շալկած եկած եմ ոչ թէ իրենց բան մը սորվեցնելու — հասարակ գիւղացին ինծմէ տասնապատիկ աւելի իմաստուն ըլլալու է — այլ պարզապէս օգնելու որ ժամանակ շահին, աւելի քիչ յոգնին, աւելի արագ ու դիւրին ճանչնան իրենց մրցակիցները Սիտնիի, Փարիզի ու Մոնրէալի մէջ։ Եկած եմ մանաւանդ երիտասարդներուն մտքերուն պատուհաններն ու դուռները քիչ մը աւելի բանալու, ճանչցնելու իրենց նախահայր Արեւմտահայերուն եւ աւելի մօտ՝ սփիւռքահայ հօրեղբայրներուն արուեստին եւ ինքնութեան մի քանի յատկանշական կողմերը։ Ի՞նչ ընդունելութիւն պիտի գտնեմ այդ փայլուն աչքերով, ներհակ ու գաղտնապահ ուսանողներուն մօտ։ Չեմ գիտեր։ Գրեթէ բացարձակ անորոշութեան մէջ հասայ Ստեփանակերտի համալսարանը։ Ի՞նչ սորված են Արեւմտահայոց եւ Սփիւռքահայոց գրականութեան մասին, ի՞նչ գիրքեր կան համալսարանի գրադարանը, քանի՞ պահ դաս պիտի տամ, քանի՞ դասարանի, ի՞նչ մակարդակի դասարաններ են, քանի՞ շաբաթ դաս պիտի տամ, գրամեքենայ կամ բազմատիպ մեքենայ կա՞յ եւայլն — ոչինչ գիտէի այս մասին։ Վասքօ տա Կամայի նման, նոր աշխարհ մը կը մտնէի։ Պր. Խանեանը քիչ մը լոյս սփռեց այսօր, սակայն դեռ օդին մէջն եմ։ «Շնորհքով արկածախնդրութիւն է ասիկա», կը խորհիմ հիմա, ետ սենեակ դարձած, «եկած եմ սորվելու, իմ կարգիս, անսահման բաներ իմ ժողովուրդիս մասին, եւ այդ միջոցաւ՝ իմ մասիս շատ մտերիմ ու շատ ընդհանուր ճշմարտութիւններ», կը շարունակեմ, «վաղը կը սկսիմ իմ նոր, աննախընթաց եւ առանձնաշնորհեալ կեանքս»։

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԲՈՒՇԱՏԵՍՐ

ԳՐԱԲԱՐ

Երբ առաջին անգամ մեր եկեղեցիներուն մէջ հնչեց կրօնական արարողութեանց եւ խորհրդակատարութեանց մէկ մասին աշխարհաբար թարգմանութիւնը՝ փոխանակ գրաբար բնագրին, ընդվզում մը զգացի իմ մէջ։ Եկեղեցին մեր գրաբարին վերջին բերդն էր եւ միակ ապրող ու այցելու ընդունող թանգարանը։ Մեր ժողովուրդը այլեւս միայն եկեղեցիին մէջ էր որ գրաբարը լսելու առիթն ունէր։ Միայն եկեղեցւոյ մէջ էր որ մենք կրնայինք անդրադառնալ թէ որքան գեղեցիկ էր գրաբարը, որքան հաճելի կը հնչէր ան մեր ականջներուն նոյնիսկ եթէ զայն լրիւ չհասկնայինք կամ բնաւ չհասկնայինք։ Ան հեշտալուր երաժշտութիւն մըն էր մեզմէ շատերուն համար, որ աւելի խորհրդաւոր կը դարձնէր արարողութիւնը եւ շատ աւելի ուժեղ կապերով մեզ կը հաղորդէր մեր անցեալի մշակոյթին հետ։ Ուրեմն գոնէ եկեղեցիին մէջ պէտք էր կարելի չափով պահէինք գրաբարը։ Այսպէս մտածեցի երբ առաջին անգամ քահանայ մը եկեղեցիի մը մէջ աշխարհաբարի վերածուած ձեւով կարդաց խորհրդակատարութեան մը մէկ մասը։

Բայց խոստովանիմ որ այդ աշխարհաբարը միաժամանակ անակնկալ հաճոյք պատճառեց ինծի, որովհետեւ լրիւ հասկցած էի այն պատճէնը, զոր աւելի առաջ, գրաբար ընթերցումով, կիսկատար կը հասկնայի։ Ուրեմն սա՛ էր ահաւասիկ այն ինչ որ քահանան ըսել կ'ուզէր աւելի առաջ երբ նոյնը կը կարդար գրաբարով։ Հիմա բառերը եւ գաղափարը աւելի յստակ էին։ Եթէ յաջորդ անգամ նոյն պատճէնը դարձեալ գրաբարով լսէի, այս անգամ աւելի լաւ պիտի հասկնայի, որովհետեւ այլեւս գիտէի թէ ինչ կ'ըսուէր հոն։

Ճիշդ է։ Մեր ուսուցիչները մեր դպրոցական շրջանին տարիներ ամբողջ գրաբար սորվեցուցին մեզի։ Այնքան գրաբար, որքան աշխարհաբար։ Մենք այդ շրջանին մասամբ կրնայինք գրաբար գրել ու հասկնալ։ Հակառակ ատոր, այսօր կը դժուարանանք։ Եթէ մենք, որ այնքան գրաբար սերտած ենք, կը դժուարանանք, այսօրուան սերունդը կամ պարզ ժողովուրդը ի՞նչ ընէ, ի՞նչպէս հասկնայ։ Ուրեմն եւ սխալե՞ր էին, մեր հոգեւոր իշխանութիւնները լա՞ւ ըրած էին արտօնելով որ պարբերաբար աշխարհաբարով կարդացուին կարգ մը խորհրդակատարութիւններ ու արարողութիւններ։

Բայց շուտով անդրադարձայ որ աշխարհաբարը, որքան ալ գործնական օգտակարութիւն ունենար եւ հասկնալի դարձնէր կարդացուած աղօթքն ու աւետումը, բան մը պակսեցուցած էր գրաբարին թելադրած խորհուրդէն։ Գրաբարը, իր անհասկնալիութեան մէջ իսկ բարձր թելադրականութիւն մը ունէր մեզի, եւ թէ վստահաբար բոլորին համար։ Չէինք հասկնար, բայց բաներ մը կը հասկնայինք։ Թերեւս աւելի խորունկ ու իմաստալից գտնել կը կարծէինք կարդացուածին մէջ քան ինչ որ կար։ Նաեւ աւելի բանաստեղծական, աւելի տարաշխարհիկ, աւելի երկնային ու ներշնչող։ Կարծես գրաբարը աւելի լաւ կը ճշդէր մեր տեղը ժամանակին ու պատմութեան մէջ։ Կարծես առաւ իսկ ուղիղ կապ կը հաստատուէր մեր նախնիներուն եւ մեր միջեւ։ Մեր Թարգմանիչ վարդապետներուն ու մեր միջեւ։

Մինչեւ այսօր ալ ես ինծի հարց կուտամ թէ ո՞րքա՜ն իրաւունք ունինք աշխարհաբարը գործածելու մեր եկեղեցիներուն մէջ։ Չեմ կրնար մերժել աշխարհաբարի գաղափարը, որուն օգտակարութեան կը հաւատան մեր հոգեւոր իշխանութիւնները։ Հոգեւոր իշխանութիւններուն համար թերեւս խորհուրդ, թելադրականութիւն, բանաստեղծական ներշնչում եւայլն այնքան կարեւոր չեն որքան կրօնական ուսուցումը։ Բանաստեղծութեան պէտք չունինք, ժողովուրդը պէտք է հասկնայ Տիրոջ խօսքը, պէտք է սորվի թէ Տէրը ինչ կ'ըսէ, ինչ կը պատմուի Աւետարանին մէջ, կ'ըսեն անոնք։ Նոյնիսկ գիտեմ որ հոգեւորականներէ ոմանք հեղինակաւոր իմաստով ռոմանթիք կը գտնեն արարողութեան մէջ բանաստեղծականութիւն ու վեհութիւն փնտռող հաւատացեալները։ Անոնք նոյնիսկ պիտի ուզէին եւ կ'ուզեն ժողովուրդին հասկնալի դառնալու ու ժողովուրդը բուն իսկ ուսուցման մէջ ներքաշելու համար աշխարհաբարէն ալ անդին անցնիլ եւ ուրիշ լեզուներու դիմել։ Բայց իրենց այս մտահոգութիւնը մասամբ միայն ընդունելի է։ Անոնք արհամարհելու չեն եկեղեցական արարողութեան գեղեցկութիւնը գրաբարի գեղեցկութեամբ զօրելու կարեւորութիւնը։ Անոնք արարողութիւնը երկինքէն վար իջեցնելու ու երկրաւոր դարձնելու իրաւունք չունին։ Ի՞րե՛նք, կամ եկեղեցին է որ կը կորսնցնէ եթէ արարողութիւնը այս աստիճան երկրաւոր դառնայ։ Եկեղեցական իշխանութիւնները, որոնք կը մերժեն մեր հաւատքին բովանդակութիւնը գիտութեամբ բացատրել, որոնք չեն համոզուիր որ հաւատքին բովանդակութիւնը գիտական սկզբունքներով ու մեթոտներով հարցաքննուի, որոնք այս նիւթին մէջ յանկարծ կրօնքը վեր կը բարձրացնեն մեր գիտութեան ու թէքնիքագիտութեան երկրաւոր ցած մակարդակէն ու այդ կերպով զայն կը վեհացնեն, նոյնը պէտք է ընեն արարողութիւններու ու պաշտամունքի աւանդական ձեւերուն մէջ։ Մարդ պէտք է զգայ որ, երբ կը մտնէ եկեղեցիէն ներս, կարճ միջոցի մը համար կ'ուզէ իր դուռը կը փակէ աշխարհիկ ապրումներու վրայ ու կը յանձնուի երկնաւոր ապրումներու, ես պիտի ըսեմ՝ գրաբար ապրումներու։

Բ. Հ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Հայացուց՝
Հ. ՍԱՀԱԿ ՎՐԴ. ՃԵՄՃԵՄԵԱՆ
Մխիթարեան Ուխտէն

Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1996

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿԻ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄՆԻ ԺՈՂՈՎԸ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԱՅ ՄԷՋ

Քրիստոնէութեան Հայաստանի պետական կրօն հռչակման 1700–ամեակի նշման աշխատանքները հետզհետէ լայն թափ եւ ընթացք կը ստանան: Կեդրոնական Յանձնախումբը Ամենայն Հայոց Հայրապետի նախագահութեամբ եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Հայրապետի (Բ. Նախագահ) եւ Երուսաղէմի եւ Կ. Պոլսոյ պատրիարքներու ատենապետութեամբ ընդհանուր ուղղութիւն եւ ոգի տուաւ Գործադիր Մարմնին, Սեպտեմբեր 1996 թուականին Ս. Էջմիածնի մէջ գումարուած անդրանիկ հանդիպման ընթացքին:

Գործադիր Մարմինը ցարդ ունեցած էր երկու նիստեր եւ մէկ խորհրդակցական հանդիպում:

Սեպտեմբեր 2 եւ 3–ին Գործադիր Մարմինը գումարեց իր երրորդ նիստը, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ, ընդ հովանաւորութեամբ Ամենայն Հայոց Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 2–ի առաւօտեան, Վեհ. Հայրապետը ժողովը բացաւ Տէրունական աղօթքով եւ ողջունեց Գործադիր մարմնի անդամներու ներկայութիւնը Ս. Էջմիածնայ մէջ և ապա նշեց, թէ գոհ է մնացած Փարիզի Յունիս 14–ի խորհրդակցական ժողովի արդիւնքներով, բայց յոյս յայտնեց, որ այդ ժողովէն բխած թելադրանքներն ու որոշումները պէտք է իրացուին յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին, յատկապէս ներգրաւելով օտար գիտականներ, համալսարաններ, գիտական կեդրոններ, եւ առաւելագոյնս օգտուելով անոնց ընձեռած հնարաւորութիւններէն եւ առաւելութիւններէն:

Վեհափառ Հայրապետը յայտնեց, որ Գործադիր մարմնի մէջ որոշ փոփոխութիւններ մտցուած են: Նոր անդամներն են Գերշ. Տ. Գարեգին Ս. Արք. Ներսիսեան եւ Գերպ. Տ. Մուշեղ Ծ. Վրդ. Մարտիրոսեան: Գերշ. Տ. Մեսրոպ Ս. Արք. Աշճեանը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կողմէ եւ համախորհուրդ Տ. Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոսին՝ նշանակուած է Գործադիր Վարիչ, հիմնական գրասենեակ ունենալով Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ:

Վեհափառ Հայրապետը ուրախութեամբ յայտնեց, որ գործնական ընթացքի մէջ Երեւանի Մայր Տաճարի կառուցման գործը, եւ թէ ամէնուր, յատկապէս Հարաւային — Ամերիկա եւ վերջերս կատարուած հովուապետական այցելութեան ընթացքին նկատած է, որ մեր ժողովուրդը խանդավառութեամբ կ'ընդառաջէ 1700–ամեակին եւ տասնեակ մը անձեր արդէն իսկ յանձն առած են վանքերու եւ եկեղեցիներու նորոգութեանց համար իրենց կարեւոր նպաստը բերել:

Վեհափառ Հայրապետի սրտաբուխ խօսքերէն յետոյ Գործադիր Մարմինը անցաւ իր աշխատանքներուն՝ հետեւեալ կարգով. —

Մեսրոպ Արք. Գրիգորեան
Ա. Ատենապետ
Օշական Եպիսկոպոս Չոլոյեան
Բ. Ատենապետ
Յովնան Արք. Տէրտէրեան
Ա. Ատենադպիր
Մուշեղ Ծ. Վրդ. Մարտիրոսեան
Բ. Ատենադպիր

Անդամներ՝ Գարեգին Արք. Ներսիսեան, Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան, Սեւան Եպիսկ. Ղարիպեան, Ասողիկ Եպիսկ. Արիստակէսեան, Պ.Պ. Գրիգոր Խանջեան, Վլադիմիր Բարխուդարեան եւ Խաչիկ Պազիկեան:

Գործադիր Մարմինը իր գումարած չորս նիստերու ընթացքին տուաւ հետեւեալ որոշումներն ու հասաւ որոշ եզրակացութեանց. —

Ա.– Գնահատել 1700ամեակի գրասենեակի բացումը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ: Գրասենեակը առայժմ պիտի ունենայ 3 հոգինոց անձնակազմ եւ արդիական բոլոր հնարաւորութիւնները՝ անմիջական կապի մէջ ըլլալու Հայ Եկեղեցւոյ հոգեւոր բոլոր կեդրոններուն, Առաջնորդութեանց եւ հովուութեանց հետ: Լայնօրէն պիտի օգտագործուին համակարգիչները, պիտի ունենայ E. Mail-ի եւ Internet-ի, Home-page-ի հասցէներ: Շուտով կը յայտարարուին գրասենեակի հեռաձայնի, հեռապատճէնի եւ այլ թիւերը:

Բ. — Ժողովը լսեց Փարիզի խորհրդաժողովի առթիւ բանաձեւուած տեղեկագրերու համապարփակ վերլուծումները՝ որոնք ներկայացուեցան ըստ այսմ. —

Հրատարակչութիւն —
Վլադիմիր Բարխուդարեան
Արեւմտեան Հայաստանի եւ այլ Պատմական Վանքերու Վերանորոգում —
Գրիգոր Խանջեան
Գիտական Համաժողովներ —
Մեսրոպ Արք. Գրիգորեան
Համաշխարհային Ցուցահանդէսներ —
Մեսրոպ Արք. Աշճեան
Ուխտագնացութիւն —
Յովնան Արք. Տէրտէրեան
Հոգեւոր Կեանք —
Օշական Եպիսկոպոս Չոլոյեան

Գ. — Վանքերու եւ Եկեղեցիներու Վերանորոգութիւն:

Մեսրոպ Արք. Աշճեան յայտնեց, որ Օգոստոսի 27–ին Վեհափառ Կաթողիկոսի նախագահութեամբ գումարուած է Հայաստանի առաջնորդներու ժողովը, եւ ապա համատեղ հանդիպում՝ Պետական Յանձնաժողովի հետ, որուն պատուիրակութեան կը նախագահէր Հայաստանի Սահմանադրական Դատարանի Նախագահ Պր. Գագիկ Յարութիւնեանը: Սոյն հանդիպումներու ընթացքին կազմուած է վերջնական ցուցակը այն վանքերուն եւ եկեղեցիներուն, որոնք յառաջիկայ հինգ տարիներուն անհրաժեշտ է, որ լիովին վերանորոգուին եւ ընծայուին մեր ժողովուրդին՝ իբրեւ ուխտավայր եւ աղօթատեղի: Առաջնահերթութեան կարգով նկատի առնուեցաւ Արարատեան թեմէն Խոր Վիրապի վանքը իր բոլոր հնարաւորութիւններով եւ կեդրոնական ուխտավայրի, աղօթքի, խոկումի կեդրոնով եւ ցուցասրահով: Շիրակի թեմէն ներառնուեցան չորս կառոյցներ, Գուգարքի թեմէն՝ եօթը, Սիւնեաց թեմէն՝ եօթը, Արմաւիրի թեմէն՝ երկու, Արագածոտնի թեմէն՝ տասնեմէկ, Գեղարքունեաց թեմէն՝ երկու, Կոտայքի թեմէն՝ չորս: Առանձին ցուցակներ պատրաստուեցան Արցախի թեմին համար, ինչպէս նաեւ ցուցակ մը տարբեր մակարդակի վերանորոգման առարկայ վանքերու եւ եկեղեցիներու:

Սոյն վանքերու եւ եկեղեցիներու նորոգութեանց պարագային ի նկատի առնուեցան կարգ մը տուեալներ՝ համախորհուրդ Պատմական Յուշարձաններու Պահպանման Պետական Կոմիտէին. —

— ցարդ կատարուած աշխատանքներու ընթացքը,

— կառոյցները շուտ կարգով փրկելու անհրաժեշտութիւնը,

— անոնց գործող ըլլալու հանգամանքը եւ հնարաւորութիւնները:

Բոլոր վանքերու նորոգութեանց պարագային, ի նկատի պիտի առնուին անոնց պաշտպանութեան լման տարածքը, ինչպէս նաեւ այդ տարածքներու բարեզարդման եւ բարեկարգման աշխատանքները, վանականներու եւ աշխատաւորներու բնակարանային յարմարութիւնները: Առաջարկուեցաւ նաեւ, որ թեմի Առաջնորդները հետ խորհրդակցելէ յետոյ Ամենայն Հայոց Հայրապետին ներկայացուի ծրագիր, ըստ որում վերանորոգուած վանքերէն ոմանք ունենան յատուկ առաքելութիւն եւ կոչում, հիմնուած իրենց անցեալի աւանդութեանց, ներկայ հնարաւորութեանց եւ Հայ Եկեղեցւոյ վերադարձօնքին մէջ իրենց ունենալիք դերակատարութեան կապակցութեամբ:

Ի վերջոյ, բոլոր նորոգութեանց պարագային, հաշուի պէտք է առնուին մեր վանքերուն հայկական բնաշխարհի եւ բնութեան հետ ներդաշնակումը, բնապահպանման (էքոլոժիի) պահանջներու յարգանքը եւ առհասարակ աղօթական, հոգեւոր, կրթական, ուսումնական, տնտեսական եւ հրատարակչական կոչումներ:

Դ. — Հրատարակչութիւն:

Գործադիր Մարմինը քննարկեց այն բոլոր առաջարկները որոնք կը վերաբերին աստուածաբանական, պատմական, մեկնողական, բնագրային, գեղարուեստական հրատարակութեանց, եւ պետական յանձնաժողովի հետ համադրելէ յետոյ որոշ աշխատանքներ, ճշդել Հայ Եկեղեցւոյ մասին հրատարակուելիք հատորները, հրատարակութեանց սկզբունքներն ու առաջնահերթութիւնները: Որոշուեցաւ խմբագրութիւնը Հայ Քրիստոնէականի մը, ինչպէս նաեւ քառահատոր աշխատութեան մը, որ նուիրուած ըլլայ Հայ Եկեղեցւոյ դաւանութեան, ծէսին, պատմութեան, աւանդութեան եւ կարեւոր բնագիրներու: Պիտի հրատարակուին նաեւ գիտական թէ ժողովրդական գործերը եւ զբօսաշրջիկային եւ ուխտաւորական գրքոյկներ:

ԴԻՒԱՆ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ»ի աշխատանքները

ՄԻԼԱՆՕ. —

Սեպտեմբեր 27-ի երեկոյեան, Միլանոյի Հայ Տան մէջ ամերիկաբնակ Պ. Նազարէթ Գեւոնեան ներկայացուց սահիկներու օգնութեամբ «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան վերջին տարիներու աշխատանքները:

Սկսաւ Պարսկաստանի հիւսիսը գտնուող Տաթեւ վանքի նորոգութենէն, ապա տեղեկացուց Սուրիոյ Քեսապ քաղաքի հայ ընտանիքներու տուներուն վերանորոգութիւնը (որոնք կը գտնուին Հնազարեան փոքրիկ մատուռի մը շրջակայքը), որ ազատած էր զանոնք տեղւոյն պետական գրաւումէն: Հիմնական կեդրոնացումը ունեցաւ Հայաստանի մէջ կատարուած վերանորոգումներուն վրայ: Տեսանք Մաստարա գիւղին մէջ իրենց տնկած պտղատու ծառերը եւ անոնց հունձքին անյաջող վաճառքը, եւ վերջապէս Գողարանի երկրաշարժէն քանդուած Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ շինութիւնը:

Անցեալ տարի Միլանոյէն երեք հոգիով գացինք Գողարան, ուր կային նաեւ զանազան երկիրներէ եկած երիտասարդներ, որոնց հետ միասնաբար աշխատեցանք եւ օժանդակեցինք վերոյիշեալ եկեղեցւոյ նորոգութեան եւ բարեկամացանք տեղւոյն բնակիչներուն հետ: Այս տարի մասնակցեցայ նաեւ Տաթեւի Ս. Մասիս եկեղեցւոյ նորոգութեան:

Պ. Նազարէթ մեզի խօսեցաւ Երկիր եւ Մշակոյթի գալիք աշխատանքներուն մասին ալ:

Շատ լաւ տպաւորուեցայ իմ այս երկու անմոռանալի ճամբորդութենէս, ոչ միայն մեր գեղեցիկ երկրէն, այլ նաեւ մեր հիւրընկալ ժողովուրդէն:

Կ'ուզեմ շնորհակալութիւն յայտնել Երկիր եւ Մշակոյթին որ առիթը կը ստեղծէ մեզի նման երիտասարդներուն միատեղ հաւաքուելու, միասին ապրելու, մոռնալու մեր առօրեայ ընթացիկ կեանքը եւ նուիրուելու մեր ժողովուրդին եւ վայելելու անոր մշակոյթը, նորոգելով պատմական հին կառոյցները:

Մինչ կը լսէինք օրուան բանախօսը եւ կը դիտէինք այդ սահիկները, սրտի մեծ գոհունակութիւն մը ունեցանք, քանի որ օժանդակած էինք հայ եկեղեցիներու վերաշինութեան: Այս տարի Գողարանի եկեղեցւոյ օծումին մենք բոլորս շատ ուրախ ու հպարտ էինք. մեր բոլորին գոհունակութիւնները ծառայած էին մեր նպատակներուն իրականացման:

Այդ աղօթարանը պիտի ըլլայ բնակիչներու հանդիպման վայր եւ անոնք պիտի յիշեն մեզ, ինչպէս մենք զիրենք:

Եթէ մենք եկեղեցի մը նուիրեցինք անոնց, անոնք ալ նուիրեցին մեզի այդ հողին պատկանելիութեան զգացումն ու սէրը:

Այս փորձառութիւնը մեզի տուաւ մեծ հարստութիւն. կը մաղթեմ որ ամէն հայ երիտասարդ այս բախտը ունենայ: Կը ցանկամ ուրիշ անգամներ ալ երթալ Հայաստան եւ դարձեալ օգտակար ըլլալ հայրենիքիս: Կարօտով պիտի յիշեմ բոլորը եւ լաւագոյն յիշատակներուս մէջ անթառամ պիտի մնան բոլոր տեսածներս:

ՆԱԹԱԼԻ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896–1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Ետեւէն եկող սայլապանը կը լսէ այս խօսքերը ու կը պոռայ.

— Ութ հատ ունիմ կառքիս մէջ, տեղ չկայ, ձիուն հոգին ելաւ արդէն, երրորդ անգամն է որ կուգամ կ'երթամ կոր:

Ոստիկանները տեսնելով որ սայլապաններուն հետ վիճաբանիլը աւելորդ յոգնութիւն է, կը ծռին ու դիակներէն երկուքը կը նետեն առաջին սայլակին մէջ:

Սայլապանը կը բարկանայ ու նստած տեղէն վար ցատքելով դիակներէն մէկուն ոտքէն կը քաշէ ու գետին կը նետէ:

— Թո՛ղ հոս մնան, կրկին անցնելուս կ'առնեմ:

— Չէ՛, կը գոչէ ոստիկանը, հիմա պէտք է որ առնէք տանիք:

Երրորդ սայլապանը խնդիրը անոյշ տեղը կապելու համար կը գոչէ.

— Մէկը ինծի տուէ՛ք, ես կը տանիմ:

Այն ատեն ոստիկաններէն մին դետին դրուած դիակներէն մէկուն ոտքէն քաշքշելով կը տանի մինչեւ երրորդ սայլակը:

Ասոր վրայ միւս սայլապաններն ալ կը ստիպուին մէյմէկ դիակ առնել ու կառքերը ճամբայ կ'ելլեն դէպի կամուրջ:

Մթութեան մէջ կատարուած այդ գործողութեան պէս չարաշուք բան մը անկարելի է երեւակայել: Ամէնէն աւելի սոսկալի էր այն պաղարիւնութիւնը որով այդ բանակցութիւնը տեղի կ'ունենար:

Դիակներով լեցուն սայլակները կը յաջորդեն իրարու: Մինչեւ կէս գիշեր տասներեք հատ կը համրեմ: Ամէնքն ալ Թոփհանէի կողմէն կու գան եւ կ'ուղղուին դէպի կամուրջ:

Կէս գիշերէն յետոյ խցիկս կը մտնեմ ու կը փորձեմ քնանալ, բայց երեւակայութիւնս այն աստիճան գրգռուած է որ անկարելի կ'ըլլայ աչքս փակել: Ցերեկուան տեսարանները մղձաւանջի մը պէս աչքիս առջեւ կու գան, եւ յետոյ ատեն ատեն կը լսեմ հրացանի ձայներ, որոնք միշտ կը շարունակուին ցամաքին կողմէ: Կը հագուիմ ու նորէն կ'ելլեմ կամրջակին վրայ:

Ստուերով լեցուն պայծառ գիշեր մըն է, ծովին վրայ կ'երեւան շոգենաւերը իրենց կարմիր, դեղին, կանանչ գունաւոր լոյսերով, շոգեմակոյկներ անընդհատ կ'երթան կու գան, անսովոր ոգեւորութիւն մը կը տիրէ ծովուն վրայ, ամէն կողմ: Քարափին վրայ սայլակները կ'անցնին իրենց տխո՛ւր բեռներով: Ա՛լ չեմ ուզեր համրել:

Փայտէ ծալուող բազկաթոռի մը մէջ ընկղմած, երեսս ծովին, ժամերով կը նստիմ ու կը ծխեմ, հեռուն՝ Սառայ Պուռնիի մօտ՝ կը նշմարեմ մեծ մաւունա մը, որուն մէջէն մերթ ընդ մերթ բաներ կը նետեն ծովը. մաւունային մէջ երկու պզտիկ լապտերներ կը վառին: Կը զգամ թէ չարաշուք բան մը կը դառնայ այդ նաւուն մէջ եւ ուշադրութիւնս կը կրկնապատկեմ: Կամաց կամաց աւելի յստակօրէն կը սկսիմ տեսնել: Մաւունային մէջ վեց եօթը մարդ կայ, որոնք անընդհատ կը շարժին ու ատեն ատեն խոշորկեկ ծրար մը կը նետեն ծովը. անկումէն յառաջ եկած ջուրին ձայնը կը հասնի մինչեւ ինծի:

Սպաննուած Հայերուն դիակներն են...:

Այս գործողութիւնը երկու ժամէ աւելի կը տեւէ. դիակները կամաց կամաց կը նետուին ծով եւ կ'երեւայ թէ ամէն դիակի հետ քար մը կամ երկաթի կտոր մը կը կապեն որպէսզի ջուրին երեսը չմնայ:

Այս մաւունան դեռ իր բեռը չպարպած՝ ուրիշ մը կը մօտենայ, նոյնպէս երկու լապտերներով լուսաւորուած:

Սոսկումով վար կ'իջնեմ ու կը փակուիմ խցիկիս մէջ:

Անքուն գիշեր մը անցընելէ ետքը, արշալոյսին վեր կ'ելլեմ, «Սիտոն»ի կամրջակին վրայ: Նաւին մէջ աջի իրիկուն հանդիպած մարդիկս, գրեթէ բոլորն ալ, հո՛ն են:

(Շար. 18)

(Շար. Ա. էջէն)

րուն մեր բերդէն քսան մեթր հեռաւորութեան վրայ, մինչ որոշած էինք զանոնք գործել մեր բերդէն շատ աւելի հեռու, hարկ կ'ըլլայ սուղ վճարել նման սխալներ: Նոյնպէս, շատ վախկոտ եղանք: Հարկ եղաւ հակառակորդներուն կէտ մը նշանակելը, որպէսզի հակազդենք: Ափսոս, որովհետեւ մենք ունեցանք կէտ նշանակելու լաւ առիթներ: Հիմա մեր առջեւ ունինք հարթելիք երկար ճամբայ նախքան հաստատուն խումբ մը դառնալը»:

Նոյն խմբակին մէջ Փորթուկալ յաղթած է Ալպանիոյ 3 – 0 այս վերջինոյն դաշտին վրայ: Ներկայիս 9-րդ խմբակը կը պարզէ հետեւեալ պատկերը: 1.– Ուկրանիա, 6 կէտ, 2.– Փորթուկալ, 4 կէտ, 3.– Գերմանիա 3 կէտ, 4.– Հայաստան, 2 կէտ, 5.– Հիւսիսային Իրլանտա 1 կէտ, 6.– Ալպանիա 0 կէտ: Այս խմբակին յաջորդ խաղերն են Գերմանիա – Հիւսիսային Իրլանտա, Փորթուկալ – Ուկրանիա եւ Ալպանիա – Հայաստան. մրցումները տեղի կ'ունենան Նոյեմբեր 9-ին:

Փարիզի մէջ, Հոկտ. 9-ին տեղի ունեցաւ ֆութպոլի պատմութեան առաջին Ֆրանսա – Թուրքիա մրցումը: Բարեկամական այս խաղը վերջ գտաւ Ֆրանսայի 4 – 0 յաղթանակով: Կէտերէն մէկը նշանակեց Եուրի Ճորքայէֆ: Անընդմէջ 30 խաղ է որ անպարտ կը մնայ Ֆրանսայի հաւաքականը:

ԲԱՔՈՒ ՄԱԿ-ԻՆ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ

ՄԱԿ-ի լիակատար նիստին Ազրպէյճանի մնայուն ներկայացուցիչը ընթերցումը կատարած է Արտաքին նախարար Հասանովի մէկ ուղերձին ուր գանգատ կը յայտնուէր Հայաստանի ընթացքին մասին: Շեշտուած է որ Հայաստան կը մերժէ ընդունիլ Ազրպէյճանի գերիշխանութիւնը ու հողային ամբողջականութիւնը, ինչ որ կ'ըսուի թէ խաղաղութեան մեծագոյն պատուարը կը հանդիսանայ:

Ազրպէյճանի ներկայացուցիչը կուլիեւ պահանջած է որ Ապահովութեան Խորհուրդին որոշումները կիրարկուին ու «Լեռնային Ղարաբաղի, Շուշիի, Լաչինի, հայկական ուժերը իրենց գրաւած բոլոր տարածքներէն քաշուին ու Լեռնային Ղարաբաղէն եւ այլ շրջաններէ վտարուած Ազերիներուն կարելիութիւն տրուի վերադառնալու»:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 9 / 10)

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ ԱՌԱՋ

Սեպտեմբեր 30-ին, հեռատեսիլի իր ելոյթին մէջ նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեան խօսած էր կադրային փոփոխութիւններու, անօրինականութիւններու և կաշառակերութեան դէմ պայքարի ծաւալման, կենսաթոշակներու ու աշխատավարձքերու կանոնաւոր վճարման, ընդհ. կարգուկանոնի հաստատման շուրջ: Այս մասին նախագահի մամուլի քարտուղար Լ. Զուրաբեան պատասխանելով «Արմէնփրէս»ի աշխատակիցին մէկ հարցումին թէ ե՞րբ տեղի կ'ունենան անոնք, ըսած է թէ դեռ ճշգրիտ տեղեկութիւններ տալ կարելի չէ, այսուհանդերձ կը սպասուին կադրային փոփոխութիւններ մինչեւ նախագահական ընտրման օրը՝ Նոյեմբեր 11:

Վ. ՉԻՏԷՉԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Ֆրանսայի մօտ Հայաստանի դեսպան Վիգէն Չիտէչեանի նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեանի կողմէ ընդունման առթիւ քննարկուած են Ֆրանսայի Արտաքին նախարար Հերվէ տը Շառէթի Երեւան այցելութեան առընչուող հարցեր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱԼ ՍՏՈՐԱԳՐԵՑ ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՓՈՐՁԵՐՈՒ ԴԷՄ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ

Արտաքին նախարար Վ. Փափազեան ՄԱԿ-ի Նիւ – Եորքի կեդրոնատեղիին մէջ ստորագրած է «Հիւլէական փորձերու արգելման մասին» միջազգային պայմանագիրը: Հայաստան 100-րդ պետութիւնն էր զայն ստորագրող:

«ՏԱՔ ՁՄԵՌ 1996 / 97»

Հայաստանի կառավարութեան մարդասիրական օգնութեան կեդր. Յանձնաժողովին եւ Միացեալ – Նահանգներու միջազգային զարգացման գործակալութեան միջեւ ստորագրուած է նուէրի ծրագրի վերաբերող «Տաք ձմեռ 96 / 97» յուշագիրը: Այս փաստաթուղթը կը նախատեսէ նաւթով ապահովել Հայաստանի այն շրջանները, որոնք ընդգրկուած էին 1995 / 1996 ծրագրին մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱ «անընդունելի» նկատեց Միացեալ – Նահանգներու Արտաքին նախարարութեան բանբերին յայտարարութիւնները Էրպաքանի Լիբիա այցելութեան առթիւ: Այս վերջինը «կեղծ ամբաստանութիւններ» որակած էր Ամերիկայի այն հաստատումները ըստ որոնց Լիբիա զօրավիգ է ահաբեկչութեան եւ աւելցուցած է թէ ինք համոզուած է որ «անարդար շրջափակումը» կը վերնայ ի մօտոյ: Այս մասին է որ Ուաշինկթըն մեղադրած է Էրպաքանը որ՝ «մեղմացուցած է Քատաֆիի պատասխանատուութիւնը միջազգային ահաբեկչութեան մէջ:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՄԸ տեղի ունեցած է Հոկտեմբեր 9-ին Կիպրոսի հարաւ – արեւմտեան շրջանը, 6.5 աստիճան ուժգնութեամբ Ռիխթէրի վրայ (9): Ցնցումները զգալի եղած են Իսրայէլ, Լիբանան, Սուրիա եւ Թուրքիա: Երկու մեռեալ կայ, մէկը՝ Եգիպտոս, միւսը՝ Կիպրոս:

ՔԱԲՈՒԼ, Աֆղանիստանի մայրաքաղաքը, «ողջ մեռեալներու գերեզմանատուն մըն է» Թալիպաններու իշխանութեան գլուխ անցնելէն ի վեր, Գլխաւոր պոհերը կիներն են որոնք աֆղանական ծանր քօղը պարտին կրել, դէմքն ու մարմինը ծածկող, միայն աչքերը կրնան չծածկուիլ: Անոնք իրաւունք չունին աշխատելու, կառք վարելու, դպրոց երթալու: Մզկիթի մը մէջ քարոզ մը արտասանելով, Շուրայի պատասխանատուներէն մէկը ըսած է. – «Կինը ծաղիկի մը պէս է կամ վարդի զոր կը ջրէք եւ տունը կը պահէք, դիտելու եւ հոտոտելու համար: Պէտք չէ դուրս ելլէ ուրիշներու կողմէ հոտոտուելու համար»: Սինեմաները փակուած են, ջնջուած է հեռատեսիլը: Հրովարտակ մը կ'արգիլէ արեւմտեան հագուստեղէնները եւ թղթախաղը: Մօրուքը պարտաւորիչ է պաշտօնատարներուն համար: Առեւտրականները իրաւունք չունին սուղ ծախելու եւ մսավաճառի մը երկու մատերը կտրած են որովհետեւ միսը քիչ մը սուղ ծախած էր:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետին կնոջը առաջին ամուսինը ծրագրեր է գիրք մը հրատարակել որ «ռումբ» մը կը նկատուի: Ան կը հրապարակէ իրենց ամուսնական կեանքի բոլոր մանրամասնութիւնները: Կը շեշտէ նաեւ թէ շատ վտանգաւոր է պետական գաղտնիքներ փոխանցել կնոջ մը զոր «անպատասխանատու» կ'որակէ: Կ'ըսէ թէ Նեթանիահուի շրջանակը դրամ առաջարկած է իրեն որպէսզի հրաժարի իր ծրագրէն եւ կառավարական շրջանակներն ալ կ'ըսեն թէ 5 միլիոն Ֆր. պահանջած է իր լռութեան փոխարէն:

ՓԱՓԱՆՏՐԷՈՒ իր ամբողջ հարստութիւնը, ապարանքը եւ դիւանները կտակած է իր վերջին կնոջ՝ Տիմիթրայի որ իր «միակ նեցուկն եւ ուրախութիւնը եղած է իր կեանքի վերջին տարիներուն»: Զաւակներուն համար ալ կ'ըսէ. – «Երեք տղոցս կը թողում անունս»:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ներկայիս կը հաղորդուի Ֆրանսահայութեան թէ՝ Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցիներուն մէջ, հայրենի մեծահամբաւ երգահան՝

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱւԵՏԻՍԵԱՆ-Ի

հոգիին համար:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

INALCO

Section d'arménien: rentrée 1996-97

Calendrier:

Réunion pédagogique de rentrée :
Lundi 14 Octobre à 12h30, Centre Dauphine, salle D 105

Début des cours : Lundi 21 Octobre.

Diplômes préparés: Diplômes d'Université (DULCO, Diplôme supérieur) et diplôme national: Licence d'arménien, effectivement créée cette année.

Renseignements :

Secrétariat pédagogique : 44 05 41 05.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նուպար Դաւիթեան, Միհրան եւ Դաւիթ Դաւիթեան, կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ԱՆԱՀԻՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ՝ Պաւրի)

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Զօրթեան եւ Փափազեան ընտանիքներուն, իրենց պաւկին եւ զարմիկին՝ Տիմիթրի Զօրթեանի մահուան առթիւ:

MARSEILLE

l'UGAB — *Jeunes* organise

sa

SOIREE

de

RENTREE

Samedi 12 Octobre
à partir de 22 heures

— *D. J. Sako & Avo* —

P.A.F.: 80 F. + 1 consommation
Membres: 60 F. + une consommation

327, Boulevard Michelet
Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 12, տօն է Սրբոց Թարգմանչաց Վարդապետացն՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէսի քերթողին, Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն եւ Ներսէսի Կլայեցւոյն:

Տօն է ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ Գիւտի Նշանագրացն Հայոց եւ Թարգմանութեան Սուրբ Գրոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 13, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մատաղ օրհնութեան օրն է: Այս առթիւ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Պատարագէն ետք կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւոր հովիւներուն, հանգուցեալ բարերարներուն, հոգաբարձուներուն եւ դպրաց դասի անդամներուն հոգիներուն համար:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

ՁՈՒՇԱՏՕՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի Սէն-Ժերոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը, իր բոլոր ընկերուհիները ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 9, ժամը 18.30-ին

32, avenue Saint Jérôme, Salle C. A. Q.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Sous la présidence de **René Rouquet**, Sénateur-Maire d'Alfortville

— *1976-1996* —

20e Anniversaire de la Maison de la Culture Arménienne

du 11 au 19 Octobre

Samedi 12 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
SOIREE MUSIQUE ET DANSE
avec **l'Ensemble Jean-Pierre Nergararian**
et **Les Ballets Gayané**

Vendredi 18 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
- **SOIREE THEATRE ARMENIEN**
«La Belle-Mère» par la **Cie Narek Dourian;**

Samedi 19 Octobre — 20h — Salle des Fêtes
- **DINER DE CLOTURE**
Animation tzigane par **Les Ballets Gayané**
Seconde partie : soirée dansante avec les **D.J. Souren** et **Raffi.**

La **M C A** sur **AYP FM 99.5**
Samedi 12 — 10h15
- **«Cartes sur table» : Les 20 ans de la M C A**
Mercredi 16 — 10h15
- **«Que sont les anciens élèves devenus?»**

Dimanche 13 Octobre — 11h — Eglise Apostolique Arménienne
- **MESSE DE REQUIEM à la mémoire des Fondateurs disparus.**

Renseignements et réservations :
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville : 9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél. : **43 76 55 89**

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12-13
SAMEDI - DIMANCHE
12-13 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՅԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·961 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.961

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Ա.

Ցեղընտրական վրդովումները խաղաղած ըլլալ կը թուին ու լուրերը, առօրեայ անցքերը այն տպաւորութիւնը կը գործեն որ քուէարկութեան արդիւնքներէն գոհ կամ դժգոհ, ժողովուրդը վերադարձած է առօրեական կեանքին: Անոր մեծամասնութիւնը ընթացիկ հարցերու ծանրութեան տակ, փաստահարար, այնքան ալ չի մտածեր կամ չի վրդովիր երկրին կայունութեան, նա՛եւ ժողովրդավարութեան հընգամեայ համբաւին արատաւորումէն, ատով ձեռք ձգուած արժանաւորութեան կրած վնասէն,

Սակայն մամուլը — իշխանամէտ կամ ընդդիմադիր — կը շարունակէ լայն տեղ տալ վիճայարոյց արդիւնքներուն, անոնց առնչուած կացութիւններուն, այս կամ այն դէմքին արտայայտութեան եւայլն: Ուշագրաւ է այն պարագան որ մինչ ընդդիմադիր թերթերը կը մշակեն ապօրինութիւններու, խռովութեան որպէս պատասխանատու ձերբակալուածներու, հըսկողութեան տակ առնուածներու ըրածին, ըսածին վերաբերող նիւթեր, իշխանամէտ մամուլը գրեթէ կը գոհանայ այս կամ այն յայտարարութիւնը, հրապարակումը հերքելու, արուած որոշ լուրերու հակասող բացատրութիւններ պարզելու գործով: Նշանելի տարբերութիւն մըն ալ այն է որ այս վերջիններուն մէջ Լ. Տէր-Պետրոսեանի շրջանակի գլխաւոր անձնաւորութիւններ չեն յայտնուիր իրենց արտայայտութիւններով, ստորագրութեամբ, հարցազրոյցով, եւայլն: Մինչդեռ ընդդիմադիր մամուլին մէջ լայն տեղ ունի Վ. Մանուկեան, որքան իր մասին եղած տեղեկատուութեամբ, նոյնքան եւ թերեւս նաեւ աւելի՝ իր խօսքով, ասուլիսներով, հարցազրոյցներու պատասխաններով:

Անոր գլխաւորած ԱԺՄ-ի պաշտօնաթերթին՝ «Այժմ»ի Հոկտեմբեր 4 — 10-ի թիւը ամբողջովին գրուած է ընտրութեան ու անոր արդիւնքներու նիւթով: Տրուած են իր ու կնոջ՝ Վարդուհի Մանուկեանի ասուլիսները, ապօրինութիւններու հրապարակումներ, Սեպտեմբեր 22 — 29-ի ժամանակագրութիւն մը, եւայլն: Այդ ժամանակագրութեան մէջ շեշտուած է ապօրինութեան երեւոյթը. առաջին «կեղծիք»ը կը նկատուի Սեպտեմբեր 23-ին Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի ի նպաստ քուէներու 56 — 57%-ի համեմատութեան հրապարակումը ու անոր «բաժակը ձեռքին» շնորհաւորութիւնը իր «հզօր թիմին»: Ժամանակագրութեան հեղինակը Գէորգ Ազատեան կը գրէ. «Դրանով նա ազդում էր ոչ միայն ժողովրդին, այլեւ բացայայտօրէն ոտնահարում էր կեդր. ընտրական յանձնախմբի լիազօրութիւնները»:

Յաջորդ օրուան ցոյցին մասնակիցներուն թիւը «մօտ 150 հազար» կը տրուի: Այս հետեւեալ տողերով կ'ամփոփուի դէպքերու դրդապատճառը. «ընդդիմութիւնն առաջադրում էր շատ պարզ ու յստակ պահանջ՝ իրաւաչափ մարզից բերուած քուէատուփերից ստուգման ենթարկել ընդամէնը երեքը, իսկ կեդր. ընտրական յանձնախումբն փորձում էր ձգձգել պատասխանը, մինչեւ արդիւնքների վերջնական հրապարակումը եւ Վ. Մանուկեանին ու նրա կողմնակիցներին կանգնեցնել կատարուած փաստի առաջ»:

Քիչ անդին կ'ըսուի նաեւ որ Շիրակի առաջնորդին խոհեմութեան յորդորները աւելի եւս գրգռած են ժողովուրդը: Իշխանութիւնը անուղղակի կ'ամբաստանուի ժողովուրդին «օրինականութեան վերականգնման յուսահատ փորձը» սադրանք կազմակերպելու առիթ նկատելու մեղքով: «Ընդդիմութիւնը այլ ճանապարհ չունէր, քանի որ նոյնիսկ դարպասները ջարդելուց եւ խորհրդարանի բակ մտնելուց յետոյ էլ ԿԸՅ-ի ղեկավարութիւնն ու Բաբգէն Արարքցեանը խուսափողական պատասխաններ էին տալիս արդիւնքները ստուգելու արդար պահանջին, իսկ մահակներով ու վահաններով զինուած պահապան զօրքերը գրեթէ առանց դիմադրութեան նահանջում էին "ներս հրաւիրելով" ցուցարարներին»:

Ինչ կը վերաբերի ապօրինութեան պնդումներուն, նոյն թերթին մէջ կ'ըսուի թէ իշխանաւորները եւ Կեդր. Ընտրական յանձնաժողովը սերտ կապի մէջ եղած են անդրշիրիմեան աշխարհին հետ ու ընտրական ցուցակներուն մէջ տեղ յատկացուած է 1988-էն ետք մահացածներու որոնց մեծ մասն ալ քուէարկած է…: Ասով կը բացատրուի Ախուրեանի, Գիւմրիի մէջ մասնակցութեան մեծ համեմատութիւնը: Կ'ըսուի թէ նոյնիսկ մէկ շրջանի մէջ ընտրողները քուէարկած են 110% համեմատութեամբ, յիշեցնելով նախորդ շրջանի «գերկատարուած պլանները»:

Այս շրջանէն «Իրաւունք»ը (Հոկտեմբեր 8 — 14) տեղ տուած է Վ. Մանուկեանի հետ հարցազրոյցի մը ուր ան կը մեկնաբանէ նախընտրական անցքեր, քուէարկութեան պարագաներ ու հետեւանքին առնչուած երեւոյթներ:

Արդիւնքները անակնկալ եղած են իշխանութեան համար որովհետեւ անոնք վստահ էին թէ ժողովուրդը այլընտրանք չի տեսներ, ապա տրամադիր չէ լուրջ պայքարի: Իսկ հարցախոյզերու արդիւնքները ճշմարիտ չէին, քանի որ մարդիկ վախի մթնոլորտին մէջ անկեղծօրէն չէին պատասխաներ: Մեռածներու քուէարկութեան պարագան ինք ալ կը յիշէ, ինչպէս նաեւ տուփերը լեցուած քուէաթերթերը, այն պահէն երբ անդրադարձած են որ կորսնցնելու վրայ են: Ինչ կը վերաբերի հետեւանքներուն, Վ. Մանուկեան չափազանց կարեւոր երեւոյթ կը նկատէ ան որ մեռած կարծուած ժողովուրդը կրկին ոտքի կանգնեցաւ ու այդ շարժումին մէջ ընդգրկուեցաւ երիտասարդութիւնը:

Նոյն գրոյցին ընդդիմութեան ղեկավարը կը մերժէ ըսուածը թէ ինք գաղտնի հանդիպումներ ունեցած է Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ եւ քննած գործակցութեան համաձայնութեան տարբերակներ: Նման բան անկարելի կը նկատէ արդէն, քանի որ իրենց ճանապարհները տարբեր են: Իսկ յետընտրական պայմաններուն մէջ «երբ իշխանութիւնն անօրինական է, ցանկացած համագործակցութիւն նրանց հետ կը լինի յանցագործութիւն իմ կողմից» կ'ըսէ ան:

Պատասխանելով այն հարցումին թէ միջազգային ճնշումի ներքեւ երբ արդէն խիստ քայլերէ խուսափած է իշխանութիւնը, կարելի՞ է մտածել նոր ընտրութեան մասին, Վ. Մանուկեան անկարելի չի նկատեր որ իշխանութիւնները զիջումներ ընեն: Ինք մեծագոյն դերը կը վերագրէ ժողովուրդին:

Վ. Մանուկեան յայտնապէս մեծ յոյսեր չունի դատախազութենէն ու հանրահաւաքներէ: Չի յուսար նաեւ որ հեռատեսիլէն ժամ տրամադրեն իրեն. արդէն ինք յարմար ալ չի նկատեր ժողովուրդը մղել զօրքին դէմ: Սակայն համոզուած է որ «այսօրուայ ապօրինական վիճակը երկար տեւել չի կարող»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՖՐԱՆՍԱ ՄՏԱՀՈԳ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՃԱԿԱՏԱԳՐՈՎ»

Կ'ԸՍԷ Հ. ՏԸ ՇԱՌԷԹ

ՍԷՅՐԱՆ ԱՒԱԳԵԱՆ ԵՒ ՇԱՒԱՐՇ ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Նախքան Երեւանէն հեռանալը, Հ. տը Շառէթ մամուլի ասուլիս մը տուած է Ֆրանսական դեսպանատունը եւ առաջին առթիւ յայտնած թէ խիստ բեղնաւոր եղած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ ունեցած երկուքէս ժամուան տեսակցութիւնը, ինչպէս նաեւ հանդիպումը՝ Վ. Փափազեանի հետ: Ընդգծած է հայեւֆրանսական աւանդական բարեկամական յարաբերութիւնները ուր իրենց ծանր աւանդն ունին Ֆրանսահայերը: Խօսելով Ղարաբաղեան հակամարտութեան մասին, ըսած է որ այդ նիւթը եւս գլխաւոր տեղ գրաւած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ իր խօսակցութեան ընթացքին ու նշած որ Ֆրանսա, որպէս անդամ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Մինսկի խումբին, մեծ ջանք կը թափէ այդ բարդ խնդրին մէջ որեւէ փոխընդունելի լուծում գտնելու համար: Այդ ուղղութեամբ, անհրաժեշտ է որ բոլոր առողջ ուժերը միակցուին: Ինչ կը վերաբերի Սեպտ. 22-ի նախագահական ընտրութեան վերաբերող Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի եզրակացութեան Հ. տը Շառէթ ըսած է որ Հայաստան, ինչպէս Ֆրանսա անդամ են Եւրոպայի Ապահովութեան Կազմակերպութեան (Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը) եւ ուրեմն իրեն չիյնար կարծիք ունենալու իրաւունքը այդ հարցին մէջ: Ֆրանսա խորապէս կը յարգէ ժողովուրդներու անկախութիւնը եւ չի կրնար միջամտել որեւէ երկրի ներքին գործերուն: Ի դէպ, Հ. տը Շառէթ այդ մասին ալ խօսած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ վերջինիս նախաձեռնութեամբ: Ան նշած է որ պատրաստակամ է միջազգային, այդ թիւին մէջ Ֆրանսայի փորձագէտներու օգնութեամբ կատարելագործել Հայաստանի օրէնսդրութիւնը, մանաւանդ ընտրական օրէնքի առկայ անկատարումները ջնջելու ուղղութեամբ: Այն հարցումին թէ արդեօք կը վտանգըւէ՞ն հայեւֆրանսական յարաբերութիւնները նախագահական ընտրութեան ընդդիմութեան յաղթանակի պարագային, տը Շառէթ շեշտած է որ ընդդիմութիւնը որպէս ժողովրդավարութեան օրինաւոր տարր յատուկ ինքնատիպ երեւոյթ մը չէ Ֆրանսայի մէջ:

Պատասխանելով «Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթի թղթակցին սա հարցումին՝ «Արդեօք որեւէ ձեւով Հայաստանի միջազգային վարկը եւ հեղինակութիւնը տուժա՞ծ են Սեպտ. 25-ի ծանօթ իրադարձութիւններու հետեւանքով», Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը մեծ կարեւորութիւն տալով՝ Հայաստանի միջազգային վարկի բարձրացման, ըսած է որ ան պէտք է շահագրգռէ Հայաստանի ամէն մէկ քաղաքացի. ուրախ է որ Հայաստանի օրէնսդրական համակարգի բարելաւման ուղղութեամբ բոլոր առաջարկները եւ մասնաւորապէս միջազգային փորձագէտներու ներգրաւումը այդ գործին մէջ մեծ պատրաստակամութեամբ ընդունուած են Հայաստանի իշխանութիւններուն կողմէ: Ֆրանսա կը դատապարտէ Խորհրդարանին գործուած գրոհը, միաժամանակ գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ որ ազատ արձակուած են ձերբակալուած չորս ընդդիմադիրներէն երկուքը: Եզրակացնելով, Հ. տը Շառէթ կրկնած է թէ Ֆրանսա մտահոգ է Հայաստանի ճակատագրով եւ միշտ անոր կողքին է:

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 10-ին ազատ արձակուած են Շաւարշ Քոչարեան եւ Սէյրան Աւագեան: Այդ թուականին միայն երկու էր այլեւս ձերբակալուած երեսփոխաններու թիւը (Ռուբէն Յակոբեան եւ Դաւիթ Վարդանեան):

Լ. Տէր-Պետրոսեան, Հոկտ. 9-ին, ընդունած է Հայաստանի Համայնավար Կու-

(Շար.ը Կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«GALA» (10-16 Octobre)

AZNAVOUR: Chant d'amour pour l'Arménie

Շաբաթաթերթին թղթակցուհին՝ Ժաննա Պորտ ընկերացած էր Ազնաւուրի Սեպտ. 18-էն 22 երբ ան Երեւան կ'երթար երկու համերգ տալու Հայաստանի անկախութեան 5-րդ տարեդարձին առթիւ: Ճոխ նկարներ կ'ամբողջացնեն յօդուածն ու հարցազրոյց մը արուեստագէտին հետ:

Գրութեան սկիզբը, լրագրողը կը նկարագրէ Օփերան, ուր լոյսերը մարած են եւ Ազնաւուր կը սկսի իր երգը՝ Ils sont tombés, արձանագրելով անոր բառերէն ոմանք: Երբ երգը կը լռանայ, կը գրէ, արագօրէն այրեր ու կիներ արցունք մը կը սրբեն, սրահը կը լուսաւորուի եւ ծափահարութիւնները կը տեղան: Ազնաւուր կը խոնարհի: Այս իրիկուն, բոլորին համար, կրկին Ազնաւուրեան դարձած է: Հոս, կ'ընդունուի որպէս ողջ առասպել մը: Կ'այցելէն Նորքի որբանոցը զոր իր Միութիւնը (Ազնաւուր Հայաստանի Համար) հիմնած է երկրաշարժի վաղորդայնին, Ազնաւուր մէկ սրահէն միւսը կ'անցնի, ազնիւ բայց՝ պիրկ: Յաջորդ օրը, օդանաւին մէջ, կը խոստովանի. — «զգացումներս կրնամ արտայայտել բեմին վրայ, բայց ոչ՝ կեանքին մէջ»:

Կը յիշէ հայրն ու մայրը, մէկը Վրաստանէն, միւսը՝ Թուրքիայէն, մեծ ծնողքը մեռած են աքսորի ատեն: Այն հարցումին թէ տունը կը խօսուէ՞ր ցեղասպանութեան մասին, կը պատասխանէ. — «Ծնողքս չէ ուզած քոյրս՝ Այտան եւ զիս մեծցնել դժբախտութեան գաղափարով: Կը խորհիմ թէ երախայ մը որուն միայն իր ցեղին ապրած սարսափները պատմուին նուազ լաւ կ'աճի: Կ'ուզեմ որ կարգադրուի: Հանդիպում մը ըլլայ Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ: Կատարուի ինչ որ պէտք է: Մեզի համար՝ զգացական է, իրենց համար՝ օգտակար»: Կը պատմէ հօրն ու մօրը դժուար օրերը, 1923-ին, երբ Փարիզ կը հասնին, արուեստագէտի իր ասպարէզին սկզբնական դժուարութիւնները, երբ մամուլը ոչ իր ձայնը, ոչ ֆիզիքը, ոչ երգերը կը սիրէր: Երեք անգամ ամուսնացած է, բայց 30 տարի է որ Ուլային հետ է եւ ունի երեք զաւակ՝ Քաթիա 26 տարեկան, Միշա 25 եւ Նիքոլա 19, նաեւ Սեդա, իր առաջին ամուսնութենէն, 49 տարեկան որ Լոս-Անճըլըս կ'ապրի:

Ծերանալէ չի վախնար, կը խորհի որ փորձառութիւնը կը փոխարինէ երիտասարդութիւնը: Ի՞նչ կարելի է մաղթել իրեն այսօր, կը պատասխանէ. — «Շատ երկար ապրիլ դեռ շատ բաներ տեսնելու համար: Այդ միտքն ունիմ»:

Ազնաւուր նաեւ հիւրն էր Միշէլ Տրիւքէրի «Սթիւտիօ Կապրիէլ»ին Հինգշաբթի իրիկուն (Հոկտ. 10), Միրէյ Տիւմայի հետ: Հոս ալ անդրադարձաւ Հայաստան իր ճամբորդութեան:

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Բ·

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24, 1996:

Սգատօնին առթիւ, գոց է համալսարանը, ինչպէս եւ պետական հաստատութիւնները: Ուսուցչական կազմը խմբովին պիտի մասնակցի, ծաղկեփունջ պիտի զետեղուի յուշարձանին վրայ: Կը համաձայնինք որ կէս ճամբէն, ուր կը գտնուի իմ բնակարանս, ես միանամ խումբին, առաւօտեան ժամը ճիշդ 9-ին: Հագուած շքուած կը սպասեմ Ազատամարտիկներու Պողոտային թիւ 22-ի մայթին: Խումբ խումբ մարդիկ վեր դէպի գերեզմաննոց կ'ուղղուին, ձեռքերնին ծաղիկ բռնած:

Կէս ժամ անցած է ու դեռ կը սպասեմ ուսուցիչներու եւ ուսանողներու խումբին: Սենեակս կը վազեմ որ հեռաձայնեմ Խանեանին կամ տնօրէնին: Անօգուտ — հեռաձայնը չի բռներ: Ետ տեղս կ'երթամ ու քանի մը վայրկեան ետք կ'որոշեմ առանձին քալել: Ղարաբաղցիները, հաւանաբար Երեւանցիները նաեւ, ծաղիկի սիրահար են ու ամէն առիթի, այցելութիւն, հիւանդտես, ցաւակցութիւն կամ խնդակցութիւն՝ իրարու ծաղիկ կը նուիրեն: Պողոտայի երկայնքին, ամէն տասը քայլը մէկ, կիներ քանի մը փունջ հաւաքած՝ ծաղիկի տաք առեւտուր կ'ընեն: Պողոտային գլուխը հասած՝ ծաղկավաճառ կնկայ մը կը մօտենամ:

— Քանի՞ է կակաչը:

— Յիսուն դրամ:

— Հինգ հատ տուէք խնդրեմ:

Կը հանեմ 1000 դրամնոցը, որ երկուքուկէս տոլար կ'ընէ, կնկան որ կ'աճապարէ աւելցածը գտնել:

— Հոգ չէ, պահեցէք ձեզի: Այսօր Ապրիլ 24 է:

Մինչեւ իր պատասխանին գալը, արդէն հեռացած եմ: Ամէնէն դժուար բանն է Ստեփանակերտցիներուն դրամով օգնելը: Պիտի տաս դրամը, բան մը գնելու ատեն եւ առանց աչքերուն նայելու՝ պիտի փախչիս: Իսկ այլ կացութիւններու մէջ, «սէրվիս»ի մը համար հանել դրամ տալ Ղարաբաղցիին՝ անկարելի է ու նոյնիսկ վիրաւորական: Դրամի փոխարէն՝ ամենայն սիրով կ'ընդունին կոնյաքը, նախընտրաբար «Գանձասար» կամ «Արարատ» մակնիշով, որոնք 350 դրամ կ'արժեն: Տարօրինակօրէն, ամէնէն քիչ լսուող բառերը Ղարաբաղի մէջ «շնորհակալութիւն» եւ «ներողութիւն» բառերն են: Այն տպաւորութիւնը ունիմ, թէ որքան մարդկային յարաբերութիւնները բնական, անմիջական եւ անկեղծ են՝ այնքան քիչ պէտքը կայ այդ մասին խօսելու, կամ դիմելու այն քաղաքավարական ձեւակերպութեանց, որոնք քաղաքային ընկերութեանց մէջ տեսակ մը անցորդելի կամ վրահի դեր կը կատարեն մարդոց միջեւ:

Գերեզմանատունը, քաղաքի սահմանին, կառուցուած է գրեթէ բլուրի մը կողին ու կը նայի ձորի մը եւ անդին մայրցող լեռներու: Հոյակապ դիրք է մենութեան, ներհակ խոկումի կամ լուռ վիշտի համար: Պետական աւագանին եկած է արդէն, բայց դեռ հետքը չկայ մեր համալսարանի պատգամաւորութեան: Մեծադիր յուշակոթող մը կ'ոգեկոչէ Մեծ Եղեռնի զոհերուն յիշատակը, եւ ուրիշ մըն ալ Արցախի գոյապայքարին զոհուածներուն յիշատակը: Տեղ մը բարձրախօսը անդադար եկեղեցական շարականներ կը ձայնասփռէ, որ հաճելի անակնկալ մըն է ինծի համար, կտրուած՝ քաղաքային Հայու մշակոյթէն: Սակայն ոչ մէկ վեղար կամ բուրվառ, ոչինչ՝ որ տեսանելի դարձնէր հազարամեայ մեր եկեղեցին: Գալէս ի վեր զարմացեր եմ ինչպէս 60.000-նոց հայութիւնը այս քաղաքին կը յաջողի իր կատաղի հայրենասիրութիւնը պահել առանց կուսակցութեան եւ եկեղեցիի, առանց պատարագի ու դպրոցի: ««Յուզական ամէն մեծ ու հաւաքական ապրում իր ծէսը ունի», մտածած եմ «եւ ի՞նչ է հայրենասիրութեան ծէսը Ղարաբաղի մէջ», հարցուցած եմ Աղանիին ու պատասխանած է՝ «հողն ու բարբառը, չէ՞ն բաւեր, ընկեր Վաչէ»: Անշուշտ կը բաւեն, եւ փաստը մէջտեղն է: «Սակայն եկեղեցի՞ն, որ կրօնական իմաստէ աւելի մշակութային խորհրդանշան է Հայերուս համար», եւ Աղանին աւելցուցած է. «Համայնավարութեան ժամանակ արգիլուած էր եկեղեցի կառուցել ու երբ ատոր վրայ կ'աւելնայ Թուրքերուն տիրակալութիւնը, կը հասկցուի ինչու Ստեփանակերտը իր մայր տաճարը չունի»: Սակայն հիմա, այսօր, չեմ կրնար պատկերացնել ազգային սգատօնը առանց եկեղեցիին ֆիզիքական ներկայութեան, առանց գոնէ մէկ հատ աղօթքի. «մէկը խաչ մը հանէր գոնէ», կը խորհիմ ու միտքս կուգայ պատանութեանս օրերուն ոգեկոչումները, 24-ի օրուան հօրս ահաւոր, լուռ ու մռայլ կերպարանքը, բեմեր՝ երիզուած սեւ ժապաւէններով ու վրան մեծ մեծ գիրերով «Այսքան չարիք թէ մոռանան մեր որդիք՝ Թող ողջ աշխարհ Հայուն կարդայ նախատինք», ու խունկի գալարները, որ կը գալարուէին դէպի առաստաղ, բուրվառներուն շխշխկոցը...: «Քաղաք մը, որուն մէջ չկայ մէկ հատ ընտանիք, որ առնուազն մէկ զոհ տուած չըլլայ պատերազմին, աւանկ քաղաքի մը մէջ եկեղեցին առնուազն խոկումի, առանձնացումի վայր մը կրնայ ըլլալ», կը խորհիմ նայելով ինքնամփոփ բազմութեան որ կը լեցնէ գերեզմաննոցին դարպասը եւ յուշակոթողներուն շուրջը. «այս մարդիկը ուրկէ՞ կ'առնեն ներքին հանդարտութիւն ու մխիթարութիւն ... Աստուծոյ Տուն մը գոնէ երկնային սփոփանք կուտայ, յոյս մը կը վառէ հոգիի սուգի մթութեան մէջ»: Շուրջս է վշտահար բազմութիւնը. «վայր մըն է հոս, ուր բոլոր Արցախցիները կրնան մոռնալ իրենց տարակարծութիւնները եւ մէկ ազգ կը դառնան», կը մտածեմ: Մահը ամէն տեղ է հոս, մտքերու ու յիշողութեան մէջ, երեւակայութեան եւ զգայարանքներու պաստառին վրայ, դէմքերու եւ արցունքներու մէջ, աշխարհի մէջ միակ վայրն է հոս, ուր հայութիւնը Եղեռնի կսկիծը կ'ապրի իր էն հարազատ կերպով, որովհետեւ նոյնացուցած է զայն Ղարաբաղի մէջ ալ տեղի ունեցած սպանդին: Արդեօ՞ք եկեղեցիին բացակայութիւնը աւելի իսկ հրաշէկ կը դարձնէ հողին, հայրենիքին եւ ազգին սէրը՝ այս վերջինը վերածելով բացարձակի, աւելի զուտ, աւելի մարդկային եւ ուրեմն աւելի զգալի: Աստուած, կամ աւելի ճիշդը՝ Աստուծոյ մէկ պատկերը, մէկ կերպարանքը առհասարակ բացակայ է այս մարդոց կեանքէն, բան մը որ աւելի անմիջական կ'ընէ մահուան գիտակցութիւնը, եւ ուրեմն աւելի ուժգին՝ վրէժի զգացումը: Վրէժը զգացում մըն է որ ինծի չէ այցելած եւ ետ Սփիւռքի երանաւէտ թաղին ծոցը ապաստանած մեր տունէն Ղարաբաղի հայ բանակի, մանաւանդ «Արաբօ» գումարտակի իրագործած խիզախութիւններու պատմութիւնները սոսկում տուած են ինծի, «Անկարելի է» բողոքած եմ, «Հայը այդպիսի անմարդկային բաներ չի կրնար ընել»: Բայց հոս այդ խօսքին յաջորդող լռութեան մէջ մարդիկ գլուխնին ափսոսանքով շարժած են, «դուք դուրսը չէք ճանչնար Թուրքին ինչ ըլլալը, մենք հետը ապրած ենք» ըսաւ օր մը Խանեանը, «լաւ կը ճանչնանք դժոխքի այդ շուները ... Սումգայիթէն ետք մանաւանդ ... երբ իրենց լեզուն գործածած ենք՝ այն ատեն հասկցած են Հայուն ինչ ըլլալը ... կոտրած ենք առ յաւէտ Թուրքին մէջքը ... Հայուն սարսափը դրած են Թուրքին սրտին մէջ մեր զինուորները», եւ աւելցուցած են բոլորը, «ասիկա՝ մեր յաղթանակը ապահոված է»: Բայց ճիշդ հակառակն ալ լսած եմ, մեծ մասով կիներէ, «մենք զինու ուժով, խելքով ու քաջութեամբ յաղթեցինք Թուրքին .. բնաւ պէտք չկար այդ բարբարոսութեան»:

Քառորդ ժամ է հոս եմ ու հասած է արդէն մեր համալսարանի բազմութիւնը: Կը միանամ իրենց: Հիմա պետութեան ղեկավարները, զինուորական պատուախումբով, կը մօտենան Յուշակոթողին, ծաղիկ կամ ծաղկեփունջ կը զետեղեն, կը խոնարհին պահ մը, ինքնամփոփ ու լուռ: Մենք ալ մեր ծաղիկները կը դնենք կոթողին ստորոտը: Կը սպասեմ ճառի, ոգեկոչումի քանի մը խօսքի, գոնէ ասմունք մը: Յանկարծ ամբողջ ղեկավարութիւնը կը մխրճուի կառքերուն մէջ ու կը մեկնի: Շուարած՝ կը դիտեմ անհետացող շքախումբը — տառապած ու հերոս այս ժողովուրդին ղեկավարները ըսելիք խօսք չունի՞ն իրենց ժողովուրդին, ո՞չ մէկ զգացում կամ մտածում, կամ պարզ յորդոր մը այդ սգակիր բազմութեան: Ճոխ բանահիւսութեամբ օժտուած, ազատութեան բոցը իր արեան մէջ երգի ու բառի փոխած այս հայութիւնը ինչո՞ւ լուռ է այսպիսի վեհ պահու մը: Սփիւռքի մէջ որեւէ հաւաքոյթի կամ հանդիսութեան հայ նկարագիր տուողը, Հայերը իրար միացնողն ու զօդողը հայ լեզուն եղած է, աւելի քան երգը կամ շէնքը, կամ նոյնիսկ օրուան իմաստը; Հոն ուր հայերէն լեզուն չի լսուիր՝ պակաս բան մը կայ միշտ: Հո՞ս. «Հաւանաբար որքան քիչ ըլլայ խօսքի բաժինն ու արարողութիւնը՝ այնքան զօրեղ կ'ըլլայ զգացումը», կը խորհիմ, «որքան խոր եւ ապրուած ըլլայ սուգը...»: Ու կը յիշեմ մօրս ահաւոր, անհասկնալի սուգը հօրս մահուան առթիւ, երբ օրերով բերանը կղպուեցաւ, ցաւին մամլակին մէջ բռնուած: Ինչքա՛ն տարբեր է կեանքի ըմբռնումը նոր օրերու Սփիւռքի եւ Հայաստանի բեմահարթակներուն վրայ: Ամէնէն կարեւորը՝ լեզուին դերն է: Կարծես Ղարաբաղցին միտքէն կ'ըսէ, իր իւրօրինակ բարբառով «ոչ Աստուծին, ոչ քանդանին դայադը կ'ուզիմ» ու կ'աւելցնէ՝

Հայ ընք
Վայ ընք
Ըստծու Ծայ ընք;

Քանի մը քայլ անդին, պատերազմին զոհուած մարտիկներուն գերեզմաններն են եւ հոն է որ տեղի կ'ունենայ այս ողբերգութեան միւս արարը: Անկասկած որ հարիւրներ ու հազարներ այլ վայրեր թաղուած են (զոհուած զինուորներու թիւը ութ հազարէն տասը հազարի մէջ կը տատանուի), սակայն հոս ալ մեծ է թիւը դամբաններու, քով քովի տեղաւորուած եւ իւրաքանչիւրին գլխուն կանգնած ու դէպի դիմացի հոյակապ տեսարանը դարձած՝ նահատակին դիմանկարը սեւ քարի վրայ փորագրուած: Քայլերս հոն կ'ուղղուին ու քիչ ետք կանգ կ'առնեն: Եղերական ու փշաքաղիչ է պահը: Վստահ եմ աշխարհի երեսին չկայ վայր մը ուր հայ ազգին պատմութեան ողբերգական ու հերոսական նկարագիրը այսքան տպաւորիչ ցայտք կը ստանայ: Իրապէս Ղարաբաղէն կ'անցնի Ուղին եւ հայութեան սիրտն է որ հոն կը բաբախէ, եւ անկասկած որ այս փոքր հողամասին մէջ է որ պիտի որոշուի մեր ազգին ճակատագիրը:

ՓՈՒՇԱՆ ՏՈՄՍԻ

SEXUEL HARASSMENT

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷՅԱՆ

Վերի խորագիրին թարգմանական հայերէնը՝ «սեռային հետամտում»՝ լրիւ իմաստը եւ երանգը չի տար անգլերէն եզրին, որ դարձած է ընկերային հաւաքական մտայլկում մը, ամերիկեան թիւ մէկ հարցը, հաւանաբար աւելի հրատապ՝ քան երեք շաբաթէն կայանալիք նախագահական ընտրութիւնները:

Զարմանալի պիտի չթուի եթէ այսուհետեւ ամերիկեան Արդարադատութիւնը անհրաժեշտութեան առջեւ գտնուի, Քաղաքային Օրինագիրքին մէջ ստեղծելու առանձին գլուխ մը՝ Սեռայինը, եւ կազմելու առանձին Ատեան՝ Քրէականին եւ Քաղաքայինին կողքին: Դատաւորներէն նաեւ հաւանաբար պահանջուի սեռագիտական պատրաստութիւն:

Այս շողեկինդ մթնոլորտին մէջ զարմանալի պիտի չթուի եթէ իգական սեռի ոեւէ ներկայացուցիչ, 6 տարեկանէն սկսեալ մինչեւ 99 տարեկան, մտածէ դատարան դիմել ամբաստանելու համար այդ տարիքներուն միջեւ գտնուող ոեւէ անչափահաս կամ հաշմանդամ ծերունի մը՝ սէքշուըլ հերեսմընթի ծանրագոյն յանցանքով:

Սեռային հետամտումի այս տարածուն մտախտավարութենէն ամէնէն շատ սոսկացողներն են մեծ կամ փոքր ընկերութիւնները, որոնք շուարումի մատնուած՝ դեռեւս յստակօրէն չեն հաստատած վարքագծային տասնաբանեան, որուն պատուիրաններուն պէտք է անսայթաքօրէն հետեւի իրենց պաշտօնէութիւնը: Ոեւէ մանկամարդուհի կամ հարսնցու թոռնուհի ունեցող կին կրնայ մի քանի միլիոն տոլարի — նկատի առնելով իր աշխատած ընկերութեան գանձին ծաւալը եւ խորութիւնը — վնասուց հատուցում պահանջել, երբ նեղացուցիչ եւ սեռայնօրէն թելադրական զգայ պաշտօնակիցին գլխարկը կամ թէ վերարկուն հանելու անփոփոխ — կամ ալ փոփոխական — եղանակը:

Այսուհետեւ ոեւէ հետեւս այր մարդ, ամուսնացած կամ ամուրի, պէտք է զգուշանայ իր մէկ պաշտօնակցուհիին՝ նոյնպէս ամուսնացած թէ ազատ՝ ըսելու թէ գեղեցիկ աչքեր ունի, կամ քիթ, ականջ կամ բլթակ, կզակ կամ ատամներ, եւ կամ թէ վարսայարդարը աւելի յայտուն դարձուցած է իր դէմքին ազուորութիւնը: Անշուշտ կնոջ մը մասին ասոնց հակառակ բաները ըսելը շատոնց նկատուած էր մահացու մեղք: Ուրեմն՝ ո՛չ մէկ դրական ակնարկութիւն պաշտօնակցուհիի մը վայելուչ նոր հագուստին, սպիտակ նուրբ ձեռնոցին, կամ ընձառիւծ պայուսակին մասին, նոյնպէս՝ անոր ուղիղ կամ շնորհալի քալուածքին, որոնք կրնան մեկնաբանուիլ որպէս անուղղակի սեռային առաջարկ, որ չա՛տ, չա՛տ նեղացուցիչ կրնայ ըլլալ եւ անձկութեան մատնել գեղեցիկ ականջ կամ բլթակ ունեցող կինը: Պէտք է նաեւ մեծ զգուշութեամբ գործածել այն բոլոր բառերը եւ նախադասութիւնները որոնք զանոնք լայն կը բանան երկիմաստ մեկնաբանութիւններու: Այդ բառերուն ցանկը կարելի չէ հոս ներկայացնել, քանի պէտք ըլլար թերթին էջերը քառապատկել: Թելադրելի է սակայն որ այրերը փորձութիւնը չունենան ճոքեր պատմելու ուր լիպիտօն իր գլուխը ցոյց կուտայ (սպասեն որ պատմողը ըլլան կիները), ու նաեւ իրենց բառամթերքէն առ յաւէտ ջնջեն բոլոր կարգի պտուղներու եւ ծաղիկներու անունները, ո՛ր ցամաքամասին վրայ ալ անոնք աճած ըլլան: Անոնց կարգին՝ թռչուններուն, թռչնազգիներուն եւ ընտանի կենդանիներուն անունները: Պէտք է ձգեն որ միայն կինը պատմութիւններ պատմէ իր կատուին եւ շունին մասին:

Հետեւեալ տուեալները կրնան փարատել կասկածները, թէ վերի խօսքերը կը պատկանին ֆանթէզիի աշխարհի մը: Միայն Մեսսչուսէց նահանգին մէջ, որ թէ՛ որպէս հողային տարածութիւն եւ թէ՛ բնակչութեան թիւ շատ համեստ տեղ կը գրաւէ Միացեալ — Նահանգներու մէջ — Մեսսչուսէցի մեծութիւնը եւ եզակիութիւնը այլ մարզերու կը պատկանի, 70 հազար ձեռնարկութիւններ, սկսեալ համեստագոյններէն որոնք միայն 9 պաշտօնեայ ունին, պարտին մինչեւ Նոյեմբեր 6 պատկան իշխանութիւններուն ներկայացնել իրենց ընկերութեան «Հայելի Բարի Վարուցը», ուր թուարկուած ըլլան իրենց պաշտօնակցուհիներուն, ինչպէս նաեւ օրինազանցներուն հանդէպ նախատեսուած պատժամիջոցները (գործազրկութիւն); Կիներու համար նկատի չէ առնուած նման «հայելի» մը: Ընկերութիւններու պատասխանատուները նաեւ հաւաքներ պէտք է կայացնեն պաշտօնեաներուն բացատրելու, խրատելու եւ խորհուրդ տալու համար երկու սեռերու զգայնական յարաբերութիւններու սահմաններուն մասին: Մանկավարժական այս «սեմինարները» ինքնադատախազական բնոյթ մը նաեւ ունին, քանի «հետամտումի» ենթակայ կիներու դատական թղթածրարը ընդհանրապէս իրենց մեծաւորները կ'ըլլան: Դրամը հո՛ն է, ինչպէս ուժը: Կարելի է այժմ պատկերացնել այն առօրեայ տագնապը որուն մէջ կ'ապրին ամերիկեան ընկերութիւնները եւ այր պաշտօնեաները, որոնց վարքը, երբ ոչ պաշտօնը, որեւէ ատեն կրնայ խախտիլ նոյնիսկ պլէք մէյլով մը:

Այս անելէն միակ ելքը հաւանաբար նկատուէր կազմակերպումը միասեռ պաշտօնեաներէ կազմուած ձեռնարկութիւններու: Այդ պարագային, սակայն, Միացեալ — Նահանգներու ժողովուրդին կէսը դատապարտուած պիտի ըլլար միւս կէսին դէմ, որպէս զոհը արական շօվինիզմ խտրականութեան: Հաւանաբար հարցին լուծման ամէնէն ապահով միջոցը նկատուի մարդ արարածին փոխարինումը մարդ — մեքենաներով (ռոպօ): Մարդկութիւնը արդէն հսկայական քայլ կ'ընթանայ այդ ուղղութեամբ: Սակայն մինչ ա՞յդ:

Կիները բնականաբար արդարադատօրէն իրաւունքը ունին առողջ միջավայրի մը մէջ աշխատելու, մտքի եւ սրտի ամենայն հանդարտութեամբ: Կը հաւատամ, սակայն, որ անկարելի պիտի ըլլայ «սեռա-

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿԻ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄՆԻ ԺՈՂՈՎԸ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԱՅ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ե. – Սփիւռքի Հայ Վանքերը

Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան տարածքաշրջաններու վանքերու եւ եկեղեցիներու նորոգութեանց ալպոմներ, որոշուեցաւ յատուկ ուշադրութեան առարկայ դարձնել տարբեր երկիրներու մէջ գտնուող մեր վանքերու նորոգութիւնները, եւ գործակցիլ միջազգային այն կազմակերպութեանց եւ համալսարաններու հետ, որոնք կրնան օգնել եւ օժանդակել Արեւմտեան Հայաստանի եւ Անի-ի աւերակներու պահպանման: Ջանք պիտի չխնայուի նաեւ աւարտելու Իրանի հիւսիսը՝ Ս. Թադէի վանքի նորոգութեան:

Զ. – Ներդաշնակում Պետական Յանձնաժողովի Հետ

Գործադիր Մարմինը, իր վարիչի միջոցաւ, մշտական կապի մէջ պիտի մնայ Հայաստանի պետական յանձնաժողովի հետ, ներդաշնակելու համար միջազգային համաժողովները, ցուցահանդէսները, հրցանքներն ու գեղարուեստական, երաժշտական երիտասարդական փառատօնները: Գործադիր Մարմինը լրիւ իր վրայ վերցուց 2000 թ. Էջմիածնայ մէջ գումարել բարձր մակարդակի գիտաժողով՝ «Հայ Եկեղեցին եւ Քրիստոնեայ Այլ Մշակոյթներու Երկխօսութիւն» թեմայով (The Armenian Church in Dialogue with Other Christian Cultures):

Է. – Միջազգային Ցուցահանդէսներ

Հայաստանի պետական յանձնաժողովի հետ միասին պիտի նախաձեռնուին բազմաթիւ ցուցահանդէսներ թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Ռուսական Դաշնակցութեան, եւ թէ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի կարեւոր քաղաքներու եւ թանգարաններու մէջ. ...ութիւնը արդէն իսկ նախաձեռնած է կարգ մը ցուցահանդէսներ՝ Վատիկանի եւ Լոնտոնի մէջ: Յառաջիկային պիտի կազմակերպուին տարբեր թեմաներով ցուցահանդէսներ. «Հայաստան Բիբլիական Երկիր», «Հայ Եկեղեցական Զգեստներ եւ Սպասներ», «Հայ Եկեղեցիներու Վարագոյրները», «Յոյս, Հաւատ, Սէր», «Մայրը Մանկան Հետ», եւայլն, եւայլն:

Ը. – Ուխտագնացութիւններ

Ժողովս սեւեռումի տակ առաւ «Հայաստան Երկիր Ուխտավայր» թեմայով ուխտագնացութեանց յատուկ յայտագիր մը, որուն նպատակը պիտի ըլլայ մեր ժողովուրդին մէջ վերարծարծել ուխտի, ուխտաւորի եւ ուխտաւորութեան գաղափարները: Այս առթիւ, եւ 1997 թուականին Օգոստոսէն սկսեալ պիտի կազմակերպուին բազմաթիւ ուխտագնացութիւններ՝ երկճիւղ զարգացումներով. –

1. – Վերարժեւորում Հայկական Սփիւռքի Ուխտավայրերուն (Երուսաղէմ, Անթիլիաս, Ռումանիա, Ֆրանսա, Թուրքիա, Տէր Զօր, Վրաստան, Իրան) եւ որոնք բոլորն ալ պիտի յանգին Մայր Հայրենիք եւ Սուրբ Էջմիածին ուխտաւորութեամբ:

2. – Հայաստանի ութ թեմերուն եւ Արցախի մէջ պիտի կազմակերպուին ուխտագնացութիւններ՝ թէ՛ զանգուածային փոխադրամիջոցներով եւ թէ հետիոտն կերպով: Ամէն տարի մէկ – երկու թեմ պիտի առնուի իբրեւ ուշադրութեան կեդրոն, եւ այդ թեմերուն մէջ պիտի կազմակերպուին հոգեւոր, մշակութային, գեղարուեստական ձեռնարկներ:

Սոյն երկճիւղ ուխտագնացութեանց պսակումը պիտի ըլլայ 2001 թուականին համազգային ուխտագնացութիւնը, որ պիտի զուգադիպի Յունիս 18-ի մեծահանդէս տօնակատարութեանց: Այդ տարի երիտասարդական ուխտագնացութիւնը պիտի սկսի Յունիս 1-ին՝ Գանձասարի վանքէն, եւ թէ՛ Հայաստանէն, թէ Սփիւռքէն երիտասարդ ուխտաւորներ պիտի միանան ուխտաւորական խումբերուն, որոնք Գանձասարէն պիտի յառաջանան դէպի Տաթեւ, եւ Հայաստանի պատմական վանքերու ուղիով պիտի անցնին Հաղբատէն, Սանահինէն, Գիւմրիի վանքերէն Անի եւ ապա Արագածոտնէն յառաջանան դէպի Օշական եւ Խոր Վիրապ՝ ուր Յունիս 17-ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի ելն ի վիրապէն տօնին առթիւ տեղի կ'ունենան բազմաթիւ միջոցառումներ: Նոյն գիշերը բազմահազար երիտասարդներ ջահագնացութեամբ պիտի յառաջանան դէպի Ս. Լուսաւորչի Տեսլեան վայրերը եւ Հայոց հաւատի բերդը՝ Ս. Էջմիածին, ուր եւ տեղի պիտի ունենայ Արեւագալ:

Թ. – Յունիս 19, 2001

Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան Պետական Կրօն Ճանաչման Միջազգային Օր

Որոշուեցաւ առաջարկել, որ սոյն թըւականը մտցուի քրիստոնէական բոլոր հոգեւոր կեդրոններու, ԻՒՆԷՍՔՕ-ի եւ համաշխարհային եւ էքիւմենիք կազմակերպութեանց օրացոյցերուն մէջ, իբրեւ պաշտօնական թուական քրիստոնէութեան Հայաստանի պետական կրօն հռչակման: Իսկ 2001 թուականին արդէն իսկ յայտարարել իբրեւ յոբելենական տարի, հետեւեալ մղոնաքարերով.

1.– Բացում – Ս. Ծնունդ, Յունուար 6, 2001 թ.

2.– Միջազգային Օր – Յունիս 17, 2001, տօն Ս. Էջմիածնի

3.– Ուխտի ճամբայ – Յունիս 1 – 17, Գանձասար – Ս. Էջմիածին

4.– Միասնօրհնէք – Վարագայ Խաչի տօն, Սեպտեմբեր 30, 2001

5.– Երեւանի Մայր Տաճարի Օծում, Հոկտեմբեր 7, 2001

6.– Փակում, Տօն Առաջին Լուսաւորչաց, Ս. Թադէի եւ Բարթուղիմէոսի, Դեկտեմբեր 1, 2001:

Ժ. – Յանձնախումբերու Կազմակերպութիւն

Գործադիր Մարմինը, յետ բազմակողմանի քննութեանց, հաստատեց ստեղծումը բազմաթիւ յանձնախումբերու, որոնք յառաջիկային պիտի հանդիպին եւ պատրաստեն իրենց աշխատանքի ծրագրերը, պիւտճէն, եւայլն: Այդ յանձնախումբերն են – Էքիւմենիք, Հրատարակչական, Միջազգային Համաժողովներու, Միջազգային ցուցահանդէսներու, Հրատարակութեանց, պատմական վանքերու վերանորոգութեանց, Հայաստանի վանքերու վերանորոգութեան, մշակութային ձեռնարկներ, հոգեւոր երաժշտութեան, միջազգային փառատօններու, գեղարուեստական եւ ծիսական – փաստագրական ֆիլմարշաւերու, յուշարձաններու եւ յուշանուէրներու,

ԺԱ. – Խորհրդանշական Յուշանուէրներ

Արդէն իսկ պատրաստութեան մէջ են կարգ մը ձեռնարկներ –

1.– Յիշատակի մետալ (ոսկի, արծաթ եւ պրոնզ) արուեստագէտ՝ Ռոմէն Ջուլհակեան

2.– Կրծքանշան եւ յուշանուէր – արուեստագէտ՝ Արմէն Քիւրքճեան

3.– Ամպլէմ – Կարապետ Փաշայեան եւ Ռուբէն Արուճեան:

Առանձին ամպլէմ մը կը պատրաստուի միջազգային «Ogilvy and Mother» ընկերութեան կողմէ եւ T-Shirt-ներ՝ յատուկ խորհրդանշանով մը, որ գործն է Վազգէն Գալայճեանի (Միացեալ – Նահանգներ):

ԺԲ. – Դրոշմիկ

Գործադիր Մարմնի ընթացիկ պիւտճէն ապահովելու եւ բազմաթիւ ծրագիրներու մշակման եւ զարգացման համար որոշուեցաւ հրապարակել 1200.000 դրոշմիկներ, որոնք կարելի է գործածել թէ Ամանորի եւ Ս. Ծննդեան տօներուն առթիւ (Christmas seals) եւ այլ պատեհ նպատակներով: Սոյն դրոշմիկները գեղեցիկ կերպով կը վերբերեն այն որ թանկագին է եւ սուրբ ամէն Հայու համար – Քրիստոսի կենարար խաչը, Ս. Էջմիածինը եւ Արարատը: Դրոշմիկը ունի, հայերէն եւ անգլերէն հետեւեալ բացատրութիւնը – «Քրիստոնեայ Հայաստան».

ԺԳ. – Քրիստոնեայ Հայաստան – 1700

Որոշուեցաւ հրատարակել «Քրիստոնեայ Հայաստան – 1700» անուն պարբերաթերթ մը, Internet-ի վրայ եւ ապա տարածել երկրէ երկիր՝ տպագրութեամբ: Այս թերթին նպատակն է 1700-ամեակի բոլոր ձեռնարկները ժողովրդականացնել:

Յուսով ենք որ Աստուծոյ օրհնութեամբ եւ մեր հարազատ ժողովուրդի բոլոր զաւակներուն սրտագին օժանդակութեամբ, պիտի յաջողինք իրականացնել մեր վրայ դրուած բոլոր յոյսերը:

ԴԻՒԱՆ
ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄՆԻ

Ս. Էջմիածին
Սեպտեմբեր 10, 1996

...ին հեմամտում»ի նման յաճախ լոյծ, ...նկերպարան, ծփուն եւ հետեւաբար՝ ...րողապէս անշօշափելի երեւոյթ մը կա...րպարել պատժական օրէնքի չոր տրամադրութիւններով, ոչ ալ գոյն անհետացնել աշխարհի երեսէն, այնքան ատեն որ մարդ էակին մէջ բարձր կը խօսի բնութեան ուժը, իսկ կինը պիտի մնայ ...զգական եւ մարդը՝ արական: Եւ բարեբախտաբար: Օրէնքները կրնան միայն ...փափուրել կամ առաջքը առնել փայտաճառներու կողմէ արարքներուն եւ թա...քիկ առաջարկներուն, սակայն ասիկա ...արցին սրտաքին խաւն է միայն: Ներքին հուր մը արտայայտելու, «հետամըտելու» նրբահիւս բիւրաւոր միջոցներ ունի, այնքան նոր՝ որքան անշօշափելի, ...երբ մը կողմէ գըղալի՝ սակայն երբեք դատարանի մը առջեւ փաստելի: Միւս կողմէ՝ ո՛չ մէկ օրէնք եւ հսկողութիւն կրնայ կին մը աւելի լաւ պաշտպանել, որքան խնդրոյ առարկան՝ ինքզինք, իր զգաստութեամբ, հաստատութեամբ եւ կամքով:

Սոյն գրութեան տեղի տուող պատճառը, սակայն, հետեւեալն է:

Սէքշուըլ հերէսմընթի ամերիկեան այս հոգեբլումը միջազգային մամուլին մէջ իր արձագանգը գտաւ անցեալ շաբաթ, երբ մանկապարտէզի 6 տարեկան տղեկ մը հրեշտակային համբոյր մը դրոշմեց իր տարեկից դասընկերուհիին այտին վրայ: Տղեկը յանցաւո՛ր նկատուեցաւ «սեռային հետապնդում»ով – այո՛, գործածուեցաւ այդ սարսափելի եզրը – թէեւ աղջնակը յայտարարեց թէ ի՛նքն էր համբոյրը փափաքողը եւ առաջարկողը: Մանչուկը դըպրոցէն կախակայուեցաւ քանի մը օր, որպէսզի գայ ծանրութիւնը իր յանցանքին եւ անոր մատղաշ ուղեղին մէջ ցըկեանս դրոշմուած մնայ մեղանչումը համբոյրով:

Ինծի յաճախ թուած է թէ մեր գեր-ճարտարարուեստականացած ընկերութիւնը, հակառակ իր անսանձ բարքերուն, սեռային անհաւասար կշիռներ արտադրող գործատուն մըն է: Բազմաթիւ պատճառներ կրնան նման խանգարուածներ առաջացնել: Անոնցմէ ամէնէն ապահով մէկն ալ, անկասկած, վեցամեայ մանչուկին սահմանուած պատիժն էր եւ անոր այնքա՜ն բնական – կը վախնամ ըսելու՝ յանձնաբարելի – արարքին ներկայացումը՝ որպէս ընկերութեան բարոյականին եւ ապահովութեան սպառնացող վտանգ, զոր կանխել խորհեցան տղեկը խելագար աղմկարարութեամբ պատժելով:

Այսպէսով է որ ընկերութիւն մը կը պատրաստէ հոգեկան հիւանդներու, որֆուլէններու, անհաւասարակշիռներու, անկարողներու եւ այլասերածներու իր բանակը:

Ու նաեւ՝ կարողական բռնաբարողներ եւ մարդասպաններ, որոնց զոհերը օր մը կրնան ըլլալ 6 տարեկան աղջնակներէն 99 տարեկան պառաւները:

Գ. Ք.

Պոսթըն

ԱՆԻՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀՈԳԱԾՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՐԿԱՅ

Համաշխարհային յուշակոթողներու հիմնարկը 1996-ի տեղեկագրին մէջ ներկայացուցած է 100 պատմական կոթողներու ցանկ մը ուր ամէնէն աւելի վնասուածներու երրորդ դիրքին վրայ կը գտնուին Անիի աւերակները: Կարեւոր տեղ տրուած է նաեւ Այա Սոֆիային որուն գլխաւոր հարցը կը նկատուի ջուրերու ներթափանցումը եւ զբօսաշրջիկներու չափ մեծ թիւը:

Անիի յատկացուած մասին մէջ կ'ըսուի որ քաղաքէն մնացած եկեղեցիներու, պալատներու, պարիսպներու, կամուրջներու եւ այլ բոլոր կառոյցներուն համար անհրաժեշտ է անյապաղ միջոցներու դիմել, աւելցնելու համար երկրաշարժի դէմ անոնց տոկունութիւնը: Հարկաւոր կը նկատուի նաեւ պաշտպանութեան ծրագիրներու պատրաստութիւնը եւ նիւթական միջոցներու որոնումը:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԻՒԹՈՎ ԱՒԱՐՏԱՃԱՌԵՐՈՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Տոլորէս Զօհրապ Լիպման հիմնադրամը կը տեղեկացնէ թէ նիւթական օժանդակութիւն պիտի բերէ հայկական ուսումներու նիւթով տոքթորական որոշ աւարտաճառերու հրատարակութեան: Նկատի կ'առնուին հայկական հին պատմութեան մասին հայ պատմիչներու գործերուն ուսումնասիրութիւնները եւ ԺԹ. դարու հայ գրականութեան մասին աշխատասիրութիւններ: Ասոնք կրնան հայերէն կամ անգլերէն ըլլալ: Հայերէն աւարտաճառերուն պէտք է ընկերացած ըլլայ անգլերէն թարգմանութիւն մը:

Դիմումները կարելի է ընել ամէն տարի Ապրիլ 15-էն եւ Նոյեմբեր 15-էն առաջ:

Ամէն կարգի տեղեկութեան համար գըրաւոր դիմել՝

The Dolores Zohrab Liebmann Fund
Publications Program
Attn. Mr Suren D. Fesjian
661 Hillside Rd., P.O.B. 889
Pelham Manor, NY 10803 — U. S. A.

ՓԱՆՋՈՒՆԻԻ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անահիտ Տէր – Մինասեանի Ե. Օտեանի նուիրուած յօդուածին առթիւ, ուր ան կը նշէր ընկեր Փանջունիի ֆրանսերէն թարգմանութիւնը Ֆ. Ֆէյտիի կողմէ (1961), մեր ընթերցողներէն Ժ. Փ. Քիպարեան կը յիշեցնէ Զարեհ Գուէզեանի թարգմանութիւնը՝

Une mission à Dzablvar, Lettres socialistes du citoyen P. Pantchouni, Smyrne, Imp. Massis, 1922.

PUBLICATIONS REÇUES

GRAFICA IN FRANCIA
A cura di Giuseppe Appela
Comune di Tolentino
Tolentino, 1996.

Assadour, Maria Avati, Alexis de Kermoal, Bertrand Dorny, Gerard Garouste, Peter Klasen, Sebastien Matta, Arthur Luis Piza, Richard Texier, Vl. Velickovic, Boris Zaborov.

(Շար. Ա. էջէն)

սակցութեան կեդր. Կոմիտէի Ա. քարտուղար Ս. Բաղալեանը: Երկուստեք մըտահոգութիւն յայտնած են սանձուած քաղաքական իրավիճակին կապակցութեամբ եւ ընդգծած վէճերն ու տարակարծութիւնները քաղաքակիրթ եւ օրինական միջոցներով լուծելու անհրաժեշտութիւնը: Խօսած են նաեւ ժողովուրդի ընկերային վիճակի բարելաւման համար ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին:

⁂

Ազգ. ժողովը յատուկ յայտարարութեամբ անդրադարձած է Սեպտ. 25-ի եւ 26-ի դէպքերուն: Հոն կ'ըսուի ի մէջ այլոց. —

«Մենք ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամաւորներս, քննարկելով այս իրադարձութիւնները, կարեւորելով կամքի ազատ արտայայտութեան վրայ խարսխուած ընտրութիւնների բացառիկ նշանակութիւնը՝ խստօրէն դատապարտում ենք Ազգային ժողովի շէնքը գրոհելու արկածախնդրութիւնը, խորհրդարանի նախագահի, նրա տեղակալի, պատգամաւորներին ու պաշտօնեաների նկատմամբ բռնարարքները, միարժէքօրէն մերժում ենք քաղաքական խնդիրները հակասահմանադրական ճանապարհով լուծելու գործելակերպը, առաւել եւս, երբ առկայ են դրանք օրինական ճանապարհով կարգաւորելու բոլոր ուղիները:

«Նման գործողութիւնները, ըստ էութեան, յանիրաւի ստուեր են գցում Հանրապետութիւնում հաստատուող ժողովրդավարական գործընթացների վրայ, կոտրում են ժողովրդի հաւատը սեփական ուժերով ընտրութիւնների միջոցով իրաւական պետութիւն եւ քաղաքացիական հասարակութիւն հաստատելու նըկատմամբ, ապակայունացնում ներքին կեանքը:

«Պատգամաւորական ժողովը միաժամանակ դատապարտում է Սեպտեմբերի 26-ի Ազգային ժողովի արտահերթ նիստում առանձին պատգամաւորների անհաւասարակշիռ ու անզուսպ վարքագիծը եւ գործողութիւնները ընդդիմութեան որոշ անդամների նկատմամբ, որոնք անհամատեղելի են պատգամաւորի բարձր կարգավիճակի եւ նկարագրի հետ, խաթարում են խորհրդարանի վարկը:

«Պատգամաւորական ժողովը անհրաժեշտ է համարում օրէնքի եւ օրինականութեան սահմաններում կանխել բռնութիւնների գործադրման եւ իրավիճակի ապակայունացման ամէն մի փորձ:

Յայտարարութիւնը ստորագրած են 100 երեսփոխաններ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԽՕՁԿԻԻՐ ՓՈԼԻԹԻՔԱ» քրտական օրաթերթը Հոկտ. 11-ի թիւին վերջին էջին վրայ տեղ կու տայ Պոլսոյ հայ մամուլին: Ցիշելէ ետք «Ժամանակ»ն ու «Մարմարա»ն որոնց առաջինը 90 տարուան անցեալով մը Թուրքիոյ ամէնէն հիներէն է, կը ծանրանայ «Ակօս» երկլեզու շաբաթաթերթին հրատարակութեան հանգամանքներուն վրայ, ըսելով որ լեզուին կորուստը հարկաւոր դարձուցած է զայն եւ թէ թերթը միւս երկուքէն կը տարբերի քաղաքական — ընկերային հարցերու քննարկումի յատկանիշով: Գրութեան ընկերացած է Պէյրութի «Ազդակ» օրաթերթին Մարտ 22-ի թիւին ճակատի մասը...:

ԱՐԱՖԱԹ յոռետես է եւ խօսքն ուղղելով պաղեստինեան օրէնսդիր Խորհուրդին լաստովանած է. — «Ցարդ, մեր եղբայրները (Արէց բանակցողները) ոչ մէկ արդիւնքի յանգեցան»: Այս հաստատումէն ետք, աւելցուցած է նաեւ.— «Պաղեստինցիները պէտք է պատրաստ ըլլան որեւէ հաւանականութեան: Կը խորհիմ որ կը հասկնաք թէ ի՞նչ բանի մասին կը խօսիմ»: Այլ խօսքով, Արաֆաթ կը խորհի որ Ինթիֆատան կրնայ վերսկսիլ:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ մէջ, պատերազմ մը անհաւանական չի նկատուիր: Կառավարական ուժերը յարձակման անցած են Քապուլի վրայ, մինչ ՄԱԿ-ը կը հեռացընէ իր օտար անձնակազմը:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ մէջ անգլիական սպայակոյտին դէմ ոճրափորձին կապակցութեամբ, կասկածելի մը ձերբակալուած է:

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ Հայրենասիրական Միութիւնը (Թալապանի) զեկոյցով մը կը հաստատէ որ վերագրաւած է 42 գիւղեր Հիւսիսային Իրաք, իրանեան սահմանին մօտ:

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE
RÉGION MARSEILLE

Présente

NAVASART

Ensemble folklorique de Danse de Paris

à l'AUDITORIUM
DU PALAIS DES CONGRES
le Samedi 19 Octobre à 20 h 30

— P.A.F. : 120 F. —

Tél. : 91 77 61 66 / 91 77 87 31 / 91 61 10 82

Permanence pour vente des billets à la M.A.J.C. — 12-14, rue St-Bazile, Tél. 91 50 15 09 Marseille 1er
Les Lundi de 14h à 17h;
Mercredi de 10h à 16h;
Vendredi et Samedi de 14h à 18h.

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE À L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
A PARTIR DE
3700F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Որպէս միօրեայ կամ երկօրեայ դպրոց գործածելի վարձու վայր մը, 4 սենեակ - դասարանով ու նախընտրաբար պարտէզով, Փարիզ կամ մօտակայ արուարձան մը:

Հեռաձայնել Մկնիկ ընկերակցութեան
43 - 98 - 15 - 59

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

A. A. A. S.

Recherche

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée.
Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à :
Monsieur le Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

Ս. Դ. Հ. Կ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սոցեալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութիւնը, կ'իմացնէ փարիզահայ գաղութին, թէ այսուհետեւ իր վարչական հասցէն է՝

HENTCHAKIAN
97, rue La Fayette
75010 PARIS
Tél. et Fax : 01 46 45 20 48.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը եւ շինութեան 21-րդ տարեդարձը՝
ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10-ԻՆ

l'UGAB - MARSEILLE

vous propose ses activités pour l'ANNEE 1996 - 97

— **Cours d'Arménien**
+de 15 ans — Lundi 20h à 22h.
avec la méthode audiovisuelle pour les non-arménophones de Mme *Hilda Kalfayan-Panossian.*

— **Cours de Théâtre**
+de 12 ans — Mardi 20h à 22h.

— **Centre du Mercredi**
De 4 à 12 ans — Mercredi 9h à 17h
Activités manuelles, culturelles, sorties, etc...

— **Cours de Peinture**
Jeunes et adultes — Vendredi 14h à 18h.

— **Cours de Danse traditionnelle arménienne**
Jeunes et adultes — Vendredi à partir de 21 h.

— **Cours de Musique**
Piano - Solfège - Chant
Pour tous — Samedi — heure à définir.

— **Cours de Cuisine**
3ème Mardi du mois
Adultes — 14h à 17h30.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.
Renseignements et inscriptions au : **91 22 10 45.**
UGAB — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

90[EME] ANNIVERSAIRE DE L'U.G.A.B.

A l'occasion de la célébration de son **90ème Anniversaire**, l'**UGAB** organise un grand

gala de bienfaisance

au profit des **TABLES DE L'UGAB** en Arménie

sous le haut patronage
de son Excellence M. Viguen TCHITETCHIAN,
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

le Vendredi 18 Octobre à partir de 19 heures 30
dans les Salons du Pavillon Dauphine
Place du Maréchal de Lattre de Tassigny, 75116 PARIS

P. A. F. : 750 Frs. — *Tenue de Gala*

Renseignements : **45 20 03 18 / 42 27 12 26.**

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 15
MARDI
15 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ -- Թիւ 18.962 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.962

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Բ.

Հոկտեմբեր 3 – 11-ի հայաստանեան մամուլին իշխանամէտ թեւը որուն գըլխաւոր անունն է ՀՀՇ-ի պաշտօնաթերթ «Հայք»ը, ուշադրութիւն կը գրաւէ ընդդիմութեան ուղղուած մեղադրական վերագրումներով ու անկէ իշխանութեան հասցէին կատարուած ամբաստանութիւններու հերքումով: Ցայտնապէս, ջանքը կայ այլեւս չանդրադառնալու ընտրութեան արդիւնքներու օրինաւորութեան, հաշուումներու ընթացքին կատարուած ապօրինութեան ակնդումներուն ու ուշադրութիւնները այլ կողմ սահեցնելու:

Այսպէս է որ «Հայք»ի Հոկտեմբեր 5-ի թիւին առաջին էջին ճակատը տեղ գրաւած է «Վ. Մանուկեանին սատարում է Դաշնակցութիւնը» խորագիրը. մէկ-երկու տողնոց ծանօթութեամբ մը կ'ըսուի որ գրութիւնը մասնակի կրճատումներով առնուած է Միացեալ-Նահանգներու «Արմէնիըն միրըր սփէքթէյթըր» թերթէն: Ինչպէս խորագիրէն ալ հասկնալի է, կը շեշտուի Վ. Մանուկեան – Հ.Յ.Դ. գործակցութիւնը, քանի որ անոնք միասնական մասնակցութիւն բերին ընտրութեան. ապա լայն տեղ կը գրաւէ Հ.Յ.Դ.ի թէ՛ Հայաստանի, թէ Սփիւռքի մէջ տարած պայքարը, ուղղուած՝ «ներկայ իշխանությունները տապալելու»: Հ.Յ.Դ.-ն իր իշխանութեան օրով միայն կարելի կը նկատէ «լավ բանի յույսը» ու անկախութեան օրէն կը փորձէ ներկայանալ որպէս գլխաւոր քաղաքական ուժ: Ասոնք ըսելէ ետք թերթը ընդունելով թէ Հայաստան կատարեալ չէ, համոզում կը յայտնէ որ Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի գլխաւորութեամբ կրնայ բարգաւաճիլ, ունենալով ներքին ու արտաքին խաղաղութիւն:

Թէ՛ ընդդիմադիր պարագլուխը վարկաբեկելու, եւ թէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի իշխանութեան անվերապահ զօրակից ցուցնելու կրկնակ յատկանիշով, «Հայք»ի համար հիւրասիրելի սփիւռքեան էջ մըն է վերոնշեալը: Նոյնիսկ զարմանալի չէ առաջին էջին վրայ անոր տրուած տեղը երբ պատկալէս նկատի առնուի որ Սփիւռքի մամուլին հանդէպ «Հայք»ն ալ միշտ բաժնած է հայաստանեան մամուլի ջախջախիչ մեծամասնութեան կեցուածքը՝ արհամարհանքը:

Գրութեան ներքեւ երկրորդ խորագիր մը կրկին Վ. Մանուկեանի անունին շուրջ կը դառնայ: «Արմէնփրէս»ի աղբիւրով տրուած լուրը կը պատկանի հերքումներու բաժինին, Նախ կը հերքուի «ԱԺՄ»ի անդամը թէ «ԱՅԺՄ»ի տպագրութիւնը արգիլուած է, ապա կը հերքուի նոյն թերթին կողմէ որպէս «ձերբակալման ենթա[illegible]ակով հետապնդուող» անձ Վ. Մանուկեանի ներկայացումը. արդէն խորագիրն ալ կ'ըսէ. «Վ. Մանուկյանին ոչ ոք չի պատրաստում ձերբակալել»:

Նոյն թերթին Հոկտեմբեր 8-ի թիւին մէջ Վ. Մանուկեանի ճակատին վարկաբեկումին թափը բաւական անընդունելի եւ տոով իսկ հակադարձ ուղղութեամբ բանող հանգամանք ստացած է: Ու ատիկա կրկնակի իմաստով: Թերթին թղթակիցը պատահարներուն մասին չորս հարցումով դիմած է Ազգային ժողովի իրաւաբանական բաժնի վարիչ Վլ. Նազարեանին: Անընդունելիին առաջինը այն է որ ան փոխանակ հարցը դիտելու իրաւաբանի ակնոցով, կը դատապարտէ ընդդիմութիւնը որ օրինակ, Սեպտեմբեր 25-ին երբ դեռ վերջնական արդիւնքները յայտնի չէին, պնդեց որ կեղծ են անոնք: «Սովետների ժամանակ»ին նմանցնելով այդ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍ

ՏԸ ՇԱՌԷԹԻ ՀԱՄԱՐ՝

ԵՒՐՈՊԱՆ ՆԱԵՒ ՊՐԷՍԹԷՆ ԲԱՔՈՒ Կ'ԵՐԹԱՅ

ՖՐԱՆՔԵՒՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՀՈՂԱՅԻՆ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ... ՔԱՐԻՒՂԸ

Հոկտեմբեր 14-ին, Լիպերասիոն եւ Ֆիկառօ լայնօրէն կ'անդրադառնային Հ. տը Շառէթի կովկասեան շրջապտոյտին. եթէ Լիպերասիոնի մէջ, Ժագ Ամալրիք առաւելաբար կը ծանրանար Հայաստանի վրայ, Ֆիկառօ լոյս ընծայած էր հարցազրոյց մը Արտաքին նախարարին հետ, ուր շատ աւելի յատկանշական արտայայտութիւններ կան: Լիպերասիոն նախ կը խօսի խնդրականացուած ընտրութեան մասին, հակիրճ պատմականն ընելով դէպքերուն, բայց, կ'աւելցնէ որ Ֆրանսա Լ. Տէր-Պետրոսեանը կը նկատէ Հայաստանի օրինաւոր նոր նախագահը եւ ատոր կը վկայէ նաեւ Հ. տը Շառէթի ներկայութիւնը: Արտաքին նախարարին նըպատակը եղած է ֆրանսական տնտեսութեան զարկ տալ Հայաստանի մէջ: Զուգելով հանդերձ միջամուխ ըլլալ ներքին հարցերու, պնդած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ խօսակցութեան ատեն որ ազատ արձակէ ընդդիմադիր երեսփոխանները: Մեկնումին ատենը, երկու երեսփոխան ազատ էին արդէն: Լրագրողը կը գրէ. «Հարկ էր նախ ճշդել թէ ո՛ւր է հայ-ադրբեջանական կնճիռը որ կը խանգարէ Ֆրանսան կասպից քարիւղի իր արշաւին մէջ: Պատմամշակութային պատճառներով, Բաքուի մէջ, Ֆրանսա հայամէտ կը նկատուի: Ուրեմն, հարցին կարգաւորումը Փարիզի գործին կու գայ»: Լրագրողը կ'անդրադառնայ նաեւ քարիւղի հարցին, կ'ըսէ թէ խորհրդային նոմենկլատուրայի այս հին դէմքը (իմա՛ Ալիեւ) գիտէ որ իր լաւագոյն զինակիցներն են՝ ժամանակը եւ քարիւղը: Ուրեմն, կ'ըսէ «Հայաստանի շահն է Ադրբեջանի իր գրաւած հողերը փոխանակել Ղարաբաղի շատ մեծ ինքնավարութեան մը հետ, կապուած տեւականօրէն մայր հայրենիքին Լաչինի անցքով եւ ամբողջը միջազգային երաշխաւորութեան տակ: Լ. Տէր-Պետրոսեան դէմ չէ, բայց, իր խնդրական ընտրութենէն ետք, ի վիճակի չէ նման ելք մը պարտադրելու Ղարաբաղի անջատողականներուն»:

Ֆիկառօ-ի մէջ, Նախարարը կը պատասխանէ Շառլ Լամպրոսքինիի հարցումներուն: Ֆրանսացիներուն համար, Կովկասը հեռու է Ֆրանսայի բնական խարիսխներէն, նկատել կու տայ լրագրողը ու նախարարը կը ճշդէ՝ տը Կօլ կը խօսէր Ատլանտեանէն Ուրալ Եւրոպայի մը մասին, այդ Եւրոպան Պրէսթէն Բաքու ալ կ'երթայ: Հ. տը Շառէթի առաջին մտահոգութիւնը քարիւղն է, կը ցաւի որ Միացեալ-Նահանգները, Մեծն-Բրիտանիան եւ Նորվեկիան Ֆրանսայէն առաջ հասկցած էին Ազրպէյճանի կարեւորութիւնը եւ հարկ է կորսուած ժամանակը վերաշահիլ: Յաջողեր է շատ ճշգրիտ յանձնառութիւններ ձեռք ձգել Ալիեւէն ինչ կը վերաբերի ելֆի գրաւելիք տեղին Ազրպէյճանի քարիւղին մէջ: Յունուարին Ալիեւ Ֆրանսա կու գայ, նաեւ այլ մարզերու մէջ շօշափելի դարձնելու համար զանազան ծրագրեր. -- հանրային ֆինանսներու հակակշիռ Լազար դրամատան կողմէ, Թոմսընի եւ Ալքաթէլի հետ հեռահաղորդումներ, ջուրեր, շինութիւններ, եւլն. եւլն.:

Հայաստանի համար, նախարարը կ'ըսէ թէ Թոմսըն կը ջանայ պայմանագիր մը ձեռք ձգել օդային հակակշռի սարքաւորումներուն համար, Ալքաթէլ ալ՝ հեռաձայնային գիծերու:

Ղարաբաղի հարցին կապակցութեամբ, տը Շառէթ կը կրկնէ որ Ֆրանսա չուզեր խառնուիլ աշխարհի բոլոր կռուախնձորներուն եւ կարգադրութիւն մը պարտադրել, բայց Ալիեւ եւ Տէր-Պետրոսեան դիմած են որ օգնէ: Ուրեմն տրամադրելի են: Պէտք է, կ'ըսէ «արդար, անաչառ եւ տեւական լուծում մը գտնել: Ադրբեջանի հողային ամբողջականութիւնը պէտք է ապահովուի, մինչ ազերի գաղթականները պէտք է կարենան վերադառնալ Հայերու կողմէ ներկայիս գրաւուած շրջանները: Միաժամանակ, հարկ է որ հայ փոքրամասնութեան իրաւունքները երաշխաւորուին եւ ապակեդրոնացման դրութիւն մը պէտք է ստեղծուի: Բայց, Ֆրանսա այս հարցով կը զբաղի միայն, եթէ երկու կողմերը քաղաքական կամքն ունին տեղ մը յանգելու»:

Նախարարը կը խօսի նաեւ խնդրական դարձած ընտրութեան մասին ու կը շեշտէ «Ըսի մեր բարեկամներուն, առանց բարեացակամութեան՝ եթէ կ'ուզէք Եւրոպայի մօտենալ, պէտք է մօտենաք եւրոպական չափանիշներուն: Նախագահ Տէր-Պետրոսեան արձագանգեց: Երկու երեսփոխան ազատ արձակեց եւ յայտարարեց որ ըստ դէտերու յանձնարարութեանց պիտի բարեփոխէ ընտրական օրէնքին խնդրայարոյց կէտերը»:

Նախարարը կ'ըսէ թէ ֆրանքեւհայկական յարաբերութիւններ իւրայատուկ են, մանաւանդ ֆրանսահայ գաղութին պատճառաւ:

Ապա, կը խօսուի Վրաստանի մասին:

ՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱԲԲԱՀԱՅՐ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՎՐԴ. ՃԵՄՃԵՄԵԱՆԻ

Խոր ցաւով իմացանք որ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 12-ին, Ս. Ղազարի մէջ, իր մահկանացուն կնքած էր Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան նորընտիր աբբահայրը՝ Հայր Սահակ Վրդ. Ճեմճեմեան:

Գիտէինք, շաբաթներէ ի վեր, որ այս չուտափոյթ վախճանը անխուսափելի էր, բայց եւ այնպէս կը յուսայինք որ հրաշք մը կրնայ պատահիլ: Հայր Սահակ կը տառապէր լեարդի անողոք հիւանդութենէ մը եւ վերջին շրջանին Միլանոյի մէկ հիւանդանոցին մէջ, մասնագէտներու բոլոր քննութիւններն ալ յանգած էին յուսահատ ախտաճանաչումի մը ու աբբահայրը վերադարձած էր Ս. Ղազարի մենաստանը, ուր օրերու երկայնքին կամաց կամաց կը հիւծէր:

Հ. Սահակ Վրդ. Ճեմճեմեան աբբահայր կ'ընտրուէր հազիւ քանի մը ամիս առաջ, Կիրակի, Յունիս 23-ին: Ցիշենք կենսագրական գիծերը:

Ծնած էր Հալէպ, 1939-ին, կուսակրօն աբեղայ ձեռնադրուած էր Վենետիկ, 1964 Մարտ 29-ին:

Օծումէն ետք ստանձնած էր պատասխանատու գործեր: Երկար տարիներ, որոշ ընդհատումներով, իրեն յանձնուած էր Մխիթարեան Մեծ ու Փոքր Ժառանգաւոր ուսանողներու հոգեւոր եւ ուսումնակրթական կազմաւորումի փափուկ պատասխանատուութիւնը: Եղած էր նաեւ «Հայ Ընտանիք» եւ «Բազմավէպ» պարբերականներու խմբագիր, մասնակցելով անոնց զանազան բնոյթի գրութիւններով ու շահեկան ուսումնասիրութիւններով:

Իրեն կը պարտինք Մխիթարեան Միաբանութեան 300 տարիներու կեանք ունեցող Դիւանին հարուստ աղբիւրներու պրպտումները, ուսումնասիրութիւնները եւ հրատարակութիւնները՝ ազգային, պատմական, եկեղեցական եւ մշակութային բովանդակութիւններով, ինչպէս նաեւ Մխիթարեան Միաբանութեան կեանքին ու գործունէութեան վերաբերող:

Իր անունով յարդ հրատարակուած են հետեւեալ արժէքաւոր աշխատանքները.-

Հայր Ներսէս Սարգիսեանի ուղեւորութիւնը դէպի Փոքր եւ Մեծ Հայք (1843-1853), Վենետիկ, 1974:

Աբրահամ Երեւանցի, Պատմութիւն Պատերազմացն (1721-1736), խմբագրութիւն եւ հրատարակութիւն Հ. Ս. Ճեմճեմեանի, Վենետիկ, 1977:

Հայր Ղեւոնդ Ալիշան՝ Տեսուչ Փարիզի Մուրատեան Վարժարանի (1858-1861), Վենետիկ, 1980:

Մխիթար Աբբահօր Հրատարակչական Առաքելութիւնը, Վենետիկ, 1980:

Քարտիսագրութեան Դպրոց մը Սուրբ Ղազարու մէջ ԺԸ. Դարուն, Վենետիկ, 1981:

Հայր Միքայէլ Զամչեան եւ իր Հայոց Պատմութիւնը, Վենետիկ, 1983:

Գէորգ Դպիր Տէր-Յովհաննիսեան (Պալատեցի) եւ Մխիթարեանները, Վենետիկ, 1984:

Նոր նիւթեր Սարգիս Արք. Սարաֆեանի մասին, Վենետիկ, 1985:

Մխիթարեան Հայկական Տպարանը (1685-1985, 300-ամեակի առիթով), Վենետիկ, 1986:

Յովհաննէս Պատկերահան (1695-1758), Վենետիկ, 1987:

Հայ Տպագրութիւնը եւ Հռոմ (ԺԷ. դար), Վենետիկ 1989:

Մայր Ցուցակ Հայերէն Ձեռագրաց Մատենադարանին Մխիթարեանց Ի Վենետիկ, հատոր Դ., Վենետիկ, 1993:

Մայր Ցուցակ Հայերէն Ձեռագրաց Մատենադարանին Մխիթարեանց Ի Վենետիկ, հատոր Ե., Վենետիկ, 1995:

Հայր Սահակ, այս մեծ վաստակի կողքին, հրատարակած է նաեւ տասնեակ մը հոգեւոր եւ կրօնական գրականութեան վերաբերող հոգեշահ գրքոյկներ:

Քանի մը օր առաջ էր միայն, որ կը ստանայինք, իր ձեռագրով իսկ մակագրուած հատոր մը՝ «Աւետարանական Իմաստութիւն», որու հայացումը կատարած էր:

Հմուտ բանասէր, եզակի զարգացման տէր, տոկուն աշխատող, նուիրեալ վանական, Հայր Սահակ բացառիկ դէմք մըն էր որու վաղաժամ մահը ծանր կորուստ մըն է ոչ միայն Մխիթարեան Միաբանութեան այլեւ ընդհանրապէս հայ մշակոյթին համար:

Մեր ցաւակցութիւնները Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան:

ՄԱՀԱԶԴ

Շաբաթ, 12 Հոկտեմբեր 1996, կէսօրուան ժամը 12.30-ին, հիւանդներու օծումով զօրացած եւ Ս. Հաղորդութեամբ ամրապնդուած, Մխիթարեան Միաբանութեան Աբբահայր՝

Հ. ՍԱՀԱԿ ՎՐԴ. ՃԵՄՃԵՄԵԱՆ

հոգեւորական եւ մշակութային պատկառելի վաստակներով արդիւնալից կեանք մը վարելէ ետք, կարճատեւ եւ անողոքելի հիւանդութեան մը հետեւանքով, Երկնաւոր Հօր ձեռքերուն մէջ աւանդեց իր մաքրափայլ հոգին, մեծ սուգի մէջ ձգելով հոգեկից հայրերը:

Հոգեհանգստեան Ս. Պատարագ պիտի մատուցուի Ս. Ղազար Մայրավանքի եկեղեցիին մէջ Երեքշաբթի 15 Հոկտեմբեր, ժամ 11-ին: Իսկ թաղման արարողութիւնը տեղի պիտի ունենայ միեւնոյն օրը ժամը 15.30-ին:

Փոխան ծաղկեպսակի կատարուած նըւիրատուութիւնները պիտի յատկացուին հանգուցեալ Գիտնական Վարդապետին վերջին աշխատասիրութիւնները հրատարակելու համար:

ԴԻՒԱՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Թ.

Կը դեգերիմ դամբարաններու միջեւ ապրողներու համար ձգուած անցքերէն, անծանօթ պատճառով մը խիղճս կը տանջէ զիս, հակառակ անոր որ ճիշդ այդ տագնապէս ազատելու համար է որ եկած եմ հոս: Փաստօրէն զբօսաշրջիկ չեմ ես, լուսանկարչական գործիք չեմ բերած հետս Սիտնիէն (վերջին վայրկեանին բարեկամ մը վիտէօ – քամէրա մը բերաւ տունս որ հետս տանիմ ու ֆիլմի քաշեմ տեսածներս եւ ըրածներս, բայց մերժեցի): Ոչ ալ կուսակցական գործիչ եմ, այլ ինքզինք յանձնած եմ երեւակայութեանս ու մարդոց հանդուրժողութեան եւ մէջտեղ ինկած եմ իմ անունին եւ իմ պահուըտած անձին փնտռտուքին: Ամէն բաներէն եւ իմաստներէն անդին, գիտեմ թէ իբրեւ մարդկային էակ՝ գոնէ մէկ բան կրնամ փորձել – գտնել իմ ճշմարտութիւնս: Գիտեմ նաեւ թէ այդ արկածախնդրութիւնը կարելի չէ եթէ կեանքս չի ձգտիր քանի մը բարձր խտէալներու – ազգին ծառայութեան, արուեստին, բարոյական արժէքներուն, մտքի ազատութեան:

Հիմա կը զգամ շուրջս, աջիս ու ձախիս մարդկային տեւազգեստ ու մանրուք ձեւեր, վիշտին ծանրութեան տակ կծկուած, գերեզմանաքարերու գլխին, առ հասարակ կին ու աղջիկ, միայնակ, ամփոփ, իրենց մարմինը նուազագոյն տարածութեան իջեցուցած որպէս պաշտպանութիւն մահուան անասելի վտանգին դէմ, որ ամէն ծառի ու քարի ետին պահուըտած է դարանակալ: Շատեր՝ ծաղիկներ ձեռին, կայնած, նայուածքները սառած, երբեմն արցունքով ու հեկեկուն լացով որ դերագոյն ուրացումով մը՝ չեն ուզեր ցոյց տալ աշխարհին: Կին մը մանաւանդ որ սըրտակեղեք ու բարձրաղաղակ՝ բողոքը կը պոռայ մարդոց, մէկ ձայնի վրայ կուլ կ'ընէ մարդկութեան հետ: Ձեմ հասկընար բարբառը, որ այս ինքնակորոյս վիճակին մէջ աւելի գառանցանքի կը նմանի: Շուրջը մարդիկ շուարած են, թէ՛ մօտիկ կ'ընեն եւ թէ՛ չեն ըներ, իւրաքանչիւրը արդէն բռնուած իր անձնական կըսկիծին դայրոյթին մէջ: Այսպէս, հարիւրաւոր սեւ կերպարանքներ, իւրաքանչիւրը աշխարհ մը կսկիծ՝ կը թուին չարժիլ, երբեմն իրենցմէ բարձր ուժի մը հնազանդ, կանգ կ'առնեն, բանի մը կը սպասեն – այսպէս է գերեզմանոցը, դըրուած լերան կողին ուր կեանքի ու մահուան կերպարանքներ վրայ գրկած են անհուն կարօտով, անկարող համակերպելու որեւէ իրականութեան, ըլլայ մահուան թէ կեանքին: Քայլերս զիս կը տանին հոս ու հոն, հողին վրայ ու մտածումներուս մէջ ... ի՛նչ երիտասարդական աւիւն ու յոյս սառած կը մնան տապանաքարերուն տակ, ինչքա՛ն հերոսութիւն պէտք է եղած որպէսզի այս պզտիկ հողը հայութեան ծոցը մնայ, անաղարտ եւ ապահով, եւ ի՛նչ երազներ, ի՛նչ խոստումներ որ վերապրողներուն կուրծքին տակ կը մընան, առ յաւէտ անիրականալի: Մտածումս կը ճզմուի մարդկային երջանկութեան ու սիրոյ այս ահաւոր վատնումին առջեւ, ու երեւակայութիւնս անկարող է թափանցելու այդ գաղտնիքին, որ կը թաքնուի, անկարող է մանաւանդ դրականութեան վերածելու եւ ապրեցնելու դեգերուն, կամ խաչերու, դամբաններու կողքին կայնած նիհար, ուժասպառ կիներու ու անխօս մարդերու ողբերգութիւնը: Լեցուած են աչքերս, չեմ համարձակիր, յանցաւորի պէս կը զգամ ինքզինքս, աւելորդ ու անպէտ մէկը քովն ի վեր մարդոց, որոնք գերագոյն գինը վճարած են հայ ըլլալուն համար: «Պիտի կրնա՞մ վաւերականութիւնս պահել» հարց կուտամ ինքզինքիս եւ, ինչպէս միշտ Սփիւռքի բոլոր քառուղիներուն՝ պատասխան չունիմ: Բայց հիմա գուցէ ես ինծի կ'ուղղուի «ողորմելի, անպէտ, անիմաստ մարդ մը, ձրի եւ արուեստական Հայ մը» կ'եզրակացնեմ, տարիներու վարժութեամբ: «Ան որ չէ տառապած իր Հայ ըլլալուն համար՝ ան Հայ չէ» կը մտածեմ ու սիրտս կը բացուի շուրջիս անծանօթ մայրերուն, հայրերուն որոնք զաւկի կամ հարազատի մահը կ'ողբան, կ'ուզեմ գրկել, սեղմել կուրծքիս, ներողութիւն խնդրել չտառապելուս համար, պատժուիլ՝ ողջ ըլլալուս համար: Բայց տարիներու փորձառութեամբ ես գիտեմ, հոն կայնած, աւելորդ եւ անվաւեր՝ թէ այս պարտուածի հոգեբանութեան, հակադրեցութիւնը քիչ յետոյ պիտի գայ, երբ վերապրումի բնազդը տէր կանգնի նորէն անձիս, եւ սփիւռքահայու հպարտութիւնս եւ զէնքերս գործի անցնին: Ուսանողութեան օրերուս, Փարիզի տղաքս, սովորութիւն ունէինք ըսելու Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդի ֆրանսախօս հայ երիտասարդներուն, «Հայ է ան որ կը տառապի Հայ ըլլալուն համար»: Ոչ յանցանքի եւ ոչ ալ ստորակայութեան զգացում, ոչ ալ խղճի խայթ ունէինք, ոչ ալ անվաւերականութեան բարդոյթ: Հէ՛յ կիտի օրեր, երբ խտէալները կոյս էին տակաւին, երբ կեանք մը առանց երազի՝ ժամանակի պարպ վատնում էր, երբ հաւատքը կուսակցութեան կամ ազգին հանդէպ աւելի կարեւոր, աւելի ներգործօն էր քան իրենք, կուսակցութիւնն ու ազգը: «Հոյակապ բան է սփիւռքահայ ըլլալը» կը կրկնեմ հիմա «բոդլամշակոյթ, ինքնարաւ ու «սինիք», զարձած դէպի ապագան, տարակերպան, գերարդիական «Հայոց պատմութիւնը մեզմէ կը սկսի տղաք»» համամարդկային՝ ու Հայ», կ'եզրակացնէինք այդ երանելի օրերուն: Գտած եմ հաւասարակշռութիւնս:

Գլուխս կախ՝ կը սպասեմ: Երիտասարդ մը կը մօտենայ, «եկէք հերոսներու թանգարանը տեսէք» կ'ըսէ: Քանի մը քայլ ու կը մտնենք համեստ, պարզուկ շէնքէ մը ներս ուր պատերը ծածկուած են հարիւրաւոր նահատակուած ազատամարտիկներու լուսանկարներով: «Անթիքլայմաքս» է սակայն, ծայրայեղ հակադրութիւն մը դուրսի ապրումիս: Ջիղերու պրկումը յանկարծ կը թուլնայ – ես պատկերներու եւ բառերու հետ դիւրաւ գլուխ կ'ելլեմ «լռութիւնն ու բացակայութիւնն են որ զիս կը խռովեն», կը մտածեմ «իրականութեան հետ է իմ տագնապս»: Ամբողջ կեանքս երեւակայելով, յիշելով, ու պատկեր դիտելով անցած է ու հականիւսուած եմ, պատրաստուած առանց դէմ: Բայց նորէն տպաւորիչ է, մանաւանդ անկեղծ ուրախումը, որով օրիորդը կը բանայ մէկն մի նահատակի կենսագիրը ու կը պատմէ անոր ըրածը: Հետաքրքրական է, որ աղջիկներ ալ մասնակցած են կռիւներուն ու նահատակուած: Ան տաթիւ երիտասարդները փաստն են նիւթական բայց մանաւանդ հոգեկան հայրենիքի գոյութեան «եւ անոնց ոսկորներն են որ կմախքը կը կազմեն մեր հողին» կը մտածեմ: «Հո՞ղ» ... բառը կը խցուի մտքիս մէջ: Ամբողջ հանրագիտարան մը կայ այդ մէկ բառին մէջ:

Դուրսն ենք: Լռած է շարականներուն ձայնը, սակայն այն տպաւորութիւնը ունիմ թէ այդ կրօնական երգերը, կեանքիս մէջ առաջին անգամ ըլլալով, լսած եմ իրենց բնական միջավայրին մէջ, այսինքն եկեղեցիի մը միջնորդութենէն ազատած ու ապրուած ուղղակի մարդոց սրտերուն մէջէն: Պէտք եղաւ որ երկու ժամ խառնուիմ ողբերգութեան դիմագիծերու, ցաւի ճիչին եւ մօտէն զգամ հերոսային որակին սարսուռը զոր՝ ամբողջ պատանութեանս երեւակայեր ու երազեր էի՝ որպէսզի եկեղեցական երգերը ինծի հասնէին իրենց ամբողջ անկեղծութեամբ ու մերկութեամբ: Այդ շարականները ես լսած էի Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ Տաճարին մէջ, պատանութեանս ու խորապէս ազդուած էի: Սակայն հիմա, ազատած ամբողջ արարողական ու թատերական հանդերձանքէն եւ արուեստական պաճուճանքէն՝ այդ երգերը, այդ պարզ աղօթքները իրենց բուն ինքնութեամբ կը լսէի ու կը զգայի: Իրապէս, արուեստ, թատերականութիւն, սարքուած միջավայր, մոմ ու աթոռ, բուրվառ ու շուրջառ, թափօր ու խունկ՝ շատ քիչ բան կ'աւելցնեն կրօնական զգայնութեան վրայ: Միշտ զգացեր եմ թէ քառաձայն կրօնական շարական ու երգ՝ նուազ հարազատ է ստուածային ու սրբութեան միսթիքին քան միաձայնն ու պարզ երգը: Հոս է հիմա՝ այդ մտածումիս հաստատումը ունեցայ: Արուեստը միշտ արուեստական է:

Քիչ առաջուան զայրացկոտ ու վշտահար կինը հոն չէր: Արդէն թանգարան չմտած լուռ, մտահոգ մարդիկ կը մօտենային «խելքի բերելու» զայն, հանդարտեցնելու անոր փոթորկոտ հոգին: Այս քաղաքին մէջ մէկուն ցաւը բոլորին ցաւն է ու «ցաւդ տանեմ» խօսքը հաւանաբար միայն հոս է որ իր ամբողջ իմաստը կ'առնէ: Մարդիկ հոս կամ կը պոռան, կը պոռթկան՝ կամ կը լռեն, կամ կ'երգեն:

Վերջին ակնարկ մը գերեզմանոցին ցանցառ բազմութեան վրայ որ դժկամութեամբ կը հեռանայ մահուան դիւթանքէն: Օթօ չմտած գիտեմ, թէ ուխտս կատարած եմ, առանց Ջօհրապ կամ Վարուժան անունները եւ մէկ ու կէս միլիոնը յիշելու: Եւ՝ հաւանաբար աւելի ազդու, անկեղծ կերպով՝ քան որեւէ այլ ատեն ասկէ առաջ: Գաղտնիք մը կայ հոս, վըստահ եմ, ու մէկ ճամբայ կայ դէպի հոն – երեւակայութիւնը: Այսինքն ինչ որ կ'ազատագրէ միտքս ընկերութենէն, բանականութեան բռնութենէն, լեզուէն: Այո, այդ է գաղտնիքը – լեզուն: Ան է արգելքը, բռնապետը, բանտապահը՝ որ մտածել կը սորվեցնէ դիւապարտին, Անէծք ու փրկութիւն, նոյն ատեն:

– Ընկեր Վահէ, ձեզի օթոյով տուն տանինք:

Սերժիկն է, որ զիս ետ աշխարհ կը բերէ: Կը բանայ կառքին դռնակը: Ներս կը մտնեմ ու լուռ կը հեռանանք:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

Սեպտեմբեր 15–ին, Շաս–Միւռ–Ռոն–ի մէջ, Իզէռ նահանգ, Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը գումարեց իր տարեկան անդամական ընդհանուր ժողովը:

Շաս–Միւռ–Ռոն կը գտնուի Լիոն եւ Վիէն քաղաքներու միջեւ: 1920–30–ական թուականներէն ի վեր Հայեր, թէեւ փոքրաթիւ, կ'ապրին այս գիւղաքաղաքը: Սկզբնական տասնամեակներուն ապրած են համախումբ, շրջապատի մը մէջ, ապա տարածուած: Այդ վայրին վրայ, այժմ կանաչ ծառերով փոքր պարտէզ մը, 1981–ին զետեղուած է յուշարձան եւ յուշաքար մը նուիրուած 1915–ի ցեղասպանութեան, զոհ Հայերու յիշատակին: Փողոցը որ կ'առաջնորդէ Նահատակաց Յուշարձանին 1978–էն ի վեր կը կոչուի «1915 Ապրիլ 24» փողոց:

Շաս–Միւռ–Ռոն–ի մէջ կը գործէ Հայերու Բարեկամական մը որուն նուիրեալ բազուկը եւ տիրական դէմքն է՝ Սարգիս Զուլֆեան: Այժմ կ'ապրին շուրջ յիսուն հայ ընտանիք: Միութիւնը մանաւանդ 1988 Դեկտեմբեր 7–ի երկրաշարժէն ի վեր կը ծաւալէ գործունէութիւն ի նպաստ Հայաստանի:

Այս Միութիւնն է որ, քաղաքապետական շէնքի մը մէջ, ընդունեցաւ եւ կազմակերպեց Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի 1995 – 96 տարեշրջանի անդամական ընդհանուր ժողովը: Ջերմ եւ սրտբաց ընդունելութիւն մը, ամէն տեսակէտով, դիւրացուց համագումարին ընթացքը եւ ստեղծեց աշխատանքի հաճելի մթնոլորտ մը:

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի 81 անդամներէն, 63–ը (ներկայ կամ ներկայացուած) եկած Փարիզէն, կեդրոնական Ֆրանսայի հայաշատ քաղաքներէն, Մարսէյլէն եւ Նիսէն մասնակցեցան համագումարին:

Տարեկան տեղեկագիրը ներկայացուց Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի նախագահը՝ Պետրոս Թէրզեան, «Մեծ տարի մը բոլորեցինք եւ կրնանք արդարօրէն հպարտ ըլլալ», ըսաւ նախագահը:

Մեծ տարի մը, համակամութեան մարաթոնի Փորիս – Ստեփանակերտ ճամբայի չինութեան, Մարտ 24–էն Մայիս 27 Ստեփանակերտէն Լոս – Անճըլըս, գտած յաջողութեան համար: Միացեալ – Նահանգներու մէջ, 10 հազար խոստումները կը ներկայացնեն 5·57 միլիոն տոլար զոր Լինսի Հիմնարկը (Գըրք Գիրգորեան) երկուքով կը բազմապատկէ: Աւելցնելով այլ գաղութներու մէջ կատարուած հանգանակութիւնները (շուրջ մէկ միլիոն ֆրանք Ֆրանսա), ընդհանուր գումարը կը հասնի 65 միլիոն ֆրանքի: «Կեանքի ճամբային» շինութեան ֆինանսաւորումը ապահովուած է:

Մեծ տարի մը որովհետեւ, Ֆրանսայի մէջ, ընդհանուր մուտքը եղաւ 6·06 միլիոն ֆրանք, նախատեսուածէն աւելի եւ անցեալ տարեշրջանին համեմատ հարիւրէն 55–ի յաւելում մը կայ:

Մեծ տարի մը որովհետեւ Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը մասնակցեցաւ, Հայաստանի եւ Ղարաբաղի մէջ, ութ նոր ծրագիրներու ֆինանսաւորման՝ ա) Երեւանի մաթեմաթիքի և բնագիտութեան լիսէի վերանորոգում, բ) նոյն շէնքին նորոգ ջարաններու ջեռուցում, գ) Բաղրամեան քաղաքի դարմանատուն – ծննդատան շինութիւն եւ սարքաւորում, դ) Բաղրամեան քաղաքի շուրջ գտնուող հինգ գիւղերու ջուրի ցանց, ե) Ղարաբաղի մէջ ելեկտրական ցանց. զ) Վանաձորի նախակրթարանի շինութիւն, է) Երեւանի պատմութեան թանգարանի տանիքին վերաշինութիւն, ը) Հայաստանի համալսարաններու եւ հետազօտութեան կեդրոններու «Ինթէրնէթ»ի օգտագործում միջոցներու հայթայթում: Այս ծրագիրները կը ներկայացնեն 6·56 միլիոն ֆրանքի գումար մը որուն 3·56 միլիոնը կուգայ Ֆրանսայի նուիրատուներէն:

1995 – 96–ին, 12 հրապարակային հանդիպումներ կազմակերպուեցան՝ Քլերմոն – Ֆեռան, Մոնպէլիէ, Վիէն, Փարիզ, Ավինիոն, Շամպէրի – Փոն տը Շէռուի, Մարսէյլ, Կրընոպլ, Անըմաս, Ռոման, Նիս եւ Վիթրոլ, հաւաքելով շուրջ 1400 հոգի:

Կարգ մը Միութիւններ ի նպաստ Հիմնադրամին սարքեցին ձեռնարկներ՝ պարահանդէս, դաշտահանդէս, հացկերոյթ, գեղարուեստական երեկոյթ, ինչպէս «Սանթիէ Փուռ լ'Արմէնի», եւ Շաս–Միւռ – Ռոն–ի եւ Ժիվորի համայնքը, Գանձի Հայերու Միութիւնը մասնակցութեամբ Մարսէյլի ԺԱՖ–ին, Մարսէյլի Ս. Գրիգոր Մշակութային Կեդրոնը:

Անցեալ տարեշրջանին Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի ընդհանուր ժողովը որոշեց իր մուտքերէն հարիւրէն հինգը յատկացնել Ֆրանսայի հայ դպրոցներու ցանցին զօրացման բարձրացնելու համար հայերէնի ուսուցման մակարդակը եւ քաջալերելու համար գոյութիւն ունեցող հաստատութիւններու ընթարձակումը կամ նոր կառոյցներու ստեղծումը: Այս որոշումը ստացաւ Հայաստան Հիմնադրամի հոգաբարձուներու ժողովին վաւերացումը: Այս ծիրին մէջ, Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը որոշեց 300 հազար ֆրանքի նպաստ մը Լիոնի Մարգարեան – Փափազեան դպրոցի ընդարձակման ծրագրին, որ կը բարձրանայ 2 միլիոն ֆրանքի: Նոյնպէս 50 հազար ֆրանքի նպաստ մը Իսի – լէ – Մուլինոյի նոր դպրոցի շինութեան, որ կ'արժէ 250 հազար ֆրանք: Նախ, 100 հազար յատկացուած է հայերէնի ուսուցման մակարդակի բարելաւման եւ 50 հազար ֆրանք պահուած է սփիւռքական հարցերու համար: Հայերէնի ուսուցման մակարդակի բարելաւման համար, Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը, 1996 Յուլիսին, Լիոնի մէջ, կազմակերպեց հայերէնի ուսուցիչներու պատրաստութեան, կազմութեան «սքած», որուն մասնակցեցան 21 դասատու: Ջեռնարկը յաջողութիւն գտաւ: Նոր նախաձեռնութիւններ պիտի առնուին այս ուղղութեամբ: Միշտ հայ դպրոցներու հետ առընչուած, Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը ներկայ եղաւ, որպէս դիտող, Նիսի մէջ կազմակերպուած, Յունիսին, Սփիւռքի հայ դպրոցներու Ա. համագումարին:

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը կազմակերպեց 1996 Ապրիլին ճամբորդութիւն մը Հայաստան եւ Ղարաբաղ: 31 հոգի մասնակցեցան եւ ականատես եղան աղէտեալ գօտիէն մինչեւ Ստեփանակերտ Հայաստան Հիմնադրամի կատարած շինարարական եւ այլ աշխատանքներու,

իրագործումներու հարազատ պատկերն:

1995 – 96 տարեշրջանին, աշխատանքներ կատարուեցան Հայաստանի մէջ բանալու արհեստագիտական կազմութեան հաստատութիւն մը, Ֆրանսայի օժանդակութեամբ: Յառաջիկայ ամիսներուն առաջին արդիւնքները պէտք է արձանագրուին: Նոյնպէս, Աքիթէն Շրջանի հետ համագործակցութեան կորիզներ հաստատուեցան Հայաստանի երկու շրջաններու համար: Հոս եւս, յարաբերութիւնները պէտք է արդիւնաւորուին շօշափելի ծրագիրներով:

Պետրոս Թերզեան, իր տեղեկագրի աւարտին ուրախութեամբ եւ գոհունակութեամբ յայտարարեց Ֆրանսայի Հայաստանի դեսպան՝ Վիգէն Չիտէչեանի եւ Ֆրանսայի Հայկ. Հիմնադրամի միջեւ հաստատուած մենաշնորհեալ կապերը:

Գանձապահ Լուսի Ծօլօլեան տուաւ նիւթական մանրամասն զեկուցում եւ տեղեկագիր, անցեալ եւ նախանցեալ տարիներու բաղդատականներով, շրջան առ շրջան, գլուխ առ գլուխ, տեղեկագիր մը որուն ճշմարտութիւնը վաւերացուած է Ամիօ ընկերութիւնը «Nous certifions que les comptes annuels sont réguliers et sincères et donnent une image fidèle du résultat des opérations de l'exercice écoulé ainsi que de la situation financière et du patrimoine de la société à la fin de cet exercice», Fait à Paris, le 2 Sept. 1996. Le Commissaire aux Comptes» Amyot Auditeurs et Conseils: Թղթակցութեան մը սահմաններուն մէջ դժուար է թիւ հաշուեկշիռ մը ներկայացնել: Ընենք ակայն որ 1995-96-ին ընդհ. մուտքը եղած է 6.085.387 Ֆր. գրեթէ ամբողջութեամբ գոյացած նուիրատուութիւններէ: Ծախքերը կը ներկայացնեն 9%-ը մուտքերուն: Նուիրատուներու թիւն է՝ 1594: Երեք տարուան վրայ, 1993 – 96, 3052 տարբեր նուիրատուներ մասնակցած են: Նիւթական լրիւ տեղեկագրին կարելի է ծանօթանալ Հիմնադրամի տեղական մարմիններուն դիմելով:

Ապա, ժողովը բերաւ առաջարկներ, գծեց ծրագիրներ, տուաւ որոշումներ, ճշդեց նպատակներ յառաջիկայ տարեշրջանի աշխատանքները բարելաւելու, աւելի արդիւնաւորելու համար:

Այսպէս, որոշուեցաւ երեք շրջաններու համար (Փարիզեան, Կեդրոնական եւ Հարաւային Ֆրանսա) անդամներու թիւը բարձրացնել 40-ի, առաւելաբար տեղ տալով երիտասարդ տարրերու եւ կիներու: Մեծ կարեւոր նկատուեցաւ, որբացած ըլլալով Հիմնադրամի համահայկական նկարագիրը, ամեղծել եւ զարգացնել միութիւններուն հետ համագործակցութեան դաշտ մը եւ աշխատիլ հասարակաց ծրագիրներ, նպատակներ իրագործելու: Ժողովը անհրաժեշտ նկատեց բազմապատկել նուիրատուներու թիւը ու հասցնել 1997-ին առնուազն 2500-ի: Որոշուեցաւ հաստատել Հիմնադրամի տարեկան Ազգային Օր մը, երեք շրջաններուն մէջ: Իսկ, Իրան–Հայաստան կազմուղի շինութիւնը, որ համատեղ ծրագիրն է Ֆրանսայի Հայկ. Հիմնադրամին եւ Պետութեան, հասած է Բ. փուլին: Պետութիւնը բանակցութիւններու մէջ է դրամատուներու հետ ֆինանսաւորումը ապահովելու համար: Յիշենք որ Իրան – Հայաստան կազմուղի արժէքը 70 միլիոն տոլար է, որուն 10 միլիոնին յանձնառու եղած է Ֆրանսայի Հայկ. Հիմնադրամը:

«Ֆրանսայի Հայկ. Հիմնադրամը զօրակոչի առաքելութիւն մը ունի ի սպաս Հայաստանին եւ Ղարաբաղին» յայտարարեց նախագահ՝ Պետրոս Թերզեան իր եզրափակիչ խօսքին մէջ:

Օրուան աւարտին, Շաս–սիւռ–Ռոնի եւ Ժիվորի հայ համայնքի անդամներու մասնակցութեամբ տեղի ունեցաւ համակրելի ընդունելութիւն մը, որուն ներկայ եղան վերոյիշեալ երկու քաղաքներուն քաղաքապետները:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B. P. 12, 75660 Paris Cedex 14.

ՊՈՄՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիւս պատիւ ունինք մեր հաւատացեալ հասարակութեան ի գիտութիւն տեղեկացնել, թէ Թաղիս Պոմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, համաձայն Ֆրանսայի 1901–1905 թուականի Պետական Օրէնքին տրամադրութիւններուն, ունեցաւ իր նորակազմ Կրօնական Ընկերակցութիւնը և 1996 Սեպ. 19, Կիրակի օր, Ս. Եկեղեցւոյս սրահին մէջ գումարեց իր անդրանիկ նիստը հետեւեալ օրակարգով՝ Ա.) Կրօնական Ընկերակցութեան կանոնադրի ընթերցում եւ հաստատում: Բ) Գոյութիւն ունեցող Թաղականութեան հրաժարում եւ օրինաւոր Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութեան ընտրութիւն:

Ժողովը յետ կարծիքներու փոխանակութեան, միաձայնութեամբ հաստատեց կանոնագիրը եւ ընտրեց Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը հետեւեալ կազմով. —

Պ. Պ. Ալեքսանդր Պապաեան	Նախագահ
Վանիկ Հելոյեան	փոխ – Նախագահ
Ժան – Ժագ Դարբինեան	փոխ – Նախագահ
Յովհաննէս Տէր – Վարդանեան	Քարտուղար
Աւետիս Կոստուղեան	Գանձապահ
Սաքօ Աֆարեան	Խորհրդական
Աւետիս Մոնկանեան	Խորհրդական
Լեւոն Գույումճեան	Խորհրդական
Վարդան Տէր – Կարապետեան	Խորհրդական

Կանոնագիրը եւ վարչութեան անուանացանկը ներկայացուած է նահանգապետարան ի վաւերացում:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՌԶՈՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԻ ԴՊՐՈՑ ՉԱՐԵՆՑԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 24–ին, Երեւանի մօտ Չարենցաւանի իր անունը կրող գեղարուեստական դպրոցին մէջ յատուկ հանդիսութեամբ կատարուած է Գառզուի նուիրուած հինգ գործերու ընդունման արարողութիւնը: Այս նուէրին փոխանցումը Ֆրանսայէն Հայաստան կատարուած է աստղագէտ Յակոբ Թէրզեանի միջնորդութեամբ: Հանդիսութեան ներկայ եղած են տեղւոյն ծանօթ անձնաւորութիւններ, դպրոցին ուսուցչական կազմը եւ աշակերտներ: Տեսուչը, շնորհակալութեան խօսքին մէջ, այս նուէրը որակած է՝ «Գառզուից Գառզու» նուէր: Իր կարգին, Յ. Թէրզեան ընդունելով եղած առաջարկը, ստանձնած է Գառզուին տալ Չարենցաւանի նուէրը՝ «Այսօրուան Հայաստանը» 11–ամեայ Ժիրայր Վուլայի մէկ գործը որ արժանացած է յատուկ մրցանակի Կոտայքի ցուցահանդէսին: Այս առթիւ, շեշտած է որ իրեն համար շատ հաճելի է որ Հայաստանի դպրոցներէն մէկը կրէ ֆրանսահայ հանրածանօթ նկարիչին անունը: Յ. Թէրզեան, Գառզուի հանդիպած էր Բիւզանդ Ֆընտըքեանի միջոցաւ: Անդրադառնալով այդ հանդիպումին Յ. Թէրզեան ըսած է.– «Օգոստոս 1–ին Գառզուն մեզ ընդունեցաւ: Ծանօթութեան կարճ արարողութենէն վերջ վարպետին յայտնեցինք մեր այցելութեան նպատակը: Ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ, եւ նչեց որ Հայաստանին տարբեր առիթներով արդէն նուիրած էր իր ստեղծագործութիւններէն: Յետոյ արագ դուրս ելաւ սենեակէն եւ թեւին տակ հինգ նկարներով վերադարձաւ, ըսելով. «Այս նկարները իմ նուէրս են Չարենցաւանի երախաներուն: Թող տեսնեն եւ ծանօթանան ոչ միայն իմ, այլեւ ընդհանրապէս արուեստի մեծերու գործերուն, տեսնեն եւ ջանան ոչ միայն հասնիլ մեծերուն, այլեւ գերազանցել անոնց»:

Գառզուի այս նուէրներուն ստացումը Չարենցաւանի գեղարուեստի դպրոցի կողմէ հաստատուեցաւ յատուկ շնորհակալութեան գիրով մը տեղւոյն քաղաքապետ Պր. Վ. Այվազեանի պաշտօնական գրութեամբ, զոր Յակոբ Թէրզեան խոստացաւ փոխանցել Գառզուի առաջին առթիւ:

ՏՈՔԹ. ՅԱԿՈԲ ԳԱՐԱՔԱՅԱ

Ա Կ Ն

ԱԿՆ Համոյթը, Կիրակի, Հոկտ. 20, ժամը 16–ին Մայր Աստուածածնի նուիրուած երգերու համերգ մը կուտայ

Eglise Saint-André
Boissy L'Aillerie (Val d'Oise)

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՆԱԽԱԳԱՀԵՑ ԷՔԻՒՄԷՆԻՔ ՀԻՄՆԱՐԿԻ 50-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆ

1996 Հոկտեմբեր 4 – 6, Զուիցերիոյ մէջ տեղի ունեցաւ Էքիւմէնիք Հիմնարկի (Institut Oecuménique) հիմնադրութեան 50–ամեակի նշումը յատուկ հանդիսաւորութեամբ եւ նախագահութեամբ Արամ Ա. Կաթողիկոսին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ:

Էքիւմէնիք Հիմնարկը միջազգայնօրէն ծանօթ ակադեմական կեդրոն մըն է, հիմնուած 1946–ին: Հաստատուած է Ժընեւէն կէս ժամ հեռաւորութեան վրայ: Ամէն տարի Սեպտեմբերէն մինչեւ Փետրուար շուրջ 75 համալսարանաւարտ ուսանողներ աշխարհի զանազան շրջաններէն կը հետեւին աստուածաբանական, էքիւմէնիք, պատմագիտական, քաղաքական, ընկերաբանական ու գիտական այժմէական նիւթերու նուիրուած յատուկ դասընթացքներու: Կեդրոնը կը պատկանի Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին եւ մաս կը կազմէ Ժընեւի համալսարանին:

50–ամեակի հանդիսութիւնը տարածուած էր երեք օրերու եւ կ'ընդգրկէր ակադեմական, կրօնական, մշակութային եւ ընկերային զանազան ձեռնարկներ:

Հայրապետը ներկայ եղաւ միայն Շաբաթ օրուան ձեռնարկներուն: Կաթողիկոսի կողքին ներկայ էին նաեւ Գեղամ Վրդ. Խաչերեան, Առաջնորդական Տեղապահ Լիբանանի Հայոց Թեմին եւ Մեղրիկ Վրդ. Բարիքեան, որ ներկայ տարեշրջանին ուսանող է նոյն կեդրոնին մէջ:

Օրուան յայտագիրը սկսաւ առաւօտեան եկեղեցական հանդիսաւոր արարողութեամբ: Ապա տեղի ունեցաւ հանդիսութեան պաշտօնական բացումը: Ներկայ էին Ժընեւ նահանգի կառավարիչը, պետական, քաղաքական բարձրաստիճան պատասխանատուներ, աշխարհի զանազան շրջաններէն ժամանած եկեղեցական ներկայացուցիչներ. համալսարաններու տնօրէններ ու ուսուցիչներ եւ մեծ թիւով հրաւիրեալներ:

Հանդիսութեան բացման խօսքը ֆրանսերէն լեզուով կատարեց Արամ Ա. Կաթողիկոս: Հայրապետը թէ՛ որպէս նախկին ուսանող եւ թէ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Կեդրոնական Վարչութեան Ատենապետ, յատուկ ուրախութեամբ ողջունելէ ետք Էքիւմէնիք Հիմնարկին 50–ամեակը, կարեւորութեամբ ընդգծեց անոր ունեցած կարեւոր դերը սերունդներու աստուածաբանական ու էքիւմէնիք կազմաւորման մէջ: Արամ Ա. նաեւ շեշտեց ներկայ օրերու նոր պայմաններուն ու մարտահրաւէրներուն դիմաց հիմնարկի կառոյցն ու ծրագիրը վերատեսութեան ենթարկելու անհրաժեշտութիւնը:

Ապա յաջորդաբար խօսք առին Հիմնարկի տնօրէնը, Վատիկանի ներկայացուցիչը, Ժընեւի համալսարանի նախագահը եւ Զուիցերիոյ Եկեղեցիներու Խորհուրդին նախագահը:

Պաշտօնական խօսքերէն ետք անցեալի իրագործումներուն ու ապագայի հեռանկարներուն մասին դասախօսութիւն մը տուաւ Ե. Հ. Խորհուրդի Ընդհ. Քարտուղարը:

Կէսօրէ ետք տեղի ունեցաւ զրոյց՝ կլոր սեղանի շուրջ «Աստուածաբանական եւ էքիւմէնիք կազմաւորումը նոր մարտահրաւէրներու դիմաց» նիւթին շուրջ: Զրոյցին մասնակցեցան 6 հոգիներ Միացեալ – Նահանգներէն, Չինաստանէն, Քէնիայէն, Ուրուկուէյէն, Յունաստանէն ու Դանիայէն:

Երեկոյեան տեղի ունեցաւ համերգ եւ ապա պաշտօնական ընթրիք:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

«Սիտոն»ի ճիշդ դէմը, քարափներուն վրայ բացուող փողոցի մը մէջ, քառասունի չափ մարդիկ կը խորհրդակցին ու տեսեն առեն կը նային փողոցին մէջ գտնուող երկու հին քարաշէն խաներու պատուհաններուն՝ որոնց փայտէ փեղկերը ամուր գոցուած են: Այդ խաներէն մէկուն մուտքը երկրորդ յարկն է եւ փողոցին վրայ գտնուած փայտէ սանդուխով մը կը հաղորդակցի դուրսի հետ: Քանի մը հոգի վեր կ'ելլեն ու կը փորձեն դուռը խորտակել, բայց կ'երեւայ որ բաւական հաստատ է ու ներսէն ալ ամրացած, այնպէս որ յուսահատ վար կ'իջնեն:

Քիչ մը ետքը փայտէ չարժուն ելնարան մը կը բերեն եւ պատին կռթնցնելով՝ երկու հոգի կը բարձրանան մինչեւ պատուհաններէն մէկը, որ, ինչպէս ըսի, փայտէ փեղկով գոցուած է: Երկաթի քանի մը հարուած բաւական կ'ըլլայ փեղկին թեւերէն մէկը քակելու: Ելնարանին վրայ գտնուողներէն մին վար կ'իջնէ, իսկ միւսը զգուշութեամբ գլուխը պատուհանէն ներս կը խոթէ ու բաւական ժամանակ կը մնայ: Վերջապէս գլուխը դուրս քաշելով՝ վարը կեցող խումբին կը դառնայ ու կը գոչէ.

– Բան չկայ, դուք ալ եկէք:

Ու պատուհանէն ներս կը մտնէ:

Իր քաջալերիչ հրաւէրին կը պատասխանեն քանի մը Թուրք, որոնք վեր կ'ելլեն բիրերով զինուած:

Ներս մտնողներուն առաջին գործը կ'ըլլայ խանին դուռը բանալ:

Աւելի աղէկ տեսնելու համար անցած դարձածը, «Սիտոն»ի պաշտօնեաները քանի մը դիտակ կը բերեն, թէեւ պարզ աչքով յստակօրէն կը տեսնուէր ամէն բան:

Պահ մը ետքը պատուհանին առջեւ կ'երեւան երեք մարդիկ եւ դուրս՝ սալայատակին վրայ՝ կը նետեն հայ բեռնակիր մը, արդէն կիսամեռ վիճակի մէջ: Փողոցը գտնուողները ցնծութեան աղաղակներով կը յարձակին որսին վրայ ու քանի մը հարուածով գործը կը լմնցնեն:

–Անդին գացէք, կը պոռայ մէկը պատուհանէն ու Հայու մը նոր մարմինը կ'իյնայ գետին:

Երէկուան սրտառոփ անձկութիւնը և զայրացումը չի տերեր շուենաւին մէջ:

Ա՛լ վարժուած ենք այդ տեսարանին: Նաւին պաշտօնեաներէն մին, մատակարարը, որ դծադրել գիտէ, իր տետրակը կը բերէ, մեր առջեւ պարզուած ուրուագիծը առնելու համար:

Չորս հոգի այդպէս, պատուհանէն մէկիկ մէկիկ վար կը նետուին ու բիրերու տակ կը մեռնին:

Զմռնամ ըսելու որ երեք ոստիկան ներկայ են այդ գործողութեան, սակայն իբրեւ հանդիսատես միայն: Իրենցմէ ո՛չ մին կը մասնակցի սպանութեան:

Սակայն փողոցը գտնուողները կը սկսին կասկիլ իրենց վերի ընկերներուն դէմ եւ իրաւունք ալ ունին:

Վար նետուած Հայերուն եւ ո՛չ մէկուն գրպանէն ժամացոյց կամ ստակ կրնան գտնել:

Յայտնի կ'երեւայ որ վերը գտնուողները զանոնք կողոպտելէ ետքը՝ դիակները միայն տուած են վարիններուն:

Վարինները զայրացած՝ սանդուխէն վեր կը սկսին ելլել, մինչդեռ միւսները կը փորձեն դուռը գոցել անոնց երեսին, բայց ժամանակ չեն գտներ եւ դրանը մէջ կատաղի կռիւ մը կը սկսի երկու խումբերուն միջեւ:

Ձայները այնքա՛ն կը մեծնան որ ոստիկաններէն մէկը Թոփհանէի պահականոցէն քանի մը զինուոր կը բերէ, որոնք կը յաջողին վերջ տալ կռիւին եւ ամէնքը մէկ ճամբու դնել:

Փողոցը կ'ամայանայ: Միայն չորս դիակ կը մնան գետին փռուած:

Այն ատեն ոստիկաններ կը մտնեն խանին մէջ ու քիչ մը ետքը սանդուխին գլուխը կը բերեն դալարացի կնիկ մը, փոքրիկ մանուկ մը կուրծքին վրայ: Կինը կու լայ ու կը պոռայ անդադար, մինչ ոստիկանները կը ջանան վար իջեցնել զինքը: Վերջապէս կը ստիպուին թեւերէն քաշելով մինչեւ փողոց բերել: Կինը կը քալէ դիակներուն մէջ ու մէկէն ի մէկ կը կանգնի այդ դիակներէն մէկուն առջեւ, աւելի սրտաճմլիկ աղաղակներ արձակելով:

Կ'երեւայ որ իր մարդն էր գետին երկնցածը:

Ոստիկանները միշտ կ'աշխատին դէպի քարափը բերել զինքը:

(Շար. 19)

(Շար. Ա. էջէն)

կեցուածքը, կ'ըսէ թէ ան կը նշանակէ «ձեւաւորել որոշակի տրամադրութիւն ժողովրդի որոշակի մասի մէջ»։ Անիկա կրնա՞յ աւելի չգրգռել բազմութիւններ որոնց համար անմարսելի եղած է նոյնպէս արդիւնքները յայտնի ըլլալէ առաջ նոյնինքն Լ. Տէր–Պետրոսեանի հեռատեսիլի յայտարարութիւնը թէ իր խումբը յաղթանակած է. ու ատիկա՝ Սեպտեմբեր 25–էն ալ առաջ։

Բայց Ազգային Ժողովի իրաւաբանական բաժնի վարիչին խօսքերուն մէջ աւելի քննադատելի է այն բաժինը ուր Սեպտեմբեր 25–ի Խորհրդարանին վրայ կատարուած գրոհը «իշխանութիւնների հսկայական ճուէր» կ'որակէ, շարունակելով «վերջերս չափազանց ազատութիւն էր տուել ընդդիմութեանը եւ սա լկտիացել էր անպատասխանատուութեան զգացումից»։ «Նուէր» ըլլալու պարագան ալ կը բացատրուի անով որ այդ օրինակը հաւկլցուց թէ «անօրինութեանը ժամանակին հակահարուած պէտք է տրուի»։

Եւ վերջապէս հարցազրոյցը կը փակուի մրոտելու բացայայտ եւ ընդվզեցնող տողերով երբ Վլ. Նազարեան կը պատասխանէ. «ո՞ւմ էր դա ձեռնտու» հարցումին։ Ան կ'ըսէ թէ ոմանց համաձայն ընդդիմութեան նիւթականը կը տրամադրէ Դաշնակցութիւնը. իր կարծիքով ճիշդ չէ։ «Ընտրարշաւի ընթացքում ընդդիմութիւնը ծախսել է 2 միլիոն տոլար» կ'ըսէ ան, առանց յայտնելու իր տուեալին աղբիւրը ու կը շարունակէ նոյն հաստատակամութեամբ. «Դաշնակցութիւնը այդպիսի գումար չէր կարող տրամադրել։ Ինձ թւում է այնտեղից գալիս էր ադրբեջանական փողերի հոտը»։ Ապա նոյն անվրդով ընթացքով կը խոստովանի. «դեռ փաստեր չկան, բայց հետաքննութիւնը շատ բաներ կը պարզի»։ Եւ ըսել որ այս արտայայտութիւնները կը պատկանին իրաւաբանի մը որուն ասպարէզի վաւերական գործունէութիւնը ամբողջ աշխարհի մէջ հիմնուած կ'ըլլայ միմիայն ապացոյցներու վրայ...։

«Առաւօտ»ն ալ որ ուղղակի իշխանութեան թերթ մը չըլլալով հանդերձ, ընդդիմութիւն ալ չէ բնաւ, լայն տեղ կուտայ յետ ընտրական անցուդարձին։ Հոկտեմբեր 3–ի թիւին մէջ խմբագիր Արամ Աբրահամեանի եւ Տիգրան Ցակոբեանի, Վահրամ Մարտիրոսեանի ստորագրութեամբ Ա. էջին վրայ կ'ահազանգէ. «Ժողովրդի եւ իշխանութեան խորթացումը ամենամեծ վտանգ է այսօր» Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի ուղղուած բաց նամակով մը։ Ընդդիմութիւնը դատապարտելով հանդերձ, անոնք դիտել կուտան որ իշխանութիւնն ալ ունի սխալներ եւ օրինակ՝ «չարաշահումների կամ ապաշնորհութեան համար չի պատժուել ոչ մի բարձրաստիճան պաշտօնեայ»։ Ասոր նման վրէպներով կը բացատրուի ընդդիմութեան աւելի քան 40%–նոց յաջողութիւնը որ չատերու, նաեւ «իշխանութեամբ յղփացածների համար եղաւ անակնկալ» ու անոնք ընդդիմադիր երեսփոխաններու ծեծով պատասխանեցին Ազգ. Ժողովի նախագահին ու փոխ–նախագահին խոշտանգումին։ Ատիկա, կ'ըսուի թէ եղաւ գլխաւոր դատախազին աչքին առջեւ ու ոչ իրաւական արժեւորում ստացաւ, ոչ ալ դատապարտուեցաւ։

Նամակին աւարտին նախագահը կը զգուշացուի որ «իշխանութեան եւ ժողովրդի միջեւ կարող է անյաղթահարելի անջրպետ մնալ, եթէ ներպետական կայունութիւնը իրենց անձնական փառասիրութեան զոհաբերելու պատրաստ գործիչները չզրկուին այն պարարտ հողից որը նրանց համար ստեղծում է հասարակական արդարացի դժգոհութիւնը»։

Նիւթին մասին հետաքրքրական էջ մը ունի «Առաւօտ»ը Հոկտեմբեր 8–ի թիւին Երիտասարդական ներդիրին մէջ։ Արամ Մկրտչեան նկատի ունենալով ուսանողութեան ընդգրկումը ընտրարշաւի շըրջանէն, այդ զանգուածին կարծիքը կը չոշափէ Ազգային Ժողովի գրոհին մասին. տրուած երեք պատասխաններն ալ կը մեղադրեն իշխանութիւնը։ Առաջինը կը հաւատայ որ ժողովուրդը այսօր բիրտ ուժի միջոցով վախի մէջ է «ինչը երկար չի կարող շարունակել»։ Երկրորդը աւելի բուռն կ'արտայայտուի. «դէմ չէի լինի պետական յեղաշրջման որովհետեւ այս խաւարի իշխանութիւնը երկար գոյատեւելու իրաւունք չունի, քանի որ նրա կեանքի ամէն օրը քայքայում ու պառակտում է մեր ազգը»։ Երրորդը առաջին պահէն համկցած է որ «դա իշխանութիւնների կողմից կազմակերպուած սադրանք էր»։ Կը կրկնէ Յուլիս 5–էն մնացած տարազը թէ ընտրութիւնները եղան «ազատ, բայց անարդար» եւ կ'ըսէ. «նրանց արդիւնքում նախագահ պէտք է ճանաչուէր Վ. Մանուկեանը եւ կամ առնուազն առաջին փուլին յաջորդէր երկրորդը»։

Հայաստանի հանրային կարծիքի երկու ծայրայեղութիւններուն միջին կէտը առնելու հարկադրանքին յարմարագոյն օրինակ մըն է նախագահի գլխաւոր խորհրդական Ժ. Լիպարիտեանի Նիւ–Եորքի Գոլոմպիա համալսարանին մէջ տուած դասախօսութեան լրատուութիւնը. ընդդիմութեան ճակատի մամուլէն «Մոլոռակ»ը (Հոկտեմբեր 5) լուրը խորագրած է «Նիւ–Եորքում Լիպարիտեանին դիմաւորեցին բողոքի ցոյցով». սակայն հակասած ըլլալով «Արմէնփրէս»ի նոյն նիւթին մասին նոյն օրուան տեղեկատուութեան, որ Լիպարիտեանի ներկանեբուն հետ հանդիպումը կ'աւարտէ «երկարատեւ ծափահարութիւններով», նոյն գործակալութենէն թղթակից մը հեռաձայնով կը ստուգէ որ Լիպարիտեան ցուցարարները հանդիպած չէ «Հայք», «Հայաստանի Հանրապետութիւն» (Հոկտեմբեր 8)։ Այս երկու հակասական լրատուութեան միջինը, ինչպէս հաղորդեց ներկայ մը, այն է որ Լիպարիտեանի դասախօսութիւնը յաճախ ընդմիջուած է Հայաստանի իշխանութեան դէմ բացագանչութիւններով, այնքան որ ապահովութեան ուժեր եկած տեղ գրաւած են սրահին մէջ, հաւանաբար աւելի չտալու համար որ մթնոլորտը աւելի «տաքնայ»։ Կացութիւն, որ ընդդիմութեան իրաւունք կուտայ բողոքի ցոյցի մասին խօսելու, իսկ Լիպարիտեանին արդարօրէն ըսելու թէ Նիւ–Եորքի փողոցներուն մէջ ոչ հայ, ոչ այլազգի ցուցարարներու հանդիպած է։

Ամբողջ խնդիրը հոն է որ ընթերցողը միշտ իմաստութիւնը կ'ունենա՞յ ուսկէ միջինի վարժութիւնը չմոռնալու։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՌՏԱՆԻ երեսփոխանական մասնակի ընտրութեան (Թափիի հրաժարումէն ետք, նախքան պաշտօնազրկուիլը) 14 թեկնածուներ կը ներկայանային Հոկտեմբեր 13–ին։ Օրուան վրդէթն էր Պերնար Գուշնէր որ կը վայելէր Ընկերվարականներու նեցուկը, բայց, ինչպէս 1988–ին Վալանսիէնն, ջախջախիչ պարտութիւն մը կրեց, 4–րդ դիրքի վրայ հասնելով ձայներու 13·29%–ով։ Առաջին դիրքի վրայ է Համայնավար թեկնածու Ռոժէ Մէյ, ձայներու 37·87%–ով, իրեն կը հետեւի Ազգ. Ճակատի երիտասարդ թեկնածուն՝ Տամիէն Պարիյէ 26·80%–ով եւ 3–րդ է մեծամասնութեան թեկնածուն՝ Հերվէ Ֆապր–Օպրէսփի 15·63%–ով։ Պէտք չէ անտեսել ձեռնպահներու համեմատութիւնը որ 58·62% է, մրցանիշ մը, բայց, առանց կը մնայ վճռել գալ Կիրակի Կառտանի նոր երեսփոխանին դիմագիծը, ընտրելով Համայնավարին եւ Լը Փէնիսթին միջեւ։ Այս անգամ «Հանրապետական» ճակատ չկազմուեցաւ եւ մեծամասնութիւնն ալ քուէի ազատութիւն կը ձգէ։

ՑՈՅՆ ԿԻՊՐԱՑԻ ՄԸ սպաննուած է Կիրակի, Հոկտեմբեր 13–ին, Թրքական ուժերու կողմէ, Տէրինիայէն 15 քիլոմեթր հեռու, ուր բուռն բախումներ տեղի ունեցած էին Օգոստոսին։ Թրքական բանակի բանբեր մը ըսած է որ ենթական կարեւորութիւն չէր տուած ազդարարութիւններուն։ Ըստ կիպրական ձայնասփիւռին, մարդը խղունջ կը ժողվէր, երբ վրան կրակ բացած են։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգ. Ժողովին նախագահը՝ Մուսթաֆա Քալէմլի ծանր կերպով մեղադրած է Եւրոպական Միութիւնը որ «անխնայ կը դատապարտէ եւ անգթօրէն կը քննադատէ Թուրքիան»։ Միջազգային տարեկան ժողովի մը ընթացքին ապահովութեան եւ գործակցութեան շուրջ, յայտարարած է նաեւ՝ «արդեօ՞ք Թուրքիան երկիր մը պիտի ըլլայ որ միշտ կը մնայ սպասման սրահին մէջ»։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ եւրոպական ընտրութիւններուն, ծայրայեղ աջը մեծ յաղթանակ մը տարաւ ձայներու 28·1%–ը ապահովելով, շնորհիւ հակա–Մաասթրիխթ բուռն պայքարի մը։ Մեծ պարտեալն է Սոսիալ–Դեմոկրատ կուսակցութիւնը։ Եթէ արդիւնքները հաստատուին, Աւստրիոյ 21 աթոռները Եւրոպական Խորհրդարանին մէջ կը բաշխուին սա ձեւով. – Սոսիալ–Դեմոկրատ՝ 7 (–1), Պահպանողական՝ 7 (+1), Ծայրայեղ–աջ՝ 6 (+1), Կանաչ՝ 1։

ԹԱԼԱՊԱՆԻԻ ուժերը կը շարունակեն վերագրաւել հիւսիսային Իրաքի իրենց կորսնցուցած գիւղերն ու քաղաքները, որոնց գլխաւորը եղաւ Սիւլէյմանիէն Շաբաթ օր, Հոկտեմբեր 12–ին։ Այս ձեւով ալ վերսկսաւ միջ–քրտական պատերազմը։

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՆՈՊԷԼ մրցանակը շնորհուեցաւ արեւելեան–Թիմորի ինքնավարութեան համար պայքարող երկու փաստաբաններու՝ Գարլոս Ֆիլիփէ Քսիմէնս Պելօ եւ Խոսէ Ռամոս Հորթա։ 1914–ին Փորթուկալ եւ Հոլանտա կը բաժնուէին կղզին, 1975–ին Փորթուկալցիք կը քաշուէին, 1976–ին արեւելեան Թիմոր 27–րդ գաւառը կը դառնար Ինտոնեզիոյ։ 1995–էն բանակցութիւններ տեղի կ'ունենային Ինտոնեզիոյ, Թիմոր դիմադրութեան եւ Փորթուկալի միջեւ ՄԱԿ–ի հովանաւորութեան տակ։ Կը շարունակուէին 1996 Մարտին։ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէկ տեղեկագրին համաձայն (1980) 1975–էն 1981 20 հազար Թիմորցիներ ջարդուած են Ինտոնեզիոյ բիրտ ներխուժումով։ Ինտոնեզիա բուռն բողոք մը բարձրացուց այս առթիւ։

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ կողմնակից է Ազգային Ժողովի լուծման։ Կը խորհի որ հարկ է պարպել պալարը եւ այդ ձեւով կարելի կը դառնայ յստակացնել Ֆրանսացիներու դիրքը կիրարկուող քաղաքականութեան նկատմամբ։ Երեսփոխանը նաեւ կողմնակից է հանրաքուէի մը Գորսիքայի մէջ։

ՔՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Վալանսի Հայ Մարզականը 2–1 յաղթեց Միւլհուզի այս վերջնոյն դաշտին վրայ եւ քիչ մը բարելաւեց իր դիրքը։ Այժմ 17–րդ է, Լաւալի հետ 15 կէտով։ Գլուխը անցաւ Մարթիկ 25 կէտով։ Վերջին կը մնայ Շաթըրվիլ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓՕ. – Աշխէնի Պետիկեան 500 Ֆր. կը նուիրէ իր մօր՝ Ս. Պետիկեանի յիշատակին։

ՍԷՆ–ԳԼՈՒ. – Ժագլին Քանարեան 400 Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար. –

Տիկին Ալիս Մուրատեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մկրտիչեան 800 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ցակոբեան 200 Ֆր., Օր. Գասըմեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Պարտաղճեան, Տիկին Թերզեան, Պր. Գալեան, Պր. Տէրտէրեան 100–ական Ֆր., Տիկին Շնորհիկ Փափազեան 50 Ֆր.։

Զապէլ Մազգաճեանի քառասունքին առիթով՝ Տէր եւ Տիկին Գեղամ Զօթուրեան 400 Ֆր.։

A. A. A. S.
Recherche

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée. Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à : Monsieur le Président de l'A.A.A.S. 77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19, տօն է Սրբոց Աւետարանիչացն՝ Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու եւ Յովհաննու։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՄԻԽԱՅՈՆ ՎՐԴ. ԳՐՎԼԳԵԱՆ

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

EXPOSITION
DE PEINTURES

JOSEPH STAMBOULIAN

Du Vendredi 18 Octobre au Samedi 26 Octobre

Vernissage
le Vendredi 18 Octobre à partir de 19h

- Présentation du livre d'Henry Feyt sur Joseph Stamboulian — Dédicace par l'auteur et l'artiste

Exposition ouverte les Lundi, Mercredi, Vendredi et Samedi de 14h à 18h30.

M.A.J.C. 12-14, rue St-Bazile
13001 MARSEILLE

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ
●
ԹԱՏՐՈՆ
«La Belle Mère d'Erevan»
Բեմադրութիւն՝
ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ
Կիրակի, Հոկտեմբեր 20,
ժամը 17·30-ին
Salle Cortot
78, rue Cardinet, Paris 17e
— Métro : Malesherbes —
Réservations :
Tél. : 48 78 76 88 / 42 29 10 24

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
REGION MARSEILLE
Présente

NAVASART

Ensemble folklorique de Danse de Paris

à l'AUDITORIUM DU PALAIS DES CONGRES
le Samedi 19 Octobre à 20 h 30

— P.A.F. : 120 F. —

Tél. : 91 77 61 66 / 91 77 87 31 / 91 61 10 82

Permanence pour vente des billets à la M.A.J.C. — 12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er
Tél. 91 50 15 09
Les Lundi de 14h à 17h;
Mercredi de 10h à 16h;
Vendredi et Samedi de 14h à 18h.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16
MERCREDI
16 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.963 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 18.963

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ պետական ապահովութեան դատարանը մահապատիժ կը պահանջէ երկու քիւրտ ամբաստանեալներու համար որոնք կը մեղադրուին ցոյցի մը ընթացքին (Յունիս 23) թրքական դրօշը վար առնելու արարքով: Այդ արարքը թրքական պատժական օրինագիրքին որդեգրութեան համաձայն կը նկատուի «պետութեան դէմ ոճիր»: Թուրքիոյ մէջ մահապատիժ չէ գործադրուած 15 տարիէ ի վեր:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 17-ԻՆ գործադուլներ եւ ցոյցեր խրարու պիտի յաջորդեն ամբողջ օրը: Գործադուլը կը վերաբերի գլխաւորաբար հանրային սպասարկութեանց, այսինքն՝ կրթական, կազ-ելեկտրականութիւն, ընկերային ապահովութիւն, քաղաքապետարան, թանգարան եւլն.: Երկաթուղի եւ հանրակառք-մեթրօ խանգարումներ պիտի ունենան, բայց, յոյս կայ որ երթեւեկը անդամալոյծ չըլլայ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ազգային քարտուղարը՝ Ռոպէր Հիւ, նախկին քարտուղարը՝ Ժորժ Մարշէ, գանձապահը՝ Փիէր Սոթիւրա եւ Ռիշար Պէնէնժէ Իմաժիբ-Էի տնօրէնը քննութեան տակ առնուեցան հարցաքննիչ դատաւոր՝ Վիլնէվսկիի կողմէ, կուսակցութեան ընտացած մութ գումարներուն առընչութեամբ: Ջուրերու Ընդհ. Ընկերութիւնը 14 միլիոն Ֆր. տուած է 1990-էն 92 ժիֆօ խմբակի Սիքոփար մասնաճիւղին որ սերտ կապեր ունէր կուսակցութեան հետ: Համայնավար կուսակցութիւնը բուռն բողոք կը բարձրացնէ, «ծանրակշիռ դէպք» կ՚որակէ պատահածը ապահովութիւն տալով որ կուսակցութեան հաշիւները մաքուր են եւ «թափանցիկ»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ լրագրողները գործադուլի դիմեցին Հոկտ. 15-ին, 24 ժամուան համար: Կը բողոքեն կառավարութեան այն օրինագիծին դէմ որ կը նախատեսէ 30% զեղչի ջնջումը եկամուտներու յայտարարութեան առեն եւ որու շուրջ վիճաբանում կար նոյն օրը Ազգ. Ժողովին մէջ: Ցոյց մըն ալ կ՚ընէին Ազգ. Ժողովին առջեւ: Բազմաթիւ օրաթերթեր լոյս պիտի չտեսնէին Հոկտ. 16-ին կամ նուազ էջերով պիտի կարենային լոյս տեսնել:

ՁՄՐԱՆ ԺԱՄԸ, այս տարի կը կիրարկուի Հոկտ. 27-ին, (26-էն 27 լուսնալիք գիշերը) փոխանակ, ինչպէս կ՚ըլլար 1976-էն ի վեր Սեպտեմբերի վերջին շաբթը: Այս փոփոխութիւնը եղաւ այս տարի, որպէսզի Եւրոպայի բոլոր երկիրները նոյն օրը ընեն եւ այդ պատճառով բոլորը ուզեցին յարմարիլ Մեծն-Բրիտանիոյ եւ Իրլանտայի, որոնք Հոկտ. 27-ին կը փոխեն: Ֆրանսա կը խորհի որ այս փոփոխութիւնը կը կատարուի վերջին անգամ ըլլալով եւ այլեւս ամռան ժամու հարց պիտի չունենայ: Այս միակողմանի տրամադրութիւնը մեծ աղմուկ հանած է եւ գլխաւոր բողոքողն է Գերմանիա որ ցանկը ներկայացուցած է անպատեհութիւններու, եթէ Ֆրանսա, առանձին, նման որոշում մը գործադրէ: Ամռան ժամու դրութիւնը հաստատուեցաւ 1976-ին, ժխաքարի օրով, քարիւղի տագնապին պատճառաւ:

ՌԵՖԱՀԻ (Բարօրութիւն) համագումարը հանդարտ անցած է, առանց վիճարկումի եւ էրպաքան կուսակցութեան նախագահ վերընտրուած է:

ԹԱՅՎԱՆԻԻ Քիւրտերը կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացումը, Սիւլէյմանիյէհէն նաք: Կուռներ կան էրպիլէն 60 քմ. արեւելք: Պաղտանի կ՚ամբաստանէ Իրանը որ կ՚օժանդակէ Թալապանիի ուժերուն եւ կը ջանայ ամերիկեան կառավարութեան աւելի գործօն օգնութիւնը ձեռք ձգել:

ՊԵԼԺԻԱՑԻՆԵՐԸ բողոքի ցոյց մը ըրին Հոկտ. 14-ին, ի լուր բեկանիչ Ատեանի որոշումին, որ մանկամոլ Տիւթրուի հարցաքննիչ դատաւորին ձեռքէն կ՚առնուէր հարցաքննութեան շարունակութիւնը: Այս վճիռը տրուած էր որովհետեւ դատաւորը մասնակցած էր զոհ աղջնակներուն ծնողքներուն մէկ ճաշին: Այս պատճառ եղած է որ Տիւթրուի փաստաբանը բողոքէ եւ մեղադրէ դատաւորը որ չի կըրնար անկողմնակալ ըլլալ: Պելժերը այս ամբողջին մէջ կը տեսնեն նոր խաղեր, պաշտպանելու համար բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ եւ կը ձաղկեն իշխանութիւններուն միջամտութիւնը արդարադատութեան գործերուն մէջ:

ՔՆԷՍԷԹԸ (Իսրայէլի Խորհրդարան) մերժեց ընդդիմութեան ներկայացուցած բանաձեւը կառավարութեան քաղաքականութեան դէմ խաղաղութեան գործընթացին վերաբերեալ: Բանաձեւին զօրավիգ էին 49 երեսփոխան (աշխատաւորական, համայնավար եւ արաբական աջակայնական ցանկ): Դէմ էին 55 երեսփոխան աջ եւ կրօնական համախմբումին պատկանող:

ՕՍԼՕ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԿԱՏԱՐԵՑ ՖՐԻՏԵՕՖ ՆԱՆՍԷՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄԸ

Հոկտեմբեր 10-ին, Օսլոյի Ժողովրդական Թանգարանին մէջ կատարուեցաւ ծանօթ գիտնական եւ հայասէր Ֆրիտեօֆ Նանսէնի ծննդեան 135-ամեակին նուիրուած ցուցահանդէսին բացումը, որու հանդիսաւոր արարողութեան ներկայ եղաւ եւ Նորվեկիացի ժողովուրդին ողջոյնի ու երախտագիտութեան խօսք ըսաւ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Իր ելոյթին մէջ Հայրապետը խօսեցաւ Նանսէնի՝ գիտութեան ասպարէզին մէջ ներդրած աւանդին եւ հայ ժողովուրդին մատուցած անգնահատելի ծառայութիւններուն մասին՝ մեծ մարդասէրը համարելով Հայութեան յոյսի աղբիւր, արդարութեան քարոզիչ, փրկութեան ապաւէն, հայ դատի ջատագով: Հայ ժողովուրդը սիրով ու երախտագիտութեամբ կը յիշէ իր մեծ բարեկամը եւ կը գնահատէ անոր նուիրումը, գաղափարն ու ձըգտումները, նշեց Հայրապետը: Խօսքի աւարտին Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը թանգարանին նուիրեց Ֆրիտեօֆ Նանսէնի խղանկերկ դիմանկարը եւ «Խորհրդային Հայաստան» օրաթերթի 1925 Յունիսի այն թիւը, ուր յատուկ յօդուած գրուած էր մեծ հայասէրի Հայաստան կատարած այցելութեան առթիւ:

Ցուցահանդէսի պաշտօնական բացման պատիւը վերապահուած էր Գարեգին Ա.ի:

Ցուցահանդէսին ծանօթանալէն յետոյ Հայրապետը Նորվեկիոյ Մշակոյթի նախարար Աաէ Գիէվլանտի ուղեկցութեամբ այցելեց Ֆրիտեօֆ Նանսէնի տունը, որ այժմ դարձած է գիտականին անունը կրող հիմնարկ: Կաթողիկոսը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեց շէնքին բակը գտնուող Նանսէնի շիրիմին առջեւ:

Նոյն օրը առաւօտեան Գարեգին Ա. Կաթողիկոս հանդիպում ունեցաւ Նորվեկիոյ Լուտերական Եկեղեցւոյ պետ Անտրէաս Արֆլոթի եւ թեմակալ առաջնորդ-եպիսկոպոսներու հետ: Հանդիպման ընթացքին Հայրապետը հանգամանօրէն ներկայացուց Հայ Եկեղեցւոյ ներկայ վիճակը, ապա քննարկուեցան երկու եկեղեցիներու յարաբերութիւններուն ու համագործակցութեան առընչուող հարցեր:

ՀՈԿՏ. 18, ԺԱՄԸ 23-ԷՆ ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ ԹԻՒԵՐԸ 8-ԷՆ 10-Ի Կ՚ԱՆՑՆԻՆ

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 18, ժամը 23-էն սկսեալ Ֆրանսայի հեռաձայնի բոլոր թիւերը 8-էն 10-ի կ՚անցնին: Ըստ շրջաններու, ութ թիւերուն առջեւ հարկ է աւելցնել 01 (Իլ տը Ֆրանս), 02, 03, 04 կամ 05 պաւառի պանազան շրջաններու համար: 16-ը բոլորովին կ՚անհետանայ գաւառի համար: Կը բաւէ միայն 10 թիւերը գործածել:

Արտասահման հեռաձայնելու համար 19-ը կը փոխարինուի 00-ով:

Արտասահմանէն Ֆրանսա հեռաձայնելու համար, ինչպէս անցեալին պէտք է ընել 33, ապա՝ 1 (Իլ տը Ֆրանսի համար) եւ թիւը, այսինքն 0-ն պէտք չէ ընել: Օրինակ, «Յառաջ»ի թիւը կը վերածուի 01 – 47 – 70 – 86 – 60-ի, բայց, արտասահմանէն հեռաձայնողը պէտք չէ 0-ն ընէ:

Կանաչ թիւը (ձրի) որ ցարդ կը սկսէր 05-ով կը փոխարինուի 0.800-ով:

11-ը կը փոխարինուի 3611-ով:

Չեն փոխուիր 12-ը (տեղեկութիւններ), 14-ը (Ֆրանս – Թելեքոմի գործակալութիւններ), 15-ը (ՍԱՄԻՒ), 17-ը (ոստիկանութիւն) եւ 18-ը (հրշէջ):

Լաւագոյն է, գոնէ շրջանի մը համար հետեւիլ Թելեքոմի ցրուած թղթիկներուն:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 14 / 15)

ՍԵՒԾՈՎԵԱՆ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՀԱՒԱՔՈՒԻՆ

Հոկտեմբեր 16 – 17-ին Երեւանի մէջ տեղի կ՚ունենայ Սեւծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան 12 անդամ երկիրներու Ներքին նախարարներու եւ 7 դէտերու հանդիպումը նուիրուած՝ կազմակերպուած յանցագործութեան, թմրեցուցիչի վաճառքին, զէնք եւ զինամթերքի արտածման, ապօրինի գաղթականութեան դէմ պայքարի եւ այդ ուղղութեամբ ձեռք առնուելիք միջոցներուն: Այս հաւաքին կը նախորդէր Հոկտ. 15-ին փորձագէտներու ժողովը:

ԴՈՒՄԱՆ ՄՏԱՀՈԳ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿՈՎ

Ռուսաստանի պետական Դուման իր մտահոգութիւնը յայտնած է Հայաստանի նախագահական ընտրութենէն ետք ըստեղծուած կացութեան կապակցութեամբ: Լիագումար նիստին, երեսփոխան Նիկոլա Քոնչարի առաջադրութեամբ, որոշուած է խորհրդարանականներու խումբ մը ղրկել Հայաստան, տեղւոյն վրայ իրազեկ ըլլալու համար տիրող կացութեան:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Հոկտեմբեր 11-ին նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեան ընդունած է Եւրոպայի Խորհուրդի Խորհրդարանական Վեհաժողովի պատուիրակութիւնը, որու մաս կը կազմէին նաեւ Հայաստանի Եւրոպայի Խորհուրդի անդամ դառնալու կապակցութեամբ զեկուցողներ՝ Պ. Ուոլշըր եւ Տիկին Կելտպերկլում – Լանկխուեթ: Զրոյցի ընթացքին քննարկուած են ժողովրդավարութեան եւ ազատ շուկայի տնտեսութեան ստեղծման ուղղութեամբ Հայաստանի կրած ճամբան, հանրային եւ քաղաքական հիմնարկներու ձեւաւորման գործընթացը, նախագահական ընտրութիւններէն եւ Սեպտեմբեր 25-ի դէպքերէն ետք ստեղծուած իրավիճակը: Տեսակցութեան ներկայ եղած են նախագահի գլխաւոր խորհրդական Ժ. Լիպարիտեան, Արտաքին փոխ – Նախարար Վարդան Օսկանեան:

ՄԱՄՈՒԼ

«FINANCIAL TIMES»

(Հոկտեմբեր 11)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Թերթը մեկնելով այն լուրէն որ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի խնդրայարոյց վերընտրութեան օրերուն Միջազգային դրամական հիմնարկը 25 միլիոն տոլարի երկրորդ յատկացում մը վաւերացուցած է Հայաստանի, կանգ կ՚առնէ արձանագրուած տնտեսական յաջողութիւններուն վրայ: Հայաստան 1995-ին 6.9% յաւելում արձանագրած է ներքին արտադրութեան ու այս տարի կը սպասուի որ 5% ըլլայ համեմատութիւնը: Միջազգային դրամական մարզէն դէտեր այս առիթով անդրադարձած են Ազրպէյջանի կիրարկած շրջափակումին պատճառած վնասին ու երկրին դրամահոսքին որ նախկին խորհրդային երկիրներուն միջինէն (20%) ցած է:

Թերթը տեղ կուտայ վարչապետ Հ. Բագրատեանի եւ Կեդր. դրամատան տնօրէն Բ. Ասատրեանի արտայայտութիւններուն որոնք կը խոստովանին թէ ցած է ժողովուրդին կենսամակարդակը: Գրութեան աւարտին լրագրողը կ՚անդրադառնայ վերընտրութենէն ետք ժողովուրդին տնտեսական կացութիւնը բարելաւելու մասին Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի հաւաստումներուն, տեղ տալով միաժամանակ արեւմուտքցի դիւանագէտի մը զարմանքին թէ ի՞նչ բան կը ստիպէր զինքը վերընտրութենէն անմիջապէս ետք ժողովուրդը հանգստացնելու նման արտայայտութիւն ունենալու:

«LIBERATION»

(15 Octobre)

UNE REFORME AGRAIRE FERTILE

Անն Դաստակեան նոր յօդուած մը հրատարակած է այս անգամ քաղաքական բնոյթ չունի այլ՝ տնտեսական: Կ՚ըսէ թէ Հայաստան կրնայ հպարտանալ իր գիւղատնտեսութեան սեփականաշնորհումով: 1991-ին հողային բարեփոխումը կատարուած է առանց խոչընդոտի: Եւ այդ որոշումը թոյլ տուած է Հայաստանի որ վերապրի հակառակ Ազրպէյջանի պարտադրած շրջափակումին:

Լրագրողուհին կը խօսի գիւղացիներու հիւրասիրութեան մասին: Երբեմն կ՚ըսուի թէ հողային բաշխումը լաւ չէ կատարուած, տեսնաջան աշխատանք կը տանին գիւղացիները որոնք երբեմն կը գանգատին աշխատաւորի պակասէն, շատ երիտասարդներ երկրէն հեռացած ըլլալով:

Նկար մը, փոքրիկ քարտէս մը եւ տեղեկութիւններ Հայաստանի մասին կ՚ընկերանան գրութեան:

«LA VIE»

(10/16 Octobre)

ARMENIE : NOSTALGIES ROUGES

Կաթոլիկէ շաբաթաթերթը նոր յօդուած մը հրատարակած է իր թղթակցին՝ Մարիան Տիւպէրթրէի ստորագրութեամբ: Ան մաս կը կազմէր պատուելի Սամուէլ Սահակեանի կազմակերպած այցելութեան (Ապրիլ, 96) եւ այս անգամ շատ աւելի մանրամասն կ՚անդրադառնայ ժողովուրդին կեանքին, դրական եւ մանաւանդ բացասական կողմերուն: Վկայութիւնները շատ են: Կը խօսի երկրաշարժէն վերապրող կնոջ մը մասին, որ

(Շար.ը Կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՊԱՏԿԵՐԸ

Ջանազան առիթներով կը շեշտուի թէ արտաքին յաջող քաղաքականութիւն մը կրցած է վարել Հայաստան անկախութեան առաջին հնգամեակին։ Այս յաջողութեան մեծագոյն չափանիշը հաւանաբար է որ Ղարաբաղի հարցին մէջ ձեռք ձըգուածն է մինչեւ այսօր։ Կը յաջորդէ երկրին կայունութիւնը որ արտաքին աշխարհին համար արդարօրէն վստահելի երաշխիք կը նկատուի։ Բաժին մըն ալ ունին անկասկած աշխարհագրական դիրքի կամ այլ յատկանիշներու առընչուած տուեալները։

Այս շատ ընդհանուրէն զատ քիչ բան ծանօթ է նոյնիսկ այդ քաղաքականութեան մէջ ընդգրկուած շրջաններուն մասին։ Ճիշդ է որ մեծ է թիւը այն երկիրներուն որոնց հետ դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատուած է եւ որոնք դեսպանատուն ու ներկայացուցչական գրասենեակներ բացած են Երեւանի մէջ։ Բայց հետաքրքրական պիտի ըլլար ճանչնալ աշխարհի երկիրներուն շարքը որոնց հետ մեծ կամ փոքր, սերտ կամ տկար յարաբերութիւններ հաստատած է Երեւան։

Այս մասին շատ ընդարձակ պատկեր մը կը պարզէ Արտաքին Նախարար Վահան Փափազեան «Հայաստանի Հանրապետութեան» Սեպտեմբեր 18-ի թիւին մէջ ուր երեք ամբողջ էջ յատկացուած է նիւթին։ Ջանազան շրջաններու նկատառումով ան կը ներկայացնէ հինգ տարուան ընթացքին Երեւանի հաստատած կապերը։

Կը սկսի Միջին Արեւելքէն։ Արաբական երկիրներու հետ — Սուրիա, Եգիպտոս, Լիբանան, Ալժերիա, Մարոք, Օման — միջպետական յարաբերութիւններու հիմ կը ծառայեն պատմական — մշակութային դարաւոր կապեր. կարեւոր գործօն մըն է այդ երկիրներու մէջ հայ համայնքներու գոյութիւնն ալ։ Վ. Փափազեան կ'ըսէ որ սկիզբի շրջանին տարբերելով Սուրիա, Լիբանան եւ Եգիպտոսէն, արաբական որոշ երկիրներ սպասողական կեցուածք ունէին Հայաստանի հանդէպ. անոնց կեցուածքը ղարաբաղեան հակամարտութեամբ եւ անոր կրօնական բնոյթ տալու փորձով պայմանաւորուած էր։ Սակայն, ներկայիս կացութիւնը սրբագրուած է, յատկապէս հաստատուած գինադադարով եւ խաղաղ կարգաւորման հեռանկարով։ Աւելի նոր հաստատուած յարաբերութիւններու հասցէներն են Քուէյթը, Եմէնը, Յորդանանը։

Իսրայէլ կը նկատուի կարեւոր լաւ գործընկեր մը, մանաւանդ թէքնիքի, գիւղատնտեսութեան եւայլն մարզերու իր ունեցած փորձառութեամբ։ Այդ երկրին մէջ բացուած է Հայաստանի պատուակալ հիւպատոսարան։

Միջին — Արեւելքի շրջանին մէջ առնուած են Թուրքիան եւ Իրանը եւս։ Առաջինը 1991 Դեկտեմբերին ճանչցած ըլլալով հանդերձ Հայաստանի անկախութիւնը, ծանօթ է որ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատած չէ։ Ատոր պատճառը նախարարը կը նկատէ «Անգարայի դիրքորոշումը որը առաջ է քաշում նախապայմաններ»։ Ղարաբաղի հարցին լուծումն է այդ նախապայմանը եւ հայեւազրպէյջանական յարաբերութիւններու կարգաւորումը։ Ան կ'աւելցնէ Հայաստանի մօտեցումն ալ. յարաբերութիւնները պէտք է առանց նախապայմանի հաստատուին ու պայմանաւորուած չըլլան այլ պետութիւններու յարաբերութիւններով։ Ըսելէ ետք թէ Հայաստան — Թուրքիա կապերը այսօր անուղղակի բնոյթ կը կրեն, նախարարը դրական երեւոյթ կը նկատէ տնտեսական յարաբերութիւններու աշխուժացումը, զայն նկատելով օժանդակ ազդակ մը դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատումին։

Ինչ կը վերաբերի Իրանի, ծանօթ է անոր կենսական դերը Հայաստանի տնտեսութեան համար։ Ատկէ զատ սերտ են յարաբերութիւնները ուժանիւթի, փոխադրութեան, առողջապահութեան, գիւղատնտեսութեան, առեւտուրի մարզերուն մէջ։ Ատկէ զատ Իրանը կարեւոր է Հայաստանի համար, Հայաստան — Իրան — Թիւրքմէնիստան եռակողմ համագործակցութեան հեռանկարով։ Կարեւոր է մշակոյթի մարզն ալ. 1995 աշնան Երեւանի իրանեան մշակոյթի օրերէն ետք, կը նախատեսուի Թեհրանի մէջ ալ հայկական մշակոյթի օրեր կազմակերպել։

ՀԱՊ-ի երկիրներէն Հայաստանի առաջին գործընկերը Ռուսաստանն է, ռազմական ու այլ մարզերու լայն համագործակցութեամբ։ Կը հետեւի Ուկրանիան ուրկէ մեծ ակնկալութիւններ կան։ Նախագահ Կուչմայի Մայիսին Երեւան այցին ընթացքին ստորագրուած է բարեկամութեան եւ համագործակցութեան պայմանագիրը։ Կարեւոր տեղ կը գրաւէ առեւտրատնտեսական մարզն ալ։

Զարգացող քաղաքական յարաբերութիւններ կան Բելառուսիոյ եւ Մոլդովայի հետ, նոյնն է պարագան Թիւրքմէնիստանի որուն հետ շատ մը բնագաւառներու մասին շուրջ 40 համաձայնագիր ստորագրուած է։

ՀԱՊ-ի երկիրներուն բաժինին մէջ անջատ տեղ կը գրաւէ Վրաստանը։ Իրանէն ետք ան կը մարմնաւորէ շրջափակուած Հայաստանին աշխարհին բացուելու դուռը։ Դժբախտաբար, աբխազական խնդիրներու պատճառով այդ դուռը չի գործեր ու Հայաստան դժուարին կացութեան մատնուած է։ Ներկայիս բեռներու փոխադրութեան համար կը գործածուին վրացական նաւահանգիստները։ Այդ կապը զարգացնելու հեռանկարով բանակցութիւններ ալ կը տարուին, որպէսզի կարելի ըլլայ Վրաստանի վրայով փոխադրական գործակցութիւն հաստատել Ուկրանիոյ, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ հետ։

Հայաստան — Վրաստան կապերը բարեկամական են ու Հայաստան կը ձգտի «բարեկամութեան տիպար»ի վերածել զանոնք։ Մշակութային փոխ — յարաբերութիւններն ալ կը շարունակուին աւանդական «եղբայրական» բնոյթով։

Ամփոփեց
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Veraganknelov hayeren tarerə, duk žotovrtin angraget kdarćnek

ՏԻԳՐԱՆ ՄՈՍԻՆԵԱՆ

Մի քանի տարի առաջ սկսուած խօսակցութիւնները ուղղագրութեան շուրջը չեն դադարում, բայց հայերէնի ուղղագրութեան գոյութիւն ունեցող եւ շարունակաբար աճող վէհը չի փակւում, իսկ ժողովուրդն էլ մինչեւ այժմ այդպէս էլ չգիտի, թէ խօսքն ինչի մասին է ընդհանրապէս։

Ի՞նչ է ուղղագրութիւնը, կամայականութեան ոլո՞րտ։ Եթէ այո, ապա մեր ողջ խօսակցութիւնը եւ ուղղագրութիւն բառն իսկ աւելորդ են դառնում, քանի որ այդ դէպքում բաւական կը լինի իմանալ միայն տառերը եւ ուզած ձեւով գրել բառերը։ Միայն թէ այս դէպքում «մի քիչ» կը տուժեն այն մարդիկ, որոնց քիմքին համապատասխան տառեր չեն լինի եւ մէկ էլ «ընդամէնը» մէկս միւսի գրածը չի հասկանայ։ Չէ՞ որ եթէ չլինի միասնական ու պարտադիր գրելաձեւ, մէկը կը գրի ախշար, միւսը՝ աշխար, սենիակ կամ սենեակ, լուալ կամ վլալ, խորուրթ կամ խորհուրդ, բաղ կամ փաթ եւ այլն։ Այս գրելաձեւը՝ մի հնչիւնին մի տառ ժամանակի (ժամանակաշրջանի) ցանկացած կտրուածքում, ճիշդ եւ միակ միջոցն է որոշակի մարդու կամ մարդկանց խմբի խօսուածքն ու հայոց գեղեցիկ բարբառները ներկայացնելու համար, եւ այդ դէպքում մեր այբուբենին նոյնիսկ օգնութեան են գալիս ա, ու, գ, ք եւ այլ տառերը, որպէսզի յստակօրէն ցոյց տրուի իւրաքանչիւր հնչիւն։ Սակայն հիասքանչ մեր բարբառներով լինելով շատ հարուստ գրաւոր կերպով հաղորդակցման համար մեզ կենսականօրէն անհրաժեշտ է ունենալ մէկ միասնական ուղղագրութիւն, որը 1600 տարի առաջ նոյնպէս ստեղծելով «գրիր այնպէս, ինչպէս արտասանում ես, արտասանիր այնպէս, ինչպէս գրում ես» պարզ ու տրամաբանական սկզբունքով, այսօր մեր առջեւ է կանգնած այդ սկզբունքից շեղուած։ Ինչո՞ւ։

Թող մեզանից իւրաքանչիւրն իրեն պատկերացնի Մեսրոպ Մաշտոցի դերում։ Անսանք տրամաբանութեանը։ Հնարաւո՞ր է արդեօք, որ այսօրուայ մարդը, չունենալով անցեալից ժառանգութիւն ստացած որեւէ բառի գրելաձեւ, յօրինի դ-թ-ի, գ-ք-ի, ջ-չ-ի եւ այլ ու այլ կարգի ուղղագրութիւն կոչուած բաներ։ Ցանուն ինչի՞ եւ ո՞ւմ մտքով կ'անցնի ստեղծել Է եւ Ե տառերը, երբ կարելի կը լինի բաւարարուել դրանցից մէկով, ասենք Է-ով եւ գրել այսպէս՝ էակ, էջ, էրէկո, Յէրէվան։ Ի՞նչը պիտի ստիպի տառ ստեղծող սանահինցուն ասել վարթ, փոտ, բայց գրել վարդ, հոտ, կամ երեւանցուն՝ ասել ճանապար, դէխց, բայց գրել ճանապարհ, դեղձ, կամ թէ գիւմրեցուն՝ ասել Լէննագան, գձել եւ գրել Լենինական, գծել։ «Պարապութիւնից» չէ որ Մաշտոցն ու իր ժամանակակիցները «բան ու գործ» թողած մեզ են աւանդել դ-թ-ի, գ-ք-ի ուղղագրութիւնը եւ մեզ համար «ստեղծել» ուսման բարդութիւններ։ Ոչ, պարզապէս այն ժամանակ Ե-ն եւ Է-ն տարբեր կերպ են արտասանուել։ Մարդ են ասել, մարդ են գրել, ասել են տղայ, գրել տղայ, ասել են աղջիկ, գրել աղջիկ, ճիշդ այնպէս, ինչպէս կ'անէր մեզանից իւրաքանչիւրը (եւ ինչպէս այսօր անում է ուղղագրութիւն չիմացողը)։

Մաշտոցի կատարած աշխատանքը սարսափելի դժուար է եղել։ Հայերէնը նա իմացել է կատարեալ եւ ուսումնասիրելով հայերէնի հնչիւնային համակարգը, տառեր է ստեղծել այն «ոսկէ» հնչիւնների համար, որոնք ունենալով իրենց բարբառային, խօսուածքային նրբերանգները, օգտագործւում էին թէկուզ ոչ միեւնոյն, բայց մեծամասնութեան կողմից։

Սակայն ո՛չ Մաշտոցը, եւ ոչ էլ տառ ստեղծողներից եւ ո՛չ մէկը չէր կարողանայ ասել, թէ բառերի արտասանութիւնը քանիսի համար եւ որքան կը մնար նոյնը։ Հնարաւոր է նոյնիսկ, որ հէնց տառ ստեղծողի կեանքի ընթացքում բառերի արտասանութիւնը փոխուէր, ինչպէս դա տեղի ունեցաւ վերջին տասնամեակներում, երբ, այո՛, ուղղագրութեան փոփոխութեան հետեւանքով եւ համատարած ռուսականացման պայմաններում որոշ «գրագէտներ» սկսեցին ասել մածյան, Նալբանձյան, Կառապէտյան, Առուձյուն։ Եւ ով գիտի, թէ վաղը ինչ կ'ասեն։ Այսինքն՝ կարող է հէնց տառաստեղծի կեանքի ժամանակ էլ յառաջանայ ասենք թէ տ-ծի կամ դ-ձի ուղղագրութիւնը, որից խուսափելու համար, եթէ գրելաձեւը համապատասխանեցնենք արտասանութեանը (այլ կերպ ասած «բարեփոխենք»), ապա համապատասխանեցումից որոշ ժամանակ անց ոչ միայն նորից կը կանգնենք նոյն խնդրի առջեւ, քանզի լեզուն ապրում է, այլեւ դրա հետեւողական կրկնութիւնից անընդհատ կը դառնենք հէնց նոր տառերի գիւտ արած ազգի վիճակում եւ մեր ողջ ժամանակը կ'անցկացնենք բառերի գրելաձեւի որոնումների մէջ։ Եւ եթէ ամէն մէկը գրի միայն իր ականջին եւ լեզուին համապատասխան (փաստօրէն միայն իր համար), եւ եթէ աւելացնենք, որ լեզուական արատ ունեցողները (հազար ներողութիւն) կարող է ցանկութիւն յայտնեն գրելու իրենց արտասանութեանը համապատասխան (մարդու իրաւունք է, չէ՞), էլ մեր ինչին պէտք կը լինի գրելը։ Այդ խառնաշփոթում մեզ նոյնիսկ տառ էլ պէտք չկայ... Բանաւոր խօսքը կենդանի լեզու է եւ գտնւում է շարժուն վիճակում։ Գրաւոր լեզուն, ամենամեծ ցանկութեան դէպքում իսկ, չի կարող փոփոխուել բանաւորի արագութեամբ, չի կարող արձագանգել բանաւորի ամէն մի շարժմանը եւ, ի վերջոյ, ուզենք, թէ չուզենք, առաջանալու է խզում գրաւորի եւ բանաւորի միջեւ։ Այդ պարագայում մեր խնդիրն է դառնում չխճողել, յստակ եւ միասնական պահել գրելաձեւը, որ իրար հասկանանք։ Ցառաջանում է ուղղագրութիւն, գրելաձեւը չփոխելու, նախնականը աւանդականօրէն պահելու եւ դրան գիտականօրէն վերաբերուելու սկըզբունք։ Ահա թէ ինչու է, որ մէկս ասելով ջուր, միւսս՝ չուր, մէկը՝ բադ, միւսը՝ փաթ, մէկը՝ քթալ, միւսը՝ գդալ, մէկը՝ ճանջ, միւսը՝ ճանճ, մէկը՝ կնձիտ, միւսը՝ կնճիտ եւ այլն, գրաւոր միշտ նոյնն են դառնում եւ գրում ջուր, բադ, գդալ, ճանճ, կնճիթ։ Արդէն տեսանք, թէ ինչի է յանգեցնում նման սկզբունք չունենալը, դրանից հրաժարուելը։ Իսկ եթէ պիտի հետեւենք այդ սկզբունքին, ապա 1922 թուին էլ ինչո՞ւ, ինչո՞ւ այլանդակեցինք 1500-ամեայ հարուստ գրականութեամբ հաստատուած ու մեզ աւանդուած ուղղագրութիւնը։

Մինչեւ 1922 թ. գրաբարի ու գրական աշխարհաբարի ուղղագրութիւնը նոյնն էր, թէեւ քերականութեամբ նրանք տարբեր էին։ 1922 թ. ԽՍՀՄ-ում գործող արեւելահայերէնի ուղղագրութիւնը զոհ գնաց քաղաքական խաղերին եւ այլանդակուեց։ Արտասահմանում գործող արեւելահայերէնը (Պարսկաստան) ու արեւմտահայերէնը կուլ չգնացին այդ նենգախաղին եւ պահպանեցին մեր բազմադարեան ուղղագրութիւնը։ Այդ ժամանակ՝ 1921 թ. Հայաստանի Լուսժողկոմ Աշոտ Յովհաննիսեանը յայտարարում է. «Լուսաւորական նպատակի եւ կիրարկման միջոցների տեսակէտից ուղղագրութեան հարցը քաղաքական հարց է եւ հայ լեզուի ուղղագրութեան ռեֆորմի խնդիրը Հայաստանի յեղափոխական իշխանութեան հերթական խնդիրներից մէկն է» (Ս. Գիւլբուդաղեան «Հայերէնի ուղղագրութեան պատմութիւն», էջ 324)։

Այդ «խնդիրը» բոլշեւիկները լուծեցին 1922 թ. Մարտի 4-ին։

Լուծման բանաձեւը տուեց Մանուկ Աբեղեանը, իսկ այդ բանաձեւի կիրառման խնդիրը լուծեց այն ժամանակուայ Լուսժողկոմ Պօղոս Մակինցեանը։

Խնդրի լուծման հետեւանքով Հայոց այբուբենից վտարուեցին է, ւ, օ տառերը (ւ-ը մնաց լոկ որպէս ու «տառի» բաղադրիչ), կատարուեցին բազմաթիւ ձեւախեղումներ, փոխուեց շատ տառերի գրելաձեւը, բայց պահպանուեցին դ—թ-ի, ձ—ց-ի, ջ—չ-ի, համր յ-ի ուղղագրութիւնները, ինչպէս նաեւ այդ ձեւախեղումներից սայթաքած որոշ մնացուկներ։

Դա սկիզբն էր այն «Մեծ» գործի, որով Մակինցեանը՝ ոգեւորուած Մառի խօսքերով, թէ պէտք էր աւելի արմատապէս կատարել ռեֆորմը այն ուղղութեամբ, որ բոլոր կովկասեան ազգերը միանային մի այբուբենի հիման վրայ, պատրաստւում էր մեր այբուբենի փոխարէն անցկացնելու լատինատառ այբուբենը։ Սակայն բոլշեւիկների այդ զառանցանքը բարեբախտաբար չիրականացաւ (թէպէտ դրա սպառնալիքը այսօր էլ չի վերացել, բայց դա ուրիշ խօսակցութեան նիւթ է)։

Հետաքրքիր է, որ այսօր շատերն այդ «բարեփոխմանը» գիտական անհրաժեշտութեան հնչեղութիւն են տալիս։ 1941 թ., սակայն, ինչպէս եւ 1922 թ., չմտածելով ժողովրդին անգրագէտ դարձնելու մասին, տերմինաբանական կոմիտէի որոշմամբ, «գիտականօրէն հիմնաւորուած», մասամբ վերականգնուեցին է եւ օ տառերը, ժողովրդին պարտադրուեց երկրորդ «բարեփոխուած» ուղղագրութիւնը, բայց ըստ էութեան ամէն ինչ գրեթէ նոյնը մնաց։

Այժմ, ի՞նչ են ուզում այսպէս կոչուած նոր եւ հին ուղղագրութիւնների կողմնակիցները։ Աւանդականի (հնի) կողմնակիցները ցանկանում են շտկել 1922 թ. թոյլ տուած պատմական սխալը եւ բազմադարեան հայերէնի համար ժամանակի եւ տարածութեան մէջ հաստատել մէկ միասնական ուղղագրութիւն, այն է՝ աւանդական (դասական) ուղղագրութիւնը։ Նորի կողմնակիցները լաւագոյն դէպքում ջանում են համոզել արտասահմանի հայութեանը, որպէսզի նրանք եւս կրկնեն խորհրդահայութեան կատարած սխալը։ Եւ հիմնականում շահարկւում է ամբոխավարական այն կարգախօսը, թէ անցնելով դասական ուղղագրութեանը, ժողովրդին անգրագէտ կը դարձնենք եւ ինչ պիտի անենք այս 70 տարուայ ընթացքում տպագրուած գրքերը։ Գրքերի ճակատագրով մտահոգուող մարդկանց յիշեցնելով մեր 1500-ամեայ հարուստ գրականութիւնը՝ ասենք, որ գրքերը, եթէ արժէք ունեն, ե՛ւ կը կարդացուեն, ե՛ւ կը վերահրատարակուեն; Ինչ մնում է անգրագիտութեանը, ապա դա լուրջ եւ անկեղծ չէ։ Անկեղծ չէ, որովհետեւ այսօր էլ չենք փայլում գրագիտութեամբ, եւ այդ մարդիկ ոչինչ չեն անում դա շտկելու ուղղութեամբ։ Աւելին, նրանց մեծ մասը սկզբունքօրէն (նոյնիսկ այսօր) ոչ միայն դէմ չէ ոչ հայկական դպրոցին, այլեւ անամօթաբար եւ յիմար հպարտութեամբ իր զաւակներին է կրթել այդ ուծանոցներում։ Իսկ լուրջ չէ, որովհետեւ, այ-

նուամենայնիւ, ունենք գիտելիք ունեցող մասնագէտներ, որոնք անշուշտ կը կարողանան արագ եւ որակեալ վերականգնել երբեմնի եղածը (նաեւ գոյութիւն ունեցողը), ինչպէս աբեղեանները, յովհաննիսեանները ու մալխասեանները կարողացան արագ տարածել ամենեւին չեղածը:

Իսկ եթէ Պօղոս Մակինցեանին յաջողուէր հանել գործածութիւնից մեսրոպեան տառերը եւ «գիտականօրէն հիմնաւորուած» ներմուծել լատինատառ այբուբենը (որը յետագայում, դարձեալ առանց հաշուի առնելու անգրագիտութեան գործօնը, «գիտականօրէն հիմնաւորուած» էլի կը փոխուէր դառնալով ռուսատառ, ինչպէս ԽՍՀՄ բոլոր ժողովուրդներինը՝ Յեղնից, Վրացիներից, Լիտուացիներից, Լատուիացիներից ու Էստոնացիներից բացի), արդեօք կը կարողանայի՞նք այսօր վերականգնել մեր հայկական, մեսրոպեան, անկրկնելի գեղեցիկ տառերը: Արդեօք չէի՞նք հանդիպի աւելի կատաղի դիմադրութեան է՛լ աւելի ազդեցիկ ու «գիտական» փաստարկներով:

Ակնյայտ է, որ լեզուն պէտք է ունենայ մէկ միասնական ուղղագրութիւն: Եւ կարծել, որ չունենալով իրաւական ազդեցութիւն արտասահմանի Հայութեան նըկատմամբ, կը կարողանանք պարտադրել այնտեղի ուղղագրութիւնը, անմտութիւն է: Առաւել եւս չենք կարող դա պարտադրել անցեալի մեր ժառանգութեանը: Միայն դատապարտելով 1922 թ. ուղղագրական «բարեփոխումը»՝ հրաժարուելով «նոր» ուղղագրութիւնից, վերականգնելով աւանդական (դասական) ուղղագրութիւնը՝ կը կարողանանք տէրը լինել անցեալի մեր ժառանգութեանը եւ արգելք տիրող խրաւունքով Թոյլ չտալ արտասահմանի հայերէնի ոչ բնական զարգացումը: Միայն այսպէս մենք կը կարողանանք արեւելահայերէնի եւ արեւմտահայերէնի համար սահմանել բաղաձայնների միասնական գրութիւն՝ տառադարձութեան արեւելահայերէնի սկըզբունքով, հիմնականում որի բացակայութեամբ էլ արեւմտահայերէնը ընկել է ոչ բնական զարգացման փուլ: Միայն այսպէս մենք կը կարողանանք միասնականացնել մեր գրելաձեւը եւ ունենալ իրօք գիտական, զօրեղ լեզու մէկ միասնական ուղղագրութեամբ:

Տ. Մ.

Յ. Գ. – Յետադարձ հայեացք գցելով համաշխարհային պատմութեան մէջ լեզուական եւ մշակութային կեանքին բախէն ընկնող պահերին ու իրադարձութիւններին, կարող ենք վստահօրէն ասել, որ գոյութիւն չունի այնպիսի ժամանակաշրջան, որ կարելի լինէր լեզուին եւ մշակոյթին վերաբերուող հարցերում ասել՝ «Հիմա դրա ժամանակը չէ»: Հայերը իրենց գրերը ստեղծել են «դժուար» ժամանակներում: Ստեղծել, պահել, կատարել ու մեզ ժառանգութիւն են Թողել նոյնպէս «դժուար» ժամանակներում: «Դժուար» 1920-ական եւ 1941 Թուականներին կատարուեցին ուղղագրական բարեփոխում կոչուածները: Վերջապէս այս «դժուար» ժամանակներում անգլերէնը «ժամանակ գտնելով» հեղեղի պէս լցւում է Հայաստան՝ սպառնալով սրբել հայերէնը: Իսկ հայերէնի ժամանակը չկա՞յ: Զառաջնորդուենք պահի ազդեցութեամբ, չապրենք միայն մի օրով: Սիրենք եւ տէրը լինենք մեր հնկայական ժառանգութեանը եւ գիտակցենք, որ նոյնպիսի պարտք էլ մենք ունենք սերունդների առջեւ:

«Ազգ», Հոկտ. 1

ԽՄԲ. -- Ուղղագրական ճիւղին մէջ անձնական ամենանեղ մտահոգութեամբ յետադիմութեան ու սխալին ջատագով հայաստանցի «մտաւորականութեան» մէջ մեծապէս ուրախալի են այս ախտէն զերծ ձայները. ափսոսալի է որ շատ հազուադէպ են անոնք: Տիգրան Մոսինեանի վրէժական ու տեղ տեղ սրամիտ ալաքներով գրաւուած վերոյիշեալ էջը մէկն է անոնցմէ: Հարցը հոն է որ այս ուղղութեամբ գրուածը յետադիմականներու բանակը անոր հեղինակին դէմ լարելէ ուրիշ բանի կը ծառայէ՞ հոն: Ինչ կը վերաբերի արեւմտահայերէնի «ոչ բնական զարգացման փուլ»ին, լաւ պիտի ըլլար բացատրել այդ միտքը որպէսզի մենք ալ գիտնայինք թէ ո՛ւր է մեր շեղումը: Մնացեալը՝ «տիրող իրաւունքով Թոյլ չտալ» այս կամ այն «արտասահմանի հայերէն»ին, աւելորդ փութկոտութիւն մըն է ընդամէնը. թոյլ տալու -- չտալու հարց մը տընօրինելու համար անհրաժեշտ է նախ հասկցնել հայաստանցի յետադիմականներուն թէ նիւթը շատ աւելի կարեւոր ու վեր է իրենց մեծ մասով պարագայական ու ատով ալ մոռցուելու դատապարտուած վաստակէն. ապա 1500-ամեայ ժառանգութեան մը առանց պետութեան տէր կանգնողներու հարկը մատուցանելու արիութիւնը ունենալ: Ատկէ ետք միայն խնդրոյ առարկայ կրնայ ըլլալ --եթէ իսկապէս անհրաժեշտութիւնը փաստուի ատոր-- տիրութեան, հրահանգիչի դիրքի մը վիճարկումը որուն համար պետութեան մը գրաւարկը չի կրնար մեծ բան արժել. պարզապէս այն պատճառով որ պետութեան մը յօժարութեամբ խաթարուեցաւ ուղղագրութիւնը եւ կրկին պետութեան մը ներկայութեան կը շարունակուի խաթարումին անվրդով ընկալումը: Այսքանը՝ առանց խօսելու հայերէնի ուղղագրութենէն մնացած այլանդակութիւնը Սփիւռքին եւս պարտադրելու անպատասխանատու եւ ամբարտաւան պարբերական կոչերու մասին...:

ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ Նոյեմբեր 30-ի բացառիկ համերգը Փարիզի Օփերա – Քոմիքի սըրահին մէջ, ձօնուած է երաժիշտ Կարպիս Ափրիկեանի 70-ամեակին:

Այս հանդիսաւոր մեծարանքին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբի կողքին՝ Le Chœur français d'Oratorio-ի կազմը, Դպրոցասէր վարժարանի աշակերտներու երգչախումբը Հայկ Սարգիսեանի ղեկավարութեամբ, մեներգողներ՝ Ֆաբիէն Շանոյեան, Սոնիա Նիկողոսեան, Ֆիլիփ Ֆուրգատ, Պաղտասար Օհանեան, եւ «Bell'arte» սէնֆոնիք նուագախումբը, ընդհանուր ղեկավարութեամբ Կարպիս Ափրիկեանի:

Յայտագիրը կը բաղկանայ Կարպիս Ափրիկեանի վերջին ստեղծագործութիւններէն՝ «Սասունցի Դաւիթի ծնունդը» օրաթօրիոյի եւ Բարսեղ Կանաչեանի «Նանօր»ի կատարումներէ. այս վերջինը Կարպիս Ափրիկեանի նոր նուագագրութեամբ յօրինուած ի յիշատակ Կանաչեանի ծննդեան 110-րդ տարեդարձին:

Այս առթիւ, Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը կը յայտնէ իր խոր երախտագիտութիւնը երաժիշտ – ղեկավար Կարպիս Ափրիկեանի որ 43 երկար տարիներու անխոնջ նուիրումով երգչախումբին եռանդով վառ պահեց, զարգացուց եւ լայնօրէն ծանօթացուց հայ երգն ու երաժշտութիւնը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Հոկտ. 8

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳՈԹԻՆԻԿՈՅ (Յունաստան) Զաւարեան կեդրոնին մարզադաշտին մէջ, Հոկտեմբեր 4-ին, քաղաքական հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է «Հայաստանի մէջ ժողովրդավարութեան ոտնակոխման դէմ»: Խօսք առած են Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի անդամ՝ Մկրտիչ Մկրտիչեան, Օննիկ Օննիկեան: Բացումը կատարած է Յունաստանի Հ. Յ. Դ. պատասխանատու մարմնին կողմէ Յարութիւն Միխիկեան: Ազգային վարչութեան կողմէ խօսք առնելով Օ. Օննիկեան անդրադառնալով Սեպտեմբեր 22-ի վաղորդայնին Հայաստան ստեղծուած կացութեան, ըսած է թէ մենատիրութիւնը հաստատուած է երկրէն ներս, վիրաւորելով յաչս օտարներուն՝ մեր հայրենիքին արժանապատուութիւնը: Մկրտիչ Մկրտիչեան ալ հակիրճ կերպով խօսելէ ետք Հայաստանի վերջին օրերու յաջորդական դէպքերուն մասին եզրակացուցած է՝ «մեր մէջ համոզում է, թէ Հայաստանի վերջին դէպքերը աւելի՛ եւս պիտի բարձրացնեն հայրենաբնակ հայութեան ընկերային-քաղաքական գիտակցութիւնը: Մենք այս պայքարող, բողոքող, իր իրաւունքները պաշտպանելու համար աշխատանք տանող ժողովուրդին կողքին ենք»:

ՍԱՄԱԹԻՈՅ (Պոլիս) Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութիւնը եւ մատաղօրհնութիւնը նշուած են Սեպտեմբեր 29-ին խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ: Արարողութեան եւ Սիրոյ սեղանին նախագահած է Գարեգին Պատրիարք: Պատարագած եւ քարոզած է Մեսրոպ Արք.: Ներկայ եղած է նաեւ Ռումանիոյ եւ Բուլկարիոյ Հայոց առաջնորդը՝ Տիրայր Արք. Մարտիկեան որ շրջանէ մը ի վեր կը խընամուէր Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը և քանի մը օր ետք կը վերադառնար իր Թեմը: Աննախընթաց բազմութիւն մը մասնակցած է Սիրոյ սեղանին որ կը տրուէր Եկեղեցւոյ կից «Աճառեան» սրահին մէջ: Ողջոյնի խօսքը արտասանած է կարգադիր յանձնախումբի ատենապետը՝ Մելքոն Գարաքօսէ: Օրուան խօսնակը՝ Պ. Նալպանտ յիշեցուցած է հին օրերը փառաւորելով հայ վարժարաններն ու համայնական կեանքը: Պատրիարքին մեկնումէն ետք, խանդավառ ելոյթ մը ունեցած է Տիրայր Արք., գովքը հիւսելով Սամաթիացիներուն: Փակման խօսքը արտասանած է Մեսրոպ Արքեպիսկոպոսը:

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայոց Նոր Բուրաստան գերեզմանատունը, Սեպտեմբեր 27-ին, յարգանքի արարողութիւն մը տեղի ունեցած է իսլամական յեղափոխութեան եւ ուԹամեայ (Իրաքի հետ) պատերազմի ընթացքին զոհ գացած հայ երիտասարդներու շիրիմներուն: Կրօնական արարողութենէն յետոյ, խօսք առած են երեսփոխան՝ Վարդան Վարդանեան, Թեմական Խորհուրդի կողմէ՝ Վարուժան Առաքելեան: Ամբողջ տեւողութեան նահատակներու շիրիմներուն բաժնին մէջ պատուոյ պահակ կեցած են Հայ Մշակութային Սիփան Միութեան մանկա – պատանեկան բաժանմունքի սկաուտները:

ԹԵՀՐԱՆԻ Չէյթուն քաղաքամասի «Սուքիեան» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 19, 20, 26, 27-ին տեղի ունեցած են Հայ Մշակութային «Նայիրի» Միութեան «Նաբեկ» մանկական Թատերախումբի ներկայացումները, «Տատիկի հէքեաթները» ընդհանուր խորագրին տակ:

ԾՊԻՏ

Սկզբում ենթադրւում էր, որ իւրաքանչիւր կոմունիստ պէտք է լինի խելօք, ազնիւ եւ, բնականաբար, կուսակցական: Սակայն պարզուեց, որ խելքն ու կուսակցականութիւնը անհամատեղելի են ազնուութեան հետ, խելքն ու ազնուութիւնը՝ կուսակցականութեան հետ, իսկ ազնուութիւնն ու կուսակցականութիւնը՝ խելքի հետ:

-- Ո՞վ է կոմունիստը:

-- Ով կարդում է մարքսիզմ--լենինիզմի դասականներին:

-- Ո՞վ է հակակոմունիստը:

-- Ով հասկանում է մարքսիզմ--լենինիզմի դասականներին:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Կինը յանկարծ տղան՝ զոր գրկած էր՝ իր երկանը գլխակին վրայ կը ձգէ ու կը սկսի փախչիլ: Ոստիկաններէն մին կ'առնէ տղեկը ու կնոջ ետեւէն հասնելով անոր գիրկը կու տայ: Մայրը ետ կը դառնայ ու նորէն տղան կը նետէ դիակին վըրայ ու այս անգամ աւելի արագ կը սկսի վազել: Ոստիկանը կը ստիպուի տղան առնել ու կնոջ ետեւէն իյնալ, որ արդէն բաւական հեռացած է: Տղան իր պզտիկ Թեւերովը կը պլլուի ոստիկանին գլխուն ու անոր ֆէսը վար կը ձգէ: Ոստիկանը կը ծռի, ֆէսը կ'առնէ ու նորէն կ'արշաւէ, մէկ ձեռքով տղան գրկած ու միւսովը ֆէսը բռնած, մինչ կինը վազելով հանդերձ կը շարունակէ իր լացն ու կոծը, ատեն ատեն գոչելով.

-- Մարի՛կ, Քրիստո՛ս...:

Ողորմ ու ահաւոր բան մըն է ասիկա: «Միտոն»ի մէջ գտնուողները սրտի անձկութեամբ կը դիտէին այդ սրտաճմլիկ տեսարանը:

Թէեւ ժամերէ ի վեր վարժուած էինք ամէնէն զարհուրելի խրողութիւններուն, որոնք մեր աչքերուն տակ տեղի կ'ունենային՝ այսուհանդերձ զաւառացի այդ խե՛ղճ կնոջ աղաղակները երկար ատեն Թնդացին մեր ականջներուն մէջ:

Արեւը ծագած է հիմա ու նորէն կը լսուին հրացանի ձայները:

«Միտոն» նոյն օրը ճամբայ պիտի ելլէ ու պէտք է հարկ եղած պարէնը հայթայթել: Մատակարարը եւ նաւապետը ցամաք կ'ելլեն երկու նաւաստիներու հետ, որոնք ըէվոլվէրներ բռնած են ձեռքերնին: Անձկութեամբ կը սպասենք իրենց վերադարձին՝ որոշ լուրեր առնելու համար ու կը շարունակենք նաւին կամրջակէն դիտել դուրսը:

Ամբողջ քաղաքը տօնական օրի մը կերպարանքը առած է կարծես: Օտար տէրութիւններու դրօշակներ կը ծածանին շատ մը շէնքերու վրայ, ծովին երեսը ծածկուած է անհամար նաւակներով ու շոգեմակոյկներով, որոնք կ'երթան կու գան, դեսպաններու պահակ շոգենաւերը, որոնք առտուան դէմ եկած էին, շարուած են Թոփհանէի դիմաց: Տուներու բոլոր վերնայարկերը լեցուն են կիներով եւ էրիկմարդերով: Քարափին վրայէն կ'անցնին կը դառնան հեծեալ բարձրաստիճան զինուորականներ:

Եթէ դիակները չըլլային մեր աչքին առջեւ, պիտի կարծէինք թէ Թագաւոր մը այցելութեան եկած է Սուլթանին, այնչափ Օգոստոս 15-ի Հինգշաբթին կը նըմանէր Գերմանիոյ կայսեր Պոլիս հասած օրին:

Մատակարարը կը վերադառնայ շոգենաւ յոյն մասլահաթի մը հետ ու սոսկալի լուրեր կը բերէ մեզի:

Պոլսոյ մաքսատան ամբողջ հայ բեռնակիրները, երեք հարիւր հոգի, ջարդըւեր են գիշերը:

Խասգիւղ՝ բոլոր Հայերու տուները կոխեր ու էրիկ մարդիկը սուրէ անցուցեր են:

Ղալաթիոյ բոլոր Հայերու խանութներն ու վաճառատուները Թալլեր ու պահապանները սպաններ են:

-- Նոյնիսկ դռները ու պատուհանները քակեր տարեր են, կ'ըսէ մատակարարը խնդալով:

-- Գոնէ հիմա հանդարտութիւնը տիրա՞ծ է, կը հարցնենք:

-- Ի՞նչ կ'ըսէք, կը պատասխանէ, երթուդարձիս միջոցին տասնէ աւելի մարդ մեռցուցին անցած փողոցներէս:

Այս խօսակցութեան միջոցին, դուրսը, քարափներուն վրայ, խրարանցում մը տեղի կ'ունենայ: Ոստիկանները խումբ մը Թուրքերու հետ կու գան այն փողոցը, ուր չորս Հայերու դիակները կեցած են: Աճապարանքով կը վերցնեն զանոնք ու անյայտ կ'ընեն կողմնակի փողոցներէն մէկուն մէջ, յետոյ սայլակ մը բարակ աւազ կը բերեն, այն աւազէն զոր փողոցները կը ցանէին Ապտիւլ Համիտի Պոլիս անցած օրը, եւ անով կը ծածկեն արիւնի արատները, որոնք առջի օրուընէ ի վեր գետնին վրայ կը տեսնուէին:

Այս գործողութիւնը աւարտելէ ետքը, չորս մարդ սպաննուած Հայերու արախճիները, զորս առաջուց առած էին, գըլուխնին կ'անցընեն ու խանին սանդուխէն վեր ելլելով՝ կ'անցնին պատուհաններուն առջեւ, որոնց փեղկերը կը բանան ու հոն կը նստին հանդարտիկ:

Նախ չենք հասկնար թէ ի՞նչ է այդ ներկայացումի մը պատրաստութեան պատճառը: Քիչ մը ետքը կը լուսաբանուինք երբ դեսպանատուներու երկու Թարգման իրենց խաւասներով կու գան Թոփհանէի կողմէն ու իբր թէ քննութիւն մը կը կատարեն: Իրենց կ'ընկերանայ Թուրք մը՝ մաքուր հագուած, ոստիկանութեան կողմէ բարձրաստիճան պաշտօնեայ մը ըլլալ կը Թուի: Թարգմանները պահ մը կանգ կ'առնեն փողոցին բերանը ու կը դիտեն կեղծ Հայերը, որոնք պատուհաններուն առջեւ սիկառէթ կը ծըխեն, ու կ'անցնին կ'երթան:

(Շար. 20)

(Շար. Ա. էջէն)

կորսնցուցած է իր ամուսինը, ինքն ալ՝ երկու սրունքները ու տարիներու երկայնքին գէշ – աղէկ մեծցուցած է իր երեք զաւակները, «Ուզեցի մեռնիլ, կ'ըսէ, վատթարագոյնը մեր ետին է: Ճիշդ է ընտանիքիս համար: Ճիշդ է նաեւ բոլոր Հայերուն համար: Համոզուած եմ: Երկիրս պիտի վերածնի, ինծի պէս»:

Լրագրողուհին կը նկարագրէ թշուառութիւնը, որու դէմ յանդիման գտնուեցաւ Հայաստան ինչպէս բոլոր խորհրդային նախկին հանրապետութիւնները Միութեան քայքայումէն ետք, կը յիշէ 1992 – 1993-ի ձմեռը, երբ Երեւան սառուցեալ դժոխք մըն էր, զերոյէն վար 20 աստիճան, 250 կրամ հաց օրական: Բնակիչները կը մեռնէին ցուրտէն կամ սովէն: Այսօր տնտեսական փորձագէտները վճռական են, երկիրը գլուխը բարձրացուցած է: Միջազգային Դրամական Հիմնադրամին (Ց. Մ. Ի.) հովանաւորութեան տակ եղած բարենորոգումները իրենց պտուղները բերին: Աճը դրական է երրորդ տարին ըլլալով: Բայց, ինչպէս կարելի է ապրիլ 4000 Դրամի միջին եկամուտով մը, երբ զոյգ մը կօշիկը 6000 Դրամ կ'արժէ, կամ 12 հաւկիթը՝ 700:

Սպիտակէն վերապրող կինը կ'ըսէ. – «Տեսէ՛ք տունս, չորս հոգիով կ'ապրինք իմ չնչին թոշակովս: Չեմ կրնար երեւակայել ինչպէս ձմեռը անցուցած կ'ըլլայինք առանց Սոլիտարիթէ Փրոթէսթանթ Ֆրանս – Արմենիի օգնութեան: Երէկ, խորհրդային Միութիւնը ամենազօր էր, աշխատանք ունէինք եւ շնորհիւ աշխատավարձեր: Այսօր, ազատ ենք, բայց, կառավարութիւնը բան մը չի կրնար ընել մեզի պէս մարդոց համար: Եւ հարիւր հազարաւորներ ենք այսպէս: Ոչ մէկը կը նախընտրեմ, ոչ միւսը»:

Ամէն մարդ ամէն բան կը ծախէ, բայց, կ'ըսէ անցորդ մը, ո՞վ կրնայ գնել: Առեւտրականներու մեծ մասը փոքրիկ վաճառորդներ են: Կը գործեն մեծաքանակ ծախողներու հաշւոյն քիչ թէ շատ հարուստ, քիչ թէ շատ մաֆիէօ: Երիտասարդ մը կը խոստովանի. – «Ուսանող էի, կ'ուզէի ճարտարագէտ դառնալ, հօրս պէս: Ծնողքս ոչինչ ունէին այլեւս: Թոշակս կար, զոր կառավարութիւնը կու տայ ամէն ուսանողի՝ 2000 Դրամ: 10 հաց կարելի է գնել: Ստիպուեցայ լքել: Երբեք ճարտարագէտ պիտի չըլլամ»:

Համալսարանին առջեւ, երիտասարդուհի մը, բարձրախօսով կը հրաւիրէ ուսանողները որ ցոյց ընեն կառավարութեան շէնքին առջեւ, որովհետեւ արձանագրութիւնները շատ սուղ են, հարիւրաւոր ուսանողներ, ցաւ ի սիրտ, կը լքեն ուսանողական նստարանները փոքրիկ վաճառորդներու վերածուելու համար: «Ողբալի է, կ'ըսէ Արուշ, 21 տարեկան: Խորհրդային Միութեան ատեն, ուսանողները կը համախմբուէին քոլլոքներ կազմակերպելու կամ թատերգութիւններ ներկայացնելու համար: Այսօր, մշակութային կեանքը ամբողջովին անդամալոյծ է: Ստիպուած ենք ուտելիք պահանջել: Կառավարութիւնը մեր քթին կը խնդայ»: Ուրիշ մը նկատել կու տայ որ խորհրդային լուծին տակ, կարելի չէր բարձրախօսով բան մը պահանջել: Աննա կը խնդայ. – «Ոչ մէկ գիրք կը հրատարակուէր, ոչ մէկ աւարտաճառ նը պարգեւատրուէր եթէ ամէն մէկ տողի Լենինի խօսքը չըլլար: Քու մշակութային խորհրդային կեանքդ ռուբլի մը չէր արժեր: Այսօր, կառավարութիւնը իր կրցածը կ'ընէ: Այո, հարցեր կան, անխուսափելի հանգրուան մըն է, վաղը, աւելի լաւ կ'ըլլայ»:

Լրագրողը կը հաւատայ որ աւելի լաւ կ'ըլլայ Երեւան, բայց ոչ՝ Գիւմրի: Ութ տարի ետք, դեռ աւերակներու եւ պատրաստի տնակներու վայր մըն է: 70% է գործազրկութիւնը, «Որպէսզի Գիւմրին վերածնի, կ'ըսէ գործատան մը տնօրէնը, պէտք է որ տնտեսական գործընկերներ ունենանք: Մարդասիրական օգնութիւն չենք ուզեր: Ներդրում կ'ուզենք, ըսէք Ֆրանսայի»:

Հիւանդանոցը պատսպարան մըն է, ջուր չկայ, գրեթէ ջերմութիւն ալ չկայ: Բժշկուհին, Սիւզան Պետրոսեան կը ջանայ հրաշք գործել: «Այս ձմեռ, կ'ըսէ, հիւանդներս կուգային վէրքի մը համար եւ կը վերադառնային թոքատապով: Ինչպէս կ'ուզէք առողջապահական լաւ պայմաններ ստեղծել, երբ արտաքնոցները գարշահոտութիւն մըն են»:

Բժշկուհին ամսական իր շահով հաւ մը եւ լիթր մը վառելանիւթ կրնայ գնել: Գործազուրկ ճարտարագէտ իր ամուսնոյն հետ կ'ապրի կիսաքանդ շէնքի մը մէջ:

Նման այլ պարագաներու թիւմին կ'ընկերանան գունաւոր լուսանկարներ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19, տօն է Սրբոց Աւետարանիչացն՝ Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու եւ Յովհաննու:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԻԽՈՌՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

A. A. A. S.

Recherche

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée. Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à : Monsieur le Président de l'A.A.A.S. 77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
REGION MARSEILLE

Présente

NAVASART

Ensemble folklorique de Danse de Paris

à l'AUDITORIUM DU PALAIS DES CONGRES
le Samedi 19 Octobre à 20 h 30

— P.A.F.: 120 F. —

Tél. : 91 77 61 66 / 91 77 87 31 / 91 61 10 82

Permanence pour vente des billets à la M.A.J.C. — 12-14, rue St-Bazile, Tél. 91 50 15 09 Marseille 1er

Les Lundi de 14h à 17h;
Mercredi de 10h à 16h;
Vendredi et Samedi de 14h à 18h.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԷՍԱԵԱՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութիւնը իր ընդհանուր ժողովը կը գումարէ Հոկտեմբեր 27, Կիրակի, ժամը 15-ին Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահը

118, rue de Courcelles, Paris 17e

ՕՐԱԿԱՐԳ. –

1. – Գործունէութեան տեղեկատուութիւն,

2. – Հաշուետուութիւն,

3. – Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր Էսաեանցիները եւ համակիրները:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏՐՈՆ

«La Belle Mère d'Erevan»

Բեմադրութիւն՝

ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 20, ժամը 17·30-ին

Salle Cortot
78, rue Cardinet, Paris 17e
— Métro: Malesherbes —

Réservations :
Tél.: 48 78 76 88 / 42 29 10 24

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

90EME ANNIVERSAIRE DE L'U.G.A.B.

A l'occasion de la célébration de son **90ème Anniversaire**, l'UGAB organise un grand

gala de bienfaisance

au profit des **TABLES DE L'UGAB, en Arménie**

sous le haut patronage
de son Excellence **M. Viguen TCHITETCHIAN**,
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

le Vendredi 18 Octobre à partir de 19 heures 30

dans les Salons du Pavillon Dauphine
Place du Maréchal de Lattre de Tassigny, 75116 PARIS

P. A. F. : 750 Frs.

Tenue de Gala

Renseignements : **45 20 03 18 / 42 27 12 26.**

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

EXPOSITION DE PEINTURES

JOSEPH STAMBOULIAN

Du Vendredi 18 Octobre au Samedi 26 Octobre

Vernissage
le Vendredi 18 Octobre à partir de 19h

- Présentation du livre d'Henry Feyt sur Joseph Stamboulian — Dédicace par l'auteur et l'artiste
- Exposition ouverte les Lundi, Mercredi, Vendredi et Samedi de 14h à 18h30.

M.A.J.C. 12-14, rue St-Bazile
13001 MARSEILLE

Sous la présidence de **René Rouquet**, Sénateur–Maire d'Alfortville

— 1976-1996 —

20e Anniversaire de la Maison de la Culture Arménienne

du 11 au 19 Octobre

Vendredi 18 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
- **SOIREE THEATRE ARMENIEN**
 «La Belle-Mère» par la **Cie Narek Dourian;**

Samedi 19 Octobre — 20h — Salle des Fêtes
- **DINER DE CLOTURE**
 Animation tzigane par **Les Ballets Gayané**
 Seconde partie : soirée dansante avec les **D.J. Souren et Raffi.**

Renseignements et réservations :
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville : 9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél. : **43 76 55 89**

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

URGENT

La M.C.A. recherche une personne pour Contrat Emploi-solidarité Bilingue Français / Arménien pour travaux d'employé de bureau

Les candidats doivent remplir strictement les conditions administratives prévues à cet effet.

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville,
Tél.: 43 76 55 89 — Fax: 43 78 66 64

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 17
JEUDI
17 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.964 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.964

ՕՍԼՕ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՆՈՐՎԵԿԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՀԵՏ

Նորվեկիա գտնուած օրերուն, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ընդունուած է Նորվեկիոյ Հերալտ Թագաւորին կողմէ։ Փոխանցելով Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի ջերմ ողջոյնները, Գարեգին Ա. ներկայացուցած է Հայաստանի ներկայ կացութիւնը հոգեւոր, մշակութային եւ տնտեսական մարզերուն մէջ։ Զրոյցի ընթացքին խօսակցութեան նիւթ եղած է նաեւ համագործակցութեան նոր ծրագրերու մշակումը։

Թագաւորը իր համակրանքն ու յարգանքը արտայայտելով Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդին նկատմամբ, նշած է որ Ֆրիտեոֆ Նանսէնի ձգած աւանդը իր արտայայտութիւնը կը գտնէ նաեւ այս օրերուն եւ հայ-նորվեկիական յարաբերութիւնները աւելի կ'ամրանան եւ կը զարգանան։

Գարեգին Ա. հանդիպումներ ունեցած է Մշակոյթի նախարարին եւ Արտաքին նախարարին հետ։

Հոկտեմբեր 11-ին եւ 12-ին, Կաթողիկոսը տեսակցութիւններ ունեցած է նաեւ Նորվեկիոյ լութերական եկեղեցւոյ պետ՝ Անդրէաս Աարֆլոտ Եպիսկոպոսին եւ Ս. Գրոց ընկերութեան ընդհանուր քարտուղար՝ վերապատուելի Քուարմէի հետ։ Գարեգին Ա. ծանօթացուցած է անոնց Հայ Եկեղեցւոյ ներկայ վիճակը, շեշտելով նոր եկեղեցականներու պատրաստութեան, ժողովուրդի քրիստոնէական առողջ դաստիարակութեան հարցերը։ Մշակուած են համագործակցութեան նոր ծրագրեր։

Կիրակի օր, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը քարոզած է Օսլոյի Մայր Տաճարը, յաւարտ պատարագի։ Հանդիպած է նաեւ տեղւոյն հայ գաղութին հետ։

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Հոկտեմբերի սկիզբը Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած է «Կովկասեան միջազգային համագումար» մը որուն մասնակցած է Ռուսաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի փոխ-նախագահ Սերգէյ Յարութիւնով։ Ան Թրքական շրջանակներու մէջ պատճառած է իր ելոյթով ուր շեշտադրումներու վրայ շեշտած է չէչէնական հարցը եւ Թուրքիոյ հարաւ-արեւելեան շրջանին քրտական պայքարը։ «Աքշամ» թերթը թարգման հանդիսանալով այդ զայրոյթին, գրած է.- «Չէչէններու ազնուական պայքարն ու քրտական ահաբեկչութիւնը նոյնացնել միայն վայել կրնար ըլլալ Ռուսաստանի հովանոցին ապաստանած Հայ փրոֆէսորի մը։ Յարութիւնով "Հայաստանի ժողովուրդը եւ կառավարութիւնը մերժած է Թուրքիոյ հողային պահանջ ներկայացնող դաշնակցական գաղափարականը" բսաւ, սակայն մինչ որպէս անկախութեան մարտիկ ցոյց կուտար ՓՔՔ-ն, ցոյց տուաւ ասալայական իր դէմքը»։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԱՒԻԹ ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Կ'ՈՒԶԷ

ԴԱՒԻԹ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ԵՒ ՌՈՒԲԷՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Դաւիթ Շահնազարեան որ քննադատութիւններ բրած էր արդէն Ազգ. Ժողովի նիստին Շամիրամ Կանանց Կազմակերպութեան յայտարարութեան դէմ որ կը դատապարտէր արեւմուտքի միջամտութիւնը նախագահական ընտրութեան առթիւ, կրկին անդրադարձած է նիւթին հեռատեսիլէն։ Միւս կողմէ, Ազգային ապահովութեան (Անվտանգութեան) նախկին պետը, որ կը մնայ սակայն Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի խորհրդականը կ'ուզէ որ հիմնական փոփոխութիւններ կատարուին կառավարական կազմին մէջ եւ անհրաժեշտ կը նկատէ որ այդ փոփոխութիւնները վերաբերին Ներքին (Վանօ Սիրադեղեան) եւ Պաշտպանութեան նախարարներուն։

⁂

Դաւիթ Վարդանեան եւ Ռուբէն Յակոբեան եւս ազատ արձակուած են շաբաթավերջին։ Այլեւս երեսփոխան չի մնար բանտը։

⁂

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 15 / 16)

ՀԱՊ-Ի ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած ՀԱՊ-ի երկիրներու Ելմտական նախարարներու երկօրեայ համագումարին մասնակցած են Հայաստանի, Վրաստանի, Ղազախստանի, Մոլդովայի, Ռուսաստանի, Տաճիկստանի, Ուկրանիոյ եւ Դրամական Միջազգային Հիմնարկի ներկայացուցիչները։ Բացի այս հանդիպումին գլխաւոր նպատակէն որ էր ՀԱՊ-ի Ելմտական նախարարներու խորհուրդի մը տեղծման հեռանկարը, քննարկուած են նաեւ ստեղծուելիք այդ խորհուրդին կանոնադրութեան, ՀԱՊ-ի միջպետական եւ միջկառավարական մարմիններու ծախքերուն, արտածման եւ ներմուծման, ինչպէս նաեւ արժեթուղթերու շուկային առընչուող հարցեր։ Ժողովին մասնակիցները ողջունած եւ զեկուցում ունեցած է վարչապետ Հրանտ Բագրատեան։

⁂

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ ԵՒ ԱՐՑԱԽԻ ՋՈՒՐԸ

«Հայաստան» համահայկական Հիմնադրամի միջոցներով Լ. Ղարաբաղի մէջ վերջին տարիներուն կառուցուած է երեք ջրատար, որոնք բարելաւած են Ասկերանի, Մարտունիի եւ Հադրութի շրջաններու ջուրի մատակարարումը։ Հիմնադրամի «Արցախ» ծրագրին համաձայն, ներկայիս կը կառուցուին երկու ջրատար եւս, որոնց ալ գործածութեամբ բոլորովին կը լուծուի Ստեփանակերտի ըմպելի ջուրի հարցը։ Բալուճա-Ստեփանակերտ 6.4 քիլոմեթրնոց ջրատարը, որուն նիւթականը հոգացած է Մոնրէալի հայ համայնքը, ունի ջրահաւաք աւազաններ, մաքրումի կայան եւ մղիչ կայան։ Այս մէկը գործածութեան կը յանձնուի մինչեւ տարեվերջ։ Կայ նաեւ Ստեփանակերտի ներքին ջրամատակարարման ցանցին շինութիւնը՝ օղակաձեւ եւ 9 քիլոմեթր երկարութեամբ։ Այս մէկուն ծախքերն ալ ապահոված է Թորոնթոյի հայ համայնքը, իսկ ջրահաւաք այլ աւազանի մըն ալ շինութիւնը կարելի եղած է իրագործել շնորհիւ Հոլանտայի Հայութեան միջոցներուն։

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԷՔԷԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Երեւանի Կինոյի Տան մէջ Հոկտեմբեր 12-ին տեղի ունեցած է Հայաստանի Թէքէեան Մշակութային Միութեան Ե. համագումարը։ Նախագահ վերընտրուած է ծանօթ բեմադիր՝ Ֆրունզէ Դովլաթեան։

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳՐԵՐ Հ. ՍԱՀԱԿ ՎՐԴ. ՃԵՄՃԵՄԵԱՆԻ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան Աբբահօր անդարմանելի կորուստին առթիւ, Միաբանութիւնը ստացած է ցաւակցական բազմաթիւ հեռագրեր։ Ստորեւ անոնցմէ գլխաւորները.-

⁂

Խոր վշտով գալիս ենք մեր սրտագին ցաւակցութիւնները բերելու Մխիթարեան Միաբանութեան Ընդհանուր Աբբահայր եւ Առաջնորդ՝ Հ. Սահակ Վարդապետ Ճեմճեմեանի կարճատեւ եւ անողոք հիւանդութեան պատճառով, անսպասելի մահուան առթիւ, Մխիթարեան Միաբանութեան։

Թող Բարին Աստուած հանգուցեալ Իր ծառայի արդար հոգին սիրով ընդունի երկնքի արքայութեան լուսեղէն յարկերի մէջ եւ անսպառ մխիթարութիւն եւ ուժ պարգեւի Մխիթարեան Միաբանութեան ողջ անդամներին։

Հ. Սահակ Վարդապետ Ճեմճեմեան իր նուիրեալ եւ մաքուր կեանքով եւ իր գրական բեղուն աշխատանքով, իբրեւ պայծառ մի աստղ հայ ժողովրդի հոգեւոր եւ գրական կեանքի երկնակամարում պիտի մնայ առ յաւէտ։

Սոյն թուականի Հոկտեմբերի 20-ին, Կիրակի օր, յետ սուրբ եւ անմահ պատարագի արարողութեան Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարում հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն պիտի կատարուի մեր նախագահութեամբ հանգուցեալ Աբբահօր հոգւոյ խաղաղութեան համար։

Ցիշատակն արդարոյ օրհնութեամբ եղիցի։ Ամէն։

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

⁂

Խորին կսկիծով իմացայ Սուրբ Ղազարի Մխիթարեան Միաբանութեան Աբբահայր Հ. Սահակ Ճեմճեմեանի անժամանակ մահուան լուրը։

Մեծ յարգանք տածելով հանգուցեալի հոգեւոր գործունէութեան եւ հայագիտական խոշոր վաստակի նկատմամբ՝ անկեղծ ցաւակցութիւն եմ յայտնում նրա հարազատներին, գործընկերներին, հոգեւոր եղբայրներին։

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Երեւան, 12 Հոկտ. 1996 թ.

⁂

Խոր կսկիծով իմացանք կանխահաս մահը Գերապայծառ Սահակ Վրդ. Ճեմճեմեանի, նորընտիր Աբբահայր Մխիթարեան Միաբանութեան ի Վենետիկ։ Ողջունած էինք իր ընտրութիւնը որպէս նոր արշալոյս երկդարեան Միաբանութեան վերականգնումին եւ վերելքին, շնորհիւ իր կրօնաւորական կեանքի ապրումին, իր խոնարհ եւ հեզաբարոյ նկարագրին եւ իր արտակարգ մտային զարգացումին։ Իր անձին մէջ կը մարմնաւորէր անմահ Մխիթարի վսեմ գաղափարականը։ Համակերպելով Աստուծոյ կամքին, կ'աղօթենք որ Քրիստոս ընդունի իր հաւատարիմ ծառան արդարներու դասին մէջ։

Հայ Կաթողիկէ նուիրապետութեան, եպիսկոպոսներու, քահանաներու եւ հաւատացեալներու անունով, խորին մեր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք խնդրելով Բարձրեալէն որ համակէ ձեր սրտերը երկնաւոր իր մխիթարութիւններով։

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԺԸ.
Կաթողիկոս Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ

⁂

Խոր ցաւով իմացանք Մխիթարեան Միաբանութեան Ընդհանրական Աբբահայր Սահակ Վրդ. Ճեմճեմեանի վախճանումը։ Մօտէն ճանչնալով հանգուցեալը եւ իր բանասիրական վաստակն ու հոգեւորական ծառայութիւնը, կրնանք անվարան հաստատել, որ ան մեր ժամանակներու ամէնէն աչքառու ու վաստակաշատ հոգեւորականներէն մին է եղած։ Աստուծոյ, հայ ժողովուրդին ու հայ մշակոյթի ծառայութիւնը իր կեանքին ճշմարիտ ճամբան է եղած ու այդ ճամբէն տարիներ շարունակ քալած է ան բարձրագոյն ատենանի հաւատքով, կամքով ու նուիրումով։

Կը բաժնենք Մխիթարեան Միաբանութեան խոր ցաւն ու սուգը։ Կ'աղօթենք որ Աստուած հանգուցեալի հոգին արժանի դարձնէ Իր երկնային Թագաւորութեան։ Կ'աղօթենք որ Աստուած Իր հայրական հովանիութեան տակ միշտ պահէ մեր սիրելի Մխիթարեան Միաբանութիւնը իր հոգեւոր ու մշակութային առաքելութեան ճամբուն վրայ։

Սիրոյ ջերմ ողջոյնիւ,

ԱՐԱՄ Ա.
Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

ԷՐԶԻՆՃԱՆԸ ՓԼԱՒ ԿԱՆԳՈՒՆ Է ԱԿՆԸ

Թրքական հեռատեսիլի կայաններէն մէկը վերջերս Կարսն ու Ակնը ներկայացնող յայտագիր մը հեռասփռած է որուն ընթացքին խօսուած է այդ ոստաններուն հայկական անցեալին մասին։ Լայն տեղ տրուած է Ակնի ուր ապրող հայ միակ երկաթագործը՝ Օննիկ վարպետ (Տէմիրճեան) պատմած է թէ ինք արհեստը սորված է հօրմէն։ Ըսած է թէ քաղաքը օրէ օր կը պարպուի։ Ակն որ հինէն ի վեր գաղթին ու պանդխտութեան խորհրդանիշն էր, ներկայիս ամայանալու ընթացքին մէջ է։ Տուները կը պարպուին, այսուհանդերձ կը տոկան ժամանակի աւերին։ Այդ տուները շինուած են իր պապերուն գործած հսկայատիպ մեծ մեխերով որոնք մինչեւ 40-50 սմ. երկա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՊԱՏԿԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Արեւմուտքին առաջին գլուխը յատկացուած է արեւմտեան Եւրոպային: Այդ շրջանի եօթը երկրի մէջ հայկական դեսպանատուն կայ. Ֆրանսա, Անգլիա, Գերմանիա, Իտալիա, Աւստրիա, Պելճիա եւ Զուիցերիա: Աւստրիոյ եւ Զուիցերիոյ դեսպանատունները նաեւ ՄԱԿ-ի մօտ Հայաստանի մնայուն ներկայացուցչութեան հանգամանքը կը վայելեն: Վիէննայի դեսպանատունն ալ Հայաստանը կը ներկայացնէ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի մօտ: ՕԹԱՆ-ի հետ կապն ալ յանձնուած է Պրիւսէլի դեսպանատան:

Հայաստանի նիւթական սուղ միջոցներուն պատճառով այս դեսպանատուները իրենց շրջանակին մէջ կ'առնեն նաեւ շրջանային այլ երկիրներ. այսպէս, նշուածներէն զատ, ընդգրկուած են Հոլանտան, Լիւքսէմպուրկը, Վատիկանը, Հունգարիան, Չեխիան եւ Սլովաքիան: Այս շրջանակէն Երեւանի մէջ դեսպանատուն ունեցող երկիրներն են Ֆրանսան, Գերմանիան եւ Անգլիան: Հաւանական կը նկատուի Իտալիոյ դեսպանատան բացումը:

Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրներէն առանձին տեղ կը տրուի Ֆրանսայի: Համագործակցութիւնը առաւել սերտ է. նաեւ մշակութային կապերը որոնք աւանդական բնոյթ կը կրեն: Պէտք է զարկ տրուի տնտեսական յարաբերութիւններուն: Զարմանալի է որ Ֆրանսայի յատկացուած տողերուն մէջ ոչ մէկ նշում կ'ըլլայ Եւրոպայի կարեւորագոյն հայ գաղութին որ իր անուրանալի տեղը ունեցաւ եւ ունի խնդրոյ առարկայ յարաբերութիւններու զարգացումին մէջ:

Գերմանիոյ հետ աւելի տնտեսական են կապերը, կան նաեւ օժանդակութեան պարագաներ: Անկէ ետք կը յիշուի Անգլիան ուրկէ «Միտլէնտ» դրամատունը մասնաճիւղ հաստատած է Երեւան: Իտալիոյ հետ ալ յարաբերութիւնները աւելի առեւտրատնտեսական են առ այժմ:

Ինչ կը վերաբերի Եւրոպայի կեդրոնական եւ հարաւ - արեւելեան երկիրներուն, այս շրջանը կը նկատուի Հայաստանի դրացիներու Բ. շղթան: Այս շրջանը հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ գլխաւորաբար անով որ Հայաստանի հետ ունի նման դժուարութիւններ և նպատակներ: Կարեւոր է Սեւծովեան տնտեսական գործակցութիւնը: Հայաստանի համար այս գօտիէն առաւել հետաքրքրութիւն ներկայացնողը Յունաստանն է որուն հետ բարեկամական կապերը աւանդական բնոյթ կը կրեն: Հաստատուած է արդէն քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային գործակցութիւն: Վահան Փափազեան կ'ըսէ. «դժուար է ճշել որեւէ ոլորտ ուր հայեւյունական երկկողմ յարաբերութիւնները պատշաճ մակարդակի վրայ չգտնուին»:

Զարգացման ընթացքի մէջ են պալքանեան երկիրներու, յատկապէս Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ հետ յարաբերութիւնները: Նոյնն է պարագան Կիպրոսի որուն նախագահը շատ հաւանաբար պաշտօնական այցով գտնուի Երեւան:

Աւելի երկրորդական են կապերը Լեհաստանի, Չեխիոյ, Հունգարիոյ, Սլովաքիոյ եւ պալթեան երկիրներու հետ, Այսուհանդերձ, այս խումբէն կը զանազանուի Լեհաստանը ուր Հայաստանցիներու ստուար գաղութ մը կայ: Արտաքին նախարարը կ'ըսէ թէ ջանք կը թափուի որպէսզի անոնք վերադառնան: Կարելի կը նկատուի յառաջիկային Վարշաւայի մէջ Հայաստանի դիւանագիտական ներկայացուցչարանի մը անհրաժեշտութիւնը:

Անկախութեան հռչակումէն ետք որոշուած է որ Հայաստան վարէ եւրոպամէտ քաղաքականութիւն, որուն արդիւնք են Օ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի անդամակցութիւնը, ՕԹԱՆ-ի հետ գործակցութեան պայմանագիրը, Եւրոպայի Միութեան հետ տնտեսական կապերը եւ Եւրոպայի Խորհուրդին հետ իրաւական եւ մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան մարզի գործակցութիւնը: Միակ Եւրոպայի խորհուրդին անդամակցութեան հարցը օրակարգի նիւթ է. հոն արդէն Հայաստան ունի յատուկ հրաւիրեալի կարգավիճակ (1996 Յունուար 26-էն), Հայկական պատուիրակութիւնը կազմուած է չորս երեսփոխաններէ:

Համապատկերին մէջ անջատ բաժինով տրուած են Հայաստան - Միացեալ - Նահանգներ յարաբերութիւնները: Այս վերջինին հետաքրքրութիւնը հիմ ունի ընդհ. Կովկասի հանդէպ կեցուածքը, ապա տեղի «քաղաքականապէս ազդեցիկ» հայ գաղութին գոյութիւնը: Անկախութենէն ի վեր Միացեալ - Նահանգներ Հայաստանին 612 միլոն տոլար օգնութիւն կատարած են, մինչ Վրաստանի 420, իսկ Ազրպէյճանի 80, ան ալ ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու ճամբով: Պարագայ մըն ալ որ կը նշուի հոս, Միացեալ - Նահանգներու որոշիչ դերն է Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւններուն կարգաւորման ուղղութեամբ:

Գանատա 1993-էն ի վեր Երեւանի մէջ ունի կառավարական ներկայացուցչութիւն, իսկ Օթթաուայի մէջ 1995 Մարտին բացուած է Հայաստանի դեսպանատունը: Ասիկա որոշ աշխուժացում մը բերած է յարաբերութիւններուն, բայց կան տակաւին մշակելի մարզեր:

Դիւանագիտական կապ հաստատուած է ափրիկեան 19 երկիրներու հետ, բայց համագործակցութիւն տակաւին չկայ:

Ասիոյ ՀԱՊ-էն դուրս մնացած երկիրներէն ուշադրութեան արժանի նկատուած երեք գլխաւորները Չինաստանը, Հնդկաստանը եւ Ճափոնն են: Առաջինին հետ կը նախատեսուին տնտեսական ու քաղաքական շահերու վրայ հիմնուած կապեր: Հոն 1996 Օգոստոսին բացուած է Հայաստանի դեսպանատուն. իսկ Երեւանի մէջ չինականը բացուած է 1992-ին:

Հնդկաստանի մէջ ալ կը գործէ հայկական հիւպատոսութիւն մը 1994-էն ի վեր: Մշակուած են զանազան հեռանկարներ: Պիտի կազմուի հայեւհնդկական գործակցութեան միջկովկասեան յանձնաժողով մը:

Ճափոնը հասկնալի է որ իր հզօր տնտեսութեամբ հետաքրքրութիւն շարժող երկիր է: Հայաստանի կապը տակաւին որոշ ուղղութիւն առած ու ձեւաւորուած իրողութիւն չէ:

Հարաւ - ամերիկեան երկիրներէ 14-ին հետ Հայաստան դիւանագիտական կապ հաստատած ըլլալով հանդերձ, շօշափելի յարաբերութիւն ունի Արժանթինի, Պրազիլիոյ, Ուրուկուէյի հետ. առոր մէջ կարեւոր կը նկատուի այդ երկիրներու հայ համայնքներուն գոյութիւնը: Արժանթինի հետ ստորագրուած է հինգ պայմանագիր, միւսներուն հետ կան համաձայնութիւններ, Այս շրջանը մանաւանդ առեւտուրի հեռանկարներով նկատի կ'առնուի: Վահան Փափազեան կ'ըսէ թէ շուրջ 25 - 30% խնայողութիւն կ'ապահովուի եթէ այս երկիրներէն կատարուին շաքարի, սուրճի, սննդեղէնի, բուրդի, կաշիի, հիւսուածեղէնի ներածումներ, շրջանցելով եւրոպական կառոյցները: Հայաստան ալ կրնայ քիմիական արտադրանք, շինանիւթ, պտուղի պահածոյ, կոնեաք եւայլն արտածել:

Նախարարը տեղ կու տայ նաեւ այս երկիրներէն մէկ քանիին, յատկապէս Ուրուկուէյի հայանպաստ կեցուածքին Եղեռնի միջազգային ճանաչման խնդրին մէջ:

Համապատկերին վերջին գլուխը նկատի ունի ռազմաքաղաքական խնդիրները: Հոն կը տրուին արեւմտեան այս մարզի կազմակերպութիւններու հետ տարուած շփումները, ՕԹԱՆ-ի երկիրներուն հետ կատարուած աշխատանքը, եւայլն,

Հայաստանի Արտաքին Նախարարութիւնը եւ Միացեալ - Նահանգներու Երեւանի դեսպանատան ջանքերով, Հայաստան համակարգիչի կապով միացած է Օ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի հաղորդակցութեան ցանցին, ՀԱՊ-ի երկիրներուն մէջ Ռուսաստանէն ետք երկրորդ երկիրը ըլլալով:

Ծաւալուն գրութեան վերջին երկու սիւնակը յատկացուած է Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորումին որ արտաքին քաղաքականութեան կարեւորագոյն տեղը կը գրաւէ, քանի որ անցնող հինգ տարին ցոյց տուած է թէ քաղաքական ու տնտեսական արտաքին յարաբերութիւնները սերտօրէն կապուած են այդ մարզի իրադարձութիւններուն:

Հարցին խաղաղարար գործընթացին մէջ քանի մը փուլ մատնանշելով Վահան Փափազեան առաջինը 1988 - 1992 շրջանը կ'ընդունի երբ ընդհանուր առմամբ Ղարաբաղի հարցը խորհրդային ներքին խնդիր կը նկատուէր եւ այդ դաշտի օրէնքներով լուծելու փորձ կ'ըլլար: Իսկ Խորհրդային Միութեան փլուզումէն ետք, առաջին շրջանին, հարցին կարգաւորումով զբաղած են հիմնականին մէջ Ռուսաստան եւ Ղազախստան:

Երկրորդ փուլը 1992 - 1994 շրջանը կ'ընդգրկէ: Ան կը բնորոշուի հարցին միջազգայնացումով, սկսած են միջազգային բանակցութիւնները, Մինսկի խումբը կազմուած, եւայլն: Այս փուլին ամէնէն բարդ հանգրուանը հողային նուաճումներու, մեծաթիւ գաղթականներու 1993 տարին է, 1992 Մայիսին Շուշիի գրաւումէն ետք: Տարեվերջին սկսած են Ազրպէյճանի յարձակումները որոնք տեւած են Մայիսի հրադադարով որուն Բաքու համաձայնած է առանց նախապայմանի եւ որ մինչեւ այսօր կը տեւէ:

Երրորդ փուլը (1995 - 1996) զուտ բանակցութեան շրջան մըն է: Չկան ռազմական գործողութիւններ: Հոս ամէնէն լուրջ խնդիրը 1995-ի կէսերուն յայտնուեցաւ. մինչ այդ կողմերը եւ միջնորդները համաձայն էին լուծումի առաջնական ձեւին. Նախ պէտք է զինադադար հաստատուէր, յետոյ քաղաքական պայմանագիր ստորագրուէր որով խաղաղ գործընթացը պիտի հաստատուէր եւ վերջին հանգրուանին Մինսկի ժողովին օրակարգի նիւթ պիտի ըլլար Լեռնային Ղարաբաղի կարգավիճակը: Այս ձեւին հիմնական ջատագովը Հայաստանն էր, որովհետեւ ան միջին ճամբայ մը կը նկատէր Ղարաբաղի եւ Ազրպէյճանի բեւեռացած տեսակէտներուն միջեւ: Սակայն, անցեալ տարի Մինսկի խումբը տեղի տալով Ղարաբաղի եւ Ազրպէյճանի տարբերնոյթ պնդումներուն, կրկին դերադասեց ամբողջական լուծումի տարբերակը: Այսուհանդերձ, հակառակ մինչեւ այսօր տարուած պարբերական շփումներուն, լուրջ յառաջընթաց չէ արձանագրուած: Ասոր հիմնական պատճառը Լաչինի վէճն է. Բաքու կ'ուզէ որ գրաւուած իր տարածքներուն հետ Լաչինն ալ վերադարձուի, չընդունելով Ղարաբաղի ժողովուրդին ապահովութեան համար Հայաստանի ու Ղարաբաղի պայմանները: Երկրորդ պատճառ մըն ալ Բաքուի դժկամութիւնն է Ղարաբաղի քաղաքական կարգավիճակին նիւթը քննելու այնպիսի տուեալներով որոնք յատուկ չեն աշխարհի վրայ այսօր գոյութիւն ունեցող նման հակամարտութիւններու,

Խաղաղ ընդունելի լուծումի մը հաւանականութիւնը կը տկարանայ երբ նկատի առնուի որ միջազգային հանրութիւնը այդ լուծումը կ'ուզէ հիմնել Ազրպէյճանի տարածքային ամբողջականութեան սկզբունքին վրայ: Ու այնքան ատեն որ այդ տեսակէտը եւ ժողովուրդներու ազգային ինքնորոշումին սկզբունքը կարելի չըլլայ համադրել, կարելի չէ հաւասարակշիռ արդիւնք մը յուսալ միջազգային շփումներէն որոնք ընդհատուած էին Հայաստանի նախագահական ընտրութեան պատճառով:

Ամփոփեց
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՐ

«Ո՛Վ ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ»

Աւելի քան քսանհինգ տարի առաջ Երեւանի մէջ ներկայ գտնուեցայ հոգեւոր համերգի մը: Կրօնական երգերու իշխանուհին՝ Լուսինէ Զաքարեանն էր որ այդ օրը պիտի մեկնաբանէր հոգեւոր ու կրօնաշունչ երգեր, Վազգէն Ա. Վեհափառին ներկայութեան, Յայտագրին սկզբնական մասը ինծի համար շատ հաճելի էր Պախի ու Շուպերթի եւ ուրիշներու երաժշտութեամբ: Օ՜ «Չարչարանք ըստ Մատթէոսի» կամ նմանօրինակ կրօնաշունչ Արեւմտեան գործերէ կատարուած այն մեկնաբանութիւնները որոնք այդ օր հնչեցին սրահին մէջ: Շատ լաւ էին: Բայց ես անհամբերութեամբ կը սպասէի երկրորդ մասին: Եւ երբ վարագոյրը բացուեցաւ երկրորդ անգամ, երգչուհին, մեր առջեւ բացաւ մեր հարազատ եկեղեցիին աշխարհը, հայ մարդու կրօնական ապրումները: Ես թերեւս կեանքիս մէջ առաջին անգամ հոն՝ Ֆիլարմոնիայի մեծ դահլիճին մէջ է, որ զգացի թէ ինչ կը նշանակէ ետ երթալ դէպի անցեալ եւ ձեռք երկարել մեր անմահաշունչ նախնիներուն: Լուսինէն կ'երգէր Խորենացիի «Ուրախացիր Սրբուհի»ն, Սահակադուխտին «Զարմանալի է ինձ»ը, Նարեկացիի «Սայլն այն իջանէր»ը, Շնորհալիի «Ցիշեցուք»ը: Ես, խոստովանիմ, որ կեանքիս մէջ առաջին անգամ է որ կը լսէի այս երգերը, եւ թէ կը լսէի այսքան բարձրամակարդակ արուեստով: Ծանր երգեր էին, կարծես արձագանգներ կը բերէին միթիք ու խորհրդաւոր աշխարհէ մը, աշխարհէ մը որ խունկով օծուն էր, հազարամեակ խորհուրդներու մշուշով ու ամպերով ծածկուած: Շատ բան չէի հասկնար բառերէն, բայց իսկապէս պայման ալ չէր որ բառերը հասկնայի: Խորագիրները, երգերուն անունները լսելի կը բաւէին: Այդ անունները ինծի կը թելադրէին զգայնութիւններ որոնք թերեւս երգերուն հետ կապ ալ չունէին: Բայց այն ինչ որ կը զգայի, անտարակոյս այդ երգերուն տալ ուզածն էր: Պայման չէր որ բառ առ բառ նոյնանայի այդ երգերուն բառերուն հետ: Այդ երգերուն հեղինակներուն անունները ալ աւելիով կը բաւէին ինծի: Կը զգայի թէ ի՛նչ էր այն զօր երգչուհին, իր անթերիօրէն գեղեցիկ ձայնով կ'առնէր Խորենացիներէն, Նարեկացիներէն ու Շնորհալիներէն ու կը բերէր մեզի, եւ այդ կերպով մեր եկեղեցիին ու մշակոյթին Ոսկեդարը կը կապէր 1970-ական մեր թուականներուն: Եւ երգչուհին, իր այդ վճիտ ձայնով կարծես մեզի կ'ըսէր. դուք ա՛յս էք ահաւասիկ: Դուք հոսկէ կուգաք: Մի՛ փոխէք ձեր անցեալէն: Ապրեցէ՛ք ձեր պապերուն անցեալը ձեզի հետ դէպի ապագայ տանելով:

Հանդիսականները իւրաքանչիւր երգէն վերջ խելայեղ ծափերով կ'ողջունէին երգչուհին, ծաղիկներ կը նետէին բեմին վրայ, բայց ես ինծի հարց կու տայի, թէ ծափահարութիւնները սրբապղծութիւն չէի՞ն արդեօք: Աւելի լաւ չէ՞ր որ մենք մեր հիացումն ու ակնածանքը արտայայտէինք լռութիւն պահելով, առանց ծափահարութիւն կոչուած աղմուկով ծակելու այն խնկաբոյր օդը, որ կը ծփար մեր շուրջ: Բայց ո՛չ: Անկարելի էր չծափահարել, անկարելի էր բանով մը չարձագանգել բեմին վրայ ստեղծուած խորհուրդին: Եւ արդէն քիչ վերջ երգչուհին իր այդ խորհրդաւոր երգերը աւարտ պիտի բերէր սրահին մէջ հնչեցնելով Կոմիտասեան «Խորհուրդ Խորին» մը, որ կարծես պսակումն էր մեր բոլորին սրտի ամէնէն խորերէն բարձրացող զգացումներուն ու փառաբանութիւններուն:

Ես երբ այդ օր կը բաժնուէի սրահէն, գիտէի որ երկար տարիներ պիտի մնայի այդ համերգին ազդեցութեան տակ: Եւ իրաւ ալ մնացի: Եւ այդ երկար տարիներու ընթացքին ես ինծի շարունակ հարցուցի թէ ո՞ւր պիտի գտնէի աղբիւրը հոգեկան այն փոթորիկին, որուն անձնատուր եղած էի այդ օր Ֆիլարմոնիայի դահլիճին մէջ: Ո՞ւր պիտի գտնէի աղբիւրը այն զգայնութիւններուն, անցեալի հետ հաղորդուելու այն խորհրդաւոր հրաւէրին, արմատներէս չփրթելու այն հրամայականին, որ այդ օր զիս ցնցած էր երգով ու երաժշտութեամբ: Ո՞ւր, եթէ ոչ եկեղեցիին մէջ: Բայց ո՞ր եկեղեցիին. Ի՞նչ տեսակ եկեղեցիի մը մէջ: Ի՞նչ բանի պաշտամունքի գծով:

Այնուհետեւ շատ առիթներ ունեցայ փնտռելու ու գտնելու այն եկեղեցին որ մերն էր: Երեւանէն մինչեւ մեր քաղաքը, հոսկէ մինչեւ Երուսաղէմ կամ Գանատա, ամէնուրեք ես գտայ մեր պապերուն եկեղեցին, մեր նախնիներուն եկեղեցին, ուրկէ ներս միայն Եպիսկոպոս մը, կամ Պատրիարք մը կամ Կաթողիկոս մը չէ՛ր որ մուտք կը գործէր «Հրաշափառ»ով, այլ ուրկէ ներս ներքին ու անլսելի հրաշափառով մը մուտք կը գործէր նաեւ այն ամէն Հայ մարդը, որ հոգեւին կը սիրէ մեր եկեղեցին: Ներքին հրաշափառով մըն է որ հոնկէ ներս կը մտնէր այն որ միայն ձեւակերպական խաչ մը հանելու համար չէ որ կը մտնէ եկեղեցի, որ միայն Աստուծոյ արքայութեան արժանանալու սիրոյն չէ որ Ս. Հաղորդութեան համար կարգի կը մտնէ, որ միայն իր մեղքերուն քաւութիւն խնդրելու համար չէ որ եկեղեցիին մէջ կը ծնրադրէ, այլ եկեղեցին կը մտնէ հոն գտնելու համար իր անկորուստ ինքնութիւնը, աւելի ամուր դարձնելու համար իր ինքնութեան նկատմամբ իր հաւատքը, արբենալու համար իր մայրենիին մէջէն հնչող աղօթքով ու սրբազան երգով, հասկնալ ջանալու համար մեր եկեղեցիին անմահ շարականները, «Ո՛վ Զարմանալի»ն, «Նորահրաշ պսակաւորը», որուն հոգին կը հրճուի ամէն անգամ որ կը լսէ «Առաքելոյ աղաւնոյ»ն կամ «Որք զարդարեցին»ը, որուն սիրտը պայթելու չափ կը զարնէ երբ իր

«Ս. ՂԱԶԱՐՈՍԻ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ»

Թուս գրող Կիմ Բակշի այս խորագրով Մոսկուայի մէջ հրատարակած է 218 էջնոց հատոր մը, նուիրուած՝ Ս. Ղազարի Մխիթարեան միաբանութեան: Հայկական նիւթով երրորդ գիրքն է այս մէկը Կիմ Բակշիի որ հեղինակն է նաեւ «Մատենադարան» շարքին բեմադրութեան:

«Ս. Ղազարոսի յարութիւն»ը գրելէ առաջ Կ. Բակշի այցելած է Ս. Ղազար, տեսած ձեռագիրները ու մեծադէս տպաւորուած: Հայկական մշակոյթին մասին անոր նախորդ հատորները կը կրեն «Արծիւն ու սուրը» եւ «Քար եւ ճակատագիր» խորագիրները:

Հատորին խորագրին մասին ան կը գրէ. «Ս. Ղազարոսի յարութիւնը խորհրդանիշ մըն է ուր կեդրոնացած է Հայերու ճակատագիրը»:

...ձայնը կը միացնէ «ամէն Հայու սրտէն բխած»ին ու կը գոչէ. «Տէր, երկար կեանք տուր Հայրապետին», որ կ'ուրախանայ «Մերախ լեր»ով ու կը լուսաւորուի «Առաւօտ լուսոյ»ով:

Ա՛յս է մեր եկեղեցին եւ ան իր նմանը չունի Քրիստոնեայ աշխարհին մէջ: Այս եկեղեցին է որ բանաստեղծին բնորոշումով՝ «մեր հոգիներուն ծննդավայրն է» եւ «գաղտնի ճամբայ մը ունի դէպի երկինք»: Ան է որ գաղտնի ճամբայ մը ունի նաեւ դէպի անցեալ, դէպի մեր պապերը, դէպի այն հեռաւոր անցեալը, գաղտնի ճամբայ՝ որուն վերջաւորութեան, կամ միւս կողմէն՝ սկիզբը, կը պլպլայ կամ կը շողշողայ Լուսաւորչեան Կանթեղ մը, լուսաւորելով խիրաքանչիւր իրաւ հայ մարդու ճակատը: Ա՛յս է մեր եկեղեցին, որուն երդիքին տակ ամէնէն անհաւատ մարդն անգամ յանկարծ կրնայ ծունկի գալ եւ խաչակնքել, որուն երդիքին տակ ամէնէն անաստուած մարդն անգամ կրնայ յանկարծ աղօթք մը մրմնջել Աստուծոյ ուղղեալ: Ա՛յս է այն եկեղեցին, որուն ով գիտէ ե՞րբ, քանի՞ դար առաջ օրհնուած միւռոնով կնքուած է մեր ճակատը, միւռոն՝ որմէ անպայման շնորհ մը ստացած ենք ու շնորհ մըն ալ կը բաշխենք մեր շուրջ:

Այո՛, հոգիս այն կրակարանն է որուն մէջ ժամկոչ մը առատ կանուխ քանի մը խունկ կը դնէ, որպէսզի պատրաստէ պատարագի խունկին կրակը:

Ռ. Հ.

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ԶԱՅՐԱՑԱԾ ԵՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Միլանոյի «Գորիէրէ տէլլա Սէրա»ն տեղ տեղ երգիծական շեշտով գրութեամբ մը կ'արտայայտէ Իտալացիներուն պայրոյթը ու նաեւ արհամարհանքը Ժ. Շիրաքի հանդէպ. գրութիւնը հակադրեցութիւն մըն է իտալական տնտեսութեան առընչուած անոր թեւահաւատութեան:

Յօդուածին հեղինակը՝ Արթուրօ Կուաթէչչի Ֆրանսայի նախագահին «անփափկանկատ, ամբարտաւան» խօսքերն ու անոնց յաջորդած ներողութիւնը, դիւանագիտական ճապկումները «կատակերգութիւն» կ'որակէ; Անոր հետ կը ծանրանայ Շիրաքի գործած տպաւորութեան վրայ. կարելի չէ հասկնալ թէ ի՛նչ է վերջապէս ուզածը. Իտալիան դո՞ւրսը պահել Եւրոպայի դրամական միութենէն թէ ընդգրկել անոր մէջ:

Իտալացի լրագրողը մամուլը շատ խիստ ու անգութ կը նկատէ Ֆրանսայի նախագահին հանդէպ: Ցասկալէս քննադատութեան թիրախ կ'ըլլայ անոր անորոշութիւնը. Իտալացին հարց կուտայ թէ Ժաք Շիրաքի առաւօտեա՞ն յայտարարութիւններուն պէտք է հաւատալ, թէ կէսօրէն ետքիններուն:

Նախագահը անծանօթ մը չէ միջազգային մամուլի շրջանակներուն: Կը յիշուի անոր բարեկամներէն մէկուն նկարագրութիւնը. այս վերջինը Ժաք Շիրաքը նմանցուցած է ձիաւոր սպայի մը որ հագիւ հրաման մը ստացած նետի մը պէս առաջ կը մղուի, բայց անմիջապէս ետ կը դառնայ որովհետեւ մոռցած է տրուած հրամանը եւ իր ձին: Այս բաղդատութիւնը նպատակ ունի շեշտելու թէ յաճախ առանց մտածելու գործող մըն է նախագահը,

Այսուհանդերձ, Իտալիոյ մասին հաստատ ու բազմերես արժեւորում ունի ան, ինչպէս շատ մը Ֆրանսացիներ: Կը հիանայ անոր արուեստի հանճարին, կը սոսկայ ձեռնարկատէրերուն յարձակունակ ընթացքէն ու կ'արհամարհէ քաղաքական խաղերը: Այդ պատճառով ալ չի վստահիր Իտալիոյ երբ եւրոպական միակ դրամանիշի հարցը օրակարգի վրայ է: Իտալացիներու հանդէպ հակակրանքի կամ գերադասութեան զգացումէ մը չի ծնիր անվստահութիւնը: Այլ, կը վախնայ որ քաղաքական մշակոյթ անկայունութիւնը տկարացնէ լիրը ու հետեւաբար նաեւ ֆրանքը: Այլ խօսքով՝ Շիրաքի ըրածը բարձրաձայն ըսել է այն ամէնը զոր կը մտածեն Պունտէսպանքի պատասխանատուները:

Իտալիա պէտք է հասկնայ որ եւրոպական դրամանիշի հարցին մէջ ազատ անձ մը չէ. ան, ինչպէս Հ. Քոհլ բանադրկեալներն են Պունտէսպանքին որուն նպատակն է ֆրանքը աւելի հզօր դրամանիշ մը ընել, քան մարքը: Ասկէ պէտք է հետեւցնել որ ֆրանքը պէտք է յենի եւրոպական դրամութեան մը վրայ նոյնքան կայուն որքան գերմանականը:

Շիրաքի Նափոլի մեկնումին նախօրեակին գրի առնուած տողերը հաւատք կը յայտնեն որ ան սրբագրելէ ետք առաւան ըսածը, ժպտուն դէմքով մը կը բարեւէր Իտալացիները. այս վերջինները կը հրաւիրուին չտարուելու անոր ժպիտէն: Իր խոստումները կարելի չէ լուրջի առնել, քանի որ ինք կը քալէ Պունտէսպանքի յենակներով: Մաասթրիխթեան Եւրոպա մուտքի քննութիւնը հաւաքական քայլ մըն է ու Ֆրանսա հեռու է իր դասաւանդ ուսուցիչի կոչումէն: Իտալիա աւելի լաւ կ'ընէ իր ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով Գերմանիոյ վրայ, առաջին գիծի վրայ զետեղելով Պունտէսպանքի տնօրէնը, քան Հ. Քոհլը:

ԲԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԱՐԱՄ ՓԻՐՈՒԶԵԱՆԻ

Մոսկուայի մէջ, Հոկտեմբեր 1-ին իր մահկանացուն կնքած է Հայաստանի նախկին վարչապետ՝ Արամ Փիրուզեան, 89 տարեկանին; Ստալինեան շրջանի վերջին ողջ մնացած Հայաստանի գործիչն էր: Ծնած էր Բաքու: 1937 Նոյեմբերէն 1943 Հոկտեմբեր, եղած է Հայաստանի վարչապետ: 1943 - 45 եղած է Հայաստանի մնայուն ներկայացուցիչը Մոսկուա:

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԻ 75-ԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

Կոմիտաս Վարդապետի այնքա՛ն երազն էր տեսնել երաժշտական արհեստավարժ կրթօճախի մը ստեղծումը Հայաստանի մէջ, որ երբ 1921-ին պետական երաժշտանոցը հիմնուեցաւ, կոչուեցաւ իր անունով: Այսօր ան կը նշէ իր 75-ամեակը եւ յատուկ յարգանքով կը յիշէ նաեւ մեծ երաժշտագէտին ծննդեան օրը: Հոկտեմբեր 8-ին Երաժշտանոցի դասախօսներն ու ուսանողները այցելած են Կոմիտաս գրօսայգի եւ ծաղկեպսակ զետեղած շիրիմ - յուշարձանին:

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱԹԷՆՔԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Աթէնքի մէջ Հոկտեմբեր 1 - 5-ին տեղի ունեցած ազգային պաշտպանութեան համակարգի նուիրուած միջազգային Ե. ցուցահանդէսին մասնակցած է նաեւ Հայաստանի պատուիրակութիւնը, 28 երկիրներու շարքին: Անոնք հանդիպումներ ունեցած են Յունաստանի Պաշտպանութեան նորընտիր նախարար Ակիս Ցոխածոփուլոսի, յոյն եւ այլ երկիրներու ռազմաարդիւնաբերական մասնագէտներու հետ, ուսումնասիրելով առեւտրական փոխանակութեան կարելիութիւնները:

«ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԽՐՈՆԻԿԱ»ՅԻ ԱՌԱՋԻՆ ԹԻՒԸ

Կարմիր Խաչի եւ Կարմիր Մահիկի կովկասեան կազմակերպութիւններու համագործակցութեան առաջին արդիւնքը դարձած է «Կովկասեան Խրոնիկա» տեղեկագրի առաջին թիւը, զոր լոյս ընծայած է Հայկական Կարմիր Խաչը: Ան լոյս կը տեսնէ կովկասեան երկիրներու մայրաքաղաքները, տեղական եւ անգլերէն լեզուներով:

«ՄԻՍ - ԼՕՐՈՓ»Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

Թիրանայի (Ալպանիա) մէջ տեղի ունեցած «Միս - Լօրոփ» գեղեցկութեան մրցումին, Հայաստանի ներկայացուցիչը՝ 17-ամեայ Կարինէ Խաչատրեան գրաւած է 13-րդ տեղը, 39 մրցակիցներու մէջ:

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՄՊԻՈՆ

Հոկտեմբեր 3-ին, Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսին օրհնութեան խօսքով բացուած է Երեւանի Պետական Համալսարանի հայ պատմութեան ամպիոնը, որ կը գործէ ԻՒՆԷՍՔՕ-ի հովանաւորութեան ներքեւ: Առաջին 27 ուսանողները 4 տարիէն կը ստանան իրենց վկայականները, իսկ լաւագոյնները կ'անցնին նաեւ մագիստրական շրջան.

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Ցերեկուան ճաշէն ետքը, հրացանի ձայները կը չատնան: Ամէն կողմէ պայթումներ կը լսենք:

Ամբողջ քարափը լեցուած է հեծեալ ու հետեւակ զինուորներով՝ որոնք ծովեզերը կեցած՝ հրացաններին ուղղած են դիմացի շէնքերուն վրայ:

Շոգենաւին մէջէն դիտակներով կը նայինք ամէն կողմ:

Զինուորները Քարաքէօյի կամուրջին ... տան մը վրայ անընդհատ հրացան կը պարպեն, յետոյ կը մտնեն դռնէն ներս ու վեց հոգի վար կը նետեն պատուհաններէն:

Մեռա՞ծ, ո՞ղջ, չենք գիտեր:

Հեռուէն հեռու ականջնուս կը հասնին ...ացուելու վրայ եղող յուսակտուր մարդերու խեղդուկ աղաղակները:

Սանկ բան անկարելի է երեւակայել: Կամաց կամաց իրիկուն կ'ըլլայ ու մեկնումի ժամը կը մօտենայ: Առաջին ճամբորդը որ շոգենաւ կու գայ Հայ մըն է, Հանրային Պարտքի Վարչութեան պաշտօնեայ Գէորգ էֆ. Թորգոմեան՝ որ Սելանիկ կ'երթայ: Ուղղակի Վոսփորէն կ'իջնէ ու անցած դարձածին վրայ որոշ տեղեկութիւն մը չունի:

Յետոյ կը տեսնենք որ կիներով ու ծառաներով հրջապատուած երիտասարդ Թուրք մը կը բերեն շոգենաւ. իր հետեւորդները տասնըհինգ հոգիի կը հասնին, որոնց կէսը առաջին կարգի տոմսակ առած է: Սելանիկցի երեւելի տղայ մըն է, որ դարմանուելու համար Պոլիս եկած է ու քաղաքը կը վերադառնայ: Նիհար, տժգոյն, կմախացեալ դէմք մը ունի, որուն վրայ Թոքախտը իր դժնէ կնիքը դրած է:

Շոգենաւին վերնայարկը, միասին բերած բազկաթոռի մը վրայ կը հանգչեցընեն զինքը, ծունկերը ծածկոյթի մը տակ պահպանելով՝ հակառակ տաք արեւին, ու մանկամարդ գեղանի կին մը քովն ի վեր կը կենայ ու ատեն ատեն թաշկինակով հիւանդին ճակատը կը սրբէ:

Նաւուն բժիշկը կը մօտենայ հիւանդին ու խիստ ձայնով մը կը հարցնէ.

-- Ո՞վ է ասոր տէրը:

— Ի՞նչ կայ, պարոն, կը միջամտէ Հըրեայ մը, որ Թուրք աղային հետեւորդներուն մէջ կը գտնուէր իբրեւ թարգման:

-- Այս մարդը ճամբան պիտի մեռնի, չենք կրնար ընդունիլ շոգենաւին մէջ, կը պոռայ բժիշկը:

-- Ի՞նչ կ'ըսէք, կը պատասխանէ Հրեան դող ելած, շոգենաւին գործակալութիւնը տոմսակները տուաւ, Սելանիկի ձեր տնօրէնը մեր էֆէնտիին բարեկամն է ու էֆէնտին յատուկ յանձնարարական ունի անոր կողմէ, որպէսզի շոգենաւին մէջ աղէկ նայուի իրեն:

-- Զեմ ընդունիր, կը գոչէ բժիշկը, պէտք է որ դուրս հանէք անմիջապէս այս մահամերձը:

Հրեան կը դիմէ նաւապետին՝ որ հոն կեցած է:

-- Ես չեմ խառնուիր, բժիշկին գիտնալիք բանն է, կը պատասխանէ նաւապետը նոյն դաժանութեամբ. եթէ հարկ տեսնայ դուրս հանելու՝ պէտք է դուրս ելլէ, կը հասկնա՞ք:

Յայտնի է որ այս խստութիւնը գրգռուած յասումի մը արդիւնքն է: Երկու օր առաջ արդահատանքով պիտի ընդունուէր այդ հիւանդը: Ու այս միջոցիս ամէնքս ալ կ'ուզենք որ դուրս նետուի խեղճ մարդը:

Հրեան կը թարգմանէ բժիշկին ու նաւապետին խօսքերը, բացատրութիւնները մեղմացնելով:

Բժիշկը գոհ չըլլար այդչափով ու «Սիտոն»ի թարգմանը կանչել տալով՝ անոր բերնով ըսել կու տայ հիւանդին որ ինք ճամբան կրնայ մեռնիլ, հետեւաբար անկարելի է շոգենաւին մէջ ընդունիլ զինքը:

Թոքախտաւորին տժգոյն այտերը կը կարմրին մէկէն ի մէկ, անզօր բարկութեամբ մը կը փորձէ կանգնիլ ոտքերուն վրայ ու կը գոչէ.

-- Օ՛ն, շո՛ւտ վար իջնենք, վայրկեան մը չեմ ուզեր կենալ հոս:

Հիմա կը խորհիմ թէ ո՛րչափ չար էի այդ միջոցին հաճոյք զգալու համար այս տեսարանէն:

Մարդը բազկաթոռի մը վրայ նստեցուցած վար կ'իջեցնեն ու իրենց ընկերացող կիները, որոնց մին մայրն էր ու միւսը ամուսինը, կը սկսին լալ:

Վարը, քարափին վրայ կը դնեն բազկաթոռը ու կը հանգչեցնեն հիւանդը, որ այս միջադէպէն յուզուած կը հեւայ ու կը հազայ չոր չոր:

Նոյն միջոցին նաւաստիները կը նշմարեն որ մաքսատան պաշտօնեաները դաղտագողի շոգենաւ մտած են եւ իմաց կու տան նաւապետին, որ հրաման կ'ընէ անոնց թեւերէն բռնել ու դուրս նետել:

-- Թուրք մը ոտք պիտի չկոխէ հոս, կը պոռայ բարկութեամբ:

Քիչ մը ետքը ալպանացի խումբ մը մահմետական ուղեւորներ շոգենաւ կու գան Սելանիկ երթալու համար:

Խնդիր կը ծագի թէ պէ՞տք է ընդունիլ զիրենք:

-- Ո՛չ, դուրս հանեցէ՛ք, կը վճռէ նաւապետը:

Ու Ալպանացիները, թեթեւ ընդդիմութենէ մը ետքը, վար կ'իջնեն:

Ա՛լ մեկնումի ժամը կը մօտենայ: Ամէնքս ալ գոհ ենք որ պիտի թողունք այս քաղաքը: Շոգենաւին ծխնելոյզը կը մըխայ ու «Սիտոն» առաջին սուլումը կ'արձակէ:

Մէյ մըն ալ ահա՛ Մէսաժըրի Մարիթիմ ընկերութեան գործակալը շոգենաւ կու գայ ու հրահանգ կը բերէ Ֆրանսական դեսպանատան կողմէ որ «Սիտոն» չմեկնի, քանզի Ջարդը չէ դադրած տակաւին ու գուցէ պէտք ըլլայ որ Ֆրանսական հպատակները շոգենաւ փոխադրելու հարկը զգացուի: Գործակալը կը յայտարարէ որ «Ժիռոնտ»ի հրահանգ տրուած է մեկնելու եւ միայն «Սիտոն» պիտի մնայ Պոլիս՝ մինչեւ որ հանդարտութիւնը վերջնականապէս տիրէ:

Առջի օրուընէ ի վեր «Ժիռոնտ»ի մէջ ապաստանած են շատ մը եւրոպացի ընտանիքներ՝ որոնք Մէսաժըրիի շոգեմակոյկով պիտի փոխադրուին «Սիտոն»ի մէջ:

Այս որոշումը մեզի հաղորդելէ ետքը՝ գործակալը դուրս կ'ելլէ:

Մէսաժըրիի շոգեմակոյկը քիչ մը ետքը կը բերէ խումբ մը Ֆրանսացի ընտանիքներ ու նորէն կը մեկնի՝ երկրորդ անգամ գալու համար:

(Շար. 21)

(Շար. Ա. էջէն)

բութիւն կ'ունենային: Անոնց շնորհիւ շէնքերը կը տոկային ցնցումներու: «Տեսէ՛ք, կ'ըսէ ան, երգիծանօք փլա, Ակնը կանգուն է միշտ»: Ան կը պատմէ թէ անցեալին Ակնայ տուներուն դուռները երկու տեսակ ջախջախ կ'ունենային. խուրաքանչիւրը տարբեր հնչեղութեամբ. մէկը կիներու, միւսը այրերու գործածութեան համար:

«Ակօս»ի Հոկտեմբեր 11–ի թիւին մէջ այս հաղորդումին մասին Երուանդ Կոպէլեանի գրութեան քով կ'ըսուի նաեւ թէ «Արքիթէքթ» պարբերականին Հոկտեմբերի թիւն ալ Ակնի նուիրուած էջ մը ունի: Հեղինակը՝ Ռ. Տէտէօղլու ճամբորդական իր նոթերուն մէջ կը պատմէ թէ դարասկզբին Անատոլուի բնակչութեան 40%–ը բաղկացած էր քրիստոնեաներէ, մեծ մասով Հայերէ եւ Յոյներէ:

Ռ. Տէտէօղլու կը գրէ.

«Անոնցմէ հողակոյտ մը իսկ մնացած չէ որուն հետքը ջնջելու յաջողած չըլլանք: Պարզապէս որովհետեւ հայերէն են, ինչո՛ւ կը շարունակեն զբաղիլ տեղանուններով որոնք իւրացուած են արդէն տեղացի թուրք եւ մահմետական բնակչութեան կողմէ: Գիւղերու անունները փոխելով պիտի դադրի՞ իրականութիւն ըլլալէ այն թէ դարերով Հայեր բնակած են հոն»:

... «Հայերու մեկնումէն ետք թուրք – մահմետական բնակչութիւնը որ մեծ մասով անասնապահութեամբ եւ հողամըշակութեամբ կ'ապրէր երբ զրկուեցաւ մետաքսի ու բամպակի հիւսուածեղէնով ժԹ. դարուն ձեռք ձգուած փայլուն շահէն, սկսաւ գաղթել: Հայերու շրջանին շերամապահութեան համար թթենիներ կը սահուէին, մեծ եկամուտ ապահովելով: Հայերուն մեկնումով մետաքսագործութիւնն ալ մեռած է ու մնացած թութին միայն ռուպն ու չիրը»:

Տէտէօղլու կը գրէ տակաւին թէ Ակնայ մէջ ուշագրաւ են հողէ տանիքները, դուռներուն ջախջախները եւ հայելիները. կ'աւելցնէ թէ Հայերուն մեկնումէն ետք հողէ տանիքները լողքարով ծածկցնող, խնամք տանող չէ եղած ու Ակնցիները ստիպուած տուներուն վրայ մետաղէ երդիքներ շինած են որոնք կաթսաներու կափարիչներու կը նմանին: Գրութեան մէջ ան ալ կը խօսի հայ երկաթագործ վարպետներուն մասին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՕՐԱԹԵՐԹԵՐ լոյս չկըրցան տեսնել, Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 16–ին, նախորդ օրուան լրագրողներու գործադուլին հետեւանքով: «Իւմանիթէ» «յատուկ թիւ» մը լոյս ընծայած էր, «Լիպերասիոն» եւ «Փարի – Թիւրֆ» կըրցած էին հրատարակուիլ: Լրագրողները ցոյց մը ըրած էին Ազգային Ժողովին առջեւ (1200–էն 1500 էին) եւ կը պահանջէին որ չջնջուի 30%–ի դեղչը որ իրենց կը շնորհուէր 1934–էն ի վեր, եկամուտի յայտարարութեան առեն: Նման որոշում մը կը վնասէ նաեւ մամուլին ընդհանրապէս. ըստ Ֆրանսական Մամուլի Ազգ. Դաշնակցութեան դատարի մամուլին համար 150 միլիոն ֆրանքի կորուստ մըն է եւ 600 միլիոնէն 1 միլիառ ֆրանքի ընդհանուր մամուլին համար: Մամուլի վիճակը արդէն ծանր է: 2000 լրագրող կայ գործազուրկ, մինչ բազմաթիւ թերթեր տագնապալի կացութեան մէջ են, մանաւանդ երբ ծանուցումէ զրկուած են:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ քաղաքական գործողութիւն մը կը տեսնէ այն քննութեան մէջ որ բացուած է Ռոպէր Հիւի, Ժ. Մառշէի, Փ. Սոթիւրայի եւ Պէնէժէի դէմ, կուսակցութեան նիւթական աղբիւրներու պատճառաւ: Ռ. Հիւ կ'ըսէ թէ պահն ալ դիպուածով չէ ընտրուած (ակնարկութիւն Կառաւանի ընտրութեան ուր դէմ դիմաց մնացին Համայնավար եւ Ազգ. Ճակատի թեկնածուները):

ՊԱՊԸ Վատիկան վերադարձաւ Հոկտեմբեր 15–ին եւ յաջորդ օրն ալ տօնեց իր ընտրութեան 18–րդ տարեդարձը: Դեռ Ճեմելլի հիւանդանոցն եղած ատեն, կիրակի, Հոկտեմբեր 13–ին, իր սենեակի պատուհանէն, սրամտութեամբ կ'ըսէր թէ կայ՝ Վատիկան 1–ը (Ս. Պետրոս), Վատիկան 2–ը (Քասթելկանտոլֆոյի ամառանոցը) եւ Վատիկան 3–ը՝ Ճեմելլիի հիւանդանոցը: Այս թուարկումը առիթ տըւած էր (Հոկտեմբեր 16–ին) «Գանար Անշէնէ»ի որ աւելցնէ՝ եւ Վատիկան 4 որ դրախտն է...:

ԵԼՑԻՆԻ գործողութիւնը խնդրոյ առարկայ է կրկին, վերջին քննութիւնները սրբեան գնդիկներու այնքան ցած տոկոս մը յայտնաբերած են որ սրտի կամրջումը անկարելի կը դարձնէ: Միւս կողմէ, սակայն, գործողութիւնը կենսական նըկատուած է Ռուսաստանի նախագահին վերապրումին համար:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ մը պատահած է, Հոկտ. 15-ին, Իտալիոյ կարդ մը շրջանները 4,8 աստիճան ուժգնութեամբ Ռիխթէրի վըրայ: 85 տարեկան անձ մը մեռած է սըրտի տագնապէ: Ցնցումները զգալի եղած են մինչեւ Ֆիրենցէ եւ երկրին ամբողջ հիւսիսային շրջանը, ինչպէս Միլանօ, Պոլցանօ եւ Ճենովա: Զանազան ողողումներ ալ եղած են Վենետիկէն մինչեւ երկրին հարաւը: Մահեր պատահած են Գրոթոնէի մէջ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ նախագահը՝ Հերցոկ չորս օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Ֆրանսա, Հոկտ. 16-էն սկըսեալ: Պիտի այցելէ նաեւ Պորտօ:

ՀԻՒՍԷՅՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Երեւան գացած է Հոկտ. 15-ին եւ ընդունուած է Արաֆաթի կողմէ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ լայնածաւալ հալածանքի մը ձեռնարկած է «սեւ աշխատանքի» դէմ, որ մեծ համեմատութիւններու հասած է երկրին մէջ: Բազմաթիւ օտարականներ կան պատրաստ հագուստի կարի ճիւղին մէջ որ շաբաթը եօթը օր, օրական 15 ժամ կ'աշխատին 3-էն 4.000 Ֆր. ամսականով: ԻՆՍԷ-ի (Վիճակագրական Հիմնարկ) համաձայն ապօրինի աշխատանքը ներքին արտադրութեան (ՓԻՊ) 1,1%-ը կը ներկայացնէ, այսինքն՝ 80 միլիառ Ֆրանք: Ըստ այլ աղբիւրներու շատ աւելի է: Այս սեւ աշխատանքը միայն կարի մարզին չի վերաբերիր, այլեւ տարածուած է պանդոկները, ճաշարանները, շինութեան ճիւղերը: Տարեկան 5.000 հոգի կը դատապարտուի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ներսէս Սարաֆեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահագն Կարապետեան, Տիկին Սեդա Պահարեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Հոկտեմբեր 20–ին յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ
ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Եայլախանեան)

մահուան 31–րդ տարելիցին եւ իրենց հօր եւ մեծ – հօր՝

ՄԻՀՐԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ-Ի

մահուան 21–րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ Եայլախանեան եւ Կարապետեան ընտանիքներու համայն ննջեցելոց յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

A. A. A. S.
Recherche

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée. Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à : Monsieur le Président de l'A.A.A.S. 77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19, տօն է Սրբոց Աւետարանիչացն՝ Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու եւ Յովհաննու:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԻԽՈՌՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ
●
ԹԱՏՐՈՆ
«La Belle Mère d'Erevan»
Բեմադրութիւն՝
ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ
կիրակի, Հոկտեմբեր 20,
ժամը 17.30-ին
Salle Cortot
78, rue Cardinet, Paris 17e
— Métro: Malesherbes —
Réservations :
Tél.: 48 78 76 88 / 42 29 10 24

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE
REGION MARSEILLE
Présente

NAVASART

Ensemble folklorique de Danse de Paris

à l'AUDITORIUM
DU PALAIS DES CONGRES
le Samedi 19 Octobre à 20 h 30

— P.A.F.: 120 F. —

Tél. : 91 77 61 66 / 91 77 87 31 / 91 61 10 82

Permanence pour vente des billets à la M.A.J.C. — 12-14, rue St-Bazile, Tél. 91 50 15 09 Marseille 1er
Les Lundi de 14h à 17h;
Mercredi de 10h à 16h;
Vendredi et Samedi de 14h à 18h.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Sous la présidence de **René Rouquet**, Sénateur–Maire d'Alfortville

— 1976-1996 —

20e Anniversaire de la Maison de la Culture Arménienne

du 11 au 19 Octobre

Vendredi 18 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
● **SOIREE THEATRE ARMENIEN**
«La Belle-Mère» par la **Cie Narek Dourian;**
Samedi 19 Octobre — 20h — Salle des Fêtes
● **DINER DE CLOTURE**
Animation tzigane par **Les Ballets Gayané**
Seconde partie : soirée dansante avec les **D.J. Souren** et **Raffi.**

Renseignements et réservations :
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville : 9, rue de Madrid
Tél. : 43 76 55 89 94140 Alfortville

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

90EME ANNIVERSAIRE DE L'U.G.A.B.

A l'occasion de la célébration de son **90ème Anniversaire**, l'UGAB organise un grand

gala de bienfaisance

au profit des **TABLES DE L'UGAB, en Arménie**

sous le haut patronage
de son Excellence M. Viguen TCHITETCHIAN,
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

le Vendredi 18 Octobre à partir de 19 heures 30
dans les Salons du Pavillon Dauphine
Place du Maréchal de Lattre de Tassigny, 75116 PARIS

— P. A. F. : 750 Frs. —
— *Tenue de Gala* —
Renseignements : **45 20 03 18 / 42 27 12 26.**

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 18
VENDREDI
18 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL : 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. - Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.965 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.965

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՃՂԹԱՅԻՆ ԿԱՐՕՏԸ

Հ. Սահակին յիշատակին

Մխիթարեան միաբանութիւնը ու անոր հետ ամբողջ հայ մշակոյթը ծանր հարուած մը կրեցին Հ. Սահակ Ճեմճեմեանի կորուստով: Առաջինը կը զրկուի թէ՛ գըծուար ճարելի արբահօր աթոռին արժանաւոր մէկ դէմքէն եւ թէ թիւով ու որակով շատ նօսրացած իր շարքերուն կուռ մէկ օղակէն. իսկ հայ մշակոյթի, յատկապէս հայագիտութեան բնագաւառէն կը պակսի ժամի վրայ համրուող տիրական անուններուն ամէնէն յարգելիներէն մէկը:

Մանաւանդ նման առիթով մը այս մարզին ողբերգութիւնը ցաւոտ անդրադարձներ կ'արթնցնէ: Հ. Սահակի մը անհետացումով հոն քիչ մը եւս շէնցուած ամայութիւնը դուրսէն դիտողի մը համար հակառութեան մը պատկերը կրնայ գծել երբ մեր լրասփիւռները հայագիտական իրերայաջորդ ձեռնարկներու կ'արձագանգեն: Ո՞վ պէտք է անդրադառնայ, ընդվզի սակայն թէ այդ ձեռնարկներուն ու ընդհանրապէս «հայագիտական» որակուած գործունէութեան դաշտին մէկ ծայրէն միւսը կը տողանցեն անուններ որոնց ու այդ կոչումին միջեւ տկուն կապ հաստատել յաճախ դժուար է:

«Հայագէտ» կը նկատուին դէմքեր որոնց մասնագիտութիւնը ոչինչով կ'առընչուի հայագիտութեան ուսումի մը հետ. սիրողական հետաքրքրութիւն մը կարելի՞ է առանց այլեւայլի տարիներու տքնաջան աշխատանքին հետ նոյնացնել, կայ ուրիշ խումբ մը որ այդ պիտակը կը կրէ ամպիոն մը ու անոր բարիքները ձեռք ձգած ըլլալու ճարպիկութեան համար: Եւ ըսել տակաւին որ այս դէմքերը շատ յաճախ հազիւ հայախօս են. բան մը որ կը բացատրէ — առանց արդարացնելու — «հայագիտական» ձեռնարկներէ հայերէնին արտաքսումի երեւոյթը: Իսկ անկէ արդէն այլեւս ոչ ոք կը վրդովի, սկսեալ այդ ձեռնարկներուն մինչեւ իսկ հայաստանցի մասնակիցներէն:

Որպէս յարգանքի տուրք Հ. Սահակի ու բոլոր իր նմաններուն յիշատակին, ի՞նչ լաւ պիտի ըլլայ անգամ մըն ալ ձեռնարկ մը կազմակերպել «հայագէտ»ի սահմանումը տալու օրակարգի միակ նիւթով: Անկէ ետք ա՛լ ոչ ոք պատճառ եւ իրաւունք կ'ունենայ ընդվզելու, ծիծաղելու կամ զայրանալու տեսնելով «հայագէտ» մը որ կարող չէ հայերէն անսխալ նամակ մը գրելու, առանց օտարաբանութեան հայերէն երկու նախադասութիւն կազմելու եւ ուրիշ մը որ չի կրնար աշխարհաբարով երկու խօսք ուղղել ուսանողներու, այն պատճառաբանութեամբ որ ինք Ե. դարու մասնագէտ է...: Կարելի է շարունակել գոյնզգոյն շարքը, ընդգրկելու համար այս մարզէն հեղինակութիւն նկատուած մըն ալ որ թարգմանական աշխատութեան մը հիմնուած 2-3 տասնամեակի դասախօսական գործունէութիւնը կ'աւարտէ իրեն յաջորդ ընտրուածին դէմ թումբ կանգնելու մեծ ջանասիրութեամբ, հաւանօրէն կանխելու համար տարուած ու տարուելիք աշխատանքին հաւանական տարբերութիւնը: Այս երանգապնակին տիրող մէկ գոյնն է միայն գրաբարը հայերէն նկատելու խորամանկութիւնը որ անգոյ բաներու կարգին կը դասէ մնացեալը. անոնց համար հայերէնի ներկայ մը գրեթէ գոյութիւն չունի: Չկայ աշխարհաբար լեզու, չկայ անով գրուած գրականութիւն ու հետեւաբար չկայ զանոնք եւս գիտնալու, գոնէ ճանչնալու պարտաւորութիւն որուն անտեսումը դատապարտելի ըլլար:

Հայագիտութիւնը դէպի նեղ, անձնական ու ոչ անձնական շահեր շեղողներու քով կայ անոր դաւաճանողներու խումբն ալ. եթէ առաջինները յաճախ կ'ամփոփուին երգիծական յայտարարով մը, ասոնք կը ներկայացնեն ողբերգական երեսակը: Ամէն չափանիշով հայագիտական լուրջ պատրաստութեան տէր այդ անձերը վիժած Հ. Սահակներ են: Շատ յաճախ ազգային դրամագլուխներէ վճարուած իրենց հայագիտական հմտութիւնը մէկդի դրած, ձեռագիրներու, մատեաններու մտերմութիւնը փոխարինած են բեմերու, լուսարձակներու, ծափերու, ծաղիկներու, տիտղոսներու, մրցանակներու, պատիւներու ջնարակին հետ, եւ ըսել որ շատ անգամ աւելի ծանօթ են անոնց անունները, քան՝ Հ. Սահակներու:

Այս թարմ կորուստին կսկիծին ու անկէ թելադրուած անդրադարձներուն կը յաջորդէ մտահոգութիւնը թէ ո՞վ պիտի փոխարինէ Հ. Սահակը, ամբողջացնելու համար անոր թերաւարտ գործը ու մանաւանդ շարունակելու համար հայ մշակոյթին ծառայելու աւանդութիւնը, առաջարկէ կարդալով «արդիականացում»ի նորելուկ հակումներու:

Մխիթարներու, Ալիշաններու, Թորամանեաններու, Աճառեաններու յաջորդութեան չղթան փուլն ու շուքը նախընտրողներու կարօտը ունի այսօր:

Ս. Թ.

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Հոկտեմբեր 16 / 17)

ԻՆՉ Կ'ԸՍԷ
ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ
ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի մամուլի քարտուղար Լ. Զուրաբեան Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի դէտերուն վերջնական տեղեկագրին կապակցութեամբ Հոկտ. 14-ին ըրած է հետեւեալ յայտարարութիւնը...

1... Հայաստանի իշխանութիւնները շնորհակալութիւն կը յայտնեն Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի դէտերու խումբին Հայաստանի նախագահական ընտրութիւններու ընթացքին կատարած բարեխիղճ աշխատանքին համար:

2... Բաժնելով դէտերու մտահոգութիւնները, Հայաստանի իշխանութիւնները կ'ողջունեն Սահմանադրական Դատարանի միջոցով ընտրութիւններու արդիւնքներու վերստուգման եւ վաւերացման կարելիութեան օգտագործումը, որ թոյլ կուտայ վերջնապէս փարատել բոլոր տարակուսութիւնները:

3... Հայաստանի իշխանութիւնները լըրջօրէն կը քննեն տեղեկագրին մէջ արտայայտուած այն բոլոր առաջարկները, որոնք կը վերաբերին Հայաստանի ընտրական օրէնքներու բարելաւման եւ ընտրութիւններու կատարման գործընթացի կատարելագործման:

Լ. Զուրաբեան Հոկտ. 15-ին կրկին հանդէս գալով այլ յայտարարութեամբ մը ըսած է թէ Սեպտ. 22-ի նախագահական ընտրութիւնները կ'որակուին որպէս Հայաստանի մէջ ժողովրդավարութեան արմատաւորման եւ զարգացման լուրջ հանգրուան: Նախագահին մամուլի քարտուղարը անդրադառնալով Հայաստանի անկախացումէն ետք կատարուած նախորդ ընտրութիւններուն բաղդատմամբ այն յառաջխաղացումին, զոր հանրութիւնը արձանագրեց վերահսկողութեան եւ ընտրական օրէնքի բարելաւման ուղղու-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԳԱՂՏՆԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՕՏԱՐԱԿԱ՞Ն ԵՆ ՄԻՇՏ

Աշխարհի մեծ պատահարներուն, ներքին քաղաքական, տնտեսական կեանքին վերաբերող տեղեկատուութեան մէջ պարբերաբար տեղ կը գտնեն նաեւ լուրեր գաղտնօրէն աշխատող բանուորներու մասին: Այս նիւթը շատ յաճախ կ'առնչուի օտարականներու եւ յատկապէս անոնց առանց կեցութեան թուղթի բաղմութեան: Կ'ըսուի թէ հարկերու վարչութեան պաշտօնեաներ այսինչ թաղի մէկ աշխատանոցին մէջ գտած են բանուորներ որոնց մէկ մասը կամ բոլորը պաշտօնապէս չեն յայտարարուած որպէս այդ:

Քննիչները որոնց թիւը կ'ըսուի թէ վաթսուն հազարի կը հասնի, կը պատկանին ԻՒՐՍԱՖ-ին, ոստիկանութեան, մաքսին, ապահովութեան այլ ուժերու: Սակայն, ըստ տուեալներու, շատ աւելի փոքր է գաղտնի բանուորներ հետապնդելու կոչուածներու թիւը: Կայ նաեւ սպասարկութիւններու միջեւ համագործակցութեան պակասը:

Ինչ որ ալ ըլլայ, քննութեան արդիւնքները կ'ըսեն թէ պէտք չէ միշտ նոյնացնել արտօնութենէ զուրկ, ապօրինի կերպով աշխատողներու եւ Ֆրանսայի մէջ մնալու արտօնագիր չունեցողներու պարագան: Անպայման օտարականներ չեն առանց յայտարարուած ըլլալու աշխատողները: Վերջին ստուգումները ցոյց տուած են որ այդ զանգուածին մեծամասնութիւնը կը բաղկանայ Ֆրանսացիներէ: Միայն 10%-ը կը կազմեն ապօրինի պայմաններու տէր օտարականները:

Կան անշուշտ ծայրագոյն պարագաներ. անգամ մը քննիչները յարկաբաժինի մը մէջ թխմուած Չինացիներ գտած են, կատարեալ գերութեան պայմաններու տակ, դուռը դուրսէն կղպուած: Ներսը քանի մը քուրջի կտոր, կարի մեքենաներ ու դոյլ մը որպէս արտաքնոց: Բոլորն ալ նոր հասած էն Ֆրանսա եւ պէտք է անմիջապէս աշխատին ինչ պայմաններու մէջ ալ որ ըլլայ, վճարելու համար զիրենք սահմանէն անցընողը: Ասով հանդերձ, սակայն չի նշանակեր թէ միայն կարի գործին մէջ կարելի է գաղտնի բանուորներու հանդիպիլ: Կան փոխադրողներու, սափրիչներու, ինքնաշարժ վարձողներու եւայլն ընկերութիւններ որոնք նոյնիսկ եթէ ոչ տեւականապէս, գոնէ գործի առատութեան շրջաններուն գաղտնօրէն յաւելեալ բանուորներ կ'աշխատցնեն,

Ասոնք բոլորին համար նոյն պատճառաբանութեան կը հիմնուի, տնտեսականին: Միայն այդ պայմաններով կրնան հաւասարակշռել իրենց հաշիւները: Ասով կը փրկուին գործատիրոջ յատուկ տուրքերէ ու հարկերէ: Քննիչ մը կ'ըսէ թէ հանդիպած են ձեռնարկութիւններու որոնք մինչեւ մէկ միլիոն ֆրանք խնայած են ի վնաս ԻՒՐՍԱՖ-ին: Միւս կողմէ, գործազուրկի մը համար ալ հետաքրքրական է գաղտնի աշխատանքը, մինչեւ որ տեւական գործ մը գտնէ: Իսկ մասնակի աշխատող մը ապօրինի ձեւով ալ գործ մը ընելով յաւելեալ եկամուտ կ'ապահովէ,

Գործատիրոջ եւ բանուորին համար շահաւոր այս ձեւը շատ սուղ կ'արժէ պետութեան: Կ'ըսուի որ ան կը ներկայացնէ ազգային հարստութեան 1.1%-ը ինչ որ մօտաւորապէս 80 միլիառ ֆրանք կ'ընէ: Իսկ ատիկա ամբողջութեամբ, կամ նոյնիսկ կարեւոր համեմատութեամբ մը յայտնագործել, անկարելի կը նկատուի: 1995-ին Իլ տը Ֆրանս շրջանի ԻՒՐՍԱՖ-ին կողմէ կատարուած հետաքննութիւնները կրցած են միայն 41.5 միլիոնի կորսուած գումար ձեռք ձգել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵԲԵԴ շատ բուռն կերպով հակազդած է Ներքին Նախարար՝ Կուլիկովի ամբաստանութիւններուն, ըստ որոնց Լեբէդ թաքուն պետական հարուած մը կը պատրաստէ իշխանութեան գլուխ անցնելու համար: Արդարեւ, իշխանութեան կռիւը սկսած է արդէն եւ քանի Ելցինի առողջական վիճակը կը վատթարանայ, այնքան մրցակցութիւնները կը շատնան: Լեբէդ կ'ուզէ դատական հետապնդում դիմել Կուլիկովի դէմ, որ մամուլի ասուլիսի մը մէջ յայտարարած էր. — «Լեբէդ որոշած է բռնի ուժով յառաջանալ առանց սպասելու 2000 թուականի նախագահական ընտրութեան»: Աւելցուցած է որ ինք եւ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ռոդիոնով քանիցս պատրաստուած են ընդդիմանալու Լեբէդի փորձերուն, որ կ'ուզէր իր իշխանութիւնը ամրապնդել զինեալ ուժերու վրայ: Լեբէդ կ'ըսէ թէ մէկ ուրիշ վնասուց հատուցում պիտի ուզէ եւ որպէս յիշատակ պահէ: Կը թուի սակայն թէ Ելցին մտահոգ է եւ վարչապետէն ու ներքին նախարարէն բացատրութիւններ ուզած է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ մերժեց ընդդիմութեան բանաձեւը կառավարութեան դէմ, զոր ընդդիմութիւնը ներկայացուցած էր, Էրպաքանի Լիբիա այցելութեան վաղորդայնին: Բանաձեւին ի նպաստ քուէարկած էին 256 երեսփոխան, դէմ՝ 275:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԱՔԻ մէջ միջ — քըրտական բախումները բուռն կերպով կը շարունակուին: Թալապանի կ'ըսէ որ չուզեր ճակատիլ իրաքեան ուժերու հետ եւ համաձայնած է տեսնուիլ ամերիկացի բանագնացին հետ: Միւս կողմէ, Պարզանիի կողմնակիցները ըսած են որ հակայարձակման պիտի անցնին: «Կռիւները չենք դադրեցներ, կ'ըսեն, կ'ուզենք յառաջանալ մինչեւ Սուլէյմանիէհ»:

ԱՐԱՖԱԹ աւելի խիստ ոճ մը կը գործածէ Իսրայէլի դէմ: Գահիրէի մէջ ուր կը գտնուէր պաղեստինցի պարագլուխը ամբաստանած է Իսրայէլը որ «ափարթհէյտի օրերէն ցեղապաշտ շատ աւելի ծանր առաջարկներ ներկայացուցած է Հեպրոնի շուրջ»: Արաֆաթ շեշտած է նաեւ. — «Կանխամտածուած գործունէութեան մը դէմ յանդիման կը գտնուինք որու նպատակն է ջնջել տալ ստորագրուած համաձայնագիրը եւ խաղաղութեան գործընթացը»: Իսրայէլի Արտաքին Նախարարը պատասխանած է ըսելով որ Արաֆաթ պէտք է դադրեցնէ իր ճամբորդութիւնները աշխարհի ամէն կողմը, այն տպաւորութիւնը թողլով որ աւելորդ ժամանակ ունի,

ԿՈՒԱԹԵՄԱԼԱՅԻ մէջ, Հոկտ. 16-ին, ֆութպոլի մրցումէ մը ժամ մը առաջ, հրմշտուքներու հետեւանքով 80 հոգի մեռած է եւ 150 հոգի ալ վիրաւորուած են:

ՊԵԼԺԻԱՅԻ հիւանդատար կառքի մը վարորդը դաշունահարած է իր մէկ բարեկամը որ խոստովանած էր իրեն թէ տարի մը առաջ բռնաբարած էր իր 11-ամեայ հաշմանդամ աղջնակը: Դատարանը երկու տարի յետաձգումով բանտարկութեան դատապարտած էր: Աղջնակին հայրը ծիծաղելի գտած էր պատիժը,

ՄԻԱՑԵԱԼ — ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ աղքատ մանուկներու մրցանիշ տոկոս մը կ'արձանագրեն: Բաղդատական ուսումնասիրութիւն մը զոր հրատարակած է բարեսիրական Պրէտ Փոր Թը Ուորլտ կազմակերպութիւնը ցոյց կուտայ որ ամերիկացի աղքատ երախաներու տոկոսը 21.5% է Միացեալ — Նահանգներու մէջ, 13.5%՝ Գանատայի, 2.5% Ֆինլանտա: Ըստ նոյն ուսումնասիրութեան 13.6 միլիոն մանուկներ անօթի են:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՍՈՐՎԵՑՆԵԼԸ ԱՐՀԵՍՏ ՄԸՆ Է

Գրագէտ եղբայրս Մկրտիչ Հաճեան, յաճախ կ'ըսէր թէ անսխալ հայերէն գրել սորված էր Ֆէրիգիւղի (Իսթանպուլ) Մերհամէթճեան վարժարանին մէջ, որ այն ատեն նախակրթարանի 3 – 4 դասարան ունէր միայն, ծուարած՝ հնամենի տան մը փոքր սենեակներուն մէջ:

Նկատելով որ այդ օրերուն իսթանպուլահայ լիսէններուն մէջ իսկ հայերէնի ուսուցումը սկսած էր տկարանալ, հետաքրքրութենէ մղուած օր մը դացի այցելել Մերհամէթճեան վարժարանը, որուն միայն մանկապարտէզը ճանչցած էի մանկութեանս, հարցնելու համար տնօրէնուհի Օրիորդ Էլիզ Էլմասեանի թէ կը չարունակէ՞ր արդեօք նոյնքան յաջողութեամբ հայերէն ուսուցանել:

Օրիորդ Էլմասեան, զոր դպրոցին մէջ ճանչցած էինք «Մեծ Օրիորդը» տիտղոսով (անունը վերջը սորվեցանք) իբր բացատրութիւն գիս առաջնորդեց դասարան մը, ուր կային 9 – 10 տարու աշակերտներ, եւ առաջարկեց որ յանպատրաստից քանի մը տող գրել տամ տղոց: Ձեռքիս հայերէն թերթէն կարդացի գրութիւն մը եւ տղաքը գրեցին ամենայն արագութեամբ: Տնօրէնուհին հաւաքեց տետրակները եւ ուզեց որ աչքէ անցընեմ: Ո՛վ զարմանք, աշակերտները գրած էին մաքուր գիրով, գրեթէ անսխալ:

Հարցուցի թէ ի՞նչ էր գաղտնիքը այս հրաշքին (*): Օրիորդը պատասխանեց.

«Գաղտնիք չկա՛յ: Հայերէն սորվեցնելը արհեստ մըն է, ուրիշ արհեստներու պէս, եւ պէտք է զայն սորվիլ նախ, գործադրելէ առաջ: Դուն կրնա՞ս կօշիկ կարել, հագուստ ձեւել կամ ջութակ նուագել, առանց վարպետի մը քով սորվելու: Ո՛չ անշուշտ: Մեր ալ արհեստը այս է եւ սորված ենք մեր վարպետներէն, այսինքն՝ մեր ուսուցիչներէն: Այսօր ամէն մարդ հայերէնի ուսուցչութիւն կ'ընէ առանց մասնաւոր պատրաստութեան, բժիշկ, երկրաչափ, փաստաբան իրենց թանկագին ժամերէն զոհելով, իբր ազգային պարտականութիւն հայերէն կը դասաւանդեն դպրոցներու մէջ, բայց ափսոս իրենց արհեստը չէ: Զի բաւե՞ր համալսարանական վկայական ունենալ, եւ նոյնիսկ գրագէտ կամ հայագէտ ըլլալ, ուսուցչութեան համար: Հայերէն գիտնալը անհրաժեշտ է անշուշտ, բայց ո՛չ բաւարար: Սորվեցնելը տարբեր գործ է, եւ ատիկա մե՛ր գործն է»:

Օրիորդ Էլմասեան վերջին ներկայացուցիչներէն էր համեստ վարժուհիներու այն սերունդին, որոնք թէեւ համալսարանական պարգացում չունէին եւ զուրկ էին համալսարանական շողշողուն վկայականներէ, բայց հայերէն սորվեցնելու արհեստը սորված էին իրենց ուսուցիչներէն, ձեւացնելով օղակները այն սմայլելի շղթային որ զիրենք կը կապէր արհեստակցական հնօրեայ աւանդութիւններուն:

Այդ համեստ վարժուհիներուն շնորհիւ էր որ աշակերտները ճշգրիտ հայերէն կը սորվէին արդէն իսկ նախակրթարաններու մէջ, եւ կը յիշեմ թէ Իսթանպուլի Ազգային Կեդրոնական Վարժարանը որ բարձրագոյն ուսման համար հիմնուած էր, նախակրթարաններէ եկող աշակերտները կ'ընդունէր մրցումով, մրցման քննութեան իբր հիմնական նիւթ ճշդելով հայերէն լեզուն: Իսկ յետոյ, հոն դասարան փոխելու համար արտօնուած չէր հայերէնէ վերաքննութիւն անցընել: Վերաքննութեան մնացողը դասարանը կը կրկնէր, անառարկելիօրէն:

Աւա՜ղ, ժամանակները փոխուեցան, արտաքին թէ ներքին պատճառներու բերումով այդ աւանդական շղթան փրթաւ, եւ հասանք այսօրուան անփառունակ վիճակին, երբ պարզ հայերէն խօսիլ, գրել ու կարդալ սորվեցնելն իսկ հերոսական սխրանք կը նկատուի այլեւս Սփիւռքի մէջ, Արեւմտեան կողմն աշխարհի:

Սփիւռքահայ վարժարաններու ներկայ պայմանները չեն կրնար բաղդատուիլ անշուշտ իսթանպուլահայ դպրոցներուն երբեմնի պայմաններուն հետ: Մասնաւորաբար արեւմտեան երկիրներու մէջ հայերէնի ուսուցիչներուն դիմագրաւած դժուարութիւնները անհամեմատօրէն մեծ են եւ այլազան, Վարժարաններու Համադրումին առթիւ քաղուած տեղեկութիւնները ցոյց տուին թէ այդ ուսուցիչները բոլորն ալ եկած են Մերձաւոր – Արեւելքի երկիրներէն, իրենց հետ բերելով աւանդութիւններ ու սովորութիւններ, որոնք տարբեր են անշուշտ աշակերտներուն ապրած միջավայրին յատուկ աւանդութիւններէն ու սովորութիւններէն: Շատ հաւանաբար անոնք կը ջանան աւանդական միջոցներով հայերէն դասաւանդել հայածին տղոց, որոնք հայախօս չեն առ հասարակ, եւ հայերէնը կը սորվին իբր օտար լեզու:

Վերոյիշեալ վիճակագրական տեղեկութիւններէն ի յայտ կուգայ թէ Սփիւռքահայ վարժարաններ յաճախող հայ տղաք իրարու մէջ կը խօսին իրենց ապրած երկրին լեզուն, իսկ տուներու մէջ ծնողներու խօսած լեզուն ալ խառն է, ի հեճուկս հայերէնի:

Նշմարելի է ուրիշ ուշագրաւ պարագայ մըն ալ: Հայերէնի ուսուցիչները մեծ մասամբ այդ գործին լծուած են իբր ազգային պարտականութիւն կամ առաքելութիւն, եւ ո՛չ թէ իբր արհեստ: Մինչդեռ, աւելի տրամաբանական պիտի ըլլար որ հայերէնի ուսուցչութիւնը դառնար հիմնական հաստատ արհեստ, ուսէ սովորական արհեստի պէս, եւ զայն իբր ասպարէզ ընդգրկող թեկնածուն ալ ունենար ներկայի ու ապագայի ապահովութիւն: Ֆրանսայի մէջ, ուր կը գործեն մօտաւորապէս մէկ միլիոն ուսուցիչներ, միթէ՞ այդ ասպարէզը ընտրած են իբր ազգային պարտականութիւն, թէ ո՛չ իբր գործ, իբր արհեստ, իբր ապրուստի միջոց:

Հայերէն ուսուցիչները պարտին դիմագրաւել այլ դժուարութիւններ ալ, որոնք կեանքի արդի պայմաններէն կը բխին, եւ որոնք յատուկ են բոլոր յառաջացած երկիրներուն:

Ցոյժ ճարտարարուեստականացած այս երկիրներուն մէջ, ուր չուկայի անտեղիտալի օրէնքը կը տիրապետէ եւ միայն նիւթական շահ կը հետապնդուի յայտնի կամ ծածուկ ճամբաներով, տղոց կը տրամադրուին զրօսանքի այնպիսի հրապուրիչ միջոցներ, որոնք չորրորդական վիճակի վրայ կը դնեն գիրը, գրականութիւնն ու գիրքը, իբր ձանձրացուցիչ տարրեր:

Անկէ առաջ, երբ չկային հեռատեսիլ, համակարգիչ, վիտէօ եւ դեռ ուրիշ թէքնիք նորութիւններ, տղոց հետաքրքրութեան գլխաւոր առարկան էր ընթերցումը, գիրքը: Ընթերցումը հաղորդակցութեան միակ միջոցն էր անցեալի ու ներկայի գաղափարներուն հետ, տեսակ մը համամարդկային յիշողութեան շտեմարան, որ տղուն միտքը կը բանար հեռակայ հորիզոններու առջեւ, դէպի աշխարհաճանաչում, դէպի ինքնաճանաչում, մէկ խօսքով՝ դէպի մտածումի ազատութիւն:

Ներկայիս, կարծես թէ թաքուն ուժեր տղոց ընթերցումի ծարաւը ջնջելով եւ զանոնք փոխարինելով ուղեղը բթացնող լսատեսողական ճնշիչ թելադրութիւններով, կը ձգտին ազատ մտածումը փոխարինել պատրաստի Էրզաց գաղափարներով: Այլեւս պէտք չկայ հաղորդակցութեան միջոցներու արգելքին, որ սովորական զէնքն էր բոլոր բռնակալական վարչակարգերուն: Թէլէվիզիոնի եւ էնֆորմաթիքի միջոցաւ կարելի է ուզած ձեւով խմորել մարդոց մտածելակերպը, ազատ կամեցողութեան բնազդն իսկ ամլացնելով ինքն իր մէջ:

Ընթերցումը տղոց կը պարգեւէր այլ բարիքներ ալ, քանի որ մեծապէս կ'օժանդակէր ուղիղ կարդալ գրելու վարժութեան: Շատերու կարծիքով, այդ շրջանին առանց ուղղագրական – քերականական սխալներու գրելը սովորական բան մըն էր նախակրթարանի աշակերտներուն համար, բոլոր ժողովուրդներուն մօտ: Իսկ այսօր, ամէն կողմէ գանգատ կը բարձրանայ թէ տղաք երկրորդական վարժարաններէ շրջանաւարտ կ'ելլեն առանց կանոնաւոր ուղղագրութիւն սորվելու, եւ լսա պաշտօնական տուեալներու Ֆրանսացի ժողովուրդին քսան առ հարիւրը, այսինքն՝ աւելի քան տասը միլիոն անձեր անգրագէտ կը նկատուին այսօր (ո՛չ անգրաճանաչ) ի վիճակի չըլլալով էջ մը գիր չարադրելու, կամ պարզ գրութեան մը իմաստը հասկնալու:

Այս կացութեան մէջ, այլապէս դժուար պարտականութիւն մը կը վիճակի սփիւռքահայ ուսուցիչներուն, որոնք հարկադրուած են պայքարելու լերծուն գետիններու վրայ հերոսաբար, ուրկէ անհրաժեշտութիւնը՝ յատուկ արհեստավարժ պատրաստութեան:

Սակայն ո՞ւր եւ ինչպէ՞ս: Խրթին հարց, որ կը կարօտի լուրջ ուսումնասիրութեան: Բայց անհրաժեշտ է շարժիլ արագ, եւ ա՛լ աւելի չուշանալ, նկատելով որ ժամանակը կը գործէ մեզի դէմ, եւ օրէ օր կրնայ ընդլայնիլ հեռաւորութիւնը, ուսուցիչը աշակերտէն բաժնող մտայնութեան:

Ամէն մարդ համաձայն է թէ Սփիւռքահայ վարժարանին հիմնական առաքելութիւնը, այսինքն՝ գոյութիւնն իսկ արդարացնող նպատակն է, զանուած երկրին մշակոյթին ու լեզուին կողքին ուսուցանել նաեւ հայկական մշակոյթ ու հայերէն լեզու, համահաւասար գետնի վրայ, գերծ ստորակայութեան կամ գերակայութեան բարդոյթէ: Երկլեզու (bilingue) ուսուցման սահմանումն իսկ է այս, որ առ այժմ կը մնայ նպատակ, քանի որ Սփիւռքահայ մանուկը իր ընտանիքին մօտ չի պատրաստուիր այդ ուղղութեամբ, եւ որուն պատճառաւ ալ դպրոցին մէջ աւանդուող հայերէնը իրեն համար կը դառնայ օտար լեզու:

Չի բաւեր անշուշտ առաքելութիւն մը սահմանել, առանց ստեղծելու այդ առաքելութեան իրագործման համար պէտք եղած միջոցները: Ցոյս կայ ուրեմն որ, Սփիւռքահայ Վարժարաններու Համաժողովին աշխատանքի յառաջիկայ հանգրուանը դառնայ այդ միջոցներուն որոնումն ու իրագործումը:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Նիս

(*) Այդ հրաշքը անձշմար չանցաւ շընորհիւ լրագրական յօդուածներու եւ շուտով ուշադրութիւնը գրաւեց խումբ մը ուսումնատենչ տիկիններու, որոնք միջոցը գտան Մերհամէթճեանի հին շէնքը փլցնելով տեղը արդիական երկրորդական վարժարան մը կառուցանելու:

Բայց ո՛վ ճակատագրի հեգնանք: Որովհետեւ Օրիորդ Էլմասեան համալսարանական վկայական չունէր, տնօրէնի իր պաշտօնին վերջ տրուեցաւ:

«Մեծ Օրիորդը» վկայական չունէր, բայց հայերէն սորվեցնել գիտէր:

Տ. Հ.

ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ո՞ՒՐ Է ԵՒ Ի՞ՆՉ Է ՄԵՐ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ծնած եմ եւ կ'ապրիմ որպէս սփիւռքահայ, հաշտուած եմ ճակատագրիս հետ, սակայն եւ այնպէս շատ դժուար կը գըտնեմ հաշտուիլ մեր այսօրուան իրականութեան հետ:

Ինչպէս ամէն Հայ, ապրած եմ հայրենիքիս, անկախութեան եւ ազատութեան երազով, երազ մը որ այսօր իրականացած է, սակայն որքա՞ն չեմ գիտեր... արդեօքներու եւ ինչուներու շարքը շատ երկար է:

Մեր տան մէջ կը կարդանք զանազան հայկական օրաթերթեր, կը շնչենք, կ'ուտենք, կը խմենք, մէկ խօսքով կ'ապրինք մեր հայրենիքի լուրերով, այս է կարծեմ մեզմէ շատերուն վիճակը:

Սփիւռքահայու մը առօրեայ կեանքի դժուարութիւններուն եւ իր զաւակներուն գոյատեւման պայքարին կողքին, կուզան աւելնալ իր ազգին եւ հայրենիքին լուրերը, լուրեր որոնք այսօր շատ խրախուսիչ չեն:

Անդեօք մե՞ղք գործած ենք ազատութիւն երազելով, որովհետեւ այսօր շատ սուղ կը վճարենք այդ երազին գինը: Սփիւռքը շուարած, յուսախաբ, ինք իր մէջ անհամաձայն իրականութիւն մը կ'ապրի: Կրնայ ըլլալ որ յոռետես եմ եւ կամ մութ անկիւնէ կը դիտեմ շրջապատս, սակայն ժամանակը ինծի սորվեցուց համբերել, դիտել եւ լռել բայց մինչեւ ե՞րբ:

Եթէ չես ուզեր բարեկամդ կորսնցնել, եթէ չես ուզեր հարազատդ նեղացնել, եւ կամ եթէ չես ուզեր ազգի դաւաճան կոչուիլ ուրեմն լռէ...բայց մինչեւ ե՞րբ:

Այո, կ'ըսեն թէ ամէն մարդ ազատ է մտածելու, եւ իր կարծիքը յայտնելու, նամանաւանդ մենք որ կ'ապրինք քաղաքակիրթ եւ յառաջադէմ Եւրոպայի մէջ, սակայն այսօր սփիւռքահայու մը համար լռութիւնը ոսկի է:

Բայց մինչեւ ե՞րբ,

Պէտք է լռես ու համբերես բարեկամ, եթէ նոյնիսկ սրտիդ ցաւը քեզ կը խեղդէ:

Մեր օրաթերթերը կը գրեն մեր Հայրենիքի մասին, մեր Հայրենի կառավարութեան եւ նախագահին մասին, եւ դժբախտաբար այս օրերուն մեր կաթողիկոսներուն ալ մասին, ոմանք կը գրեն քօղարկուած, իսկ ոմանք բացէ ի բաց, ոմանք կը գովաբանեն, իսկ ոմանք կը պախարակեն: Երբ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Հայրապետը տակաւին Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Աթոռը կը գրաւէր ոմանց համար անհաճոյ անձնաւորութիւն մըն էր, իսկ այսօր այդ նոյն անձերը զինք կը գովաբանեն: Իսկ երբ առաջ լաւ էր շատերու համար, այսօր նոյնը չէ: Ոմանք կ'անտեսէին Եռագոյնը, իսկ այսօր կուրծքերնուն դրած հպարտութեամբ կը շրջին:

Ի՞նչ Ծիծաղելի Հակասութիւններ

Կը տեսնէ՞ք ի՛նչ է մեր իրականութիւնը, եւ ո՞ւր կրնանք հասնիլ մենք այսօր, Սփիւռքի եւ Հայրենիքի միասնականութեան միակ չխորտակուած օղակը մեր Եկեղեցին է. հեռու պահենք զայն, մեր քաղաքական տարակարծութիւններէն:

Հայրենիքի նկարը շատ յստակ է մեզի համար, մեր ժողովուրդը շատ դժուարին պայմաններու մէջ է, իսկ պետական որոշ խաւ մը գեխութեամբ կ'ապրի ու կը մսխէ, կրնայ ոմանց համար այս իրականութիւնները չափազանցուած խօսքեր ըլլան կրնայ, որ այս ըլլայ կեանքի իրականութիւնը, ինչպէս ամէն տեղ ամէն երկրի մէջ, սակայն այս անարդար իրականութիւնը անընդունելի է մեզի համար, մեր ազգին վայել չէ, ազգ մը որ շատ երկար տառապեցաւ ու պայքարեցաւ որպէսզի գոյատեւէ, որ պահպանէ իր կառոյցները, իր աւանդութիւնները եւ իր նոր սերունդը Սփիւռքի մէջ ծնած եւ մեծցած նոր սերունդ մը, որ կրնայ շատ դիւրաւ հեռանալ եւ կորսուիլ, ձուլումի վտանգը միշտ կայ եւ պիտի մնայ:

Ո՞ր իրականութեան պէտք է որ հաւատան մեր զաւակները.

Վտանգուած Հայրենիքի՞ մը իրականութեան, թէ անհամաձայն Սփիւռքի մը իրականութեան:

ՍԻԼՎԱ ՍՏԱՄՊՈՒԼԵԱՆ

Միլանօ, Հոկտեմբեր 14, 1996

LIVRES REÇUS

ESPACE PUBLIC ET REPRESENTATIONS

CHAKÉ MATOSSIAN

Ed. La Part de l'oeil, Bruxelles, 1996.

L'ARMISTICE, AU PONT DE GRENELLE (*)

Mise-en-scène : GERALD PAPASIAN

Հոկտեմբեր 21–էն Նոյեմբեր 30, կը ներկայացուի Էրիք Վեսթֆալի «Արմիստիս» Ժերալտ Փափազեանի բեմադրութեամբ (յարդարում եւ զգեստաւորում՝ Եւգինիա Սարգսեան եւ Նաթալի Ֆրանքի տը Սաքիւ):

Նիւթը ճակատում մըն է 16–րդ թաղամասի բնակարաններու պահապաններու Մարի – Անթուանէթին եւ 15–րդ թաղամասի դռնապաններու ժողովրդական զանգուածին: Դերակատարներն են Ան – Ֆրանս Մայոն եւ Փալմա Փասթոր:

(*) *Guichet Montparnasse,* 15, rue du Maine, 75014 PARIS.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ 20-ԱՄԵԱԿԸ

Հոկտեմբեր 11 Ուրբաթ իրիկուն Ալֆորվիլի Տօնակատարութիւններու ծաղկազարդ սրահին մէջ մեծ մասով տեղացիներէ բաղկացած բազմութեան մը մասնակցութեամբ բացումը կատարուեցաւ Մշակոյթի Տան քսանամեակին: Պաշտօնականէն աւելի խրախճանքի մթնոլորտը որ կը տիրէր սրահին մէջ, կը մատնէր յաջողութեան մը ուրախութիւնը բաժնելու ընդհանուր տրամադրութիւնը: Մշակոյթի Տան գործունէութեան զանազան մարզերուն յատուկ լուսանկարներ ցոյց կու տային դասերէն, հանդէսներէն, թատերական ներկայացումներէն եւլն. պատկեր, պատկերացնելով քսան տարուան ուղին:

Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկաւ վարչութեան նախագահ Ռիշար Անանեան (ֆրանսերէն), յիշելով Ալֆորվիլի նախորդ քաղաքապետ Ժ. Ֆրանչէսքին որ մեծ դերակատար ունեցած է Տան հիմնադրումին յաջողութեան մէջ. ան յիշեց նաեւ բացումին օրուան ճառախօս Կարօ Մեհեանը: Իր սահմանումով Մշակոյթի Տունը վայրն էր հայ եւ ֆրանսացի կրկնակի ինքնութիւնը լաւագոյն ձեւով խրախուսելու եւ ապրելու: Այս նպատակին իրականացման համար ճամբայ ելած էին 20 տարի առաջ միայն 30 աշակերտով, երկու դասատուով, այսօր տունը 250 աշակերտ ու 21 ուսուցիչ ունէր: Ռ. Անանեան յայս կողմէն յատկապէս անդրադարձաւ տնօրէնուհի Յասմիկ Գեւոնեանի որ 1980-էն ի վեր այդ պաշտօնը կը վարէր եւ Արշալոյս Սարգիսեանի կատարած կարեւոր դերին: Գոհունակութեամբ յայտնեց ներկայ քաղաքապետ Ռ. Ռուքէի կարեւոր զօրակցութիւնը եւ յիշեց «Խոնարհ մամա»ն որ գետինը տրամադրած էր Մշակոյթի Տան:

Իրեն յաջորդեց Արա Գրիգորեան հայերէն ուղերձով մը, ոգեկոչելով նոյնպէս Տան կառուցումին շրջանի դէմքերը, մասնաւորաբար Պ. Զօրաբաբէլեանը: Ըսաւ թէ Ալֆորվիլի մէջ կարելի եղած է գաղափարներու, կեցուածքներու տարբերութիւնները մէկդի դնել, հասարակաց գործին կարեւորութիւնը նախապատիւ նկատել ու միասնական աշխատանք կատարել: Մաղթեց որ այդ միջավայրին մէջ Մշակոյթի Տունը երկար տարիներ շարունակէ իր ազգօգուտ գործունէութիւնը:

Բացումի հանդիսութեան քաղաքապետը կը ներկայացնէր անոր Ա. փոխանորդը Ժան-Փիէր Մորանշէլ որ խանդավառութեամբ խօսք առաւ կրկնելու իրենց նեցուկը, յիշեցնելու համար թէ [illegible] ընթացքի մէջ է Ալֆորվիլ – Աշտարակ զուգորդ քաղաքներ յայտարարելու գործը ու իր հակիրճ խօսքը աւարտեց հայերէն հրահանգելով՝ «Շարունակեցէ՛ք»:

Տարեդարձի տօնակատարութեան ներկայ էին Հայաստանի դեսպանատան Ա. քարտուղար Ռ. Խարազեան, հայ մամուլի ներկայացուցիչներ, արուեստագէտներ, ուսուցիչներ ու հանրային այլ դէմքեր: Ելոյթներէն ետք երկու երիտասարդներու՝ Ռոստոմի ու Ֆիլիփի դուդուկի եւ դափի նուագով ներկաները հիւրասիրուեցան քօքթէյլի սեղաններու շուրջ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՏԱՂԱՒԱՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

(ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20–ԷՆ 30)

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Հայաստանի անկախութեան տարին էր, 1991–ին, առաջին անգամ ըլլալով, որ հայկական Եռագոյնը պարզուեցաւ Մարսէյլի Միջազգային Տօնավաճառին վրայ, եւ Հայաստանը ունեցաւ իր պաշտօնական օրը:

Այս ձեռնարկը նախաձեռնութիւնն ու կազմակերպութիւնն է Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, որ տարուէ տարի ջանաց հայկական ներկայութիւնն ու Հայաստանեան մասնակցութիւնը բարելաւել հարստացնել, այլակերպել, դարձնել առաւել տնտեսական, դուռ բանալ առեւտրական յարաբերութիւններու եւ փոխանակութիւններու, հրաւիրել Հայաստանէն գործարար մարդիկ, ընդունիլ հայկական կառավարութեան ներկայացուցիչներ, վերջապէս Հայաստանով հետաքրքրել տնտեսական աշխարհին պատկանող մարդիկ:

Սակայն, այս ձեռնարկը ինքնանպատակ չէ: Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը հողը պատրաստելէ, գործը ընթացքի մէջ դնելէ յետոյ մէկ նպատակ ունի՝ յանձնել ձեռնարկը Հայաստանէն եկող ձեռնարկութիւններուն որոնք առանձին մասնակցութեամբ ներկայ ըլլան միջերկրականեան երկիրներու շուկային վրայ:

Մինչ այդ, այս տարի եւս «Հայաստանի» տաղաւարը կանգնեցաւ եւ՛ տեղական մասնակցութեամբ, եւ՛ Հայաստանէն եկողներով, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան նիւթական հովանաւորութեամբ, խնամակալութեամբ, իր անդամներու տքնաջան աշխատանքով, գոհողութիւններով, իր շուրջը բոլորուած Տիկնանց Յանձնախումբի լայն օժանդակութեամբ: Դժուարին եւ սպառիչ գործ մըն է որ կը կատարուի յօգուտ Հայաստանին եւ ի նպաստ Մարսէյլի հայ գաղութին յաչս տեղական իշխանութիւններուն որոնք մեծ կարեւորութեամբ կը հետեւին, եւ ընդհանրապէս Մարսէյլի բնակչութեան որ տասը օրուան ընթացքին տասնեակ հազարներով կ՚այցելէ, կանգ կ՚առնէ, կը հետաքրքրուի, կը տեղեկանայ, կը ծանօթանայ, կը համակրի, կը գնէ…:

Հայաստանէն հրաւիրուած էր մասնակցելու «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամը: Նպատակը ոչ այնքան ապրանք սպառել էր, հակառակ մեծ քանակով բերուած կինեակին, գինիներուն, գորգերուն, ձեռագործներուն, օպսիտիէնէ յուշանուէրներուն եւ այլն…, այլ ցոյց տալ «Հայաստան» Հիմնադրամի կատարած իրագործումները ժապաւէններով, ժողովուրդը հաղորդ դարձնել ծրագիրներուն եւ հրաւիրել մասնակցելու որպէս միաւոր հայրենիքի վերականգնումի նուիրական եւ խանդավառիչ գործին: Այցելուները լայնօրէն առիթ ունեցան ծանօթանալու եւ հետաքրքրուելու: «Հայաստան» Հիմնադրամը կը պատկանի համայն հայութեան: Հիմնադրամը միայն դրամ չէ, նաեւ գաղափար մը եւ գաղափարական՝ հայրենիքի վերելքը եւ Հայրենիք – Սփիւռք կամրջումը: «Հայաստան» Հիմնադրամէն տօնավաճառին ներկայ եղան գործադիր մարմնի կառավարիչ՝ Արմէն Յարութիւնեան եւ գործադիր մարմնի փինանսական բաժնի վարիչ՝ Սամուէլ Եղոյեան:

Այս տարի եւս փորձ կատարուեցաւ Հայաստանէն ձեռնարկութիւններու, գործարաններու պատասխանատուներու ներկայութիւնը ապահովել որպէսզի ներկայացնեն իրենց արտադրութիւնները: Տօնավաճառին ամէնէն դժուար բաժինն է ասիկա, հակառակ անոր որ գլխաւոր նպատակը պէտք է ըլլայ: Անշուշտ կապուած է Հայաստանի տնտեսական իրավիճակին, բայց նաեւ մարդոց կամքին եւ ձեռներէցութեան ոգիին: Ժամանեցին գործատէրերու նորակազմ միութեան երկու պատասխանատուներ՝ Եուրի Գասպարեան որ մաս կը կազմէ Ճարտարարուեստի նախարարութեան եւ Վլատիմիր Ղազարեան:

Վեցերորդ տարին ըլլալով, առեւտուրի շուկային հրամայականներուն ծանօթ, պատասխանատուութեան գիտակցութեամբ Իւնիսերվիս ընկերութիւնը իր գործօն եւ ձեռնհաս տնօրէնին՝ Գաբրիկ Ասատրեանի գլխաւորութեամբ ներկայ եղաւ տօնավաճառին արժեւորելով հայ արհեստաւորներուն եւ արուեստագէտներուն ինքնատիպ գործերը՝ փայտի, մետաղի, հիւսուածեղէնի, քարի եւ այլ նիւթերու վրայ, ինչպէս նաեւ ձեռքով աշխատուած գորգեր, սեղանի սպասներ, եւայլն…:

«Հայաստան» տաղաւարը ունի նաեւ գրավաճառութեան անկիւն մը որ լայն հետաքրքրութիւն կը ստեղծէ, նոյնպէս մշակութային բովանդակութիւն մը, պատմական եւ աշխարհագրական ակնարկներ ցուցատախտակներով: Այս «սփիւռքեան» մասը կ՚ապահովէ Հայ Մշակոյթի Տունը. Այս տարի աւելցուեցաւ Հայ Եկեղեցւոյ նուիրուած բաժին մը, եկեղեցական զգեստներով եւ առարկաներով զոր պատրաստեց Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին:

Ժան Մակէսեան, հաւատարիմ մը, ոսկիէ եւ արծաթէ իր հայկական խաչերով, խաչքարերով, այբուբեններով, ազգային դէմքերու մետալներով եւայլն… իր հայկական հարազատութեան փայլ մը կը բերէ:

Հայաստանի Պաշտօնական Օրը, Սեպտեմբեր 27–ը, եղաւ հանդիսաւոր եւ ժողովրդական օր մը: Ժամը 12–ին, տեղի ունեցաւ տաղաւարին պաշտօնական այցելութիւնը Տօնավաճառի նախագահին եւ բազմաթիւ քաղաքական, եկեղեցական, դիւանագիտական, տնտեսական եւ միութենական աշխարհին պատկանող անձնաւորութիւններու եւ հոծ բազմութեան մը կողմէ: Յաջորդող պաշտօնական ընդունելութեան խօսք առին Տօնավաճառին նախագահը՝ Ֆիլիփ տ՚Ամալրիք եւ Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան նախագահը՝ Կարօ Յովսէփեան: Ալպէր Պօղոսեան կարդաց Հայաստանի Հանրապետութեան Ֆրանսայի դեսպանին՝ Վիգէն Չիտէչեանի ուղերձը. Դեսպանը, որուն նախագահութեան ներքեւ դրուած էր Հայաստանի օրը, չկրցաւ գալ Փարիզ իր ներկայութիւնը անհրաժեշտ ըլլալով.

Ժամը 13–ին, պաշտօնական հացկերոյթին հարիւր քսան հոգի ներկայ եղան: Տասնեակ ու տասնեակ անձեր չկրցան մասնակցիլ տեղի չգոյութենէն: Սեղանօրհնութիւնը կատարեց Հարաւային – Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հովուապետը՝ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրճեան, իր շուրջը ունենալով Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչը՝ Կղեմէս Վարդապետ Մալճեան, Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ՝ Վեր. Ժոէլ Միքայէլեան, ինչպէս նաեւ՝ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան, Զաւէն Վրդ. Աւետիքեան, Շահան Ա. Քահանայ Տէտէեան, Վեր. Ժ. Յակոբեան: Խօսք առին տեղական իշխանութիւններու ներկայացուցիչները, քաղաքապետարանին համար երեսփոխան Ռոլան Պլում, Պուշ – տիւ – Ռոնի ընդհանուր խորհուրդին համար՝ Ռընէ Օլմէթա եւ Փ.Ա.Ք.Ա. Շրջանի Խորհուրդին համար՝ Ֆրանսիս Ժիոլիթի: Այլ քաղաքական անձնաւորութիւններ եւս մասնակից եղան ինչպէս նաեւ հայաստանեան բոլոր հիւրերը.

Ժամը 14.30–ին, մամուլի լրագրողներուն տրուեցաւ տեղեկութիւններ Հայաստանի մասնակցութեան տարողութեան եւ հարցումներու ճամբով ընդհանուր պատկեր մը ներկայացուեցաւ Հայաստանի տնտեսական իրավիճակին:

Ժամը 15–ին, տեղի ունեցաւ կլոր սեղան մը նիւթ ունենալով «Ի՞նչու եւ ի՞նչպէս ներդրումներ կատարել Հայաստան»: Շուրջ հարիւր յիսուն հոգի, առաւելաբար գործարար մարդիկ, հետեւեցան զանազան ելոյթներուն եւ հարցումներով հարստացուցին վիճարանութիւնը: Ելոյթներ ունեցան Ռուբէն Գրիգորեան՝ Արմինիըն Պիզնէս Ֆօրումի ընդհանուր քարտուղարը, Մանուկ Փամուքճեան՝ Ֆինէքօ ընկերութեան տնօրէնը, Միշէլ Պրիսպառ Քոֆաս ընկերութեան տնօրէնը, լրագրող Ժան Քէհէեան: Ալպէր Պօղոսեան վարեց ժողովը: Կարօ Յովսէփեան կարդաց Հայաստանի Հանրապետութեան Ֆրանսայի դեսպան Վիգէն Չիտէչեանի նիւթը որ «Փաքս»ով հասաւ ձեռնարկէն քանի մը վայրկեան առաջ:

Ժամը 18.30–էն յետոյ, Հայաստանի օրը շարունակուեցաւ տաղաւարին վրայ հայկական նուագով, երգով եւ պարերով:

Ամբողջ օրուան ընթացքին հազարէն աւելի գնահատուած է եկող, նայող, մասնակցող եւ անցնող Հայերու թիւը:

Այս 6–րդ մասնակցութիւնը Մարսէյլի միջազգային տօնավաճառին գտաւ ակընկալուած յաջողութիւնը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Երկու օրէ ի վեր տեսածներս այնպիսի սոսկանք ազդած էին ինծի որ, թէեւ շոգենաւին մէջ ապահով, սակայն կ՚ուզէի ժամ առաջ հեռանալ այս քաղաքէն, ուստի երբ տեսայ որ «Սիտոն» դեռ քանի մը օր պիտի կենայ Պոլիս, նաւապետին դիմեցի ու խնդրեցի որ զիս շոգեմակոյկով «Ժիռոնտ» փոխադրէ: Նաւապետը խնդիրքս ընդունեցաւ, բայց ծովուն վրայ լեցուած էր ոստիկաններով՝ որոնք ուշադիր կը հսկէին նաւակներուն մէջէն՝ որպէսզի ոչ ոք կարենայ փախչիլ օտար նաւ մը:

Երբ շոգեմակոյկը կրկին եկաւ, զիս զգուշութեամբ իջեցուցին մէջը եւ դրին հնոցապաններու մօտ, ուր կծկուեցայ հանքածուխի կոյտի մը ետեւ:

Այս կերպով ինքզինքս նետեցի «Ժիռոնտ»ի մէջ:

Հազիւ թէ ոտքս շոգենաւ դրած էի, պարանները սկսան քակել: Նոյն միջոցին ամբողջ քարափները պատերազմի դաշտի մը երեւոյթը ունէին: Զինուորները անընդհատ կը կրակէին դիմացի շէնքերուն վրայ, խորտակելով պատուհանները. նոյնպէս զինուորներ կ՚երեւային շատ մը շէնքերու տանիքներուն վրայ: Կամուրջին վրայ մարդ մը չկար, իսկ երկու ծայրերը հեծեալ զինուորներով լեցուած էին:

Չեմ կրնար բացատրել այն հրճուանքը զոր զգացի երբ «Ժիռոնտ»ի պտուտակը սկսաւ շարժիլ:

Ա՛լ կը հեռանայինք կոր…

Կամաց կամաց բաժնուեցանք քարափէն ու շոգենաւը ցուպը ուղղեց դէպի Մարմարա:

Բայց ահա «Ժիռոնտ» իր ուղղութիւնը կը փոխէ ու դէպի Գատըգիւղ Մօտայի ծոցը կը սկսի յառաջանալ: Նախ կը կարծենք թէ հոսանքն է որ նաւը հոն կը մղէ եւ մտատանջութիւն մը կը տիրէ կամրջակին վրայ գտնուող ուղեւորներուն մէջ: Տեղեկութիւն կը հարցնենք պաշտօնեաներէն մէկուն, որ կը պատասխանէ.

– Բան չկայ միայն թէ քիչ մը պիտի կենանք հոս նոր ճամբորդներ առնելու համար:

Եւ իրա՛ւ «Ժիռոնտ», Մօտայի ծոցին մէջ, Քալամիշի առջեւ կը կանգնի:

Մեր արդէն յուզուած երեւակայութիւնը կը սկսի չափազանց հետաքրքրուիլ այս անցած դարձածէն: Ամբողջ ճամբորդները եւ նաւաստիներուն մեծ մասը խմբուած են նաւուն եզրը եւ ուշադրութեամբ չորս բոլորտիքնիս կը նայինք:

Շոգեմակոյկ մը կը մօտենայ մեզի որ ֆրանսական դրօշ կը կրէ: Քիչ մը ետքը կը ճանչնանք զայն իր ճերմակ գոյնէն, ֆրանսական դեսպանատան շոգեմակոյկն է:

Վերջապէս կը հասնի «Ժիռոնտ»ի մօտ:

Խցիկին մէջ միայն երկու հոգի կայ. զարմանքով կը տեսնենք որ նստարաններուն վրայ դրուած են շատ մը ըէվոլվէրներ:

Երբ շոգեմակոյկը կը մօտենայ «Ժիռոնտ»ի ելնարանին՝ ծածկուած տեղէ մը հետզհետէ դուրս կու գան տասնըեօթը հոգի, քանի մը հատը բեռնակիրի հագուստով, ուրիշներ հին ու մին լաթեր հագած ու երկուքը՝ մաքուր սեւազգեստ ու գլխարկաւոր:

Իրենց ետեւէն վեր կ՚ելլեն ֆրանսական ու ռուսական դեսպանատուներու առաջին թարգմանները, Պ. Ռուէ եւ Պ. Մաքսիմոֆ:

Ֆրանսացի ճամբորդ մը, որ վերնայարկէն կը դիտէր այս տեսարանը եւ որուն քով կեցած էի, յուզեալ շեշտով մը կը գոչէ.

– Ահ, ահաւասիկ գեղեցիկ բան մը, հայ փախստականներ մեր դրօշակին տակ պահպանուած, հիմա կը գտնեմ ու կը ճանչնամ իմ հայրենիքս, ա՛հ, գեղեցիկ բան մըն է ասիկա, երջանիկ եմ:

Խեղճ մարդը կը սխալէր:

Օսմանեան Պանքան մտնող դաշնակցականներն էին որ կը բերէին, եւ ո՛չ թէ փախստականներ:

Վայրկեանի մը մէջ ամէնքս ալ բոլորուեցանք Հայերուն քով, մեծ շրջանակ մը կազմելով:

Տասնըհինգ հոգին իրարու քով կեցած էին, իսկ երկու պետերը Հրաչեայ եւ Արմէն Կարօ, միւսներէն քանի մը քայլ հեռու:

Հրաչ կամ Հրաչեայ սեւ ըտէնկօթ մը հագած էր, յարդէ գլխարկ մը դրած եւ անութէն վար կախած էր պզտիկ պայուսակ մը: Կատարելապէս ճամբորդի կերպարանք ունէր, հանդարտ ու գոհ կ՚երեւար: Նիհար, սիրուն երիտասարդ մըն էր, կոր քիթով ու սեւ վառվռուն աչքերով:

(Շար. 22)

(Շար. Ա. էջէն)

թեամբ, աւելցուցած է թէ այդ արտայայտութիւնները միշտ չեղան ժողովրդավարութեան միջազգային չափանիշներուն համապատասխան: Ցաւ յայտնած է նաեւ որ ընտրութիւններուն պարտուած կողմը առանց լուրջ փաստեր ներկայացնելու, հրաժարած է կեղր. Ընտրական Յանձնաժողովի որոշումները ճանչնալէ եւ ինքզինք յաղթական հռչակած է: Լ. Զուրաբեան արտայայտելով այն համոզքը թէ բոլոր տարակարծութիւնները կարելի է լուծել օրինականութեան, սահմանադրական օրինաւորութեան եւ քաղաքակիրթ երկխօսութեան միջոցներով, դատապարտած է Ազգ. ժողովի Սեպտ. 26-ի նիստին կարգ մը երեսփոխաններու կեցուածքը: Ան իր խօսքը եզրափակած է իշխանութիւններուն սահմանադրական շրջանակներու մէջ գործող ընդդիմութեան հետ համագործակցութեան կարելիութեան նշումով:

ԱԻՄ-Ի ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՆ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎ

ԱԻՄ-ի նախագահ Պարոյր Հայրիկեան Հոկտ. 15-ին տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին յայտարարած է որ իր կուսակցութեան Հոկտ. 11-ի համագումարին որոշուած է ԱԻՄ-ի երեսփոխաններուն Ազգ. ժողովի աշխատանքներուն մասնակցութիւնը: Պ. Հայրիկեան աւելցուցած է թէ Ազգ. Համաձայնութիւնը կը պատրաստուի Սահմանադրական Դատարան դիմել ընտրութիւններու արդիւնքներուն հարցով: ԱԻՄ-ի պարագլուխը ըսած է նաեւ թէ յանուն արդար Հայաստանի, ԱԻՄ պատրաստ է գործակցելու բոլոր անոնց հետ որոնք կը տենչան անոր:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՅԱՏՈՒԿ ՊԻՏԱԿՆԵՐ ԾԽԱԽՈՏԻ ԵՒ ՈԳԵԼԻՑ ԸՄՊԵԼԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ծխախոտի եւ ոգելից ըմպելիներու Հայաստան ներածումը կարգաւորելու նպատակով որոշուած է ի գործ դնել առեւտրական պիտակներու դրութիւն մը: Այս պիտակները որոնք 7 կէտերով պաշտպանուած են կեղծումի դէմ, պարտաւորիչ կը դառնան 1997 Յունուար 1-էն: Այդ թուականէն սկսեալ Հայաստան ծխախոտ եւ ոգելից ըմպելի ներածող իւրաքանչիւր առեւտրական պարտի անոնցմէ ապահովել եւ յանձնել արտադրող ընկերութեան: Ինչ կը վերաբերի մինչ այդ ներածուած ապրանքներուն, նախատեսուած է երեք ամսուան շրջան մը որ, ըստ Մաքսային Վարչութեան տնօրէն Երջանիկ Աբգարեանի, բաւարար է զանոնք ամբողջութեամբ սպառելու համար: Այսպէս, Ապրիլ 1-էն, բացարձակապէս կ'արգիլուի առանց պիտակի ծխախոտի եւ ոգելից ըմպելիի որեւէ ներածում:

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE
REGION MARSEILLE

Présente

NAVASART

Ensemble folklorique de Danse de Paris

à l'AUDITORIUM
DU PALAIS DES CONGRES
le Samedi 19 Octobre à 20 h 30

— P.A.F.: 120 F. —

Tél. : 91 77 61 66 / 91 77 87 31 / 91 61 10 82

Permanence pour vente des billets à la M.A.J.C. — 12-14, rue St-Bazile, Tél. 91 50 15 09 Marseille 1er

Les Lundi de 14h à 17h;
Mercredi de 10h à 16h;
Vendredi et Samedi de 14h à 18h.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19, տօն է Սրբոց Աւետարանչացն՝ Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու եւ Յովհաննու:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԻԽՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

●

ԹԱՏՐՈՆ

«La Belle Mère d'Erevan»

Բեմադրութիւն՝

ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 20,
ժամը 17·30-ին

Salle Cortot
78, rue Cardinet, Paris 17e
Métro: Malesherbes

Réservations :
Tél.: 48 78 76 88 / 42 29 10 24

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահագդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

A. A. A. S.

Recherche

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée.
Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à :
Monsieur le Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

**65ème ANNIVERSAIRE
DE LA CATHEDRALE ARMENIENNE
DE MARSEILLE**

SEMAINE CULTURELLE ARMENIENNE

Du 18 au 28 Octobre

PROGRAMME

● **Du 18 au 28 Octobre**
EXPOSITION VENTE DE DESSINS d'HOVIV
«LE RIRE ARMENIEN»
Centre Culturel Armenien **Sahak-Mesrop**
salle Varoujan Bozadjian

● **Vendredi 18 Octobre à 19 heures 30**
VERNISSAGE DE L'EXPOSITION
— entrée libre —

● **Mardi 22 Octobre à 20 heures 45**
«LES MONASTERES DANS L'HISTOIRE DE L'ARMENIE ET LEUR ROLE AUJOURD'HUI»
par KERAM KEVONIAN
Centre Culturel Armenien **Sahak-Mesrop**
salle Ardzrouni Tcherpachian
— entrée libre —

RECHERCHONS

Pour école hébdomadaire ou bi-hébdomadaire, nous recherchons à louer un local approprié, 4 pièces, de préférence avec jardin, Paris ou proche banlieue.
Tél. : 43 - 98 - 15 - 59.

ASSOCIATION MEKNIK

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

■ ASSISTANCE A L'AÉROPORT
■ ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
■ RÉSERVATION D'HÔTEL
■ LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
■ EXCURSIONS GUIDÉES
■ VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX PARIS-EREVAN-PARIS A PARTIR DE 3700F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ռաֆֆի Քէօլէեանէ Օննիկ Տէօքմէճեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին կատարուած հոգեհանգստեան և մատաղօրհնութեան առթիւ. - Տիկին Մարի-Ժանն Քէչէեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Սիմոնեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժագ Սիմոնեան 200 Ֆր., Տիկին Լոթըրպորն-Մէսճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կարապետեան 100 Ֆր., Պետիկեան ընտանիք 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Գնաճեան 300 Ֆր., Օր. Մարի Սվասլեան 100 Ֆր., Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղ 200 Ֆր., Օր. Անի Կարապետեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժագ Մանուկեան 100 Ֆր., Տիկին Էսկիճեան 150 Ֆր., Տիկին Ա.Պ. Յակոբ Յովսէփեան 50 Ֆր., Տիկին Ալիս Պիւլկիւրեան 100 Ֆր., Ճամուգեան ընտանիք 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժիլպէռ Մերտինեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Մեսճեան 500 Ֆր., Օր. Վարդուհի Պոյաճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժերար Շալճեան 200 Ֆր., Սէն-Ժէրոմի եկեղեցին 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արիս Կիրակոսեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Պարոնեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մանուկ Մանուկեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան-Փօլ Ծառուկեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Կարապետեան 100 Ֆր., Տիկին Անժէլ Պոտուրեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հոթոթեան 200 Ֆր., Օր. Տանիէլ Խաչատուրեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուաեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էտխորտէքեան 200 Ֆր., Տիկին Մոնիք Թոմոն Խոզեան 200 Ֆր., Տիկին Հելէն Սեֆէրեան Սիմոն 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անթուան Սվաճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մելքոն Թոլեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Քաթլեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պանտիկեան 500 Ֆր.:

Sous la présidence de René Rouquet, Sénateur–Maire d'Alfortville

— 1976-1996 —

20e Anniversaire de la Maison de la Culture Arménienne

du 11 au 19 Octobre

Vendredi 18 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
● SOIREE THEATRE ARMENIEN
«La Belle-Mère» par la Cie Narek Dourian;
Samedi 19 Octobre — 20h — Salle des Fêtes
● DINER DE CLOTURE
Animation tzigane par **Les Ballets Gayané**
Seconde partie : soirée dansante avec les **D.J. Souren** et **Raffi.**

Renseignements et réservations :
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville : 9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél. : 43 76 55 89

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19-20
SAMEDI - DIMANCHE
19-20 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18·966 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 18.966

ԼԵԲԷԴ ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒԱԾ

ԵԼՑԻՆ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿՈՎ ԿԸ ՀԵՌԱՑՆԷ ԵՐԿՐԻՆ ԱՄԵՆԷՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԷՄՔԸ

Հինգշաբթի, Հոկտ. 17-ի մեծ անակընկալն էր զօր. Լեբէդի հեռացումը չորս ամսուան պաշտօնավարութենէ ետք, որպէս քարտուղար Ապահովութեան Խորհուրդին: Այս դէպքը կը պատահէր այն օրը, երբ Ալեքսանդր Լեբէդ կը պատրաստուէր դատի դիմել Ներքին Նախարար՝ Կուլիկովի դէմ, որ նախորդ օրը ամբաստանած էր զինք որպէս պետական հարուածի մը դաւը պատրաստող: Այս հեռացումը կը փաստէր որ Լեբէդ պարտուած էր եւ իր հակառակորդներու խմբակը կրցած էր համոզել Ելցինը: Ի դէպ, այս վերջինը, որ հեռատեսիլէն ուղղակի ծանոյց պաշտօնազրկումը եւ դողդղացող ձեռքով մըն ալ ստորագրեց հրովարտակը, Կրեմլէն Թանգարանի զմռսուած կերպարի մը կը նմանէր (Բրեժնեւն ալ յիշեցնելով): Մեղադրեց Լեբէդը որ «շարք մը անընդունելի սխալներ գործած է Ռուսաստանի համար»: Նախագահը դեռ աւելցուց. -- «Չեմ կրնար հանդուրժել այս կացութեան եւ ստիպուած եմ արձակել զօր. Լեբէդը իր պաշտօնէն»: Ըստ Լեբէդի, իր հեռացումը պատրաստուած էր անոնց կողմէ որոնք կողմնակից են Չէչէնիոյ պատերազմը շարունակելու:

Լեբէդ կը մեղադրուէր որ 50 հազարնոց «լեգէոն» մը կը կազմէ իշխանութիւնը ձեռք առնելու համար: Ուրիշ բաւական տարօրինակ մեղադրանք մըն ալ կայ, որ աւելի երեւակայական բնոյթ կը թուի ունենալ: Ըսուած է որ Լեբէդ դաւադրած է չէչէն անկախապաշտներու հետ, որոնք իրեն խոստացած են 1500 զօրուկ ղրկել Մոսկուա որպէսզի իշխանութիւնը ձեռք առնէ, խաղաղութեան փոխարէն: Ըստ Կուլիկովի խաղաղութեան այդ համաձայնագիրը «բարձր դաւաճանութեան» համաձայնագիր մըն էր: Ցարդ, Լեբէդ յաջողած էր իր դատը շահիլ երբ կը յաջողէր տեսնուիլ Ելցինի հետ: Այս անգամ, հակառակորդ խմբակը արագ շարժած է եւ յաջողած է հո՛ն, ուր ինք չէր յաջողած Օգոստոսին, երբ Ելցինէն պահանջած էր Ներքին Նախարարին պաշտօնազրկումը:

Խորքին մէջ, շատ կը պատահի որ մարդիկ հաշիւներ ընեն, բայց անոնք սխալ ելլեն: Այս հեռացումը կրնայ, ընդհակառակն՝ նպաստել Լեբէդի նախագահական աթոռի իր ճամբուն վրայ: Ինք, որ երկրորդ դիրքի վրայ հասաւ Յունիսի նախագահական ընտրութեան, շատ ժողովրդական դէմք մըն է եւ հիմա, նաեւ զոհի եւ մարտիրոսի դերին մէջ է: Լեբէդ, իր այդ յաջողութենէն ի վեր, կը խանգարէ: Ինք չուզեր որ զինուորականները քաղաքականութեամբ զբաղին, անհրաժեշտ կը գտնէ Չէչէնիոյ անկախութիւնը, կ'ուզէ պայքարիլ կաշառակերութեան դէմ եւ մաֆիային: Այս ամբողջը պատճառ են անշուշտ որ հեռացուի: Ինք հանդարտութեան կոչ ըրաւ իր զօրքերուն, որոնք կ'ուզէին Մոսկուա գալ եւ զինք պաշտպանել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 17-Ի հանրային սպասարկութեան պաշտօնատարներու գործադուլը չունեցաւ 1995 Դեկտեմբերի գործադուլներու տարողութիւնը: Ինչ կը վերաբերի երթեւեկին մանաւանդ, շարժումը մեծ ծաւալ չունէր: Փարիզի մէջ մեթրոյի եւ հանրակառքերու երթեւեկը ապահովուած էր 80% համեմատութեամբ: Տարբեր էր երկաթուղիի պարագան, ըստ գիծերու: Գալով ցոյցերուն, անոնք բաւական բազմամարդ էին Փարիզ եւ գաւառի գրեթէ բոլոր քաղաքները: Փարիզի մէջ, ցոյցին գլուխը միջադէպեր ալ եղան, երբ ժամանեց Սէ-Էֆ-Տէ-Թէ-ի պարագլուխը՝ Նիքոլ Նոթա որ սուլոցներով և հրմշտուքներով ընդունուեցաւ: Իր թիկնապահներէն զատ, Սէ-Ժէ-Թէ-ն ալ ստիպուեցաւ պաշտպանել զինք: Կը մեղադրուի որովհետեւ հաւանութիւն տուած է Ժիւփէի ծրագրին ընկերային ապահովութեան վերաբերեալ: Փարիզի ցոյցը սկսած էր Ռեփիւպլիքի հրապարակը ժամը 10-ին եւ սկսած էր ցրուիլ Սէն Թ'Օկիւսթէն ժամը 18-ի շուրջ: Մասնակցողներու թիւը 30-էն 50 հազար կը նկատուի (մօտ՝ 100 հազար կը գրէ Իւմանիթէ): Գաւառի թափօրներն ալ բաւական բազմանդամ եղած են. -- Մարսէյլ 40 հազար ըստ կազմակերպիչներուն (20 հազար՝ ոստիկանութեան), Թուլուզ 30·000 (12·000), Պորտօ 25·000 (11·500), Նանթ 25·000 (14·000), Լօրիան 20·000 (10·000), Ռուան 20·000 (10·000), Լիլ 15·000 (10·000), Կրընոպլը 15·000 (7·000), Նիս 10·000 (5·000), Լիոն 15·000 (7·000) եւն. եւն.: Սէ-Ժէ-Թէ-ն նոր շարժում մը որոշած է Նոյեմբեր 14-ի համար: Գործադուլին մասնակցեցան նաեւ բժիշկները: Ընդհանուր ձեւով, պաշտօնատարներու գործադուլի մասնակցութեան համեմատութիւնը 32% կը նկատուի:

ԳՈՐՍԻՔԱՅԻ Էֆ-Էլ-Էն-Սէ պատմական ճիւղը խիստ սպառնալիք մը ըրաւ Ժիւփէի, իբրեւ հետեւանք դատական տեղեկատուութեան մը որ բացուած է անցեալ Յունուարին տեղի ունեցած համախմբումին մասին: Հոն հաւաքուած էին քանի մը հարիւր զինեալ եւ դէմքերը ծածկուած Գորսիքացիներ: Էֆ-Էլ-Էն-Սէ-ն ղեկոյցին մէջ կը զգուշացնէ Ժիւփէն «փիզիքական մաքրագործման որեւէ փորձի դէմ», այլապէս հակազդեցութիւնը «աններեւակայելի տարողութիւն» կ'ունենայ: Նաեւ Հոկտ. 17-ին, գորսիքական շարժումը տէր եղած էր Նիմի մէջ գործուած երկու ռմբափորձերու՝ Տուրքերու եւ Արդարութեան շէնքերուն դէմ:

Ժ. ՇԻՐԱՔ Մերձաւոր արեւելեան շրջապտոյտի մը ձեռնարկեց Հոկտ. 18-էն: Արտաքին նախարարը՝ Հէրվէ տը Շառէթ պիտի չընկերանայ նախագահին Իսրայէլ, որովհետեւ Իսրայէլի իշխանութիւնները ընդդիմացած են Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին այցելութեան ՊԱԿ-ի կեդրոնավայրը՝ Արեւելքի Տունը, արեւելեան-Երուսաղէմ: Իր տեղը, Առողջապահութեան ենթանախարարը այցելութիւն մը պիտի տայ Պաղեստինցիներուն: Այս ամբողջը ցոյց կու տայ նաեւ թէ Ֆրանսա բաւական դժուարութեամբ կրնայ գործադրել «արաբական իր քաղաքականութիւնը»: Շիրաք կ'այցելէ նաեւ Լիբանան, Սուրիա, Եգիպտոս:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ Թանսու Չիլլէր յայտարարած է. -- «Եթէ Եւրոպական Միութեան երկիրները շարունակեն Թուրքիան դուրս ձգել մարդկային իրաւանց խախտումներու պատճառաւ, ատիկա մէկ բան կրնայ նշանակել -- պէտք է իրենք զիրենք քրիստոնեաներու ակումբ մը հռչակեն: Ատիկա պիտի նշանակէ նաեւ Եւրոպայի համար որ մշակութային եւ կրօնական պատեր կը բարձրացնէ, ինչ որ կը վտանգէ համաշխարհային խաղաղութիւնը»:

ԱԶՐԲԵՋԱՆԻ Ազգային ժողովի նախագահ ընտրուած է Բաքուի համալսարանին տեսուչ եւ «Նոր Ազրբեջան» կուսակցութեան փոխ-նախագահ Մուրթուզ Ալասկերով, քուէարկութեան ներկայ 113 երեսփոխաններէն 102-ը իրեն ի նպաստ քուէ տուած են: Ազգային ժողովին նախորդ նախագահը պարտաւորուած էր հրաժարելու երբ քննադատած էր իշխանութեան վարած քաղաքականութիւնը: «Նոր Ազրբեջան» կուսակցութեան ղեկավարն է Հանրապետութեան Նախագահ Հ. Ալիեւ:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

«ՉԷՉԷՆԻԱՆ ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ»

Հաստատումը կը պատկանի չէչէն ղեկավար Ճ. Դուդայեւի յաջորդին՝ Զ. Խանդարբիեւի: Ռուսական թերթի մը տրուած հարցազրոյցի մը մէջ ան կ'ըսէ թէ երկիրը 1991-էն ի վեր անկախ է եւ Օգոստոս 31-ին զօրավար Լեբէդի հետ ստորագրուած Խասաւիւրթի համաձայնագիրը այս իրողութիւնը հաստատած է միայն, հակառակ հոն ըսուածին թէ կարգավիճակի խնդիրը պիտի կարգաւորուի միայն 2001-ին: Այդ համաձայնութիւնը ստորագրած են որովհետեւ Ռուսաստանի հետ հասարակաց շահեր ունին որոնք կը վերաբերին նաեւ աշխարհաքաղաքական մարզին: Կարեւոր կը նկատէ Հիւսիսային Կովկասի ապահովութեան հարցը. խելամիտ ոչ մէկ պետութիւն կ'ընտրէ ինքնաքանդումի ճամբան, Իրենք չեն անտեսեր Ռուսաստանի հետ համակեցութեան տարիներուն ձեռք ձգուածները: Կ'ուզէին ՀԱՊ-ի անդամակցիլ, բայց ատիկա կախում ունի Ռուսաստանէն ու ան այս առիթով կրնայ ցոյց տալ թէ ի՛նչ աստիճանի ժողովրդավար է: Եթէ Մոսկուա փոխադարձ գործակցութիւն տանիլ ընդունի, իրենք կը համաձայնին: Սակայն Խանդարբիեւ կ'աւելցնէ թէ Ռուսերը միայն իրենց շահերուն ուղղութեամբ կը գործեն, ինչ որ միշտ հաւանական կ'ընէ ճակատումի վտանգը:

Չէչէն ղեկավարը պատասխանելով այն հարցումին թէ երկիրը ի՛նչ օրինավիճակ պիտի ունենայ, քանի որ իրենց պատժական օրէնքը շարիայի տարրեր կը պարունակէ մինչդեռ Դուդայեւի օրով ընդունուած Սահմանադրութիւնը պետութիւնը կը սահմանէ «ժողովրդավար ու լաիք», կ'ըսէ թէ ինք համամիտ չէ պետութիւնները լաիք եւ կրօնական խմբաւորումներու բաժնելու: Կրօնական չահարկումները կ'ըլլան քաղաքագէտներու կողմէ, հասնելու համար որոշակի թիրախներու. Ինչ կը վերաբերի պատժական օրէնքին, ան պատրաստուած է Ճ. Դուդայեւի օրով:

Չէչէնիոյ Սահմանադրութեան համաձայն ինք կը ներկայացնէ գործադիր իշխանութիւնը: Թէ՛ կառավարութեան եւ թէ զինեալ ուժերու պետն է: Մոսկուայի հետ հոկտեմբերեան բանակցութիւններուն պատերազմին վնասները եւ անոնց հատուցումը օրակարգի նիւթ կ'ըլլան: Չէչէնները կը պահանջեն որ վճարում մը կատարուի իւրաքանչիւր զոհի համար: Իրենց յարմար դատած գումարը 100 հազար տոլար է զոհերու ամէն մէկ ընտանիքի համար: Ատիկա վճարելու պայմաններ եթէ չունի Ռուսաստան, չի կրնար Չէչէնիոյ քարիւղին վաճառքէն բան յուսալ, քանի որ այդ քարիւղը Չէչէններու կը պատկանի:

Խանդարբիեւ կը վստահեցնէ թէ երկրին մինչեւ յետին անկիւնը իրենց հակակշիռին ենթակայ է, թէեւ չեն փոխած վարչական բոլոր պատասխանատուները. ատիկա թէեւ չի նշանակեր թէ ռուսամէտ ղեկավարներ կրնան օր մը իշխանութեան գալու յոյս ունենալ: Այդ տիպարները ոճրոց գլխաւորն է Զաւգայեւ, պիտի դատուին պատերազմային ոճիրի, հայրենիքին դաւաճանութեան ամբաստանութեամբ:

Չէչէնիոյ նախկին ղեկավար Ճ. Դուդայեւի սպանութենէն միջոց մը ետք տարաձայնութիւններ շրջեցան թէ մեռած չէ, ծանրօրէն վիրաւոր է ու կը դարմանուի, եւայլն: Խանդարբիեւ կը հերքէ այդ տարաձայնութիւնները. կ'ըսէ թէ անոնք ստեղծուած էին քօղարկելու համար ռուս գաղտնի սպասարկութիւններու զարհուրելի ոճիրները: Թէեւ կ'աւելցնէ թէ չեն կրցած կատարեալ ձեւով ցոյց տալ անոնց ահաւոր բնոյթը: Կը խորհի որ արբանեակային իրենց հեռաձայնին կարգանիշերը Ամերիկացիները տուած են Ռուսերուն, քանի որ իրենք ամերիկեան արբանեակով մը կ'ապահովէին հեռահաղորդակցութիւնը:

Չէչէններու ամէն մէկը զէնք մը ունի. ատոր մէջ տարօրինակ ոչինչ կը տեսնէ Խանդարբիեւ. զէնքը կուգայ պատմական աւանդութենէ մը: Միայն թէ իրենք արտօնագիր պիտի հաստատեն, որպէսզի ամէն զէնք կրող որոշ պատասխանատուութեան ալ տէր ըլլայ: Ինք գիտակից է որ Ռուսերը միշտ պիտի ջանան ընդհարումներ հրահրել: Գիտէ նաեւ թէ ծրագիր ունին զինքը նախագահի աթոռէն զրկելու: Բայց շատ մտահոգ չէ. ազգային ղեկավարները չեն պակսիր. եթէ ինք մեկնի, ուրիշ մը կ'առնէ տեղը:

Ան նաեւ բանաստեղծ է. կը գրէ չէչէներէն ու ռուսերէն: Իր տողերը մեծ մասով կը շօշափեն մարդկութեան պատկանող ընդհանուր արժէքներ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 17 / 18)

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա. Նորվեկիա կատարած իր այցելութենէն Էջմիածին վերադարձած է Հոկտեմբեր 16-ին:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՍԵՄԻՆԱՐ

Հայաստանի Սահմանադրական Դատարանի եւ Եւրոպայի Խորհուրդի «Ժողովրդավարութիւն օրէնքի միջոցով» յանձնաժողովին նախաձեռնութեամբ Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է «Սահմանադրական վերահսկողութիւնը եւ ժողովրդավարական գործընթացները նորանկախ երկիրներու մէջ» թեմայով երկօրեայ սեմինարը, որուն մասնակցած են Ֆրանսայի, Հոլանտիոյ, Փորթուկալի, Սպանիոյ, Ռուսաստանի, Ղազախստանի եւ Վրաստանի ներկայացուցիչները: Բացման խօսքը արտասանած է Հայաստանի Սահմանադրական Դատարանի նախագահ Գ. Յարութիւնեան, որ ընդգծած է այս ձեռնարկին կարեւորութիւնը:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐԱԳՈՅՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Միացեալ – Նահանգներու կառավարութիւնը տրամադրած է Հայաստանի ուղղուած իր ամէնէն ծաւալուն բժշկական օժանդակութիւնը, որ կը պարունակէ 240 արկղ բժշկական սարքաւորում եւ այլ նիւթեր: Անոնք կը բաշխուին Երեւանի ութ հիւանդանոցներուն:

ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ 10 ԹԻՒԵՐԸ

Հոկտեմբեր 18, ժամը 23-էն ի վեր, Ֆրանսայի հեռաձայնի բոլոր թիւերը 8-էն 10-ի անցան: Ըստ շրջաններու հարկ է աւելցնել թիւերու առջեւ. –

ԻԼ – ՏԸ – ՖՐԱՆՍ	01
ՀԻՒՍԻՍ – ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ	02
ՀԻՒՍԻՍ – ԱՐԵՒԵԼՔ	03
ՀԱՐԱՒ – ԱՐԵՒԵԼՔ	04
ՀԱՐԱՒ – ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ	05

16-ը կը ջնջուի եւ արտասահմանի 19-ը կը փոխարինուի 00-ով:

ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ՝ ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Անոնցմէ է, որոնց յիշատակը յաւերժացումի պէտք չունի:

Իր հոգին լոյսերու մէջ կը հանգչի հիմա, վասն զի կը հաւատար հոգիի անմահութեան:

Ես ա՛լ կը հաւատամ, ուստի այս տողերս ոչ թէ պսակ են ուսուցիչիս շիրիմին, այլ յաւիտենութեան մէջ կենդանի հարազատիս դիմանկարը ուրուագծելու փորձ մը:

«Ժամանակակից Հայերէնի Պարզ Նախադասութեան Շարահիւսութիւն» կը կոչուէր դասընթացքը որ կուտար մեզի: Նիւթ մը, որ ցանկացած դասախօսը կրնար դասաւանդել պատշաճ մակարդակով, սակայն անխուսափելի՛ տաղտուկով: Որքան լուրջ՝ նոյնքան պաղպաղուր՝ այդ էր կարծես օրուան թէ՛ օրինաչափութիւնը, թէ՛ կարգախօսը:

Սակայն ահա Իշխանեանը որ նոր վերնագիր մը կը թելադրէ.

– Գրեցի՞ք:

– Այո:

– Հիմա էլ գրեցէք, որ Իշխանեանը ուղղակի կարծիք չունի այս նիւթի վերաբերեալ, ով ուզում է՝ թող ուսումնասիրի եւ արտայայտուի:

Ուրիշ անգամ մը, գործնական պարապմունքին ատեն կը հարցնէ դասընկերներէս մէկուն:

– Ինչո՞ւ ես պնդում այդպէս:

– Դուք չէ՞ք գրել այդպէս, ընկեր Իշխանեան:

– Ցետոյ ի՞նչ: Ես իմ կարծիքն եմ արտայայտել, հիմա էլ ուզում եմ քո՛նը լսել:

Եւ դառնալով լսարանին.

– Տպագիր խօսքը հալած իւղի տեղ մի՛ դնէք: Մի գուցէ Իշխանեանը մի յիմարութիւն է դուրս տուել, դուք էլ կրկնում էք:

Պարզ նախադասութեան խրթին կառոյցներուն փոխարէն Տէրեան ու Մեծարենց գոց սորվիլ կուտար ըսելով որ իր նպատակը հայերէնի ոգին ներարկելն է. եւ եթէ հայերէն մտածել չսորվինք, քերականական օրէնքներ գիտնալը անօգուտ է: Իրաւունք ունէր. քերականութիւնը գոց ըրածները չունէ չատ էին. հայերէն գիտցողները՝ հատուկենտ: Հայաստանցիներու՛ն անգամ բերնէն այս տեսակ լեզուն կը լսուէր. «խօսքը գնում է», «խնդիրը իրանից ի՞նչ ա ներկայացնում», «իրա մօտ ոչինչ չի ստացւում»: Զգլխտցած հայերէննին կը հեւար ու կը տնքար … չգլխտցած ռուսերէնին տակ:

Օր մը օրանց Իշխանեան ներս կը մտնէ ու սովորական ներկայ բացակային փոխարէն էջ մը թուղթ պտըտցնել կուտայ լսարանին մէջ որպէս զի ներկաները վրան ստորագրէին իբր թէ ժամանակ խնայելու համար: Թուղթը կը դառնայ Իշխանեանին: Գոյացած ցանկէն երկու – երեք հոգի ոտքի կը հանէ ու ոչնչացնող հեգնանքով կը հարցնէ, թէ ինչու հայերէն չէին ստորագրած: Խեղճերը ուսերնին կը թօթվեն:

– Աշխարհիս ազգերի համար այդքա՛ն բնական բան է մայրենի լեզուով ստորագրելը: Ստորագրութիւնդ դէմքդ է, էութիւնդ: Պատկերացրէք համաշխարհային մշակոյթի վիճակը, եթէ Պալզաքը ֆրանսերէն չստորագրէր, իսկ Տիքընզը՝ անգլերէն:

Այդ օրերուն գրեթէ միակն էր, որ կը համարձակէր պայքարիլ Երեւանի մէջ ծաւալող ու հետզհետէ աղէտի չափեր առնող ռուսախօսութեան դէմ: Հայոց քաղաքամայրը Խորհ. Միութեան դիմացուրկ մէկ քաղաքը կը դառնար, ուր ամէն քայլափոխի կը հանդիպէիր Հայութիւնով երիտասարդներու եւ նոյնիսկ միջին տարիքի մարդոց, որոնք կը խօսէին ռուսերէնի նման լեզու մը:

«Նման» կ'ըսեմ, որովհետեւ Մոսկուա ծնած – մեծցածիս ծնօտը կը կախուէր երբեմն ի լուր ադուալ կոփնչը յիշեցնող իրենց չեչոտին ու ըկուա՛ծ քերականութեան:

– Ի՞նչ կարող է հասկանալ ռուսական դպրոցի հայ աշակերտը Կրիպոյէտովից, – կը հարցնէր Իշխանեան, – Երբ ռուս թատերագիրը ծաղրում է ռուս ազնուականների ֆրանսամոլութիւնը, իրենց պատկերը չե՞ն տեսնում:

Միօրինակ քալող չէր իր պայքարը: Երբ լեզուին մէջ մասնագիտացողներուս յատուկ դասընթացքը կուտար՝ երբեմն պահը կը վերածէր … երգի դասի: Կ'երգէր ու մեզի ալ երգել կուտար «Հէ՛յ Նաւավար», «Ալի, իմ Սոխակ»: Երբ կը բողոքէինք թէ երաժշտանոց չէ որ կ'ուսանինք այլ համալսարան, պատասխանը միշտ նոյնն էր.

– Հայ լեզուի մասնագէտը պէտք է հայ երգը իմանայ: Ամօթ չէ՞ որ ոչ մի ազգային երգ չգիտէք: Ձեր տեղը հիմա վրացիներ նստած լինէին՝ մինչեւ կէս գիշեր կ'երգէին:

Երգելուն ատենը ճիշդ դէմս կը կենար ու կ'ըսէր.

– Գլուխս ես պահում. ձայնդ չի լսւում:

Երաժշտական ականջէ զուրկ եւ վախնալով սխալ ձայնանիշ մը փախցնել՝ բերանս միայն կը բանայի:

Իշխանեան միշտ կը կրկնէր թէ Հայ բարբառները գանձ մըն են եւ պէտք է աչքի լոյսի պէս պահուին: Կ'առաջարկէր նոյնիսկ Հայաստանի տարբեր մասերուն մէջ բարբառներով ներկայացումներ տրւող թատրոններ հիմնել մատնանիշ ընելով Իտալացիներն ու Գերմանացիները, որոնք իրենց գաւառաբարբառներով մինչեւ անգամ հաղորդումներ կը ձայնասփռեն: Երբ կը փորձէի առարկել թէ մեր գաւառաբարբառներուն մէջ օտար բառերը կը վխտան, տխուր հեգնանքով կը պատասխանէր.

– Իսկ մեր գրակա՞նը ինչ է. «հերթական պլենումը քննարկեց սոցիալիստական ինտեգրացիայի կոնցեպցիան»:

Գիտնականի իր ասպարէզը պարպուած չէր նեղ մասնագիտութեան պատնէշով. պատմութեան եւ մատենագրութեան նուիրուած յօդուածներ ու գիրքեր ալ հեղինակած էր: Համբարձական անգիր օրէնք մը կար, որ բազմազան հետաքրքրութիւններ ունենալը խոթելի կը նկատէր. արհեստով լեզուաբան ես, ուրեմն նստէ լեզուաբանութեամբ զբաղէ, հացդ ունիս՝ ուրիշին պատառին աչք մի՛ տընկեր: Նախանձողները դիլետանտ (dilettante) անունը փակցուցեր էին, թէեւ յաճախ բուն համբակները իրենք էին:

Պերճախօս փաստ մը. Համալսարանի ուսուցչապետ ըլլալով հանդերձ Իշխանեան կ'որոշէ գերմաներէն լեզուն սորվիլ: Դասի կուգայ եւ ուսանողի մը պէս միւս ուսանողներուն հետ կը նստի ու կը սորվի: Գերմաներէնը իրեն անհրաժեշտ էր հնագոյն պատմութիւնը ուսումնասիրելու համար: Մինչդեռ համալսարանին մէջ մարդեր կային, որոնք հայերէնէն զատ ուրիշ լեզու չգիտնալով լեզուաբան կը կոչուէին:

Իշխանեան գիտականին բնորոշ գիծն էր կուռ տրամաբանութիւնը: Նմանը չունէր տեսակէտը պարզ ու ծանրակշիռ փաստերով հաստատելու:

Եթէ Ուրարտու անունով երկիրը Աստուածաշունչին մէջ չէ յիշատակուած եւ փոխարէնը Արարատի երկրին մասին կը խօսուի, ուրեմն այդ էր Հայաստանի հին անունը:

Մեսրոպէն առաջ հայերէն գիր եղա՞ծ է թէ ոչ վիճելու փոխարէն մագաղաթի, քարի կտոր մը բերէք, որ ես ալ ըսեմ թէ եղած է:

Կը յիշեմ իր դասախօսութիւններէն մին՝ նուիրուած կոչականին: Հայ լեզուաբանութիւնը՝ ռուսականին հետեւելով կը պնդէր թէ կոչականը նախադասութեան մաս չի կազմեր, այլ խօսքով «Արամ, հոս եկո՛ւր» նախադասութեան մէջ Արամը դուրսն է:

– Ճի՞շդ է, – կ'ըսէ Իշխանեան. – կոչականը նախադասութեան միւս անդամներին շարահիւսօրէն կապուած չէ: Ու կը բացատրէ. – Բայց եթէ նախադասութեան մաս չէ. ինչի՛ մաս է, ասացէ՛ք, խնդրեմ:

Դասական ուղղագրութեան ջատագովն էր ոչ միայն բանիւ, այլեւ գործով: Իր հիմնած «Լուսաւորիչ» թերթը առաջին ծիծեռնակն էր խորհրդահայ մամուլի միացած երկրին մէջ: Ծիծաղելի է, սակայն խեղաթիւրութեան դէմ առաջին ընդվզումը կատարուեցաւ իմ «մեղսակցութեամբ»:

Իշխանեան ասպրտանձաւս գիտական ղեկավարն էր ու տեսագրութիւններս կը խմբագրէր: Հարկ չկայ ըսելու, թէ գրածներս դասական ուղղագրութեամբ կուտայի ձեռքը:

Մաքուրի քաշելէն առաջ դաւադրաբար կը ժպտիմ իրեն. ի՞նչ կ'ըլլայ եթէ աշխատութիւնս այդպէս ալ ներկայացնեմ՝ դասականով:

– Լաւ ես մտածել, գրի՛ր. – կը պատասխանէ,

Փոթորիկը կը փրթի հրապարակային ներկայացման նախորդ օրը, երբ յանձնաժողովին անդամները աչքէ կ'անցընեն գրածս:

– Խայտառակութի՛ւն. – Հայաստանցիները՛ն առհասարակ տեղի – անտեղի կը գործածեն այս բառը. այս պարագային «դայթակղութիւն» պէտք է հասկցուէր:

Տասնեակ տարիներուն թշնամութիւնները վերստին կ'արծարծուին, հակառակորդները կը կանչուըռտեն, թէ Իշխանեան քիչ է որ հերձուածող է, խեղճ տղան ալ խելքէ հաներ է: Ուսուցիչս թէ՛ մեսրոպեան ուղղագրութեան դատը կը պաշտպանէ, թէ՛ կը փորձէ զիս ազատել անհամ կացութենէն: Դիմացինները անդրդուելի են ու անողոք:

Կը ստիպուիմ գրածս խեղաթիւրութեան վերածելով ընդօրինակել ծայրէ ի ծայր … մէկ գիշերուան մէջ:

– Ափսոս, այս անգամ պարտուեցինք. – ըսաւ ինծի Իշխանեան վերջը եւ պաուղ չկերածի սակայն գոնէ պարտիզպանը ծեծողի դառնանոյշ գոհունակութեամբ աւելցուց. – Հաւատա՛, այս միջադէպը պէ՛տք է կատարուէր:

Կը վստահէր, որ ներկայ պայմաններուն տակ գիտութեամբ զբաղիլը անխուսափելիօրէն անձնական թշնամութիւններ ունենալ ըսել է: Գիտական բանավէճը չնորհքով վարելու անկարող մարդիկ հրապարակային զրպարտութենէ եւ հայհոյանքէ չէին խորշիր:

– Երանի՛ թէ մի պարզ արհեստաւոր լինէի. – օր մը խոստովանած էր ինծի:

Ապագային նայող ու ապագան տեսնող մէկն էր: «Երրորդ Ուժի Բացառման Օրէնք» նշանաւոր յօդուածին մէջ գրած էր թէ Ռուսաստանը Կովկասէն պիտի հեռանայ վաղ թէ ուշ: Քանի՛ ականջներ չհաւատացին, քանի՛ լեզուներ ծաղրեցին այս մարգարէութիւնը: Հիմա, երբ Ռուսիան երկրորդ տարին արդէն ճարահատ կը տապլտկի Զէչէնիոյ արիւնոտ ճահճախուտին մէջ, երբ հիւսիսային Կովկասի միւս ընտցիները դաշոյննին կը սրեն սպառողաբար, չէկ Քեռիին չատ յոյս չկապելու Իշխանեանին խրատը զգաստութեան չեփորի պէս կը հնչէ:

ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԵԱՆ

Երուսաղէմ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՈԳԵՇՆՉՈՂ ԱՆԿԻՒՆԸ

ՓՐՈՎԱՆՍԸ՝ ԽՆՔՆԻՆ ՄՏԱՊԱՏԿԵՐ ՄԸ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՀՈՎԵՐԸ, ԱՆՈՒՇԱԲՈՅՐ ԲՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՎԱՂԵՄԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՓՐՈՎԱՆՍԸ ԿԸ ՎԵՐԱԾԵՆ ԶԳԱՅԱՐԱՆՔՆԵՐՆ ՈՒ ՄԻՏՔԸ ԼԾՈՂ ՀՈՂԱՄԱՍԻ

Կրնայ պատահիլ, որ օր մը գտնուինք հարաւային Ֆրանսայի բլուրներուն վրայ եւ յանկարծ լսէք տարօրինակ, հզօր եւ անորոշ աղմուկ մը, որ տացող ջրվէժի կամ փռացող հնոցի նման ձայն մը, զոր կրնաք ակնկալել միայն, երբ ամբարտակ մը խորտակուի, եւ ջուրը խուժէ ձեր ճամբուն կողմը: Ձեր չուրջ տարածուող կոնաբեր ծառերը կը սկսին պարել եւ կքիլ, գետնի փոշին ոլորապտոյտ աղմուկով կը բարձրանայ, իսկ ձեր հագուստները ոստոստումներով եւ ծածանումներով կ'ապրին իրենց յատուկ կեանք մը: Կը թուի, թէ ամբողջ աշխարհը յանկարծ խենթենալով սխալ վարմունքի մէջ է, եւ կ'անդրադառնաք, որ Միջերկրականի հիւսիսային հովերուն կատաղութեան առաջին փորձառութիւնը կ'ապրիք:

Կարելի չէ Փրովանսի մէջ երկար ժամանակ անցընել, առանց հանդիպելու այս ցուրտ եւ անվնաս հովին, որ կը բարձրանայ Ֆրանսայի Մասիֆ Սանթրալի լեռնաշղթաէն եւ Ռոն գետի հովիտէն, կը գալարուի դէպի հարաւ եւ Միջերկրական՝ երբեմն փչելով խիտ զեփիւռի նման, բայց յաճախ այնպիսի ուժգնութեամբ, որ կրնայ ձեզի մէկ կողմ նետել: Այս հովը տարին գրեթէ հարիւր անգամ կը զարթնի, եւ այդ օրերուն մարդիկ այլ նիւթի մասին չեն խօսիր: Ժամեր չարունակ աղմկելէ ետք անիկա կ'անցնի շոգեկառքի նման շրջապատը «խառնշտկելով», սակայն ի վերջոյ խաղաղութիւն շնորհելով: Արեւուն շողերը կը սկսին հոսիլ լեռներուն վրայ, երկինքը կը վերածուի լուսաւոր կապոյտի եւ օդը, որ քիչ առաջ կատաղի եւ անզսպելի էր, կը դառնայ կայուն եւ բալասանաբոյր: Վայրկենական կերպարանափոխումի այս պահը կը զարմացնէ զգայարանքները եւ ապրելու հրճուանքը կ'առթէ: Այլ խօսքով՝ Փրովանսը իր կատարեալ վիճակին կը հասնի:

Թէեւ հիւսիսային այս հովը միշտ ալ այնքան արագ չանցնիր, այսուհանդերձ կարծէք կը մաքրէ աշխարհը՝ իր ետին ձգելով բնապատկեր մը, ուր գոյները աւելի հարուստ կը թուին, բոյրերը՝ աւելի զգլխիչ, իսկ օդը՝ աւելի սուր եւ թարմ, քան՝ նախապէս: Կանաչ բլուրներ՝ խիտ գիւղերով, ձիթենիներու եւ կեռասենիներու չուքին թաքնուած ագարակներ եւ դէպի ձիւնազագաթ Ալպեան լեռները առաջնորդող կատարելապէս պարապ, հըսկայ եւ կապոյտ երկնակամար մը կը ճառագայթէ այնպէս, որ կը գերազանցէ չքեղութիւնը: Օդը այնքան կը պայծառանայ, որ կը թուի, թէ կարելի է մատով զրնգացնել զայն, ինչպէս՝ նուրբ բիւրեղէ չինուած գինիի բաժակ մը:

ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԻԱՆԱԼԻ ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Աշխարհի վրայ դժուար կարելի է գտնել այնպիսի վայր մը, որ զգայարանքները սրելու եւ միտքը արթնցնելու նման յատկութիւն մը ունենայ, ինչպէս՝ Ֆրանսայի այս հարբեցնող անկիւնը: Անիկա Ֆրանսայի ոչ միայն ամէնէն առինքնող շրջանն է, այլեւ՝ թերեւս ամէնէն այլազանն ու հակասականը, որուն բնապատկերը կը տարուբերի գալարագեղ եւ տաքարժ տարածութիւններու միջեւ, որուն կլիման կրնայ մերթ անմեղ եւ մերթ կատաղի ըլլալ, եւ որուն հողային կազմուածքը յաճախ հսկայական է, միշտ անհանդարտ, կարծէք կը փորձէ իր կարծ թռիչքով պարփակել սեպաձեւ եւ ալեձեւ կ…րելի իրաքանչիւր երեւոյթ:

Փրովանսը կ'ընդգրկէ Մարսէյլի եւ Նիսի նման քաղաքներ, Աւինեոնի եւ Էքս – Ան – Փրովանսի նման համալսարանական գիւղաւաններ, Քոթ – տ'Ազիւրի նման խճողուած եւ փողփողուն միջերկրականեան ծովափներ, ինչպէս նաեւ՝ միջնադարեան խաղաղ գիւղեր, որոնք դարերու թաւալումէն ձեւով մը խոյս տըւած ըլլալու տպաւորութիւնը կը ձգեն: Աշխարհագրական այս համադրութեան միախառնուած են վայրի կիրճեր, կանաչաւոր ագարակներ, հոմէական անհամար աւերակներ, թաւշային եւ վայրենի բլուրներ, խճողուած անտառներ, ուր կինճեր կը թափառին, ինչպէս նաեւ՝ Քամարկի ճահճախուտները, ուր Ռոն գետը երկուքի կը բաժնուի հանդիպելու համար Միջերկրականին:

Այս ամբողջ այլազանութիւնը խռնուած է միայն չուրջ 256 քիլոմեթր լայնքով եւ 224 քիլոմեթր երկայնքով տարածութեան մը մէջ: Այս թիւերը մօտաւոր են, որովհետեւ Փրովանսի սահմանները ոչ միայն անկանոն են, այլեւ՝ անորոշ:

ՅԱՐԱՓՈՓՈԽ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐ

Գիտնալու համար, թէ ուր կ'աւարտի Փրովանսը, եւ ուր կը սկսի աշխարհին նուազ սիրելի մասը, կ'արժէ երթալ Աւինեոն՝ կոկիկ եւ վայելուչ քաղաք մը, ուր կը գերիշխէ Պապերուն Պալատը: Այս կոթողային ապարանքը 1309–էն 1377 ծառայած է իբրեւ հռոմէական կաթողիկէութեան նստավայր, երբ ծագումով ֆրանսացի Քլեման Ե. պապը լքած է Հռոմը եկեղեցական հատուածականութեան ժամանակներուն:

Նոյնիսկ Աւինեոն դարաւոր համալսարանին (հիմնուած է 1303–ին) աշխարհագրութեան դասախօսները կը վարանին սահմանագծելու Փրովանսը: Անոնք կը բացատրեն, թէ Փրովանսը Իտալիայէն

ղուրս հռոմէական առաջին գաւառը եղած է, ուրկէ առած է իր անունը: Սկիզբը տարածուած է Ֆրանսայի հարաւային ամբողջ տարածքին վրայ, Ալպեան լեռներէն մինչեւ Փիրենեան լեռնաշղթան: Սակայն Հռոմի անկումէն ետք տարբեր ուժեր փորձած են տիրել անոր. Ֆրանքները, հագարացիները (սարազէն) եւ ատապետները: Այնուհետեւ շրջանը բաժնուած է Ֆրանսայի թագաւորութեան եւ պապական իշխանութեան միջեւ: Կոմսութիւն մը եղած ըլլալով՝ անոր սահմանները տեւաբար փոխուած են:

Ֆրանսական յեղափոխութեան ժամանակներուն, 18-րդ դարու վերջերը, Ֆրանսա բաժնուած է վարչական բազմաթիւ ենթաշրջաններու: Փրովանսը նեռնուած է այս ենթաշրջաններէն 5-ին մէջ, հետեւաբար դադրած է գոյութիւն ունենալէ, բացի զգացական տեսակէտէն: Կացութիւնը աւելի եւս բարդացած է 1960-ական տարիներուն, երբ բոլոր ենթաշրջանները համախմբուած են 22 շրջաններու մէջ: Փրովանսը մաս կազմած է Փրովանս - Ալփ - Քոթ տ'Ազիւր շրջանին: Այս զատուորումը պարագայական կերպով կատարուած է եւ մինչեւ այսօր վիճաբանութեանց նիւթ է: Օրինակ, Նիսի բնակիչները բնաւ ուրախ չեն, որ մաս կը կազմեն շրջանի մը, որուն մայրաքաղաքը Մարսէյլն է:

Ընդհանրապէս Փրովանսի մասին կը խօսուի իբրեւ անջատ ամբողջութիւն մը: Սակայն այդպէս չէ: Շատեր կը կարծեն, որ Նիմը Փրովանսի մաս կը կազմէ, իսկ իրքին մէջ անիկա երբեք Փրովանսի չէ պատկանած հռոմէական տիրապետութենէն ի վեր, Միւս կողմէ, քիչեր կը գիտակցին, թէ բարձր - Ալպեան շրջանը Փրովանսի մէկ բաժինն է: Կարճ խօսքով, Փրովանսը աւելի գոյութիւն ունի մարդոց ուղեղին մէջ, քան թէ քարտէսին վրայ:

ԱՆՑԵԱԼԸ ԵՒ ՆԵՐԿԱՆ ՄԻԱՁՈՒԼՈՒԱԾ

Սակայն եթէ դարերու աւանդութիւնը Փրովանսի կտակած է խառնաշփոթ ուրուագիծ մը, միւս կողմէ, առնուազն անոր շնորհած է անցեալի հարուստ գիտակցութիւն մը: Գրեթէ ամէն տեղ կարելի է ականատես ըլլալ անցեալի եւ ներկայի ներդաշնակ միաձուլումին: Օրանժի ամֆիթատրոնի քարէ նստարաններուն վրայ նստած կարելի է օփերա դիտել: Արլի Փլաս տիւ Ֆորոմ սրճարանին մէջ կարելի է գաւաթ մը սուրճի շուրջ վայելել այնպիսի հրաշալի տեսարան մը, որ գրեթէ անփոփոխ մնացած է այն օրէն, երբ մէկ դար առաջ հոլանտացի Վան Կոկը զետեղանկարած է զայն: Կարելի է նաեւ ճեմել սալայատակ ծառուղիներէն եւ այցելել համերգ մը ունկնդրելու դաշտի մը մէջ, ուր շուրջ 2000 տարի առաջ սուսերամարտիկներ կը մարտնչէին, երբ Արլը հռոմէական կայսրութեան յառաջադէմ քաղաքներէն էր:

Շրջանին յաճախ արժանի պատմութեան ամէնէն ցայտուն յիշեցումները հաւանաբար հրաշապետ բլուրներու տեղադրուած գիւղերն են, ինչպէս՝ Լէ Պօ, Կորտ, Պոնէօ, Ռուսիյոն, Մենեռպ եւ Մուսթիէ - Սէնթ - Մարի, որոնք կը տիրապետեն կեդրոնական եւ հիւսիսային Փրովանսի զառիթափ բլուրներուն: Միջնադարուն, երբ տեղւոյն մեծաւորները պատերազմներ կը մղէին հարաւային - Ֆրանսայի տարածքին, այս գիւղերը կը կառուցէին պաշտպանական եւ ապահովական նպատակներով: Գլխապտոյտ պատճառող դահավէժ անդունդներու եզրին, ամէնէն անհասանելի գետիններու վրայ, խիտ կերպով խռնուած եւ իրարու փարած այս գիւղերը յաւիտեան ձգտած են հեռու պահել արտաքին աշխարհը: Դարեր շարունակ յաջողած են: Սակայն 1960-ական տարիներէն ի վեր հետզհետէ կը նուաճուին նոր տեսակի ներխուժողներով, որոնք նուազ վայրագ են, բայց՝ աւելի անխնայ. զբօսաշրջիկներու «բանակներ» երբեմն պատկերազարդ բացիկներ գնելու տենդով «կը գրաւեն» ամբողջ շուկայ մը, մինչ գիւղացիք կը ստիպուին երկար սպասել իրենց անհրաժեշտ մէկ ապրանքը ձեռք ձգելու համար:

Այսուհանդերձ, զբօսաշրջիկութեան եղանակէն դուրս Փրովանսի մեծ մասը կ'ընկղմի անխռով անդորրութեան մէջ: Խաղաղութիւնը ծայր կուտայ ամէն Սեպտեմբերի, երբ տեղացիք դարձեալ կը սկսին իրարու հանդիպիլ փողոցներուն մէջ, խօսակցիլ սրճարաններու սեղաններուն շուրջ եւ իրենց գոյութիւնը վերզգալ իբրեւ հաւաքականութիւն:

Այդ ժամանակ ամառուան հեղձուցիչ տաքը եւս անհետացած կ'ըլլայ, եւ բնութիւնը «կը հագնի» ոսկեայ քնքշութեամբ գոյն մը: Եթէ հարց տրուի Փրովանսցիին, թէ ի՞նչը զինք կը կապէ Ֆրանսայի այս զատորոշ վայրին, ան իր բնորոշ ազնուութեամբ եւ համբերութեամբ կը պատասխանէ. «Որովհետեւ հոս ծնած եմ, եւ ասիկա իմ հողս է, որովհետեւ Փրովանսն է, եւ որովհետեւ մնացեալ բոլոր վայրերը Փրովանս չեն»:

Քաղեց՝

«Ազդակ» Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

[illegible]

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԵՐ ՇՈՒԷՏԻ ՄԷՋ

Սթոքհոլմի եւ Ուփսալայի Հայ Օգնութեան Միութիւնները եւ Սթոքհոլմի ՄԱԿ-ի Միութիւնը Հոկտեմբեր 28 - 30-ին համերգէ ու ցուցահանդէսէ բաղկացած օրեր կազմակերպած են նշելու համար հայ մշակոյթի տօնը:

Հայ երգահաններու գործերով հանդէս կուգան Անի Ղազարեան (դաշնակ), Գունիլա Ֆոն Բահր (սրինգ), Արթիւր Ահարոնեան (դաշնակ), Անի Բատիկեան (ջութակ), Սթոքհոլմի մէջ Հոկտեմբեր 28, ժամը 19-ին ABF սրահը, Sveavägen 41, Ուփսալայի մէջ Հոկտեմբեր 29 ժամը 19-ին Missionskyrkan: Նոյն օրը նոյն քաղաքին մէջ Upplandsmuseum բացումը կը կատարուի ցուցահանդէսի մը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓՈԼԻՈՄԻԷԼԻԹԻ ԴԷՄ ՊԱՅՔԱՐԸ

Հայաստանի բժիշկները վճռած են, ԻՒՆԻՍԷՖ-ի եւ ՄԱԿ-ի մանկական Հիմնարկի եւ Առողջապահութեան համաշխարհային Հիմնարկի ալ աջակցութեամբ, փոլիոմիէլիթի սպառնալիքը ի սպառ ջնջել Հայաստանէն: «Մինչեւ 2000 թուականը աշխարհն առանց փոլիոմիէլիթի» միջազգային ծրագրին շրջանակներուն մէջ կը շարունակուի երախաներու անցեալ տարի սկսած զանգուածային պատուաստումը: Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարութեան գլխաւոր համաճարակաբան Տ. Ղազարեանի համաձայն եթէ անցեալ տարուան վերջին ինը ամիսներուն արձանագրուած էր փոլիոմիէլիթի միայն մէկ պարագայ, այս տարի ոչ մէկ հիւանդ արձանագրուած է:

* * *

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՑՈՐԴԻՆ ՀԱՒԱՏԱՐՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հոկտեմբեր 9-ին տեղի ունեցած է Ֆրանսայի զինուորական կցորդ, օդային ուժերու փոխ - գնդապետ Ռոլան Ֆորսէի հաւատարմագրութիւնը Հայաստանի մէջ: Պաշտպանութեան փոխ - նախարար Վահան Շիրխանեանի կողմէ անոր ընդունման ընթացքին քննարկուած են «Համագործակցութիւն յանուն խաղաղութեան» ծրագրին շրջանակներուն մէջ Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ ռազմական բնագաւառէն ներս յետագայ գործունէութեան հարցեր:

* * *

ՍԵՒԱՆԻ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագրի եւ Հայաստանի Բնապահութեան եւ Ընդերքի նախարարութեան նախաձեռնութեամբ Հոկտեմբեր 13 - 16-ին Սեւանի շրջանը տեղի ունեցաւ միջազգային համագումար մը, որու ընթացքին փորձագէտներ քննարկեցին Սեւանայ լիճին սպառնացող վտանգները եւ կարելի լուծումները: ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագիրը 46.500 տոլար տրամադրած է այս համագումարին կազմակերպման:

* * *

ԻՒՐԱՅԱՏՈՒԿ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Վանաձորի շրջանի հինգյարկանի բնակելի շէնքի մը հիմերը, որոնք վնասուած էին երկրաշարժէն, մասամբ փոխարինուած եւ ամբողջութեամբ ամրացուած են ռետինէ յենարաններով, որոնք կը տոկան հողային ցնցումներու, Այս աշխատանքներուն ուշագրաւ երեւոյթը այն է որ այս ամբողջը կատարուած է առանց բնակիչները տեղափոխելու, ինչ որ աննախադէպ է համաշխարհային չափանիշով: Նորարարական այս աշխատանքը հետաքրքրութիւն առթած է միջազգային ասպարէզի մէջ:

ԻՐԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԱՃԸ ԵՒ ՄԱՐԳԱՐԷԻՆ ՊԱՏԳԱՄԸ

Իրանի իշխանութիւնները կարելի ամէն միջոցի կը դիմեն պակսեցնելու համար բնակչութեան աճը. արդարեւ, 1979-էն այսօր 35-էն 60 միլիոնի բարձրացած է անոր թիւը: Իսլամական յեղափոխութեան առաջին տարիներուն կարեւոր էր քաղաքացիներու մեծ թիւը, քանի որ նոր ղեկավարութիւնը կը կարծէր որ ատով կարելի կ'ըլլայ պահպանել յեղափոխութիւնը: Այնքան որ ամուսնութեան տարիքը 9-ի իջած էր ու ամէն միջոցներով Իրանցիները կը քաջալերուէին բազմածնութեան: Ատոր արդիւնքը այն եղաւ որ բնակչութեան 45%-ը կազմեցին 17 տարեկանէն պզտիկները:

Սակայն 80-ական թուականներու աւարտին մօտ բնակարանի, ուսուցումի, գործի մարզերուն մէջ մեծ դժուարութիւններու հանդիպելով ու կրելով նաեւ Ամերիկացիներու տնտեսական պատիժներուն հետեւանքները, ղեկավարութիւնը յետքայլի դիմեց: Այսօր Իրան ծնունդները հակակշռելու ամէնէն խիստ միջոցները կիրարկող երկիրներէն մէկն է. ամուսնութեան արտօնութիւն ձեռք ձգելու համար անհրաժեշտ է ընտանեկան ծրագրաւորումի դասընթացքի հետեւիլ: Փոխուած է տրուած պատգամն ալ. բազմածնութեան կոչերուն տեղ կ'ըսուի որ կարեւորը ոչ թէ քանակը, այլ որակը բարձրացնել է մահմետականներու: Անոնք պէտք է առողջ, լաւ կրթութեան մը տէր ու զարգացած անձեր ըլլան: Երկրին կրօնական մեծաւորը կը բացատրէ թէ եթէ այդ ուղղութեամբ չքալեն, տնտեսական, կրթական, առողջական ու մշակոյթի մարզերուն մէջ մեծ հարցեր պիտի ունենան:

Այս հեռապատկերէն զատ դրամահոգքի արագ թափը, աշխատավարձքերու անբաւարարութիւնը ինքնին պատճառ է որ Իրանցիները նուազ թիւով զաւակ ունենան: Այսուհանդերձ, ամէն մարդ հետաքրքիր ալ էր գիտնալու թէ կրօնական պատասխանատուները կը վաւերացնէ՞ն զաւակ ունենալու դժկամութիւնը: Այսօր այդ հարցը հարթուած է, քանի որ զաւակ չունենալու կոչերը կուգան նոյն այդ պատասխանատուներէն:

Այս հանգրուանին հասնիլ դիւրին չեղաւ անշուշտ. ընդդիմադիրներ միշտ կը յիշեցնէին մարգարէին նշումներ ուր ան կը հովանաւորէր ծնունդներու հակակշռումին. չէ՞ որ ան օր մը ըսած էր թէ հպարտ էր անոնցմով որոնք բազմաթիւ զաւակներու հայր էին: Ծնունդներու համեմատութիւնը հակակշռելու կողմնակիցները կը բացատրէին թէ ատիկա կրօնքին առաջին շրջանին յատուկ կեցուածք էր երբ հետեւորդներու թիւը փոքր էր ու հասկնալի էր մարգարէին կեցուածքը:

Թեր ու դէմ կարծիքներու բախումը գագաթնակէտին հասաւ երբ վերջ տրուեցաւ չորրորդ զաւակներու տրուած նպաստին եւ պարէնի կտրոններուն:

Պատասխանատուներուն համար կարեւորը այն է որ ծնունդներու համեմատութիւնը լուրջ նուազում արձանագրած է, թէեւ գեղջկական շրջաններու մէջ ընտանիքները միշտ հակում ունին շատ զաւակ ունենալու: Եւ ինչ որ ալ ըլլան ջանքերը, որոշ է որ Իրան յաջորդ դարուն մուտք կը գործէ հարիւր միլիոնի հասած բնակչութեամբ մը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Անոնք որ հիմա Ազատամարտի խմբագրատան մէջ կը տեսնեն գիրուկ, կարմրերես ու առոյգ Պ. Հրաչը, չեն կրնար գաղափար մը ունենալ տասներկու տարի առաջուան Հրաչին վրայ: Ես երբ զինքը կրկին տեսայ 1908-ին Աղեքսանդրիոյ մէջ, ուր եկած էր Պօտրումի բանտէն, չկրցայ ճանչնալ, այնքան գիրցած էր:

Կարօ մոխրագոյն զգեստ մը կը կրէր, միջահասակ, գիրուկ, առողջ ու կորովի երիտասարդ մը առիւծի գլխով: Հաստատուն ու զօրեղ բան մը կար իր վրայ որ հիացում ու համակրանք կ'ազդէր միանգամայն: Կը կարծէի որ անուղղայ յեղափոխական մը պիտի մնար Արմէն Կարօն, բայց այժմ շատ բան փոխուած կը տեսնեմ իր մէջը: Կարինի նախկին մէկպուս Գարեգին Փաստրմաճեանը իր երկաթուղիներու ծրագիրներով ու նախարարութեան թեկնածութեամբ ա՛լ բնաւ չի յիշեցներ Պանքայի հերոս Արմէն Կարօն եւ թերեւս ինքն ալ կ'ուզէ որ այդպէս ըլլայ:

Բայց ես, ի՛նչ մեղքս պահեմ, տասներկու տարի առաջուանինը աւելի կը սիրեմ: Երկաթուղիի ծրագիրներ չկային այն ատեն իր երեւակայութեանը մէջ, բայց հաւանօրէն կային խոյական օդաչու արծուեթռիչ սաւառնակներ:

Երկու գլխաւորներու ընկերացող միւս դաշնակցականները պակուցեալ, գլխերնուն զարնուած կերպարանք մը ունէին, կարծես իրենց յանդուգն գործէն իրենք իսկ զարհուրեր էին: Առջի օրուան դէպքերուն ազդեցութիւնը կը տեւէր եւ դեռ չէին գտած ինքզինքնին:

Երբ Պ. Մաքսիմոֆ եւ Պ. Ռուէ շոգենաւ եկան՝ անմիջապէս նաւապետը ուզեցին:

Երկու թարգմանները եւ նաւապետը քանի մը վայրկեան ցած ձայնով խօսակցեցան, յետոյ Պ. Մաքսիմոֆ բարձրաձայն ըսաւ, խօսքը նաւապետին ուղղելով:

-- Թէեւ իրենց զէնքերը առինք վրանուն՝ սակայն դուք ալ մէյ մը գրպաններնին խուզարկել տուէ՛ք, որպէսզի բան մը պահած չըլլան քովերնին: Ուշադրութիւն ընելու է, աւազակ են ասոնք (ce sont des brigands):

Այս վերջին բառերը ցնցեցին Հրաչեան ու Արմէն Կարօն, որոնք առաջ նետուեցան եւ բարկութեամբ բողոքեցին իրենց եղած նախատինքին դէմ:

Այդ միջոցին նաւապետը արդէն հրաման տուած էր նաւաստիներուն Մաքսիմոֆի պատուէրը կատարելու եւ նաւաստիները մօտեցած էին միւս յեղափոխականներուն եւ գրպանները կը խուզարկէին. անոնք հանդարտութեամբ թոյլ կուտային եւ խնդալով կ'ըսէին:

-- Նայեցէ՛ք գմելի մը անգամ չկայ քովերնիս, արդէն մեր զէնքերը առին:

Իրա՛ւ է որ երբ Արմէն Կարօ «Թող մի՛ տաք որ նային վրանիդ» գոչեց, ամէնքը մէկէն պատրաստուեցան դիմադրելու, բայց արդէն գործողութիւնը աւարտած էր:

Հրաչեայ եւ Կարօ՝ բորբոքած՝ թարգմաններուն ըսին թէ այս նախատինքներէն ետքը չեն ուզեր շոգենաւը մնալ եւ կը նախընտրեն դուրս ելլել ու Թուրքերուն ձեռքը իյնալ:

-- Դեռ երէկ ծունկի վրայ եկած մեզի կ'աղաչէիք եւ այսօր զէնքերնիս առնելէ ետքը կը նախատէք, գոչեց Կարօ:

Մաքսիմոֆ չլսելու զարկաւ այս խօսքերը եւ սակայն ինքն ալ շատ գրգռուած կ'երեւար:

Ֆրանսական դեսպանատան թարգմանը Պ. Ռուէ յաջողեցաւ փակել միջադէպը: Նաւաստիները չխուզարկեցին երկու պետերուն գրպանները:

Թարգմանները մեկնելնուն պէս «Ժիռոնտ» շարունակեց իր ճամբան:

Ճաշէն յետոյ վեր ելայ տեսնելու համար օրուան հերոսները: Հրաչեան ու Կարօն մէջտեղ չկային, երրորդ կարգի խցիկ մը տուած էին իրենց եւ կերակուրը շոգենաւէն կը մատակարարուէր, իսկ միւսները վերնայարկը կը մնային եւ նաւապետը հրահանգ տուած էր զիրենք տեղաւորել շոգենաւին ցռուկին կողմը, որպէսզի, հետաքրքիր աչքերէ հեռու, կարենան հանգիստ ըլլալ. նոյնիսկ արգիլած էին իրենց սալոնները գալ պտըտիլ:

Երբ իրենց քով գացի՝ ճաշելու վրայ էին: Հիմա ուրախ զուարթ կը խնդային ու կ'ուտէին:

Իրենցմէ մին զիս ճանչցաւ եւ անունս տալով հրաւիրեց մօտերնին:

Հազիւ թէ քանի մը խօսք փոխանակած էինք, ահա նաւաստի մը եկաւ եւ հրաւիրեց զիս որ հեռանամ քովերնէն:

Կ'երեւայ որ թարգմաններուն որոշումով մասնաւոր հսկողութեան մը ենթարկուած պիտի մնային, մինչեւ որ բոլորովին հեռանայինք թրքական ջուրերէն: «Նակին բոյնը», «Խաղաղ գիշեր»ը եւ ու-

(Շար. 23)

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Տօն Օծման եւ Անուանակոչութեան
Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
65–րդ Տարեդարձի

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
փոխանորդ եւ
Հարաւային Ֆրանսայի
Հայոց Առաջնորդական Տեղապահ

Հայաստանեայց
Առաքելական Եկեղեցւոյ
Հարաւային Ֆրանսայի
Թեմական Խորհուրդը

Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

վարչական խորհուրդը

սիրով կը հրաւիրեն հաւատացեալ ժողովուրդը՝ մասնակցելու Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Օծման եւ Անուանակոչութեան 65–րդ տարեդարձի հանդիսութեան, որ տեղի կունենայ՝

կիրակի, Հոկտեմբեր 27

Այդ օրը Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագելու համար հրաւիրուած է՝
ՊԱՐԳԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Առաջնորդ Արցախի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ
Սահակ – Մեսրոպ *երգչախումբը*
Ղեկավարութեամբ՝
ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՋԵԱՆԻ

Պատարագի ընթացքին արեւշատութեան մաղթանք կ'ըլլայ Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող հետեւեալ բարերարներուն. -- Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան, Սարգիս Պետոյեանի, Մատլէն Ճէլալեանի, Գէորգ Պագրճեանի, Փիէր Ղազարեանի, Դաւիթ Պանտիկեանի, Ռոժէ Զրքաշեանի, Ս. և Գ. Գործունեանի, Զօրիկեան Եղբարց, Կարպիս Ճնկըրտըրեանի, Էտի Սարգսեանի, Աթոյեան եղբարց եւ քոյրերու, Սուրէն Ֆէսճեանի, Ս. Ա. Բարութեանի, Շարլ Կուտիկեանի, Ժագ Սամուէլեանի, Մկրտիչեան Եղբարց, Աղաւնի Ասլանեանի, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Խազինէճեանի, Գուրգէն Ստեփանեանի, Յակոբ եւ Սոնա Պաժանի, Էտմոն եւ Մարկրիթ Ղազէրեանի:

Պատարագի վերջաւորութեան հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ի յիշատակ Մայր Եկեղեցւոյ

Հիմնադիր եւ Գլխաւոր Բարերար՝

Երջանկայիշատակ Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի եւ Ասպետ Վահան Խորասանճեանի

Ծառայողներու՝

Մեսրոպ Քհնյ. Աւետեան, Գիւտ Քհնյ. Միքայէլեան, Գէորգ Քհնյ. Նիզամեան, Գալուստ Քհնյ. Տէր--Մովսէսեան, Շահէ Քհնյ. Աբէլեան, Շաւարշ Քհնյ. Թերզեան, Խոսրով Քհնյ. Աստուրեան, Եղիշէ Քհնյ. Մխիթարեան, Բարգէն Քհնյ. Ասլանեան, Ներսէս Քհնյ. Կատարինեան, Հայկազուն Քհնյ. Պանտիկեան, Յակոբ Քհնյ. Մխեըեան, Սահակ Քհնյ. Շամլեան, Պսակ Քհնյ. Հայրապետեան, Կարապետ Քհնյ. Երեւանեան, Հմայեակ Քհնյ. Համբարձումեան:

Սարկաւագներու եւ սպասաւորներու՝

Վարդան Սարգսեան, Յակոբ Մալաքեան, Գաբրիէլ Լուսարարեան, Յուսիկ Կարակէօզեան, Ժիրայր Գասպարեան, Շահնուր Ճէյհան, Բարսեղ Մաշոյեան:

Կտակարարներու՝

Օննիկ Հայկազեան, Ատրինէ Սիմիթեան, Միքայէլ եւ Մարգրիտ Փափազեան, Սիլվարդ Աթէշեան եւ Եսայի Պոյաճեան:

Բարերարներու՝

Արծրունի Զրքաշեան, Օննիկ Հայկազեան, Արշամ Պապայեան, Զարմայր Ալեքսանեան, Լոռան եւ Մատլէն Էօքսիւզեան, Յարութիւն Քէչեան, Առաքել Առաքելեան, Գէորգ Բալամուտեան, Հայկանոյշ Տէր - Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Աբրիկեան, Սիրանոյշ Էլմասեան, Ժիրայր Մ. Ն. Հացագործեան, Գ. եւ Սիրանոյշ Ահարոնեան, Աստուր և Օլկա Մեսնեան, Մկրտիչ Աթոյեան, Մուշեղ Յակոբեան, Յակոբ Փափազեան, Միքայէլ Եավէր, Աստուր Հոլոբիկեան, Վարդանոյշ Թադէոսեան, Եղիշէ Փափազեան, Մարտիրոս Մինասեան, Վարդանոյշ Թուղլաճեան, Ռուբէն Տէր - Խաչատուրեան, Սահակ--Վարսէն Մանուկեան, Նուարդ Հացագործեան, Գէորգ Գալյճեան, Միհրան Հացագործեան, Յովհաննէս եւ Նուարդ Վարժապետեան, Ստեփան Ժ. Ջ. Վարդերեսեան, Ճիպրայիլ եւ Ազատուհի Պահատուրեան, Արմենուհի Ալթունեան, Տրդատ եւ Մարի Տէր - Պօղոսեան, Պօղոս Տօնիկեան, Վարդան եւ Լուսնթագ Պանտիկեան, Գեղամ Սայապալեան, Ս. Ս. Դանիէլեան, Մուշեղ Ճիէրճեան, Նուրհան Ֆրէնկեան, Վարուժան Պօզաճեան, Սիրուն եւ Ներիկ Միւզիքեան:

Յաւարտ պատարագի «Արծրունի Զըրքաշեան» հանդիսասրահին մէջ, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը տարեդարձի ճաշ մը կը կազմակերպէ
նախագահութեամբ ներքեւ
Տէր եւ Տիկին Աշոտ Մալաքեանի
(*Հանրի Վէրնէօյ*)

LE GROUPE EDOUARD DERIKLIAN

organise

un CONCERT EXCEPTIONNEL

Vendredi 25 Octobre à 21 heures

Cathédrale
St-Sauveur d'Aix-en-Provence
34, Place des Martyrs de la Résistance

Programme :

- JEAN TER-MERGUERIAN (*violon*)
EVELYNE PEYRE (*piano*)
œuvres de Schubert, Ysaye, Komitas, Brahms.

- CHORALE SAHAK-MESROP
Direction KHATCHIG YILMAZIAN
Piano JULIETTE YILMAZIAN.
œuvres de *Komitas, Haroutunian, Avédissian, Verdi.*

Avec le soutien de l'*Action Santé Arménie-France*

P.A.F. : 80 F. Etudiants : 50 F.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

●

ԹԱՏՐՈՆ

«La Belle Mère d'Erevan»

Բեմադրութիւն՝

ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 20,
ժամը 17.30-ին

Salle Cortot
78, rue Cardinet, Paris 17e
—— Métro : Malesherbes ——

Réservations :
Tél. : 48 78 76 88 / 42 29 10 24

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք--Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12--13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

65ème ANNIVERSAIRE
DE LA CATHEDRALE ARMENIENNE
DE MARSEILLE

SEMAINE CULTURELLE ARMENIENNE

Du 18 au 28 Octobre

PROGRAMME

● **Du 18 au 28 Octobre**
EXPOSITION VENTE DE DESSINS
d'HOVIV
«LE RIRE ARMENIEN»
Centre Culturel Armenien **Sahak-Mesrop**
salle Varoujan Bozadjian

● **Mardi 22 Octobre à 20 heures 45**
«LES MONASTERES DANS L'HISTOIRE DE L'ARMENIE ET LEUR ROLE AUJOURD'HUI»
par KERAM KEVONIAN
Centre Culturel Armenien **Sahak-Mesrop**
salle Ardzrouni Tcherpachian

— entrée libre —

A. A. A. S.
Recherche

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée. Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à :
Monsieur le Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը եւ շինութեան 21-րդ տարեդարձը՝
ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10-ԻՆ

Sous la présidence de **René Rouquet**, Sénateur--Maire d'Alfortville

— 1976-1996 —
20e Anniversaire de la Maison de la Culture Arménienne

du 11 au 19 Octobre

Samedi 19 Octobre — 20h — Salle des Fêtes

● **DINER DE CLOTURE**
Animation tzigane par **Les Ballets Gayané**
Seconde partie : soirée dansante avec les **D.J. Souren** et **Raffi.**

Renseignements et réservations :
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville : 9, rue de Madrid
Tél. : **43 76 55 89** 94140 Alfortville

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ, ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ ՛քաթալոկ

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22
MARDI
22 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel.: 01. 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
— Fax : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18·967 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.967

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԻՄՈՒՄ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ

Ընդդիմութիւնը կազմող հինգ միութիւնները (ԱԺՄ, ԱԻՄ, Արցախ–Հայաստան, Հայաստանի Դեմոկրատ Կուսակցութիւն, Հ.Յ.Դ.) յայտարարութիւն մը հրապարակած են, որու մէջ, նախ ակնարկ մը կը նետեն վերջին շրջանի իրադարձութեանց, հաստատելու համար որ Լ. Տէր–Պետրոսեան եւ իր շրջապատը կ'արհամարհեն ժողովուրդի կամքը կեղծելով Սեպտեմբեր 22-ի նախագահական ընտրութիւններու արդիւնքները: Յայտարարութիւնը ստորագրողները՝ Վազգէն Մանուկեան, Պարոյր Հայրիկեան, Լենսէր Աղալովեան, Արամ Սարգսեան եւ Ռուբէն Յակոբեան կը շեշտեն որ երկիրը ամբողջովին հրաժարած է ժողովրդավարութենէն քանի որ իշխանութիւնը չընտրուիր ժողովուրդի քուէով: Չեն բացառեր Սահմանադրական Դատարան դիմել ընտրութիւններու արդիւնքներու կապակցութեամբ: Այդ դիմումը կատարուած է:

Վերոյիշեալ ընդդիմութեան ծրագրած հանրահաւաքը տեղի չէ կրցած ունենալ Ուրբաթ օր, Երեւանի քաղաքապետութեան արգելքով: Ան կը պատճառաբանէ որ դիմումը ուշ եղած է:

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Հոկտեմբեր 18/21)

ՍԵՒԾՈՎԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Հոկտեմբեր 17–ին, նախագահ Լ. Տէր–Պետրոսեան ընդունած է Սեւծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան երկիրներու Ներքին նախարարներու հանդիպումին մասնակցողները: Նախագահը անգամ մը եւս անդրադարձած է այս հանդիպումին նիւթին՝ յանցագործութեան խօսքը փոխանցած է Ներքին նախարար Վանօ Սիրադեղեանի, որ կատարած է աշխատանքներուն տեղեկատուութիւնը: Պուլկարիա, Յունաստան, Մոլդովա, Ռուսաստան, Ռումանիա, Ազրպէյճան, Ուկրանիա, Թուրքիա եւ Եգիպտոս պատուիրակներ ղրկած էին այս հանդիպումին:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեան Հոկտեմբեր 17–ին ընդունած եւ խորհրդակցական ժողով մը ունեցած է Հայաստանի Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան նախագահ Յարութիւն Կարապետեանի եւ ժողովրդավարական կուսակցութեան ղեկավարներ Պետրոս Քացախեան ու Վարդան Պետրոսեանի հետ:

ԺԱՄԵՐՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ժամի գօտիներու միջազգային համակարգին համապատասխանելու մտահոգութեամբ, հետեւեալ ձեւով սահմանուած են Հայաստանի ժամի փոփոխութիւնները. – Ամէն տարի Հոկտեմբերի վերջին Կիրակին ժամը 3–ին սլաքները 1 ժամ ետ կը տարուին, իսկ Մարտի վերջին Կիրակին, ժամը 2–ին՝ մէկ ժամ առաջ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԷԼ Ո՛Չ Կ'ԸՍԷ ՇԻՐԱՔԻ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

ՇԻՐԱՔ ԱՅՈ՛ Կ'ԸՍԷ ՔՆԷՍԷԹԻ ՊԱՀԱՆՋԻՆ

Նախագահ Շիրաք շատ ջերմ ընդունելութեան արժանացաւ Դամասկոս, ուր նախագահ Ասատ մեծարեց Ֆրանսայի յստակ քաղաքականութիւնը: Ցարդ երկու երկիրներու միջեւ գոյութիւն ունեցող տակաւին հարցերը (Սուրիոյ պարտքը) հարթուեցան եւ սիրալիր յարաբերութիւնները տեղ գտան: Շիրաք կ'ուզէ որ Ֆրանսա, աւելի ճիշդ՝ Եւրոպա դուրս չմնայ Միջին–Արեւելքի քաղաքական բեմէն եւ գնահատելով հանդերձ Միացեալ–Նահանգներու դերը, Իսրայէլի եւ Պաղեստինցիներու միջեւ հարցերու մէջ, կ'ուզէ որ Եւրոպա ալ, եթէ ոչ աթոռ մը, գոնէ աթոռակ մը ունենայ: Արաբները, գլխաւորութեամբ Սուրիոյ դէմ չեն, բայց, Իսրայէլ բացարձակապէս ո՛չ կ'ըսէ: Շիրաք համոզուած է որ հողերու պարպումը, այսինքն՝ փոխանակել հողերը խաղաղութեան հետ, հիմը կը կազմէ որեւէ համաձայնութեան: Իսրայէլի Արտաքին նախարարը բացէ ի բաց յայտարարած է. -- «Որեւէ օտար միջամտութիւն խոչընդոտ է» (ըստ այս խօսքերուն, Եւրոպա օտար է, ոչ՝ Ամերիկան):

Սուրիական այս ջերմ ընդունելութենէն ետք, Շիրաք 48 ժամուան համար կ'անցնէր Իսրայէլ, որ իր ժխտական դիրքը սկիզբէն ցոյց տուած էր եւ պէտք է ըսել որ Շիրաք ալ տեղի տուած էր: Այսպէս, իրեն չէր ընկերանար Հերվէ տը Շարէթ որու արգիլուած էր իսրայէլեան իշխանութիւններուն կողմէ, այցելել «Արեւելքի Տունը», արեւելեան Երուսաղէմ, որ կեդրոնատեղին է Պաղեստինցիներուն: Այս այցելութիւնը դրեթէ պարտաւորիչ է եւրոպացի ոեւէ Արտաքին նախարարի համար: Եւ որպէսզի, Շարէթ չթերանայ Եւրոպայի հանդէպ իր պարտաւորութեան մէջ, որոշուած էր որ չընկերանայ Շիրաքի: Ասկէ զատ, Իսրայէլի Խորհրդարանի (Քնէսէթ) նախագահը ըսած է թէ պօյքօթի կ'ենթարկէ Շիրաքի այցելութիւնը, եթէ այս վերջինը, ինչպէս որոշած էր, խօսք չառնէ Քնէսէթին առջեւ: Հոս ալ Շիրաք տեղի տուաւ եւ պիտի ներկայանայ Խորհրդարանը եւ ելոյթ ալ ունենայ, ինչպէս ըրած էր իր նախորդը՝ Ֆ. Միթերան:

Հոկտ. 22, Երեքշաբթի առտու Շիրաք հինգ վայրկեան պիտի անցնի Լացի Պատէն, այցելէ նաեւ մզկիթները, քրիստոնեայ վայրերը եւ հանդիպում ունենայ կրօնապետներուն հետ: Ամէն պարագայի մէջ, մթնոլորտը լարուած կը մնար, հակառակ եղած զիջումներուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՌՏԱՆԻ երեսփոխանական մասնակի ընտրութեան Բ. շրջանին յաղթեց տեղւոյն համայնավար քաղաքապետը՝ Ռոժէ Մէյ ընդդէմ Ազգ. Ճակատի թեկնածուին: Մէյ ձայներու 60,32%-ը ստացաւ, Տամիէն Պառիէ՝ 39,68%-ը եւ ձեռնպահներու տոկոսն ալ բաւական մեծ է՝ 50,08%: Ազգ. Ճակատը դժգոհ չէ սակայն, հաստատելով թէ Ա.էն Բ. շրջան 8000 ձայն շահած է: Մեծամասնութիւնը քուէի հրահանգ չէր տուած, թէեւ Կոտէն արտայայտուած էր Ազգ. Ճակատի դէմ, մինչ ուրիշներ կ'ըսէին թէ կարելի չէ ընտրել ժանտախտին եւ քոլերային միջեւ: Մէյ կը գրաւէ Գ. Թարիի աթոռը.

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 300 ՀԱԶԱՐ Պելժիքացիներ լուռ տողանցք մը կատարեցին Հոկտ. 20-ին, ի յարգանս մանկամոլներու զոհ երախաններուն եւ իբրեւ բողոք Պելժիոյ արդարադատութեան եւ քաղաքականութեան այդ մարզին մէջ: Սպիտակ երթ որակուած այս տողանցքը առաջին արդիւնք մը տուաւ, քանի նախարարապետը յայտարարեց որ Սահմանադրութեան բարեփոխում պիտի կատարուի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Վճռաբեկ Ատեանը հաստատած է վիպագիր Ե. Քէմալի «գաղափարի յանցանք»ը ու վաւերացուցած մէկ տարի ութ ամիս բանտարկութեան ու մօտ կէս միլիոն լիրայի պատիժը: Վիպագիրը «Թուրքիոյ վերեւ սեւ երկինք մը» հատորին մէջ անջատողական դիրք բռնած ըլլալու յանցանքով ամբաստանուած էր: Ե. Քէմալի պատիժը տրուած է յետաձգումով: Եթէ գրագէտը հինգ տարուան ընթացքին նոր դատապարտում չունենայ, պատիժը պիտի չկրէ:

ԺԻՒՓԷ Ե. Հանրապետութեան այն եզակի նախարարապետն է որ անժողովրդականութեան բոլոր մրցանիշները կը կոտրէ հարցախոյզներու մէջ: Վերջինը միայն 21%-ի տոկոս մը կը ներկայացնէ գոհ անձերու: Ժիւփէ, հաւանաբար, այդ 21%-ին մէջ է, քանի լաւատես հարցազրոյց մը տուած է Լիոնի Փրոկրէին (Հոկտեմբեր 21) ուր կ'ըսէ թէ միակ սեւ կէտը՝ գործազրկութիւնն է, միւս ճիւղերու մէջ ամէն ինչ դէպի լաւը կ'ընթանայ: Նոյն հարցախոյզին (ԻՖՈՓ) համաձայն Շիրաքի վիճակն ալ աւելի փայլուն չէ 28% գոհերով:

ԱՅՏԸՆԻ (արեւմտեան Թուրքիա) Ոճրային Ատեանին առջեւ բացուած է 48 ոստիկաններու դատավարութիւնը: Ասոնք ամբաստանուած են որպէս պատասխանատուներ էվրէնսէլ թուրք ձախակողմեան օրաթերթին մէկ լրագրողին մահուան: 27 տարեկան, Մէթին Կէօքթէփէ խոշտանգուած է երբ դիպած էր: Ձերբակալուած էր Յունուար 8-ին երկու թուրք բանտարկեալներու յուղարկաւորութեան առեն եւ արիւնահոսութեան զոհ գացած էր խոշտանգումէն ետք: «Ընդվզեցուցիչ եւ մտահոգիչ է որ մեղադրեալներէն ոչ մէկը ամբաստանեալներու նստարաններուն վրայ է» դիտել կուտան «Առանց սահմանի Թղթակիցներ»ը, որոնցմէ ներկայացուցիչներ ներկայ են դատավարութեան:

ՄԻՇԷԼ ՊԱՐՆԻԷ, Եւրոպական Հարցերու նախարարը Անգարա գնաց Հոկտ. 21-ին, ապահովութիւն տալու համար Թուրքիոյ Եւրոպայի իր անդամակցութեան կապակցութեամբ:

«ԴԻՒՐԻՆ Է ԻՇԽԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ՀԵՌԱՑՆԵԼ ԼԵԲԷԴԸ, աւելի դժուար է զայն հեռացնել ռուսական քաղաքականութենէն» կը գրէ Իզվեստիա, Ելցինի հրովարտակէն ետք, որ կը պաշտօնազրկէր Լեբէդը: Այս պաշտօնազրկումը կը մտահոգէ շատեր կրկնակ պատճառներով: Նախ, որովհետեւ Լեբէդ աւելի վտանգաւոր կը նկատուի ընդդիմութեան մէջ, ապա Չէչէնիոյ խաղաղութեան գործընթացին: Լեբէդէն ետք, Ելցին պաշտօնազրկած է նաեւ բանակին Սպայակոյտի պետը՝ Կոլեսնիկով եւ նախագահական վարչական կազմին թիւ 2-ը՝ Անտիպով: Լեբէդի պաշտօնազրկումը հետեւանքներ ունեցաւ նաեւ սակարաններուն վրայ: Օտար ներդնողները դադրեցան գնելէ Մոսկուայի սակարանը, Հոկտ. 18-ին, անդին տոլարը բարձրացաւ մաքին բաղդատմամբ:

ՄՈՒԼԻՆԷՔՍԻ տնօրէն-նախագահը հաստատեց որ 7500-ի վրայ, Ֆրանսայի մէջ, 2100 գործազրկում պիտի կատարէ, ինչ որ, անշուշտ, բողոքի ցոյցերու պատճառ եղաւ Հոկտ. 18-ին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԹՈՒՐՔԻԱ ՍԱՀՄԱՆԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ՞

Թուրքիոյ վարչապետը, ինչպէս կը տեղեկացնէ «Միլլիյէթ» (Հոկտեմբեր 21), առանց կարեւորութիւն տալու արտաքին իր ճամբորդութիւններուն ուղղուած քննադատութիւններուն, կը շարունակէ քայլերը վերցնել Թուրքիոյ քաղաքականութենէն. այսպէս, Սեպտեմբեր 13 Թուսկիր շրջաբերականով մը հրահանգած է որ ՀԱՊ–ի երկիրներուն հետ առեւտրական յարաբերութիւններու զարկ տրուի: Ան այս առեւտուրին մէջ կարեւոր նկատելով սահմանակից քաղաքներուն դերը, թելադրած է որ անոնց քաղաքապետերը ունենան յաւելեալ իրաւասութիւններ: Թերթը լուրը տուած է «Հայաստանի սահմանը կը բացուի» խորագիրով: Կը յիշուի նաեւ թէ Ազրպէյճանի հետ ունեցած խնդրին պատճառով Թուրքիա մինչեւ այսօր կողմնակից չէր Հայաստանի հետ սահմանը բանալու:

ՄԱՄՈՒԼ

«MATCH»

(24 Octobre)

CHARETTE CHERCHE DU PETROLE DANS LE CAUCASE

Շաբաթաթերթը կ'անդրադառնայ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին կովկասեան շրջապտոյտին քիչ մը հեգնական ոճով: Հակիրճ գրութիւնը կը սկսի ըսելով թէ Ֆրանսա քարիւղ չունի բայց՝ Շարէթը ունի: Կ'ըսէ թէ ան ջանացած է պայմանագրեր ձեռք ձգել եւ թէ էլֆ ու Թոթալ... խոստումներով վերադարձած են: Գերմանացիք, Անգլիացիք եւ Ամերիկացիք արդէն հոն են (Ազրպէյճան) եւ Ֆրանսա դժուարութեամբ կրնայ զանոնք հեռացնել:

Գրութիւնը կը վերջանայ սա սքուփով՝ «Հայաստան իր ճամբորդութեան ատեն, Շարէթ անակնկալն ունեցած է հանդիպելու տիկին Պետրոսեանի եւ Պ. Լասէրի որոնք եկած էին ֆրանսական ճաշարան մը բանալու հնարաւորութիւնները որոնելու, բայց աւելի աժան քան Փարիզ»:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներուն (15րդ օր) Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ յաղթեց Ռետ--Սթարի 3 -- 2: Դասաւորման մէջ կը մնայ 17-րդ դիրքի վրայ 18 կէտով: Գլուխն է Նիոռ 26 կէտով եւ մինչ 22-րդ եւ վերջին է Շաւըլվիլ:

Հոկտ. 26-ին, Վալանս կը մրցի Լուհան--Գիւիզոյի հետ այս վերջինոյն դաշտին վրայ:

ՎԵՐՋԻ՞Ն ԹԱՂՈՒՄԸ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

Սեպտեմբեր եօթն էր. միւռոնօրհնէքի նախօրեակին, Էջմիածին, Շաբաթ առաւօտեան:

Գայեանէ վանքէն թաղմանական թափօրը քալեց դէպի Մայր Աթոռ: Տեղի կ'ունենար վերաթաղումը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Խորէն Ա. Մուրատբէկեանի:

Խորունկ մտածումներու եւ աղօթքներու մէջ, ես ալ կը քալէի լուռ, ինքնամփոփ: Թափօրի առջեւէն հոգեւոր Ճեմարանի սաներն էին, որոնք «Աշխարհ Ամենայն»ով ողբի եւ կսկծանքի կը հրաւի- [illegible]

հայ հաւատացեալը, բացակայ էր ան որուն ծանօթ էի տղայ օրերէս, երբ իր Կաթողիկոսի թաղման համար դուրս կուգար հայ ժողովուրդը եւ կ'արտայայտէր հայ եկեղեցւոյ եւ հայ ժողովուրդի կապը, հօր եւ զաւկի կապը, մայր եկեղեցւոյ եւ անոր աւազանէն ծնած հայ քրիստոնեային կապը: Եւ գիտցայ, որ եօթանասուն տարուան անաստուած բեմին մը տակ չա՛տ խորունկ վէհ մը բացուած էր հայ հոգիէն ներս, եւ Հայը օտարուած էր իր հօրմէն, հաւատքէն, եկեղեցւոյ հետ իր մտերմիկ կապէն: Եւ այս անդրադարձումը սրտիս մէջ անգամ մըն ալ մահացուց զան՝ որ արդէն անգամ մը սպաննուած էր 1938 թուականի Ապրիլ 5-ի գիշերուան մութին մէջ:

Գայեանէէն Արարատեան փողոց տանող ճամբուս վրայ աչքերս վեր բարձրացուցի դէպի բազմայարկ շէնքի մը պատշգամները: Հոս ու հոն հետաքրքիր աչքեր կային: Զոր աչքեր: Կարգ մը պատուհաններէն ալ լուացք կախուած էր ու ճերմակեղէն, բարձ ու սաւան: Աչքերս ի զուր փնտռեցին սիրոյ եւ յարգանքի արտայայտութիւն նկատուող կախուած գորգեր: Ոչինչ: Ու մտովի գացի ետ, ետ, մինչեւ 1952, մինչեւ 1963: 1952-ին, Պէյրութի մէջ, Գարեգին Ա. Յովսէփեանց Կաթողիկոսի թաղումն էր — աղօտ պատկերներ վերայայտնուեցան մտքիս մէջ — Ս. Նշանի պատարագը, յետոյ թափօրը, Մար Միքայէլի մէկ անկիւնը, ուր յամառ կերպով կը յիշեմ թէ ինչպէս փոքրիկ բարձրութիւն մը գտայ ու բարձրացայ՝ աւելի լաւ դիտելու համար թափօրը: Բայց աւելի յստակ, կենդանի գոյներով սկսայ վերատեսնել կեանքիս 1963 Փետրուար 23-ի ժապաւէնը: Զարեհ Ա. Կաթողիկոսի թաղումն էր՝ Ս. Նշանէն մինչեւ Անթիլիաս: Ինչպէ՞ս մոռնալ: Հօրս թաղումն էր. բայց հայրս ալ չըլլար՝ չէի կրնար մոռնալ: Եւ ո՞վ կրցեր է մոռնալ այդ անձրեւոտ օրը, երբ տասնեակ հազարաւոր սգաւորներ անձրեւանոցներու քաղող անտառի մը տակ կը յառաջանային դէպի Անթիլիաս: Պուրճ Համուտի փողոցներու երկու կողմերուն՝ ամէն տունէ եւ պատշգամէ գորգեր էին կախած: Արցունք եւ ցաւ կար բոլորի աչքերուն: Ծաղիկներ կը նետէին, բրինձ կը ցանէին, հօտաւէտ բոյրեր կը սրսկէին, որոնք անձրեւին հետ կ'իջնէին վար եւ մարդոց աչքերուն մէջ կը դառնային արցունք: Երկինք եւ երկիր կ'ողբային Զարեհ Սքանչելիին մահը: Եւ հիմա՝ 33 տարի յետոյ, դարձեալ կը քալէի ուրի՛շ կաթողիկոսի մը թաղմանական թափօրին հետ: Այդքան միայն:

Ու թափօրը դարձաւ ձախ, Արարատեան փողոցէն ալ բացուեցաւ Մայր Աթոռ տանող պողոտային վրայ եւ դարպասէն անցնելէ յետոյ մակաղեցաւ Մայր տաճարին մէջ, ուր եւ զետեղուեցան նշխարները: «Այսօր ժողովեալ սրբոց ի միասին» ... աղօթք, աւետարան, հող- [illegible]

*

Ամէն բան սկսեր էր 1938 թուականին Ապրիլ 5-էն 6 լուսցող գիշերին: Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել, որ այդ գիշերուան մէջ իր վախճանը կը գտնէր պայքար մը, որ սկսեր էր Խորէն Կաթողիկոսի եւ խորհրդային իշխանութեանց միջեւ, Հայաստանի անկախութեան անկումէն, 1920 թուականի Նոյեմբերէն ի վեր:

Տեղը չէ յամենալու եւ պատմելու, թէ ի՞նչ պատահեցաւ Հայ Եկեղեցւոյ, Հայոց աշխարհին եւ Հայոց ժողովուրդին, երբ բոլշեւիկեան իշխանութիւնը հաստատուեցաւ մեր քամբախտ հայրենիքին վրայ: 70 տարի Հայաստան ապրեցաւ բարոյական սարկութեան մէջ, Հայաստան ունեցաւ իր լաւ ու դէշ օրերն ալ: Ո՞րքան լաւ էր, որքա՞ն դէշ էր, շատ կանուխ է գնահատելու համար: Անուրանալին այն է, որ մեր երկիրը 70 տարի ունեցաւ խաղաղ օրեր: Ճի՛շդ է, այս շրջանին էր, որ 300.000 հայ արեւներ խամրեցան պատերազմներուն մէջ, բայց Հայաստան ապրեցաւ: Ունեցաւ չքեղ նուաճումներ ալ: Իր դրացիներուն հետ չէր կրնար խօսիլ, սկսաւ աստղերուն հետ խօսիլ: Իր հանճարեղ զաւակները Հայաստան անունը հնչեցուցին աշխարհով մէկ, եւ գիտութեան, արուեստի բազում բնագաւառներուն վրայ արձանագրեցին չքեղ էջեր: Կառուցին Մատենադարան եւ Արփա — Սեւան, կառուցին Ծիծեռնակաբերդ: Բայց արինեցաւ Հայուն դիմագիծը, աղարտեցան մեր առհաւական արժէքները, եւ Հայու պատկերին անյարիր գիծեր երեւցին մեր նկարագրին մէջ: Տառապեցաւ Հայը եւ՛ ազգովին, եւ՛ անհատապէս: Ծահեցաւ երկիրը, կորսնցուց անհատ Հայը: Հայը կորսնցուց հաւատքը, իր եկեղեցին, եւ տարօրինակ չէ՞, որ այն Հայը, որ իր երկրի ամէն մէկ բարձունքին դոհարի նման վանք ու եկեղեցի էր ազուցած՝ այսօր խաչ հանելն անգամ մոռցած է: Եւ նոյն այս երկիրը չէ՞ր որ հազարաւոր հայ հոգեւորականներ ձերբակալեց, չարչարեց, բանտարկեց, սպաննեց: Հայ Եկեղեցին, որ արեւմտեան Հայաստանի մէջ ծանր տուրք էր տուած մեծ Եղեռնին՝ աւելի քան 4000 հոգեւորականներու նահատակութեամբ, ահա արեւելեան Հայաստանի մէջ ալ կ'անճիտուէր՝ Նոր Թալէաթներու կողմէ: Բայց եթէ Թէոդիկ գրեց Արեւմտեան Հայաստանի Հայ գողգոթայի պատմութիւնը՝ խորհրդային ոճիրին զոհ հայ հոգեւորականութեան պատմութիւնը տակաւին չէ գրուած: Պէ՛տք է որ գրուի, որպէսզի մենք ալ այսօր չամբաստանենք այդ շրջանի հոգեւորականութիւնը, որ թոյլ գտնուեցաւ, հաւատքի մէջ պակաս գտնուեցաւ, շուտով կքեցաւ հարուածին տակ, փոխանակ ընդդիմանալու եւ դարձաւ ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ի գործակալ: Բարեբախտաբար Ղլըճեան Արսէնները քիչ գտնուեցան...:

Ու այսօր, այդ բոլոր նահատակ հոգեւորականները, անոնք որոնք իրենց մահը գտեր էին Երեւանի բանտային նկուղներուն մէջ կամ Սիբերիոյ անծայրածիր տափաստաններուն մէջ, կերպով մը կը ճանչցուէին, կը յարգուէին եւ Խորէն Ա. Կաթողիկոսի հետ իրենք ալ իրենց հանգիստը կը գտնէին Ս. Էջմիածնայ պատերուն տակ:

(Շար. 1)

ԾԱՆՕԹ. —

(1) — Գէորգ Ե. Սուրբ միւռոն օրհնած էր Սեպտեմբեր 30, 1926 թուականին, եւ ատկէ յետոյ, մինչեւ 1955 Հոկտեմբեր ա՛լ միւռոն չէր օրհնուած Ս. Էջմիածնի մէջ: Խորէն Ա. եւ Գէորգ Զ. բախտ չունեցան Սուրբ միւռոն օրհնելու: Ուրիշ տեղ մը գրած եմ այդ մասին եւ ըսած. "Որքան կը փափաքէր Կաթողիկոսը գէթ մէկ անգամ իսկ միւռոն օրհնել, բան մը՝ որ տեղի չէր ունեցած 1926-էն ի վեր: Մի քանի անգամ թուական որոշուած էր, կաթողիկոսը կոնդակ ալ գրած էր, բայց Հայաստանի կրօնի հոգատար իշխանութիւնները միշտ ալ յետաձգել տուած էին ... Այս մասին կուտանք վկայութիւնը Ս. Ստեփանեանցի. «Կաթողիկոսի աշխատանքի հիմնական խնդիրներից մէկը 1948 թուականին միւռոն եփելու արարողութիւնն էր: Վերջինս պիտի անցկացուէր դեռեւս 1947 թուականի աշնանը, որը, սակայն խորհրդի պահանջով փոխադրուեց 1948 թուականը: Սակայն այդ հարցը քննուելով կուսակցական վերադաս մարմիններում՝ նորից որոշուեց յետաձգել: Այս մերժման մասին խորհուրդը տեղեակ պահեց Կաթողիկոսին: Վերջինիս համար լուրը անսպասելի էր, եւ Կաթողիկոսը, չթաքցնելով իր դժգոհութիւնը, դիմեց Հ. Գրիգորեանին. «Դուք ինձ անելանելի վիճակի մէջ էք դնում արտասահմանեան թեմերի առջեւ: Ես աւելի քան համոզուած եմ, որ իմ հաղորդումն այդ մասին ասեկոսների առիթ կը դառնայ եւ դրանք կ'օգտագործուեն դաշնակների եւ հակախորհրդային այդ տարրերի կողմից ո՛չ միայն Էջմիածնի, այլեւ խորհրդային կառավարութեան դէմ: Բացի այդ, Ազգային Եկեղեցական ժողովի եւ միւռոնի եփման արարողութեան յետաձգումը է՛լ աւելի կը վատացնի կաթողիկոսարանի առանց այն էլ լարուած ֆինանսական վիճակը» (Հայ Առաքելական Եկեղեցին..., էջ 208): No comment! (Էջեր Հայ Եկեղեցւոյ Պատմութենէն, Մ.Ա.Ա., էջ 106 — 107):

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԱՐԴԱՆՔ...

«ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԶԱԱԴԱՐԷՆ», Վէպ, գրեց՝ ՎԱՀԷ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

(243 էջ, 1996, «Արուեստ»ի հրատարակութիւն, Լոս-Անճըլըս, ԱՄՆ)

Լեւոն Սոփոկլեանին
իմ նորօրեայ ուսուցիչս

Վահէ Պէրպէրեանի «Նամակներ Զաադարէն» վէպը գեղեցիկ երեւոյթ է մեր գրականութեան մէջ եւ արժանի լուրջ քննարկումի եւ բազում ընթերցողի: Ներշնչուած ամերիկեան կեանքէ, հեղինակին այս առաջին գործը փորձ մըն է պատկերելու եւ ըմբռնելու Ամերիկայի Միացեալ — Նահանգներու մէջ ապրող անհատին հոգեբանական տառապանքը, օտարացումը (aliénation) եւ յուսալքումը: Անտարակոյս՝ յաջող երկ մը որուն մթագին տպաւորութիւնը ինքզինքը կը պարտադրէ հատորին ընթերցումէն ալ ետք:

«Նամակներ Զաադարէն»ի զարգացման ընթացքին ականատես կ'ըլլանք այն պայքարին որ Զօհրապ Անմահունին — գործին կեդրոնական տիպարը — կը մղէ ընդդէմ առօրեայ կեանքի անհեթեթութեան որ անհատը խելագարութեան կը մղէ: Զօհրապը Հայ, սակայն իր հոգեկան տագնապը, համոզիչ եւ յուզական կերպով ներկայացուած, Հայու յատուկ չէ: Եթերութապէս երջանիկ է: Բարեկեցիկ, ամուսնացած եւ երկու զաւակի տէր մարդ, կ'ապրի Լոս — Անճըլըսի Հայ գաղութի ծոցին մէջ: Սակայն հոգին համակուած է խորին դժգոհութեամբ մը որ ունի համամարդկային նկարագիր եւ կը վերաբերի ամէն անոնց որոնք կ'ապրին ժամանակակից աշխարհի «միօրինակ» եւ «գորշ» կեանքը որ վերածուած է անտանելի «մշակոյթ կրծող տափակութեան» մը:

Հակառակ անոնց որոնք կը պնդեն, Փանկլոսին պէս, թէ մեր ապրած կեանքէն աւելի երջանիկը չկայ, Վահէ Պէրպէրեան Զօհրապի միջոցաւ ցոյց կուտայ ժամանակակից կեանքը որ կը բանտարկէ անհատին յուզական, մտաւորական, զգացական եւ ստեղծագործական կարողութիւնները եւ կը սանձէ մարդկային խանդն ու թռիչքը: Արդի անհատին կեանքը զուրկ է իսկական անհատական զարգացումի կարելիութենէն: Այսօր «Հաւաքածոյ մը ամբողջացնելու մտայնութեամբ» է միայն որ մարդ կ'ամուսնանայ, զաւակ կ'ունենայ եւ միայնուն գործի եւ տունի տէր դառնալու կը ձգտի. Վէպին հերոսը խելագարումի մը սպառնալիքին առաջքը առնելու յոյսով կը ձեռնարկէ վիպագրական աշխատանքի մը, ուր կը բացատրէ.

«Պէտք է կեդրոնանամ ամուսնացած, երկու երախաներու հայր, Սանթա Մոնիքայի մէջ ճարտարապետական ընկերութեան մը համար աշխատող Հայու մը վրայ, որ սարսափելի ձանձրոյթէ մը կը տառապի եւ կեանքը հետաքրքրական դարձնելու ոչ մէկ ձեւ կը գտնէ: Ծերացած եւ յոգնած կը զգայ, յուսահատ փորձեր կ'ընէ իր պզտիկները հայ պահելու համար...»:

Բայց Զօհրապ վհատող չէ: Անդադար նէք կը փնտռէ կեանքէ մը որ իր որոնող հոգիին յագուրդ չի տար: Իր մէջ.

«դեռ ահագին կրակ կայ եւ այդ կրակը ի՛նչ ջերմութիւն կրնայ ստեղծել եթէ ճիշդ պայմաններու մէջ ըլլայ, սակայն նոյն այդ կրակը կրնայ ահագին բան հրոյ ճարակ դարձնել, եթէ սխալ ժամանակ, սխալ տեղ վառի»:

Ափսոս որ Զօհրապին համար կրակը իրապէս սխալ ժամանակ եւ սխալ տեղ վառած է: Մարդը պտուղ է մեր այլասերած եւ ապագաղափարաբանական օրերուն եւ իր լուսարձակին տակ վաւերական նէք չի տեսներ: Կը տեսնէ միայն խարուսիկ փախուստի ճամբաներ մէկը միւսէն աւելի սնանկ: Այսպէս, օրինակ, իր բաղձանքը՝ մէկ գործընկերոջը՝ Նիլլի հետ սիրային արկածի մը ընթացքին.

«How was your week-end?»-ին պատասխան պիտի ուզէի ըսել որ «շաբաթավերջին կնոջս հետ ետեւ ետեւի օրճիներու գացինք», «երեք սիրուհիներուս հետ միասին պառկեցայ», «երկու տղոց հետ անկողին գացի» ... «էՖ - Պի - Այ-ը նորէն սկսած է գլխ հալածել»...: Սակայն դժբախտաբար գայթակղեցուցիչ ոչինչ ունէի պատմելիք Նիլլին»:

Ի՛նչ սնանկութիւն որ կեանքի իմաստը, հետաքրքրութիւնը եւ արժէքը «գայթակղեցուցիչ»ին մէջ կ'որոնէ:

Խելագարման ընթացքին իր յօրինած վէպին մէջ Զօհրապ կը ստեղծէ Զաադարի հանրապետութիւնը ուր ինքը իբրեւ Հայ հիւպատոս կրնայ անձնապէս նշանակալից կեանք վարել եւ վերջապէս հանրային եւ ընկերական օգտակար գործ ստանձնել: Սակայն նոյնիսկ այս վիպապաշտական աշխարհին մէջ լուծումը կատակերգութեան կը յանգի: Զաադարը աշխարհի երեսին քաղաքական կամ ռազմական որեւէ կշիռ չի ներկայացներ: Հոն գացողը եթէ մեռած ալ համարուի, որեւէ տարբերութիւն պիտի չընէ: Եւ վրան ալ Լոս — Անճըլըսի մէջ երեւցող անձնական տագնապներ կ'աւելնան:

Զաադարը սակայն հետաքրքրական երկիր է: Իրապէս Երրորդ Աշխարհի պետութիւն, տնտեսականօրէն եւ քաղաքականօրէն աննշան եւ անկայուն: Սակայն դրեթէ առանց բացառութեան հոն ապրողները Առաջին Աշխարհի երկիրներու չոր, տափակ եւ ինքնակեդրոն արարածները չեն: Ջերմ մարդկային տիպարներ են: Եւ եթէ իսկական լուծում կայ ժամանակակից

մարդու հոգեկան տագնապին, ան պիտի գայ ոչ թէ Առաջին, այլ Երրորդ Աշխարհի Զաւազանին ջերմ մարդոց միջոցաւ։ Զաւազարի վերաբերող հատուածները գրուած են խիկական երգիծական ձիրքով եւ անոնց ընթերցումը զուարճալի պահեր կը պարգեւէ։

Իրական աշխարհին մէջ, սակայն, առաջ սաստիկ անձկութիւն կը տիրէ եւ խելագարութենէ ուրիշ ելք չկայ։ Զօհրապին խելագարութիւնը սակայն լուռ, կրաւորական նահանջ չէ, այլ բողոք՝ առօրեային դէմ։ Հիմա է որ կը սկսի իր վէպը գրել — այսինքն սեղծագործել։ Վիպագրութիւնը սակայն չազատագրեր զինք հոգեկան տագնապէն։ Բայց անձնաւոր չըլլար։ Զաւազարէն գրուած իր մէկ նամակին մէջ ուժգնօրէն կը հաստատէ.

«Կը նախընտրեմ հիմա, հոս, տասը լիթր այծի կաթ խմել եւ փորհարութեամբ անձնասպան ըլլալ, քան թէ տարիներու այդ տաժանքը շարունակել, Յաւիտ քայլը», Աստուած գիտէ ինչ պիտի ըլլայ, բայց կը վստահեցնեմ, որ ձեռքերս ծալած խոտի պէս նստած չեմ։ Տակաւին հաշտուած չեմ հող դառնալու փրոյէսին հետ»։

Իր շրջակայքէն մարդ չկայ որ հասկնայ իր հոգիին տառապանքը եւ իբրեւ ...ային հիւանդ ամիսներով հիւանդանոցը կը մնայ։ Վերջապէս բուժուած համարուելով, կ'արձակուի ու կը վերադառնայ գործի, ի գնծութիւն ընտանիքին։ Հակառակ բժշկութեան ջանքերուն, բուժումը չէ յաջողած Զօհրապը յօժարեցնել անիմաստ եւ անհեթեթ նախկին կեանքին։ Չէ լքած պայքարը։ Գրքին վերջին էջերուն մէջ կը տեսնենք զինքը իր հին գրասենեակին մէջ։ Ազդ մը աչքին կը զարնէ. Նոր կազմուած ճարտարապետական ընկերութիւն մը աշխատակից կը փնտռէ Հարաւային Ամերիկայի նոր հաստատած գործին համար։

«Տաք սուրճէն ումպ մը կ'առնեմ ու կը քալեմ դուրս, յետոյ վայրկեան մը կանգ կ'առնեմ, կը վերադառնամ, պատին վըրայէն կը վերցնեմ ազդը, խնամքով կը ծալեմ, գրպանս կը դնեմ ու կ'ելլեմ դուրս»։

Անշուշտ վաւերական լուծում չէ։ Զօհրապ նոյնիսկ կը գիտակցի այս հանգամանքին։ Խանդավառուած չէ ի տես ազդին։ Սակայն անվհատ պայքարող է։ Պիտի գոնէ անգամ մըն ալ փորձէ խուսափիլ ժամանակակից կեանքի ունայնութենէն։

Գործին ազդեցիկ ուժը, գեղարուեստական խորքը եւ համոզիչ բնոյթը հիմնուած են այն տուեալին վրայ որ Զօհրապի տիպարը բացառիկ մարդու մը տիպարը չէ։ Ոչ խորագոյն զգացումներով ժառուած արուեստագէտ, ոչ ալ անոպայ, ...պիկար anti — héros է։ Իր տիպարը, յաջողութեամբ սեղծուած, Եւրոպա կամ Ամերիկա ապրող հասարակ մարդու տիպարն է։ Այս հասարակ մարդու հոգիին խորքն է որ կը տեսնենք իղձը, խանդը կեանքի մը որ սանձուած չէ անհեթեթութիւններէ, ուր կայ կրքոտ բաղձանքը իմաստալից եւ սեղծագործ էութեան մը։

Ընկերային յարաբերութիւնները դատապարտելի են յատկապէս անոր համար որ Զօհրապին վիճակին կը վերածէ ոչ միայն գերազգած եւ գերզգայուն էակը, այլ միլիոնաւոր այն անհատները որ հիմքն են ընկերութեան։ Այսպէսով, «Նամակներ Զաւազարէն» փորձ մըն է քննարկելու մեր օրերուն «մարդկային հոգեկան վիճակը» եւ ըսենք նաեւ դատապարտելու նորօրեայ մեր Փանկլոսները որ հաստատ հաւատ ու մէկ ապացոյցի տակաւին կը պնդեն որ «յետ — արդիական» աշխարհէն աւելի ոգեւորիչ անկարելի է։ Բայց այս այլասերած ժամանակներուն միլիոնաւոր Զօհրապներ զոհ չեն, բայց ոչ ալ ընկճուած։ Մարդը — Զօհրապը — կը պայքարի, կը խենթենայ, բայց նաեւ կը շարունակէ երազել եւ յուսալ։

Հակառակ որ վէպը հիմնականօրէն համամարդկային հարցեր կ'արծարծէ, Զօհրապին Հայ ըլլալը երբեք չանտեսուիր։ Ինչպէս տեսանք «յուսահատ փորձեր կ'ընէ իր պզտիկները հայ պահելու համար»։ Հայերէն երգի բացակայութիւնը ցաւ կը պատճառէ իրեն։ Բայց գաղութահայ կեանքը ոգեւորիչ չէ։ Զօհրապը կը ժխտէ այս աշխարհին խորթ, ձեւական հայրենասիրութիւնը։

«Ճաշկերոյթ — պարահանդէսները, խեղճ ու կրակ գիրքերու գինեձօնները, ժողովները, ժամեր տեւող յուշահանդէսները, բանախօսները, գեղարուեստական յայտագիրները, բոլորը ... ձեզի թող մընան ... Առանց առ նուազն սոխպուած չեմ ամէն տեսակ խեղճութիւն հայրենասիրութեան պատրուակին տակ հալած խղի պէս կլլելու»։

Սփիւռքի տագնապը հոս յստակօրէն ներկայացուած է։ Եթէ Հայը Հայ պիտի մնայ հարկ պիտի ըլլայ նոր «հայրենասիրութիւն» մը որ յագուրդ տայ իսկական Սփիւռքահայուն։ Իրական Սփիւռքահայը թէ Հայ է, թէ հասարակ մարդ. ներշնչուած իր առօրեայ կեանքի պայմաններէն որոնք չինծու հայրենասիրութեան սահմաններուն մէջ չեն փակուած եւ կամ ալ շատ անգամ Հայ ըլլալու հետ կապ իսկ չունին։

Այս վէպը գրուած է հմայիչ, մաքուր եւ մատչելի հայերէնով։ Այս պարագան փաստ է որ պարզ լեզուն ոչ միայն կարող է ընկալել ամէնէն բարդ մարդկային յուզական եւ մտաւորական վիճակներ այլեւ կրնայ ծառայել գեղարուեստական գործ մը ժողովուրդին մատչելի դարձնելու։ Այս մատչելիութիւնը խիկապէս հիմնական պայման մըն է վաւերական գեղարուեստի։ Կ'արժէ հոս կրկնել պէյրութահայ բեմադիր Վարուժան Խըտըշեանի վերջերս արտայայտած միտքը եւ զայն ընդհանրացնել գեղարուեստական գրականութեան։

«Եթէ թատրոնը չծառայէ ժողովուրդին թատրոն չէ...։ Ես պիտի խօսիմ բեմէն ինչ որ բան փոխանցելու։ Պէտք է կարենամ ժողովուրդը տուն ղրկել ու մինչեւ առտու չքնացնել. իբր բեմադիր — արուեստագէտ այսպէս կ'ըմբռնեմ»։

Պարզ եւ յստակ լեզուն է միայն որ պիտի երաշխաւորէ այս նպատակը։ Եթէ Եւրոպայի կամ Ամերիկայի հասարակութեան մէջ չնչին փոքրամասնութիւն են, կաճառային, խրթին եւ արհեստականօրէն բարդացած լեզուն հասկցողները, մեր փոքրիկ ածուէն ներս մէկ ձեռքի մատներուն վրայ կը համրուին։ Եւ եթէ գեղարուեստական գործ կարդացող չկայ, ո՞ւր կը մնայ գործի մը գեղարուեստական արժէքը։

Թերութիւններուն վրայ, յատկապէս տիպարներու ամբողջացումին պակասին, այսօր չարժեր ծանրանալ։ Յիշենք Շահան Շահնուրի խօսքը «իւրաքանչիւր գործ եթէ թերութիւն չունենար, երկրորդը աւելի կատարեալ չէր ըլլար»։ Որով կը սպասենք յոյսով յաջորդ հատորին։ Եւ եթէ թերութիւնները կրկնուին այն ատեն կ'արժէ անդրադառնալ անոնց։ Կան կէտեր որոնք վիճելի պիտի թուին ոմանց, մասնաւորապէս ինչ կը վերաբերի սեռային անկաշկանդ նկարագրութիւններուն։ Կ'աղերսենք որ ասոնք պատճառ չնկատուին վէպը անտեսելու։ Վէճը այս նիւթին շուրջ ձգենք ուրիշ օրուան։ Հաստատենք միայն որ սեռային անցքեր նկարագրել երբեք ինքնին պոռնկագրութիւն չէ։ Պոռնկագրութիւն կ'ըլլայ եթէ չծառայէ գեղարուեստական նպատակի մը անդրադարձումին։

Ուրիշներ պիտի պնդեն թէ այս մէկ գործը — պտուղ Ամերիկայի այլասերած հայութեան — եթէ որակաւոր ալ ըլլայ, ովասիս մը իսկ չի ներկայացներ զուտ հայկական գեղարուեստական գրականութեան անապատին մէջ։ Զվիճինք «զուտ»ի սահմանումին շուրջ։ Հաստատենք միայն որ ողբալը բան չարժեր։ Աւելի օգտակար պիտի ըլլան գործնական քայլեր, խրախուսելու գեղարուեստական հակում ունեցող մեր երիտասարդները։ Հետեւելի օրինակ մըն է Լիբանանի Աւեք Մանուկեան Կեդրոնի Մշակութային Յանձնախումբը որ վերջերս կազմակերպած է «Բանաստեղծական Ցօլինումի Մրցանք» մը 11 — 18 տարեկան պատանիներուն համար։ Մինչ այդ, երբ գիրք հրապարակ ելլէ, թող գրախօսուի լուրջ գեղարուեստական չափանիշներով եւ չըլլայ պատրուակ ունայն կամ նեղմիտ ճոռոմաբանութիւններու։

Փակելէ առաջ մեր խօսքը, չմոռնանք ակնարկելու այս հատորին գեղեցիկ կազմին, տառատեսակներու ճաշակաւոր ընտրութեան եւ թուղթի լաւ որակին։ Գիրքը ձեռք առնելը ոչ միայն մտաւորական եւ գեղարուեստական, այլեւ նոյնիսկ ֆիզիքական հաճոյք է։

ԺԻՐԱՅՐ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ
Հանրագիտարան

Խմբագրական յանձնաժողով. — Կոստանդին Խուդավերդեան (պատասխանատու խմբագիր), Ջալալ Թորոսեան, Արման Կիրակոսեան, Ամալիա Պետրոսեան, Ռուբէն Սահակեան։

Երեւան, 1996

ԽՍԻՒ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Անցեալ Հոկտեմբերի 2–ին Չորեքշաբթի օր — (ինչպէս 16 տարիներէ ի վեր) — տեղի ունեցաւ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցիի Միօրեայ Հայկական Դասընթացքներու բացման արարողութիւնը։ Ներկայ էին եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան անդամներ, ծնողներ, ուսուցչական կազմը եւ 70–ի շուրջ մանուկներ։

Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը մէկ առ մէկ ընդունեցաւ աշակերտութիւնն ու ծնողները, անձնապէս շնորհակալութիւն յայտնելով իրենց «հաւատարմութեան եւ հայերէն լեզուի հանդէպ իրենց ցուցաբերած նուիրումին համար»։

Միասնաբար արտասանուած «Հայր Մեր»էն ետք, ուսուցչուհիներ՝ Արմինէ, Հռիփսիմէ, Լուսին եւ Սեդա կատարեցին աշակերտներու բաժանումը, համաձայն տարիքի եւ հայերէն խօսելու թէ կարդալու իրենց կարելիութեանց,

Ձենք փափաքիր կրկին անգամ չեշտել թէ անցնող տարիներու ընթացքին հոգաբարձութեան ու կրթական մարմնի միասնական ու ծրագրուած աշխատանքի շընորհիւ քանի՛ — քանի՛ մանուկներ Եկեղեցիի հովանիի ներքեւ դաստիարակուեցան, հաղորդակից դառնալով Լուսաւորչի հաւատքին ու քրիստոնէական կրօնքին, Մեսրոպ Մաշտոցի լեզուին ու Հայ մշակոյթին, Վարդան Մամիկոնեանի քաջութեան ու մաքուր հայրենասիրութեան։

Շաբաթ օր, Հոկտեմբեր 12–ին ժամը 14–ի եւ 17–ի միջեւ, Օր. Միշլինը շըրջապատած էին 25 մանուկներ 4-էն 12 տարեկան. հայերէն երգ ու երաժշտութեան եւ հայկական պարին հաղորդակից դառնալու համար։

Հոկտեմբեր ամիսը ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ նուիրուած ամիսն է։

Ճիշդ է որ բոլորս հրաժարած ենք այլեւս մշակութային ձեռնարկներ կազմակերպելէ մեր մեծ անմահները պատուելու համար ու անոնց հանդէպ մեր «երախտագիտութիւնը ցուցաբերելու». սակայն գոնէ Փարիզի Մայր Եկեղեցիի մէջ Սուրբ եւ անմահ պատարագ մատուցուեցաւ ուր յիշատակեցինք Մեսրոպ Մաշտոցի, Եղիշէ Վարդապետի, Մովսէս Խորենացիի, Դաւիթ Փիլիսոփայի, Գրիգոր Նարեկացիի եւ Ներսէս Շնորհալիի նուիրուած տօնը։

Ուրախալի է ու միանգամայն յուսադրող տեսնել թէ Օշականի Մեծ Սուրբ Մեսրոպ Վարդապետի գործը կը շարունակուի թէ Հայաստանէն հազարաւոր քիլոմեթր հեռաւորութեան, փարիզեան շրջաններէն, Իսի լէ Մուլինոյի մէջ առ ի երախտագիտութիւն եւ որպէս նուէր Հայոց մեծաց, անցեալ Սեպտեմբերի 16–ին Երկուշաբթի օր կատարուեցաւ Թարգմանչաց վարժարանի բացման արարողութիւնը ձեռամբ Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց առաջնորդ Գիւտ Արք. Նագդաշեանի եւ ներկայութեամբ դեսպան Պր. Վիգէն Չիտէչեանի, Դպրոցաշինութեան Վարչական Մարմնի, Ուսուցչական կազմի, աշակերտութեան, ծնողներու եւ խումբ մը հրաւիրեալներու։

Ոչ ոք կ'անգիտանայ թէ Առաջնորդարան, Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդը, Դպրոցաշինութեան վարչութիւնը, Իսիի Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը եւ շատ ուրիշներ, Ազգային Ուխտը վառ պահած իրենց սրտերու մէջ, բոլորը առանց բացառութեան, տարբեր ճամբաներով, սակայն նոյն մտահոգութեամբ, անհուն ճիգ ու ջանք կատարեցին, Դպրոց շինեցին մեր ազգային ինքնութիւնը կենդանի պահելու համար եւ դպրոցով ու հայեցի դաստիարակութեամբ շատ աւելի յուսադրիչ ու ապահով տեսնել Հայ նոր սերունդի ապագան։

Անհրաժեշտ է որ Հայ մանուկի նախնական կրթութիւնը կատարուի հայերէնով։ Մեսրոպեան Մեծասքանչ լեզուն ու անոր բարերար դերը, անջնջելի տպաւորութիւն պիտի դրոշմեն մանուկի մտաւոր մտքին ու հոգիին մէջ, որոնք ապագային անպայման պիտի արդիւնաւորուին։

Սակայն խիստ տխուր է եւ չափէ աւելի ցաւալի տակաւին այսօր, դպրոցի բացումէ վերջ, քանի այլեւս պատճառ չունինք մտածելու թէ քանի ֆրանսական դպրոցի ձրի է եւ ճիշդ տունին քովն է Հայ ծնողները իրենց անտարբեր կեցուածքի ու անհոգութեան պատճառաւ իրենց զաւակը ղրկել իր նախնական կրթութիւնը ստանալու օտար լեզուով, առանց գիտնալու թէ Հայ լեզուն իր հարստութեամբ ու ճկունութեամբ, բանալին կրնայ դառնալ միւս բոլոր լեզուներուն, զանոնք աւելի շուտ եւ լաւ ըմբռնելու համար։

Երազ մը իրականացուցինք դպրոցը, մեծ պակաս մը լրացնելու համար մեր կարիքներու լուծում տալու համար կարեւոր էր առնել չինիչ քայլեր, այդ ալ եղաւ շնորհիւ բոլորի իմաստութեան՝ ի սէր Հայ նոր սերունդին։ Այսօր առաւել քան երբեք կարեւոր է մեզի վստահուած առաքելութեան խորունկ գիտակցութեամբ գործել ու այլեւս կասկածով ու վախով չապրիլ. այլ՝ գիտակից հպարտութեամբ։

ՄԻԽՌՈՆ ՎՐԴ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.-Ի ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Վերամուտի հոգերը պահ մը մոռնալու գեղեցիկ առիթը ընծայեց Լիոնի Հ.Բ.Ը. Միութեան տարեկան պարահանդէսը։

Այս տարի եւս, ան տեղի ունեցաւ Տարպոնիէրի հանրածանօթ Գազինոյին մէջ որու սրահները՝ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 12-ի երեկոյեան, կը փայլէին դարձեալ լոյսերու շռայլ հմայքով։

Երեկոյթի յաջողութեան ի նպաստ, կազմակերպիչ մարմինը հրաւիրած էր Փարիզէն «Կայծակ» նուագախումբը իր երգիչներով։

Երկար շաբաթներու տարուած աշխատանքները շուտով տուին իրենց գոհացուցիչ պտուղը. որովհետեւ սրահը արդէն լեցուն յայտարարուած էր գիշերային առաջին իսկ վայրկեաններէն։

Ուշագրաւ էր յատկապէս ներկայութիւնը բազմաթիւ երիտասարդներու եւ ուսանողներու, որոնց ցուցաբերած խանդավառութիւնը նախանձելի մթնոլորտ մը ստեղծեց ամբողջ պարահանդէսի ընթացքին։

Լիոնի մասնաճիւղի Հ.Բ.Ը.Միութեան նախագահը՝ Ժագ Էքմէքճեան խօսք առաւ հանդիսութեան սկիզբը, զայն որակելով աւանդութիւն դարձած գեղեցիկ հանդիպում, որու միակ նպատակը պիտի ըլլայ զուարճանալ ու միանգամայն Հայերը բերել քով քովի։

Անդրադարձաւ նաեւ Լիոնի Մարգարեան-Փափազեան հայկական միօրեայ դըպրոցին, «որու շինութեան հանգրուաններուն կը հետեւինք մեծ ոգեւորութեամբ» ընդգծեց ան։

Ի վերջոյ, հրաւիրեց ներկայ երիտասարդութիւնը «մաքուր իտէալներ հետապնդել կեանքի մէջ ու աշխարհի չորս ծագերուն՝ ըլլալ դեսպանները Հայ լեզուին, մշակոյթին եւ ինքնութեան»։

Կայծակ նուագախումբի թափին տակ, միջազգային վերջին յաջողութիւններով ու հայկական երգերով ընդելուզուած՝ հանդիսականները պարեցին քով քովի, իրարմէ բաժնուելով ցայգալոյսի առաջին շողերուն միայն։

ՎԱՐԴԱՆ

PUBLICATIONS REÇUES

L'ARMENIE ET BYZANCE
Histoire et Culture

Avant-propos: Hélène Ahrweiler;
Introduction: Nina G. Garsoïan

Publications de la Sorbonne,
Paris, 1996.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ․ — Կապոյտ Խաչի Պուլվար-Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու-տայ, իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհի-ներու անմահ յիշատակին, Կիրակի, Հոկ-տեմբեր 27, ժամը 10-ին Պուլվար — Օտ-տոյի Ս․ Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻԼԱՆՕ․— Կարօ Աղազարեան 500 Ֆր․։

A. A. A. S.
Recherche

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée. Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à : Monsieur le Président de l'A.A.A.S. 77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է խղճալինի հետեւեալ նուէրները․ — Տիկին Սոնիա Քիւրքճեան 1․500 Ֆր․, Տիկին Սաթենիկ Սողոմոնեան 600 Ֆր․, Պ․ Է․ Տէր-Յարութիւնեան 1․000 Ֆր․, Պ․ Հանրի Սարաֆեան 100 Ֆր․, Օր․ Սիլվարդ Լեւոնեան 100 Ֆր․, Տէր եւ Տիկին Աւետիսեան 1․000 Ֆր․, Տիկին Քրիսթին Աչճեան 500 Ֆր․, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մրգարեան 1․500 Ֆր․, Օր․ Էլիզապէթ Մուսէեան 100 Ֆր․ Տիկին Վերժին Պօղոսեան 300 Ֆր․։

Մայր Տաճարի Հիմնարկութեան տարեդարձին եւ մատաղօրհնութեան առթիւ՝ Ալֆորվիլի Ս․ Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը եւ Իսիի Ս․ Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը 1․000-ական Ֆր․, Պ․ Կարպիս Տէր-տէրեան 100 Ֆր․, Տէր եւ Տիկին Հանրի Գանճեան 500 Ֆր․, Պ․ Ապրօ Գանճեան 500 Ֆր․, Պ․ Էսմոն Ղազարեան 250 Ֆր․, Տէր եւ Տիկին Հիւպէր Ժամկոչեան 1․000 Ֆր․, Տիկին Էլիզ Գոչեան 200 Ֆր․, Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 300 Ֆր․, Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան 500 Ֆր․, Տիկին Արփինէ Սերոբեան 300 Ֆր․, Տիկին Սիլվա Սերոբեան 500 Ֆր․, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ալթունեան 250 Ֆր․, Տիկին Թագուհի Յարութիւնեան 1․000 Ֆր․, Տիկին Անիժա Ալեքսանեան 2․500 Ֆր․։

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայց․ Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ Տէր եւ Տիկին Տանիէլ Ֆալք 2․500 Ֆր․, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Գույումճեան 500 Ֆր․, Տիկին Ալիս Մուրատեան 1․000 Ֆր․, ժան Շոսոնի մահուան առթիւ, Տիկին Ժ․ Տէր-Սարգիսեան 200 Ֆր․։

Մայր Տաճարի հիմնարկութեան տարեդարձին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Արա Զամքէրթէն (Զուկերկայէն) 4․000 Ֆր․, Տիկին Արմենուհի Խոտիկեան 300 Ֆր․, Օրիորդներ Գարոլ եւ Սէսիլ Պետոյեան 5․000-ական Ֆր․։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Տօն Օծման եւ Անուանակոչութեան
Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
65-րդ Տարեդարձի

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
փոխանորդ եւ
Հարաւային Ֆրանսայի
Հայոց Առաջնորդական Տեղապահ

Հայաստանեայց
Առաքելական Եկեղեցւոյ
Հարաւային Ֆրանսայի
Թեմական Խորհուրդը

Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ․ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

վարչական խորհուրդը

սիրով կը հրաւիրեն հաւատացեալ ժողովուրդը՝ մասնակցելու Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Օծման եւ Անուանակոչութեան 65-րդ տարեդարձի հանդիսութեան, որ տեղի կուն-նենայ՝

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27

Այդ օրը Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագելու համար հրաւիրուած է՝

ՊԱՐԳԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Առաջնորդ Արցախի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ
Սահակ — Մեսրոպ երգչախումբը

Ղեկավարութեամբ՝
ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱԶԵԱՆԻ

Պատարագի ընթացքին արեւշատութեան մաղթանք կ'ըլլայ Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող հետեւեալ բարերարներուն․ — Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան, Սարգիս Պետոյեանի, Մատլէն Ճէլալեանի, Գէորգ Պագըրճեանի, Փիէր Ղազարեանի, Դաւիթ Պանտիկեանի, Ռոժէ Չրքաշեանի, Ս․ և Գ․ Գործունեանի, Զորիկեան Եղբարց, Կարպիս Ճնկըրտըրեանի, Էտի Սարգսեանի, Աքոյեան եղբարց եւ քոյրերու, Սուրէն Ֆէսճեանի, Ս․ Ա․ Բարութեանի, Շարլ Կուտիկեանի, Ժագ Սամուէլեանի, Մկրտիչեան Եղբարց, Աղաւնի Ասլանեանի, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Խազինէճեանի, Գուրգէն Ստեփանեանի, Յակոբ եւ Սոնա Պաժանի, Էտմոն եւ Մարկրիթ Ղազէրեանի։

Պատարագի վերջաւորութեան հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ի յիշատակ Մայր Եկեղեցւոյ

Հիմնադիր եւ Գլխաւոր Բարերար՝
Երջանկայիշատակ Գրիգորիս Եպիսկ․ Պալաքեանի եւ Ասպետ Վահան Խորասանճեանի

Ծառայողները՝
Մեսրոպ Քհնյ․ Աւետեան, Գիւտ Քհնյ․ Միքայէլեան, Գէորգ Քհնյ․ Նիզամեան, Գալուստ Քհնյ․ Տէր-Մովսէսեան, Շահէ Քհնյ․ Արէլեան, Շաւարշ Քհնյ․ Թերզեան, Խորէն Քհնյ․ Ասատուրեան, Եղիշէ Քհնյ․ Մխիթարեան, Բագգէն Քհնյ․ Ասլանեան, Ներսէս Քհնյ․ Կատարինեան, Հայկազուն Քհնյ․ Պանտիկեան, Յակոբ Քհնյ․ Մխոեան, Սահակ Քհնյ․ Շամլեան, Պսակ Քհնյ․ Հայրապետեան, Կարապետ Քհնյ․ Երեւանեան, Հմայեակ Քհնյ․ Համբարձումեան։

Սարկաւագները եւ սպասաւորները՝
Վարդան Սարգսեան, Յակոբ Մալաքեան, Գաբրիէլ Լուսարարեան, Յուսիկ Կարակէօզեան, Ժիրայր Գասպարեան, Շահնուր Ճէյհան, Բարսեղ Մաշոյեան։

Կտակարարները՝
Օննիկ Հայկազեան, Ատրինէ Սիմիթեան, Միքայէլ եւ Մարգրիտ Փափազեան, Սիլվարդ Աթէշեան եւ Եսայի Պոյաճեան։

Բարերարները՝
Արծրունի Չրքաշեան, Օննիկ Հայկազեան, Արշամ Պապայեան, Զարմայր Ալեքսան-եան, Լոռան եւ Մատլէն Էօքսիւզեան, Յարութիւն Քէչեան, Առաքել Առաքելեան, Գէորգ Բալամուտեան, Հայկանոյշ Տէր-Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Աբրիկեան, Սիրանոյշ Էլմասեան, Ժիրայր Մ․ Ն․ Հացագործեան, Գ․ եւ Սիրանոյշ Ահարոնեան, Աստուր և Օլգա Մեսնեան, Մկրտիչ Աքոյեան, Մուշեղ Յակոբեան, Յակոբ Փափազեան, Միքայէլ Եավէր, Աստուր Հոլբիկեան, Վարդանոյշ Թադէոսեան, Եղիշէ Փափազեան, Մարտիրոս Մինասեան, Վարդանոյշ Թուղլաճեան, Ռուբէն Տէր-Խաչատուրեան, Սահակ-Վարսէն Մանուկեան, Նուարդ Հացագործեան, Գէորգ Գալայճեան, Միհրան Հացագործեան, Յովհաննէս եւ Նուարդ Վարժապետեան, Ստեփան Ժ․ Զ․ Վարդերեսեան, Ճիպրայիլ եւ Ազատուհի Պահատուրեան, Արմենուհի Ալթունեան, Տրդատ եւ Մարի Տէր-Պօղոսեան, Պօղոս Տօնիկեան, Վարդան եւ Լուսնթագ Պանտիկեան, Գեղամ Սայապալեան, Ս․ Ս․ Դանիէլեան, Մուշեղ Ճիէրճեան, Նուրհան Ֆրէնկեան, Վարուժան Պօզաճեան, Սիրուն եւ Ներիկ Միքիքեան։

Յաւարտ պատարագի «Արծրունի Չըրքաշեան» հանդիսասրահին մէջ, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը տարեդարձի ճաշ մը կը կազմակերպէ նախագահութեամբ ներքեւ
Տէր եւ Տիկին Աշոտ Մալաքեանի
(Հանրի Վէրնէօյ)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի վարչութիւնը կը խնդրէ նկատի առնել իր յառաջիկայ համերգը որ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Նոյեմբեր 30-ին, Փարիզ, Opéra Comique — Salle Favart-ի մէջ։

Յայտագիրը յատկացուած է Կանաչեանի եւ Ափրիկեանի գործերուն։

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը եւ շինութեան 21-րդ տարեդարձը՝

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10-ԻՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ քաթալոկ

65ème ANNIVERSAIRE
DE LA CATHEDRALE ARMENIENNE
DE MARSEILLE

SEMAINE CULTURELLE ARMENIENNE
Du 18 au 28 Octobre

PROGRAMME

- **Du 18 au 28 Octobre**
 EXPOSITION VENTE DE DESSINS d'HOVIV
 «LE RIRE ARMENIEN»
 Centre Culturel Armenien **Sahak-Mesrop**
 salle Varoujan Bozadjian

- **Mardi 22 Octobre à 20 heures 45**
 «LES MONASTERES DANS L'HISTOIRE DE L'ARMENIE ET LEUR ROLE AUJOURD'HUI»
 par KERAM KEVONIAN
 Centre Culturel Armenien **Sahak-Mesrop**
 salle Ardzrouni Tcherpachian

— entrée libre —

LE GROUPE EDOUARD DERIKLIAN
organise
un CONCERT EXCEPTIONNEL
Vendredi 25 Octobre à 21 heures

Cathédrale
St-Sauveur d'Aix-en-Provence
34, Place des Martyrs de la Résistance

Programme :

- JEAN TER-MERGUERIAN (*violon*)
 EVELYNE PEYRE (*piano*)
 œuvres de Schubert, Ysaye, Komitas, Brahms.
- CHORALE SAHAK-MESROP
 Direction KHATCHIG YILMAZIAN
 Piano JULIETTE YILMAZIAN.
 œuvres de *Komitas, Haroutunian, Avédissian, Verdi.*

Avec le soutien de l'*Action Santé Arménie-France*

P.A.F. : 80 F. Etudiants : 50 F.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Որպէս միօրեայ կամ երկօրեայ դպրոց գործածելի վարձու վայր մը, 4 սենեակ․ դասարանով ու նախընտրաբար պարտէզով, Փարիզ կամ մօտակայ արուարձան մը։

Հեռաձայնել Մկնիկ ընկերակցութեան
43 - 98 - 15 - 59

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ընթացիկ ազդերու
սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք--Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ․Վէ․Ա․ (տե՛ս․ փակագծի մէջ ընդհ․ գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 23
MERCREDI
23 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
Directrice: Arpik Missakian

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel.: 01. 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
— Fax : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 18.968 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 18.968

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԱՅՖԱ

ՇԻՐԱՔ.- «Միայն պաղեստինեան Պետութիւն մը կ'երաշխաւորէ Իսրայէլի ապահովութիւնը»

ՑՈՅՑԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԴԷՄ

Շիրաք որոշած էր նոյն լեզուով խօսիլ իր բոլոր խօսակիցներուն հետ եւ տէր մնաց այդ խոստումին, ինչ որ բաւական դժգոհ ձգեց Իսրայէլացիները, մանաւանդ Հայֆա արտասանած իր ճառէն ետք:

Երուսաղէմ ժամանած պահէն, ամէն ինչ յստակ էր: Նախագահը՝ Վայցման ողջունեց Ֆրանսայի իր պաշտօնակիցը սա խօսքերով.— «Բարի գալուստ Նախագահ Շիրաքի մեր յաւիտենական մայրաքաղաքին, Իսրայէլի մայրաքաղաքին մէջ»: Շիրաք կ'ըսէ՝ «Իսրայէլի բարեկամ մըն է զոր կ'ընդունիք», բայց, Իսրայէլացիք համոզուած չեն: Շիրաք կը բացատրէ՝ «ոմանք, երբեմն խորհեցան որ արաբական եւ միջերկրականեան իր քաղաքականութիւնը սահմանելով, Ֆրանսա թերլոյ առարկայ կրնար ընել իր առանձնաշնորհեալ յարաբերութիւնը Իսրայէլի հետ: Ինծի համար, հակառակն է որ ճիշդ է»:

Հայֆայի ճարտարագէտներու հանրածանօթ վարժարանին ուսանողներուն եւ հետազօտողներուն առջեւ է, սակայն, որ Շիրաք աւելի հեռու պիտի երթար եւ խօսէր պաղեստինեան Պետութեան մը մասին: «Պաղեստինցիներու ինքնավարութիւնը, կ'ըսէ Շիրաք, պէտք է ամբողջանայ յայտնուի իրողութիւններով: Ցորչափ Պաղեստինցիները պէտք է գոհանան զեղչուած հաւաքական կեանքով մը, դառնութիւնը կը մնայ: Գիտենք թէ ի՛նչ կ'ըլլայ պտուղներու կրնայ ծնունդ տալ: Պաղեստինեան ճանչցուած Պետութիւն մը, ընդհակառակն, Իսրայէլի կը շնորհէ իսկական ընկերակից մը: Միայն ան կրնայ յանձն առնել եւ տէր մնալ այն յանձնառութիւններուն որոնք անհրաժեշտ են Իսրայէլի ապահովութեան»:

Այս խօսքերը լաւ ընդունելութիւն չեն գտած: Ալ հոսանքի ցուցարարները, որոնք պաստառներով Պրըթանեը, Գորոնքան կը յիշեցնէին Շիրաքի եւ Թշնամական լոզունգներով կը դիմաւորէին Ֆրանսայի նախագահը, կրթական փոխնախարարը չէ վարանած ըսելու.— «Նախ, պաղեստինեան Պետութեան մը ի նպաստ քարոզ կարդալը, կը թելադրեմ Շիրաքի որ գոհացում տայ Գորսիքայի անկախութեան տենչանքներուն»:

Շիրաք դեռ կոչ ըրած է Իսրայէլի որ Սուրիոյ վերադարձնէ Գոլանը եւ պարպէ հարաւային Լիբանանը:

Իսրայէլի եւ Պաղեստինցիներու բանակցութիւններն ալ խզուեցան եւ ամերիկացի բանագնացը՝ Տէնիս Ռոս ղուրը քաշած մեկնած է ու Ուաշինկթըն վերադարձած: Արաֆաթի եւ Նեթանիահուի ներկայացուցիչները տեղքայլ կ'ընեն միշտ նոյն նիւթին շուրջ որ Հեպրոնի պարպումին կը վերաբերի: Կ'ըսուի թէ յառաջդիմութիւն կայ, ինչ որ սակայն կը հերքուի, երբ նկատի առնուի որ պաղեստինեան պատուիրակութիւնը ձըգած գացած է: Նեթանիահու խոստացած էր Գլինթընի որ խօսքէն գործի պիտի անցնի ընտրութեան թուականէն առաջ (Նոյ. 5), բայց, ինք ալ բուռն ճնշումներու տակ է: 120 ռաբբիներ հրովարտակ մը ստորագրած են ուր «դաւաճանութիւն եւ անձնասպանութիւն» կ'որակեն Հեպրոնէն քաշուիլը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ Վերաքննիչ Ատեանի Ամբաստանութեան Սենեակը մեց ամսուան համար կախակայեց Դատական Ոստիկանութեան տնօրէնը ոստիկանութեան պաշտօնատարի իր լիազօրութենէն, որպէս հետեւանք իր մերժումին (Յունիս 27-ին) օժանդակելու Հալֆէն դատաւորին խուզարկութեան, Թիպէրիի բնակարանը: Օլիվիէ Ֆոլ չընդունիր նման պատիժ մը եւ յայտարարեց թէ բեկանիչ Ատեանին պիտի դիմէ, մինչ Ներքին նախարարը հաստատեց թէ ցինք կը պահէ իր պաշտօնին գլուխը: Ֆոլ հրահանգած էր Դատական Ոստիկանութեան պաշտօնատարներուն որ զլացնեն իրենց օժանդակութիւնը Հալֆէն դատաւորին որ խուզարկութեան կը ձեռնարկէր Փարիզի քաղաքապետին բնակարանը: Ատեանը կը մեղադրէ Օլիվիէ Ֆոլը որու ժխտական դիրքը խոչընդոտ մը եղած է հարցաքննիչ դատաւորին համար իր գործունէութեան մէջ:

ԱԼԺԷՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ՝ Ալի Պուսեթթա մեռաւ Հոկտ. 21-ին, երբ իր բնակարանին պատշգամն էր, զոհ՝ կորուած գնդակի մը: Իր ապրած թաղամասին մէջ է, քաղաքին կեդրոնը, ուր բախումներ ծայր առած են իսլամապաշտ խմբակներու եւ զինուորականներու միջեւ եւ այդ կռիւներու ընթացքին է որ քաղաքապետը գնդակ մը ստացած է: Բախումներու հետեւանքով 14 մեռեալ կայ:

ԵԼՑԻՆ առաջարկած է որ խորհրդակցական նոր մարմին մը ստեղծուի իշխանութեան չորս գերագոյն օրգաններու (նախագահութիւն, կառավարութիւն եւ Խորհրդարանի երկու ժողովները) ներկայացուցիչներով, մինչեւ իր հիւանդութեան վերջաւորութիւնը: Մարմինը պէտք է վարէ Անատոլի Զուբայիս:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՌՈՒՑԿՈՅ, ախոյեան Ելցինի, ձայներու 78,9%-ով Կուրսկի կառավարիչ ընտրուեցաւ ընդդէմ նախագահին թեկնածուին: Այս ընտրութիւնը թոյլ կու տայ իրեն որ աթոռ մը ունենայ Դաշնակցութեան Խորհուրդին մէջ (Խորհրդարանի Բարձր ժողով):

ՀԵԼՄՈՒԹ ՔՈՀԼ, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ (95,5%) վերընտրուեցաւ իր կուսակցութեան (Քրիստոնեայ-Դեմոկրատ) նախագահ: Այս առթիւ յայտարարեց որ իր նպատակն էր կէս առ կէս նուազեցնել գործազրկութիւնը մինչեւ 2000 թուականը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԹՈՇԱԿԱՌՈՒՆԵՐՆ ԷԻՆ, այս անգամ, որ փողոց իջան Հոկտ. 22-ին, բողոքելու համար օրէ օր նուազող իրենց ստացած թոշակներու զումարներուն դէմ, իբրեւ հետեւանք Ժիւփէի կիրարկած քաղաքականութեան: Փարիզի ցոյցը տեղի կ'ունենար Մոնփարնասէն Թափորը կ'ուղղուէր դէպի Օտէոն:

ԱՐՑԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նոյեմբեր 24 Կիրակի տեղի կ'ունենան ԼՂՀ նախագահի ընտրութիւնները: Կազմուած են Ստեփանակերտի քաղաքայինէն զատ եօթը շրջանային եւ 172 տեղամասային յանձնաժողովներ: Շրջանային յանձնաժողով ունին Ասկերանը, Մարտունին, Մարտակերտը, Հադրութը, Շուշին, Շահումեանը եւ Քաշաթաղը (Լաչին), 5-7 հոգիէ բաղկացած: Կեդրոնական Ընտրական Յանձնաժողովին նախագահն է Մուշեղ Օհանջանեան:

ԼՂՀ-ի նախագահութեան թեկնածու կրնան ներկայացնել ա) հանրային-քաղաքական այն կազմակերպութիւնները որոնք պաշտօնապէս արձանագրուած են Արդարադատութեան Վարչութեան կողմէ, բ) անձնական թեկնածու կրնան ներկայանալ անոնք որոնք կ'ապահովեն 200 ստորագրութիւն: Այդ ստորագրութիւններու ստուգումէն ետք առաջարկուած թեկնածուն կրնայ ընտրութեան մասնակցիլ եթէ 1500 ստորագրութիւն ունենայ առնուազն չորս ընտրատարածքներէ:

Թեկնածու առաջադրելու պայմանաժամը Հոկտեմբեր 5-24 էր: Նոյեմբեր 5-ին պէտք է հրապարակուի արձանագրուածներու ցանկը, իսկ ընտրապայքարը տեղի կ'ունենայ մինչեւ Նոյեմբեր 23:

200 ստորագրութիւն հաւաքելով առաջարկուած են արդէն ներկայի նախագահը Ռ. Քոչարեան, Ազգ. Ժողովի նախկին փոխ-նախագահ Բորիս Առուշանեան եւ Համայնավար կուսակցութենէն Հրանդ Մելքումեան: Առաջին երկուքը անկախ թեկնածուներ են:

Մ. Օհանջանեան որ դէտի կարգավիճակով մասնակցած էր Հայաստանի նախագահական ընտրութեան, ըսած է թէ ամէն ձեւով կը ձգտին կանխելու այն սխալներն ու վրէպները որոնց ականատես եղած է Հայաստանի ընտրութեան ընթացքին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 21 / 22)

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՍԵՄԻՆԱՐԻՆ ՕՏԱՐ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

«Սահմանադրական վերահսկողութիւնը եւ ժողովրդավարական գործընթացը նորանկախ երկիրներու մէջ» միջազգային սեմինարի օտար մասնակիցները հիւրը եղած են նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի: Ընդունելութեան ընթացքին նախագահը չնշտեց ետք Հայաստանի Սահմանադրական Դատարանին կարեւորութիւնը աւելցուցած է թէ ան դեռ առիթը չէ ունեցած վիճելի հարցեր քննարկելու եւ յոյս յայտնած է թէ նախագահական ընտրութիւններու արդիւնքներու ստուգումը կ'ըլլայ այդ առաջինը. եւ եթէ ընդդիմութիւնը չընէ զայն իշխանութիւնները իրենք կը դիմեն Դատարանին, հարցը պարզաբանելու եւ կասկածները վերջնապէս փարատելու համար:

ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՄԱՆ ՎԿԱՅԱԳԻՐՆԵՐԸ

Սեփականաշնորհման վկայագիրներու բաշխման գծով կառավարական յատուկ յանձնաժողովի առաջին նիստին քննարկուած են բաշխման աշխատանքներուն առընչուող հարցեր եւ տրուած են որոշումներ: Այսպէս, որոշուած է մինչեւ այս տարուան Դեկտեմբեր 31-ը կատարել սեփականաշնորհման նոր վկայագիրներու բաշխումը եւ անփոփոխ պահել անուանական արժէքը՝ 20 հազար Դրամ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴԱՆԱՒ-ԱԿՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆԸ

Երեք շաբաթ Երեւանի «Զուարթնոց» օդակայանը մնացած ու գործած է ամերիկեան այն օդանաւը, որուն մէջ հաստատուած է ամէնէն արդիական սարքաւորումներով ակնաբուժարան մը: Կեցութեան ընթացքին հոն վիրահատական գործողութեան ենթարկուած են 54 հիւանդներ, իսկ աւելի քան 20 հիւանդներ ալ լազերի բուժում ստացած են: Նաեւ վարժընթացներու հետեւած են 150 բժիշկներ, կենսաբաններ, հիւանդապահուհիներ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ի՛ՆՉ Կ'ԸՆԵՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Աջակողմեան իշխանութեան պառակտած դժգոհութիւնները ակնարկները դէպի միւս ճակատը սկսած են առաջնորդել. 1998-ի երեսփոխանական ընտրութեան հեռանկարին մէջ արդէն յաջողութեան դիրքի վրայ կը նկատուի Ընկերվարական կուսակցութիւնը, կամ անով կազմելի ճակատը: Անոր գլխաւոր դէմքը՝ Լ. Ժոսփէն պատասխանելով «Նուվէլ Օպսէրվաթէօր»ի հարցումներուն, կը բացատրէ իր եւ իր կուսակցութեան դիրքը, թիրախները, հարցերուն մասին լուծումի տարբերակները:

Սպասողական, դանդաղ ընթացքի մը իրենց ուղղուած ամբաստանութիւններուն մասին ան կ'ըսէ թէ ժամանակացոյց մը հաստատած է որուն կը հետեւի. կը յարգէ օրինաւոր պայմանաժամերը: Իր նպատակը եղած է նախ կարգի դնել Ընկերվարական կուսակցութիւնը որպէսզի պատրաստ ըլլայ գործի անցնելու: Այսօր գոհ է որ հոն կը տիրէ հանդարտ, եղբայրական ու բարեկամական մթնոլորտ մը ու ամէն նիւթի մասին առաջարկներ կը ներկայացուին: Առանց ամբոխավարական պոռոտախօսութեան կը կատարեն ընդդիմադիրի դերը:

Կառոտանի մէջ Պ. Թափիի յաջորդութեան համայնավար թեկնածուին յաջողութիւնը աւելի զօրացուց վախը Մաաստրիխթի ընդդիմադիր բեւեռի մը որ կըրնայ ձեւանալ համայնավարներու շուրջ: Այս մասին Ժոսփէն կը յիշեցնէ հանրաքուէի դիրքը: Մաաստրիխթով խանգարուած մէկը չէ ինք, բայց կը վախնայ, որ անոր հանդէպ ընդդիմութիւնը ուղղուի Եւրոպայի: Առիկա պատմական սխալ մը կը նկատէ, որովհետեւ միասնականութեան կորուստը հող կը պատրաստէ տիրապետութեան տակ իյնալու: Եւրոպան պէտք է բարգաւաճումը եւ աշխատատեղիներու խնդիրը առաջնահերթ նկատէ. կարենայ ինքզինք պաշտպանել աշխարհայնացումի եւ Միացեալ Նահանգներու դէմ, Պէտք է նուազ մտածէ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՎԵՐՋԻ՞Ն ԹԱՂՈՒՄԸ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

Անհոգմէ մէկն էր Խորէն Կաթողիկոս, եւ իր պատմութիւնը՝ պատմութիւնն էր շատ ու շատ հոգեւորականներու:

Հիմա Մայր տաճարէն մինչեւ իր նորափոր գերեզմանը քանի մը քայլ է: Նորութիւն. նորափոր՝ Յիսուսի գերեզմանին համար լռուած է մեր շարականներուն մէջ: Խորէն Կաթողիկոսի համար բացուած փոսը նոր չէ: Օր մը առաջ, երբ բանուորներ հողը կը փորէին, երեք կմախքներ ի յայտ եկան 2 մեթր տարածքին մէջ: Բոլորին կարծիքը այն էր, որ 1917 թուականի գաղթականներու աճիւններն էին, աճիւնները անոնց, որոնք այդ օրերուն տասնեակներով կը մահանային եւ կը թաղուէին այդպէս, դիրկ – դրկի, հապճեպով: Հայոց Կաթողիկոսը պիտի թաղուէր իր ազգի տարագիր զաւակներուն հետ, «զորոց անուանս Տէր գիտէ»: Բայց Խորէն Կաթողիկոսի դրացնութեան մէջ են ուրիշ կաթողիկոսներն ալ. իր աջին՝ Յովհաննէս Ե. Կարբեցին, քիչ մը վերեւ՝ Գէորգ Դ. (1866 – 1882) եւ Մատթէոս Բ. (1908 – 1910) կաթողիկոսները:

Շարական, աղօթք «ի վերայ հանգուցեալ կաթողիկոսի», աւետարան, հոգւոց: Միտքս արագ – արագ կը շարժի եւ ժապաւէնի նման աչքիս առջեւէն կը տողանցէ Խորէն Կաթողիկոսի կեանքի պատմութիւնը:

Պարթեւահասակ երիտասարդ մըն էր Ալեքսանդր Մուրատբէկեան, որ Սեւանայ վանքին մէջ վարդապետ կը ձեռնադրուի եւ կը ստանայ Խորէն անունը: Երկու տարի յետոյ, 1903–ին աշխոյժ, քաջ եւ կորովի անձ, կ'ընդդիմանայ Հայ Եկեղեցւոյ կալուածներու գրաւման, եւ ցարական իշխանութեան որոշումով կ'աքսորուի Օրլով քաղաքը: Երկու տարի յետոյ կը յաջողի վերադառնալ, եւ կը նշանակուի Նոր Բայազիդի առաջնորդ: Կ'ըլլայ Երեւանի թեմակալ եւ այդ հանգամանքով ալ կը նախագահէ Երեւանի Ազգային Խորհուրդին: 1918–ի հրաշք օրերն էին: Թիֆլիսի Ազգային Խորհուրդը կը հռչակէ Հայաստանի անկախութիւնը, եւ նոյն ամրան կը փոխադրուի Երեւան: Խորէն Սրբազանն է որ Երեւանի իշխանութիւնը կը յանձնէ Ազգային Խորհուրդին: Վստահ եմ՝ այդ պահուն իրեն հետ էին Արամ Մանուկեան ու Գարեգին Արք. Յովսէփեանցը: Բնական պայմաններ կը սկսին Հայաստանի համար: 1920–ին, երբ Ամերիկայի Հայաստանեայց Եկեղեցին տագնապի մէջ է, Խորէն Սրբազան կուգայ Ամերիկա, կը հաշտեցնէ կողմերը, խաղաղութիւն կը բերէ Ամերիկահայոց կեանքին մէջ եւ կը վերադառնայ Հայաստան: Բայց ինք այլեւս խաղաղութիւն չի գտներ: Հայաստան խորհրդայնացած է: Գէորգ Ե. վշտալի Կաթողիկոսն ալ հիւանդ է, տկար: Ծերունին նոր կառավարութեան հետ բանակցելու համար իրեն ներկայացուցիչ կը նշանակէ Խորէն Արքեպիսկոպոսը: 1921–ի փետրուարեան ապստամբութեան ան կը բանակցի Վրացեանի հետ, Եկեղեցւոյ իրաւունքները վերստին ստանձնելու համար: Սուրբ Էջմիածնայ մէջ, իր խօսակիցն էր իր վաղեմի ծանօթը, կոմիսար Նիկոլ Աղբալեանը: Բայց Ուրբաթը Շաբաթէ շուտ կը հասնի, կոմունիստները կը յաղթեն, 11–րդ կարմիր բանակը կը մտնէ Երեւան, եւ կը սկսի մուկ ու կատուի խաղը՝ Կասեան – Միասնիկեան – Մուղդուսի – Բերիա – Ստալին, օղակը հետզհետէ կը ճնշէ Հայ Եկեղեցին: Ճկուն է եւ դիւանագէտ Խորէն Սրբազան եւ անկարելին կը փորձէ՝ ամբողջ պահելու համար Հայաստանեայց Եկեղեցին, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը: Հայրապետական տեղակալ է, լուսարարապետ է, Սեւանի վանահայր է, Երեւանի առաջնորդ է: 1930 Մայիսին կը վախճանի Գէորգ Ե. Կաթողիկոս, եւ Հայ Եկեղեցւոյ պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ Խորէն Արք.ի ուսերուն:

Ցարերու անկումէն եւ Պոլշեւիկայի ջնջումէն յետոյ առաջին անգամն էր, որ պէտք էր կաթողիկոս ընտրել: Անկախ Հայաստանի առաջին կաթողիկոսի ընտրութիւնը կ'երազէին ոմանք տեսնել, ուրիշներ՝ տարակոյսի մէջ էին: Արդեօ՞ք իշխանութիւնները պիտի արտօնեն նոր կաթողիկոսի ընտրութիւնը: Հնարաւո՞ր է Մայր Աթոռը փոխադրել Երուսաղէմ: Բայց Հայաստանի մէջ կ'իշխէին Խանջեաններն ու Տէր – Գաբրիէլեանները, որոնք ի վերջոյ գիտէին թէ ի՛նչ խորհուրդ ունի Ս. Էջմիածինը Հայոց համար, հրաման կուտան ընտրելու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Ո՞վ պիտի ըլլայ «պետութեան թեկնածուն»: Շահագրգիռ անձերու շարքին են Հայաստանի պատասխանատու Մուղդուսին, եւ Թիֆլիսէն... Լաւրենթի Բերիան: Այո՛, ազատ էր Հայ Եկեղեցին: Այս երկուքը կը սերտեն, կը բանակցին, կ'ուսումնասիրեն, կը քննարկեն թեկնածուներուն ցանկը ... Մեսրոպ Արք. Տէր – Մինասեան ... վստահելի չէ, միշտ կողմ եղած է «ուժեղների» հետ: Թորգոմ Արք. Գուշակեան ... ըստ տեղեկութիւնների «չի ցանկանում մնալ էջմիածնում»: Մելիք – Թանգեան Արք. ... «յայտնի դաշնակ», Խորէն Արք. Մուրատբէկեան ... «կաթողիկոս դառնալու խիստ ցանկութիւն ունենալով, վերջին ժամանակներում սիրաշահում է մեզ: Սակայն տեղեկութիւններ կան Դաշնակների գաղտնի կազմակերպութեան հետ նրա կապի մասին» ... Գէորգ Արք. Չէօրէքճեան «մեզ համար առաւել ընդունելի է Չէօրէքճեանը, որին մտադիր ենք կաթողիկոս ընտրել...» (1): Եւ կ'որոշեն «մշակել» Գէորգ Արք. Չէօրէքճեանը, ի հարկին յետաձգել տալով ընտրութիւնները: Անգամ մը կը յաջողին, եւ 1930 Հոկտեմբերին ընտրութիւնը կը տանին մինչեւ 1932 Նոյեմբեր, դարձեալ պատրաստ չեն, եւ անգամ մը եւս կը փորձեն յետաձգել կաթողիկոսական ընտրութիւնը: Խորէն Սրբազան, իբրեւ տեղապահ կ'ընդդիմանայ: Եւ տեղի կ'ունենայ կաթողիկոսական ընտրութիւնը եւ հակառակ Բերիաներու կամքին, Նոյեմբեր 10–ին կաթողիկոս կ'ընտրուի Խորէն Արք. Մուրատբէկեանը:

Եղածը անընդունելի էր, եւ արդէն քանի մը տարի յետոյ, երբ Խանջեաններն ու Տէր – Գաբրիէլեանները ա՛լ չկային, նոր կաթողիկոսի կեանքը եղաւ ամէնօրեայ գողգոթայ:

Բայց ինքը կրցաւ հրաշքներ գործել: Ամէնէն դժնէ պայմաններուն ներքեւ ալ, ան շարունակեց պայքարը «Ազատ Եկեղեցի» շարժման դէմ, սերտ կապեր պահեց Սփիւռքի թեմերուն, նուիրապետական աթոռներուն հետ: Իր ընտրութեան առթիւ Հայաստան հրաւիրած էր Կիլիկիոյ ծերունազարդ Սահակ Բ. Կաթողիկոսը, որ դժբախտաբար չէր կրցած կատարել այդ պատմական ըլլալիք ճամբորդութիւնը: Բայց Խորէն Կաթողիկոս միշտ ալ իր յատուկ սէրը արտայայտեց Կիլիկիոյ տարագիր Աթոռին, անոր ծերունի կաթողիկոսին եւ նորին աթոռակցին՝ Բաբգէն Կաթողիկոսին հանդէպ: Օգնեց ալ, գրեց եւ քաջալերեց, որ ո՛չ միայն Երուսաղէմի միաբանութիւնը Կիլիկիոյ Աթոռին զիջի Դամասկոսի եւ Պէյրութի վանքերն ու կալուածները, այլեւ քաջալերեց ալ, որ անհատ բարերարներ գնեն ու ազգին նուիրեն Անթիլիասի կալուածները:

Ապա, Խորէն Կաթողիկոս իրագործեց երկու կարեւոր խնդիրներ, որոնք դրասանդը պիտի կազմէին ոեւէ մէկ կաթողիկոսի վաստակին:

Առաջին, Հայ Եկեղեցւոյ բարեկարգութեան հարցը, զոր Խորէն Ա. սեղանի վրայ դրաւ, եւ որ դարձաւ լուրջ քննութեան առարկայ: Վերջին 100–ամեակներուն, եւ 1932էն մինչեւ այսօր այդ հարցը երբեք չէ արժանացած այն լուրջ վերաբերմունքին, որ արդիւնքը եղաւ իր հրահանգին:

Երկրորդ, Խորէն Կաթողիկոս 1934, Հոկտեմբեր 1 թուակիր սրբատառ կոնդակով հրահանգեց 1935 թուականը նշել Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500–ամեակը: Անկրկնելի իրագործում եղաւ այս մէկն ալ, հոգատարութեանը ներքեւ Երուսաղէմի Թորգոմ Պատրիարքին:

(Շար. 2)

(1) Տե՛ս Բերիոյ եւ Մուղդուսիի զեկուցագիրը. Վաւերագրեր Հայ Եկեղեցու Պատմութեան, Գիրք Բ., Խորէն Ա. Մուրադբէկեան կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, հոգեւոր գործունէութիւնը, 1901 – 1938 թթ., Երեւան 1996:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԴՊՐՈՑԸ ԱՆԳՐԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԲՈ՞ՅՆ

Դպրոցներու հարցերէն կարեւորագոյնը կը նկատուի երիտասարդ սերունդին մօտ անգրագիտութեան ծաւալուն երեւոյթը: Կիրարկուած մեթոտներէն մինչեւ հեռատեսիլը զանազան «յանցաւոր»ներ կ'ամբաստանուին ու զանազան առաջարկներ կ'ըլլան որպէս դարման: Հարցը չէ վրիպած նաեւ վարչապետ Ժիւփէի ուշադրութենէն որ ազգային առաջնահերթ հարց կ'երակէ զայն:

«Նուվէլ Օպսէրվաթէօր» շաբաթաթերթը այս մասին դիմած է համալսարանի լեզուագիտութեան դասախօսի մը որ իր կարծիքը կուտայ նիւթին մասին, ամէնէն առաջ ժխտելով անոր համատարած չափերի բնոյթը: Կ'ըսէ թէ անցեալ դարուն երկու Ֆրանսացիէն մէկը բառ մը իսկ չէր կրնար կարդալ. 1920–ին համեմատութիւնը 15% էր. այսօր իջած է 1%–ի: Հարցը հոն է որ անցեալին կարդալ չգիտնալը ընկերութենէն դուրս մնալու պատճառ չէր, մինչդեռ այսօր այդ է պարագան: Ատիկա ըսել կուտայ որ երեւոյթը քանակական նուազում արձանագրելով հանդերձ, որակով աւելի ծանրակշիռ բնոյթ առած է:

Խնդիրը միայն Ֆրանսայի չի պատկանիր. զարգացած երկիրներու դրեթէ ընդհանուր հարց մըն է: Անոր շատ յաճախ կ'ընկերանայ բերանացի լեզուին տիրապետութեան պակասն ալ, նոյնիսկ դպրոցական տարիքի պատանիներուն մօտ: Ու շատ անգամ ծնողքները չեն գիտնար թէ ինչ ձեւով պէտք է օգնեն իրենց զաւակներուն բերանացի լեզուին տիրապետութեան: Ասիկա, հակառակ որ այսօր մեծերը շատ աւելի կը խօսին իրենց զաւակներուն հետ, քան նախապէս, Մասնագէտը կը բացատրէ որ խօսիլը չի բաւեր. պէտք է աշխարհը բացատրել մանուկին, անիմաստ խօսակցութիւն մը չի կրնար իմաստաւորել անոր լեզուն: Նախորդ սերունդները բախտը ունէին մեծ մօր, մեծ հօր ներկայութիւնը վայելելու. իսկ անոնք գիտէին մանուկը լեզու հանել: Այսօրուան ընտանեկան մակերեսային, անմիջական լեզուն չի բաւեր որ տղան կարենայ հանդիստ տիրապետել անոր: Իսկ ատիկա կը խոչընդոտէ կարդալ սորվելու գործը:

Այս կացութիւնը չի վաւերացներ անգրագիտութեան հետ բրտութեան լծորդումը որ յաճախ տեղի կ'ունենայ: Բիրտ վարմունքներ կրնան յառաջ գալ լեզուին չտիրապետելու թերութենէն, բայց ընդհանրացումը ընդունելի հիմեր չունի:

Դարմանի մասին մտածողները նախ կը փորձեն «յանցաւոր»ը կամ «յանցաւորներ»ը գտնել: Ու այդ մտումին մէջ առաջին տեղը կը տրուի յաճախ դպրոցին: Լեզուաբանութեան դասախօս Պէնթոլիլա յանցաւորներու առաջին տեղը տալով հանդերձ դպրոցին, յանցանքը կը վերագրէ բոլորին: Յանցաւոր են ուսուցիչները, սէնտիքաները, քննիչները, նախարարները, բոլորը: Ուսուցիչները ամէն օր ականատես ըլլալով հանդերձ երեւոյթին, իրար կ'ամբաստանեն, փոխանակ ձեռնարկելու խմբական աշխատանքի մը: Սէնտիքաները միայն պահանջ կը ներկայացնեն, փոխանակ հետաքրքրուելու ուսուցման արդիւնաւոր կերպերով: Քննիչներն ալ որոնք տեղեակ են հարցին, վարչարարական գործերու ծանրութեան տակ մեծ բան չեն կրնար ընել: Իսկ նախարարները իրարու կը յաջորդեն ընթերցումի ծրագիրներ թելադրելով, առանց խորապէս ըմբռնելու հարցին արընչուած իսկական դրաւարկները:

Ինչ կը վերաբերի դարմանի կարելիութեան, նախ անհրաժեշտ է ուսուցիչներուն տալ ընթերցում սորվեցնելու պատրաստութիւնը: Շատ չի խօսուիր այդ մասին, բայց ապագայ ուսուցիչին պատրաստութեան մէջ շատ յաճախ կ'անտեսուի կարդալ սորվեցնելու վարպետութիւնը: Քերականական վերլուծումը, հնչիւնաբանական վերլուծումը վերցած են լեզուի դասերէն: Ուսուցիչը շատ անգամ չի գիտեր թէ ինչպէս կը բանի լեզուն: Շատեր այնպէս կը կարծեն թէ հեծանիւ սորվելու կը նմանի ան: Անպայման պէտք է մանկապարտէզի տարիներէն յատուկ ուշադրութեան արժանացնել բերանացի լեզուի ուսուցումը: Ատոր համար բաւարար չէ պարզապէս խօսիլ տալ տղոց՝ պարզ է որ պիտի խօսին անոնք որոնք գիտեն խօսիլ: Ու անոնք պիտի ըլլան կարդալ սորվողներն ալ:

Իսկական դարմանին համար անհրաժեշտ է մեկնակէտ ունենալ քաղաքական անկեղծ կամք մը որ ծնունդ տայ ընկերական եւ մանկավարժական ծրագրի մը: Մինչդեռ այսօր ամէն մարդ կը կրկնէ թէ ազգային փորձանք մըն է անգրագիտութիւնը ու ատով իր պարտականութիւնը կատարածի գոհունակութիւնը կ'ունենայ: Քաղաքական ղեկավարները պէտք է գիտակցին թէ անգրագիտութիւնը միայն գէշ գրելու եւ կարդալու թերութիւն մը չէ, այլ նաեւ ծանրակշիռ հարց մը ժողովրդավարութեան համար: Այն հանդրուանին որ խօսքը մեռնի, հրապարակը պիտի մնայ կէթթօներու, բրտութեան, յետադիմականութեան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Հայկերոյթով մը «Խտուար Տէրիքլեան» Միութիւնը նշեց իր հիմնադրութեան Ա. տարեդարձը, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Հոկտեմբեր 5–ին:

Վասպուրական սրահը համակիրներու բազմութեամբ մը լեցուած էր, շուրջ հարիւր յիսուն հոգի, ինչ որ նորակազմ երիտասարդական միութեան մը համար աւելի քան քաջալերական է:

Համակրելի մթնոլորտ մը ստեղծեցին Միութեան երիտասարդները հայկական նուագախումբի կշռոյթով, խմբական պարերով, իրենց ժպիտով ու տրամադրելիութեամբ, իրենց հաճելի ու տիրական ներկայութեամբ:

«Խտուար Տէրիքլեան» Միութեան վարչութեան նախագահը՝ Լիոնէլ Գոզեան ջերմ խօսքերով ողջունեց սեղանակիցները եւ շնորհակալութիւն յայտնեց իրենց քաջալեր ներկայութեան: Յիշեցուց Միութեան նպատակը՝ օգնել հայ երիտասարդութեան, թէ Հայաստան թէ գաղութէն ներս: Ներկայացուց Միութեան վարչութեան անդամները՝ Սեւակ Աթաշեան, Իւէն Ունճեան, Մարինա Աթաշեան, Իգապէլ Գասպարեան եւ ապա բեմ հրաւիրեց Միութեան հիմնադիր ղեկավարը՝ Սեդա Սիմոնեան,

Սեդա Սիմոնեան հակիրճ խօսքերով վերապծեց Միութեան մէկ տարուան գործունէութիւնը՝ թատերական ներկայացումներ, հայկերոյթ, ճամբորդութիւն Հայաստան որուն ընթացքին խումբը բեմադրեց Երեւանի եւ Գիւմրիի մէջ երկու դասեր եւ այցելեց ու իր օժանդակութիւնը բերաւ Գիւմրիի մանկատան, կըրթաթոշակ երկու աշակերտներու որոնք կը յաճախեն Մարսէյլի Համազգային դպրոցը: Տուաւ անմիջական ծրագիրները՝ համերգ մը Հոկտեմբեր 25–ին Էքս-Ան – Փրովանսի մէջ եւ թատերական ներկայացում մը, Նոյեմբեր – Դեկտեմբերին, նոր յայտագրով «Եօթանասուննոց Փեսացուն», Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

Ապա, խօսք տրուեցաւ Կարօ Յովսէփեանին որ ազգային տեսակէտէ խրախուսիչ եւ զօտեպնդիչ գտաւ երիտասարդական միութեան մը երեւումը եւ յարաճուն արմատացումը գաղութի միութենական համապատկերին մէջ: Միութիւն մը որ ընտրած է որպէս հաւաքատեղի Հայ Մշակոյթի Տունը եւ հոն գտած մենաշնորհեալ վայր ծաւալելու համար իր զանազան գործունէութիւնները:

«Խտուար Տէրիքլեան» Միութիւնը այս առթիւ սարքաւորեց Հայ Մշակոյթի Տան խոհանոցը, սեղանի սպասները լուալու մեքենայով մը: Կարօ Յովսէփեան գնահատեց այս դեղեցիկ արարքը: Վեր առաւ Սեդա Սիմոնեանի անխոնջ աշխատանքը, գիտակից եւ ամբողջական նուիրումը,

ԼԻՈՆ

ՀԻՒՐԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՎՕ-ԱՆ-ՎԼԷՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ֆրանսահայ Մշակութային Միութիւնը, [illegible] ծանօթ ԻՒՔՖԱՑ մակդիրով, Լիո[illegible] մօտ Վօ – ան – Վլէն քաղաքը ընտ[illegible] էր իր 27–րդ համագումարին իբրեւ [illegible], Հոկտեմբեր 12 – 13–ին:

Այս առթիւ [illegible] քաղաքապետութիւնը՝ որուն անդամներուն մէջ Հայեր ալ կան, կազմակերպած էր ընդունելութիւն մը. [illegible] հայ եւ ֆրանսացի:

Քաղաքապետը, Մոսիւ Շաւիէ Ռէյ որ Վօ – ան – Վլէն [illegible]

[illegible] (L'Affiche Rouge) [illegible]

[illegible] Ֆրանսայի մէջ. անոր միջոցաւ, [illegible] անոր հովանաւորութեան տակ էր որ [illegible] Ֆրանսա կուգային պարի, թատրոնի խումբեր, բանախօսներ, գրողներ: U. C. F. A. F. (Union Culturelle Française des Arméniens de France) խորհրդային կարգերու, խորհրդային Հայաստանի քարոզչութեան լաւ բանբեր մըն էր ու միաժամանակ, պարզապէս, Հայաստանի ալ:

Թերեւս կարծողներ եղան, խորհրդային վարչաձեւին փլուզումէն վերջ, թէ ԻՒՔՖԱՑ այլեւս «անելիք չունի»...

Այդպէս չեն խորհած սակայն կազմակերպութեան վարիչները: ԻՒՔՖԱՑ պահած է իր գոյութիւնը եւ Փարիզ, Լիոն եւ Մարսէյլ, իր կարողութեան չափով կը շարունակէ իր գործունէութիւնը, կը ջանայ օգտակար ըլլալ Հայաստանի: Վերջերս աւարտած է Եղէգնուտի դըպրոցին շինութիւնը՝ որուն ձեռնարկած են ԻՒՔՖԱՑ եւ ԺԱՑ իրենց կազմած Արմէնի վիլաժ–ին միջոցաւ:

Միութեան անդամներէն մէկը կ'ըսէ՝ «Երբ Հայաստան «կարմիր» էր, ամէն ինչ «կարմիր» Հայաստանի համար. հիմա Հայաստան «ճերմակ» է. ամէն ինչ ուրեմն «ճերմակ» Հայաստանի համար» յարմար բանաձեւ մը: Կարճ ու յստակ...

Վօ – ան Վլէնի քաղաքապետէն յետոյ, խօսք առաւ Միութեան Կեդրոնական Վարչութեան նախագահ Ժորժ Սարեան: Նշեց իր կազմակերպութեան նպատակները՝ օժանդակել Հայաստանի եւ քաջալերել մշակութային յարաբերութիւնները: Խմբային ճամբորդութիւնները պիտի վերսկսին:

Ժորժ Սարեան ընդգծեց որ Ֆրանսահայ Մշակութային Միութիւնը ունի շուրջ կէս դարու անընդմէջ գոյութիւն մը. հիմնըւած է 1949 Յունիս 18–ին: Մօտն ենք տօնելու իր յիսնամեակը:

Մինչ այդ, կը յուսացուի որ 27–րդ համաժողովը պիտի մղէ մասնաճիւղերը եւ կեդրոնը նորանոր ձեռնարկներ իրականացնելու:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տարւոյս Հոկտեմբերի 14–ին, ազգիս Հայրապետ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Ա. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց Նորվեկիա կատարած շրջագայութենէն ետք Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին վերադարձի ճանապարհին կանգ առաւ Ամսթերտամ՝ հաղորդակցելու համար Հոլանտայի հայ հաւատացեալներուն հետ: Վեհափառ Հայրապետին կ'ընկերակցէին Միջին – Եւրոպայի Հայրապետական պատուիրակ Գերշ. Տ. Գիւտ Արք. Նագդաշեան, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գերշ. Տ. Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան, Հոլանտայի հոգեւոր հովիւ Հոգշ. Տ. Մանուէլ Վարդապետ Երկաթեան եւ Հոգշ. Տ. Կարապետ Աբեղայ Ցարութիւնեան՝ իբրեւ գաւազանակիր:

Հոլանտայի տարբեր շրջաններէն ազգայիններ եւ հաւատացեալներ, որոնք սիրոյ ջերմ եւ անհամբեր կարօտով կը սպասէին Վեհափառ Հօրը՝ վայելելու իր ներկայութիւնը եւ ունկնդրելու բազմաբովանդակ եւ հոգեշունչ պատգամը, շտապած էին Ամսթերտամ ներկայ գըտնուելու պատարագին եւ հայրական օրհնութիւնն ստանալու Վեհափառ Հայրապետէն: Օրուան պատարագը մատոյց Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գերշ. Տ. Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան Ամսթելվէէնի կաթողիկէ Տիտուս Պրանտսմա եկեղեցւոյ մէջ, իսկ Սուրբ սեղանին սպասարկեց Հոգշ. Տ. Կարապետ Աբեղայ Ցարութիւնեանը: Գերշ. Գիւտ Սրբազանի հրաւէրով օրուան պատգամը տըւաւ Վեհափառ Հայրապետը: Օրուան ընթերցուածէն մէկնելով՝ բնաբան ընտրելով «Զհայր մեր զԱւետարանն գիտեմք, եւ զմայր զառաքելական եկեղեցին»: Վեհափառ Հայրապետը կարեւորեց հաւատքի կենսունակութիւնը եւ անով եկեղեցիին նուիրուելու եւ ծառայելու անգնահատելի եւ յաւերժական արժէքը, որը միութեան եւ զօրութեան զըրաւականը պիտի դառնայ: Վեհափառը շատ կարճ անդրադարձաւ նաեւ Նորվեկիա իր կատարած շրջագայութեան, սալ կոչ ուղղելով ներկայ հաւատացեալներուն ըսաւ, եթէ օտարները հեռաւոր Նորվեկիայի մէջ կը շարունակեն այն հետաքրքրութիւնը, որն սկիզբ առած էր տասնամեակներ առաջ յանձին մեր ազգի մեծ երախտաւոր եւ մարդասէր Ֆրիտեօֆ Նանսէնի, եւ ի ցոյց այդ հետաքրքրութեան եւ յարգանքի, հրաւիրած էին Հայոց Հայրապետը հանդիսաւոր բացումը կատարելու Ֆ. Նանսէնի կեանքին ու գործունէութեանը նուիրուած ցուցահանդէսին, որքան առաւել եւս մենք, Հայերս, ի սփիւռս աշխարհի պէտք է պատուենք եւ պահպանենք մեր ազգային պատիւն ու արժէքները, սատար կանգնինք մեր նորանկախ եւ երիտասարդ հայրենիքին իբրեւ հայր ունենալով Ս. Աւետարանը եւ իբրեւ մայր՝ Առաքելական Եկեղեցին:

Ցաւարտ պատարագի եկեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ սիրոյ ճաշ, որուն կը մասնակցէին Վեհափառ Հայրապետը, իրեն ընկերակցող հոգեւոր հայրեր, տեղի հայ համայնքի վարչութեան ատենապետ Պր. Գէորգ Մանուէլեանը, վարչութեան անդամ Պր. Պետրոս Մանուէլեանը, այլ վարչականներ, համայնքայիններ, ազգայիններ եւ Ալմէլոյէն հաւատացեալներու խումբ մը: Սիրոյ սեղանին շուրջ Վեհափառին բարի գալուստ մաղթեցին Միջին Եւրոպայի հայրապետական պատուիրակ Գերշ. Տ. Գիւտ Արք. Նագդաշեանը, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գերշ. Տ. Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեանը, Հոլանտայի հոգեւոր հովիւ Հոգշ. Տ. Մանուէլ Վարդապետ Երկաթեանը եւ այլ համայնքայիններ: Ապա Վեհափառ Հայրապետը իր շնորհակալութիւնն ու գոհունակութիւնը յայտնելով պատշաճ ընդունելութեան համար, իր խօսքին մէջ կրկին եւս շեշտեց կամաւոր ծառայութիւնն ու նուիրումը եկեղեցւոյ եւ աշխոյժ մասնակցութիւնը Մայր Հայաստանի վերականգնման աշխատանքներուն: Վեհափառը մատնանշեց, որ հայրենասիրութիւնը առանց գործի մեռեալ է. հայրենասիրութեան հետ շաղախուած պէտք է ըլլայ նաեւ հայրենագործութիւնն ու հայրենակերտութիւնը:

Ճաշէն ետք հաւատացեալները հրաժեշտ առին Հայրապետէն, մաղթելով բարի վերադարձ ի Մայր Հայրենիք, «երկար կեանք Հայրապետին, երկար օրեր Հայոց Հօր»:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

17 Հոկտ. 1996

[illegible] պատրաստակամութիւնը, խանդավառութիւնը երիտասարդները ուղղելու, չունչ եւ պլրում փոխանցելու: Միութիւնը կը վայելէ նաեւ պատուոյ նախագահութիւնը Տիկին Ռոզի Ղազարեանին որ մտքի եւ սրտի վեհանձնութեամբ կը հետեւի երիտասարդներու քայլերուն ու կը բերէ իր բարոյական երաշխաւորութիւնը Միութեան:

Ներկաները լրին ինքնաբուխ նուիրատուութիւններ եւ խրախճանքը, նուագն ու պարը շարունակուեցան մինչեւ ուշ գիշեր, միայն դադար մը արձանագրելով տարեդարձի կարկանդակի բաշխումին:

«Խուար Տէրիքլեան» Միութիւնը ձեռնարկ մը եւս պսակեց յաջողութեամբ: Կը մաղթենք յարատեւութիւն եւ միշտ հաւատարմութիւն հայկական արժէքներու նկատմամբ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԹՊԻՏ

ԳՐԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Անտաղանդ -- Գրական կազմակերպութեան հաւանական պաշտօնեայ:

Աւագների խորհուրդ -- Թոշակառու գըրողների միջանկեալ պանթէոն:

Բանաստեղծութիւն -- Բանն ստեղծելու յաւակնոտութիւն:

Գրագողութիւն -- Անկարողութեան ախտանշան:

Գրադարան -- Գրողների համերաշխութեան հանդրուան:

Գրավաճառ -- Գրասէր առեւտրական:

Գրողների Միութիւն -- Երկպառակութիւն ցուցադրելու հաւաքավայր:

Դասագիրք -- Գրողին անմահացնելու պետական միջնորդութիւն:

Ջրպարտագիր -- Գաղտնի դրական ժանր:

Ինքնագիր -- Գովեստարանելու առիթ:

Կեղծանուն -- Առաջին ու մնայուն գովազդ:

Հանդիպում ընթերցողի հետ -- Կայացած հանդիպման դերասանական կրկնօրինակ:

ՌՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԿԱՏԱԿՆԵՐ

-- Որտե՞ղ ես ուզում ընդունուել:

-- Պուհ:

-- Այսի՞նքն:

-- «Պապան ուր յարմարցնի»:

Լսարանում աղմուկ է: Դասախօսութիւնը չի լսւում: Ծարը կտրած՝ դասախօսը բղաւում է.

-- Զայներդ: Ինձ հետ հաւասար հաչում էք:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Խցիկս դարձայ քնանալու, երբ յանկարծ շոգենաւը նորէն կեցաւ:

Այս անգամ մեքենան խանգարուած էր: Չորս ժամ կորսնցուցինք նորոգումի համար եւ հազիւ հետեւեալ օրը կէսօրին հասանք Զանաք Գալէ:

Հետաքրքիրներու հարիւրաւոր նաւակներ պաշարեցին շոգենաւը: Պոլսոյ դէպքերը արդէն իմացուած էին ու ամէնքը շոգենաւ մտնել կ'ուզէին որոշ լուրեր առնելու համար, բայց նաւապետը բացարձակապէս արգիլեց դուրսէն մէկուն մը շոգենաւին մէջ ոտք դնել:

Կը վախնային որ Թուրքերը հայ յեղափոխականներուն դէմ վրէժխնդրական բան մը կ'ընեն:

Իզմիր ալ, ուր կը հասնինք հետեւեալ առտուն, նոյն արգելքը կայ: Միայն ամերիկեան եւ անգլիական հիւպատոսները կրնան շոգենաւ գալ, որոնք հետաքրքիր կ'ըլլան տեսնելու հայ յեղափոխականները եւ կը խօսակցին Արմէն Կարոյի հետ:

Իզմիրէն մեկնելէս ետքը ա՛լ խստութիւնը վերցած է «Ժիռոնտ»ի մէջ: Յեղափոխականները ազատօրէն կը պտըտին շոգենաւին մէջ եւ ամէն մարդ կրնայ հետերնին տեսնուիլ:

Ժամերով կը խօսիմ Արմէն Կարոյի հետ, որուն անկեղծ ու կորովի նկարագիրը տեսակ մը կախարդիչ ազդեցութիւն կ'ընէ վրաս: Դէպք մը կը պատմէ որ կ'արժէ յիշել հոս:

Կարօ երբ յեղափոխական գործին մասնակցելու որոշում կու տայ՝ կը գրէ Նազարբէկի որ պատրաստ է անձը եւ դրամը զոհել ազատութեան համար ու կը խնդրէ Նազարբէկէն որ իրեն ըսէ թէ ի՛նչ բանի մէջ օգտակար կրնայ ըլլալ:

«Անձի պէտք չունինք, դրամդ ղրկէ՛.» կը պատասխանէ Մարոյի ամուսինը:

Այս պատասխանին վրայ Կարօ Դաշնակցականներուն կը դիմէ, որոնք գըրկաբաց կ'ընդունին զինքը:

Հրաչեայի հետ գրեթէ բնաւ չկրցայ տեսնուիլ. քիչ մը անհաղորդ մէկը կ'երեւար, միշտ փակուած էր խցիկին մէջ, ուր անընդհատ կը գրէր: Կարծեմ Պանքայի դէպքին պատմութիւնը կը պատրաստէր «Դրօշակ»ի համար:

Գիշերը գացի վերջապէս ազատօրէն տեսակցելու միւս Դաշնակցականներուն հետ:

Նաւունք ցուրտ ժողվուեցանք ամէնքս, ատեղապարդ աղուոր գիշեր մըն էր ու «Ժիռոնտ» կ'անցնէր Քիոսի ու Բսարայի առջեւէն:

Գանարիսի հայրենիքը...:

Կարմիր լոյսեր կը պլպլային Սսարայի բլրակներուն վրայ:

Դաշնակցականները ոգեւորուած ըլլալ կ'երգէին գինի խմելով:

Զորս օր առաջուան արիւնալի տեսարանները կը վերանորոգուէին յիշողութեանս մէջ, երբ կը նայիմ Քիոսի լոյսերուն:

1822 Ապրիլին էր որ Քափթան փաշան հասաւ Քիոս՝ քառասունհինգ նաւով ու եօթը հազար մարդով եւ գիշերանց ռմբակոծեց քաղաքը ու բնակիչները ջարդել տուաւ: Անդէն Քիոսցիներն ալ մենէ վար չմնացին ջարդուելու մասին ու ոչխարի պէս մորթուեցան: Երեք օր անընդհատ ջարդը տեւեց, քանիերեք հազար հոգի կորան եւ քառասուն հազար ալ Եգիպտոս տարուեցան՝ իբր գերի ծախուելու համար:

Եւ սակայն եթէ Քիոս ջարդուեցաւ, Բսարա, իր փոքրիկ քոյրը, դիմադրեց եւ Գանարիս, յոյն յեղափոխութեան հերոսներէն մին, որ Բսարա կզզիէն էր, մեծամեծ վնասներ հասցուց Թրքական նաւատորմին:

Նոյն միջոցին Դաշնակցականները կ'երգեն:

«Զար բռնակալը Հայոց կեղեքիչ.
վախէն պահուեցաւ ոսկի գահուն տակ,
խուլ Եւրոպայի թնդաց մեն դահլիճ,
Հայը սարսռեցաւ, կարմրեցաւ Հնչակ»:

Այն ատեն Դաշնակցականները Հնչակեան երգեր կ'երգէին եւ փոխադարձաբար. երանելի՜ ժամանակ:

Բայց չեմ գիտեր ինչո՞ւ այդ երգը անհարկի, պոռոտախօս կը թուի ինծի այդ ջուրերուն մէջ ու խցիկս կ'իջնեմ:

Հետեւեալ առտուն, երկուշաբթի, «Ժիռոնտ» կը մտնէ յունական ջուրերը:

Պայծառ առաւօտ մըն է եւ կապուտ ու զուարթ հով մը կը փչէ ծովին վրայ: Ատտիկէի առջեւն ենք, Սունիոնի հըրւանդանին դիմաց՝ ուր կ'երեւայ Աթենասի տաճարը: Ահա՛ Եգինէ, Սալամին ու ցամաքին վրայ, հեռուն, արեւին ճառագայթներուն տակ լուսաշող՝ Պարթենոնը:

Շոգենաւը վեհափառօրէն կը յառաջանայ ու կը մտնէ Փիրէայի նաւահանգիստը:

Պանքայի ցոյցին դէպքին լուրը արդէն հասած է Աթէնք ու թերթերը երկարօրէն ու չափազանցօրէն, ինչ որ յոյն թերթերու գրութիւնն է, պատմած են ամէն բան:

Գիտեն թէ «Ժիռոնտ»ի մէջ կը գտնուին Պանքան մտնողները:

Աթէնքի ու Փիրէայի ամբողջ Հայերը, մեծ մասամբ փախստական յեղափոխականներ, նաւակներու մէջ լեցուած կը շրջապատեն «Ժիռոնտ»ը, բայց տակաւին հաղորդակցութեան հրաման առած չըլլալով շոգենաւը, չեն կրնար վեր ելլել:

Դաշնակցականները ու ես, քով քովի շարուած ենք կամրջակին վրայ:

Վարը, նաւակներուն մէջէն խւսկոյն կը ճանչնան Արմէն Կարօն, որ ցոյցէն քիչ առաջ Աթէնք եկած ու քանի մը շաբաթ մնացած էր: Վարէն կեցցէներն ու ծափահարութիւնները ծայր կու տան:

Ցանկարծ մէկ երկու հոգի գիս ալ կը ճանչնան եւ ահա նաւակներուն մէջէն բերնէ բերան լուր կը տարածուի թէ Պանքան մտնողներէն մէկն ալ Օտեանն է:

(Շար. 24)

(Շար. Ա. էջէն)

ֆինանսական հրապարակին մասին ու աւելի հետաքրքրուի իր ժողովուրդներուն վիճակով:

Ժոսփէն անկարելի չի նկատեր ձախակողմեան համախմբում մը որ կրնայ կայանալ գլխաւոր գիծերով որոշուած քաղաքական խորհրդանշական համաձայնութեամբ մը: Ատիկա պիտի ծառայէ Ֆրանսացիներուն ցոյց տալու որ կայ հասարակաց աշխատանքի փափաքը:

Իշխանութեան գալու պարագային տարբեր ի՞նչ տեսակի լուծումներ պիտի կարենան բերել գործադրկութեան նման Ֆրանսացիներու գլխաւոր մտահոգութիւններուն: Ժոսփէն կը պատասխանէ որ հակակառն ըլլալով ներկայի իշխանութեան, պէտք է բացարձակ նախընտրութիւն տալ աշխատատեղիներու խնդրին: Եթէ նորովի քաղաքականութիւն մը չառաջարկեն, ոչինչ կը շահին: Այսօրուան կացութիւնը ատոր ապացոյցը կու տայ. աջը որ մոռցաւ իր խոստումները, օրէ օր կը խրի: Տնտեսութիւնը տեղքայլ կ'ընէ, ընկերային անապահովութիւնը կը մեծնայ ու անվստահութիւնը կ'աւելնայ: Կացութեան ընթացքը շրջելու համար անհրաժեշտ է որ տնտեսութիւնը վերակենդանանայ, գործադրկութեան առաջքը առնուի: Ատոր համար իրենք պիտի հակին աշխատատեղիներ ստեղծելու գործին:

Երբ հարց կը տրուի թէ ուրկէ՛ կը խորհին ճարել հարկաւոր գումարները, Ընկերվարական կուսակցութեան ղեկավարը կը բացատրէ թէ պետական պիւտճէի քաղաքականութիւնը պէտք է հիմնել գործ ստեղծելու սկզբունքին վրայ: Ատոր պէտք է ընկերանայ աշխատանքի տեւողութեան կրճատումն ալ:

Խօսելով ներգաղթողներու անբաղձալի հոսքին ու ապօրինի կացութեան մէջ գտնուողներու հարցին մասին, Ժոսփէն կ'ըսէ թէ գիտակից են որ գաղթողներու առաջքը չեն կրնար առնել արմատապէս: Խաչալիսթ ըլլալէ աւելի պէտք է իրապաշտ ըլլալ: Անկարելի է բոլոր արտօնագիր չունեցողներուն վիճակը կանոնաւորել, աւելի կարեւոր է նուազեցնել գաղտնօրէն երկիր մտնողներու թիւը: Զի բացառեր զանոնք իրենց երկիրը ղրկելու ձեւն ալ, սակայն յարգելով մարդկային իրաւունքները:

1997 որոշիչ տարի մը պիտի ըլլայ Ընկերվարական կուսակցութեան համար որ պիտի համադրէ կատարած աշխատանքը՝ տնտեսութեան, ընկերային, կրթութեան, գաղթի, թմրամոլութեան, ապահովութեան, բնակարանի հարցերուն շուրջ: Մայր առանցքներու մէջ պիտի ամփոփուին անոնք ու գլխաւոր նպատակները յանձնուին Ֆրանսացիներու ուշադրութեան:

Խօսելով Եւրոպայի դրամական միութեան մասին, Ժոսփէն դրական կը նկատէ զայն, երկու պայմանով. խօրօն — Եւրոպայի դրամանիշը — պէտք է Ֆրանսան որոշ չափով ազատ մաքէն կախում ունենալու վիճակէն ու Եւրոպայի դիրքը ամրապնդէ տոլարին դէմ: Ասիկա պէտք չէ առաջնորդէ սակայն եւրոպական դրամանիշին գերարժեւորումին: Լ. Ժոսփէն յարմար կը նկատէ Լ. Ֆապիուսի առաջարկը. մէկ էօրօն հաւասար մէկ տոլարի: Դրամանիշի միութեան մասին ան կ'ուզէ որ Ֆրանսացիները բարձրաձայն յայտնեն իրենց կեցուածքը. ըսեն որ էօրօն արդիւնք է ամէն բանէ առաջ քաղաքական որոշումի մը եւ ոչ հաշիւներու:

Վերջին մասին մէջ պատասխանելով հարցումին թէ պատրա՞ստ են 1988-ին համակեցութեան մը, Լ. Ժոսփէն կը բացատրէ. Ֆրանսացիները խորապէս յուսախաբ են աջակողմեան ղեկավարութենէն. բայց ատիկա չի նշանակեր որ գործի գլուխ բերելու չափ վստահութիւն ունին ձախին: Ամէն բան կախում պիտի ունենայ իրենց քաղաքական վարքագիծէն: Ժողովուրդը իրենց պիտի քուէարկէ երկրին հարցերուն աջէն աւելի յաջող լուծում մը բերելու համոզումը եթէ գոյացնէ իրենց մասին: Եթէ իրենք յաղթանակեն, համակեցութիւնը աննախընթաց բան մը պիտի չըլլայ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Իսի-ի նորաբաց
ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, ժամը 12·30-ին

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Կապոյտ Խաչի Պուլվար-Օտտոյի Լէօլա Սարոնի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ, իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու անմահ յիշատակին, Կիրակի, Հոկտեմբեր 27, ժամը 10-ին Պուլվար — Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ:

ԽՍԱԽԱՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի Խասեան Սանուց Միութիւնը իր ընդհանուր ժողովը կը գումարէ Հոկտեմբեր 27, Կիրակի, ժամը 15-ին Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահը

118, rue de Courcelles, Paris 17e

ՕՐԱԿԱՐԳ. —

1. — Գործունէութեան տեղեկատուութիւն,

2. — Հաշուետուութիւն,

3. — Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր Խասեանցիները եւ համակիրները:

65ème ANNIVERSAIRE DE LA CATHEDRALE ARMENIENNE DE MARSEILLE

SEMAINE CULTURELLE ARMENIENNE

Du 18 au 28 Octobre

PROGRAMME

- **Du 18 au 28 Octobre**
EXPOSITION VENTE DE DESSINS d'HOVIV
«LE RIRE ARMENIEN»
Centre Culturel Armenien **Sahak-Mesrop**
salle Varoujan Bozadjian

A. A. A. S.

Recherche

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée. Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à :
Monsieur le Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

«Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարան»ի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, Սեպտեմբեր եւ Հոկտեմբեր ամիսներու ընթացքին:

Պր. Վաղինակ Միքճեան 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ալթունեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Սիմոնեան 1000-ական ֆրանք, «Եանց» ակումբի թղթախաղի բաժանմունքը 500 Ֆր., Տիկին Մայտա Ալեանաք՝ Անդրանիկ Քիլէճեանի յիշատակին 300 Ֆր., Տիկին Մարի Մանէսեան (Նէօյի), Տէր եւ Տիկին Մանէսեան (Նէօյի), 200-ական Ֆր., Օր. Քրիստին Օհանեան 500 Ֆր., Ալպէր Տէմիրճեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Լօրան Վարդանեան 350 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Վարդանեան 1500 Ֆր., Տիկին Զեփիւռ Էյմայեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Պատալեան (Ամերիկա) 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Յակոբեան՝ ժորժ Պատալեանի յիշատակին 250 Ֆր. եւ Էրիք Տէր — Ղազարեանի յիշատակին 250 Ֆր.:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

FRANCE 2

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27, ժամը 9·30-ին Ս. Միտոնի օրհնութիւն:

36 15 PAREV

le Serveur de la Communauté Arménienne de France
3, rue Aumont, 75013 Paris
tél. : 01. 45. 70. 80. 87
fax : 01. 43. 85. 16. 77

COMMUNIQUE DE PRESSE

«Qu'est-ce que le 3615 PAREV et pourquoi l'avoir créé?»

C'est effectivement la question à se poser. Le **36 15 PAREV** est un espace de communication arménien au sein d'un espace plus vaste qui est celui de la communication télématique par langage vidéotex. Autrement dit le Minitel, bien connu de tous.

«Pourquoi n'y avait-il pas de service Minitel propre aux Arméniens?». Question en guise de réponse au pourquoi du 36 15 PAREV. C'est pour le fun l'envie de découvrir l'entité «Arméniens de France», qu'il existe. Quoi qu'il en soit, et pour présenter plus avant **le Serveur de la Communauté Arménienne de France,** on peut s'interroger sur sa justification ou son intérêt.

Son intérêt est triple.

En effet, il y a l'intérêt particulier, le collectif et celui des associations.

L'utilisateur du Minitel qui se connecte a sous la main en permanence un stock important d'informations tenues régulièrement à jour. Une rubrique «Petites Annonces» permet de plus, d'entrer en contact avec d'autres. Au delà du téléphone, c'est plus qu'une oreille attentive à l'écoute puisqu'il est visuel pour du texte et interactif. En bref, c'est un outil ludique et éducatif. Il est d'un maniement simple et constitue une porte ouverte pour la communauté arménienne de France.

Ս. Դ. Հ. Կ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սոցեալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութիւնը, կ'իմացնէ փարիզահայ գաղութին թէ այսուհետեւ իր վարչական հասցէն է՝

HENTCHAKIAN
97, rue La Fayette
75010 PARIS
Tél. et Fax : 01 46 45 20 48.

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Տօն Օծման եւ Անուանակոչութեան
Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
65-րդ Տարեդարձի

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԸՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
փոխանորդ եւ
Հարաւային Ֆրանսայի
Հայոց Առաջնորդական Տեղապահ

Հայաստանեայց
Առաքելական Եկեղեցւոյ
Հարաւային Ֆրանսայի
Թեմական Խորհուրդը

Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Վարչական Խորհուրդը

սիրով կը հրաւիրեն հաւատացեալ ժողովուրդը՝ մասնակցելու Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Օծման եւ Անուանակոչութեան 65-րդ տարեդարձի հանդիսութեան, որ տեղի կունենայ՝

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27

Այդ օրը Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագելու համար հրաւիրուած է՝

ՊԱՐԳԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Առաջնորդ Արցախի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ
Սահակ — Մեսրոպ երգչախումբը

Ղեկավարութեամբ՝
ԽԱԶԻԿ ԵԼՄԱՃԵԱՆԻ

Յաւարտ պատարագի «Արծրունի Զըրբաշեան» հանդիսասրահին մէջ, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը տարեդարձի ճաշ մը կը կազմակերպէ
նախագահութեան ներքեւ
Տէր եւ Տիկին Աշոտ Մալաքեանի
(Հանրի Վէրնէօյ)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիրուհի Պետոյեանի մահուան քառասունքի առթիւ, Կապոյտ Խաչի Պանեօ-Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. —

Տէր եւ Տիկին Ժերար Մուրատեան 300 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Հաքիմեան 250 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գարաօղլանեան եւ Տէր եւ Տիկին Գասպարեան 200-ական ֆրանք:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեսլոյն վրայ ճոխ բաղադրութիւն

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24
JEUDI
24 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.969 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 18.969

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՕՏԱՐԱՏԵԱՑՈՒԹԵՆԷՆ ՑԵՂԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

Գլխաւորաբար Ազգային Ճակատի ղեկավար Ժ. Մ. Լը Փէնի արտայայտութիւններով լրատուամիջոցներու մէջ կը հրահրուի օտարատեացութեան, ցեղապաշտութեան նիւթը, Զայն դատապարտելու, ըսուածը հերքելու ելոյթներ կ'ըլլան, մինչ լուռ մեծամասնութիւն մը կը խորհի որ Լը Փէն բարձրաձայն կ'ըսէ շատերու խորհածը. ասիկա կ'ընէ նաեւ, հոգ չէ թէ հակազդեցութեան միջոցով, ուշադրութիւնները իր վրայ կեդրոնացած պահելու համար:

Պատմաբան Փիէռ Միլզա անդրադառնալով նիւթին, կը պրպտէ Ֆրանսայի մէջ օտարատեացութեան շուրջ դարու մը դէպքերը, ցոյց տալու համար որ Ազգային Ճակատի ղեկավարը աննախընթաց տիպար մը չէ այս մարզին մէջ:

ԺԹ. դարու վերջին տարիներէն ի վեր [illegible]ութեան, տագնապի երկարատեւ ամէն շրջանի, օտարատեացութիւնը շեշտուած է ամէնէն նոր հասած գաղթականներու հանդէպ: Մինչեւ 50-ական թուականներու սկիզբը Իտալացիները, երկու պատերազմներու միջեւ Սպանացիներն ու Փորթուկալցիները, մեծ տարագրութեան շրջանին հիւսիսային Ափրիկեցիները, յետոյ Մաղրէպցի ու Ափրիկեցի սեւամորթները նախընտրելի թիրախները եղած են դժուար ժամանակներու պատասխանատու փնտռողներու: Ամէն անգամուն երբ աշխատանքի հրապարակին վրայ մրցակցութիւնը կը սաստկանայ, ի յայտ կուգան նոյն բառերը, նոյն արտայայտութիւնները, խօսքի ու վարմունքի նոյն բըռնութիւնը: Այս ընթացքին մէջ շատ չենք անդրադառնար որ այսօրուան լաւ համարուածները երկար ատեն նկատուած են օտար ու ազգային ինքնութեան սպառնալիք:

Սկզբունքով քննադատուածը միւսին տարբերութիւնն է ու միջավայրին յարմարելու անկարողութիւնը, ինչ որ «համարկում» կը կոչուի: Կը քննադատուին կրօնքին հաւատալիքները, ուտելու սովորութիւնները, բնակելու կերպը: Պէտք է օտարականը ուզէ պատշաճիլ Ֆրանսական կեանքի պայմաններուն, արժէքներուն ու իր ձուլումը տեղի կ'ունենայ առանց խոչընդոտի: Ասիկա կը նշանակէ որ ցեղապաշտական ամէն հոսանք ժամանակաւոր բնոյթ կը կրէ: Եւ մերժումի տրամադրութիւնը որքան ալ զօրաւոր ըլլայ, ֆրանսական միջավայրը բաւական ազդեցիկ է որպէսզի ժամանակ մը ետք նախկին մերժուածը ամբողջական Ֆրանսացի մը դառնայ ու յաճախ իր կարգին անտեսէ, կամ քննադատէ նորեկները:

Սակայն կայ երկրորդ մօտեցում մը որ անպայման մշակոյթի տարբերութեան կամ համարկումի անկարողութեան վրայ չի հիմներ մերժումի արարքը: Հոս դեր կը խաղայ բարեկամ — թշնամիի նկատումը: Ի. դարուն Ֆրանսայի հակակրութիւնը Գերմանացիներու, Իտալացիներու, յետոյ Մաղրեպցիներու հանդէպ, պատերազմներու, տիրակալութեան տպաւորութիւններէ կը մեկնի: Ասոր հետ կայ գերակայութեան կեցուածքն ալ. օրինակ, Իտալացիները, Ալժերացիները տուժած են հիւսիսն ու հարաւը հակադրող արժէքներու աստիճանաւորումի մը պատճառով: Նոյն ձեւով կը բացատրուին Գերմանացիներու եւ Իտալացիներու հանդէպ Ֆրանսացիներու շատ տարբեր կեցուածքները. առաջինը համակրանք չէ վայելած, բայց յարգուած է. երկրորդը արժանացած է որոշ արհամարհանքի, քանի որ «փոքր»երու կարգին կը պատկանի, տիրապետուած՝ մեծերէ, նաեւ Ֆրանսացիներէ:

Որպէսզի օտարատեացութիւն եւ ցեղապաշտութիւն նոյն ակնոցով դիտուին, պէտք է որ միւսին վերագրուած ստորակայութիւնը մշակոյթի կամ պատմական տուեալներու վրայ հիմնուած չըլլայ, այլ՝ արիւնին, ազգային խառնուածքին: Ու ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի, իր պատմութեան որոշ պահերուն ցոյց տուած է նման մօտեցում: Օրինակ, 1896-ին Նիսի Հանրապետութեան դատախազը Իտալացիներուն կը վերագրէր ոճրային հակումներ. կամ 1914-ին պատերազմի ընթացքին բռնաբարուած Ֆրանսուհիները կը խրախուսուէին վիժեցնելու, այն պատճառաբանութեամբ որ ատով առաջքը կ'առնուէր ցեղը աւանդական թշնամիին պիղծ արիւնով վարակելու ակամայ արարքին:

Անցեալին դասերը կը յիշեցնեն որ մարդիկ, ժողովուրդներ անձկութեան ու տագնապի պահերու կրնան պարզ օտարատեացութենէ մը անցնիլ ցեղերու նուիրապետութեան մը գաղափարին: Անկէ անդին ա՛լ դժուար չէ հակառակութիւնները, թշնամութիւնը ուղղել ամէնէն «յարմար» նկատուածին հասցէին:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ – ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՇԻՐԱՔ ԿԸ ԲԱՐԿԱՆԱՅ ԵՒ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՆԵՐՈՒՆ.- «Կը ձգեմ կ'երթամ»

ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒ ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԽՆԴՐԷ

Հոկտեմբեր 22-ին, Երեքշաբթի օր, Ֆրանսայի եւ Իսրայէլի միջեւ դիւանագիտական ծանր միջադէպի մը առաջքն առնուեցաւ մետասաներորդ ժամուն եւ վարչապետ Նեթանիահու ներողութիւն խնդրեց վերջ տալու համար այն անախորժ եւ ծանրակշիռ իրադարձութեանց որոնք տեղի ունեցած էին Արեւելեան — Երուսաղէմ, երբ նոյն առաւօտ Շիրաք կ'այցելէր այդ արաբական շրջանը:

Ապահովութեան ուժերու լայնածաւալ ներկայութիւնը եւ շրջապատումը բացայայտ կերպով ջղայնացուցած էին Շիրաքը որ չէր վարաներ յայտարարելու որ «ապահովութիւն» չէ ինչ որ կը կատարուի այլ՝ գրգռութիւն: Լրագրողներն ալ խորապէս վրդոված են եւ «Ֆիկառօ»ի թղթակիցը կը գրէ. — «Հաւանաբար հարկ է պաշարուին մնալ ապահովութեան բռնութեան եւ նուաստացումի տեսարաններուն առջեւ որոնց միաժամանակ գոհ գացին Հանրապետութեան նախագահը եւ լրագրողները որոնք իրեն կ'ընկերանային Երուսաղէմի հին քաղաքը»: Այն պահուն, մանաւանդ, երբ Շիրաք կ'անցնի Սուլէյման Սքանչելիի պարիսպը, կը կազմուի ոստիկաններու եւ զինուորներու ամբողջ շրջանակ մը, բոլորովին կղզիացնելով նախագահը, որ չտեսնել կը ձեւանայ: Կացութիւնը կը բարդանայ սակայն, երբ կը հասնին նաեւ սահմանապահ զինուորներ, որոնք կը կանչուին միայն խռովութիւններու պարագային: Շիրաք բուռն կերպով կը բարկանայ եւ անգլերէն կ'արտայայտէ իր ջղագրգռութիւնը: Իրեն կ'ըսուի. — «Ձեր ապահովութեան համար է» ու Շիրաք կը պատասխանէ՝ «Մի՛ դրակէք իմ կեանքովս, ես ուղղակի երկինք կ'երթամ», բայց, չի կարգադրուիր եւ կացութիւնը կը վատթարանայ ու այլեւս Շիրաք կը սպառնայ՝ «Ասիկա ապահովութիւն չէ: Կ'ուզէ՞ք որ օդանաւս առնեմ եւ երթամ»: Նախագահը կը հասնի Ս. վայրերը ուր զինք կ'ողջունեն կաթողիկէ, յոյն եւ հայ պատրիարքները որպէս Ս. վայրերու պաշտպանը: Պատրիարքը կը մէջբերէ Աստուածաշունչէն՝ «Երուսաղէմ մայրն է բոլոր ժողովուրդներուն, ոչ թէ նշանածը մէկուն»:

Նոր միջադէպ մը պիտի պատահի, երբ Շիրաք կը հասնի Ֆրանսական Սէնթ — Աննա Մայր տաճարին առջեւ զոր կը պահեն «Սպիտակ հայրերը»: Ներսն են իսրայէլեան զօրքը եւ ոստիկանները: Շիրաք կը մերժէ ներս մտնել ցորչափ անոնք դուրս չելլեն: Եկեղեցին ֆրանսական հող է: Շիրաք վճռական է. — «Մէկը չունիմ մտնելու ցորչափ զինեալ պահակներ կան Ֆրանսական հողամասի մը վրայ»: 1856-էն ի վեր վայրը Ֆրանսական իշխանութեան ներքեւ է: Ֆրանսական դեսպանատունը բողոք կը ներկայացնէ Իսրայէլի կառավարութեան: Եկեղեցին կը պարպուի եւ Շիրաք կը մտնէ: Այս ամբողջը իբրեւ հետեւանք ունեցած են նաեւ եղակի երեւոյթ մը, համայնավար պաշտօնաթերթը՝ «Իւմանիթէ» իր խմբագրականով զօրավիգ էր Շիրաքի եւ գովքը կը հիւսէր նաեւ անոր իրատես եւ շինարար քաղաքականութեան, Մերձաւոր — Արեւելքի մէջ:

Նոյն օրը, Նեթանիահու ներողութիւն կը խնդրէր, բացատրելով թէ Շիրաքի ապահով պաշտպանութեան համար է որ նման միջոցներ ձեռք առնուած էին, ինչ որ շատ համոզիչ չէ եւ «Լիպերասիոն»ի (Հոկտեմբեր 23) թղթակիցն ալ կը խորհի թէ գրգռութիւն մըն էր, քանի Շիրաքի Իսրայէլ ժամանումը շատ բաղձալի չէր: Արդէն, երբ Խորհրդարան կը մտնէր «հակահրեայ» կ'որակէր զինք փոքր կուսակցութեան մը պարագլուխը, որ կ'աւելցնէր. — «Կը նախընտրէք Պաղեստինցիներու կամքը քան Քնեսէթը»: Շիրաք, թէեւ, քիփան գլուխը Լացի Պատ ալ գացած էր, ողջակիզման յուշարձանին առջեւ ալ խոնարհած էր, Ռապինի գերեզմանն ալ այցելած, բայց եւ այնպէս Իսրայէլի աջը որ, իշխանութեան գլուխն է, շատ դժգոհ է իրմէ:

Այս առնչութեամբ, կը յիշուի անշուշտ, Ֆրանսայի արաբական քաղաքականութիւնը որ սկսած է Տը Կոլով եւ շարունակուած Փոմփիտուի եւ Ժիսքարի օրերուն: 1967 Նոյեմբեր 27-ին, Տը Կոլ Իսրայէլի եւ Ֆրանսայի ու աշխարհի Հրեաներուն բարկութիւնը առթած էր, երբ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին՝ «Ընտրանի ժողովուրդ, ինքնավստահ եւ տիրապետող» (peuple d'élite, sûr de lui-même et dominateur) որակած էր զանոնք:

Երեքշաբթի իրիկուն, Շիրաք ապահովութիւն կուտայ որ միջադէպը փակուած է: Յաջորդ օրը, Չորեքշաբթի, Շիրաք պաղեստինեան կողմը կ'անցնէր, ուր ելոյթ կ'ունենար Խորհուրդին (Խորհրդարան) առջեւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԱՔԻ մէջ, միջ-քըրտական կռիւները կը շարունակուին: Պարզանիի կողմնակիցները կը շարունակեն յառաջանալ դէպի Սուլէյմանիէհ զոր կորսնցուցին անցեալ շաբթու: Իրան եւ Իրաք կրակին վրայ իւղ կը լեցնեն մէկ եւ միւս կողմին զօրավիգ ըլլալով: Քիւրտ ուսուցիչ մը կ'ըսէ. — «Անոնք որոնք վճարուած են Սատտամ Հիւսէյնի կողմէ պիտի կռուին անոնց դէմ որոնք վճարուած են Իրանի վարչակարգին կողմէ, առանց գիտնալու թէ ինչո՞ւ» եւ կ'աւելցնէ. — «Քիւրտերու համար, քաղաքականութիւնը կը նշանակէ սպաննել միւսը, ժողովրդավարութիւն՝ գողնալ միւսէն: Բնական է որ երթան կռուին, ամիսներէ ի վեր աշխատավարձքերը չեն վճարուած, ոչինչ կը բանի, պէտք է ապրիլ»: Միւս կողմէ, Անգարայի մէջ, Թալապանի հաւանած է հրադադարի մը Պարզանիի հետ, Միացեալ — Նահանգներու Արտաքին նախարարութեան կցորդին հետ տեսակցութեան մը ընթացքին:

ԼԻՏՈՒԱՆԻՈՅ ընտրութիւններու նախնական արդիւնքներու համաձայն, Վիտոտաս Լանտսբերգիսի կուսակցութիւնը՝ Հայրենասիրական Միութիւնը յաղթանակած է ձայներու 29%-ով ընդդէմ նախկին համայնավարներուն: Լանտսբերգիս, երկրին անկախութեան ռահվիրան է, 64 տարեկան, մեծ երաժշտագէտ, վերջերս քիչ մը ջուր խառնած է իր գինիին, այսինքն մեղմացուցած հակառուս արտայայտութիւնները: Այժմ, պիտի համախմբումի կառավարութիւն մը կազմել քրիստոնեայ դեմոկրատներուն հետ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Եւրոպական հարցերու նախարար՝ Մ. Պառնիէի Անգարա այցելութեան առթիւ, փոխ — վարչապետ եւ Արտաքին նախարար՝ Թանսու Չիլլէր յայտարարած է որ Եւրոպական Միութեան կողմէ Թուրքիոյ մերժումը «անհասկնալի» կ'ըլլայ եւ կ'արդարացուի միայն որպէս մահմետական երկրի մը մերժումը Եւրոպայի ծոցը:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ 45 ՄԻԼԻՈՆ ծոցատետրեր պիտի բաշխուին Ֆրանսայի մէջ Նոյեմբեր 15-էն Դեկտեմբեր 15-ի շրջանը: Այս տետրակը թոյլ պիտի տայ որ կանոնաւոր կերպով արձանագրուի ինչ որ կը վերաբերի ենթակային առողջութեան: Պարտադրաբար պէտք է ներկայացուի բժիշկին, ամէն այցելութեան ատեն:

ԵԼՑԻՆ հաւանաբար վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուի Նոյեմբերի վերջաւորութեան, ըստ ամերիկահայ սըրտաբան Մայքըլ Տըպաքէի:

ՉԱՅԻՐԻ մէջ կացութիւնը աւելի քան աղէտալի է: 230 հազար հութու գաղթականներ կը ջանան փախուստ տալ դէպի Պուքավու, բայց, Կարմիր Խաչի ներկայացուցիչը կ'ըսէ թէ հազիւ 75 հազար հոգիի կրնան ապաստան տալ:

ՌԵՎԼՐՊԷՐ թերթի տնօրէնը դատարան քաշուած է հակահրէական յօդուածներու համար: Թերթը, որ օրգաններէն մէկն է անոնց որոնք բնակարան չունին (ԷՍ — ՏԻ — ԷՖ), Մարտ 11-ի իր թիւին մէջ գրած է. — «Ո՞ւր է արդարադատութեան անկախութիւնը: Հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ թէ ի՞նչ է մասնակցութեան համեմատութիւնը ազատ որմնադիրներու (մասոն) եւ Հրեաներու՝ ա) Ուղղակի քաղաքականութեան մէջ բ) անուղղակի աֆերիստ քաղաքականութեան մէջ գ) դատական մեքենային եւրոպական շըրջաններու եւ բնակչութիւններու բաղդատմամբ: Ժորժ Մաթիս ազդուած չէ եւ կ'ըսէ՝ «Փողոցը, ոչ մէկ Հրեայ կայ, ոչ մէկ ազատ — որմնադիր, ուրեմն, տեղ մը առանձնաշնորհում մը կայ: Ես, ուղղակի կ'ըսեմ ինչ որ մարդիկ կը մտածեն»: Վճիռը պիտի արձակուի Նոյեմբեր 19-ին:

ՏՈՒԼԱՅԻ (Ռուսաստան, 200 քիլոմեթր Մոսկուայի հարաւը) ածուխի եւ յարակից ճարտարարուեստի հանքերուն 200 հազար բանուորները գործադուլի դիմած են, ձեռք ձգելու համար ամիսներէ ի վեր չվճարուած աշխատավարձքերը:

ՎԵՐՋԻ՞Ն ԹԱՂՈՒՄԸ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Բայց Էջմիածին կը շարունակէր հեծել բռնութեան տակ: Եկեղեցականներուն աքսորը կը շարունակուէր, մահերը կը բազմապատկուէին. Էջմիածին հետզհետէ կը մերկանար իր զարդերէն: Մայր տաճարի կողմնակի երկու խորանները կը կնքուէին, 75 պաշտօնեաներէն կը մնային միայն եօթը հոգի: Մահուան ուրուրը սարսափ կ'ազդէր ամէնուն: Հարկերը կը ծանրանային, անտանելի ըլլալու աստիճան: 1936 եւ 1937 տարիներուն՝ Էջմիածնի եկամուտը եղած էր 156·372 ռուբլի: Պետութիւնը Խորէն Կաթողիկոսէն կը պահանջէր 215·889 ռուբլի եկամտահարկ, քանի Էջմիածինը ... «բացարձակ Թալանչիական, աշխատաւորութեան հաշուին ապրող» հիմնարկ էր... (1):

Այդպէս էին օրերը ... բայց որոշումը ուրիշ էր. հարկերը պատրուա՛կ էին միայն: Բարձրագոյն մակարդակի վրայ որոշուած էր ջնջել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութիւնը, եւ Ս. Էջմիածինը վերածել Թանգարանի: Հայանուն հրէշներ որոճացեր էին այդ վճիռը եւ ուղարկած Մոսկուա՝ բարձրագոյն կարգադրութեան համար: Արդարեւ, Ստալինին ուղարկուած գաղտնի նամակի մը մէջ, Հայաստանի կոմկուսը կ'առաջարկէր. «Փակել էջմիածնի վանքը, այն վերածելով թանգարանի, նոր կաթողիկոսի ընտրութիւնը չանկացնել եւ լիկվիդացնել հայ հոգեւորականութեան կեդրոնը էջմիածնի կաթողիկոսութիւնը»: (1938 *Օգոստոս 4 Թ.*):

Այս էր նպատակը. Եւ այդ նպատակին իրագործման միակ արգելքը Հայոց Կաթողիկոսն էր:

Այդ արգելքը վերցուեցաւ 1938 Թուականի Ապրիլ 5 — 6–ին:

Հակառակ անոր, որ արդէն իսկ 58 տարիներ են անցեր, տակաւին յստակ չէ թէ ի՞նչ պատահեցաւ այդ գիշեր: Պատմողներ կան, ճամբորդներու լուրեր կան, յուշեր կան, տպաւորութիւններ կան: Կայ նաեւ գրաւոր յայտարարութիւնը բժիշկ Ե. Տէկ Ցովսէփեանցի, որ պիտի յայտարարէր թէ Կաթողիկոսը մահացած է սրտի կաթուածէ: Արսէն Արք. Ղլտըճեան ալ պիտի պաշտօնականացնէր այս յայտարարութիւնը, միայն թէ ապիկար կերպով յայտնելով, թէ կ'ուզէին նոյն օրն իսկ թաղել սրտի կաթուածէ մահացած կաթողիկոսը, բայց դժբախտաբար նոյն օրն իսկ ստացուած չըլլալով դագաղը՝ ստիպուած էին յետաձգել մէկ օր...: Կարծէք Ղլտըճեան Սրբազան չէր գիտեր, թէ սովորութիւն է գէթ մի քանի օր պահել վախճանած Հայրապետի մարմինը՝ պատշաճ թաղում կազմակերպելու համար (): Ան չէ՛ր յիշած, որ Գէորգ Ե. պահուեցաւ տասը օր, Մատթէոս Բ. ութ օր, Խրիմեան Հայրիկ ութ օր:*

Բայց ժողովուրդը իմացած էր իր Հայրապետին մահը (խեղդամա՞հ, ելեկտրահա՞ր, տակաւին ոչ ոք գիտէ ստուգիւ): Խորէն Ա.ի թաղումը կատարեցին խումբ մը վանեցի կոյսեր, որոնք յարգանք ունէին հոգելոյս Հայրապետի հանդէպ, Վասպուրականի գաղթականներուն իր ընծայած օգնութեան համար:

Եւ, հակառակ անոր, որ ամէն բան փորձուած էր գաղտնի պահել, ժողովուրդը գիտցաւ նաեւ ոճրագործներէն ոմանք, Փիրուզ մը, որ վերջերս մահացաւ, եւ որուն Ս. Էջմիածնայ միաբանները մերժեցին եկեղեցական թաղում տալ, Կարապետ Լեւոնը եւ Գր. Ստոյեանը եւ չորրորդ անձ մը (2): Բայց ոճիրը մեծ էր. ցնցուած էր ժողովուրդը եւ պետութիւնը զգուշացաւ, հաւանաբար Մոսկուայի իսկ թելադրութեամբ՝ հրաժարիլ Ս. Էջմիածինը Թանգարանի վերածելու գաղափարէն:

Խորէն Ա. իր նահատակութեամբ փրկած էր Ս. Էջմիածինը:

Ու հիմա դարձեալ կը հնչէ Աւետարանը «Եթէ ցորենի հատիկը հողին մէջ չիյնայ եւ չմեռնի՝ ինք որպէս առանձին հատիկ կը մնայ, իսկ եթէ մեռնի՝ բազմաթիւ հատիկներ կուտայ: Ով որ իր անձը կը սիրէ՝ կը կորսնցնէ զայն, իսկ ով որ իր անձը կ'ատեէ այս աշխարհի վրայ՝ զայն յաւիտենական կեանքին համար պահած կ'ըլլայ»:

Այս Աւետարանը երբեք չէր եղած այնքան տեղին՝ որքան հիմա:

Ու կը հնչէ Վեհափառին ձայնը. «Ցիշեա Տէր զհոգի Խորէնայ Ա. նահատակեալ Հայրապետին, որ եդ զկեանս իւր վասն ազատութեան եկեղեցւոյս, քաջարի պահապանիս Ս. Էջմիածնի»:

Հողը սկսաւ դիզուիլ նորաբաց դերեզմանին վրայ:

Լռել դոհունակութիւն չեմ զգար սակայն. հոգիս վիրաւոր է: Պէտք չէ՞ր որ պետութիւնը իր խօսքը ըսէր այս առթիւ. դատապարտէր անցեալը, դատապարտէր զինք նախատող իշխանութիւնը, եւ հրաժարիմ ըսէր. «ի գնացից նորա, ի չար պաշտօնէից նորա, ի չար կամարարաց նորա..., եւ յամենայն չար զօրութենէ նորա...»:

Ցետոյ տխուր էի, որ Խորէն Ա. Կաթողիկոսի նշխարները ամփոփուեցան Յովհաննէս Ը. Կարբեցի Կաթողիկոսի կողքին: Բան չեմ ուզեր ըսել, միայն հաստատում մըն է որ կ'ընեմ:

1907–ի Նոյեմբեր 4–ին, երբ Խրիմեան Հայրիկ վախճանեցաւ, որոշուեր էր զայն թաղել իր անմիջական նախորդին, Մակար Թէղուտցի Կաթողիկոսի կողքին: Բայց Մակար «Ցարընտիր» ալ կը կոչուէր, եւ, զուցէ անարդար կերպով, չէր սիրուած ժողովուրդէն: Եւ ժողովուրդը, յատկապէս Վանեցիները, եկան Ս. Էջմիածին եւ ըսին, որ մեր Հայրիկը Մակարի մօտ մի՛ թաղէք: Թաղէք Ներսէս Աշտարկեցիի կողքին: Այլապէս մենք իր մարմինը կ'առնենք կը տանինք ու կը թաղենք Վարագայ լերան փէշին: Վանեցիներու բողոքը լսուեցաւ, արդէն իսկ բացուած փոսը գոցուեցաւ, եւ Հայոց Հայրիկը թաղուեցաւ «պաշտպան հայրենեաց» Ներսէսի կողքին:

Յովհաննէս Ը. Կաթողիկոս վախճանած էր 1843 թուականին եւ անկէ յետոյ՝ ո՛չ մէկ կաթողիկոս կամ չէր ուզած թաղուիլ անոր կողքին, եւ կամ ոչ ոք թաղուած էր այնտեղ, 160 տարիներէ ի վեր, այս կամ այն պատճառաւ: Կարբեցի սիրուած կաթողիկոս չէր: Հիմա պարագաներու բերմամբ, Խորէն Ա. կաթողիկոս կը թաղուէր Կարբեցիի մօտիկ: Թերեւս, թերեւս, Խորէն Ա. իր նահատակութեամբ սրբէր մեղքերը շատ շատերու, ընդ այս եւ իր մէկ նախորդին որուն դրացնութեան մէջ կ'երթար հանգչելու: Խորէն Կաթողիկոս շատ պահանջկոտ չէր կրնար ըլլալ: Իր չորրորդ թաղումն էր, իր վերջին թաղումը (3):

Բայց Ներսէս ձայն մը կ'ըսէ. ո՛չ այս վերջին թաղումը չէ. Հայ Եկեղեցին օր մը երբ արթննայ իր թմբիրէն, եւ ճանչնայ եւ սրբացնէ իր նահատակները, զուցէ այն ժամանակ անգամ մը եւս կը փոխադրուին Խորէն Ա. Կաթողիկոսի նշխարները՝ այս անգամ ուղղակի դէպի եկեղեցի, եւ այնտեղ, անոր սուրբ նշխարներուն առջեւ օր մը մենք ալ կը կանգնինք եւ սուրբ եւ անբիծ Հայրապետի բարեխօսութեանը կը դիմենք, Հայ Եկեղեցւոյ անսասանութեան համար:

Թաղումէն յետոյ հոգեճաշ կար: Հարիսա պիտի բաշխուէր, բայց նաեւ ուզեցի երթալ եւ աղօթք մը ըսել այն սենեակին մէջ, ուր, ըստ Վազգէն Վեհափառին՝ տեղի ունեցեր էր ոճիրը: Ըսեր էին ինծի, որ Խորէն Կաթողիկոս, երբ մերժեր էր գանձատան բանալիները յանձնել, այդ անոպայ մարդիկը իր վրայ յարձակեր էին, իր վզին զետեղեր էին ելեկտրական լարեր եւ փորձեր ցնցումներով չարչարել զինք եւ ակարացնել իր կամքը: Խորէն Ա. իր զգետնուած տեղէն աչքերը յառեր էր պատուհանին, եւ նայեր էր դուրս. Ե՛ս ալ նայեցայ այդ ուղղութեամբ: Պատուհանի շրջանակին մէջէն, կը փայլէր Մայր տաճարը իր գմբէթներով: Ս. Էջմիածինն էր, դարերէն եկող, դարերուն գացող խաղաղ եւ անվրդով վկան հայ հաւատքին:

Էջմիածինը կանգուն էր:

Սեպտեմբեր 7, 1996
Ս. Էջմիածին

(1) — Տե՛ս վաւերագիր թիւ 400, ուղղուած Մացակ Պապեանին, Վաւերագրեր էջ 557 — 558:

(2) — Տե՛ս Հայաստանի Կոմկուսի (բ) կենտկոմի բիւրոյի նիստի արձանագրութիւնը (1938 Օգոստոս 4) եւ Հայաստանի Կ. Կ. կենտկոմի քարտուղար Գրիգոր Յարութիւնեանի նամակը Ստալինին, վաւերագրեր թիւ 413 եւ 414, Վաւերագրեր... էջ 570 — 572:

(3) — Ըստ հաւաստի աղբիւրներու, Խորէն Ա. նախ թաղուած էր Գայեանէի միաբանական գերեզմանատան մէկ խուլ անկիւնը, յետոյ՝ աւելի ընդունելի տեղ մը. երրորդ անգամ թաղուած էր 1947 թուականին Գէորգ Զ. Կաթողիկոսի կողմէ, Գայեանէի վանքի մուտքին, աջ կողմը: 1957–ին ալ Վազգէն Ա. Կաթողիկոս զետեղել տուած էր մարմարեայ տապանաքար մը: Ուստի, Սեպտեմբեր 7–ի թաղումը չորրորդ թաղումն էր: Անշուշտ որոշ շփոթ մը կայ առաջին անգամ ուր էր թաղուած Խորէն կաթողիկոս: Խադ Սրբազանին, որ 1941 թուականին Ս. Էջմիածին այցելած, երկու գերեզման ցոյց էին տուած:

(*) — «ՅԱՌԱՋ».— Մանրամասնութիւններ հրատարակեցինք Սեպտեմբեր 27–ի մեր թիւով, քաղելով «Ցառաջ»ի այդ օրերուն հրատարակած լրատուութենէն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՊԱՊԸ ԱՌՈՂՋ Է ԲԱՅՑ...

Յովհ. — Պօղոս Բ. Պապին առողջական վիճակին մասին լուրերը անգամ մը եւս հրահրեցին նիւթը, անոր վերջին վիրաբուժական գործողութեան առիթով: Յաճախ հարց կը տրուի թէ ան պիտի յաջողի՞ մինչեւ ծայրը տանիլ իր պաշտօնը: Հակառակ որ ամբողջ աշխարհին ծանուցուեցաւ թէ գործողութիւնը յաջողած էր, հարցականները չեն լռեր. նոյնիսկ նիւթ կ'ըլլայ հրաժարելու հարցը: Ատիկա մինչեւ իսկ վէճերու տեղի կուտայ, Վատիկանի վարչականներուն եւ լրատուներուն միջեւ,

Ինչպէս կը գրէ Հոռմի Ռեփուպլիքան, ճիշդ է որ մինչեւ որ գոնէ պատճէն մը ձեռք չձգուի դժուար է փաստել որ Պապը հրաժարական գաղտնի նամակ մը յանձնած է Վատիկանի պետական քարտուղար կարդինալ Սոտանոյին ու Արդարութեան եւ Կալուածոց մատակարար կարդինալ Սոմալոյին: Այդ նամակը կ'ըսուի որ պիտի գործածուի ամբողջովին անկարողութեան պարագային: Վատիկան արհամարհանքով հակադրած է նման տարաձայնութիւններու, անոր հեղինակները անլուրջ լրագրողներ կոչելով: Շատեր գիտել կուտան որ նոյն բացատրութիւնը գործածուած էր երբ սպանացի յիսուսեան մը առաջին անգամ ակնարկած էր Յովհ. — Պօղոս Բ.ի փարքինսընեան հիւանդութեան: Այսօր ամէն մարդ տեղեակ է թէ շատ ալ լուրջ ու հիմնաւորուած պնդում էր ան:

Հրաժարականի լուրերը, շատերու համար յստակ է որ Վատիկանէն դուրս եկած են: Ատիկա ալ կը նկատուի պապականութեան վախճանի մթնոլորտ: Եթէ Պապին առողջութիւնը ընտրուած օրերուն պէս քաջառողջ ըլլար, ոչ ոք նման նկատումներ պիտի ընէր: Բայց ակարութիւնը բիւրեղացուց կաթողիկէ աշխարհին դժգոհութիւնները:

Քարոլ Վոյթիլա առաւելագոյն չափով մարդկայնացուց քահանայապետի պաշտօնը: Երգեց երիտասարդներուն հետ, միշտ աւելի մարդուն մօտ երեւցաւ, քան Աստուծոյ, եղաւ համակրելի ու հմայող դէմք մը: Բայց կայ նաեւ մետալին միւս երեսը. հասած է օրը երբ ան թիրախ կ'ըլլայ շատ մարդկային ու տրամաբանական հարցումներու. ինչո՞ւ եպիսկոպոսները պէտք է 75 տարեկանին հրաժարին տեղ բանալու համար նոր գաղափարներու եւ ուժերու, իսկ Պապը բացառութիւն կը կազմէ. Ինչո՞ւ հիւանդ քահանայապետ մը չի մտածեր հրաժարիլ: Ի՞նչ իմաստ կ'ունենայ պաշտօնը շարունակել ի գին ամէն բանի, մինչեւ ծայրը: Մանաւանդ որ նկատի առած Յովհ. — Պօղոս Բ.ի անտեղիտալի կեցուածքը կարգ մը հրատապ հարցերու նկատմամբ, ինչպէս՝ վիժումը, արուեստական բեղմնաւորումը, ամուսնալուծումը, եւայլն շատերու մէջ արթնցուցած են էջը դարձնելու փափաքը:

Որքան ալ Վատիկան հակադրէ ու հերքէ, Պապին հրաժարումին վէճը մարելու մօտ չէ: Նոյնիսկ որոշ է որ յաջորդութեան լուռ հաշիւներ կ'ըլլան: Առանց անուններու նշումին, խնդիրներու, կացութիւններու վերլուծում կը կատարուի: Ցստակ կը թուի որ յաջորդ Պապին ընտրութեան ընթացքին նկատի պիտի առնուին դժգոհութիւնները, ինչ որ նոր էջ մը պիտի բանայ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ պատմութեան մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՆՈՐ ԿԱՄՈՒՐՋ ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԷՆ ՇՈՒՇԻ

Ամէն տարի դպրոցիս աւարտական դասարանի աշակերտները Հայաստան կ'այցելեն: «Ուսանողական ճամբորդութիւն» կ'անուանենք այս ճամբորդութիւնը: 13 – 15 օր կը մնան Հայաստան, նոյնքան ժամանակ ալ Աթէնք, Փարիզ, Լոնտոն:

Առաջին անգամ, 17 տարեկան ըլլալով, այսպիսի հեռաւոր ու երկարատեւ ճամբորդութիւն մը կ'ընէի: Տպաւորութիւններս շատ խորունկ են: Աթէնքը ունէր իր սքանչելի կոթողները, ծովը, Ակրոպոլը, հին քաղաքը. Փարիզը արուեստի օրրան, իր պոհեմ շունչով եւ Լոնտոնը շրջակայ տեսարաններով, իր երաժշտութեամբ: Բայց հայրենի հողին ոտք դնել խիստ յուզիչ պահ մը եղաւ ու անկէ բաժնուիլ՝ գրեթէ անկարելի: Հակառակ որ արժանթինցի երկրորդ — երրորդ սերունդն եմ (մեծ — մայրերէս մէկը հոս ծնած է, միւսը՝ Մարաշ. մեծ — հայրերէս մէկը Ուրֆա, միւսը Մարաշ), բայց եւ այնպէս արմատներս գտնել ցնցիչ, աննկարագրելի տպաւորութիւն գործեց: Հայաստանցիներու դէմքերը ամէն քայլափոխիս կը յիշեցնէին ընտանիքի անդամներս: Պաղոկին առջեւ պաղպաջակ ծախողը ճիշդ մեծ — մօրեղբօրս դիմագիծը ունէր: Բոլորն ալ հարազատներս էին:

Մեր խումբը Երեւանի տեսարժան վայրերը այցելեց, նաեւ շրջեցաւ փողոցներուն մէջ ծանօթանալով, դիտելով, ապրելով: Անշուշտ Էջմիածին գացինք, Վեհափառին հետ տեսակցութիւն ունեցանք, այցելեցինք Սարդարապատ, Սեւան, Գառնի, Գեղարդ, Դիլիջան, Հաղարծին, Ծաղկաձոր: Գացինք նաեւ հեռաւոր վայրեր՝ Գիւմրի, Գուգարան ուր անցեալ տարի մեր շրջանաւարտներու խումբը մէկ օրուան աշխատանք տարաւ եկեղեցիի շինութեան, «Երկիր եւ մշակոյթ»ի երիտասարդներուն հետ: Այս տարի եւս աշխատեցանք, թէեւ տրամադրուած ժամանակը շատ կարճ էր: Բոլորս ալ կ'ուզէինք մնալ, աշխատիլ, քրտնիլ հայկական հողին վրայ:

Խումբէն զատուեցայ երեք օրուան համար եւ պատասխանատու դասատուներուս եւ ծնողքիս արտօնութեամբ կրցայ Ղարաբաղ երթալ: Չորս հոգիով ինքնաշարժ մը վարձեցինք: Թոմիկ, վարորդը, համակրելի լուրջ անձ մը մեզ տարաւ Ղարաբաղ, ամբողջ հարաւային Հայաստանը կտրելով: Սիսիանը, Ջերմուկը, Գորիսը տեսանք: Ապա Արցախի լեռները մեր դիմացն էին. վերագրաւուած մեր երկիրը. Շուշին, Ստեփանակերտը: Հոն գիշերեցինք: Ի՜նչ սքանչելի ժողովուրդ: Պր. Թումասեան մեզ կ'առաջնորդէր, ցոյց կուտար քաղաքը, կը թարգմանէր բարբառը: Ճանապարհները թոյլ չէին տար Մարտունի, Մարտակերտ, Գանձասար երթալու: Պէտք է Աղդամէն ճամբորդէինք, անցագիր ստանայինք: Ադրբէջանական ճամբաները շատ աւելի լաւ պահպանուած են, ինչ որ կը շեշտէ հակահայկական կեցուածքը:

Վերադարձին Տաթեւ գացինք. ճամբու ընկերուհիս Անին գիւղին բժիշկին ընտանիքը կը ճանչնար: Երբ այդ դրախտային վայրը հասանք տեսանք որ տանտիկինը հագուստները կը փռէր: Անին ձայնեց, լալով, յուզումով, ուրախութեամբ փաթթուեցան: Զարմանալի էր հազարաւոր քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ ընակող Հայեր, մէկը Միացեալ — Նահանգներ՝ Փասատինա, միւսը՝ Տաթեւ, կարօտով ու սիրով կ'ողջունէին իրար: Անմիջապէս սեղան պատրաստեցին: Մենք չէինք ուզեր նեղութիւն պատճառել. հիւր հոգի էինք: Բայց մէկէն «ռուսան» գառնուկի խորովածը, լոլիկ, վարունգ, կանաչեղէններ: Պատուհանէն ղօղացող հով

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հարաւային Ֆրանսայի Թեմական Ներկայացուցիչներու Նորընտիր Ժողովը գումարուեցաւ 1996 Կիրակի, Հոկտ. 6–ին, նախագահութեամբ Առաջնորդական Տեղապահ եւ Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի:

Թեմական Ներկայացուցչական Ժողովի ատենապետ վերընտրուեցաւ Մեթր Յակոբ Վարժապետեան: Պր. Ստեփան Գօճայեան ընտրուեցաւ փոխ – ատենապետ, Տ. Վարդավառ Քհնյ. Գասպարեան հայերէնի ատենադպիր, Պր. Յովհաննէս Տէր – Վարդանեան ֆրանսերէնի ատենադպիր:

Թեմական Ներկայացուցչական Ժողովը նոր Թեմական Խորհուրդի ատենապետ վերընտրեց Պր. Ալեքսանդր Պապայեան: Ատենապետի առաջարկով ընտրուեցաւ Թեմական Խորհուրդը հետեւեալ կազմով.

Տէր Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան
Տէր Մակար Քհնյ. Նաճարեան
Պր. Գէորգ Անթիքաճեան
Պր. Յարութ Թաշան
Պր. Աբրահամ Կարապետեան
Պր. Րաֆֆի Կուտուղեան
Պր. Վանիկ Հելոյեան
Պր. Կարօ Յովսէփեան
Պր. Դաւիթ Պանտիկեան
Պր. Ալէն Տրդատ Պօյաճեան
Պր. Ստեփան Պօղոսեան
Փրոֆ. Ռոպէր Տէր – Մերկերեան
Պր. Կարապետ Սայապալեան
Տոքթոր Ժիլպէր Քերքէրեան

ԴԻՒԱՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

Հոկտեմբեր 17

մը ներս կը մտնէր, մեր աչքին առջեւ բացուած էր լեռնային տեսարանը: Գիւղը բլուրի մը վրայ շինուած է: Համեստ բայց կոկիկ բժիշկի այս տան մէջ անգլերէն, ռուսերէն, հայերէն հարիւրաւոր գիրքեր կային: Պտղատու ծառեր, ոչխարներ, հաւեր պարտէզը կը զարդարէին: Իսկ Տաթեւի վանքը հիանալի էր: Դրախտային:

Երկրագործ – ճարտարագիտուհիի մը հետ հանդիպում ունեցանք որ մեզի բացատրեց իր տարած աշխատանքը: Սիսիանի մէջ Նիքոլային հետ խօսեցանք որ Ֆրանսական կազմակերպութենէ մըն էր, Երեւանի մէջ բանասիրութեան դասախօս Ս. Դանիէլեանի ընտանիքը ճանչցայ: Բոլորն ալ երկրին վիճակին գիտակից, յոյսով ու հպարտութեամբ լեցուած Հայեր էին:

Շատ ընելիք կայ «Հայաստանում»: Թէ՛ հոն երթալով նախ ճանչնալու, ապա աշխատելու, եւ թէ հոս Սփիւռքի մէջ գործելու համար ի նպաստ հայրենիքին: Երիտասարդներս ենք որ ապրած ըլլալով Նոր Հայաստանի պատմութիւնը, լծուելով աշխատանքի ներկային, պիտի շէնցընենք մեր տունը:

ԱԿԱԹԱ ՊԱԼԵԱՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.
Մարի Մանուկեան Վարժարանի աւարտական դասարանի աշակերտուհի

(Պուէնոս – Այրէս)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՄԱՐԻՆԷ ՏԷՐ – ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլենտէյլի Լուտերական Եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտեմբեր 27–ին, տեղի ունեցած է Մարինէ Տէր – Ղազարեանի երգահանդէսը, որուն ներկայ եղած են նաեւ ամերիկացի դասախօսներ, արուեստագէտներ եւ մտաւորականներ: Երգչուհին շրջանաւարտ է Երեւանի Չայկովսկի երաժշտանոցէն եւ Գալիֆորնիոյ համալսարանէն: Մասնակցած է միջազգային մրցումներու եւ օփերային ներկայացումներու: Սեպտեմբեր 27–ին Մարինէ Տէր – Ղազարեան մեկնաբանած է հայ եւ օտար երգահաններէ գործեր, դաշնակի ընկերակցութեամբ Զիյա Նազաթանիի:

«ՀԷՔԵԱԹՆ Է ԿԱՆՉՈՒՄ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Կլենտէյլի Ռուզվէլթ դպրոցի սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 22–ին, տեղի ունեցած է «Հէքեաթն է կանչում» թատերախումբի ներկայացումը: Քառասուն փոքրիկ դերասաններ ներկայացուցած են «Հայոց Այբուբենի Վերածնունդը», երգերով ու արտասանութիւններով, նաեւ պարերով: Թատերախաղի հեղինակներն են Գէորգ Աւետիսեան եւ Յովհաննէս Ղուկասեան:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Կլենտէյլի մէջ, Հոկտեմբեր 6–ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի նոր Կեդրոնին պաշտօնական բացումը: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Համազգայինի Շրջանային Վարչութեան ատենապետ Տոքթոր Մհեր Պալեան: Խօսք առած է առաջնորդ Մուշեղ Ծ. Վրդ. Մարտիրոսեան: Այս առթիւ նաեւ բացումը կատարուած է «Լեւոն Քէշիշեան» գրադարանին:

«ԱՆԻ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կլենտէյլի Հովվըր Հայ Սքուլի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 6–ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի «Անի» պարախումբին երեկոյթը: Սիւզի Բարսեղեանի եւ Եղիա Հաչոլեանի ղեկավարութեամբ պարախումբը ներկայացուցած է ժողովրդական եւ ազգագրական պարերու փունջ մը: Մէջընդմէջ Նունէ Աւետիսեան արտասանած է հայ բանաստեղծներէ գործեր:

ԼՐԱՏՈՒ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՖԻԱՅԻ «Ս. Ս. Կիրիլ եւ Մեթոտի» ազգային գրադարանի սրահին մէջ տեղի ունեցած է գինեձօն մը, գրադարանին եւ «Խրիսթօ Պոթիւ» հրատարակչականի նախաձեռնութեամբ, Սեւդա Սեւանի նոր լոյս տեսած «Տէր Զօր» եռահատոր վէպին առթիւ: Գրքին հեղինակը ներկայացուցած է գրադարանին տնօրէնի տեղակալը՝ Կալինա Պելինքա, ապա խօսք առած է Սեւդա Սեւան որ հատուած մը կարդացած է իր գործէն:

ՓԼՈՎՏԻՒԷՆ 60 քիլոմեթր հեռու, Ռոտոփի լերան դաշտավայրին մէջ տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.–ի կազմակերպած սկաուտներու բանակումը:

ՓԼՈՎՏԻՒԻ մէջ, Սեպտեմբեր 16–ին բացումը կատարուած է «Վ. եւ Գ. Թիւթիւնճեան» դպրոցի ուսումնական նոր տարեշրջանին: Ներկայ եղած են հոգեւոր հովիւը, հոգաբարձութեան, Հ. Բ. Ը. Բ.–ի, Հ.Օ.Մ.–ի, Հ. Մ. Ը. Մ.–ի, Համազգայինի եւ «Երեւան» թերթի ներկայացուցիչները: Ներածական իր խօսքին մէջ, տնօրէնուհին Տիկին Սոնիա Հնկիքեան ողջունած է հիւրերը եւ նշած որ տեղւոյն այս դպրոցը ունի իր երկար պատմութիւնը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Խօսք առած է նաեւ Գէորգ Ա. Քահանայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹ

Հայաստանի Կապի (Հաղորդակցութեան եւ Թղթատարութեան) Նախարարութիւնը Հոկտեմբեր 20–էն շրջանառութեան մէջ դրած է թղթատարական դրոշմաթուղթերու նոր շարք մը՝ «Բեզօարեան այծ» վերնագիրով: Այս շարքը բաղկացած է դրոշմաթուղթի չորս տեսակներէ, որոնց իւրաքանչիւրէն տպուած է 80.000 օրինակ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕՏԱՐԱՀՊԱՏԱԿ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ

Ներկայիս Հայաստանի բարձրագոյն ուսման հիմնարկները կը յաճախեն 840 օտար քաղաքացիներ: Անոնք եկած են Լիբանանէն, Քուէյթէն, Իրանէն, Հնդկաստանէն, Սուրիայէն, Յունաստանէն, Չինաստանէն եւայլն: Հայաստանի բարձրագոյն ուսման կեդրոնները յաճախելու համար կրնան դիմել աշխարհի բոլոր երկիրներու քաղաքացիները: Արձանագրութիւնները կը կատարուին պայմանագրի դրութեամբ, կ՚արժեն 500–էն 1500 տոլար ըստ ընտրուած ուսումնական հիմնարկին:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԷՔԸ

Պէյրութի արուարձաններէն Նագգաշի բլուրին վրայ դրուած է Հայաստանի դեսպանատան հիմնաքարը: Նուիրատու Նազարեան ընտանիքը կալուածը յանձնած է Հ. Բ. Ը. Մ.–ին, որ կը կառուցանէ 1085 քառակուսի մեթրի վրայ հայկական աւանդական ճարտարապետութեամբ եւ բոլոր յարմարութիւններով օժտուած դեսպանատան շէնք մը: Շինութեան աւարտը նախատեսուած է 1998 Յունուարին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՒԻԼԻԸՄ ՇԷՅՔՍՊԻՐ
սօնէթներ
անձնական մեկնութիւններ

ՇԷՆ – ՄԱՀ

Սրբոց Յակոբեանց տպարան – Երուսաղէմ
1996

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ
1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Երբ գործողութիւնները կ՚աւարտին, քարանթինային դեղին դրօշը վար կ՚իջեցնեն կայմին վրայէն եւ ելնարանները կ՚երկարին դէպի ծով. Հայերը խելայեղ վազքով մը կը խուժեն շոգենաւ ու վրանիս նետուելով կը սկսին մեզի փաթթուիլ ու համբուրել, խանդիճաղանճ աղաղակներ բառնալով:

Ի զո՜ւր կը ջանամ իրենց հասկցնել թէ ես Պանքան մտնող հերոս մը չեմ, թէ արժանի չեմ այդ ցոյցերուն:

Ո՞վ մտիկ կ՚ընէ: Ճարահատ կը ստիպուիմ կէս ժամու չափ ընդունիլ Պանքան մտնող հերոսի դերը:

Դաշնակցականները իրենց ճամբան պիտի շարունակեն մինչեւ Մարսէյլ, ուրկէ պիտի դրկուին Հարաւային Ամերիկա, չեմ գիտեր ի՛նչ արտառոց կարգադրութեամբ մը:

Շոգենաւը տակաւին քանի մը ժամ պիտի մնայ Փիրէայի նաւահանգիստը, ուստի Հայերը կը խմբուին օրուան հերոսներուն շուրջը անվերջանալի հարցումներ ուղղելով իրենց:

Ես շոգենաւէն կ՚ելլեմ Իտալացիի մը հետ, զոր շոգենաւին մէջ ճանչցած էի եւ որ ծանօթ ըլլալով Աթէնքի՝ ազնուաբար յանձն առաւ գիս առաջնորդել:

Այդ մարդը իտալական թերթի մը թղթակիցն էր, որ նախ Աթէնք գալէ ու հոն քանի մը ամիս անցընելէ ետքը «Ժիռոնտ» շոգենաւով Պոլիս եկած էր ճիշդ Պանքայի ցոյցին օրը եւ ոտքը Պոլսոյ ցամաքը չդնելով՝ վերադարձած էր Յունաստան:

Միասին շոգեկառք նստեցանք ու գացինք Աթէնք, որ Փիրէայէն հազիւ կէս ժամ հեռաւորութիւն ունի:

Հոն Օմոնիա հրապարակը, պանդոկի մը մէջ սենեակ մը վարձելէ ետքը, Իտալացի թղթակիցը գիս ստիպեց այցելելու միասին յունական թերթերու խմբագրատունները: Հետզհետէ գացինք, Էսթիայի, Ակրօբօլիսի, Սքրիբի, Քէրիքի խմբագրատունները ուր խիստ սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրին ինծի եւ մանրամասնօրէն հարցափորձեցին գլխացածներուս եւ տեսածներուս մասին: Բնականաբար բաւական բաներ ունէի պատմելու եւ հետեւեալ օրը չորս թերթերն ալ գրեթէ իմ պատմութիւններով լեցուած էին:

Պանդոկ վերադարձիս տեսայ որ ծանօթ մը, կարծեմ միակ ծանօթը Յունաստան ոտք դրած ատենս, ինծի կը սպասէր:

Հնչակեան գործիչ մըն էր, արհեստով նկարիչ որ Անդրէասեան Մկրեան կը կոչուէր եւ որ աւելի հանրածանօթ է Բարեպաշտ անունով:

Բարեպաշտ դեր ունեցած էր Պապը Ալիի ցոյցին կազմակերպութեան մէջ, յետոյ վտանգուելով՝ ստիպուած էր փախչիլ ու Աթէնք կը գտնուէր ամիսներէ ի վեր:

Միասին երկարօրէն խօսակցելէ ետքը գացի հանգչելու:

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Աթէնքի մէջ.– Նախարարապետ Տելիանի.– Աթէնացիները հանդէպ փախստականներուն.– Տիվրիկցիները եւ Մշեցիները.– Ազօթքը.– Նպաստամատոյց Յանձնաժողովը.– Սպառնալիք եւ ամբաստանութիւն.– Գիտակից ժողովուրդը.– Գրիգոր Մէօհտէմէթեան.

Հետեւեալ մէկ քանի օրերուն մէջ բնականաբար ծանօթացայ գրեթէ բոլոր Հայերուն հետ:

Առաջին խորհուրդը որ ինծի տուին սա եղաւ.

– Պէտք է անունդ փոխես:

– Ինչո՞ւ համար:

– Այստեղ սովորութիւնը այնպէս է, պատասխանեցին խորհրդաւոր ժպիտով մը:

Ի վերջոյ հասկցայ որ լրտեսներէ զգուշանալու համար այդ միջոցը ընտրած էին:

Տէր Ստեփանեան անուն Երզնկացի հարուստ վաճառական մը որ մահուան դատապարտուած էր իբրեւ յեղափոխականներու հետ յարաբերութիւն ունեցող եւ անոնց դրամական օժանդակութիւն ընող, եւ Աթէնք փախած՝ ուր Կարապետ Կարապետեան կը կոչէին զինքը՝ գիս մկրտեց Վահրամ Վահրամեան անունով եւ բոլոր այն ամիսներուն մէջ՝ ուր Յունաստան անցուցի այդ անունով ճանչցուած էի. նոյն իսկ շատեր իրական անունս կը կարծէին ատիկա:

Աթէնքի մէջ ճանչցայ առաջին անգամ Զարեհ Գօչեանը, նոյնպէս ի բացակայութեան դատապարտուած փախստական, որ Արծրունի կը կոչուէր, եւ որուն հետ շուտով մտերիմ բարեկամներ եղանք:

Հո՛ն էր նաեւ պատուելի Նշան Քէչիշեան, հիանալի երիտասարդ մը, Գալուստ Արխանեանի հրասախումբէն. նոյնպէս Սիմոն Մանիկեան՝ Արմաշի պատուական անձ մը Հնչակեան ներկայացուցիչ, որ Փիրէա կը բնակէր ու «Հայոց դեսպանը» կը կոչուէր՝ մինչ Բարեպաշտ կը նկատուէր Աթէնքի Հայոց հիւպատոսը:

Իմ Աթէնք հասնելէս շաբաթ մը ետքն էր որ գաղթականներու հեղեղը սկսաւ թափիլ, Պոլսէն եկող ամէն մէկ շոգենաւ հարիւրաւոր փախստականներ կը նետէր Փիրէայի քարափները: Իրենցմէ ունեւորները կը մեկնէին Եգիպտոս, իսկ խեղճեր կը մնային հոն:

Ամիս մը ետքը հազարի հասած էր այդ աւուր հացի կարօտ մարդոց թիւը:

Հարկ էր ճար մը մտածել զանոնք պատսպարելու եւ կերակրելու համար:

Իսկոյն յանձնաժողով մը կազմեցինք, որուն նախագահ ընտրեցինք Սերովբէ Կիւրճեան, ամերիկեան համալսարանէ ելած զարգացեալ անձնաւորութիւն մը, որ բախտին խաղերէն քշուած եկած խրուած էր Աթէնք տարիներէ ի վեր եւ ուր հազիւ կարող կ՚ըլլար ապրուստը ճարելու:

(Շար. 25)

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

COMMUNIQUE
DE PRESSE

Un don de 500.000 F. de M. et Mme Badrig Guèndjian va permettre d'entamer la rénovation de la Bibliothèque Nationale d'Arménie

La Bibliothèque Nationale d'Arménie possède un patrimoine unique de sept millions d'ouvrages et est à ce titre un instrument de travail incomparable pour des milliers de chercheurs et d'étudiants d'Arménie. Il devenait cependant indispensable de procéder à une réhabilitation complète de cette institution dans les plus brefs délais.

Dès Décembre 1995, trois collaborateurs de la Bibliothèque Nationale de France ont remis, à la suite d'une mission d'étude, un rapport d'expertise relatif à la réorganisation et à la remise à niveau de la Bibliothèque Nationale d'Arménie.

Sur la base de ce document, un programme de réhabilitation par étapes a été mis au point par la BNA en étroite collaboration avec la direction exécutive du Fonds Arménien «Hayastan» et le Fonds Arménien de France.

M. et Mme Badrig Guèndjian, de Bois-Colombes, viennent d'adresser un don de 500.000 francs au Fonds Arménien de France afin que la première tranche des travaux puisse commencer dans les semaines à venir.

Il s'agit de la remise en état de deux des quatorze niveaux de la tour de stockage, d'une capacité de conservation d'un million et demi de livres, qui va permettre un désengorgement des locaux plus anciens (dit «Bâtiment Tamanian»), la réhabilitation et l'ouverture d'espaces publics (salle d'exposition et librairie) et la création de deux salles de lecture dans le prolongement de la tour de stockage.

Par ce don exceptionnel M. et Mme B. Guèndjian apportent une contribution essentielle aux grands projets scientifiques et culturels que le Fonds Arménien a pour vocation de mettre en œuvre, notamment lorsqu'il s'agit de sauver le patrimoine national imprimé.

LE FONDS ARMENIEN DE FRANCE

21 Octobre 1996

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԷՔՍ–ԱՆ–ՓՐՈՎԱՆՍ. – Միրէյլ Տօնապետեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի յիշատակ իր հօր՝

Պապիկ Տօնապետեանի

մահուան 15–րդ տարելիցին (մահացած էքս, 1981 Հոկտեմբեր 24–ին)։

IN MEMORIAM

Alice, Anouche, Mario, Rosa et Yeris font un don de 500 F. à l'Association «*Chène*» (par l'entremise de «Haratch») et 500 F. à «Haratch» en souvenir de leur très chère amie *Peggy Enxerian*, décédée le 19 Octobre.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27, Տօն է խաչի Գիւտին։

Այսօր, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

CONCERT EXCEPTIONNEL

DU

Chœur SIPAN-KOMITAS

à l'OPERA COMIQUE

2, Place Boieldieu, 75002 PARIS — M° Richelieu-Drouot

SAMEDI 30 NOVEMBRE à 20 heures 30 précises

ouverture des portes à 19 h 30

Sous la présidence d'honneur de Monsieur

Philippe DOUSTE-BLAZY

Ministre de la Culture et de la Francophonie

AU PROGRAMME :

NANOR
de P. GANATCHIAN
(Nouvelle orchestration de G. APRIKIAN)
Première Audition.

NAISSANCE de DAVID de SASSOUN
Oratorio de G. APRIKIAN

Solistes :

Fabienne Chanoyan (soprano)
Sonia Nigoghossian (mezzo)
Philippe Fourcade (baryton)
Bardassar Ohanian (baryton)

Chœur SIPAN - KOMITAS
Chœur Français d'Oratorio
Chœur des Elèves du Collège Arménien «Tebrotzassère»
Orchestre Symphonique BELL'ARTE

l'ensemble sous la direction de **GARBIS APRIKIAN**

Prix des places : 350 F. — 300 F. — 250 F. — 200 F. — 150 F. — 100 F.

Réservations : Auprès des membres de la Chorale;
A l'Opéra Comique : Tél.: 01. 42. 44. 45. 46.

Réservations et renseignements: Tél. : 01. 48. 59. 65. 07 / 01. 34. 61. 94. 97

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Տօն Օծման եւ Անուանակոչութեան
Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
65–րդ Տարեդարձի

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
փոխանորդ եւ
Հարաւային Ֆրանսայի
Հայոց Առաջնորդական Տեղապահ

Հայաստանեայց
Առաքելական Եկեղեցւոյ
Հարաւային Ֆրանսայի
Թեմական Խորհուրդը

Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ
ՁԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Վարչական խորհուրդը

սիրով կը հրաւիրեն հաւատացեալ ժողովուրդը՝ մասնակցելու Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Օծման եւ Անուանակոչութեան 65–րդ տարեդարձի հանդիսութեան, որ տեղի կունենայ՝

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27

Այդ օրը Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագելու համար հրաւիրուած է՝

ՊԱՐԳԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Առաջնորդ Արցախի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը

Ղեկավարութեամբ՝
ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱՉԵԱՆԻ

Յաւարտ պատարագի «Սրծրունի Չըրբաչեան» հանդիսասրահին մէջ, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը տարեդարձի ճաշ մը կը կազմակերպէ
նախագահութեան ներքեւ
Տէր եւ Տիկին Աշոտ Մալաքեանի
(Հանրի Վէրնէօյ)

EXCEPTIONNELLE TROUPE Navasart

DE PARIS
A LYON

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section *«Araxe»* de Lyon-Villeurbanne

a le plaisir de vous présenter la Troupe de Danse *NAVASART de PARIS*

le Dimanche 27 Octobre à 15 heures

au Centre Culturel de Villeurbanne
234, Cours Emile Zola

VENEZ NOMBREUX PASSER UN MOMENT AGREABLE ET SYMPATHIQUE

Renseignements au : 03. 72. 35. 15. 86.
Entrée : Adultes 80 F.
Enfants (moins de 10 ans) 50 F.

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի Սանուց Ֆրանսայի Միութեան վարչական խորհուրդը հաճոյքով կը ծանուցանէ որ 1996-ի շրջանի իր վերջին երեք բանախօսութիւնները պիտի ըլլան հետեւեալները՝

Ի յուշ ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ-ի

1 - ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՏԱՌՆ ՈՒ ՈԳԻՆ

Բանախօս՝ ՎԱՐԴԱՆ ՕԶԻՆԵԱՆ
Չորեքշաբթի – 30 Հոկտեմբեր

2 - ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

L'ETAT DE DROIT EN ARMENIE
Conférencier: OLIVIER ROUMELIAN
Mercredi 27 Novembre

ՊՕՂՈՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ՝

3 - ԹԵՍԴԱԼՈՑՅԻ

Կը ներկայացնեն՝ Սեպուհ ԱԲԳԱՐԵԱՆ եւ Ժիրայր ՉՈԼԱՔԵԱՆ
Չորեքշաբթի, 4 Դեկտեմբեր

Վերեւ յայտարարուած երեք բանախօսութիւններուն կը նախագահէ՝ ՎԱՀԷ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

անոնք տեղի պիտի ունենան վերոգրեալ թուականներուն եւ ժամը 20·30-ին Հ·Բ·Ը·Մ·-ի Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ· մուտքը ազատ է
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Կ· Ս· Մ· Les Anciens de l'Ecole Guetronagan

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Իսի–ի նորաբաց
ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, ժամը 12·30–ին

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Կապոյտ Խաչի Պուլվար-Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ, իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու անմահ յիշատակին, Կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 10-ին Պուլվար-Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ։

ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջ. Վարչութիւնը մէկ մասնաճիւղային ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզեան շրջանի բոլոր մասնաճիւղերու ընկերուհիները, Ուրբաթ, Հոկտ. 25, ժամը 20·30-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը՝ 17, rue Bleue, 75009 PARIS:

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

FRANCE 2

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27, ժամը 9·30–ին Ս. Միւռոնի օրհնութիւն։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 25
VENDREDI
25 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. - Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (սովորական առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.970 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.970

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐԸ ՋԵՐՄ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ԸՐԻՆ ՇԻՐԱՔԻ

Իսրայէլեան միջադէպերէն ետք, Շիրաք ջերմ ընդունելութեան մը արժանացաւ Ռամալլահ (Երուսաղէմէն 15 քիլոմեթր հիւսիս) ուր Պաղեստինցիք զինք ողջունեցին որպէս իրենց փրկիչը։ Ամէն ինչ լաւ ընթացաւ, եթէ նկատի չառնուի չփորախումբին Մարսէյէզի կատարումը, բայց կը բացատրուէր որ առաջին անգամն է որ կը նուագէին։ Ռամալլահ, ձեւով մը, պաղեստինեան պետութեան մը պատկերն է ու ժողովուրդն ու ղեկավարութիւնը մեծ յոյսեր ունին։ Արաֆաթ կը յայտարարէր. – «Խորապէս կ'ըսեմ ձեզի որ պէտք ունինք Տոքթոր Շիրաքի նոր զարկ տալու համար եւ փրկելու խաղաղութեան գործընթացը»։ Միացեալ Նահանգները, սակայն, բնաւ համաձայն չեն եւ բացէ ի բաց ըսած են Եւրոպացիներուն որ չխառնուին Միջին Արեւելքի բանակցութիւններուն։

Շիրաք, պետական առաջին ղեկավարն էր որ խօսք առաւ պաղեստինեան Օրէնսդիր Խորհուրդին (Խորհրդարան) առջեւ։ Երկին խօսեցաւ պաղեստինեան Պետութեան մը մասին, մեծարելով այն աշխատանքը զոր Պաղեստինցիք կը տանին նման Պետութեան մը կառուցման ուղղութեամբ։ Շիրաք կ'ուզէ որ ստորագրուած համաձայնագրերը յարգուին, այլապէս կարելի չէ յառաջդիմել։ Պէտք է ապահովել խաղաղ համակեցութիւն մը Պաղեստինցիներու եւ Իսրայէլացիներու միջեւ։ Շրջափակումը պէտք է վերջ գտնէ, ինչպէս նաեւ Հրեաներու նոր տեղաւորումները գրաւեալ հողամասերուն վրայ։ Կը խօսի նաեւ Երուսաղէմի մասին, երեք անգամ Սուրբ Քաղաք (քրիստոնեաներու, մահմետականներու եւ Հրեաներու համար) ուրու բազմատարր բնոյթը պէտք է պահպանուի։

Իր այս առաքելութեան մէջ, Շիրաք բաւական առանձին կը թուի։ Եթէ Հռոմ համամիտ է որ Եւրոպա նաեւ հովանաւորէ բանակցութիւնները, Լոնտոն եւ Պոն բնաւ կողմնակից չեն եւ, օրինակ, Տի Վելթ կը գրէ թէ նման միջամտութիւն մը կրնայ միայն բարդացնել ամերիկեան միջամտութիւնը եւ սին յոյսեր ներշնչել։ Շիրաք, Ռամալլահէն Յորդանան անցաւ, ուր Հիւսէյն Թագաւորին հետ, ծանրացան իրենց մտահոգութիւններուն վրայ, ինչ կը վերաբերի շրջանին խաղաղութեան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱՐԳՈՒՄԷՆՏԻ ՖԱԿՏԻ շաբաթաթերթը հարցազրոյց մը հրատարակած է զօրավար Լեբէդի հետ որմէ հատուածներ լոյս ընծայած է «Լիպերասիոն» (Հոկտեմբեր 24)։ Լեբէդ չի ծածկեր որ նախագահ ըլլալու մտադրութիւն ունի։ Չի զարմանար իր պաշտօնազրկումին մասին։ Կ'ըսէ. – «Առաջին օրէն ըսած էի Ելցինի՝ եթէ կը խորհիք որ եկած եմ ձեզի ծառայելու, կը սխալիք։ Եկած եմ հայրենիքիս ծառայելու»։ Չեչէնիոյ մասին մտահոգ է, բայց, կ'ըսէ թէ չէչէն բոլոր պարագլուխները կը յայտարարեն որ անկարելի է Ռուսաստանէն հրաժարիլ։ Բայց, պէտք չէ որ թուղթ մը ստորագրուի ուր կը գրուի թէ Չէչէնիա մաս կը կազմէ Ռուսաստանի։ Այդ պատճառաւ հինգ տարուան ժամանակաշրջան մը արձանագրուած է վերջնական որոշումին համար։ Լեբէդ կը խօսի նաեւ Կրեմլինի էնթրիկներուն մասին, Ելցին ազդեցութեան տակ է, կ'ըսէ, եւ աղջիկը, որու հանդէպ մեծ վստահութիւն ունի, կ'օգտագործուի իրեն կարեւոր բաներ ընել տալու համար։ Կ'ըսէ նաեւ թէ ինք հեռատեսիլէն տեղեկացած է որ պաշտօնազրկուած էր։ Կը խորհի թէ Չէռնոմիրդին ալ իր ճակատագիրը պիտի ունենայ, մինչեւ Նոյեմբերի կէսերուն։ Այս վերջինն ալ իր մտահոգութիւնները յայտնած է զինուորական բնոյթ ունեցող խումբերու կազմութեան առթիւ եւ գրուշացուցած է նախկին ՔԱ – Կէ – Պէ–ի, այժմ՝ էՖ – էՍ – Պէ, անդամները։

ԵՐԵՒԱՆ – ՀԵՌԱՏԻՊ – ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 23 / 24)

ՍԵՒԾՈՎԵԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ԺԱՄԱԴՐՈՒԻՆ

Հոկտեմբեր 25–ին Մոսկուայի մէջ տեղի կ'ունենայ Սեւծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան անդամ երկիրներու ղեկավարներու հանդիպումը։ Կը մասնակցի նաեւ Լ. Տէր – Պետրոսեան, որու կ'ընկերանան նախագահի գըլխաւոր խորհրդական Ժ. Լիպարիտեան եւ Արտաքին Նախարար Վ. Փափազեան։ Իրենց կը միանայ նաեւ Հայաստանի Մոսկուայի դեսպանը՝ Եուրի Մկրտումեան։ Կը նախատեսուին բազմաթիւ հանդիպումներ՝ Հայաստանի նախագահին եւ Շեւարնածէի, ինչպէս նաեւ շարք մը երկիրներու ղեկավարներուն միջեւ։

⁂

ԱԶԳ. ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ ԲԱՑԱԿԱՅ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԷՆ

Ազգ. Համաձայնութեան Դաշինքի անդամ Ազգ. Ժողովի երեսփոխանները կը մերժեն մուտք գործել Խորհրդարանէն ներս։ Վերջին օրերուն գումարուած նիստերուն անոնցմէ ոչ մէկը ներկայ եղած է ժողովին աշխատանքներուն կամ քուէարկութեան։

⁂

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀՈԳԱՄԱՐԶՈՒՆԵՐՈՒ ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՆԻՍՏԸ

«Հայաստան համահայկական Հիմնադրամի հոգաբարձուներու հերթական նիստը տեղի կ'ունենայ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին։ Այս առթիւ Երեւան ժամանած է նաեւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը։ Ժիւղը դիմաւորած է Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը(*)։

(*) «ՅԱՌԱՋ». -- Փարիզէն ալ, Հոկտեմբեր 24–ին մեկնեցան Պետրոս Թերզեան եւ Կարօ Յովսէփեան։

⁂

ԳԻՒՄՐԻԻ Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒԱԾ

Գիւմրիի Ս. Նշան Եկեղեցին որ կառուցուած է ԺԹ. դարու երկրորդ կէսին, 1926–ի երկրաշարժին եւ 1960–ական թըւականներուն ալ շանթի հարուածի մը հաղիւ տոկալէ ետք տեղի տուած էր 1988–ի աղէտին. բոլորովին քանդուած էին գմբէթն ու զանգակատունը։ Շրջանի հաւատացեալները, գործարար Վ. Ղուկասեանի առաջնորդութեամբ, իրենց հիմնական գործը համարելով վերականգնած են ներկայիս հսկայածաւալ գմբէթը։ Այս գմբէթի խաչին օծման հանդիսաւոր արարողութիւնն ալ կատարուած է Շիրակի Թեմի առաջնորդ Գրիգորիս Արք. Բունիաթեանի ձեռամբ։

⁂

ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ «ՇԱՄԻՐԱՄ»Ի ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութիւններուն առընչութեամբ «Շամիրամ» քաղաքական կազմակերպութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած է, ուր կ'ըսուի թէ նախագահական ընտրութեանց ստեղծած մթնոլորտի պայմաններուն մէջ հարկ է յետաձգել տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութիւնները եւ այդ ուղղութեամբ իր կատարած բանակցութիւնները արդիւնք տուած չըլլալով «Շամիրամ»ի նախագահութիւնը առաջարկած է իր այն 200 անդամներուն որոնք արդէն դրած էին իրենց թեկնածութիւնները, յետքաշուիլ։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՍԱՀՄԱՆԸ ԿԸ ԲԱՆԱ՞Յ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ

Հոկտեմբեր 24–ին, «Ֆիկառօ» եւ «Իւմանիթէ» արձագանգ կը հանդիսանային Արտաքին Նախարար՝ Թանսու Չիլլէրի նախորդ օրուան մէկ յայտարարութեան ըստ որուն Թուրքիա կը բանայ իր սահմանը Հայաստանի հետ։ Այս լուրին մասին, օրուան թրքական մամուլին մէջ ստոյգ ոչինչ կար, ինչպէս հեռաձայնով ալ հաստատեցինք Պոլսոյ հետ խօսելով։ Միայն «Թիւրքիյէ» թերթն է որ հետեւեալ լուրը կը հաղորդէր։ Կարսի քաղաքապետութենէն պատուիրակութիւն մը գացած է Անգարա ու ընդունուած նախագահ Տէմիրէլի կողմէ, առաջարկելու համար որ Կարսի անունը փոխուի եւ դառնայ՝ Կազի։ Միաժամանակ ուզած է որ սահմանը բացուի։ Տէմիրէլ ըսած է որ սահմանը կը բացուի յարմար ատենին, հարկ է որ Ազրպէյճանի հետ Հայաստան հարցը կարգադրէ, յոնք չինելու տեղ պէտք չէ աչք հանել։ Պատուիրակութիւնը տեսնուած է նաեւ Թանսու Չիլլէրի հետ ու նոյն բանը ըսած է։ Թ. Չիլլէր իր սովորական խորհրդաւոր պատասխանը տուած է. – Արեւելեան սահմանը կամ պիտի բացուի, կամ պիտի բացուի։ Այս հարցին մասին գրած էինք նաեւ Հոկտեմբեր 22–ի մեր թիւին մէջ։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE COURRIER INTERNATIONAL»

(24/30 Octobre)

ARMENIE: La guerre des frères ennemis ou le rêve brisé de l'harmonie postsoviétique

LA VICTOIRE ELECTORALE DU PRESIDENT SORTANT TER-PETROSSIAN EST CONTESTEE PAR SON EX-PREMIER MINISTRE MANOUKIAN. APRES AVOIR FAIT FIGURE DE MODELE DEMOCRATIQUE LIBERAL, LE PAYS EST AUJOURD'HUI DECHIRE

Շաբաթաթերթը որ միջազգային մամուլի յօդուածներու ծաղկաքաղ մը կը հրատարակէ ամէն Հինգշաբթի, այս շարթու լոյս ընծայած է, թարգմանաբար անշուշտ, Մոսկուայի Նովոյէ Վրեմիայի յօդուածը զոր ստորագրած է Դմիտրի Ազնին։ Յօդուածին կ'ընկերանայ ծաղրանըկար մը ընտրութեան վերաբերող։

Յօդուածը կը սկսի վերջին շրջանի պատմական ակնարկով մը. -- «Հարիւր հազարաւոր մարդոց ցոյցեր, լոզունգներ արձակուած Ազատութեան հրապարակին վրայ, հրասայլեր, կրակոցներ, Երեւան տեսած էր այս բոլորը ութ տարի առաջ։ Բայց, այն ատեն հրասայլերը խորհրդային էին։ Բեմին վրայ, կողք կողքի էին Լ. Տէր-Պետրոսեան, Վազգէն Մանուկեան, Պարոյր Հայրիկեան եւ Աշոտ Մանուչարեան որոնք կը կազմէին Ղարաբաղ Կոմիտէն --Ազրպէյճան գտնուող հայ գաւառին անունով--» եւլն. եւլն.։

Ի դէպ, հարկ է ճշդել որ «կողք կողքի»ին մէջ Պարոյր Հայրիկեան չկար եւ ան երբեք մաս չէ կազմած Ղարաբաղ Կոմիտէին, ինչպէս Վազգէն Մանուկեան «Լ. Տէր--Պետրոսեանի վարչապետը» չէ եղած, քանի երբ Վ. Մանուկեան վարչապետ էր 1990-ին, Հայաստանի խորհրդարանի նախագահն էր Լ. Տէր-Պետրոսեան, որ Հանրապետութեան նախագահ կ'ընտրուէր 1991 Հոկտեմբերին։

Լրագրողուհին կը պատմէ որ յետագային անոնք առաջնորդուեցան Մոսկուայի բանով, կը գրէ նաեւ որ՝ «Լեւոն նախագահ կ'ընտրուի 1990 Հոկտեմբերին» ինչ որ նաեւ սխալ է ինչպէս ըսինք քիչ վեր։ Սխալներու շարանը շարունակելով, ինչ որ անուղղելի տարօրինակ է երբ թերթը Մոսկուա լոյս կը տեսնէ եւ ոչ արեւմըտեան երկիր մը ուր դրեթէ բնական երեւոյթ է, յօդուածագիրը կը գրէ որ -- «այն ատեն Հայաստան բազմազգեան էր եւ ոչ ոքի մտքէն կ'անցնէր "Հայերու համար Հայաստան մը պահանջել"...»։

Ու կը հասնի Ղարաբաղի եւ շրջափակման։ Ցուրտը, մութը, զինուորական պարտութիւնները, թէեւ Լ. Տէր--Պետրոսեան կը դիմանայ, բայց, չի յաջողիր, ըստ լրագրողին, ազատական մնալ։ ՀՀՇ-ն կ'ըսէ, որ «զինք իշխանութեան գլուխ բերած էր պաշտօնատարներու հասարակ կուսակցութեան մը վերածուած է»։ Ու կը շարունակէ։ Վիպական շարժումը անհրաժեշտ էր անկախութեան ճամբուն վրայ ընդհանուր միաժամանակութեան շրջանին, բայց, յետագային, երբ անկախութիւնը ձեռք ձգուեցաւ, ամէն

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ժ.

Ապրիլ 26: Կիրակի է:

Առաջին ազատ, պարապ Կիրակիս է Ստեփանակերտի մէջ: Շատ չեմ սիրած Կիրակի օրերը որովհետեւ բնական օրերուն կեանքիս կարգապահութիւնը կը փլի ու տեղը կ'առնէ սովորութիւն կոչուած բռնապետը: Եւ ակընկալութիւնս կ'իրականանայ — պուրժուա վարժութեան մը համաձայն կը հագուիմ, կը շքուիմ ու պատրաստ եմ կեանքը լեցնելու: Բայց ինչպէ՞ս — այս քաղաքին մէջ ի՞նչ կրնամ ընել որ տարբեր ըլլայ ամէն օրուան ըրածներէս: Հեռաձայնը պարզապէս խորհրդանշանն է իր ինքնութեան ու ներկայութեան: Օգուտ չունի փորձելը: Պատուհանիս կայնած, կը դիտեմ դուրսը — քսան մեթր անդին հինգ — յարկանի մարդերու եւ սենեակներու կուտակում մըն է, պատշգամներ խառնիխուռն լեցուած փայտի դէզերով, չորցող լուացքով, կոտրած հին ու մին աթոռներով: Աւելի մօտ, վարը առջիս՝ նեղ անցքը, ու չուրջի պզտիկ, գունաթափ, անխնամ ու ճակատագրին լքուած տուներու խճողումը: Տարիքոտ մարդ մը կացինով փայտ կը կտրէ: Մարդիկ գոհ են որ ողջ են տակաւին ու չարթուան օրերը հոս մէկ օրուան երկարաձգումն են միայն, Կիրակին ալ մէջը: Ժամանակը գրեթէ չօշափելի բան մըն է հոս, ծանր ու անփոփոխ նըստած մարդոց եւ երկրի սրտին:

Ժամը ինընուկէս է, դուրս կ'ելլեմ, մայր պողոտայ: Սիրտս եկեղեցի մը երթալ կ'ուզէ, հեռաւոր կենցաղիս անոյշ պահերուն կարօտը առնելու համար: Ազատամարտիկներու պողոտային թիւ 22-ի շէնքին տակը, պատին կռթնած հին պառաւ մը կայ, կայծկլտուն աչքերով, որ ամբողջ օրը հոն է, աթոռակին, բուրդ կը հիւսէ արեւուն տաքութեան մէջ: Մէկ — երկու անգամ բարեւած եմ, մէկ — երկու բառ փոխանակած, բայց բարբառի պատուարին հասած՝ լռած եմ: Ստուգած պիտի ինչեր անցած են գլխէն, պատմելի եւ անպատմելի: Հոն չէ հիմա: Գիտեմ թէ եկեղեցի չկայ քաղաքին մէջ եւ պէտք է Շուշի երթամ պատարագ լսելու համար: Սխտնի ալ նոյն բանն է եկեղեցին — թանգարան մը, աւանդատուն մը, կտոր մը յաւիտենական հայկականութիւն: Հայերէն լեզուն լսելու պահանջ մը կայ մէջս, մէկը գտնելու եմ, խօսելու հետը…: Կը քալեմ դէպի վեր, քաղաքին մայր հրապարակը:

Պողոտան գրեթէ ամայի է այս պահուն: Հոս հոն կիներ, սեւերու մէջ փաթթըուած, արեւածաղիկի կուտ կը ծախեն, «ասոնց հետ չեմ կրնար խօսիլ» կը մտածեմ: «Ռուէ մէկէ աւելի դրամ կը շինեն այդ քու չհասնած կիներդ», ըսած են ինծի: «Ի՞նչ, արեւածաղիկի կուտ ծախելո՞վ»: Քանի մը մռայլ մարդոց կը հանդիպիմ, բայց կը վարանիմ խօսելու, ու կը շարունակեմ:

Հասած եմ հրապարակ: Ամայութիւն: Կը դառնամ դէպի հեռու լեռները որոնց վրայ կապոյտ — կանաչ ծփանքը բանաստեղծական բնոյթ մը կուտայ տեսարանին: Ո՞վ կ'ըսէ թէ ասկէ միայն երեք տարի առաջ այս հրապարակը ճակատի գիծ էր, ու ռումբերու տարափներու թիրախ: Հիմա ամէն ինչ սառած է անհաւատալի խաղաղութեան մը մէջ ու ոչինչ կը պատահի հոս՝ որպէսզի չխախտի հաւասարակշռութիւնը: Երազի պէս է ամէն ինչ ու մարդիկ կը սպասեն որ յանկարծ արթննան պատերազմի ահաւոր իրականութեան դիմացը, մէջը: Սակայն աւելի ուժեղ իրականութիւն մը կայ — այս լըռութեան եւ անդորրին աղդանդին մէջ Նոր Ղարաբաղը կը ստեղծուի, կ'աճի, կ'ուժովնայ ամէն վայրկեան: Իր անցեալն ու ապագան հոս են հիմա ու մաս կը կազմեն այս ներկային: Ժամանակը կ'անցնի՞ թէ պատրանք մըն է այդ միայն, չեմ գիտեր, բայց այս հայութիւնը այնքան ընական ու կատարեալ մասն է բնութեան, ծառերուն, խոտին եւ լեռներուն պէս որ կարծես ոչինչ փոխուած է հոս աշխարհի սկիզբէն ի վեր ու պիտի ալ չփոխուի, յաւիտեանս յաւիտենից: Սխտնի արուարձանը ուր կ'ապրիմ, կը կոչուի Քիլլարա, ընդօծին (aborigène) բառ մը՝ որ կը նըշանակէ «միշտ հոս, մնայուն եւ անփոփոխ»: Ղարաբաղին շատ պիտի յարմարէր այդ բառը…:

Երեւաննոց մարդ մը կուգայ դէպի ինծի: Ներկայանալի, ածիլուած՝ բայց այն տպաւորութիւնը ունիմ թէ քաղաքային գիւղացի մըն է: Կը մօտենամ, կը խօսինք ու յայտնի կ'ըլլայ թէ, հակառակ բոլոր դժուարութիւններուն, թաքսիներ կ'աշխատին Ստեփանակերտի եւ Շուշիի միջեւ: Կ'առաջարկէ ընկերանալ ինծի մինչեւ անոնց կայանը, պարզապէս օգտակար ըլլալու համար դուրսէն եկած մէկու մը: Առաջին անցնող կառքը կը կեցնէ: Ծանօթ ըլլալու է, կամ պարզապէս Հայ մը որ ուրիշ Հայու մը կը հանդիպի…: Այս քաղաքին մէջ բոլորն ալ անկասկած իրարու ծանօթ են: Կը տեղաւորուինք ու կ'ուղղուինք մէկ քիլոմեթր վար դէպի Ազատութեան հրապարակը: Անհաւատալի է՝ բայց վեց հատ հին ու մին թաքսիներ շարուեր անկարելի յաճախորդին կը սպասեն: Հոս փոխադրութեան հանրային միջոցը պզտիկ «պաս»երն են, խճողուն եւ աղմկոտ՝ որոնք սստոտելով փոսերու ու հողադունդերուն վրայէն իրենց գործը կ'ընեն: Արմիտան, այդ հոյակապ տանտիկինը որ իմ օրէ օր կեանքիս հոգը վրան առած է («ասիկա մարդու չեմ ըներ Պր. Վահէ, բայց Աղաւնին խնդրեց որ օգնեմ ձեզի, սիրով ստանձնեցի»), զգուշացուցած է այդ «պաս»երը մտնելէ:

Անծանօթ բարեկամս զիս թաքսիի մը վարորդին կը յանձնէ. «Միքայէլ, լաւ նայէ պարոնին, դուրսէն եկած է» ըսելով: Զարչարուած ու տառապած թաքսի մըն է, վարորդը՝ յիսուննոց, չիկահեր մարդ մը: Քովը կը նստիմ ու մեծ աղմուկով ճամբայ կ'իյնանք դէպի Շուշի: Տաք — սիրտ մարդ մըն է ու կեանքը կը պատմէ — գիւղերէն գաղթած է, մէկ տըղան զոհուած է Մարտակերտի ճակատը, տասը տեսակ գործ փոխած է, «աս ասանկ չի շարունակուիր, կեանք չէ՝ բայց տեղի չենք տար աս Թուրքերուն, մնացած գործ է, պիտի ապրինք ինչ ընենք, գացէք դուրսի Հայոց պատմեցէք ասիկա»: Կը կտրենք Ստեփանակերտը, ձոր կ'իջնանք ու նորէն կը մագլցինք բլուրն ի վեր դէպի Շուշի: Ճամբան ցիր ու ցան մարդիկ օթօսթոփի կը սպասեն: Օրական չորս հատ պաս կայ միայն այդ ճամբուն վըրայ: Կը կենանք ու քանի մը հոգի կ'առնենք մեզի հետ — երկու կին ու երախայ մը: Քիչ ետք տարիքոտ մարդ մը կը վերցնենք, բոլորն ալ Շուշի կ'երթան: Յանկարծ մեքենան կ'աւրուի, կանգ կ'առնենք: Միքայէլ դուրս կը ցատքէ, կը բանայ կափարիչը, բաներ մը կ'ընէ ու մեքենան կը վերսկսի աշխատիլ: Այս գործողութիւնը չորս անգամ կը կրկնուի մինչեւ Շուշի հասնիլս, «պէնզինը մաքուր չէ, ինչ ընենք» կ'ըսէ Միքայէլ: Մէկ մէկ յաճախորդները հոս հոն կ'իջնեն թաքսիէն, իրեն բաներ մը վճարելով:

Անշուշտ կարդացեր եմ Շուշիի անցեալ փառքի մասին, մասնաւորաբար Լէոյի գրածները: Բայց նաեւ Ռուբէն Տէր — Գասպարեանի հակիրճ պատմութիւնը, որ տասը տարիէն գրած է: Հազար ու մէկ այլ արժանիքներու կողքին, Շուշին նշանաւոր է իր ամպրոպներով: Ահա ինչ պատկեր կը գծէ Տէր — Գասպարեանը, բնիկ շուշեցի եւ որ պարկեշտ բանասէր՝ չի մեղանչեր երեւակայութեան չափազանցութեամբ:

«Ահռելի պատկեր էին ներկայացնում ամպրոպները, կարկտահարումը եւ տեղատարափ անձրեւները Շուշում, որ ինձ վիճակուած է եղել դիտել իմ մանկութեան, պատանեկութեան եւ երիտասարդութեան տարիներին, Երեւանեան փողոցը, որի 71 տանը ապրել եմ տարիներ շարունակ, ծայրից ծայր լցւում էր կատաղի արագութեամբ հոսող ջրերով, որոնք գլորւում էին քաղաքի հարաւային եւ հարաւ — արեւմտեան, մօտակայ բարձրութիւններից (գլխաւորապէս այսպէս կոչուած Ուղին բախչայից, զօրանոցի շրջանից եւ ցած սլանում սարսափելի արագութեամբ) փողոցի զառիվայր թեքութեամբ, պատրաստ լինելով ամէն ինչ սրբել իրենց ճանապարհին: Հետիոտնի համար անհնար էր անցնել այդպիսի ջրի հոսանքի վրայով փողոցի միւս կողմը: Այսպիսի կատաղի հոսող ջրերի աղմուկը, տեղացող կարկտի հատիկների դղրդոցը երկաթի թիթեղներով պատած տանիքներին, միացած որոտի եւ կայծակի ահռելի աղմուկին, կենդանական սարսափ էին ազդում մարդու վրայ: Միժամանակ այս դժոխային աղմուկը հիասքանչ տպաւորութիւն էր թողնում մեր մատաղ «փոթորիկ փնտռող սրտերում»:

Երեք տարի առաջ այցելութեանս արդէն կիսաւեր վիճակ մը ունէր քաղաքը: Շուշին մօտաւորապէս 1720-ի շուրջ հիմնուած է, տխրահռչակ Փանահ — Խանի մուտքէն շատ առաջ եւ իր փառքի շրջանը, իբրեւ Անդրկովկասի տնտեսական ու մշակութային կեդրոն՝ 19-րդ դարու երկրորդ կէսը եղած է, եւ երկրորդական քաղաքի աստիճանին իջած է միայն Բաքուի եւ Թիֆլիսի յառաջացումի հետեւանքով: Շուրջս կը նայիմ եւ շատ քիչ փոփոխութիւն կը նշմարեմ: Նոյն բազմայարկ շէնքերն են քարքարոտ փողոցներու շուրջ՝ առանց ծրագրի «տնկուած» աջ ու ձախ, իրենց հարիւրաւոր դուռներէն, պատուհաններէն եւ կեանքի ամէն նշաններէն ու կարասիներէն մերկացած, յաճախ կրակի տրուած եւ որոնք կմախքներու նման հրդեհէն մրոտած ակնախորշերէն պշնած կը նային, մահուան եւ ոճիրի յիշատակներով ծանրաբեռն: «Համատարած բըռնաբարումի եւ ոճիրի տեսարան մը, սարսափազդու եւ տխուր՝ մանաւանդ լուսնի լոյսով» կը խորհիմ ու կը դառնամ Միքայէլին:

— Աս ի՞նչ է, աս ո՞վ ըրաւ, Թո՞ւրքը:

— Չէ, ասիկա Թուրքին գործը չէ:

— Հապա ո՞վ ըրաւ:

— Հայերը…:

— Ի՞նչ, — կը հարցնեմ անհաւատալի գտնելով պատասխանը: — Այո պարոն, «Թալանչիներուն» գործն է…:

Գայթակղեցուցիչ է…: Ըստ երեւոյթին, Հայերն է որ եկեր են Թուրքին փախուստէն ետք ու մեծագոյն ազատութեամբ ու հրճուանքով անխնայ կողոպտեր են Հայու թէ Թուրքի բնակարանը եւ գացեր անհետացեր են…:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՈՂԲ ՈՒ ՊԱՂԱՏԱՆՔ «Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻ»

Երբ տակաւին շատ երիտասարդ էի, նոյնիսկ պատանի, տան մէջ «Նարեկ» մը կար: Այդ Նարեկը արժանի յարգանքով կը պահուէր, թէեւ քիչ անգամ կը բանայինք ու կը կարդայինք զայն: Կարծես կը ծառայէր աւելի շատ անկողնի բարձի տակ դրուելու, քան թէ կարդացուելու: Կարմիր կափարիչով այդ փոքրիկ գիրքը մեր նեղ օրերու լաւագոյն ընկերն էր, որովհետեւ կը հաւատայինք որ ան մեզի պիտի օգնէր եթէ մենք մեր գլուխը միշտ անոր վրայ դնելով քնանայինք: Եթէ մեզմէ մէկը հիւանդանար, կամ եթէ մէկը յաջորդ օր ճամբորդութեան պիտի ելլէր, Նարեկը կը դրուէր անոր բարձին տակ: Ես պարզ ու սովորական աղօթագիրք մը կը կարծէի զայն, որովհետեւ գրեթէ բնաւ անոր էջերը բացած ու ուշադրութեամբ կարդացած չէի: Շատ տարիներ վերջ է որ պիտի անդրադառնայի թէ Գրիգոր Նարեկացիի այդ անմահ գիրքը սովորական աղօթագիրք մը չէր, այլ բանաստեղծական ու կրօնական զգայնութիւններու գրական պոռթկում մը, հազարումէկ մեղանչումներու դիմաց զղջումի ողբ մը, Աստուծոյ ուղղեալ պաղատանքներու համապարփակ ծրար մը, կամ աւելի ճիշդ՝ հաւատացեալ մարդու մը ինքն իր խղճին հետ կատարած երկխօսութեան հոյակապ դրսեւորումը, որ կուգար «ի խորոց սրտէ», որ կուգար այդ հաւատացեալ մարդուն սրտին ամէնէն խորերէն:

Տասնամեակներէ ի վեր Նարեկը այլեւս բարձիս տակ դրուած գիրք մը չէ, այլ գրադարանիս այն լաւագոյն գրական գիրքերէն մէկը, զոր պարբերաբար կը բանամ ու հոսկէ հոնկէ կը կարդամ: Չեմ գիտեր թէ մեր անմիջական շրջանակէն քանի՞ հոգի կ'ընէ նոյնը: Ո՛չ մէկ գիրք մեր ժողովուրդին այնքան ծանօթ է թերեւս, որքան Նարեկը, թէեւ քիչեր միայն իբրեւ գրական գործ կը բանան անոր էջերը ու կը կարդան բանաստեղծութիւն կարդալու վերացումով: Ինչ որ կը կարդան հոն, աղօթք է իրենց համար: Քիչեր միայն գիտեն թէ այդ գիրքին անունը «Մատեան Ողբերգութեան» է, այսինքն ողբերգութեան տետրակ մը: Նարեկը գիրքի՞ն անունն է, թէ ոչ հեղինակ Գրիգոր Նարեկացիին, թէ ոչ Նարեկ գիւղին՝ որ ծննդավայրն է Նարեկացիին: Ի՞նչ փոյթ: Ժողովուրդը միայն աղօթք կը տեսնէ անոր մէջ:

Բայց ամէն անգամ որ ես քանի մը էջ կարդամ Նարեկէն, կը ցնցուիմ բանաստեղծական շքեղ պատկերներէն, մանաւանդ գործածուած ստորոգելիներու, ածականներու, որակականներու շքեղանքէն ու առատութենէն: Ի՜նչ երեւակայութիւն, ի՜նչ անսպառ գիւտ՝ երբ հեղինակը հոյակապ ստորոգելիներ ու ածականներ կը շարէ Յիսուսի անուան առջեւ, Տիրոջ անունը բարձրացնելով մինչեւ տասը երկինքէն ալ վեր: Եւ դարձեալ ի՜նչ երեւակայութիւն, ի՜նչ անսպառ գիւտ երբ հեղինակը յանցապարտութեան, մեղանչումի ու թշուառութեան հազարումէկ ստորոգելիներ կը շարէ այս անգամ իր անուան առջեւ, ինքզինք գետնէ գետին զարնելու, ինքզինքը, իբրեւ մեղաւոր տասը յարկ հողին տակ ղրկելու համար:

Չեմ գիտեր թէ Նարեկացին Հայոց լեզուի բառարանին մէջ բառ դուրս ձգա՞ծ է փառաւորելու համար Քրիստոսը, իր «Տէր Պարգեւատու»ն, որ իր բարութեամբ ամէնքին վրայ կ'իջնէ հաւասարապէս: Եւ ես ապշահար կը սկսիմ կարդալ այն ածականները, որոնք Տիրոջ անուան առջեւ կը շարուին էջեր ամբողջ: Անգամ մը որ սկսիմ կարդալ, աղէն կը կարթուիմ.

«Ո՛վ փառաւորեալ, անքնին, ահեղ, սոսկալի, սաստիկ, ահարկու, հզօր, անպարփակելի, անմերձենալի, անըմբռնելի, անիմանալի, անճառ, անպատում, անտեսանելի ու անզննելի, անշօշափելի, անքննելի, անսկիզբ — անվերջ ու անժամանակ գիտութիւն ահեղ, տեսութիւն անգայթ, էականութիւն անկասկածելի, Դու բարձր ու խոնարհ, օրհնեալ գոյութիւն, անստուեր ծագում, բազմափայլ ճաճանչ, խոստովանուած լոյս, անխարդախ նեցուկ, անվրդով հանգիստ, անխաթար կնիք…»:

Եւ հետզհետէ ճոխացող բանաստեղծական այս պատկերներն ու գիւտերը զիս կ'առնեն ու կը տանին էջեր ու էջեր: Ահա՛: Մշտառատ տուիչ: Անմերժ ընդունում: Աննահանջ հրաման: Կամ՝ ամենաբաշխ աջ, անկողմնակալ ձեռք, անաչառ հայեցք: Ո՞ր սուրբը արդեօք այսքան գեղեցիկ պատկերներ կրցած է ստեղծել Աստուծոյ ու Անոր Որդւոյն համար:

Եւ այս ոսկեայ գրիչով Սուրբը, որ այնքան կը բարձրացնէ Տէրը, միւս կողմէ որքան նուաստ ու անարժան կը գտնէ ինքզինք, որքա՜ն մեղաւոր, ի՜նչ ածականներով կ'ամբաստանէ ինքզինք ու ինչպիսի թախանձանքով է որ թողութիւն կը խնդրէ Տիրոջմէ.

«Մեղա՛յ, որ այսպէս մոռցայ երախտիքներդ, վերստին մեղա՛յ: Մեղա՛յ մարմնապէս՝, հոգիս եղծելով, յիմարս՝ մեղայ: Մեղա՛յ, որ կեանքիդ դրուժան եղայ, իսկ եւ իսկ մեղա՛յ: Մեղա՛յ խօսքերդ արհամարհելով, չարաչար մեղա՛յ: Մեղա՛յ օրհասիս աճապարելով, վատթարս՝ մեղա՛յ»:

Եւ այս բանաստեղծական մեղայագիրը կը շարունակուի ամբողջ շքեղութեամբ ու պերճախօսութեամբ: Ես ինծի կ'ըսեմ. չըլլա՞յ որ աճապարես ու կարդաս մէկ շունչով: Դանդաղէ՛: Կանգ ա՛ռ իւրաքանչիւր բառի վրայ, քով քովի դրուած երկու բառերու իւրաքանչիւր խմբակին վըրայ, մտածէ անգամ մը այդ պատկերին գեղեցկութեան վրայ եւ սահմռկէ՛ աս Սուրբին ոչ միայն գրական բարձր կարողութեան դիմաց, այլ նաեւ համեստութեան, խոնարհութեան, թերեւս չգործուած ինչ ինչ յանցանքներու համար իսկ թողութիւն խնդրելու խոնարհ պատրաստակամութեան դիմաց:

Ռ. Հ.

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄԻԱԿ ԵՒՐՈՊԱՆ ԻՐ 15 ԵՒՐՈՊԱՑԻՆԵՐՈՎ

Եւրոպայի Միութեան անդամ 15 երկիրները տնտեսական, քաղաքական միասնութիւնը ապահովելու ջանքին մէջ գտնուած են կ՚անտեսեն եւրոպական հանրային կարծիք մը կազմաւորելու գործը: Այս պարագան առաւելաբար կը յայտնուի Պրիւսէլի մէջ ուր որեւէ ուրիշ մայրաքաղաքէ աւելի մեծ թիւով լրագրողներ կանուելով հանդերձ, անկարելի կը թուի եւրոպական միասնական հանրային կարծիքի մը ձեւաւորումը:

Ճիշդ է որ անոնք գրեթէ ամէն օր կարծիք կը յայտնեն Եւրոպայի մասին, մեկնաբանութիւններ կը կատարեն, բայց ամէն մէկը առիկա կ՚ընէ իր ազգային տեսանկիւնին ուղղութեամբ: Քաղաքական դէմքերն ալ տարբեր ընթացք չունին. շատ քիչ են անոնք որոնք իսկապէս եւրոպական փաստարկումներ կը ներկայացնեն: Այս մասին կատարուած հետազօտութեան մը տեղեկագրին մէջ կ՚ըսուի թէ տակաւին մարդիկ Եւրոպայի պատկանելիութեան գգացումը չունին. Եւրոպացիի ինքնութիւնը տակաւին բիւրեղացած չէ:

Այս վիճակին գլխաւոր պատճառը այն է որ ամէն մարդ Եւրոպան նկատի կ՚ունենայ ազգային մօտեցումով եւ ուզելով զայն ծառայեցնել իր անձնական շահերուն: Ինչպէս կ՚ըսէ ծանօթ ընկերաբան մը, ոչ ոք ըմբռնում կը ցուցաբերէ միւսներուն ազգային շահերուն:

Պրիւսէլի մէջ աւելի քան 800 օտար լրագրողներ կան. ոչ Փարիզ, ոչ Ուաշինկթըն ունին նման թիւ մը: Իտէալը այն պիտի ըլլար որ անոնք ստեղծէին եւրոպական հանրային կարծիքը. բայց ոչ գոյութիւն ունեցող դրութիւնը ոչ ալ դեսպանատուները կը յաջողին իրականացնել այդ նպատակը: Ճիշդ է որ ամէն կէսօրին մամուլի ասուլիս կը տրուի, բայց առիկա զուրկ է ամէն հետաքրքրութենէ: Իսկ քիչ շատ կարեւոր պատահարներու պարագային մամուլը տեղեկութիւն կը ստանայ ազգային պատկանելիութեան գիծով: Բոլոր դիւանագէտները իրենց ազգային մամուլը կ՚առանձնացնեն միւսներէն: Կան ներկայացուցիչներ որոնք փոխանակ ընդհանուր մամուլի ասուլիս մը տալու, կ՚երթան տեղեկութիւն հաղորդելու իրենց ազգային մամուլին. ուրիշներ իրենց երկրին, լրագրողները կը հրաւիրեն ուղղակի իրենց բնակարանը: Եղած են մինչեւ իսկ դիւանագէտներ որոնք իրենց երկրին պաշտօնական պատուիրակութեան մնացած պանդոկէն սենեակներ վարձած են լրագրողներուն: Ասոնց քով բաւական ճկուն կը նկատուի Բրիտանիոյ դեսպանը որ անգլիախօս ամէն անձի կ՚արտօնէ ներկայ գտնուիլ իր ելոյթներուն, Իսկ Ֆրանսայի դեսպանը մամուլի հանդիպումները ճարտարօրէն կ՚օգտագործէ միջազգային հանրութիւնը համոզելու համար ֆրանսական մօտեցումներու հիմնաւոր ըլլալուն:

Եւրոպական հանրային կարծիքի մը չձեւաւորուելուն մէջ մամուլն ալ իր դերը ունի: Յաճախ կ՚ընտրեն դիւրին ճամբան, մինչ Եւրոպան բարդ իրականութիւն մըն է ու դժուար ներկայացուելիք: Շատերու համար դժուար է բացատրել Եւրոպայի Խորհուրդին եւ Եւրոպական Խորհուրդին տարբերութիւնը:

Ասոր քով ազգային մօտեցումները եւս տարբերութիւններ կը ստեղծեն. Գերմանացիները կը գայթակղին, օրինակ, տոլարով վճարուած պանանի ներածումի ֆոթաներու առընչութեամբ, իսկ ԿԱԹԹ-ի բանակցութիւններուն շրջանին Ֆրանսական թերթերը բոլորն ալ կ՚ըսէին թէ պրիւսէլեան անձեռնհասութիւնը գիւղացիներու գոյութիւնը կը վտանգէր: Բրիտանական թերթերը ոչ մէկ առիթ կը փախցնեն Եւրոպական յանձնաժողովէն եկած անհեթեթ հրամանագրերը հեգնելու: Սպանացիներուն համար ալ ոչ մէկ կասկածի տեղի կուտար թէ իրենց ձկնորսներուն շահերը զոհուած էին հասարակաց գործին:

Լրագրողներու կեցուածքէն ազգային յատկանիշեր ալ կը յատնուին: Այսպէս, ամէն մարդ գիտէ թէ Ֆրանսացիներու միակ նպատակը Գերմանացիներու հզօրութիւնը ջախջախել է, թէ Յոյները հետաքրքրուած են միայն իրենց գործընկերներուն դրամով, թէ Սպանացիները վարպետ են քաղաքական սպառնալիքի մարզին մէջ եւ թէ Լոնտոն Եւրոպան ջախջախելէ ուրիշ մտածում չունի:

Այս պայմաններուն մէջ կարելի՞ է յուսալ որ մարմին առնէ հասարակաց տեսանկիւն մը այն բոլոր նիւթերուն հարցերուն մասին որոնք կը պատկանին Եւրոպայի: Քիչ է հաստատական պատասխաններու հաւանականութիւնը ու ինչպէս կ՚ըսէ դիւանագէտ մը, պէտք է ընդունիլ որ միշտ շատ աւելի մեծ պիտի ըլլայ համպուրկցի մը պրիւսէլցիէ մը բաժնող միջոցը քան այն որ կայ իրեն ու Պոնի բնակիչի մը միջեւ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԺԱՆ ՄԱՌԱՆՃԵԱՆԻ

Անցեալ Զատիկին, Կիրակի օրն իսկ, Ժան Մառանճեան կը մահանար, յանկարծակի, պարտէզին մէջ, իր տունը, Մէյլան, Կրընոպլի արուարձաններէն մէկը:

Հետեւեալ օրը, շրջանին մեծ օրաթերթը, «Տօֆինէ Լիպերէ» կը դուժէր պատահարը իր առաջին էջին սկիզբը, նկարով մը: Ժան Մառանճեան 53 տարեկան էր:

Մինչեւ այդ, շատեր, մանաւանդ Կրընոպլէն դուրս, անտեղեակ էին թէ ի՛նչ կարեւոր դերեր ունեցած էր մեր ազգակիցը Կրընոպլը քաղաքին եւ, որոշ հարցերու նկատմամբ՝ ամբողջ Իզէր նահանգին մէջ:

Տասնեակ մը մահազդներ երեւցան շրջանային մամուլին մէջ: Անսպասելի բազմութիւն մը ներկայ էր յուղարկաւորութեան, հրաւիրուած էր Գիւտ Արքեպիսկոպոս: Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեան փոխարինեց Կաթողիկոսական Պատուիրակը:

Անձամբ ներկայ էր նահանգապետը: Ներկայ էին երեսփոխաններ, Կրընոպլի քաղաքապետը եւ ուրիշ անձնաւորութիւններ որոնք խօսք առին եւ ընդգծեցին Ժան Մառանճեանի գործնէութիւնը ի նըպաստ քաղաքին, նահանգին:

Վարսայարդար արհեստով, ունէր իր գործատեղին քաղաքին կեդրոնին մօտ, բայց, այդ արհեստէն բոլորովին անկախ, ընտրուած էր նախագահ Կրընոպլի ցուցահանդէսներու ընկերութեան (Alpes — Expo), նախագահն էր նաեւ նահանգին Արհեստներու Պալատին (Chambre des Métiers) եւ՝ վարչութիւններու անդամ տեղական քանի մը ուրիշ կազմակերպութիւններու մէջ: Պատասխանատուն էր եղած նաեւ Կրընոպլի հեծանիւի վեցօրեայ վազքերուն:

Զէր զլացած ալ իր ջանքերը ի նպաստ հայ համայնքին: Հիմնադիրն էր Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ անոր «Ազատ» պարբերաթերթին, Հայերու Ակումբին:

Յարգելու համար Ժան Մառանճեանի յիշատակը, Ակումբի իր ընկերները որոշեցին մկրտել սրահը, 15, Cours de la Libération, հանգուցեալին անունով:

Այս առթիւ արարողութիւն մը տեղի ունեցաւ հոն Հոկտեմբեր 7-ի Երկուշաբթի իրիկունը:

Ներկայ էին, նորէն, նահանգապետ Ժան — Ռընէ Կարնիէ, քաղաքապետ Միշէլ Տէստօ, հայամօտ երեսփոխան Ռիշար Քազընէօվ եւ ուրիշ պաշտօնական անձնաւորութիւններ, շուրջ հարիւր հրաւիրեալներու մէջ: Ներկայ էր յուսական զաղութին հոգեւոր հովիւը:

Սրահին մուտքին մօտ, պատը ծածկըւած էր հայկական եռագոյնով: Նահանգապետը կատարեց բացումը, քաշեց դրօշակը եւ երեւցաւ հսկայ նկար մը՝ Ժան Մառանճեանը իր ժպտուն դիմագիծով, միշտ ժպտուն...:

Պահը յուզիչ էր, անոնց համար մանաւանդ որոնք մօտէն կը ճանչնային հանգուցեալը եւ ա՛լ աւելի յուզիչ անշուշտ մօրը համար, ներկայ, շրջապատուած ընտանիքին անդամներով:

Ակումբի իր գործակիցներէն Եդուարդ Մանուկեանէ, Կրէկուար Ադամեանէ եւ հանգուցեալին եղբօրմէն եւ ակումբին այս տարուան նախագահ Դանիէլ Մառանճեանէն յետոյ, յաջորդաբար խօսք առին Ռիշար Քազընէօվ եւ Միշէլ Տէստօ եւ դրուատեցին Ժան Մառանճեանի ձեռնարկու ոգին, անոր իր խօսակիցը համոզելու անօրինակ կարողութիւնը եւ եռանդը՝ ի նպաստ քաղաքին ու նահանգին տնտեսական, ընկերային բարեկեցութեան: Զմոռցան նաեւ ընդգծելու անոր հաւատարմութիւնը իր հայկական արմատներուն: Այս առթիւ յիշուեցաւ նաեւ իր հանգուցեալ հայրը Կարապետ Շարլ Մառանճեան՝ որ եղած էր հիմնադիրը Ֆրանսական բանակի Հայ Մարտիկներու Կրընոպլի Միութեան եւ անոր նախագահը, մինչեւ իր մահը, 1988-ին:

Երեկոյթը շարունակուեցաւ հիւրասիրութեամբ մը:

Կրընոպլի Հայերու հաւաքատեղին կը կոչուի այլեւս «Espace Jean Marandjian»: Անհաւանական չէ որ, յետագային, Կրընոպլի փողոցներէն մին կրէ Ժան Մառանճեան անունը:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԺՊԻՏ

ԳՐԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Հոնորար -- Հարազատներին համոզելու միջոց, որ գրելն աշխատանք է:

Հովուերգութիւն -- Բանաստեղծել ոչխար պահելու փոխարէն:

Յուշագրութիւն -- Ուրիշ կերպ յիշուելու յոյսը կորցնելուց ինքնադամբանական:

Մեծարման երեկոյ -- Փոքր գրողին մեծացնելու միջոցառում:

Տուն-թանգարան -- Ուրուականի հանդըստավայրը շրջելուց յետոյ:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 -- 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Յանձնաժողովի ատենապետ ընտրուեցայ ես, իսկ անդամներն էին Կարապետ Կարապետեան, Բարեպաշտ, Զարեհ Գոչեան, Սիմոն Մանիկեան, Պատուէլի Քէփչեան, Մաքսուտ Խանճեան, Գրիգոր Գալֆայեան, Պարոն Ռէթէոս որ Միութեան անուն ամսաթերթի մը տէրն ու տնօրէնը, գրաշարն ու խմբագրապետը, մրուիչն ու մատակարարն էր միանգամայն. ասոնցմէ զատ կային նաեւ մէկ քանի տեղացի Հայեր:

Մեր առաջին մտածումը եղաւ պատըսպարան հայթայթել առանց բնակարանի մնացած հազարի չափ երկսեռ փախստականներուն:

Յանձնաժողովը որոշեց ասոր համար դիմում ընել նախարարապետ Տէլիեանիի եւ այդ պաշտօնը յանձնեց ինծի:

Նոյն միջոցին Աթէնք կը գտնուէր ազատ, ուղէտ, անկիրթ գինեմոլ Հայ քահանայ մը, չեմ գիտեր ո՛ր տեղէն հոն իյնկած եւ որուն անունը չեմ յիշեր:

Մեր դիմումին պաշտօնական հանդամանք մը տալու համար այդ քահանան ալ միասին առի եւ ելանք գացինք Արտաքին Գործերու պաշտօնատունը, ուր կը գտնուէր ծերունի նախարարապետը:

Շատ յոյս չունէի թէ Պարոն Տէլիեանի մեզ պիտի ընդունէր. ասոր համար գըրաւոր խնդրագիր մըն ալ պատրաստած էի ի հարկին զայն տալու համար:

Հարցափորձելով գտանք նախարարապետին սենեակը, որուն դրան քով պահապան մը նստած էր:

— Նախարարապետին հետ կ՚ուզենք տեսնուիլ, ըսի վարանոտ ձայնով մը:

— Մտէ՛ք, պատասխանեց դռնապանը դուռը բանալով:

Եւ ահա՛ մենք զմեզ գտանք Պ. Տէլիեանիի քով, որ գրասեղանին առջեւ բազմած՝ թուղթերը կը կարդար:

Երկու բառով ինքզինքս ու քահանան ներկայացուցի բայց տակաւին խօսքս չաւարտած՝ ծերունի նախարարապետը, ոտքի ելած էր ու յարգանքով ու խոնարհութեամբ քահանային ձեռքը բռնելով համբուրեց:

Յետոյ մեզ թիկնաթոռին վրայ իր քովը նստեցնելով հարցուց թէ ինչ կը փափաքէինք:

Պարզեցի մեր այցելութեան պատճառը:

Զափազանց չհազրդուած՝ մանրամասն տեղեկութիւններ հարցուց փախըստականներու թիւին ու վիճակին վրայ, յետոյ ըսաւ.

— Շատ գոհ եմ որ մտածեր էք ինծի դիմելու եւ կ՚ուզեմ անմիջապէս տնօրէնութիւն մը ընել այդ խեղճերուն մասին...

Եւ պաշտօնեայ մը կանչելով՝ յանձնարարեց որ յիսուն զինուորական վրաններ հաստատուին խոկոյն Ֆալէրօյի դաշտին մէջ, որ Փիրէյի ու Աթէնքի միջեւ կը գտնուի:

— Վրանները բոլորովին նոր են եւ բնաւ չեն գործածուած, ըսաւ ուստի ձեր խընամքին կը յանձնեմ զանոնք, ջանացէ՛ք լաւ գործածել:

Մեր ամենախորին շնորհակալութիւնները յայտնելով մեկնեցանք ծերունի դիւանագէտին քովէն:

Անկէ ետքն ալ, մէկ քանի առիթներու մէջ, Պարոն Տէլիեանի մեծ մարդասիրութիւն եւ ազնուութիւն ցոյց տուաւ Հայերուն նկատմամբ:

Երբ քանի մը տարի առաջ թշուառական յիմարի մը դաշոյնին զոհ գնաց այս պատուական ծերունին՝ մէկ երկու յօդուածով Աղեքսանդրիոյ Ազատ Բեմին մէջ պատմեցի այդ հայասէր նախարարապետին մեզի հանդէպ ցոյց տուած համակրանքը: Յօդուածներս արտատպուեցան յոյն մէկ քանի թերթերու մէջ, ինչպէս նաեւ Մինաս Զերազ անոնցմէ քաղուածք մը ըրաւ իր Լ՚Արմէնիին մէջ ու ասով գոնէ մեր երախտագիտութեան հարկը մասամբ վճարեցինք իրեն:

Անկեղծ ըլլալու համար պէտք է ըսեմ որ ո՛չ թէ միայն Տէլիեանի՝ այլ նաեւ յոյն կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը խիստ բարեացակամ գտնուեցան Հայ փախըստականներու հանդէպ:

Ամէն անգամ որ Հայու եւ Յոյնի մը միջեւ կռիւ ծագէր, միջամտող ոստիկանը Յոյնը կ՚առնէր կը տանէր ու կը պատժէր, ազատ թողլով Հայը՝ նոյն իսկ եթէ այս վերջինն էր յանցաւորը:

— Անոնք մեր հիւրերն են, նոյն իսկ եթէ պակասութեան մէջ գտնուին պէտք չէ որ զիրենք դատապարտենք, կ՚ըսէին ոստիկանները, անշուշտ բարձրագոյն պատուէրի մը հպատակելով:

Այս ներողամտութիւնը սակայն շատ երկար չտեւեց, որովհետեւ Հայերէն ոմանք սկսան նոյն իսկ գողութիւն եւ մարդասպանութիւն ընել:

Յիսուն խոշոր վրանները լի ու լի պատըսպարեցին անպատսպարան մնացած փախստականները:

Յանձնաժողովը յետոյ քննութեան ձեռնարկեց աւուր հացի կարօտ անձերը որոշելու եւ անոնց օրական ապրուստ մը ճարելու համար:

Այս աշխատութիւնը բաւական տաղտուկ պատճառեց մեզի, որովհետեւ ամէնքը կ՚ուզէին իբրեւ անօթի ու հացի կարօտ արձանագրուիլ, մինչդեռ իրենց մէջ մարդիկ կային, որոնք ճէմէրնուն տակ հարիւրաւոր ոսկիներ պահած էին, ինչպէս յետոյ յայտնուեցաւ:

Այդ գործողութիւնը աւարտելէ յետոյ, հարկ էր դրամ գտնել հարիւրաւոր անձեր կերակրելու համար:

Առաջին անգամ հանգանակութեան մը ձեռնարկեցինք, որ շնորհիւ յոյն թերթերու աջակցութեան եւ ժողովուրդին ըրած ջերմ կոչերուն բաւական լաւ արդիւնք տուաւ:

Յոյն թատերական ներկայացում մը կազմակերպեցինք Վառիէթէ թատրոնին մէջ եւ Յունաց Սառա Պէռնարը՝ Տիկին Փարասքէվօփուլօ ու իր խումբը անձնուիրաբար ներկայացուցին Ֆրուֆրուն:

Հասոյթի այդ քանի մը աղբիւրները սակայն շուտով սպառեցան:

Ամէն օր մարդ գլուխ վաթսուն լէփթա կամ մօտաւորապէս երեք ղրուշ դրամ կը վճարէինք պատսպարեալներու իբրեւ ուտելիքի դրամ եւ մանրազննին քննութիւններէ ետքը՝ տակաւին 500 հոգի ունէինք մեր ցուցակին վրայ իբրեւ բացարձակապէս կարօտ նշանակուած:

Ու հետզհետէ նորանոր փախստականներ կը հասնէին, խումբ խումբ, երեսուն քառասուն հոգի, որոնք հարկ էր տեղաւորել, կերակրել:

(Շար. 26)

(Շար. Ա. էջէն)

ինչ ընթացաւ ըստ յետ-խորհրդային սենարիօներու, իշխանութեան համար պայքարով: Արհեստաւոր բարենորոգիչները հեռացան ՀՀՇ-էն ինչպէս նաեւ, երազողները, այլեւս ոչ մէկ բանի կը ծառայեն: Ապա, կը ջանայ վերլուծել թէ ինչպէ, Լ. Տէր-Պետրոսեան այնուհետեւ նեցուկ գտաւ պաշտօնատարներու մօտ, որոնք սկզբունքով ապականած մարդիկ են եւ հետզհետէ ընդդիմութիւնը կը բազմանար: Այս տարի, կ'ըսէ, յաջողեցան միացեալ ճակատ մը կազմել: Վ. Մանուկեան կը նկատուէր որպէս միակը որ կրնայ մրցակցիլ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ: Բայց, կար նաեւ Պարոյր Հայրիկեանի յատուկ հրապոյրը (քարիզմ), միաձայն կարծիքով, իր ընտրապայքարը փայլուն եղած է մանաւանդ, բաղդատմամբ նախագահինին որ շատ մռայլ եղած է («Յառաջ»՝ Ո՞վ է արդեօք այս միաձայն կարծիքը որ փայլուն գտեր է Պարոյր Հայրիկեանի ընտրապայքարը...):

Մայրաքաղաքին մէջ, Վ. Մանուկեանի պաշտօնական յաղթանակը կարծել կու տայ որ իշխանութիւնը, օրօրուած անոյշ սպասումներով, որոշած էր զանգուածային խարդախութիւններու չդիմել, հակառակ պարագային թիւերը տատանած պիտի ըլլային 52%-ի անկայուն գօտիին մէջ: Դէտերէն ոչ մէկը, կ'ըսէ, պիտի հաստատէր որ նախագահը հասած է ճակատագրական 50%-ին որ զինք պիտի փրկէր Բ. շրջանէ մը, բայց, ոչ ոք կը կասկածի Տէր-Պետրոսեանի «Թուաբանական» յաղթանակէն (չակերտը լրագրողին կը պատկանի):

Մանուկեանի կողմնակիցներուն մէջ, որոնք յարձակում գործեցին Խորհրդարանին վրայ, շատ ազգայնապաշտ գոյներ չէին պարզուած եւ քիչ կը լսուէր («Յառաջ»՝ բայց եւ այնպէս լսուեր է, ըստ լրագրողին) սա տեսակ լոզունգներ. «Ազգին առաջին տիկինը պէտք է Հայ ըլլայ եւ ոչ՝ Հրեայ», հարկ եղածին չափ կար սակայն, որպէսզի Մանուկեանէն հեռանայ ինտելիկենցիայի մէկ զգալի մասը որ իրեն քուէարկած էր: Երբ ցոյցերը արգիլուեցան, ոչ ոք փորձեց դէմ դնել եւ ապարէզ կարդալ իշխանութեան: Կարեւոր ազդակ է: Եւ Երեւանի բնակիչները հաճոյքով ծխել կը հրամցնէին հրասայլերու վարորդներուն: Յօդուածին վերջաւորութեան, լրագրողը կը գրէ. -- «Կ'ըսուի որ Մանուկեան փախած է, բայց, իշխանութիւնը պիտի համարձակի՞ հետապնդել քաղաքական դէմք մը որ ձայներու 42%-ը ստացած է»: Եւ կ'եզրակացնէ. -- «Եթէ ըսէ, կիրքերու նոր պոռթկում մը բացառուած չէ, ինչպէս եղաւ Սեպտ. 25-ին: Իսկ եթէ չըսէ, պիտի նշանակէր որ ոչ նուազ քան պետական խարուած մը անպատիժ մնացած կ'ըլլայ»:

Ուրեմն, Դմիտրի Ազնին չի գիտեր թէ ո՞ւր է Վազգէն Մանուկեան եւ կը խորհի որ պետական հարուածի փորձ եղած է: Թերթին (Քուռիէ էնթէրնասիոնալ) խմբագրութիւնը սակայն, «գտեր է» Վազգէն Մանուկեանը, քանի որ նոյն էջին վրայ, վերոյիշեալ յօդուածին կողքին, հրատարակած է Վազգէն Մանուկեանի յայտարարութիւններէն հատուածներ: Այդ յայտարարութիւնները քաղեր է Մարինա Բարտանեան եւ լոյս տեսեր են Մոսկովսկի Կոմսոմոլեցի մէջ: Ինչ կ'ըսէ Վազգէն Մանուկեան. -- «Մեզմէ ոչ ոք մտքէն կ'անցընէր որ դէպքերը այդ ձեւը կ'առնէին եւ կը յանգէին մինչեւ խորհրդարանի վրայ յարձակման եւ կրակոցի փոխանակման»: Ու այն հարցումին թէ ի՞նչ պիտի ընէք հիմա, կը պատասխանէ. -- «Զրկուեցայ խորհրդարանական անձեռնմխելիութենէս: Զանազան երկիրներէ հրաւէրներ ստացայ, բայց, արտագաղթելու միտք չունիմ: Կ'ուզեմ շարունակել պայքարը: Եթէ պարզուի որ մեր երկրին մէջ ընտրութիւնները թոյլ չեն տար իշխանութեան փոփոխութիւն, այն ատեն ժողովուրդը պէտք է հետեւանքները քաղէ: Դժուար է նախատեսել թէ ի՞նչ կրնայ պատահիլ: Այդ բաները ինքնաբերաբար կը պատահին: Կամ չեխական ձեւով -- "դաւշային յեղափոխութիւն մը" կամ ռումանական ձեւով, քիչ մը աւելի արիւնալի: Կողմնակից չեմ քաղաքացիական պատերազմի Հայաստանի մէջ: Բայց, իբր տեսաբան, շատ լաւ կը հասկնամ որ եթէ ընտրութիւնները փոփոխութիւն թոյլ չտան, այն ատեն ուրիշ ճամբայ մը կը մնայ: Եւ տասնեակ հազարաւորներ են որ ինծի պէս կը մտածեն: Նախագահական քուէարկութեան արդիւնքները եթէ խարդախուած չըլլային, եթէ ժողովրդավարօրէն Հայաստանի պարագլուխը դարձած ըլլայի, վստահ եմ որ Հայաստանի դիրքերը Ղարաբաղի բանակցութիւններուն մէջ ամրապնդուած կ'ըլլային»:

Բոլոր ընդդիմութիւնները, աշխարհի ամէն կողմերը, գիտեն թէ ի՛նչ պէտք է ընել երբ ընդդիմադիր են: Հարցը հոն է որ ամէն ինչ կը փոխուի, երբ իշխանութիւն կը դառնան:

Պր. Եդուարդ Ջիլինկիրեան,
Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ջիլինկիրեան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Անրի Ղազիկեան,
Պր. Մկրտիչ Ջիլինկիրեան
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ՝ Խաւիծեան, Ամասիա)

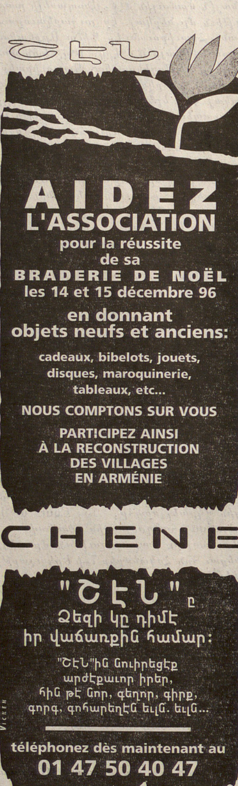
մահը որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 23-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 25, ժամը 11.30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնփառնասի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Իսի-լ Նորաբաց

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, ժամը 12.30-ին

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27, Տօն է Խաչի Գիւտին:

Այսօր, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԷՍԱԵԱՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութիւնը իր ընդհանուր ժողովը կը գումարէ Հոկտեմբեր 27, Կիրակի, ժամը 15-ին Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահը

118, rue de Courcelles, Paris 17e

ՕՐԱԿԱՐԳ. -

1. – Գործունէութեան տեղեկատուութիւն,

2. – Հաշուետուութիւն,

3. – Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր էսաեանցիները եւ համակիրները:

ՑՈՒՑԱԿՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջ. Վարչութիւնը միջմասնաճիւղային ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզեան շրջանի բոլոր մասնաճիւղերու ընկերուհիները, Ուրբաթ, Հոկտ. 25, ժամը 20.30-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը՝ 17, rue Bleue, 75009 PARIS:

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

EXCEPTIONNELLE

TROUPE

Navasart

DE PARIS

A LYON

CROIX BLEUE

DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne

a le plaisir de vous présenter
la Troupe de Danse NAVASART
de PARIS

le Dimanche 27 Octobre à 15 heures
au Centre Culturel de Villeurbanne
234, Cours Emile Zola

VENEZ NOMBREUX PASSER
UN MOMENT AGREABLE
ET SYMPATHIQUE

Renseignements au : 03. 72. 35. 15. 86.
Entrée : Adultes 80 F.
Enfants (moins de 10 ans) 50 F.

A. A. A. S.

Recherche

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée. Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à :
Monsieur le Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Տօն Օծման եւ Անուանակոչութեան
Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
65-րդ Տարեդարձի

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
փոխանորդ եւ
Հարաւային Ֆրանսայի
Հայոց Առաջնորդական Տեղապահ

Հայաստանեայց
Առաքելական Եկեղեցւոյ
Հարաւային Ֆրանսայի
Թեմական Խորհուրդը

Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Վարչական խորհուրդը

սիրով կը հրաւիրեն հաւատացեալ ժողովուրդը՝ մասնակցելու Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Օծման եւ Անուանակոչութեան 65-րդ տարեդարձի հանդիսութեան, որ տեղի կունենայ՝

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27

Այդ օրը Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագելու համար հրաւիրուած է՝

ՊԱՐԳԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Առաջնորդ Արցախի

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ
Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը

Ղեկավարութեամբ՝
ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻ

Յաւարտ պատարագի «Արծրունի Զըրբաշեան» հանդիսասրահին մէջ, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը տարեդարձի ճաշ մը կը կազմակերպէ

Նախագահութեամբ ներքեւ
Տէր եւ Տիկին Աշոտ Մալաքեանի
(Հանրի Վէրնէօյ)

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 26-27
SAMEDI - DIMANCHE
26-27 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 18.971 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 18.971

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ ԱՄՄԱՆԷՆ, ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ ԵՒ ԳԱՀԻՐԷԷՆ ԵՏՔ ՓԱՐԻԶ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 24-ին, Յորդանանի Խորհրդարանին առջեւ ալ, նախագահ Շիրաք նոյն լեզուն խօսեցաւ, այսինքն կրկնեց պաղեստինեան Պետութեան մը կազմութեան անհրաժեշտութիւնը: Ամման, հանգստաւէտ հանգրուան մը եղած է Ֆրանսայի նախագահին համար, Իսրայէլէն եւ պաղեստինեան շրջանէն ետք: Իր ելոյթին մէջ, շեշտը դրած է նաեւ Իսլամի եւ Արեւմուտքի յարաբերութիւններուն վրայ, ծանրանալով այն կէտին վրայ որ պէտք չէ շփոթել իսլամը եւ ծայրայեղ մահմետական մոլեռանդները: Քարոզած է հանդուրժողութիւն, օրինակ ալ բերելով Ֆրանսան ուր մահմետականութիւնը երկրին երկրորդ կրօնքն է եւ մահմետականները խղճի լայն ազատութիւն կը վայելեն: Կրօնքի հարցին կապակցութեամբ ըսած է. — «Ֆրանսա, հանրապետական եւ աշխարհական, մարդկային իրաւունքներու Ֆրանսան պաշտօնական ոչ մէկ կանոնագիր կը շնորհէ որեւէ կրօնքի: Շատ լաւ գիտեմ որ աշխարհականութեան այս ըմբռնումը երբեմն դժուար հասկնալի է: Աշխարհականութիւն չի նշանակեր անաստուածութիւն»:

Ամմանէն ետք, նոյն իրիկունը Շիրաք Պէյրութ կը ժամանէր ուր եկած էր արդէն Ապրիլին, անձնական բարեկամութիւն մըն ալ ունենալով վարչապետ Հարիրիի հետ: Այս վերջինը, երրորդ անգամ ըլլալով 1992-էն ի վեր, պաշտօնի նոր կառավարութիւն մը կազմելու: Ըստ Սահմանադրութեան կառավարութիւնը հրաժարած կը նկատուի երբ Խորհրդարանի օրինաւոր ժամանակաշրջանը վերջ գտած է (Հոկտեմբեր 14):

Այս այցելութեան առթիւ, Լիբանան գոհացում ալ ուզեց տալ Ֆրանսայի, նախագահին ժամանումէն քիչ առաջ: Արդարեւ Պէյրութի զինուորական բեկանիչ ատեանը ցկեանս տաժանակիր աշխատանքի դատապարտեց Ֆրանսացի զինուորական կցորդին մարդասպանը: 1986-ին է որ Քրիստիան Կութիէռ կը սպաննուէր Ֆրանսայի դեսպանատան մուտքին:

Ֆրանսայի Նախագահին Մերձաւոր — Արեւելեան այս առաքելութիւնը կը շարունակէ խանգարել կարգ մը Եւրոպացիներ եւ Անգլիացիները ամէնէն աւելի քննադատողներն են, նաեւ որոշ հեգնանքով: Արտաքին Նախարարը կը պնդէ որ միջազգային հաւաքականութիւնը մէկ ձայնով պէտք է խօսի (այլ խօսքով, ըսել կ'ուզէ Ամերիկայի...) եւ ազդեցութեան պայքարը Միացեալ — Նահանգներու եւ Եւրոպայի միջեւ նպաստաւոր չի գտներ խաղաղութեան ընթացքին համար: Ան, դեռ կ'ըսէ. — «Մեր միջամտութիւնը կրնայ քիչ մը նուազ վիպական ըլլալ, քիչ մը նուազ գունաւորուած, քիչ մը նուազ ողբերգական քան ուրիշ երկիրներունը, բայց, կրնայ աւելի արդիւնաւէտ ըլլալ»:

Եւրոպական յանձնախումբին փոխ — նախագահը՝ Լ. Պրիթըն մամուլի ճաշի մը ընթացքին, նախ չէ ուզած արտայայտուիլ Շիրաքի ճամբորդութեան մասին, ցորչափ չէ վերջացած, ապա, ըսած է թէ եւրոպական արտաքին քաղաքականութիւն եւ հասարակաց ապահովութիւն չեն կրնար գոյութիւն ունենալ ինչ կը փորձէր Մերձաւոր — Արեւելքին, եթէ եւրոպական ամէն մէկ երկիր յամառի անկախ քաղաքականութիւն մը վարելու: Պէտք է խորհրդակցիլ Միացեալ — Նահանգներու հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ շատ դժգոհ է Եւրոպացիներէն որոնք իրենց դուռը չեն բանար եւ Ֆրանսայի Եւրոպական Հարցերու Նախարար՝ Միշէլ Պարնիէի այցելութիւնն ալ առիթ եղած է որ քաղաքական դէմքերը աւելի խիստ կերպով արտայայտուին: ԱՆԱՓ-ի մէկ կարեւոր դէմքը ըսած է. — «Ամէն բան այնպէս կ'ընթանայ, որ կարծէք միայն պարտաւորութիւններ ունինք Եւրոպայի նկատմամբ եւ Եւրոպան՝ միայն իրաւունքներ»: Լիպերասիոն թղթակիցը դիտել կու տայ այս առթիւ, որ բացի Ֆրանսայէն, եւրոպական ոչ մէկ երկիր Թուրքիոյ անդամակցութիւնը կ'ուզէ, բայց, բոլորն ալ կը պահուըտին Յունաստանի ետին, խուսափելու համար յստակ բան մը ըսելէ: Ասոնց մէջ առաջին գիծի վրայ է Գերմանիան (2,5-էն 3 միլիոն Թուրք ունի) եւ կը վախնայ նոր խուժումէ մը: Արտաքին Նախարար՝ Քինքէլ, Փարիզէն անցած ատեն, իր մըտահոգութիւնը յայտնած է տը Շառէթի այս առթիւ եւ ըսած՝ «Թուրքիան՝ մեր Ալժերիան է»: Անգարայի իսլամ իշխանութիւնները շատ գոհ են Եւրոպայի այս դիրքէն որ կ'օժանդակէ իրենց: Գիտեն որ ժամանակը իրենց ի նպաստ կ'աշխատի:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ կասեցուց 70 միլիոն տոլարի օժանդակութիւնը զոր պէտք է ընէր Թուրքիոյ մաքսային Միութեան անդամակցութեան համաձայնագրին կապակցութեամբ: Քուէարկող խորհրդարանականները ուզած են անգամ մը եւս դատապարտել մարդկային իրաւանց խախտումները:

ԵԼՑԻՆ ուղերձով մը ճշդած է... «Կ'ուզեմ յիշեցնել քաղաքական դէմքերուն, որ յառաջիկայ չորս տարիներուն համար, Ռուսաստան իր ընտրութիւնը ըրած է: Ժամանակն է հրաժարելու նախագահական արշաւէն: Դադրեցուցէք ազդեցութեան համար պայքարը, դադրեցուցէք քննադատութիւնները եւ մշտական ժողովները: Ատենն է աշխատելու»:

ԹՈՄՍՈՆի վաճառումը խորհրդանշական մէկ Ֆրանքի փոխարէն Լակառտէրի եւ Թոմսոն Մուլթիմետիան՝ հարաւային քորէական Տէվուի մեծ աղմուկ կը հանէ եւ Ազգ. Ժողովի ընկերվարական խումբը զոր կը գլխաւորէ Լ. Ֆապիուս բողոք բարձրացուցած է եւ խորհրդարանական քննիչ յանձնախումբի մը կազմութիւնը կը պահանջէ: Ըստ երեւոյթին, գործողութիւնը պատրաստուած է գաղտնաբար եւ ինքնապաշտպանութեան համար Ժիւփէ կ'առարկէ որ Թոմսոն ոչինչ կ'արժէ, 14 միլիառ Ֆր. պարտք կը նշանակէ: Ընկերվարականները կը ճշդեն որ մէկ Ֆրանք վճարել ձեռնարկի մը համար որ 72 միլիառ Ֆր.ի գործառնութիւն ունի, շատ սուղ չէ, ինչ որ արդէն 96 հազար աշխատաւորներուն մտածածն է: Դեռ Պետութիւնը (այսինքն հարկատուն) 11 միլիառի ալ դրամագլուխ մը կու տայ գնորդներուն: «Հարկատուն միլիառներ պիտի վճարէ, կ'ըսէ Սէ-Ժէ-Թէ-ն, որպէսզի Քորէացի մը կարենայ իւրացնել վաղուան թեքնոլոժիները»: Մեծամասնութեան Իւ-Տէ-էՖ հոսանքն ալ դէշ տպաւորութիւն կրած է եւ բաները չի ծածկեր իր հակազդեցութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախագահ Ս. Տէմիրէլի Մոսկուա մեկնումին նախօրեակին Դուման հակաթուրք որոշում մը քուէարկած է կիպրական հարցին մասին, ինչ որ լայն դժգոհութիւն պատճառած է Թրքական շրջանակներուն: Որոշումին մէջ կը շեշտուի թէ կղզիին հիւսիսային մասը 22 տարիէ ի վեր Թրքական գրաւումին տակ է եւ թէ որպէսզի խաղաղութեան ջանքերը արդիւնք տան պէտք է կղզին զինաթափուի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

ԲԱՔՈՒ ՁՈՒԶԵՐ ՈՐ ԱՐՑԱԽ ԻՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆՏՐԷ

ԿԱՐԳ ՄԸ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ազրպէյճանի կառավարութիւնը զեկոյցով մը յայտարարած է որ Արցախի նախագահական ընտրութիւնը օրինաւոր բընոյթ չունի եւ պէտք չէ տեղի ունենայ: Ինչպէս գրեցինք, ան տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 24-ին:

«Արմէնփրէս»ի տնօրէնը՝ Տիգրան Յակոբեան պաշտօնազրկուած է:

Վարչապետ Հրանտ Բագրատեան պաշտօնէ հեռացուցած է Կրթական փոխ — նախարար՝ Աշոտ Բլէեան, նաեւ «Արմէնիըն էօլայն»ի տնօրէնը՝ Շահէն Պետրոսեան:

Կարելի չէ խորհիլ որ այս փոփոխութիւններն են որոնց ակնարկեց Լեւոն Տէր — Պետրոսեան իր ելոյթին մէջ («Յառաջ», Հոկտեմբեր 3), քանի ասոնք որքան ալ տեղին թուին ակնկալուած տարողութիւնը չեն ներկայացներ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 24 / 25)

ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄԻՇՏ ԽՆԴԻՐՈՅ ԱՌԱՐԿԱՅ

Հայաստանի Համայնավար (կոմունիստական) կուսակցութիւն (ՀԿԿ) թէեւ որոշած է գործօն մասնակցութիւն չցուցաբերել տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութիւններուն, ինչ որ արգելք չէ եղած որ այդ կուսակցութեան բազմաթիւ անդամներ դնեն իրենց թեկնածութիւնը: ՀԿԿ-ի Ազգային Ժողովի խմբակցութեան շարք մը անդամներ ալ արտայայտելով կուսակցութեան տեսակէտը, ըսած են թէ ընդունելի չեն գտներ ոչ տեղական ինքնակառավարման համակարգը, ոչ ալ անոր վերաբերող ընտրական օրէնքը:

Հայաստանի Դեմոկրատական Կուսակցութեան Նախագահ Արամ Սարգսեան յայտնած է թէ իրենք պօյքօթի կ'ենթարկեն այս ընտրութիւնները:

Այս ընտրութիւններուն, որոնք տեղի կ'ունենան Նոյեմբեր 10-ին, ներկայ կ'ըլլան միջազգային 5 — 10 դէտեր:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ

Երեւանի համայնքներու ղեկավարութեան 12 տեղերուն համար ներկայիս ընտրապայքարի մէջ կը գտնուին 50 թեկնածուներ: Արաբկիրի համայնքն է որ ունի ամէնէն մեծ թիւով թեկնածուներ՝ 7:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Թէնիսի միջազգային Տէյվիս բաժակի 1997-ի զօնան մրցումներուն գծով Հայաստանի վիճակած է մրցիլ Սէնէկալի մէջ: Այս խմբակին մաս կը կազմեն նաեւ Սէնէկալ, Պոնիա եւ չորրորդ երկիր մը որ դեռ չէ ճշդուած:

Ձեռնագնդակի Հայաստանի խումբերը իրաւունք ստացած են մասնակցելու եւրոպական բաժակներու խաղերուն: Հայաստան այսուհետեւ կրնայ տղոց եւ աղջիկներու չորսական խումբով ներկայանալ այդ մրցաշարքերուն: Սակայն միջոցներու բացակայութեան պատճառաւ, ներկայիս միայն «Իմփերիալ» խումբն է որ դիմում ներկայացուցած է մասնակցելու:

Վլադիմիր Յակոբեան՝ Հայաստանի ճատրակի վարպետ, կը մասնակցի Հոկտեմբեր 25-էն Նոյեմբեր 2 Քափ տ'Ակտ (Ֆրանսա) տեղի ունենալիք արագ ճատրակի Եւրոպայի ախոյենութեան:

ՁՄՐԱՆ ԺԱՄ

Շաբաթէն Կիրակի, Հոկտ. 26-էն 27 լուսնալիք գիշերը հարկ է ժամացոյցերը մէկ ժամ ետ տանիլ, վերադառնալու համար ձմրան ժամուն: Ֆրանսա կ'ուզէ որ այս ձմրան ժամը այլեւս պահպանուի ամբողջ տարին, բայց պէտք է որ կարենայ համոզել եւրոպական միւս երկիրները:

Ինչպէս գրեցինք արդէն Հայաստան ալ միաժամանակ կը փոխէ ժամը, ուրեմն տարբերութիւնը կը մնայ միշտ 2 ժամ:

Ս. ՏԷՄԻՐԷԼ ԿԸ ՄԻՋՆՈՐԴԷ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ

Կը սպասուէր որ Սեւծովեան Համագործակցութեան Մոսկուայի վեհաժողովը Ղարաբաղեան հարցին առընչուած տեսակցութիւններու առիթ ընծայէ: Հոն պիտի գտնուէին Լ. Տէր-Պետրոսեան, Թուրքիոյ նախագահը Տէմիրէլ, Վրաստանի նախագահը Շեւարնածէ, Ազրպէյճանի նախագահը Ալիեւ եւլն.: Վեհաժողովին Ս. Տէմիրէլ որպէս միջնորդ տեսակցութիւն կ'ունենար նախ Հ. Ալիեւի, ապա Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ:

Թրքական մամուլը տեղեկացնելով այս մասին, կ'ըսէ թէ (Մարմարա, Հոկտ. 25) Տէմիրէլ պիտի առաջարկէ հետեւեալ պայմանները. —

1) Պիտի պահպանուի Ազրպէյճանի հողային ամբողջականութիւնը:

2) Լեռնային Ղարաբաղի համար պի-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՆՊԱՏԱԿԸ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ Կ'ԱՐԴԱՐԱՑՆԷ՞

Երկար ատեն է, որ Հայաստանը լրափիւռներուն հիւրը չէր: Վերջին ամսուան ընթացքին, յանկարծ ժայթքեցաւ թերթերուն, լրատուական գործակալութիւններուն, հեռատեսիլի կայաններուն մէջ: Յայտնի է, որ միջազգային լուրերու բաժնին մէջ երեւալու համար ժխտական բան մը կամ ցնցիչ իրողութիւն մը պէտք է տեղի ունենայ, եթէ ի հարկէ անցնի մամուլի ամենաբազմազան մաղերուն եւ զտումներուն ընդմէջէն:

Այս տողերը գրողը յստակօրէն չի գիտեր ի՛նչ պատահեցաւ Հայաստանի ընտրութիւններուն: Կարդացած ենք քանի մը աղբիւրներէ տեղեկութիւններ (օտար եւ հայկական, կուսակցական եւ անկախ, պաշտօնական եւ ընդդիմութեան), բայց չենք յաջողած վերջնական եզրակացութեան մը յանգիլ: Ուրովհետեւ նախ եւ առաջ պէտք է նաւարկել հակասական տուեալներու յորձանուտի մը մէջ, որ կրնայ քեզ քշել — տանիլ առանց այլեւայլի, ու ապա փորձել տրամաբանութիւն գտնել այս բոլորին մէջ:

Յաճախ կը մոռնանք «Նիւ Եորք Թայմզ»ի նշանաբանը՝ «Բոլոր լուրերը, որոնք յարմար են տպագրուելու»: Յարմար...: Ուրեմն, անյարմար բաներ ալ կան: Ինչո՞ւ ենթադրել, որ միջազգային մամուլի գրածները հալած իւղի տեղ պէտք է ընդունիլ: Արդեօք քննական մօտեցում կա՞յ մե՛ր մաղէն անցընելու ինչ որ ուրիշներ կը գրեն մեր մասին, ցորենն ու որոմը զատելու:

Այս անգամ ալ նման բան չկայ, անշուշտ՝ հազուագիւտ բացառութիւններով: Կը կարծենք, որ միայն հայկական մամուլը այս կամ այն կողմի շահերը կը ցոլացնէ եւ որ միջազգային մամուլը անպայման Հայաստանի դէպքերուն մասին ճշմարտութիւնը կը խօսի: Սակայն, ամէն թերթ ու թղթակից իր օրակարգը ունի, ուրեմն՝ կողմնակալութիւնը հայկական մենաշնորհ մը չէ:

Խարդախութիւն եղա՞ւ թէ ոչ, ըստոյգ, ի՞նչ չափով չենք գիտեր: Վերջին տարիներուն այնքան շատ մեղադրանքներ եղած են առանց փաստեր բերելու, որ բամբասանքը ազգային ժամանց դարձած է: Թող փաստերը հրապարակուին, տեսնենք: Ս. Թովմասի անհաւատութիւնն ալ լաւ բան է երբեմն:

Մինչ այդ, կան բաներ որոնց հետ դժուար է հաշտուիլ:

Կը խօսուի, օրինակ, բազմութիւններու համբերութեան բաժակի յորդումի մասին՝ իշխանութիւններու վարքին դիմաց: Խելագարուած ամբոխները գացեր են արդարութիւն պահանջելու, իրենց վրայ ինկեր է բիրտ ուժը (կամ իրե՞նք կանչեցին) եւ եղեւ...

... «Նոր ամբողջատիրութիւն Հայաստանի մէջ»:

Ասիկա հաւանաբար մէկէ աւելի հայկական թերթերու գլխաւոր խորագիրը ըլլայ, արդէն սկսանք կարդալ ու լսել: Հաւասարումը հետեւեալը կը թուի ըլլալ.

– «Հին ամբողջատիրութիւն» = խորհրդային վարչակարգ.

– «Նոր ամբողջատիրութիւն» = այժմու կառավարութիւն:

– Խորհրդային վարչակարգ = ներկայ կառավարութիւն:

Երբ 1920–ին բոլշեւիկներու ապստամբութիւնը ճնշուեցաւ, գլխաւոր պարագլուխները գնդակահարուեցան եւ մնացեալները հալածուեցան, այդ ալ «ամբողջատիրութիւն» պէտք է կոչուի, չէ՞: Ո՛չ, պիտի առարկուի, անոնք օտար գաղափարախօսութեան մը ծառայող մարդիկ էին, որոնք ապազգային վարչակարգի մը հաստատումը կը պահանջէին: Բայց չէ՞ որ զէնքի ուժով ճզմուեցան, ընդդիմադրութիւնը հալածուեցաւ, կառավարութիւնը կուսակցութեան մը գերագոյն մարմնին ձեռքը անցաւ:

Սակայն, ո՛չ 1920–ին ամբողջատիրութիւն կար, ոչ ալ այսօր: Ցաւալին թոյլ մեքանիզմներու գոյութեան պատճառով՝ ժողովրդավարութեան հետ խոտոր համեմատող դէպքեր բաւարար չեն «ամբողջատիրութիւն» բառը մէջտեղ նետելու համար: Բոլոր միջոցները խրախուսելի չեն: Սակայն, նուազ խրախուսելի է բառերու ձրի գործածութիւնը եւ անսանձ շահագործումը:

Բառերու հետ խաղալը պէտք է վերապահել խաչբառերուն:

«Ամբոխները խելագարուած»ը սքանչելի գործ մըն է, բայց հետեւցնել, թէ ամբոխային տրամաբանութիւնը Զարենցի նկարագրածն է, առնուազն թիւրիմացութիւն է:

Ինչպէս որ 1988–ին Թատերական հրապարակը հաւաքուած բազմութիւնները ո՛չ ոքի քիթը արիւնոտեցին եւ ոչ մէկ իրարանցում տեղի ունեցաւ, հակառակ համբերութեան իրենց բաժակը յորդեցընող վարչակարգին, նոյնպէս ալ սպասելի էր, որ 1996–ին հաւաքուած բազմութիւնները իրենց ըսելիքը յայտնէին եւ բռնութեան չդիմէին:

Ինչո՞ւ ոչինչ ըրին ութ տարի առաջ:

Որովհետեւ իրենց ուղղութիւն տուող ղեկավարներ ունէին:

Ինչո՞ւ բռնութեան դիմեցին ութ տարի ետք:

Որովհետեւ իրենց ուղղութիւն տուող ղեկավարներ ունեցան:

Երկու տարի առաջ, Գերագոյն Խորհուրդի պատգամաւոր մը ըսած էր, թէ իշխանութեան ներկայացուցիչները պէտք է կախաղան հանուէին: Այսօր, Կեդրոնական Ընտրական Յանձնախումբին դէմ բողոքները, Ազգային Ժողովի պատգամաւորներու գլխաւորութեամբ կ'երթան նոյն Ազգային Ժողովի ամենաբարձր դէմքերը խոշտանգելու:

Ամբոխը ուղղութիւն տուողին ետեւէն կը շարժի, ո՛չ թէ հակառակը:

Այսուհանդերձ, դժուար է հաւատալ, որ պետական յեղաշրջումի փորձ մը եղած է: Այնքան չիլ ու անհեռատես չենք կարծեր զէթ Վազգէն Մանուկեանը, որ ցարդ մեր համեստ կարծիքով միակն էր որ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի կողքին կը դրուէր որպէս քաղաքական ու պետական գործիչ:

Աւելի՛ն, իր շահած քուէները թերեւս մեկնակէտ ըլլային կշիռ ունեցող ընդդիմութիւն մը ձեւաւորելու, մանաւանդ՝ չինիչ, որ ժողովրդավարական գործընթացը հարստացնէր: Ընդդիմութիւն, որ ցոյց կուտար, թէ հապճեպ կազմուած, գաղափարապէս հակադիր հոսանքներու պարագայական մէկտեղում մը չէր: Որ մեզի ցոյց տար, որ եթէ Վ. Մանուկեանը ընտրուած ըլլար, հազար կտորի պիտի չբաժնուէր՝ իշխանութեան տենչը կուսախնձորի վերածելով: Այդ բացառիկ առիթը կորսուեցաւ:

Իր տեղը մնաց, ինչպէս միշտ, «մենք»ի եւ «անոնք»ի պատմութիւն մը:

Ճիշդ է, սակայն, որ անհակակշիռ մարդոց ձեռքն էր այդ շարժումը:

Այլապէս, մեզի կը խնայուէր լսել, դէպքէն ետք գումարուած հաւաքին տեսերիզէն, Լ. Տէր – Պետրոսեանը Համիտին, Էնվէրին ու Աթաթիւրքին հաւասարեցնող խօսքեր (Սամուէլ Յարութիւնեան), «այստեղ կ'որոշուի ո՞վ հայ է եւ ո՞վ հայ չէ» տեսակի բնորոշումներ (Պ. Հայրիկեան), սիոնիզմի, Ամերիկացիներու եւ այլոց «դաւադրութեան» ցնորքը (Իգոր Մուրադեան):

Մենք մեր թշնամին չենք կրնար ըլլալ նորէն: Այդ պերճանքին համար ո՛չ ժամանակ ունինք, ոչ ալ իրաւունքը:

Ժամանակը չէ՞, որ կրակի վրայ իւղ թափելու տեղ, բոլորը խորհին ինչպէ՛ս ընել, որ «հայրենասիրական» սա անվերջ կատակերգութիւնը — աւելի շատ հայրենակործան, որովհետեւ նորէն փառասիրութեան եւ իշխանատենչութեան ժանիքները սկսան երեւիլ — պատմութեան աղբանոցը նետուի:

Այլապէս, «ժողովուրդ» կոչուածը որուն անունէն բոլորը կը ձգտին խօսիլ, խակապէս բոլո՛րն ալ պատմութեան աղբանոցը պիտի նետէ, եւ ո՛չ անպայման «խե՛լագարելով»:

Պարզապէս՝ անտարբերութեամբ:

Իսկ անտարբերութիւնը աւելի վտանգաւոր է, քան ատելութիւնը:

Մեր պարագային՝ մահացու:

Սահմանին այն կողմը եւ այս կողմը:

Պուէնոս – Այրէս

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԱՍՏԱՆՆ ՈՒ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

Գունատիպ, գեղեցիկ ու ճաշակաւոր հրաւիրատոմս մը ձեռքիս կը մտնեմ սրահ: Ձեռնարկը՝ լուսանկարներու ցուցահանդէս մըն է, կազմակերպուած Հ. Բ. Ը. Մ.–ի իննսունամեակի հանդիսութեանց շարքին մէջ, ներկայացնելով պատկերներ Արեւմտահայաստանէն՝ բժիշկ Ժիրայր Գույումճեանի կողմէ լուսանկարուած: Յուշեր ու առասպելներ առթող պատառներ կը բացուին առջեւս, փլատակ բերդեր ու վանքեր ձեւ կ'առնեն՝ վայրի բոյսերու պէս յայտնուած անհիւրընկալ բնավայրերու մէջ: Ժամանակին կեցած սլաքը, օր մը, երէկ, պատմութեան խլեակներ՝ լռութեան ծանր վերմակի մը մէջ փաթթուած: Կ'անցնիմ նկարներուն առջեւէն, կը կենամ ամէն մէկուն առջեւ, կը փորձեմ յիշել. այս ո՞ր երկիրն է յուշերու, փողոցներուն մէջ վազվզող լաճերը ո՞ւր են, յիշողութիւնս ո՞ւր կը սկսի եւ ո՞ւր կը վերջանայ: Անյուշ երկիր փլատակներու ու առասպելներու, չեմ լեռներուդ ոչ սրնգահարը, ոչ ալ սաղմոսերգուն: Իմ երգս ուրիշ երկինքի տակ կը սկսի, առանց հողի կը մեծնայ, տակաւին անունն ալ չեմ գիտեր, ոչ ալ աչքերուն երազը: Պատմութիւնդ ժառանգեցի գիրքերէն, ուսուցիչներուս խենթ սէրերէն, այբուբենդ սորվեցայ գործերուդ գոյներէն, իսկ լեզուդ, ահաւասիկ իմս է, եւ ուրիշ մի քանիներունը, կը խոնարհեմ զայն իր ամբողջ գեղեցկութեամբ, կը փռեմ զայն գործերուդ նման վառ, արեւուն տակ այն բոլոր երկինքներուն որոնց տակ կը քնանանք ահաւասիկ, անհասցէ ու անկոչ:

Արեւմտահայերէնին պատկերը: Այո, այդ ծանօթագրութիւնները լուսանկարներուն տակ զետեղուած, երկլեզու, հայերէն եւ անգլերէն, կարճ պատմական մը ընելով վայրերուն, իբր տոմս: Հոս է որ դայթը կը փրթի ու արիւնս գանկս կը խուժէ: Յստակ է որ օգտագործուած են հայաստանեան աղբիւրներ: Արեւմտահայերէնէն մանրուքներ կը յամենան նախադասութիւններուն ծոցը, պահուըտած իբր բառեր, դարձուածքներ, եւայլն: Կայ, անշուշտ պատուհաս ուղղագրութիւնդ հայաստանեան (զայն ուղղագրութիւն կոչելն իսկ անհեթեթ է, երբ ուղղութիւնը անոր վերջին յատկանիշն անգամ չէ), սպրդած նախադասութիւններուն մէջ, հոս ու հոն: Ճիշդ է որ գրութիւնները կարճ են եւ յղացուած են պարզապէս իբր նկարներուն ընկերացող ու յաւելեալ տեղեկութիւններով զանոնք կենդանացնող տոմսեր, սակայն ընթերցումը արեւելահայերէնէն արեւմտահայերէն անցքին վրայ կիսատ մնացածի տպաւորութիւն մը կուտայ եւ կարդացածդ երբեմն տարօրինակ համ մը կը ձգէ քիմքիդ վրայ: Տեղ մը բան մը կը պակսի եւ կիսատ կը մնայ: Ուրեմն այս ամէնը կը կազմեն նկարներուն չափ հետաքրքրական պատկեր մը, աւերուածութեան ընդհանուր վիճակ մը հրամցնելով համատեղ: Ի դէպ, լեզուական տեսարանը այս մէկ ձեռնարկին յատուկ երեւոյթ մը չէ: Պատահեցաւ որ հանդիպիմ այս մէկուն, նիւթերու համընկեցութիւնն ալ յաւելեալ խթանը հանդիսացաւ զայն թուղթին կտակելու արարքին: Ցաւը այս մէկ պատկերէն աւելի խորունկ է:

Տպագրութեան սխալներ կը փախչին յաճախ այս կամ այն հրատարակութեան մէջ: Պէտք չէ ըլլան, բայց կը պատահին ու մամուլի առօրեայ բնոյթին մէջ կ'անցնինք վրայէն կամայ թէ ակամայ: Հարցը սակայն տպագրական սխալէն անդին կ'երթայ: Անոր ներքին ոլորտները աւելի բարդ են քան ցուցահանդէսի մը առիթով պատահած թերացում մը լեզուին նկատմամբ: Հրապարակային ձեռնարկ մը, յստակ է, կը կարօտի ժամանակի ու նիւթականի: Զայն յաջողցնելու համար հարկաւոր է լուրջ ու մասնագիտական մօտեցում՝ զայն բաղկացնող բոլոր տարրերուն նկատմամբ: Ի՞նչն է որ այդ ջանքին մէջ լեզուն կը մղէ յետին կարգի եւ առիթ կուտայ սայթաքումի: Մենք մեզի պէտք է ուղղենք այս հարցը: Վերջապէս արեւմտահայերէնի նկատմամբ ընդհանուր ձեռնթափութիւն մը կը յայտնուի հոս ու հոն վերջին տարիներուն, թէ՛ իբր ձեւ, թէ՛ իբր բովանդակութիւն: Ժամանակի ու կարելիութեան պակա՞ս, լեզուին գիտութեան նահա՞նջ, թէ՞ կեցուածքի խարխափո՞ւմ:

Սփիւռքը Հայրենիքի կողքին ինքնիր տուայտումներով եռեւեփող իրականութիւն մըն է, հայկական իրականութիւն մը: Ի՞նչ կը նշանակէ այդ, ի՞նչ ըսել է հայ ըլլալ ցրւումի մէջ: Սփիւռքցին ամէն օր ինքնիրեն կը հարցնէ այդ հարցումները, իր հազար ու մէկ ձեւերուն մէջ յայտնուող մեր առօրեային մէջ: Կը հարցնէ ու կը գտնէ անոնց պատասխանները: Ամէն մէկս ինքնիր մէջ կը նայի ու ինքնիր կեանքով կը պատասխանէ: Հայութիւնը միայն հողով չըլլար: Մենք մեր հայութիւնը ամէն օր կը վերստեղծենք՝ զայն ապրելով: Կ'ապրինք նաեւ զայն մանաւանդ լեզուով ու լեզուին մէջ: Բոլորս ալ կ'ընդունինք, որ իբր հայախօս հաւաքականութիւն, ցրուած ցանց երկրէ երկիր, մեր հիմնական ու հասարակաց դիմագիծը կը գոյանայ ու կը բեղմնաւորուի այդ լեզուով: Արեւելահայերէնը կայ, սակայն Սփիւռքի լեզուն եղած է ու կը մնայ արեւմտահայերէնը: Մենք զայն կը ժառանգենք ու կը փոխանցենք սերունդէ սերունդ, յաճախ ի գին անթիւ զոհողութիւններու: Մեր նպատակը հայերէնին այդ լեզուն մեզի հետ եւ մեզմով աճեցնելն ու փոխանցելն է: Անով կը հպարտանանք ու անոր մէջ մենք մեզ կը տեսնենք, մենք մեզ կը գտնենք: Մեր խօսքով կը լինանք անով: Այստեղ է որ թերացումներ թոյլատրելի չեն: Խղճմտանքի ու ինքնայարգանքի կեցուածք մը կայ որ անհրաժեշտ է պահել: Թերթերը լեցուցինք արդէն արեւելահայերէն յօդուածներով: Ցաւալին ուղղագրութիւնը կ'ուղղուի չտպուած, չնայած մարդ չի մտածեր որ ի՞նչ յաւակնութեամբ ընթերցողներուն կը հրամցնենք իրենց խորթ լեզու մը, երբ ողջ ու առողջ կայ անոնց բուն լեզուն, տակաւին չյիշելու համար այն իրողութիւնը որ արեւմտահայերէն գրութիւններն ու հարցազրոյցները յաճախ արեւելահայերէնի վերածուած լոյս կը տեսնեն հայաստանեան մամուլին մէջ:

Խօսքը գեղարուեստական գրականութեան մասին չէ: Ատիկա տարբեր բնագաւառ է: Ի՞նչ նպատակ կը հետապնդէ սփիւռքեան թերթը հայաստանեան քաղաքական ու վաղանցիկ բնոյթի արեւելահայերէն գրութիւններով լեցնելը, եւ այդ՝ յարաձիգ կերպով: Ընթերցողները հայաստանեան քաղաքական անցուդարձերուն մասնագէտի վերածե՞լ, սփիւռքեան մեր կեանքին մէջ Հայրենիք ներմուծե՞լ, հայրենասիրութիւն մշակե՞լ, արեւելահայերէն սորվեցնե՞լ: Որքանո՞վ կը յաջողին այդ շարան – շարան յօդուածները ընթերցողը հետաքրքրել եւ իրենց յատկացուած էջերուն թիւը արդարացնել, եւ կամ որքա՞ն նուիրական են այդ նպատակները: Այսինքն, եթէ քարոզչութիւն է, ուրեմն վասն ինչի՞: Թերթի մը նպատակներէն մէկը հաւաքականութեան մը հայելին ըլլալ չէ՞, տարածք մը հայթայթել ուր այդ հաւաքականութիւնը ինքզինք տեսնէ ու դիմագիծ կերտէ, կերտուի որպէս համայնք: Ընթերցողը ո՞ւր կը գտնուի այդ յօդուածներուն նկատմամբ: Տասնամեակներով ճգնեցանք կառոյց ու դիմագիծ ստեղծելով մենք մեզի համար: Տարօրինակ չէ՞ այսօր մեր թերթը, որ մեր հայելին է, ողողել անդիմագիծ յօդուածներով: Անդիմագիծ, որովհետեւ անոնց մէջ Սփիւռքցին, այսինքն մենք, ընդհանրապէս չկանք: Եթէ կանք, կամ իբր նուիրատու, կամ հարցազրոյց վարող, կամ ալ զբօսաշրջիկ: Այսինքն, բացարձակ կրաւորական դերով: Գրութիւններ են Հայաստանցիներու կողմէ, արեւելահայերէն տեղական առօրեայէն բխող ու այդ նոյն հանրութեան համար գրուած: Իսկ մենք էջերով կ'արտատպենք զանոնք: Մեր կեանքը, մեր հայութիւնը, մեր սփիւռքեան հայկականութիւնը ինչպէ՞ս կ'արձանագրուի այդ ամէնուն: Ո՞ւր ենք մենք այդ ամէնուն մէջ: Այսպէս է որ կը կորուինք մենք մեզմէ, իսկ անոնց լեզուն ալ մեզ կը դառնէ ձրնէ համը: Կը լռենք: Բնական չէ՞ որ ինքզինք քիչ մը յարգող ընթերցողը այդ էջերը դարձնէ կամաց մը, լռելեայն: Սխալ չհասկցուիմ: Հարցը փոխադարձեցութեան կամ հիւրընկալութեան չի վերաբերիր: Այդ ամէնը բարի: Պակասը սեփական կեանքին ու գանձին նկատմամբ բարեխիղճ ու մանաւանդ յանձնառու կեցուածքն է: Իսկ այդ կեցուածքին մէջ թերացումը ոչ մէկ արտաքին պայմանով

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԿԱՐԻՉ ԺՈՋԷՖ ՍՏԱՄՊՈԼԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). – Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 18–ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Տարօն սրահին մէջ տեղի ունեցաւ նկարիչ Ժոզէֆ Ստամպոլեանի գործերուն նուիրուած ցուցահանդէսին բացումը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ, շուրջ հարիւր յիսուն հոգի, որոնց մէջ Պուք – Դէւ – Ռոնի քաղաքապետը՝ Ռիշար Մայէ։

Ժոզէֆ Ստամպոլեան կը պատկանի Փրովանսալ նկարիչներու խումբին, որուն յայտնի դէմքերն են՝ Ամպրոժիանի, Ցէզարի, Մանոէն, Մելիք, Թոնսինի եւ ուրիշներ։ Միսթրալը, արեւը, կլիման, ծովուն հոտը, ձիթենին ... տեսակ մը խելագարութեան կը տանին արուեստագէտները։ Ջուրը, գոյները երբեմն ուժգին ինչպէս ալեկոծ ծովու մը անսանձ ալիքները, երբեմն չափազանց մեղմ հակապատկերներ կը ստեղծեն։

Ժոզէֆ Ստամպոլեանի արուեստին մէջ կայ պոռթկում մը ինչպէս վայրի կենդանիներ որոնք ազատ ընթացք կուտան իրենց բնազդին, մղումներուն։

Ժոզէֆ Ստամպոլեան ծնած է Մարսէյլ, 1937–ին, Սէն – Շառլ կայարանի շուրջ գտնուող «Հայկական Բէմփ»ին մէջ։ Պատանի արդէն ապրուստի համար կը սկսի զանազան գործեր ընել։ Ջափահաս կը փորձէ կօշկակարի արհեստը, ապա ատաղձագործ, ապրանքի բաշխիչ, կ՚աշխատի նաեւ նաւահանգիստը, կը մտնէ Թղթատարութեան վարչութեան մէջ։ Սակայն, նկարչութիւնը կը մնայ իր միակ տենչը, կիրքը եւ ապաստարանը։ Ինքնուս արուեստագէտ է։ Գեղարուեստից դպրոց հազիւ տարի մը յաճախած է։ Ստեղծած է իր միջավայրը, իր աշխարհը։ Այսօր հասած է իր արուեստին հասունութեան եւ ճանչցուած ու գնահատուած է որպէս տեղական լաւ նկարիչ, արժանի մաս կազմելու Փրովանսի վարպետներու փաղանգին։

1962–էն ի վեր, իր գործերը ցուցադրուեցան շրջանի տարբեր քաղաքներու պատկերասրահներու եւ ցուցասրահներու մէջ՝ Մարսէյլ, Էքս – Ան – Փրովանս, Էկխէյ, Քապրիէս, Մոնփըլիէ, Սալոն, Ափթ, Սօսէ – լէ – Փէն, Քավայոն, Առլը ... ինչպէս նաեւ Զուիցերիա եւ Գերմանիա։ 1972–էն ի վեր, ամէն տարի կը մասնակցի, Շառլ Պրեմոնի հրաւէրով Սէնթ – Վիքթուարի հռչակաւոր ցուցահանդէսին։

Ժոզէֆ Ստամպոլեանի կեանքը եւ գործը բովանդակող, վերագծող գեղեցիկ հատոր մը լոյս տեսաւ, որուն հեղինակն է Անրի Ֆէյթ։ Գիրքը կը սկսի իր մանկութեան օրերու, իր ընտանիքի, իր բնակարանի յիշատակներով, Հայու իր զգացումներով, եւ կը շարունակուի Փրովանսի բնութեան հմայքով, Խաչար Մելիքի հետ ստեղծուած բարեկամութեամբ, իր արուեստին յատկանիշներով եւ իր վերջնայ վկայութիւններով, նամակներով, փոխանակութիւններով եւ կենսագրական գիծերով։

Հատորը պատկերազարդուած է իր գործերով։

Ժոզէֆ Ստամպոլեանի երկրորդ ցուցահանդէսն է Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, առաջինը 1984–ին էր։

Բացումին արուեստագէտը ներկայացուց Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան անդամ՝ Ժագ Աւտոյեան։ Խօսք առին հատորին հեղինակը Անրի Ֆէյթ եւ նկարիչ Ժոզէֆ Ստամպոլեան։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

կամ պատճառաբանութեամբ չարդարացուի, որովհետեւ ինքնին ներքին վիճակ է։

Ահաւասիկ պատկեր մը արեւմտահայերէնէն, կողքին Արեւմտահայաստանի վկաներուն. Ասիկա նոյն այդ լեզուն է որ այսօր երախաներուն բերանը կը դընենք դպրոցներուն ու տուներուն մէջ։ Ե. սերունդը։ Յանձնառութիւն մըն է որ կը ժառանգենք ու կը տանձնենք գիտակցութեամբ։ Գիտակցութեամբ անոր լըրջութեան, իր առաքելութիւն, մենք մեր երիտասարդ ուժին վստահելով, հայեացքները ուղղած դէպի ապագան, գիտնալով որ վերկութիւնը մենք մեր ձեռքով կը կերտենք նախ եւ առաջ մենք մեզի նկատմամբ մեր կեցուածքը քննարկման ենթարկելով եւ ոչ թէ ամեռեան երկրի մը խոստումներով հրապուրուած մենք մեզ անոր երազին հետ չփոթելով։ Մեր երազները մեր երախաներուն աչքերուն մէջ են եւ անոնց հասնելու համար տակաւին շատ աշխատանք կայ ընելիք։ Կեցուածքի խնդիր է մանաւանդ, նպատակաուղղուածութեան ու աշխատանքի պատուղ ըլլալէն առաջ։

ՐԱՖՖԻ ԱՃԸՄԵԱՆ

«Հորիզոն», Մոնրէալ
Հոկտեմբեր 21

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան կեդրոնը Հոկտ. 12-ին աշակերտներու եւ գրասէր հասարակութեան մը հետաքրքրութեան կիզակէտը դարձած է, շնորհիւ գիրքի այն աւանդական տօնահանդէսին որ տեղի կ՚ունենայ Թարգմանչաց տօնին եւ Մշակոյթի Շաբթուան առիթով։ Այս տօնահանդէսին, ուր «խուժած»են զանազան դպրոցներէն աշակերտներ, ներկայ եղած են նաեւ Զահրատ, Խրախունի, Ռ. Հատտէճեան, Իգնա Սարըասլան, Երուանդ Կոպէլեան եւլն. եւլն.։ Այս տօնահանդէսը առիթ եղած է նաեւ որ ծանօթացուի Խրախունիի նոր գիրքը «Սրտի խօսք»։ Բանաստեղծը որ վերջերս սրտի վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուած էր, այդ շրջանին գրած է հիւանդութեան տաղնապներէն ծնունդ առած բանաստեղծութիւններ։ Յառաջաբանը գրած է Ռ. Հատտէճեան։

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ, Հոկտ. 12-ին, բացումը կատարուած է երկու նոր բաժիններու՝ մէկը մամոկրաֆիի, ապա նոր հանգստարան մը բազմաթիւ սենեակներով։ Առաջին բաժնին բարերարը եղած է հիւանդանոցի նախկին հոգաբարձուներէն՝ Կարպիս Գոճապալ, իսկ հանգստարանին բարերարներն են՝ Լիւսի Գարագաշ, Տէր եւ Տիկին Նորայր եւ Փայլիկ Արծիւեան։ Բացումը կատարած է Գարեգին Պատրիարք։ Ապա, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է վարչական սրահին մէջ։ Եւլոյթ ունեցած է հոգաբարձուներէն՝ Գրիգոր Տէօշէմէճեան։ Ձեռամբ Պատրիարքին, հիւանդանոցին անունով յուշատախտակներ յանձնուած են բարերարներուն։

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան մէջ, Հոկտ. 14-ին, բանախօսութիւն մը կատարած է Գրիգոր Ա. Քհնյ. Տամատեան, բանասէր Գէորգ Բամպուքճեանի կեանքին ու գործին մասին։

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Հայ Կեդրոնի Յ. Մանուկեան գրադարանին մէջ, Սեպտ. 24-ին մտերիմ զրոյց մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Համազգայինի տեղւոյն վարչութեան, հիւրաբար քաղաքը գտնուող երաժիշտ-խմբավար՝ Յովհ. Չէքիճեանի հետ։ Խմբավարը ներկայացուցած է Մարգար Շարապխանեան, խօսք առած է Յովհ. Չէքիճեան, որմէ ետք եղած են հարցումներ։

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Հայ Կեդրոնին եւ Թրավըլ Լոճ պանդոկին մէջ, Հոկտ. 11–13-ին տեղի ունեցած է Հայ Իրաւաբաններու Միութեան կիսամեայ ժողովը, մասնակցութեամբ 25 իրաւաբաններու Միացեալ-Նահանգներէն եւ Գանատայէն։ Միութիւնը կը հաշուէ 200-է աւելի անդամներ զանազան երկիրներէ եւ կը ղեկավարուի վարչական խորհուրդի մը կողմէ, որուն տնօրէնն է Վահէ Սըրըեան (Գալիֆորնիայէն), Անն Լուսին, նախագահ (Շիքակոյէն), փոխ-նախագահ՝ Հարի Շիրքին (Ֆիլատելֆիայէն) եւ գանձապահ Վիգէն Սիմոնեան (Գալիֆորնիայէն)։ Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան կոմիտէն, այս առթիւ ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր (Հոկտ. 11) որ տեղի ունեցած է Հայ Կեդրոնի Յ. Մանուկեան սրահը։ Խօսք առած են փաստաբան Պապ Ատուրեան, Ս. Թէհլիրեան կոմիտէի հերթապահ՝ Գր. Շիթիլեան, երեսփոխան Սարգիս Ասատուրեան։ Շաբաթ, Հոկտ. 12-ին ալ ճաշ մը տեղի ունեցած է, որու ընթացքին խօսք առած են Պապ Ատուրեան, փաստաբան Թամար Հաճեան եւ Հայաստանի դեսպանը՝ Գառնիկ Նանագուլեան։ Իր խօսքին մէջ, ան թելադրած է փաստաբաններուն աջակցիլ ըլլալ եւ մանաւանդ պեկոյցներ չհրատարակել ընտրութիւններու վերաբերեալ։ Եղած են հարցումներ որոնց դեսպանը պատասխանած է։

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Հայ Կեդրոնը, ՀՕՄ-ի ամէնօրեայ վարժարանը եւ Ս. Աստուածածին եկեղեցին այցելած է Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարութեան արտաքին յարաբերութիւններու բաժնի տնօրէնը տոքթ. Արա Տէր-Գրիգորեան ընկերակցութեամբ ՀԲԸՄ-ի ատենապետ՝ Հրանտ Պարտաքճեանի եւ Պ. Պարգեւ Խոճունճեանի։

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ շաբաթօրեայ վարժարանի Բաղդըմաճեան թատերասրահին մէջ, Հոկտ. 12-ին տեղի ունեցած է Թարգմանչաց տօնակատարութիւնը, ներկայութեամբ հոգեւոր հովիւին, դպրոցին բոլոր դասարաններու աշակերտութեան եւ ուսուցչական կազմին։ Բացման խօսքը եւ օրուան խորհուրդին նախաբանը կատարած է վարժարանին տնօրէնը։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը՝ երգ, արտասանութիւն եւ նուագ աշակերտներուն կողմէ։

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Օ՚Քիֆ Սէնթըրի մէջ, Սեպտեմբեր 27-էն սկսած է ներկայացուիլ Օսքար Ուայլտի Սալոմէն, որու երաժշտութիւնը կը պատկանի Ռիշար Շթրաուսի եւ որու բեմադրութիւնը յանձնուած էր շարժանկարի ծանօթ բեմադիր՝ Աթոմ Եղոյեանի Գանատայի Օփերա Քոմփընիին կողմէ։ Տեղւոյն մամուլը մեծ գնահատանքով արտայայտուած է եւ օփերային առաջին ներկայացումներէն իսկ հանդիսականները ջերմ ընդունելութիւն ըրած են երգիչներուն, նուագախումբին եւ բեմադիր՝ Ա. Եղոյեանի։

ԹՐՔԱԿԱՆ Ա–Թէ–Վէ հեռատեսիլի արտադրող Սավաշ Այի «Ս. Թաքըմը» յայտագրին առաջին մասը, Հոկտ. 14-ին, յատկացուցած է Պալաթի Հայոց Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ մէջ պատահած հրաշքներուն։ Շեշտած է որ յաճախողներու մէջ մեծ թիւ կը կազմեն մահմետականները։ Ցոյց տրուած են մահմետականներ որոնք տարած են իրենց հիւանդ, կոյր զաւակները եւ հրաշքը պատահած է, մէկը քալել սկսած է, միւսին տեսողութիւնը բացուած։

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Կը յիշեմ Տիվրիկցիներու խումբ մը, քառասուն հոգիի չափ, որ Պանքալթի ցոյցէն քանի մը ամիս ետքը Հոկտեմբերի մէջ հասաւ Փիրէա։

Այդ Տիվրիկցիները, քարափին մօտ, անգլիական շոգենաւի մը մէջ կ՚աշխատէին ածուխ պարպելու, երբոր կոտորածը սկսեր է ու ա՛լ հոն մնացեր են, ածուխի մը մէջ թողլով իրենց գոյքն ու դըրամը։

Նաւապետը հաւաներ է զիրենք պահել, պայմանաւ որ աշխատին։ Պոլսէն մեկնած էին դէպի Պաթում, ուր կ՚երթար նաւը, բայց ռուս կառավարութիւնը արգիլած էր դուրս ելլելու։ Նաւը բեռնաւորուած՝ դարձեր էր Պոլիս ու նորէն մեկնած դէպի Սեւ ծով, այս անգամ Օտեսա ալիւր առնելու համար։ Օտեսայէն եկած էր Փիրէա, ուր վերջապէս կրցեր էին դուրս նետել իրենքզիրենք՝ վեց շաբաթ ծովուն վրայ թափառելէ ետքը։ Քառասուն օր աշխատեր, բեռ կրեր էին անընդհատ, առանց վարձք ստանալու, միայն չոր հացի մը փոխարէն։

– Ձեր կեանքը փրկեցի դեռ ի՞նչ կ՚ուզէք, պատասխանած էր նաւապետը, երբ համարձակեր էին բան մը պահանջել անկէ։

Այդ քառասուն օրուան մէջ ժամանակ չէին գտած լուացուելու։ Ածուխի փոշիով սեւցած մարմիններուն վրայ ալիւրը եկած ծեփուած էր, մեռած ուրուականի չարաշուք դէմքեր տալով իրենց։

Ջուրը, – լուացուելու համար պէտք եղած ջուրը, – իրենց կը պակսէր նաեւ հիմակ, Ֆալէրոյի դաշտին մէջ։ Մօտերը աղբիւր չկար, ամէն մարդ խմելու ջուրը Ֆալէրոյէն կը բերէր սափորով եւ Տիվրիկցիները չէին կրնար երթալ մինչեւ հոն։ Ոստիկանները արգիլած էին իրենց վրաններու սահմաններէն անդին անցնիլ որովհետեւ հագուստ չունէին ու իրենց կերպարանքը գայթակղեցուցիչ էր...։ Պոլիս՝ աշխատութեան միջոցին՝ ինչ որ կը կրէին ան էր միայն վրանին, այսինքն կարճ վարտիք մը մինչեւ ծունկերնին իջած ու մերկ մարմիններուն վըրայէն ածուխի տոպրակ մը, զոր ծակած էին որպէսզի կարենան գլուխնին ու ձեռքերնին դուրս հանել։ Երկու ոտքի վրայ կեցած անճոռնի կրիաներու կերպարանք մը ունէին խեղճ մարդիկը։

Ու ծովը, ջինջ, կապուտակ, կը տարածուէր հոն, քիչ մը անդին, աչքերնուն դիմաց, ուր ամէն մարդ կ՚երթար լուացուելու, բաղնիքներուն մէջ։

– Ա՛խ, մենք պիտի չկրնա՞նք մէյ մը մտնել ծովը, կը հառաչէին խեղճերը օրն ի բուն։

Ձէ՛, չա՛տ աղտոտ էին մաքրուելու իրաւունք ունենալու համար։

Ու ա՛լ տանջանք մը եղած էր ասիկա իրենց համար, փորձանքին գերագոյնը, յետին Գողգոթան։ Դժբախտութեան համար շինուած իրենց ուղեղին մէջ համակերպութեամբ կ՚ընդունէին ամէն բան, իրենց գոյքերուն ու դրամին կորուստը, վեց շաբաթ դեգերումը ծովերուն վրայ, Յունաստանի մէջ վրանի տակ ապրիլը, չոր հաց ուտելը ... բայց ածուխով ու ալիւրով շաղախուիլ ու ամիսներով չկարենալ լուացուիլ գոնէ՛ անգամ մը, ասիկա չէին կրնար ըմբռնել։

– Հիսապին մէջ չկար, կ՚ըսէին գլխու յուսահատական օրօրումով մը, որ ալ աւելի ահռելի դէմք մը կուտար իրենց։

Տիվրիկցիներէն ետքը պէտք է յիշել Մշեցիներու խումբ մը, Ասոնք քսան քըսանըհինգ հոգիէ կը բաղկանային, Պանքալթի ցոյցէն քանի մը ամիս առաջ բանտ նետուած ու հոն մնացած էին մինչեւ Օգոստոսի վերջերը։ Օր մըն ալ զիրենք կանչեր ու հարցուցեր էին։

– Ո՞ր տեղացի էք։

– Մշեցի։

– Լա՛ւ, հիմա անմիջապէս ճամբայ պիտի ելլէք ձեր երկիրը երթալու համար։

Ու ոստիկաններէ շրջապատուած, ոչխարի հօտի մը պէս, բերեր նետեր էին զիրենք աւստրիական շոգենաւ մը։ Շոգենաւը ճամբայ ելլելէն ետքը Մշեցիները հասկցած էին որ ոստիկանները սըխալմամբ փոխանակ զիրենք Տրապիզոն գացող նաւը առաջնորդելու՝ Թրիեսթէ մեկնողին մէջը բերած էին։

Արդ, իրենց փոխադրութեան ծախքին համար ոստիկանութիւնը կարգադրած է եղեր Տրապիզոնի շոգենաւին համար, այնպէս որ նաւապետը փոխադրութեան գինը կը պահանջէ Մշեցիներէն, որոնք դրուշ մը անգամ չունէին գրպաննին։ Նաւապետը կը սպառնայ զիրենք կապել կամըրջակին վրայ, կայմին պարաններուն, ինչպէս շոգենաւին օրէնքը կը տրամադրէ։

– Ըրէ՛ք ինչ որ կ՚ուզէք, կը պատասխանեն ճարահատ։

Եւ օրէնքը կը գործադրուի։

(Շար. 27)

(Շար. Ա. էջէն)

տի ճանչցուի լայն ինքնավարութեան կարգավիճակ մը:

3) Այս ինքնավարութիւնը պիտի օժտուի ապահովութեան ամէն տեսակ երաշխիքով:

4) Հայաստանի նախագահի խորհրդական Ժիրայր Լիպարիտեանի եւ Ազրպէյճանի նախագահի խորհրդական Վէֆա Կիւլիզատէի միջեւ պիտի վերսկսին հաշտութեան բանակցութիւնները:

5) Մինսքի խումբի խաղաղութեան գործընթացին վնաս պիտի չտրուի:

6) Կողմերը դրական առաջարկներով պիտի երթան Օ-ԷՍ-Սէ-Ը-ի 1996ի վեհաժողովին, որ պիտի կայանայ Դեկտ. ամսուան մէջ:

Թուրք մամուլը կը տեղեկացնէ նաեւ որ Հոկտ. 24-ի գիշերը Շվարնածէ - Տէմիրէլ հանդիպումի ընթացքին Շվարնածէ պատրաստակամութիւն յայտնած է Լ. Տէր-Պետրոսեանը եւ Ալիեւը համոզելու, որպէսզի երկու երկիրներու միջեւ հաշտութիւն կայանայ:

Տարբեր աղբիւրներու համաձայն, Շվարնածէ-Տէմիրէլ հանդիպումի ընթացքին նախագահ Տէմիրէլ դիտել տուած է որ «Հայաստան պէտք է շարժման անցնի եւ հաշտութեան նիւթին շուրջ իր բուն դիտաւորութիւնը մէջտեղ դնէ»:

Նոյն տեսակցութեան ընթացքին Շվարնածէ խոստացած է շարժման անցնիլ, որպէսզի Ազրպէյճանի քարիւղը փոխադրուի Պաքու - Ճէյհան խողովակաշարով: Շվարնածէ ըսած է որ Ռուսաստանի բնական կազն ալ Վրաստանի վրայով կրնայ Թուրքիա գալ:

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՀՈԿՏ. 25-ԻՆ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ ՊԻՏԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԷՄԻՐԷԼԻՆ

Թուրք մամուլը Հոկտ. 25-ին կը հաղորդէ թէ Հայաստանի նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան անակնկալ առաջարկ մը պիտի ներկայացնէ Թուրքիոյ նախագահ Սիւլէյման Տէմիրէլի: Լ. Տէր-Պետրոսեան պիտի պահանջէ որ Թուրքիա բանայ իր սահմանադուռը: Այդպիսի շարժումի մը փոխարէն Հայաստան պիտի պարպէ Հայերու տիրապետութեան տակ գտնուող ազրպէյճանական հողամասերը:

«Ենի Եիւզըլ» թերթին համաձայն նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, Սեւծովեան Համագործակցութեան վեհաժողովի նախօրեակին կարգ մը բարձրաստիճան Թուրք պաշտօնատարներու եւ Սեւծովեան Համագործակցութեան անդամակցող Թուրք երեսփոխաններուն փոխանցած է հետեւեալ առաջարկը. «Թուրքիա թող ջնջէ Հայաստանի դէմ գործադրուած շրջափակումը: Այսինքն սահմանները բացուին: Ատոր փոխարէն մենք ալ կը խոստանանք վերադարձնել Ազրպէյճանի գրաւուած եօթը շրջաններէն վեցը: Կ՚ընդունինք նաեւ որ Լաչինի միջանցքը յանձնուի Օ-ԷՍ-Սէ-Ը-ի դիտարկութեան»: Կը պնդուի որ Տէր-Պետրոսեան առաջարկած է նախ երկու երկիրներու միջեւ թափ տալ սահմանային առեւտուրին, ապա գործարարներու խորհուրդներու միջնորդութեամբ վերակենդանացնել տնտեսական յարաբերութիւնները: Հայաստան մէկ միլիառ տոլարի իր արտաքին առեւտուրին 90 տոկոսը կրնայ Թուրքիոյ ուղղութեամբ գործածել: Թուրք գործարարներ եւ գործակատարներ կրնան կարեւոր գործեր ստանձնել Հայաստանի մէջ:

Հաւանական է որ նախագահ Տէմիրէլ Մոսկուայի մէջ փոքրիկ վեհաժողով մը կայացնէ, ի մի բերելով Հայդար Ալիեւն ու Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը:

«ԱՔՇԱՄ» ԹԵՐԹԻ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱՆ ԲԱՑՄԱՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Կ՚արտայայտուին Ալաքոն եւ Գամհի

Տէմիրէլ - Լ. Տէր-Պետրոսեան հանդիպումի նախօրեակին, «Աքշամ» թերթը իր Հոկտ. 23-ի թիւով բաւական հետաքրքրական տեղեկութիւններ կու տար Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւններու վերջին զարգացումներուն առընչութեամբ: Թերթը դիտել կու տայ որ Թուրքիոյ գլխաւորութեամբ, միջազգային շրջանակներ շատ խանդավառ մերձեցում ցոյց կու տան «Ղարաբաղի ինքնավարութեան» տարազին: Այս պատճառաւ, այլեւս բնաւ կասկած չկայ թէ Ղարաբաղեան լուծումը շատ մօտիկ է եւ այդ մասին կարեւոր քայլ մը պիտի առնուի Մոսկուայի մէջ Տէմիրէլի եւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հանդիպումի ընթացքին:

Թերթը կ՚ընէ հետեւեալ խորհրդածութիւնները:

Էլչիպէյի շրջանին նոյնիսկ կանգնեցանք Ազերիներուն եւ շրջափակում յայտարարեցինք Հայերու նկատմամբ: Երենք տարիէ ի վեր այս վերջինին հետ առեւտրական մեր յարաբերութիւնները սառած են:

Տարիներէ ի վեր «Թուղթի վրայ» որեւէ ապրանք չենք ծախեր Հայաստանի: Մօտ օրէն սակայն սահմանային առեւտուրը պիտի սկսի եւ սահմանադրան մօտ պիտի հիմնուի ազատ գօտի մը: Այս որոշումը արեւելքի մէջ, մասնաւորաբար Իգդիրի եւ մերձակայքին մէջ մեծ խանդավառութիւն պատճառած է առեւտրական շրջանակներու: Ինչպէս ծանօթ է, դրամը ազգութիւն չունի: Այս պատճառաւ, ի հեճուկս շրջափակումի, մինչեւ այսօր անպաշտօն ճամբաներով եւ բաւական դժուար պայմաններու մէջ Հայաստանի ապրանք կը ծախէին Թուրք գործարարները, օգտագործելով Իրանի եւ Վրաստանի ուղիները: Բայց, օրինակի համար, միայն Վրաստանի, բեռնակառք գլուխ 450 տոլար իբրեւ թէ մուտքի սակագին կը վճարուէր: Մեր արտածողները Հայաստան հասնելու համար սահմանակից Իգդիրէն մինչեւ Հայաստանի մայրաքաղաք Երեւան կը ստիպուէին ճիշդ 700 քիլոմեթր երկարութեամբ երկար ճամբայ մը կտրել: Ասիկա կը նշանակէր ականջը ցոյց տալ հակառակ ուղղութենէ:

«Աքշամ»ի թղթակիցը խօսած է Ալարքօ Հոլտինկի նախագահ Իսաք Ալաթոնի հետ, որ կ՚ըսէ հետեւեալը.

«Երբ կը կառուցէին Թիւրքմէնստանի մայրաքաղաք Աշխաբադի օդակայանը, մեր շինանիւթերը չկրցանք անցընել Հայաստանի վրայով եւ կտրեցինք հազարաւոր քիլոմեթր երկարութեամբ տարբեր ճամբաներ: Անթիւ եւ անհամար ապրանք գողցուեցինք ճամբու ընթացքին: Հայաստանի հետ սահմանադուռը եթէ բանանք, Թուրքիոյ համար ո՛չ միայն քաղաքական, այլ նաեւ տնտեսական գետնի վրայ նոր ուժականութիւն պիտի ստեղծուի, մասնաւորաբար Միջին Ասիոյ մէջ աշխատող Թուրք գործարարներու համար: Այս նոր զարգացումը Թուրքիոյ հաշւոյն նոր առաւելութիւններ պիտի արձանագրէ Կովկասի մէջ, որ եռեւեփող կաթսայ մըն է: Այսպիսի ծրագիր մը պիտի նպաստէ նաեւ Բաքու - Ճէյհան քարիւղի ուղեգիծին, քանի որ այս հարցին մէջ ամէնէն կարճ ուղեգիծը Հայաստանի վրայով կ՚անցնի: Հայաստանի հետ նոր զարգացումը կը զօրացնէ Թուրքիոյ դիրքաւորումը, քարիւղի հարցին մէջ»:

ԷՐԶՐՈՒՄԻ ՄԷՋ ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ

Կարելի չէ մոռնալ թէ գլխաւորութեամբ Տէմիրէլի, Ալփարսլան Թիւրքէշ եւ Թանսու Չիլլէր եւս մեծ ճիգ վատնեցին, որպէսզի Հայաստան - Ազրպէյճան յարաբերութիւններու մէջ հաշտութիւն մը գոյանայ:

Թէ՛ պաշտօնական թէ բարեկամական բանակցութիւնները ունին երկու ճարտարապետներ եւս: Նախ Ազգային շարժում կուսակցութեան նախագահի տեղակալ Թուղրուլ Թիւրքէշը եւ յետոյ Տողրու Եոլցի երեսփոխան Ճէֆի Գամհի: «Աքշամ»ի թղթակիցը Գամհիի հետ ալ տեսակցութիւն մը ունեցած է: Գամհի կ՚ըսէ հետեւեալը.

«Ղարաբաղի ինքնավարութեան մասին Ազերիները արդար մտահոգութիւններ ունին: Կը վախնան որ ինքնավարութիւնը ապագային անկախութեան կը վերածուի: Մենք ալ ատոր փոխարէն կ՚առաջարկենք որ Էրզրումի մէջ Միացեալ Ազգերու խաղաղութեան զինուորներ տեղակայուին, իսկ Ղարաբաղի մէջ Թուրք բանակը իբր դէտ աշխատի: Գիտէք որ շատ կարեւոր քայլեր էին Հայաստանի վրայով օդային միջանցքին բացումը, հայկական չարթըր սաւառնակներու Թուրքիայէ ճամբորդ ընդունիլ սկսիլը եւ վերջապէս սահմանային առեւտուրին ազատ արձակումը»:

«Աքշամ» հետեւեալ կերպով կ՚եզրակացնէ. —

Ուրեմն պատմութիւնը պատմաբաններուն ձգելով, մենք՝ Հայեր, Ազերիներ եւ Թուրքեր, որպէս հաւաքականութիւններ, որոնք ապագան իրարու հետ բաժնել կ՚ուզենք միասնաբար կ՚ընթանանք դէպի ապագայ:

ԱՅՑ՝ ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը ինչպէս ամէն տարի, Ուրբաթ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ին ոգեկոչումի խմբական այց մը կու տայ Պանեօ Փարիզէնի գերեզմանատունը, հայ մտաւորականներու շիրիմին:

Սիրով կը հրաւիրուին ողբացեալներու ընտանեկան պարագաները, գրողներ, յարգոյ հասարակութիւնը.

Շիրմօրհնէք եւ յարգանքի արտայայտութիւններ:

Հաւաքուիլ ժամը 15-ին Սիմըթիէռ տը Պանեօ Փարիզէնի գլխաւոր մուտքին, Ավընիւ Մարքս Տորմուա:

Փորթ տ'Օռլէանէն առնել թիւ 128 հանրակառքը ու իջնել Սիմըթիէռ Փարիզէն կայանը:

-GALA-

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

section «*Agnouni*» d'Asnières organise

pour son 60ème anniversaire

UN GALA ARTISTIQUE

au GRAND THEATRE D'ASNIERES

le 22 Novembre à 20 heures 30

avec l'ensemble folklorique *NAVASART*

et *SONIA NIGOGHOSSIAN* (*Mezzo-Soprano*)

Les billets sont en vente au :
—MCA PARIS : 17, rue Bleue, 1er étage
—MCA ALFORTVILLE 9, rue de Madrid
—MCA SEVRAN — LIVRY-GARGAN 17, rue Charles Péguy
—EPICERIE KAROUN 21, rue Victor Hugo, Gare de Colombes
—EPICERI EVAROUJ 49, Grande Rue Charles de Gaulle, Asnières.

Renseignements :
01 42 42 85 87 / 01 39 82 65 91
01 43 33 88 93.

Un autocar sera à disposition à 19 h 30 Square Montholon, rue La Fayette, Paris 9ème et le retour sera assuré après le spectacle.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ՏԱԿԱՒԻՆ ՈՐԵՒԷ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻ

«Նոյեան Տապան» գործակալութիւնը անդրադառնալով Հայաստանի սահմանադուռը բանալու հարցի շուրջ Թանսու Չիլլէրի յայտարարութեան, կը փոխանցէ Հայաստանի Մաքսային Վարչութեան Պետի առաջին տեղակալ՝ Պետրոս Թաթայեանի մէկ յայտարարութիւնը: Պետրոս Թաթայեան Նոյեան Տապանի թղթակցին յայտնած է որ Հայաստան - Թուրքիա սահմանի վերաբացման մասին Մաքսային Վարչութեան հետ տակաւին որեւէ բանակցութիւն չէ կատարուած: Ըստ Պ. Թաթայեանի, իրենք ամէն վայրկեան պատրաստ են բանալու Թուրքիոյ հետ երկու սահմանակէտերը՝ Ախուրիկի երկաթուղիի անցման կէտը եւ Մարգարայի մայրուղիի դուռը: Ան նշեց որ վերոյիշեալ երկու մաքսատուները վերանորոգուած են եւ պատրաստ են գործելու:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27, Տօն է խաչի Գիւտին:

Այսօր, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՑԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջ. Վարչութիւնը մէջմասնաճիւղային ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզեան շրջանի բոլոր մասնաճիւղերու ընկերուհիները, Ուրբաթ, Հոկտ. 25, ժամը 20.30-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը՝ 17, rue Bleue, 75009 PARIS:

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

A. A. A. S.

Recherche

L'**ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE** recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée. Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à : Monsieur le Président de l'A.A.A.S. 77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

EXCEPTIONNELLE

TROUPE

Navasart

DE PARIS

A LYON

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «*Araxe*» de Lyon-Villeurbanne a le plaisir de vous présenter la Troupe de Danse *NAVASART* de PARIS

le Dimanche 27 Octobre à 15 heures au Centre Culturel de Villeurbanne 234, Cours Emile Zola

VENEZ NOMBREUX PASSER UN MOMENT AGREABLE ET SYMPATHIQUE

Renseignements au : 03. 72. 35. 15. 86.
Entrée : Adultes 80 F.
Enfants (moins de 10 ans) 50 F.

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք-Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29
MARDI
29 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5.00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 18.972 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 18.972

ԵՐԵՒԱՆ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 25-Ի ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ

ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԸ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԺՈՂՈՎԸ, ԳՈՐԻՍ - ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ՃԱՄԲԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ. – («Յառաջ»). –

Սեպտեմբեր 25-ի դէպքերէն ճիշդ ամիս մը յետոյ, առաջին արտօնուած հանրահաւաքն է կազմակերպուած ընդդիմութեան կուսակցութիւններուն կողմէ համախմբուած «Ազգային Համաձայնութիւն» անունին տակ, Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 25-ին ժամը 16-էն 18, Օփերայի հրապարակը։

Անձրեւոտ ամպամած օդ մը, որուն մռայլութիւնը պատած էր Ազատութեան հրապարակը հաւաքուած բազմութիւնը, 10 հազար՝ պետական հեռատեսիլին համաձայն, հարիւր հազար կազմակերպիչներուն գնահատումով (յայտարարութիւն Դաւիթ Վարդանեանի), հաւանաբար 30 հազարի շուրջ. ամէն պարագայի, բազմութիւն մը եկած մտիկ ընելու հանդարտ, ուշադիր, պաղարիւն։ Ցոյց չեղաւ, այլ հանրաժողով մը միայն։

Կազմակերպիչները կանգնած էին Օփերայի աստիճաններուն բարձրութեան վրայ, Եռագոյնի մը եւ բարձրախօսի մը շուրջ։

Յաջորդաբար խօսք առին՝ Ռաֆայէլ Համբարձումեան, Շաւարշ Քոչարեան, Հրանտ Խաչատուրեան, Պարոյր Հայրիկեան, Վազգէն Մանուկեան, Դաւիթ Վարդանեան, Արամ Սարգսեան, Ռուբէն Յակոբեան եւ Անդրանիկ Պուրնազեան որ կարդաց յայտարարութիւն մը։

Ութ բանախօսներն ալ գրեթէ նոյն բովանդակութեամբ ճառեր արտասանեցին, անխուսափելի բազում կրկնութիւններով։

Սեպտեմբեր 25-ը, ըսին, կը նկատեն ժողովուրդին կողմէ բողոքի օր քաղաքական գործիչներուն եւ իշխանութիւններուն դէմ։ Սահմանադրական դատարանին յանձնուած է լրիւ թղթածրար մը փաստաթուղթերով, վկայութիւններով որոնք խնդրոյ առարկայ մը դարձնեն Սեպտեմբեր 22-ի ընտրութեան արդիւնքները. յայտարարուեցաւ թէ Սահմանադրական դատարանէն կը սպասուի ճիշդ եւ անաչառ որոշում, ու ճշդուեցաւ որ կրնան ըլլալ միայն երեք տարբերակներ. Վազգէն Մանուկեան ընտրուած, կամ երկրորդ շրջան մը կամ ալ նոր ընտրութիւններ, Բանախօսները առաւելաբար շեշտը դրին ժողովուրդի միասնականութեան, ժողովուրդի կամքին, անհատի իրաւունքի յարգումին ու երաշխաւորման վրայ։ Իշխանութիւնը կը պատկանի, ըսին, ժողովուրդին։ Ժողովուրդը պէտք է յաղթէ եւ ոչ խմբակ մը։ Յիշուեցաւ նոյնիսկ Տը Կոլը որ 1969-ին յարգեց ժողովուրդին կամքը եւ հեռացաւ իշխանութենէն։ Այսինքն պայքարը կը դրուի քաղաքական գետնի վրայ, ոչ թէ անհատներու շուրջ, որպէսզի բոլոր կարծիքները հաշուի առնուին, ընդգծուեցաւ։

Տանք Պարոյր Հայրիկեանի ճառէն երկու մէջբերումներ «Մենք կը քալենք հաշտ, խաղաղ ճանապարհով. անկաշկանդ ներկայութիւն կ՚ուզենք այս հրապարակին վրայ» եւ «դրական կէտեր ալ կան որ հարկ է նշել, մեր վատը այլ աշխարհի վատերէն լաւ է, Վրաստանի եւ Ազրբէջանի մէջ ժողովուրդին վրայ կրակ բացուեցաւ»։ Իսկ, Վազգէն Մանուկեանի խօսքէն հատուած մը՝ «Ինչո՞ւ կը պայքարինք. հիմնական պատասխաններ կան այս հարցումին. մեր ժողովուրդը ապագայ չունի այս ճանապարհով, մենք ունինք խնդիրներու լուծումները…»։

Ելոյթները շատ քիչ անգամ ընդմիջուեցան կամ ընկերացան ծափահարութիւններով, որոնք մնացին միշտ զուսպ։ Ոչ մէկ առեն, երկու ժամուան ընթացքին, հաւաքական խանդավառութիւն մը, պոռթկում մը, ոգի մը արտայայտուեցաւ։ Ժողովուրդը լուռ, լուրջ ու հանդարտ հետեւեցաւ։ Ամէն տարիքէ բաղկացած ժողովուրդ մը որուն մէջ կար նաեւ բազմազանութիւն մը։

Ընդհանրապէս դէմքերուն վրայ նկատեցինք որոշ յոգնութիւն մը, անտրամադրութիւն մը, հիասթափութիւն մը, կրաւորականութիւն մը։ Ժողովուրդը շուարած վիճակ մը ունի։ Իրեն համար անկասկած հիմնական հարցը ուրիշ տեղ է, կեանքի եւ ապրուստի պայմաններու դժուարութիւնները, առօրեայի ծանրութիւնը։

Հանրաժողովին շատ խօսուեցաւ եւ հոլովուեցաւ ժողովուրդ բառը. ժողովուրդին կամքը, իրաւունքները, պայքարը, շահերը։ Շահերը այո, բայց ոչ շահագործումը։

Ժողովուրդը, ճիշդ ժամը 18-ին, գունդ առ գունդ ցրուեցաւ առանց որեւէ միջադէպի։ Քառորդ ժամէն հրապարակը պարպուեցաւ։

Բացառիկ ոստիկանական ուժեր չտեսանք։

Յաջորդ միթինկը, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 1-ին։

Կ. Յ.

ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԸ

Հոկտեմբեր 22-ի մեր թիւով, արձագանգած էինք ընդդիմութեան յայտարարութեան ուր կը մատնանշուէր նաեւ թէ չի բացառուիր դիմում կատարել Սահմանադրական դատարանին։ Հոկտեմբեր 24-ին, Վազգէն Մանուկեան յանձնած է այդ դիմումը, հիմնուած Սահմանադրութեան 101-րդ յօդուածին 3-րդ կէտին վրայ։ Յիշենք այդ յօդուածն ու խնդրոյ առարկայ կէտը. – «Սահմանադրական դատարան կարող են դիմել. – Հանրապետութեան նախագահի եւ պատգամաւորութեան թեկնածուները՝ ընտրութիւնների արդիւնքների հետ կապուած վէճերով»։

Ի՞նչ կ՚ըսուի այդ դիմումին մէջ։ Ակնարկելով Սեպտեմբեր 29-ին ընտրական յանձնախումբի հրատարակած տուեալներուն, ընտրուած յայտարարուած է Լ. Տէր – Պետրոսեան ինչ որ անընդունելի կը նկատուի, որովհետեւ այդ տուեալները չեն համապատասխաներ իրականութեան։ Սահմանուած կարգով, հետեւեալ խախտումները կը նշուին. – Իրաւապահ մարմիններու, զինուորական ստորաբաժանումներու հրամանատարական կազմի, կազմակերպութիւններու միջոցաւ իրագործուած են զանգուածային ապօրինի գործողութիւններ։

– Խախտուած է ընտրողներու ցուցակ կազմելու սկզբունքը։

– Ընտրական յանձնախումբերու անդամներու եւ անձերու հանդէպ բռնութիւններ գործուած են անոնց լիազօրութիւններու կատարումը խափանելու համար։

– Ընտրական յանձնախումբերու ներկայացուցիչներ զեղծարարութիւններ գործած են ընտրական փաստաթուղթերուն մէջ։

– Քուէաթուղթերու քանակի խախտումներ եղած են։

– Պատահած են դէպքեր, ուր մէկ հոգի քանի մը անգամ քուէարկած է կամ մէկէ աւելի քուէ ձգած է քուէատուփ։

– Քուէարկութեան կազմակերպումը օրէնքի խախտումներ ունեցած է։

– Կարգ մը յանձնաժողովներու մօտ քուէներու արդիւնքներու ամփոփումը չէ համապատասխանած օրէնքի պահանջներուն։

Այս նշումներէն ետք, կը տրուին կարգ մը պարագաներու թիւը, եզրակացնելու համար որ այս ամբողջը ազդած են ընտրութիւններու արդիւնքներու վրայ, ուստի, Վազգէն Մանուկեան կը խնդրէ. – «Անվաւեր ճանաչել 1996 Սեպտ. 29-ին Կեդրոնական Ընտրական Յանձնաժողովի հրապարակած Հանրապետութեան նախագահի ընտրութեան արդիւնքները եւ դրանց հիման վրայ կայացած որոշումը Հ.Հ. նախագահի ընտրուելու մասին»։

Այս դիմումին հետ յանձնուած են ԿԸՅ.-ի ամփոփ արձանագրութեան պաշտօնական հրապարակումը, ներկայացուցիչներու (Շ. Քոչարեան, Հ. Խաչատրեան, Տ. Ջանոյեան) լիազօրագրերը, յաւելուածներ թերթերէն, գանգատներու արձանագրութիւններ, ապացոյցներ։ Վ. Մանուկեան Սահմանադրական դատարանէն կը խնդրէ նաեւ՝ Ա) Պատասխանող յանձնախումբէն պահանջել տեղամասի, համայնքի եւ մարզի ընտրական յանձնախումբերու ամփոփ արձանագրութիւնները որոնք ցոյց կու տան արդիւնքներու հակասութիւնները։ Բ) Կեդրոնական ընտրական Յանձնախումբէն պահանջել ընտրական տեղամասերու ամփոփուած արձանագրութիւնները եւ փաստաթուղթերը իրենց ամբողջական ծաւալով (ընտրողներու ցուցակ, անճիշդ քուէաթուղթեր, եւայլն, եւայլն)։

Դատարանին օրէնքով մինչեւ 12 օր պէտք է առաջին ունկնդրութիւն մը տեղի ունենայ եւ մինչեւ մէկ ամիս պատասխան տրուի ներկայացուած խնդիրներուն։ Յանձնուած թղթածրարը 500 էջերէ կը բաղկանայ։

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ՝ ԳՈՐԻՍ – ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ՃԱՄԲԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ. – («Յառաջ»). –

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 26-ին, պայծառ արեւի մը տակ, պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Գորիս – Ստեփանակերտ ճամբուն առաջին մասին (5.5 քիլոմեթր)։ Ղարաբաղի հողին վրայ կանգնած Եռագոյն ժապաւէնը կտրեց Ղարաբաղի նախագահ՝ Ռոպէր Քոչարեան, իսկ Հայաստանի հողէն Տիկին Մանուշակ Պետրոսեան՝ «Հայաստան» Հիմնադրամի Գործադիր Մարմնի տնօրէնը։ Ներկայ գտնուեցան այս արարողութեան, Ղարաբաղի Հանրապետութեան վարչապետը՝ Լէոնարտ Պետրոսեան, Լաչինի Գործադիր Կոմիտէի նախագահը՝ Ալեքսանտր Յակոբեան, Գորիսի իշխանութեանց ներկայացուցիչներ եւ «Հայաստան» Հիմնադրամի Գործադիր Մարմնի անդամներ եւ սփիւռքեան մարմիններու ներկայացուցիչներ։

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը ներկայացուցին՝ Պետրոս Թերզեան, նախագահ, եւ Կարօ Յովսէփեան, փոխ – նախագահ։ (Մանրամասնութիւններ առանձին թղթակցութեամբ)։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐՍԻՔԱՅԻ անջատողականները կը շարունակեն ասպարէզ կարդալ կառավարութեան եւ մանաւանդ նախարարապետ՝ Ա. Ժիւփէի։ Շաբաթավերջին, Հոկտ. 26, 27 եւ 28-ի վաղ առաւօտեան ալ ռմբափորձերը իրարու յաջորդեցին գլխաւորաբար պետական շէնքերու դէմ։ Թիրախ են զինուորական ոստիկա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ՝ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՆԻՍՏ

Երեւանի մէջ, Հոկտեմբեր 27-ին, տեղի ունեցաւ կառավարութեան ընդունելութիւններու Տունը «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Խորհուրդի տարեկան նիստը, հետեւեալ օրակարգով. – Նիստի բացում Հոգաբարձուներու Խորհուրդի նախագահ՝ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան։ Հիմնադրամի տարեկան հաշուետուութիւն՝ Գործադիր տնօրէն՝ Մանուշակ Պետրոսեան։ Հիմնադրամի ֆինանսական տարեկան գործունէութեան միջազգային հաշուեքննութեան արդիւնքները «Amyot» գրասենեակին ներկայացուցիչին կողմէ՝ Սըթիւռ Քոչեան։ Վերստուգիչ յանձնաժողովի անդամ՝ Վահէ Ծաղկատարեանի կողմէ Հիմնադրամի տարեկան գործունէութեան շուրջ եզրակացութիւնները։ Տեղական (Հայաստան եւ Սփիւռք) մարմիններու զեկուցում։

Քննարկումներ եւ առաջարկութիւններ. 1996 – 97 տարեշրջանի գործունէութեան ծրագրային ուղղութիւններ, գործադիր տնօրէն՝ Մանուշակ Պետրոսեան։

Հիմնադրամի կազմակերպչական աշխատանքներու բարելաւման խնդիրներ, Հոգաբարձուներու Խորհուրդի փոխ – նախագահ՝ Գագիկ Յարութիւնեան։ Քննարկուած հարցերու վերաբերեալ տրուած որոշումներու վաւերացում։ Նիստի փակում, Հոգաբարձուներու Խորհուրդի նախագահ՝ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան։

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի կողմէ, սոյն նիստին մասնակցեցան՝ Պետրոս Թերզեան, նախագահ, Կարօ Յովսէփեան, փոխ-նախագահ։

(Մանրամասնութիւններ առանձին թղթակցութեամբ)

Կ. Յ.

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՄԸ

ԼՂՀ նախագահական ընտրութեան թեկնածու առաջադրուած է չորրորդ դէմք մըն ալ. ան կառավարութեան հսկողական տեսչութեան պետ Ալպէո Ղազարեանն է։ Հոկտեմբեր 24-ին աւարտած է թեկնածուներու առաջադրութեան պայմանաժամը։ Ընտրութիւնը տեղի կ՚ունենայ Նոյեմբեր 24-ին։

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ ԿԸ ՆՄԱՆԻ՞ ՉԵՉԷՆԱԿԱՆԻՆ

Չէչէնական հարցին որպէս լուծում զօրավար Լէբէդի մօտեցումը զուգահեռներու մղած էր Ղարաբաղի կացութեան հետ։ Չէ՞ որ ան յայտնած էր թէ պէտք է յարգուի ժողովուրդի մը անկախութեան փափաքը։ Ինչո՞ւ օրինակը կիրարկելի չըլլար նաեւ Ղարաբաղի համար որուն բնակչութիւնը եւս կը փափաքէր անկախանալ պարտադրուած լուծէն. այդ լուծը եթէ ռուսականն էր Չէչէններու համար, Ղարաբաղցիներուն համար ալ ազրպէյճանականն էր։

Այս մօտեցումը մէկդի դրուեցաւ շուտով երբ Լէբէդի «լուծում»ը ի վերջոյ յանգեցաւ հինգ տարուան յետաձգումի մը, իսկ այսօր զօրավարին պաշտօնազրկումէն ետք լրատուները կ'ըսեն թէ Չէչէնները կը պատրաստուին կռիւներու։

Ժողովուրդի մը ինքնորոշման իրաւունքի ուղղութեամբ արտայայտուող Լէբէդի կեցուածքէն յոյսը կտրելէ ետք Եուրի Բարսեղով եւս պաղ ջուր կը լեցնէ այդ կարգի սպասումներու վրայ։ Ան ծագումով ղարաբաղցի է, իրաւագիտութեան տոքթոր, միջազգային իրաւունքի փրոֆէսօր որ Ռուսաստանի Գիտութեան ակադեմիայի տնտեսութեան եւ միջազգային յարաբերութիւններու հիմնարկի վարիչն է։ Աւելի քան տարիէ մը ի վեր ԼՂՀ-ի կողմին մէջ կը մասնակցի Օ – ԵԱ – ՍԻ – Ը-ի շրջանակի բանակցութիւններուն։ ԼՂ Հանրապետութիւն թերթը (Հոկտեմբեր 12) հարցազրոյցով մը էջ յատկացուցած է իր այս հայրենակցին որուն հետ զրոյցին գլխաւոր նիւթը հասկնալի է որ Ղարաբաղն է։

Ե. Բարսեղով բարդ կ'որակէ բանակցութիւններու ընթացքը. տօր գլխաւոր պատճառը այն է որ ամէն պետութիւն խնդրին կը մօտենայ, հետապնդելով նախ քաղաքական, ապա տնտեսական շահեր – յատկապէս քարիւղէն ձեռք ձգելի։ Ան իրաւացի գտնելով հանդերձ Ղարաբաղի պատուիրակութեան անփոփոխ կեցուածքը որ կ'արտայայտէ ժողովուրդին կամքը, միաժամանակ քաղաքական իրատեսութիւն կը թելադրէ։ Այսինքն՝ փնտռուին լուծումի այնպիսի ուղիներ որոնք նաեւ նկատի առնեն «մյուս կողմերի շահերը»։ Իսկ եթէ հակառակ կողմն ալ փոխադարձ զիջումի տրամադիր ըլլայ, Ղարաբաղը կը պահէ ինքնորոշման իր իրաւունքը եւ շրջանին մէջ կը դառնայ խաղաղութեան կայունացման եւ ամրապնդումի գործօն։

Աւելի իրապաշտ արտայայտուելով, ան կ'ըսէ թէ կարելի է այնպիսի լուծում գտնել ուր Լեռնային Ղարաբաղը մնայ որպէս անկախ պետութիւն եւ նոյն ատեն Ազրպէյճանի հետ ունենայ որոշ հորիզոնական, պայմանագրային, իրաւական յարաբերութիւններ։

Ե. Բարսեղով խօսելով Ղարաբաղի ու Չէչէնիոյ խնդիրներուն նմանութեան ակնարկող հարցումին մասին, կ'ըսէ թէ սխալ է մտածել որ անոնք միատեսակ են ու լուծումի ձեւը նոյնն է։ Ղարաբաղի ազատագրումի շարժումը նոյնն է այն շարժումներուն որոնց միջոցով անցած են մօտ 200 պետութիւններ, Սակայն ամէն հակամարտութիւն միւսէն կը տարբերի քաղաքական եւ իրաւական իր շրջանակով։ Այս առումով ան կ'եզրակացնէ. «իւրաքանչիւր հակամարտութիւն պահանջում է առանձին մօտեցում եւ հետեւաբար, անհանդուրժելի է լուծման մի մօդէլը մի ուրիշ ժողովրդի վզին փաթաթելը»։

Հարցին բարդութիւնը, բանակցողներուն զանազան նպատակներ հետապնդող կեցուածքը արդեօք պատճառ չէ՞ կրնար ըլլալ լուծումին ձգձգումին։ Ե. Բարսեղով չի կարծեր որ ատիկա նախ Ազրպէյճանի համար ձեռնտու ըլլայ։ Գաղտնիք չէ որ Ղարաբաղի հարցին լուծումէն կախում ունի տնտեսական կարգ մը խնդիրներու կարգաւորումը որոնց գլխաւորն է ազրպէյճանական քարիւղին շահագործումը։ Այնքան ատեն որ լուծումը կ'ուշանայ, հաւանական չէ որ օտար մեծ ընկերութիւններ կարեւոր ներդրումներ ընեն կասպիական քարիւղին արդիւնաբերութեան գործին։ Ան այս ըսելով հանդերձ, չի խօսիր այն մասին թէ քարիւղի արդիւնաբերութեան հեռանկար մը անմրցելի խաղաքարտ չէ՞ Բաքուի համար Ղարաբաղի դէմ որ ինքնորոշումէն, պարտադրուած լուծին թօթափումէն ուրիշ բան չունի միջազգային սեղանին դնելիք։

Ե. Բարսեղով հօրը կողմէն ղարաբաղցի է. նախնիքը Վրաստանէն հոն փոխադրուած են։ Մօրը կողմէն Լոռեցի է։ Կ'աւարտէ իր խօսքերը հիացում յայտնելով Ղարաբաղի ժողովուրդին հերոսութեան, տոկունութեան։ Կը կրկնէ թէ Ղարաբաղը Հայաստանի լաւագոյն մասնիկն է։ Համոզուած է որ Ղարաբաղը կը դառնայ դրախտավայր։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐԴՈՑ ՄԱՍԻՆ(*)

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

6. Զարեհ Մելքոնեան, «Կեանքով, եւ Մասամբք Նորին», Ֆրիմոնթ (Միացեալ – Նահանգներ), 1995։ 263 էջնոց մեծղի հատոր մը, ծաւալով ու ծանրութեամբ, հեղինակին 8-րդ բանաստեղծական մատեանը (ունի նաեւ 12 թատերախաղ)։ Այս գիրքն ալ կը կրէ քերթողին վերջին տարիներու զգացական եւ իմացական մըթնոլորտին կնիքը, մինչեւ վերջին հեղինական քերթուած՝ ուղղուած արդիական բանաստեղծութեան։ Պատրանաթափ եւ յաճախ մղուած մինչեւ «սինիզմ», քնաբերգական զեղումներու եւ իմաստասիրական պրպտումներու այս հեղեղը յուսահատ ճամբորդութիւնն է Սփիւռքէն յուսախաբ Հայուն՝ դէպի կորսուած դըրախտ մը, եւ նոյն ժամանակ գազաթումն է Մելքոնեանին արուեստին, իբրեւ լեզու, պատկեր, թէմա ու մանաւանդ խելայեղ տարափը հարցումներու, հարցումներու։ Ու երբեմն՝ պատասխաններու։

7. Շուշիկ Տասնապետեան, «Սփիւռք», Պէյրութ, 1995։ Բանաստեղծական ծաւալուն բայց նիհար, 91 էջնոց այս հատորը առաջին լուրջ փորձն է Սփիւռքի նոր, երիտասարդ բանաստեղծներուն՝ տէր կանգնելու իրենց անտարազելի գոյութեանը՝ զայն բառի վերածելով։ Սփիւռքը աշխարհագրական վայր մը չէ, ոչ ալ արշիպեղագոս մը, այլ իմացական կեցուածք մը, քիչ մը շատ կրաւորական՝ որ սակայն ամէն վայրկեան կը յորդի իր սահմաններէն դէպի Հայաստան եւ Արցախ։

8. Շէն – Մահ (Թորգոմ Պատրիարք Մանուկեան), «Արձագանգուն Մեղեդիներ», անձնական մեկնութիւններ, Սրբ. Յակոբեանց Տպարան, Երուսաղէմ, 1995։ 75 մեծադիր էջերու մէջ հեղինակը 24 հանրածանօթ անգլիացի բանաստեղծներու գործերէն հայերէն թարգմանութիւն ըրած է, ու հրատարակած բնագրին հետ միասին։ Հայերէնի թարգմանել՝ հաւանաբար աւելի կարեւոր է մեր գրականութեան առողջութեան համար, քան հայերէնէն թարգմանել օտար լեզուի մը։ Յաջող թարգմանութիւններ են եւ իրենց այլազանութեամբ փաստ են արեւմտահայերէնի ճկունութեան, կշռոյթին ու երաժշտականութեան։

9. Tamar Dasnabedian, «La Mère de Dieu» (Etudes sur l'Assomption et sur l'image de la très-sainte Mère de Dieu), Antélias, Catholicossat Arménien de Cilicie, 1995. 100 էջնոց այս հատորը կ'ուսումնասիրէ Մարիամ Աստուածածնի սրբանկարներու եւ Համբարձման նշանակութիւնը։ Խիստ մասնագիտական ուսումնասիրութիւն մը, կատարուած բանասիրական լուրջ բծախնդրութեամբ՝ այս հատորին հանրութիւնը սահմանափակ կրնայ ըլլար, սակայն վստահօրէն անոր երեւումը արժէք կը ներկայացնէ։ Հեղինակին կրօնագիտական 10-րդ գործն է այս։

10. Stephan H. Astourian. «The Armenian Genocide : An Interpretation», ARF Shant Publications, Glendale, 1995. Կարճ, բայց խիտ մենագրութիւն մը, որ նոր լոյս մը կը սփռէ 1915-ի Աղէտին վըրայ, յատկապէս պրպտելով պատճառական տուեալները ու տնտեսական տեսանկիւնը։ Համադրական եւ նոյն ատեն վերլուծական, այս 100 էջնոց հատորը արժէքաւոր յաւելում մըն է Եղեռնի մասին տակաւ ճոխացող մատենադարանին։

11. Harout Sassounian, «The Armenian Genocide», Documents & Declarations, 1915-1995, Los Angeles, Abril Printing, 1995. Այս շահեկան հատորը ի մի հաւաքած է 1915-էն մինչեւ մեր օրերը Մեծ Եղեռնի ու Ցեղասպանութեան մասին եղած յայտարարութիւնները, ըլլան անոնք Միացեալ – Նահանգներու Ծերակոյտի, Ներկայացուցիչներու Տան եւ Նախագահներու կողմէ, աշխարհի քաղաքական ու մտաւորական ղեկավարներու թէ զանազան երկիրներու խորհրդարաններու, միջազգային ատեաններու թէ դաշնագիրներու կողմէ։ Հայ Դատի ու ցեղասպանութեան հարցով զբաղող բանասէրներու, մտաւորականներու եւ ամէն Հայու համար շատ շահեկան տեղեկութիւններու աղբիւր մըն է։

12. Նշան Շահէն, «Փառանձեմ», Թագուհի Հայոց, ազգային պատմական տըրամա, երեք գործողութեամբ, Լոս – Անճըլըս, 1995։ Այս պատմական թատերախաղը, գրուած հայաստանեան ուղղագրութեամբ, հեղինակին 5-րդ գիրքն է, որոնց 3-ը բանաստեղծութիւն՝ եւ մէկը արձակ գրութիւններու հատորներ են։

13. Claire Mouradian, «L'Arménie», Presses Universitaires de France, ed. Que sais-je?, Paris, 1995: 1959-ին Ֆրանսական PUF հանրածանօթ հրատարակչական տունը առաջին Arménie մը հըրապարակ հանեց, հեղինակութեամբ Ժան – Փիէր Ալէմի։ Այս նորը լոյս կը տեսնէ շատ աւելի արդիականացած ու քարտէսներով ճոխացած, եւ յատուկ գլուխ մը տրամադրուած Սփիւռքին։ Հմտութեան ու խոր հասկացողութեան գործ մը բանասէրի մը կողմէ, որ 1990-ին արդէն ծանօթ էր իր «De Staline à Gorbatchev, Histoire d'une République soviétique, l'Arménie» հատորով։ Ջերմօրէն կը յանձնարարեմ բոլոր անոնց որոնք ֆրանսական մշակոյթի պատուղ են։

14. Շուշիկ Տասնապետեան, «Յակոբ Օշականի Վէպը», Պէյրութ 1994։ 126 էջնոց այս մենագրութիւնը շատ արագ ու հպանցիկ ակնարկ մըն է նետուած մեր արդի գրականութեան մեծագոյն վիպասանին վաստակին վրայ։ Շատ օգտակար կ'ըլլայ անոնց՝ որոնք դեռ մուտք չեն գործած օշականեան աշխարհներուն մէջ եւ կը փափաքին ընդհանուր կարծիք մը կազմել անոր արուեստին ու հիմնական թէմաներուն մասին,

15. Pierre Verluise, «Armenia in Crisis», the 1988 Earthquake. Wayne State University Press, 1995: Այս գրքին բնագիրը ֆրանսերէն է ու կը կոչուի «Arménie: La fracture», լոյս տեսած Փարիզ, Editions Stock, 1989: Նախաբանը գրած է պատմաբան Ժերար Շալեան եւ անգլերէն թարգմանութիւնը գործն է Լեւոն Զոբայեանի, որ նաեւ ընդարձակ նախաբան մը գրած է անգլերէն թարգմանութեան։ 162 էջնոց եւ նկարազարդ այս հատորը երկրաշարժի պատմութիւնը կուտայ իր քաղաքական ենթախորքով, իր ստեղծած միջազգային արձագանգներով ինչպէս եւ ականատեսներու վկայութիւններով։ Խղճամիտ, համապարփակ աշխատանք մըն է եւ միակը իր տեսակին մէջ, անգլերէն լեզուով։ Որքան գիտեմ, անկէ զատ կայ նաեւ ռուսերէն գեղեցիկ հատոր մը, լոյս տեսած 1989-ին Մոսկուայի «Փլանէթա» հրատարակչատունէն, լուսանկարներու շատ ճոխ բաժինով մը։

16. Սալբի Բագրատունի, «Բարեւ», տպագրութիւն Հայ Գիր, Լոս – Անճըլըս, 1995։ Կողքի նկարազարդում՝ Վաչէ Պէրպէրեանէն։ Համեստ համեմատութիւններով պատմուածքներու հաւաքածոյ մը, լաւատես աշխարհահայեացքով եւ սահուն, պարզ լեզուով գրուած եւ ուր փորձ մը կ'ըլլայ Սփիւռքահայ ինքնութիւնը տարազելու, քիչ մը ինչպէս Թերեզ Ոսկերիչեանի «Արմատներ» հատորը (Նիւ – Եորք, 1938) կը ջանար ընել, տագնապները սակայն շատ աւելի խորունկէն բըռնելով։ Բագրատունիի այս գիրքը խոստում մըն է, հաւատքով ու լրջութեամբ տրուած հայութեան՝ իր գալիք գործերուն մէջ, շատ աւելի անգութ ու պահանջկոտ ըլլալու մեր կեանքի բուն իրականութեան հետ, պահելով հանդերձ իր հոգեբանական անկեղծութիւնը որ գրքին մեծագոյն արժանիքն է։

17. Շահպան, «Ազգին Փառաբանութիւնը» (Փառք Բեգի, Դուն Ցարուցեալ Ժողովուրդ), Լոս – Անճըլըս 1995։ 30 էջնոց բանաստեղծութիւններու փոքր հատոր մը, Եղեռնի 80-ամեակին առթիւ, ուր հեղինակը ազատ արտայայտութիւն կուտայ իր հայրենասիրական անկեղծ զգացումներուն, վարակիչ տաքութեամբ մը։

(*) – Առաջին մասը տես՝ «Յառաջ», Հոկտեմբեր 3

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑ «ՆԱՒԱՍԱՐԴ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19-ին «Փարք Շանօ»ի նորակառոյց համագումարներու փառաւոր Պալատին Լաբանը ելոյթ ունեցաւ Փարիզի Նաւասարդ պարախումբը։ Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուն էր. ոմանք նստեցան միջանցքներու սանդուխներուն աստիճաններուն վրայ. հազար – երկու հարիւր հոգի։

Այս բացառիկ երեկոն, ամիսներէ ի վեր, կը պատրաստէր Մարսէյլի Կապոյտ Խաչը իր չորս մասնաճիւղերու սերտ գործակցութեամբ։

Ձեռնարկը գտաւ ժողովրդական մեծ յաջողութիւն։ Ներկաներուն հրամցուեցաւ գեղարուեստական գեղեցիկ յայտագիր մը՝ հայկական պարերու, նուագի եւ երգի վայելք մը, խմբական գօտեպընդիչ աշխատանք մը։

Բացումը կատարեց Օր. Ալեքսանդրա Քէրքիկեան։

Երեկոն դրուած էր Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահին՝ Լիւսիէն Վիէյանի պատուոյ նախագահութեան ներքեւ։ Այս վերջինին ներկայացուցիչը՝ Ռընէ Օլմէթա խօսեցաւ ազգագրական պարերու, նուագի եւ ընդհանրապէս մշակութային արտայայտութեանց կարեւորութեան վրայ եւ գնահատեց Նաւասարդ պարախումբի անդամ – անդամուհիները որ կը վերապրեցնեն բարքեր, կ'արժեւորեն արուեստ մը եւ առաւել կը խարսխեն իրենց արմատները։ Ռընէ Օլմէթա շնորհաւորեց Կապոյտ Խաչը իր նախաձեռնութեան համար, ընդգծեց Միութեան բարենպատակ գործերը եւ յայտնեց Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգի Ընդհ. Խորհուրդի նեցուկը։ Ծշդենք որ Պուշ –տիւ – Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդը նիւթական լայն մասնակցութիւն բերաւ ձեռնարկի կազմակերպութեան։

Նաւասարդ պարախումբի վերջին երեւումը Մարսէյլ՝ Մարտ 1992-ին էր։ Ուստի, ժողովուրդին մէջ կար ցանկութիւնը ապրելու գեղարուեստական որակ ներ-

կայացնող ուրախ եւ խանդավառ երեկոյ մը: Եւ ժողովուրդը յուսախաբ չեղաւ:

«Բերդ պար»ով տղաքը իրենց արի, քաջ եւ կարգապահ կեցուածքով եւ անմիջապէս յետոյ «Էրզրումի շորոր»ով աղջիկները իրենց հեզասահ քայլերով, ճկուն մատերու գծած ոլորուածքներու հմայքով ցոյց տուին թէ Նաւասարդը ունի հայկական պարերու հարազատ նկարագրի մտահոգութիւնը եւ՛ արտայայտութիւններուն, պարագրութեան, տարազներուն, գոյներուն եւ՛ ընկերացող նուագին կշռոյթով: Շարունակութիւնը «Ձկնորսներու» պարով, «Ջանգեզուր»ով, ծանօթ «Շալախոյ»ով, «Կատակ պար»ով, «Հովիւներու պար»ով եւ նորութիւն մը՝ «Արցախ»ով հաստատեցին մեր առաջին տպաւորութիւնները, հակառակ անոր որ բեմին թերի լուսաւորութիւնը չօգնեց պարողներուն որոնք աւելի գրաւեցին բեմին խորքը քան առջեւը, եւ իրենց հաղորդութիւնը հանդիսատեսներուն հետ չգտաւ իր ամբողջական արտայայտութիւնը:

Բ. բաժինը կինտոներով եւ գեղջկական պարերու հարուստ երանգներով բեմադրուած վերջին տեսարանը խանդավառեցին ներկաները առանց մոռնալու Խաչատուր Աւետիսեանի երաժշտութեան վրայ յօրինուած պարերը՝ «Զարթօնք», «Կռունկներ» եւ այլ պարեր:

Յայտագիրը ճոխացուց երգչուհի Ռուզին Թաշճեան իր մեկնաբանած ժողովրդական երգերով՝ «Մշոյ դաշտերը» (մշակում՝ Խ. Աւետիսեանի), «Բոյլ բոյլ» (Սայաթ Նովա) եւ «Անինա» (Խ. Աւետիսեան): Ռուզին Թաշճեանի ձայնին մէջ կայ ջերմ յուզականութիւն մը. իսկ շեշտերուն մէջ խոր անմիջականութիւն մը: Ժիրայր Գարուեան քեմանչայով մեկնաբանեց «Որքան ցանկացայ» կտորը:

Ներկայացումէն յետոյ, Կապոյտ Խաչի ժրաջան տիկինները ճոխ սեղաններու շուրջ պատուեցին եւ հիւրասիրեցին պարախումբի անդամ — անդամուհիները, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

Նաւասարդ պարախումբը 1968-էն ի վեր տիրական ներկայութիւն մըն է Փրանսահայ գաղութի գեղարուեստական եւ մշակութային կեանքէն ներս: Առաւել, միջավայր մը եւ մթնոլորտ մըն է երիտասարդներուն համար որոնք պարարուեստի ընդմէջէն կը մօտենան, կը ծանօթանան իրենց արմատներուն եւ կ՚ապրին խմբական, հաւաքական կեանք մը: Մեծ է արժանիքը խումբին հիմնադիր ղեկավարին՝ Խոսի Ծօլօլեանին որ հակառակ անդամներու, չըսելու համար սերունդներու յաջորդականութեան, ամէն գնով կը պահէ խումբին հիմնական սկզբունքները, ըլլայ գեղարուեստական հարազատութեան, ընտրողութեան, պահանջկոտութեան տեսակէտէն, ըլլայ բարոյական եւ մարդկային հասկացողութիւններուն հանդէպ վճռական կեցուածքով: Խումբին մէջ կը տիրէ առողջ մտայնութիւն մը, օրինակելի կարգապահութիւն մը: Անդամ — անդամուհիները կը մասնակցին աշխատանքներուն: Իրենք կը պատրաստեն իրենց տարազները, կը հոգան մատակարարական հարցերը: Շաբաթը երկու անգամ կը մասնակցին փորձերու: Խոսի Ծօլօլեան իր հաստատակամութեամբ կարողացած է պահել խումբին միատարրութիւնը, ինչ որ կը բացատրէ երեք տասնամեակներու բեղուն գործունէութիւնը, արձանագրուած յաջողութիւնները եւ տիրացած համբաւը:

Նաւասարդ պարախումբը կը գտնուի գրեթէ իր երեսունամեակի սեմին: Վըստահաբար ան բացառիկ յարգանքով եւ պատրաստութեամբ հանդէս պիտի գայ: Կը մաղթենք յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն որպէսզի շարունակէ ըլլալ եւ մնալ Փրանսահայ գաղութին եւ հայ գեղարուեստին պատիւ բերող համոյթը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ.Բ.Ը.Մ. Մանուկեան — Տէմիրճեան վարժարանի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 6-ի երեկոյեան, տեղի ունեցած է առողջապահութեան հարցերու նուիրուած դասախօսութիւն — ասուլիս մը: Տոքթոր Յովիկ Մելիտոնեան, ներկայացնելով «Վարակիչ հիւանդութիւններ եւ պատուաստներ» նիւթը, անդրադարձած է գլխաւոր երկու հիւանդութեանց՝ միքրոպային եւ ժահրային ծագումներուն, մատնանշելով մանկութենէն մինչեւ երիտասարդութեան շրջան պատահող հիւանդութիւնները, ինչպէս՝ փորհարութիւն, թոքատապ, մենենժիթ, լերդաբորբ, թոքախտ եւայլն: Տոքթոր Աւետիս Եթենեկեանի «Մանկապատանեկան մտային եւ հոգեկան աճ» նիւթը կեդրոնացած է մանուկին հոգեբանական զարգացման հինգ շրջաններուն վրայ, որոնք խարսխային կառոյցը կը նկատուէին անհատին ապագայ կազմաւորման: Տոքթոր Կիրակոս Մինասեան «Արբունք»ի բնախօսական զարգացման շրջաններուն անդրադառնալէ ետք, մատնանշած է տասը իրողութիւններ, որոնք կրնան ազդել պատանիին կազմաւորման վրայ, անդրադառնալով նաեւ տնային, ընտանեկան եւ աշխատանքի, ժամանցի, թմրեցուցիչի գործածութեան եւ սեռային վարքին, որոնք կրնան ժխտական ազդեցութիւն ունենալ եւ այլազան անկանոնութիւններ յառաջացնել անհատին մօտ: Տոքթոր Ծորճ Սապունճեան «Պատանեկութիւն եւ տուայտանք» նիւթով ներկայացուցած է 12-էն 20 տարեկան երեք շրջաններու վրայ տարածուող ֆիզիքական, փոխանցումային ու պատանեկան եղափոխութիւնները: Դասախօսութիւնները համադրած է Տոքթոր Վարդան Թաշճեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՍԵՄԻՆԱՐ

Հոլիվուտի «Ալեք Փիլիպոս» ազգային վարժարանին մէջ, Հոկտեմբեր 14-ին, տեղի ունեցած է հայկական վարժարաններու մէջ պաշտօնավարող հայ եւ օտար ուսուցիչներու, տնօրէններու եւ պատասխանատուներու միօրեայ սեմինար մը, 300 կրթական մշակներու մասնակցութեամբ: Մանկամսուրի ուսուցիչներուն համար տրուած են երկու դասախօսութիւններ՝ «Արուեստն ու փոքրերը» եւ «Գիտութիւնն ու թուաբանութիւնը մանուկներուն հետ» նիւթերուն շուրջ: Բարձր դասարաններու ուսուցիչներուն համար տրուած դասախօսութիւններու նիւթ եղած են մթնոլորտի ստեղծումը, ուսուցիչ — ծնողք յարաբերութիւնները, աշակերտը զանազան միջոցներով դասանիւթին կապելը, մտածելու եւ ստեղծելու կարողութեան մշակումը եւայլն: Ինչ կը վերաբերի հայերէնի նիւթերուն, քննարկուած են հայերէն դասագիրքերու պարագան, անոնց մատչելիութիւնը, դասագիրքերէ դուրս ընթերցասիրութեան, դասաւանդման ձեւերու որոնումին վերաբերող հարցեր:

ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ

Հայ Կրթական Հիմնարկութիւնը, «Դպրոցական ծրագիրներ»ու համար 39 հազար տոլարի յատկացում կատարած է Գալիֆորնիոյ հայկական վարժարաններուն:

ԼՐԱՏՈՒ

ՓՐՈՖ. ՎԱՐԱԶԴԱՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԱՆԴԱՄ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիայի իսկական անդամ ընտրուած է փրոֆէսոր Վարազդատ Յարութիւնեան, ի գնահատութիւն իր արուեստագիտական վաստակին:

Արդարեւ, փրոֆէսոր Վ. Յարութիւնեան հեղինակն է հայ արուեստի, եւ մասնաւորաբար հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան նուիրուած բազմաթիւ երկասիրութիւններու եւ ամբողջ քառասուն տարի վարած է Երեւանի ճարտարապետական վարժարանին տեսչութիւնը:

Փրոֆէսորը օգտաշատ գործունէութիւն ունեցած է նաեւ իբր նախագահ Ճարտարապետներու Յանձնախումբին, որ Վազգէն Կաթողիկոսի օրով կ՚օժանդակէր Մայր Աթոռի աշխատանքներուն:

Ատկէ դուրս, իբր երկարամեայ նախագահ «Հայաստանի պատմական յուշարձաններու պահպանութեան ընկերութեան», ղեկավարած է հարիւրի մօտ հնօրեայ վանքերու, եկեղեցիներու եւ յուշարձաններու վերանորոգութեան աշխատանքները:

Փրոֆէսոր Վ. Յարութիւնեան, հակառակ իր յառաջացած տարիքին, կը շարունակէ աշխատիլ նորանոր ուսումնասիրութիւններու վրայ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Քուին Էլիզապէթ պանդոկի «Կրան Սալոնին» մէջ, Սեպտեմբեր 21-ին տօնուած է Հայաստանի անկախութեան 5-րդ տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Հայաստանի դեսպան Գառնիկ Նանագուլեանի, գործակցութեամբ Քեպէքի հայկական բոլոր կազմակերպութիւններուն: 50 կազմակերպութիւններէ բխած համագաղութային յանձնախումբին նախագահած է Կարօ Նշանեան: Եօթը ենթայանձնախումբերով երկու ամսուան ընթացքին պատրաստած են տօնակատարութիւնը որու ներկայ եղած են 1600 հոգի: Տոմսերը սպառած էին շաբաթ մը առաջ: Սեղաններու օրհնութիւնը կատարած է Կիլիկեան Թեմի Գանատայի փոխ — առաջնորդ՝ Խաժակ Ծ. Վրդ. Յակոբեան: Ողջոյնի խօսքերով հանդէս եկած են փրոֆ. Շաքէ Մինասեան եւ դեսպան Գ. Նանագուլեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Տոմսերու վաճառքը ապահոված է բոլոր ծախքերը եւ մնացեալ 9000 տոլարի գումարն ալ յանձնուած է «Հայաստան» համահայկական Հիմնադրամին:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Քամըլըճայ հովի հաստ չուաններով կը կապուէին կայմին շուրջն ու քովերը ամբողջ օրը: Գիշերը վրայ կը հասնի ու կապերը չեն քակուիր: Ծովը որ արդէն բաւական յուզեալ էր, կ՚ալեկոծի, շոգենաւին տատանումները կը սաստկանան ու կոհակները կուգան ծեծել խեղճերը:

Մշեցիները կը յիշեն իրենց բանտը ու սև կը քաշեն ազատած ըլլալնուն համար: Բաղդատաբար որքա՜ն աւելի հանգիստ էին հոն:

Կէս գիշերին ահռելի իրարանցում մը կը պատահի կամրջակին վրայ: Խոշոր զարափ տակառներ կային նաւուն եզերքը, պարանները կը խզուին ու ահա՛ տակառները շարուած ու պարաններով պրկըւած. ալեկոծութեան տատանումներէն, ները կը սկսին թաւալիլ մէկ կողմէն միւսը, գլտորելով ու զարնուելով ամէն կողմ ու մանաւանդ կամրջակին մէջտեղը կապուած ջրաթաթախ Մշեցիներուն՝ որոնք յուսահատ ճիչերով կը սկսին օգնութիւն աղաղակել:

Նաւաստիները կը հասնին, տակառները նորէն կը կապեն իրենց տեղերը, սակայն բանը բանէն անցած էր: Մշեցիները ջարդուխուր եղած էին, որին ոտքը, որին թեւը, որին սրունքը, որին գլուխը ճըմլուեր, կոտրեր, պատռեր էր: Պաղ ալիքները որոնք քիչ մը առաջ կը չարչարէին զիրենք, ծեծելով իրենց մարմինը հիմա արիւնալից անդամները լուալով տեսակ մը սփոփանք, ամոքում կուտային անոնց:

Նաւապետը կուգայ կը տեսնէ այդ նախճիրը, լացով ու պաղատանքով խըմորուած վիրալից դէմքերը ու կը գթայ վրանին...

Կապանքէն կ՚ազատին.

Երբ ոտք դրին Փիրէայի քարափներուն վրայ, ամէնքս ալ, իրենց վիրակապ անդամները տեսնելով, կարծեցինք թէ վայրագ Թուրքերու զոհեր էին այդ թշուառները:

— Չէ՛, պատասխանեցին, Թուրքը բան չըրաւ մեզի: Ու պատմեցին իրենց տխուր պատմութիւնը:

Վրաններուն տակ, Տիվրիկցիներուն հետ ասոնք ա՛լ գերագոյն տարաբախտներ էին, մարդոցմէ ու աստուածներէ լըքուած՝ վտարուած ճակատագրային նշաններ՝ որոնց վրայ Զարիքը իր սանձարձակ մոլեգնութիւնը կը թափէր:

— Դեռ ինչե՞ր պիտի տեսնենք, կը մըրմըրային անձկութեամբ, անցածին յիշատակէն ահաբեկ ու գալիք յիշատակէն սարսափած:

Փախստական միւս արկածեալներուն համար սփոփանք մը եղած էին, մխիթարանք մը, զոր նմանութիւնը իրենց կը ներշնչէր: Իրենց դժբախտութիւնը կը չափէին անոնցինին հետ ու թեթեւացում մը կը զգային:

— Փա՛ռք Աստուծոյ, կը մտածէին, գոնէ մենք սա Տիվրիկցիներուն ու Մշեցիներուն փորձանքին չհանդիպեցանք:

Փա՛ռք Աստուծոյ, այո՛, որովհետեւ ամենակարողն Աստուած ամէնուն գլխուն ալ կրնար բերել նոյն փորձանքը:

Ու վաղորդայնին երկինքը կը ծանրանար վրանին ու կը ճնշէր իրենց սարսափահար էութիւնը: Ահ, կ՚ուզէին հեռացնել անծանօթ վտանգը, որ կրնար գալ տակաւին, մեղմել, ամոքել խաւարին անդունդներէն ելլող ու զիրենք հարուածող անտեսանելի բազուկը, Յայտնութեան եօթը հրեշտակները՝ որոնք Աստուծոյ բարկութիւնը կը թափէին իրենց գլխուն: Ու պէտքը, անդիմադրելի պէտքը կը զգային աղաչելու, պաղատելու, գետնամած աղաղակելու, որպէս զի ա՛լ ներուէր, թողութիւն տրուէր իրենց:

— Աղօթենք, աղօթենք որ Աստուած ողորմի մեզի:

Այս էր ամէնուն վրայ տիրող մտածումը: Ա՛լ իրենք մտքին, սրտին ու ջիղերուն գործունէութիւնը կորսնցուցեր էին, ա՛լ կռուելու, տոկալու կորովնին չէր մնացեր: Հայոց ազատութեան վրայ չէին մտածեր, Թուրքին դէմ ոխ չունէին, ա՛լ մոռցեր էին ամէն բան, իրենց կինիկները, զաւակները, արտերը, գոյքերը, իրենց հայրենիքը:

— Մեր կիներն ու աղջիկները առեւանգեցին, մեր գոյքերը յափշտակեցին ... հէլալ ըլլայ, կը մտածէին, միայն թէ ա՛լ մոռցուինք չարիքէն, ա՛լ թող մեզ չհալածէ:

Երբ օր մը գացեր էի նորէն դեգերիլ իրենց վրաններուն շուրջը, տեսայ որ ամէնքն ալ բոլորուեր են, դաշտին մէջ, մէկու մը քով որ գիրք մը կը կարդար:

Հեռուէն ճանչցայ զինքը. «Տէր Հայր»ն էր, վաթսուն տարեկան Սեբաստացի բեռնակիր մը, որուն այդ անունը կուտային միշտ աղօթելուն եւ ուրիշներուն ալ աղօթել քարոզելու համար:

Նախկին յեղափոխական մըն էր, Սեբաստիոյ գիւղերէն մէկուն ջոջը, որ օր մը ձերբակալուեր ու տարիներով բանտը մնալէ ետքը կրցեր էր ազատիլ՝ իր ամբողջ հարստութիւնը մաս առ մաս կերցնելով պաշտօնեաներուն: Գիւղը՝ իր տունը վերադառնալով թափուր գտեր էր զայն. կինը մեռած էր ու չորս զաւակները ձգեր գացեր էին հրոսախումբերու հետ: Հարսերն ու երկու աղջիկները մնացեր էին միայն, առանց ապրուստի, գիւղացիներուն ողորմութեանը կարօտ, խարխլած հիւղակի մը մէջ կծկտած: Նախկին ջոջը մեկներ էր Պոլիս, բեռնակրութեամբ ստակ ճարելու իրեններուն, մինչեւ որ, օր մը լուր առեր էր թէ Քիւրտերը եկած աւարի տուած էին իրենց գեղը եւ աղջիկներն ու հարսերը հափափած: Հիմակ ա՛լ մէկ մինակ էր աշխարհի երեսը, մէկ մինակ Ս. Գիրքին հետ, զոր թեւին տակ կը պտըտցնէր:

(Շար. 28)

(Շար. Ա. էջէն)

նութեան շէնքերը: Այսպէս, ռմբափորձեր գործուեցան Փուլթօ–Վեքիոյի, Օլէթթայի (Պաստիայի մօտ) շէնքերուն դէմ, նաեւ Գազապիանքայի բանտին ճաշասրահը: Վնասները միայն նիւթական են: Երկուշաբթի վաղ առաւօտեան ալ Պասթիայի երեսփոխան–քաղաքապետին՝ Զուքարելլիի բնակարանը քարուքանդ եղած է, բայց մարդկային վնաս չկայ եւ ուրիշ երկու ռմբափորձ գործուած է: Կառավարութիւնը շատ կը կրկնէ իր վճռակամութիւնը Ժիւփէի եւ Ժ.–Լ. Տըպրէի բերնով, ինչ որ առայժմ միայն դըրդ–ռութեան պատճառ եղած է: Քանթարա անուն կասկածելի մը ձերբակալուած է Պորտոյի քաղաքապետարանին ռմբափորձին կապակցութեամբ, եօթը հոգիի հարցաքննութենէն ետք: Սանթոնի, որ քաղաքական պարագլուխներէն կը նկատուի ՖԼՆՍ-ի Պատմական Ճիւղին, յայտարարած է որ Ժիւփէ մեծ սխալ մը գործած է անձնական հարցի վերածելով Գորսիքայի հարցը: Ճիշդ է որ հարցը մեծ տարողութիւն ստացաւ այն օրէն երբ ռմբափորձի թիրախը եղաւ Պորտոյի, այսինքն Ժիւփէի քաղաքապետարանը: Ներքին նախարարը՝ Ժ.–Լ. Տըպրէ, Հոկտեմբեր 27-ին յայտարարեց թէ կառավարութիւնը վճռած է «վերահաստատել իրաւական Պետութիւնը եւ հանրային կարգ ու կանոնը» (Եւրոպա 1 ձայնասփիւռի կայանէն), երբ դեռ չէին գործըւած երեք նոր ռմբափորձերը, որոնցմէ մէկը՝ Պասթիայի քաղաքապետին բնակարանին դէմ:

ԱՏԱՆԱՅԻ մէջ (Թուրքիոյ հարաւը), Հոկտեմբեր 25-ին, անձնասպանական ռմբափորձ մը տեղի ունեցած է որու հետեւանքով հինգ մեռեալ կայ: 17 տարեկան պարմանուհի, Լէյլա Քափլան իր վրայ կը կրէր ռումբը եւ բդքտուած է պայթումի ատեն: Իրմէ զատ երեք ոստիկան սպաննուած է եւ մէկ անցորդ: Ոստիկանութեան համաձայն, ուրիշ կին մըն ալ կը պատրաստուէր ռմբափորձ մը գործելու, ազգ. տօնին առթիւ, Հոկտ. 29-ին Պոլսոյ մէջ, բայց ձերբակալուած է ուրիշ 11 հոգիի հետ, ենթադրեալ անդամներ՝ քրտական աշխատաւորական Կուսակցութեան (ՓՔՔ):

ԶԱՅԻՐԻ Հութուներու վիճակը աղետոր ողբերգութիւն մը կը պարզէ: Աւելի քան 500 հազար գաղթականներ, ճարահատ, ճամբաները ինկած են ու կը հալածուին ռուանտական բանակին կողմէ: Որեւէ ապաստան չէ մնացած:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆԱԿԸ նիւթական ծանր տագնապի մը դուռն է եւ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ռոդիոնով յայտարարած է որ «բանակը կը գտնուի անբաղձալի նոյնիսկ անհակակշռելի զարգացումներու նախօրեակին»: Ան դեռ ըսած է. – «Ռուսաստան կրնայ կորսնցընել իր զինեալ ուժերը որպէս կառոյց եւ Պետութեան յենարան»: Երկրին վիճակը, ընդհանուր ձեւով ալ ծանր է: Կը կառավարուի Զուբայիսի եւ Ելցինի աղջկան (անուանուած՝ Ցարինը) կողմէ: Ըստ տնտեսագէտ՝ Լարիսա Պիաշեւայի (Ֆիկառօ, Հոկտ. 28) – Մոսկուայի նախկին փոխ – քաղաքապետ «Մաֆիան եւ Նոմենկլատուրան միասին կը ղեկավարեն երկիրը եւ ներկայ վարչակարգը ուղղակի ժողովրդական ըմբոստութեան կ'առաջնորդէ»:

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ 12 յարկանի շէնք մը փլած է: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն հինգ մեռեալ կար եւ աւելի քան հարիւր անհետացեալներ: Շէնքը պէտք է միայն ությարկանի ըլլար:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, Հոկտեմբեր 26–27-ին տեղի ունեցաւ Ֆրանսացի կիներու Միութեան համագումարը որու ներկայ եղան նաեւ Մեհտի Զանա և աղջիկը պաշտպանելու համար իրենց կնոջ եւ մօր՝ Լէյլա Զանայի դատը: Ան 15 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է, որովհետեւ համարձակած էր քրտերէն խօսիլ Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին մէջ: Ժողովին պատուիրակները կոչ ըրին որ երեսփոխանուհին ազատ արձակուի:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, նոր բանավէճ մը ծագած է քաղաքին սեփականութիւնը եղող շէնքերու շուրջ: Լիպերասիոնի մէկ աշխատակիցը՝ Պրիժիթ Վիթալ–Տիւռան

ՏԷՄԻՆ – ՎՕԱՆ-ՎԸԼԷՆ

Այրի Տիկին Թանիա Պայէնտէրեան,
Տէր եւ Տիկին Տիգրան Պայէնտէրեան,
Օր. Հելէն Պայէնտէրեան,
Տէր եւ Տիկին Էրիք Պայէնտէրեան,
Տէր եւ Տիկին Վազգէն Պայէնտէրեան եւ զաւակները (Շիքակօ),
Պ. Վահէ Պայէնտէրեան,
Օր. Անահիտ Պայէնտէրեան,
Տէր եւ Տիկին Արնօ Լուպէ
ինչպէս նաեւ Պայէնտէրեան, Ժօֆրէ, Ռապաթէլ, Ծերունեան ընտանիքները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կեսրայրին, եղբօր, մեծ–հօր, հօրեղբօր և ազգականին՝

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՅԷՆՏԷՐԵԱՆ-Ի
(Սեբաստացի)

մահը որ պատահեցաւ Հոկտ. 26-ին, իր բնակարանը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 29, 1996, ժամը 10-ին, Տէսինի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

գիրքով կը պնդէ որ այդ շէնքերուն մեծ մասը գրաւուած են Հրեաներէ 1941–44-ի ընթացքին, երբ անոնք տեղահանուած էին: Ժ. Թիպերի հակազդած է ըսելով թէ հատորը անճշդութիւններով լեցուն է: Փարիզ–Քաղաքը 318 շէնք ունի:

ԶՕՐ. Ա. ԿՈՐԺԱԿՈՎ արտաքսուած է Ռուսաստանի զինեալ ուժերէն, նախագահական հրովարտակով: Կորժակով, Ելցինի նախագահական պահակազօրքին պետն էր, բայց, շնորհազրկուած էր այն օրէն որ զինակցած էր Լեբէդի:

ՀԻՆԳ ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՆՉՈՒԿ ՄԸ, անծանօթ պատճառներով, հօրաքոյրը ըսպաննած է հրացանի մէկ գնդակով, Հոկտեմբեր 26-ին:

ՎԵՆԵՑՈՒԵԼԱՅԻ նախագահը՝ Ռաֆայէլ Գալտէրա, 81 տարեկան, բանտարկել տուած է երկրին ամէնէն հանրածանօթ աստղագէտը՝ Խոսէ Պերնարտօ Կոմէս եւ շաբաթ մըն է ընտանիքը եւ փաստաբանները ոչ մէկ լուր ունին: Իր յանցանքը եղած է, սեմինարի մը ատեն, որու կը մասնակցէին քաղաքական աչքառու դէմքեր, նախատեսել որ նախագահը պիտի չկարենայ հասնիլ իր պաշտօնավարման շրջանին մինչեւ ծայրը (1998-ի վերջ), որովհետեւ քաղաքական բեմէն պիտի հեռանայ 1997-ի կիսուն, առանց ճշդելու սակայն թէ ի՞նչ ձեւով: Կոմէս, սակայն, միայն աստղագէտ չէ այլեւ համալսարանի յարգուած դասախօս մը եւ իր ձերբակալութիւնը դայթակղութիւն ստեղծած է: Մէկը, նոյնիսկ, թելադրած է որ նախագահը ձերբակալման հրամանագրեր արձակէ նաեւ արեւուն, լուսնին եւ աստղերուն դէմ, քանի յանցանքին բուն հեղինակները անոնք են:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Վալանսի Հայ Մարզականը 0 – 3 պարտուեցաւ Լուհան–Գիւիգոյէն, այս վերջնոյն դաշտին վրայ: Ընդհանուր դասաւորման մէջ, կը նահանջէ 17-րդէն 18-րդ դիրքի անցնելով 18 կէտերով: Գլուխը անցաւ Մարթիկ 28 կէտով, 22-րդ եւ վերջին տեղը կը պահէ Շաւըրվիլ 12 կէտով:

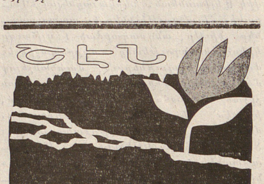
Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 2
Տօն է Ամենայն Սրբոց Հնոց եւ Նորոց, Յայտից եւ Անյայտից
Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տէրտէրեան 150 Ֆր.:

AIDEZ
L'ASSOCIATION
pour la réussite
de sa
BRADERIE DE NOËL
les 14 et 15 décembre 96
en donnant
objets neufs et anciens:
cadeaux, bibelots, jouets,
disques, maroquinerie,
tableaux, etc...
NOUS COMPTONS SUR VOUS
PARTICIPEZ AINSI
À LA RECONSTRUCTION
DES VILLAGES
EN ARMÉNIE

CHENE

"ՇԷՆ"ը
Ձեզի կը դիմէ
իր վաճառքին համար:
"ՇԷՆ"ին նուիրեցէք
արժէքաւոր իրեր,
հին թէ նոր, գեղոր, գիրք,
գորգ, գոհարեղէն եւն. եւն...
VICKEN
téléphonez dès maintenant au
01 47 50 40 47

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

«THEYASSEGHAN»

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «*Astrig*»
d'Arnouville / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel
vous informe qu'elle organise un «*THEYASSEGHAN*»
le Dimanche 17 Novembre à partir de 15h dans la salle de l'église catholique, rue Henri Barbusse, à Arnouville.
Toutes les personnes sont cordialement invitées ainsi que toutes les sections *Paris et Région Parisienne* de la Croix Bleue.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի թատերական երեկոյթը՝
«La Belle-Mère d'Erevan»
Նոյեմբեր 19–ին:
Մանրամասնութիւնը յետագային:

ԱՅՑ՝ ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը ինչպէս ամէն տարի, Ուրբաթ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1–ին ոգեկոչումի խմբական այց մը կու տայ Պանթէօ Փարիզէնի գերեզմանատունը, հայ մտաւորականներու շիրիմին:

Սիրով կը հրաւիրուին ողբացեալներու ընտանեկան պարագաները, գրողներ, յարգոյ հասարակութիւնը:

Շիրմօրհնէք եւ յարգանքի արտայայտութիւններ:

Հաւաքուիլ ժամը 15–ին Սիմըթիէռ տը Պանթէօ Փարիզէնի գլխաւոր մուտքին, Ավընիւ Մարքս Տորմուա:

Փորթ տ'Օրլէանէն առնել թիւ 128 հանրակառքը ու իջնել Սիմըթիէռ Փարիզէն կայանը:

-GALA-

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

section «*Agnouni*» d'Asnières organise pour son 60ème anniversaire

UN GALA ARTISTIQUE

au GRAND THEATRE D'ASNIERES

le 22 Novembre à 20 heures 30

avec l'ensemble folklorique *NAVASART*

et *SONIA NIGOGHOSSIAN* (*Mezzo-Soprano*)

Les billets sont en vente au :
—MCA PARIS : 17, rue Bleue, 1er étage
—MCA ALFORTVILLE 9, rue de Madrid
—MCA SEVRAN — LIVRY-GARGAN 17, rue Charles Péguy
—EPICERIE KAROUN 21, rue Victor Hugo, Gare de Colombes
—EPICERI EVAROUJ 49, Grande Rue Charles de Gaulle, Asnières.

Renseignements :
01 42 42 85 87 / 01 39 82 65 91
01 43 33 88 93.

Un autocar sera à disposition à 19 h 30 Square Montholon, rue La Fayette, Paris 9ème et le retour sera assuré après le spectacle.

A. A. A. S.
Recherche

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée. Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à : Monsieur le Président de l'A.A.A.S. 77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Որպէս միօրեայ կամ երկօրեայ դպրոց գործածելի վարձու վայր մը, 4 սենեակ. դասարանով ու նախընտրաբար պարտէզով, Փարիզ կամ մօտակայ արուարձան մը:

Հեռաձայնել Մկնիկ ընկերակցութեան
43 - 98 - 15 - 59

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30
MERCREDI
30 OCTOBRE
1996

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL : 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամերիկեան առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18.973 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 18.973

ԹԱՆԷՐ ԱՔՉԱՄ ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ԿԱՐԵԼԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթը Հոկտ. 25-ի թիւին վերջին էջը հրատարակած է հարցազրոյց մը զոր կատարած է թերթին պատասխանատուներէն Հրանդ Տինք թուրք գրող Թանէր Աքչամի հետ: Թ. Աքչամ հեղինակն է «Թուրք ազգային ինքնութիւնը եւ հայկական հարցը» ծանօթ հատորին որ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումով մեծ արձագանգ արթնցուց յատկապէս հայկական շրջանակներու մէջ:

Հարցազրոյցին մէջ Հ. Տինք կ'ուզէ գիտնալ թէ ինչ պատճառով Թ. Աքչամի հատորը չունեցաւ նոյն նիւթին մասին նախապէս գրի առնուածներուն ճակատագիրը ու չարգիլուեցաւ, ինչպէս օրինակ Թէրնոնի գիրքը: Հեղինակը խօսելով գիրքին պատրաստութեան գործօններուն մասին ու ըսելէ ետք թէ ան ռուսերէնի, հայերէնի, արաբերէնի, յունարէնի թարգմանուած է ու Թուրքիոյ մէջ արդէն 4-րդ տպագրութեան արժանացած, կը բացատրէ թէ հատորին բուն նիւթը ցեղասպանութիւնը չէ, այլ Թրքական հոգեվիճակը հասկընալու տրամադրութիւնը կը տիրէ: Ան կ'ըսէ. — «հասկնալու այդ ջանքը կը կրէ նաեւ արարքին հեղինակին իր արարքը ընդունելի ցոյց տալու հակումը»:

Երկրորդ ենթադրելի պատճառ մը Ի. Թէրնոնի ու նման այլ հեղինակներու եւ իր միջեւ տեսանկիւնի տարբերութիւնն է: Անոնք ընդհանրապէս տեղ կը դրուեն հակաթուրք թշնամութեան առանցքին շուրջ: Մինչ իր մեկնակէտը եղած է Թուրքեւհայ բարեկամութեան ամրապնդումը: Ատով կը բացատրուի նաեւ Հայաստան կատարած իր այցելութիւնն ալ: Ինք կը կարծէ որ Թուրքիա տրամադիր է այդ ուղղութեամբ քայլեր առնելու, բայց ընկերային բաւարար նեցուկ չկայ: Թ. Աքչամ անբախտութիւն կը նկատէ Թուրքիոյ արդի քաղաքականութեան մէջ Ադրբեջանի նախընտրութեան գիծը որուն փոփոխութեան համար հանրային կարծիքի նեցուկը կը բացակայի. իսկ իշխանութիւնները կը խուսափին հակազդեցութիւններէ: Գլխաւոր հարցը, իր կարծիքով, քաղաքացիական արիութիւն ունենալ ու այդ ուղղութեամբ քայլ առնելն է, ինչ որ չկայ Թուրքիոյ մէջ: Իսկ մտաւորականները ընդհանուր առմամբ բան մը չընելու պատրուակ կը նկատեն պետութեան այս դէչ ընթացքը:

Յաջորդ հարցումը կը վերաբերի հայկական հաւանական հակազդեցութիւններու, եթէ Թուրքիա այդ քայլը առնէ: Թ. Աքչամ հարկաւոր կը նկատէ այդ կէտին վրայ զանազանել Հայաստանն ու Սփիւռքը: Երկրէն դուրս, հեռուն ապրողներ միշտ աւելի անզիջող կեցուածք ցոյց կուտան, հեռու մնալով իրապաշտ քաղաքականութիւններէ: Իսկ Հայաստան պարտաւոր է շատ իրապաշտ ըլլալու եւ այդպէս ալ է: Թուրք գրողը կ'ըսէ. «համոզուած եմ որ Թուրքիոյ կողմէն մօտեցումի ամենափոքր շարժում մը նեղքեր պիտի գոյացնէ նոյնիսկ Սփիւռքի շրջանակներուն մէջ որոնք ամէնէն խիստ ընդդիմութիւնը ցոյց կուտան: Ձեր՝ ցեղասպանութեան ընդունելու հարցը պետական պաշտօնական քաղաքականութեան կողմէ, այդ մասին վիճարկումի մը սկիզբն իսկ պիտի մեղմացնէ հայկական հաւաքականութիւններու կեցուածքը: Որովհետեւ այդ մարդիկը առնուազն կրնան համաձայնութեան գալ բոլոր այն բաներուն մասին որոնցմէ դարէ մը ի վեր զուրկ մնացած են: Ես կը հաւատամ որ եթէ զգան թէ այդ յարգանքը ցոյց կը տրուի, շատ կարեւոր քայլեր կրնան առնուիլ: Թուրքիոյ հիմնական հարցը այն է որ երբ իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութիւնը Հայաստանի հետ յարաբերութիւններուն ուղղութեամբ դրական քայլ մը առնէ, ընդդիմութիւնը քուէ որսալու հեռանկարով պիտի հակադրուի, որովհետեւ հակահայ թշնամութիւնը դժբախտաբար տակաւին շահագործելի ազդակ է»:

Հարցազրոյցին վերջին մասին մէջ խօսելով իր աշխատանքներուն մասին, Թ. Աքչամ կ'ըսէ թէ գերմաներէն հրատարակած է Իթթիհատականներու 1919 — 1921-ի Պոլսոյ դատավարութեան մասին հատոր մը ուր ջանացած է պատմութիւնը ձեռք առնել մարդկային իրաւունքներու տեսանկիւնէն: Ապա կ'եզրակացնէ. «այնքան ատեն որ չյաջողինք խօսիլ մեր պատմութեան մասին, պիտի չյաջողինք առողջ խօսակցութիւն մը ունենալ նաեւ մեր ապագային մասին»:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ո՛Վ ԿԸ ՅԱՋՈՐԴԷ ԵԼՑԻՆԻ

Զօրավար Լեբէդի Ելցինի կողմէ անակնկալօրէն պաշտօնազրկումը կը շարունակէ փոթորկել ռուս հանրային կարծիքը. ընդհանուր էր համոզումը թէ յաջորդութեան պայքար մը անխուսափելի պիտի ըլլար, նկատի առած Ելցինի առողջական վիճակը: Սակայն, Լեբէդը պաշտօնազրկող հրամանագիրը շատերու ըսել կուտայ թէ իր բուն տկարութիւնը սրտին հետ կապ չունի, այլ ուղեղին: Իսկ Մոսկուայի պատերուն վրայ կաւիճով արձանագրութիւններ յայտնուած են ուր Ելցինը Յուդա կը կոչուի: Մեթրոյին, հանրակառքերու մէջ բոլորը իրենց համակրանքը կ'արտայայտեն զօրավարին որ Չեչէնիոյ խաղաղութիւն բերելու առաջին խոստումը յարգելէ ետք, երկրորդն ալ պիտի յարգէր, ապահովելէ անտեսութիւնը, մաֆիան կործանէր ու բնականոն կեանք հաստատէր: Լեբէդի հանդէպ այս վստահութիւնը անսահման է: Ու ատով, հիւանդ նախագահը շատ բան կորսնցուցած է քուէներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը ստացած դիրքէն: Բոլորը այսօր խոստումնադրուժ կը նկատեն զինք. ուսանող մը կ'ըսէ թէ ինք էր ըսողը որ Լեբէդ հիանալի նախագահ մը պիտի ըլլար ու իր նախընտրած յաջորդն էր, միակ կարելին. սակայն, անոր ժողովրդականութեան շնորհիւ ընտրուելէ ետք, Ելցին ծամուած ծամօնի պէս մէկդի նետեց զինք: Կը մտահոգէ նաեւ Չեչէնիոյ մէջ կռիւներուն վերսկսելու հաւանականութիւնը, քանի որ Ելցին Լեբէդը փոխարինած է Կուլիկովի հետ. իսկ այս վերջինը միշտ կողմնակից եղած է ուժով ծունկի բերելու Չեչէնները: Այս առիթով ա՛լ աւելի հակակրանքով կը նշուի նախագահական աշխատակազմի նախագահ Չուբայսի անունը: Երկրին ամէնէն ատելի նկատուած քաղաքական դէմքն է ան. ինք վարած է սեփականաշնորհումի գործը որ «ժողովրդական» կոչուելով հանդերձ, առիթ տուած է որ փոքրամասնութիւն մը ապօրինաբար հարստութեան տիրանայ. ժողովրդական զանգուածները նաեւ կ'ըսեն թէ Չուբայս ամերիկեան գործակալ է ու Գլինթընն է որ զայն պարտադրած է Ելցինի:

Կրեմլինի ներկայի Բ. դէմքը վարչապետ Չերնոմիրդինն է. հետաքրքրութենէ բոլորովին զուրկ տիպար մը որ ոչ մէկ որոշում կրնայ տալ: Նախագահութեան յաջորդութեան կարգին մէջ համայնավար պարագլուխ Զիուգանովէ ալ յետոյ տեղ կը տրուի իրեն:

Լեբէդի նկատմամբ մեծ համակրանքը ճիշդ է որ ցոյցերու չի մղեր տակաւին, բայց այս առումով մեծ նշանակութիւն ունի անոր մօտիկ շրջանակներու արտայայտութիւնը թէ ան նոյնիսկ ամէնէն մտերիմներուն համար անկանխատեսելի դէմք մըն է: Ներկայիս շատ բազմատարր խմբակ մը ունի շուրջը ուր կան Մոսկուայի սակարանին հիմնադիրը եւ ձախակողմեան բազմաթիւ մտաւորականներ: Բոլորն ալ համակարծիք են թէ Լեբէդ աճապարանքի պէտք չունի եւ թէ օր մը անպայման իշխանութեան գլուխ պիտի գայ:

Գլխաւորաբար բանակին կողմէ Լեբէդի վայելած համակրանքը չի բաժներ Դուման. աջէն ձախ բոլոր ղեկավարները կը քննադատեն Չեչէններու հետ կնքած անոր համաձայնութիւնը. կ'ըսեն թէ դաւաճանած է տեղւոյն 200 հազար Ռուսերուն, երկրին ամբողջականութեան դէմ շարժած ու քաջալերած ստեղծումը ահաբեկչական հանրապետութեան մը որ կրնայ ձեռնարկել մինչեւ իսկ հիւլէական ահաբեկչութեան:

Դումայի ընդփակ մէկ նիստին Լեբէդ նկարագրած է ռուսական զօրաբաժիններու Չեչէնիոյ մէջ մատնուած վիճակը. ըսած է թէ Ներքին ուժերու 14 հազար զինուորներ պաշարուած են երեք հազար չէչէն մարտիկներու կողմէ: Ամէն տեղ ուտեստեղէնը կը պակսէր, կային զոհեր, վիրաւորներ, անյայտացածներ: Անյուսութեան մատնուած բաժիններ պատրաստ էին սպիտակ դրօշակ պարզելու: Եւ ըսել որ 18 տարեկաններու անփորձ զօրախումբեր չէին ատոնք: Կրասնոդարի, Տոլլատիկրադի ջոկատները որոնք ամէնէն տոկուններն կը նկատուէին, իրենց զէնքերը վար կը դնէին:

Լեբէդ այս բոլորը ըսելով քննադատած է զինուորական այս աղէտին պատասխանատուն որ զօրավար Կուլիկովն է. Ներքին նախարարը: Ու այս վերջինը չէ հակադարձած քննադատութեան, ինչպէս նաեւ երեսփոխանները, մինչեւ այն օրը երբ Լեբէդ շնորհազրկուած է: Կուլիկով նոյնիսկ հեռատեսիլէն հրապարակաւ քննադատած է Լեբէդը, զայն պոնափարթեան ընթացքի մէջ նկատելով. ատոր որպէս փաստ ըսած է թէ ան 50 հազար հոգինոց ռուսական լեգէոն մը կազմելու նպատակ ունի եւ թէ կը ծրագրէ 1500 Չեչէններու օժանդակութեամբ գրաւել Կրեմլինը: Սակայն ժխտական նըման քարոզչութիւն բոլորովին հակառակ ազդեցութիւն գործած է դիտողներու վրայ որոնցմէ շատեր կ'ուզեն որ վերջ տրուի չափազանցութիւններու:

Ելցին ուզած է Լեբէդը փոխարինել զօրավար Գրոմովով որ Աֆղանիստանի նախկին հրամանատարն էր. բայց ան մերժած է: Ռիբկին անգոյն դէմք մը կը նկատուի ու ամէն մարդ վստահ է որ պիտի ընէ ինչ որ Չուբայս իրմէ պահանջէ: Ու այդ պարագային Ապահովութեան Խորհուրդը ոչ մէկ ազդեցութիւն պիտի ունենայ:

Այս բոլորը մտահոգիչ են ու քիչ չէ վատթարագոյնէն վախցողներու թիւը: «Երբ պետական կազմաւորումները իրարու ետեւէ կը վարկաբեկուին, բռնակալութեան ճամբան կը հարթուի» կ'ըսեն շատեր:

Սեպտեմբեր 9-ին իր այցելութեան ընթացքին Քոհլ խնդրած է Ելցինէն որ քայլերու չդիմէ Լեբէդի դէմ: Բայց իր խորհուրդը ունկնդիր չէ ունեցած թերեւս այն պատճառով որ Գլինթըն զօրավիգ չէր անոր: Այդ սխալը կրնայ շատ սուղ արժել երկրին: Լեբէդի շնորհիւ ռուս ժողովուրդը յաջորդութեան մասին ապահով էր որոշ չափով: Բայց անոր շնորհազրկումէն ետք, նկատի առած Ելցինի առողջական կացութիւնը, վտանգը մեծ է որ յաջորդութեան հոլովոյթը տեղի ունենայ վատթարագոյն պայմաններու տակ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ վճռապէս հերքեց «ծիծաղելի հնարքները» Ֆր. Սանթոնիի որ հարցազրոյցով մը Էսթ ռեփիւպլիքէն օրաթերթին կ'ըսէր թէ բանակցութիւններ եղած են ԷՖ — ԷԼ — ԷՆ — ՍԷ-ի եւ կառավարութեան բանագնացներու միջեւ, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի Յունուար 11-ի մամուլին ասուլիսին, ուր Թրալոնքայի մաքիին մէջ 600 զինեալներ դէմքերը ծածկուած ազատ համարձակ իրենց մասնակցութիւնը բերած են: Սանթոնի կ'ըսէ թէ այդ ասուլիսը, այդ ձեւով, տեղի ունեցած է կառավարութեան հաւանութեամբ եւ իբրեւ հետեւանք տարուած բանակցութիւններուն, կուտայ նոյնիսկ Ներքին նախարարութեան բանագնացներու անունները: Յիշենք որ Ֆր. Սանթոնի ԷՖ—ԷԼ—ԷՆ—ՍԷ պատմական ճիւղին քաղաքական ցուցափեղկին՝ Գոնգոլթայի ընդհանուր քարտուղարն է որ կը պահուըտի, թէեւ ձերբակալման հրամանագիր չկայ իրեն դէմ: Ամէն պարագայի մէջ, ռմբափորձերը չեն դադրիր. Երկուշաբթիէն Երեքշաբթի (Հոկտեմբեր 28 — 29) լուսնալիք գիշերը, օդը նետած է Պոնիֆաչիոյի քաղաքապետին կառքը, իր բնակարանին առջեւ իսկ: Ռումբ մըն ալ պայթած է Պեղիէի քաղաքապետին բնակարանը (վերնայարկին մէջ) ուր կը գտնուէր քաղաքապետը իր ընտանիքով: Միայն նիւթական թեթեւ վնասներ կան: ԷՖ — ԷԼ — ԷՆ — ՍԷն տէր եղաւ 19 ռմբափորձերու:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ Արտաքին Նախարարները որոշեցին յատուկ բանագնաց մը ղրկել Մերձաւոր — Արեւելք եւ այդ պաշտօնին նշանակեցին Սպանիոյ դեսպանը Իսրայէլ՝ Միկէլ Անկէլ Մարաթինոս: Պիտի ջանայ սերտացնել Իսրայէլացիներու եւ Պաղեստինցիներու կապերը եւ զարկ տալ գոյացած համաձայնութեանց գործադրութեան: Իսրայէլ դէմ է, նաեւ Ամերիկա որ որեւէ ձեւով չուզեր որ Եւրոպա այս հարցին միջամտէ:

ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒԻ աներձագը բաւական դժուարութիւններ ստեղծած է հաստատուելով Հեպրոն, ուր կը յայտարարէ որ քրոջը ամուսինը, այսինքն Իսրայէլի վարչապետը դաւաճանած է եւ իր պաշտպանած սկզբունքներուն ալ դէմ կը գործէ: Կ'ըսէ թէ Նեթանիահու չէ կրցած դիմադրել Ամերիկացիներու եւ Եւրոպացիներու — մեծ մասով հակահրեայ — ճնշումներուն:

Ա. ԺԻՒՓԷԻ դժուարութիւնները չեն մեղմանար եւ ոչ մէկ ճիւղ կայ, երկրին մէջ, որ գոհ ըլլայ: Հոկտեմբերի վերջին շաբթուն ալ սկսած էր ծաւալիլ բժիշկներու շարժումը: Ընդհանուր բժշկութեան այս ճիւղը շատ դժգոհ է ընկերային ապահովութեան վերաբերող օրինագիծէն եւ գործադուլը սկսաւ հարաւային Ֆրանսա ու կը տարածուի:

ԵԼՑԻՆ ջնջած է այս քանի մը օրերու իր ժամադրութիւնները, պաշտօնապէս՝ բժշկական քննութիւններու ենթարկուելու համար, բայց, նման լուրեր միշտ այլ ենթադրութիւններու պատճառ կ'ըլլան: Սկզբունքով կամրջումը (փոնթաժ) տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 15-էն 30-ի միջեւ, կը կարծուի սակայն թէ լուրը կը հաղորդուի գործողութեան տեղի ունենալէն ետք:

ՏԻԿԻՆ ՍՈԼԷՅ, Ֆրանսայի ամէնէն հանրածանօթ գուշակը մեռաւ 86 տարեկանին: 23 տարի աշխատակցած է Եւրոպա 1 ձայնասփիւռի կայանին, ուրկէ նախատեսութիւններ կ'ընէր որոնք մեծ համբաւ կը վայելէին:

ԱՆՑՈՐԴԸ ԵՒ ԻՐ ՋԳԱԾ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Օգոստոս 20-ին, «Յառաջ» աւարտեց Կոստան Զարեանի «Կղզին եւ մի մարդ» վիպակին որպէս թերթօն հրատարակութիւնը։ Այս գործը, որ լոյս տեսած էր «Հայրենիք» ամսագրի 1955 Փետրուար-Օգոստոսի համարներուն մէջ, միայն մէկ անգամ վերահրատարակուած էր յարդ՝ «Նորք» ամսագրին մէջ, 1993-ին։ Մինչեւ հիմա կը սպասէ գիրքով հրատարակուելու։ Նման ճակատագրի արժանացած է Զարեանի նոյնքան եւ աւելի կարեւոր գործ մը՝ «Երկիրներ եւ աստուածներ» անաւարտ «վէպ»ը, որ միայն լոյս տեսած է «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, 1935--38-ին, ու հոն մնացած։

Այս ուղղութեամբ, կը սպասէինք, որ Հայաստանի անկախացումը եւ գրաքննական խոչընդոտներու վերացումը կարելի պիտի դարձնէին Զարեանի հատորներու հրատարակութիւնը։ Սակայն, 1990-էն ի վեր, չհաշուելով մամուլի մէջ որոշ հին ու նորայայտ էջերու հրապարակումներ, Զարեանի անունը կրող գիրքը բացակայ է երեւանեան գրացանկերէն։ Տպագրական տագնապը եւ այլեւայլ պատրուակներ կարելի է շարել, անշուշտ, թէեւ ճիշդ չէ, որ Հայաստանի մէջ «ոչինչ կը տպուի»․ նորութիւնները մեզի չեն հասնիր, 30․000-ի նախկին տպաքանակները անցեալին կը պատկանին, բայց այսուամենայնիւ գիրքեր լոյս կը տեսնեն։ Ի վերջոյ, մինչ անցեալ տարի լոյս տեսած է արժէքաւոր հայագէտի մը՝ հանգուցեալ ակադ. Լեւոն Խաչիկեանի «Աշխատութիւններ»ու Ա. հատորը, Զարեան տպելու համար հովանաւոր կարելի չէ՞ գտնել։

«Յառաջ»ի հրատարակութիւնը բնական լրացումն էր անցեալ տարի Շաքէ Մինասեանի թարգմանութեամբ լոյս տեսած Լ. Տըռէլի «Prospero's Cell» («Պրոսպերոյի խուցը․ Շ. Մինասեանի խորագրումով՝ ««Պրոսպերոյի կղզին») յուշագրութեան, ուր Կ. Զարեան կեդրոնական տիպարներէն մէկն է։ Զարեան--Տըռէլ կապը, որ իր կարգին ունի նաեւ ընդարձակ ու անտիպ նամակագրութեան մը (երկու նամակներ թարգմանաբար հրատարակեցինք «Միտք եւ Արուեստ»ի Փետրուարի թիւին մէջ), ինչպէս եւ ուրիշ նիւթերու հիմքը, այսպիսով գնահատելի նախաձեռնութեամբ վերարծարծուեցաւ թերթի էջերէն։

Զարեանի մասին վերջին տարիներուն սկսած է գրուիլ Սփիւռքի մէջ։ Կենսագրական յօդուածներ, վերլուծական ուսումնասիրութիւններ, հրապարակումներ, թարգմանութիւններ․ յոյս ունինք, որ այս բոլորը առիթ են, որ այս բարդ ու այնքան կարեւոր գրողին գոյութեան գիտակցութիւնը վերստին արծարծուի ընթերցողին շրջանակներու մէջ։

«Յառաջ»ի աշխատակից եւ աչալուրջ ընթերցող՝ ճարտ. Տիգրան Հաճեանը խմբագրութեան միջոցով վերջերս գրած էր մեզի, կարգ մը հետաքրքրական հարցումներ եւ հարցեր յարուցանելով։ Ընդառաջելով խմբագրութեան առաջարկին, որոշեցինք հրապարակաւ անդրադառնալ անոնց, մտածելով որ կրնան շահագրգռուել նաեւ ուրիշներ։

«Կղզին եւ մի մարդ» վիպակին մէջ, Կ. Զարեան ինքզինք կը ներկայացնէ իբրեւ ճարտարապետ։ Վիպասանական հնա՞րք է, թէ իսկական ասպարէզ։

Պատասխանը յստակ ու մեկին է․ գրական հնարք։ Զարեան ճարտարապետ չէ եղած երբեք։ Գրականութիւն եւ փիլիսոփայութիւն ուսանած է Պրիւսէլի «Իւնիվերսիթէ Լիպր»ի մէջ, 1906 -- 1910 թուականներուն մօտաւորապէս։ Ի՞նչ եղած է իր ակադեմական աշխատանքը, չենք գիտեր։ Ի՞նչ վկայական առած է, դարձեալ յայտնի չէ յստակօրէն։ Որոշ աղբիւրներ մինչեւ իսկ «տոքթորա» կ'ըսեն, բայց մեզի համար ստոյգ չէ։

Ամէն պարագայի մէջ, Զարեան բաւականաչափ ուսումնասիրած է արուեստները ընդհանրապէս, ի մասնաւորի՝ ճարտարապետութիւնը, փորձած է, ինչպէս Տըռէլ կէս լուրջ կէս կատակ գրած է, «ամէն քարի տակ փիլիսոփայ մը գըտնել»։ Ով որ առիթ ունեցած է մօտէն երկար դիտել Ս. Հախփըմէի հրաշալի կառոյցը, մինչեւ իսկ առանց մասնաւոր բան գիտնալու հայկական ճարտարապետութենէն, չի կրնար կարդալ Զարեանի գրածը անոր մասին (տե՛ս. «Անցորդը եւ իր ճամբան», «Նաւը լերան վրայ») առանց ներքին համաձայնութիւն զգալու։ Քարին խորհուրդները պրպտելու այդ աշխատանքը շարունակած է գրագէտին որդին՝ ճարտարապետ Արմէն Զարեանը։

Ի դէպ, անցեալ Յուլիսին Երեւանի մէջ իմացանք, թէ մամուլի տակ է Զարեանի «Արուեստի մասին» խորագրով հատոր մը, որ կը համախմբէ արուեստագիտական բնոյթի հրատարակած ու անտիպ իր գրութիւնները։ Յուսանք, թէ անիկա շուտով լոյս կը տեսնէ, եւ մանաւանդ, թէ առաջինը ըլլայ եւ ոչ՝ վերջինը։

Շահեկան ուրիշ հարց․ Զարեան խօսակցական յունարէն գիտէ՞ր։

Ըստ առկայ նիւթերու, գրագէտը շուրջ երեք տարի անցուցած է (1935 -- 1938) Գորֆու կղզին, որ «Պրոսպերոյի կղզին»ի առանցքն է։ Բնաւ անկարելի չէ որ հոն սորված ըլլայ խօսակցական յունարէն, մանաւանդ եթէ նկատի ունենանք լեզուներ սորվելու իր ընդունակութիւնը։ Հայերէնէ եւ ռուսերէնէ զատ, Զարեան գիտէր ֆրանսերէն, իտալերէն, թրքերէն, սպաներէն եւ անգլերէն։ Ճիշդ է, Տըռէլ կ'ըսէ, թէ Զարեան «կը մերժէ հարկ եղածին պէս սորվիլ անգլերէնը», բայց գիտենք, որ յետագային գրած է «Stars and Blood» («Աստղեր եւ արիւն») խորագրով անգլերէն քերթուածներու անտիպ գիրք մը, որ իր անձնական արխիւին մէջ կը մնայ (1992-ին Ա. Զարեան մեզի ցոյց տուած էր զայն)։

Ով որ աչք մը նետած է Զարեանի անցած ուղիին, կը զարմանայ թէ ինչպէ՞ս կրցած է նիւթապէս տոկալ բազմաթիւ տեղափոխութիւններու, ճամբորդութիւններու եւ բնակութիւններու ծախքերուն։ Մանաւանդ, երբ գիտենք, որ յստակապէս 1920--30-ական թուականներուն հայկական թերթերու աշխատակցութիւնը իր ապրուստի հիմնական աղբիւրն էր (շրջան մը միայն «Հայրենիք» ամսագրի պատուագիներէն կ'ապրէր)։ Այդ թուականներուն, ինչպէս ճիշդ կը յիշէ Տիգրան Հաճեանը, Զարեան մինչեւ իսկ ակնկալած է ուսուցչական պաշտօն մը ճարել Եգիպտոսի կամ Կիպրոսի մէջ, եւ այդ նպատակով գրած է Վահան Թէքէեանին։

Այս կէտը բնաւ յստակ չէ, եւ մեզի կը պակսին բաւարար տեղեկութիւններ։ Հըրանտ Նազարեանց, օրինակ, 1914-ին գըրած է, թէ Զարեան իր առաջին կնոջ՝ Թագուհի Շահնազարեանի դրամով կը հրատարակէ «Մեհեան»ը։ Ճի՞շդ է, չենք գիտեր։ Գիտենք սակայն, որ իր երկրորդ կինը՝ Ֆրենսիս Պրուքսը, նիւթական որոշ բարեկեցութիւն ունէր, եւ ատոր համար, կ'երեւի, 1940-ական թուականէն ետք այլեւս Զարեանի նամակները դրամական հարցերու չեն ակնարկեր։ Այս բոլորը, սակայն, դեռ պրպտումի կը կարօտի։

Ճիշդ է, մեր գրողներէն շատեր, որոնք հարուստի զաւակներ չէին, տարիներով եւրոպական ոստաններու մէջ ապրած եւ կամ ուսանած են, եւ առհասարակ յըստակ չէ, թէ ինչպէ՞ս։ Դանիէլ Վարուժանի եւ Հրաչեայ Աճառեանի պարագաները, օրինակ, յայտնի են։ Հապա միւսնե՞րը։ Ի տարբերութիւն օտար գրողներու կեանքը հետազօտողներուն, մեր կենսագիրները ընդհանրապէս այդ մանրամասնութիւններուն մէջ չեն մտներ, երբեմն որովհետեւ բաւարար տուեալներ չկան, եւ երբեմն հետեւելով կեղծ --մեր կարծիքով-- ամօթխածութեան մը օրէնքին, մտերիմ հարցեր չքրքրելու նպատակով։

Թէքէեանի առիթով, Տիգրան Հաճեան կ'արծարծէ անոր եւ Զարեանի յարաբերութիւններու հարցը։ Լեւոն Մխըրմէլեանին 1924-ին գրած նամակի մը մէջ, Թէքէեան իր գրչակիցը charlatan կ'անուանէ։ Ինչպէ՞ս բացատրել, որ 1922-ին Զարեան եւ Թէքէեան պաշտօնակից եղած են Կեդրոնական Վարժարանի մէջ, միեւնոյն ատեն՝ «Բարձրավանք» ամսագրի հրատարակութեան մասնակիցներ, եւ ապա այս պաղութիւնը։ Անհաւանիկ ուրիշ բարդ հարց մը։ Բաւարար տուեալներ չկան․ կ'արժէ նշել, որ Զարեան ընդհանրապէս խնդիրներ ունեցած է իր սերունդի շատ մը անուններու հետ, բայց անոնց շարժառիթը միշտ իրեն վերագրելը կը նշանակէ ճշմարտութեան կէսը դուրս ձգել։

Շատ բաներ դեռ յայտնի չեն Զարեանի մասին, որուն կեանքին շուրջ գրելը հետախուզական աշխատանք մըն է, գրեթէ՝ suspense-ի վէպ մը։ Պիտի կարենա՞նք գիտնալ։ Պատասխանը ապագային կը պատկանի։

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

(ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏԻ ՋԱՐԴԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Միւլհայմ ան տէռ Ռուրի մէջ հաստատուած Էվանկէլիշէ Աքատեմիի հովանաւորութեան տակ Հոկտեմբեր 18 — 20, տեղի ունեցաւ այս գիտաժողովը, գործակցութեամբը Գերմանեւհայ ընկերութեան։ Ոգեկոչելով համիտեան ջարդերու դժխեմ իրադարձութիւնները, գիտաժողովին մասնակցող գերմանացի եւ ոչ—գերման առեղնախօսները իրենց զեկուցումներով անդրադարձան Թուրքիոյ մէջ ապրող ներկայի քրիստոնեայ համայնքներու իրավիճակին եւ առկէ բխող շարունակական յայտնի ինչպէս Թաքուն հալածանքներուն։ Գիտաժողովին ընդհանուր վարիչն էր Ակադեմիին նախագահը՝ Տոքթոր Վոլֆ — Տիթէր Եուսթ, որուն կ'աջակցէր Գերման եւ հայ ընկերութեան ներկայացուցիչը եւ այդ ընկերութեան հրատարակած բովանդակալից եւ լուրջ պարբերաթերթին խմբագիրը՝ Տոքթոր Ռաֆֆի Քանթեան։

Գիտաժողովը իր նիստերուն սկսաւ ելոյթովը գլխաւոր բանախօս փրոֆէսէօր Վահագն Տատրեանի, որ Ամերիկայէն յատկապէս հրաւիրուած էր այս նպատակով։ Իր նիւթն էր՝ Ապտիւլ Համիտի ջարդերուն հակիրճ մէկ վերլուծումը։ Խօսելով գերմաներէն, Տատրեան իր թէզը ներկայացուց հինգ յատուկ ստորաբաժանումներով․ Ա. — Իսլամ կրօնքին դերը թէ՛ իբրեւ ջարդերու գլխաւոր ազդակ եւ թէ իբրեւ ջարդերու կազմակերպման եւ կիրարկումի խթան։ Բ. — Միջազգային յարաբերութիւնները եւ յատկապէս մեծ պետութիւններու երկդիմի կեցուածքը։ Գ. — Հզօրանքի եւ ուժի որոշադրիչ դերը։ Դ. — Ոճրապարտ արարքները վարձատրող Օսմանեան ընկերա — քաղաքական դրոյթը։ Ե. — Անպատիժ մընալու կոչուած Թրքական ժառանգը եւ իր հետեւանքները Առաջին ընդհանուր պատերազմին գործադրուած ցեղասպանութեան առընչութեամբ։

Ուշագրաւ էին չեշտակի կերպով արտայայտուած հետեւեալ գաղափարները․ Օսմանեան պետական կառոյցը ոչ միայն կրօնապետական կառոյց մըն էր, այլեւ կը կրէր իսլամական իրաւագրութեան եւ կենցաղակերպի անյեղլի տոհմաներու դրոշմը։ Այս իսկ պատճառաւ գոյութիւն առաւ եւ վերջնականօրէն արմատացաւ դրոյթ մը, որով բազմազգ եւ բազմակրօն Օսմանեան պետութիւնը մշտական կրօնաներու եւ հակամարտութիւններու բերրի հող մը դարձաւ։ Հոն տիրող սկզբունքն էր իսլամ հաւատացեալներու գերակշիռ եւ տիրապետող տարր մը մնալու անխախտ հաւատամքը։ Այս իմաստով Օսմանեան պետութեան վայելած այն համբաւը, որ ոչ — իսլամ կրօնական համայնքներու հանդէպ ցոյց տրուած հանդուրժողութիւնը, տիպար լայնախոհութեան մը ցուցանիշն էր, կարծեցեալ համբաւ մըն էր, որովհետեւ հիմնուած չէր այդ լայնախոհութիւնը օրինական կերպով հաստատող հաւասարութեան սկզբունքին վրայ։ Հանդուրժողութիւնը ինքնին իրաւական սկզբունք մը չէ, այլ հիմնուած է քմահաճոյքի վրայ։ Կրնայ որեւէ ժամանակ այլափոխուիլ վայրագ անհանդուրժողութեան մը․ շատ աւելի կարեւոր կէտ է որ պարզապէս հանդուրժելի համայնք մը կամ փոքրամասնութիւն մը դատապարտուած է մնալու խոցելի հաւաքականութիւն մը, միշտ ենթակայ անիրաւութիւններու եւ բռնաբարքներու։ Հայ--Թուրք կնճիռներու ըլլալը եւ զարգացումը արտացոլացումն է այս իրադրութեան։ Նաեւ համիտեան ջարդերու նախապատմութիւնը սերտօրէն կապուած է այս իրադրութեան։ Փըրոֆ. Տատրեան նոյնիսկ յայտարարեց, որ Օսմանեան Կայսրութեան մշտական տկարացումը եւ քայքայումը հետեւանք էր այն անճարակութեան, որով սուլթանական իրերայաջորդ վարչակարգեր ազգութիւններու կնճիռը փոխանակ վարչական իմաստութեամբ լուծելու, զայն սաստկացուցին բռնարարքներով, որով յաճախ յանգեցան վայրագ ջարդերու։ Իսլամական մոլեռանդութիւնը յատկապէս թափ առաւ Օսմանեան Կայսրութեան յեղաշրջումին մէջ, աւելի՝ քան որեւէ ուրիշ իսլամ ազգերու պետական կեանքին մէջ, քանի որ այդ Կայսրութեան բնակչութեան մեծամասնութիւնը քրիստոնեաներէ կը բաղկանար --յատկապէս Պալքանեան թերակղզին մէջ-- եւ Թուրք տարրը հետամուտ էր տիրապետող տարր մը մնալու ռազմաշունչ նպատակին։

Սուլթան Համիտ (ինչպէս եւ Երիտ. Թուրքերը Ա. պատերազմի Մեծ Ոճիրին ժամանակ) ճարտարօրէն շահագործեց իսլամ զանգուածներու մոլեռանդութիւնը Հայերը հռչակելով վտանգ եւ սպառնալիք իսլամական կրօնքին եւ խալիֆայութեան։ Համիտեան ջարդերու բնորոշիչ յատկանիշներէն մին էր, բազում առիթներով, յաղթանդամ հայ երիտասարդներու կրօնական արարողութիւններու հովանիին տակ մորթուելու պարագան։ Զոհերուն ձեռքերը եւ ոտքերը կապելէ, կռնակի վրայ պառկեցնելէ յետոյ, Գուրանէն սուրեր արտասանելով, անոնց վիզերը դանակով կը կտրէին, ճիշդ ինչպէս Մէքքէի մէջ ոչխարներ կը մորթուէին։ Մինարէներու գագաթէն մոլլաները առ Աստուած կ'աղօթէին, խնդրելով, որ Ալլահ իր օրհնութիւնը տայ զոհաբերումի այդ արարողութեան։

Ջարդերու կազմակերպման եւ իրագործումին մէջ իսլամ կրօնքի դերը յատկապէս ի յայտ կու գար այն հանգամանքով որ մեծ քաղաքներու մէջ ջարդերը միշտ կը սանձազերծուէին Ուրբաթ օրերը, իսլամական աղօթքի համար ամէնէն կարեւոր այդ օրը։ Նամազի արարողութեան ընթացքին իսլամ հաւատացեալներու վայրագ բնազդները կը գրգռուէին եւ անոնք կը խթանուէին Հայերու դէմ՝ իբրեւ վտանգաւոր թշնամիները Իսլամի։

Մեծ Պետութիւններու երկդիմի դերը, յատկապէս, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ պարագաներուն, մեծապէս դրդուած էր տնտեսական շահերու նկատառումներէն։ Ռուսիոյ պարագային սակայն առաւելապէս քաղաքական եւ ներքին ապահովութեան հաշիւները վճռական դեր մը խաղացին։ Արդարեւ ցարական Կայսրութեան զանազան շրջաններուն մէջ մէկ կողմէ, ցարական հեռակայ ծրագիրներ Օսմանեան Կայսրութեան հողային ամբողջութեան դէմ, միւս կողմէ, պատճառ եղան, որ Ռուսիա ոչ միայն չգործակցի Անգլիոյ հետ զսպելու համար Ապտիւլ Համիտը, այլ թաքուն կերպով քաջալերէ այդ Սուլթանը, որ շարունակէ հարուածել եւ տկարացնել հայ ազգը Թուրքիոյ մէջ։ Այս առթիւ փրոֆ. Տատրեան յայտնեց, որ թէ՛ Թրքական եւ թէ գերմանական պաշտօնական վաւերագիրներ կը հաստատեն այս իրողութիւնը։ Ռուսիոյ Արտաքին Գործոց նախարարը՝ ուլտրա ազգայնական Լոպանոֆը, փափաքող էր, որ թէ՛ Օսմանեան Պետութիւնը, թէ Հայերը տկարանան եւ քայքայուին որ ա-

գատ ասպարէզ բացուի ցարական Նպատակներու իրագործումին:

Մեծ Պետութիւններու Թուրքերու հանդէպ քաջալերական այս կեցուածքը ա՛լ աւելի խոցելի դարձուց Հայերու դիրքը Օսմանեան Պետութեան մէջ: Անզօր իրաւակէս -- Հայերու վկայութիւնները անընդունելի էին իսլամական օրէնսդրութեամբ գործող Թրքական դատարաններու մէջ--, զրկուած՝ զէնք կրելու եւ զէնք գործածելու իրաւասութենէն, երկրի մը մէջ ուր գրեթէ ամէն մահմետական լիովին զինուած էր, եւ տարանջատուած ուժի եւ հեղինակութեան գլխաւոր երեք աղբիւրներէն, այսինքն՝ պետական-կառավարական մեքենան, զինուորական հաստատութիւնները եւ նահանգային վարչակազմը, Հայերու համար խոչընդոտուելու, հալածուելու եւ ի վերջոյ կոտորուելու վտանգը մշտական էր: Ասոր վրայ աւելցաւ նոր փորձանք մը որ Ապտիւլ Համիտի հնարքն էր եւ որ շատ սուղի նստաւ հայ բնակչութեան: 1878-ի Պերլինի դաշնագրէն քիչ յետոյ Համիտ բոլորովին չէզոքացուց օսմանեան կառավարութեան վարչակազմը, ամբողջութեան դատապարտելով Բաբը Ալիի իշխանութիւնը, մէջն ըլլալով Մեծ Եպարքոսի եւ Արտաքին Գործոց Նախարարի պաշտօնները: Այնուհետեւ Համիտի պալատը եւ այդ պալատին մէջ գերակշիռ դեր վայելող խորհրդականները, յատկապէս իր Ա. քարտուղար Իզզէթ «փաշա»ն, որոշադրիչ դեր մը խաղացին Համիտի ջարդարար քաղաքականութեան մշակման մէջ: Սա հզօրանքի եւ ուժի նոր տարբերակ մըն էր ուր անպատասխանատուութիւն եւ բարբարոսութիւն սանձարձակ ազատ ասպարէզ գտան:

Երբ նիւթը վարձատրութեան հարցին յանգեցաւ փրոֆ. Տատրեան կարճ կերպով ընկերաբանական վարկած մը ներկայացուց. ըստ ատոր, մարդկային բնութիւն ըսուածը ինքնին գոյութիւն չունի այլ փոփոխակիօրէն ենթակայ է ընկերային -- քաղաքական կառուցածքներու, որոնք այդ բնութիւնը կը կերտեն, ատոր տալով բովանդակութիւն, երանգ եւ արտայայտութեան եղանակներ: Եթէ կ'ուզէք ընկերութեան մը մաս կազմող անհատներու բնութեան վրայ դրոշմ մը դնել եւ կամ զայն փոփոխութեան ենթարկել, հարկ է ընկերային կառոյցները վերամշակել: Այս իմաստով Համիտեան ջարդերը Համիտեան դրութեան վարձատրական միջոցներուն կապուած են սերտօրէն: Թէ՛ նահանգային կառավարիչներ, թէ՛ ստորադաս պաշտօնեաներ եւ զինուորական ու ոստիկանական իշխանութիւններ, եւ թէ արիւնարբու ամբոխներ, որոնք հաճոյքով մասնակցեցան սպանդներուն, ճնշիչ մեծամասնութեամբ առաջնորդուած էին ընչաքաղցութեամբ. զոհերուն ինչքը, ստացուածքը, դրամը, ազգականները, մագնիսական ուժով կը հրապուրէին ջարդարար այս ջոկերը, որոնց համար սպանութիւնը պարզապէս միջոց մըն էր արագ եւ ապահով կերպով հարստանալու: Համիտեան ռեժիմը (ինչպէս եւ Երիտ.Թուրքերունը) ...ուլի քաջալերեցին կողոպուտի եւ աւազակութեան այս ոճրապարտ գործողութիւնները, որով ոճրագործները կը գտնէին իրենց արտակարգ վարձատրութիւնը:

Այս առնչութեամբ փրոֆ. Տատրեան կանգ առաւ եւ մանրամասն կերպով վերլուծեց Քիւրտերու բացառիկ դերը Համիտեան հայասպանութեան դժոխային փուլերուն եւ ճակատագրական հետեւանքներուն մէջ: Համիտ ոչ միայն Պոլիս հրաւիրեց եւ շքանշաններով, զինուորական տիտղոսներով --ներառեալ փաշա տիտղոսը-- եւ դրամական առատ նուէրներով անձնապէս վարձատրեց քիւրտ ցեղապետներ եւ ուրիշ ցեղապետեր, այլեւ ոչ մէկ պատժամիջոցի դիմեց, կամ Հայերու նիւթական կորուստներու դարմանի մը մասին մտածեց: Սա բացասական վարձատրութեան եղանակ մըն էր, որ հողը պատրաստեց հայկական ցեղասպանութեան: Ըստ Տատրեանի, Քիւրտերը հայ ազգին համար աւելի մեծ եւ ահաւոր պատուհաս մը եղան քան թէ Թուրքերը, որոնք ըստ իրեն, հաւանաբար ի վիճակի պիտի չըլլային չափուելու յետագայ հայ յեղափոխական շարժումին հետ, յատկապէս արեւելեան նահանգներուն մէջ, ուր այդ Թուրքերը աննշան փոքրամասնութիւններ էին, ինչպէս Հայերու բնօրրան՝ Մուշ, Վան, Բաղէշ (Բիթլիս) եւ նոյնիսկ Կարինի (Էրզրում) մէջ: Համիտէն հետեւապանդները Համիտեան կործանարար վարձատրութեան դրոյթին ուշագրաւ մէկ մարմնացումը հանդիսացան:

Այս իմաստով Թուրք պետական մեքենային գիտումնաւոր կերպով ձեռնարկած զանգուածային տեղաշարժերը, Թուրքիոյ հարաւ-արեւելքը, մասնաւորաբար Տիգրանակերտի շրջանին մէջ հաստատուած քիւրտ ցեղերուն՝ դէպի Տարօն-Տուրուբերան, Վասպուրական, Երզնկա եւ Կարին, մեծապէս դիւրացուցին հայասպանութեան գործընթացները:

Իր վերջաբանին մէջ փրոֆ. Տատրեան կեդրոնացաւ թրքական այն բացառիկ ժառանգին վրայ, որով թրքական ոճրապարտ ռեժիմներ եւ զանոնք ներկայացնող կառավարական սերունդներ, ինչպէս եւ ժողովրդային խաւեր, շարունակական կերպով անպատիժ մնացին: Անպատիժ մնալու այս թրքական մենաշնորհը թերեւս ամէնէն յատկանշական երեւոյթն է հայ դժխեմ ճակատագրի կերպարանաւորման մէջ եւ անգամ մը եւս ցոյց կու տայ ուժի, հզօրանքի ազդակին բացառիկ կարեւորութիւնը ազգերու պատմութեան մէջ: Նախքան Հայերը կոտորելնին, Թուրքերը յաջողեցան հայ ազգը մնայուն կերպով խոցելի հաւաքականութեան մը վերածել եւ այդ վիճակին մէջ պահել, հակառակ բոլոր միջամտութիւններուն ազգային թէ միջազգային գետնի վրայ: Այս տեսակէտէն Ա. ընդհանուր պատերազմի հայկական ցեղասպանութիւնը տրամաբանական եւ գրեթէ անխուսափելի հետեւանքն էր Համիտեան ջարդերու իրագործման: Անպատիժ մնացած ոճրագործներ ոչ մէկ պատճառ ունէին ոճիրը ընդունելու, ալ ուր մնաց զղջում յայտնելու եւ հատուցում ընելու, մանաւանդ եթէ միջազգային թատերաբեմին վրայ կը շարունակեն մնալ հզօրանքի տեսակ մը գործօն զոր ուրիշ ազգ--պետութիւններ աննկատ չեն կրնար թողուլ եւ կամ կը հաւատան, որ աննկատ չեն կրնար թողուլ:

Սրահը ծայրէ ծայր լեցնող ունկնդիրները, որոնցմէ շատեր ստիպուած էին միջանցքներու եւ պատերու կողքին ոտքի մնալ, երկարատեւ ծափերով իրենց գնահատանքը արտայայտեցին:

Միւս մասնակիցներէն գերման պատմաբան Քրիսթոֆ Մոնցէլ, դասախօսեց «Վոսփորի հիւանդ մարդը. Եւրոպայի աշխարհակալական դիւանագիտութիւնը եւ քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնները» նիւթին մասին: Իրեն յաջորդեց Հայտըլպէրկի համալսարանի գերմանացի պատմաբան փրոֆ. Ռաուլ Մոթիքա, որ ունէր «Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը փոքրամասնութիւններու նկատմամբ. քէմալիզմի շարունակութի՞ւն թէ ետդարձ դէպի օսմանականութիւն» նիւթը:

Գիտաժողովին ուրիշ մէկ հատուածը վերապահուած էր երկու ուրիշ քրիստոնեայ փոքրամասնութիւններու ներկայացուցիչներու ելոյթներուն: Յոյներու կողմէ խօսեցաւ Պոննէն՝ տոքթ. Իսմինի Գիյարի եւ Ասորիներու կողմէ Ազիզ Սախո: Ներկայի հայ փոքրամասնութեան մասին առանձին ատենախօսեց Արթին Աքելեան, Ֆրանքֆուրթէն:

Գիտաժողովին վերջին հատուածը յատկացուած էր քաղաքական եւ իրաւական դէմքերու ելոյթներուն: Գերմանական Խորհրդարանի անդամ Ամքէ Տիէթէր --Շոյէր իր ատենախօսութեամբ քննարկեց Թուրքիոյ մէջ ներկայիս ապրող քրիստոնեայ համայնքներու իրավիճակը եւ այդ առթիւ պարզաբանեց գերման դաշնակցային կառավարութեան պատասխանատուութեան սահմանները: Իսկ գերմանացի ծանօթ փաստաբան Կէրտ Միւլլէր, որ շատ մը քրիստոնեաներու Գերմանիա հաստատուելու գործին մեծապէս նպաստած անձնաւորութիւն մըն է, խօսեցաւ Թուրքիայէն Գերմանիա հասած եւ հոն փախստական -- աքսորեալի կարգավիճակի հետամուտ քրիստոնեաներու խնդիրներուն մասին: Ինչպէս յայտնի է վերջին ամիսներուն գերման կառավարութիւնը բաւական խստացուց այդպիսի կարգավիճակ ձեռք ձգելու պայմանները, ստիպելով որ հազարաւոր այսպիսի «փախստական»ներ, ներառեալ Հայեր, վերադառնան իրենց երկիրը:

Վերջին օրը, Կիրակի առաւօտ, Հոկտ. 20-ին, Գերմանիոյ Հոգեւոր Հովիւ եւ առաջնորդ՝ Գարեգին Եպիսկ. Պեքճեան Համիտեան ջարդերու հայ զոհերուն համար հոգեհանգստեան արարողութիւն մը կատարեց տեղւոյն մատուռին մէջ՝ շատ մը գերման մասնակցողներու ներկայութեան: Այս առթիւ ան զուգակշիռը ըրաւ Քրիստոսի խաչելութեան եւ հայ մարտիրոսութեան դրուագներուն. մթնոլորտը տպաւորիչ էր:

Գլխաւոր դասախօսութիւններու շարքէն դուրս, բայց այդ դասախօսութիւններու կապակցութեամբ, վիճաբանական երեք տարանջատ մասնախումբեր կազմուեցան: Պատմական մասնախումբը կը վարէին փրոֆ.ներ Տատրեան եւ Մոնցէլ: Այս առթիւ արծարծուեցան կարգ մը նիւթեր, որոնք միայն հպանցիկ կերպով բացատրուած էին դասախօսութիւններու ընթացքին: Յատկապէս գերման փաստաբան մը եւ ուրիշ երկու մասնակիցներ կ'ուզէին գիտնալ թէ քէմալիզմ իսկապէս կրցա՞ծ էր ստեղծել թրքական նոր դարաշրջան մը, ձերբազատած օսմանեան բարքերէ, աւանդութիւններէ եւ մտածելակերպէ, յատկապէս ոչ-իսլամ փոքրամասնութիւններու առնչութեամբ: Ուրիշ գերման դասախօս եւ հեղինակ մը կ'ուզէր գիտնալ թէ ի՞նչ յատակ տարբերութիւններ կային Ապտիւլ Համիտի շրջանի ջարդերուն եւ յետագայ հայկական ցեղասպանութեան միջեւ: Այս առթերուն հեղինակն ալ փափաք յայտնեց, որ շատ կարեւոր հարցումի մը, որ նոյնպէս եղած էր դասախօսութեան ընթացքին, աւելի բովանդակալից պատասխան մը տրուի: Այդ հարցումը տրուած էր գերման գործակատարի մը կողմէ, որ հրապարակաւ յայտարարեց, որ ինքը Թուրք կարգ մը կազմակերպութիւններու շահերը պաշտպանող անձ մըն է: Ան ըսաւ. «Իմ Թուրք բարեկամներս կ'ուզեն գիտնալ թէ Հայերը վերջապէս ի՛նչ կ'ուզեն Թուրքերէն»: Այդ հարցումը վիճաբանական խմբակին մէջ կրկնեց Թուրք մասնակից մըն ալ: Առ ի պատասխան փրոֆ. Տատրեան ըսաւ որ կարելի չէ Հայերու ուզածը հասարակ յայտարարի մը վերածել քանի որ Հայութիւնը միայնակ կամքի տէր ամբողջութիւն մը չէ այլ բաղդրեալ ու այլատարր հոսանքներու եւ համոզումներու խառնուրդ մը: Ոմանք կը շեշտեն հողային պահանջներ, ուրիշներ նիւթական հատուցում, իսկ գրեթէ համայն Հայութիւնը առանց որեւէ վարանումի կը պահանջէ ցեղասպանութեան ոճիրին ճանաչումը Թուրք Պետութեան կողմէ: Բայց, շարունակեց ան, այդպիսի ճանաչում մը Թուրքերը կը նկատեն վտանգաւոր թակարդ մը քանի որ ատոր անխուսափելիօրէն պիտի հետեւին նիւթական հատուցումի պահանջքը եւ նոյնիսկ հողային պահանջքներ: Այս առթիւ էր որ ներկայ ուրիշ Թուրք մը գրեթէ պոռթկալով յայտարարեց. «Ես կ'ամչնամ իմ Պետութենէս, իմ կառավարութենէս եւ նոյնիսկ իմ ազգէս. ոճիրը, իր ամբողջ զազրելիութեամբ, մէջտեղն է, բայց մենք տակաւին կը շարունակենք ուրանալ որովհետեւ մենք իսկապէս չենք կրցած ձերբազատիլ օսմանեան ոճրապարտ նենգամտութենէն. պատճառը պարզ է. ոճրագործ մը երբեք կամաւոր կերպով չի խոստովանիր իր ոճիրը եւ ճիշդ այդ պատճառով ալ իր գործած արարքը ոճիր չի նկատեր. ոճրագործները միայն անդիմադրելի հարկադրանքի տակ կը խոստովանին եւ երբեմն ալ զղջում կ'արտայայտեն: Թուրքիա այսօր բարոյական ճահիճ մըն է ուր այլաբանական իմաստով, կը տիրեն համաճարակ եւ «քոլէրա»:

Պէտք է ըսել, որ բաւական դաստիարակիչ ձեռնարկ մըն էր այս գիտաժողովը, ուր ստուար թիւով հայ ուսանողներու եւ ուսանողուհիներու ներկայութիւնը, Համպուրկէն եւ Պէռլինէն, յոյժ քաջալերելի երեւոյթ մըն էր: Իսկ գերման--հայ Ընկերութիւնը, որ իր նպաստը բերաւ ատոր կազմակերպութեան գործին, արժանի է ամէն գնահատանքի: Ընկերութեան հրատարակած պարբերաթերթըն ալ լուրջ եւ որակաւոր հրատարակութիւն մըն է: Այս տեսակէտէն յատկապէս շնորհաւորելի է տոքթ. Ռաֆֆի Քանթեանը, որ լիիկ մնջիկ խմբագրական գործերը կը վարէ եւ վերջերս ալ խմբագրեց այն գրքոյկը ուր ամփոփուած են հայկական ցեղասպանութեան 80-ամեակին առթիւ տեղի ունեցած ուրիշ գիտաժողովի մը մատուցուած զեկուցումները: Գիրքը կը կրէ նոյն խորագիրը որ տրուած էր 1995-ին տեղի ունեցած այդ գիտաժողովին, այսինքն՝ Phönix aus der Asche. Armenien 80 Jahre nach dem Genozid, 124 էջեր:

Գիտաժողովին նշանակութիւնը ա՛լ աւելի շեշտուեցաւ երբ նոյն օրերուն, Գերմանիոյ ամէնէն լուրջ եւ համբաւաւոր օրաթերթերէն մին, Frankfurter Allgemeine Zeitung-ը երեք երկար սիւնակներու վրայ հրատարակեց գրախօսական մը փրոֆ. Տատրեանի «Հայկական Ցեղասպանութեան Պատմութիւնը» անուն գիրքին մասին, որ ամիսներ առաջ թէ՛ Ամերիկա եւ թէ Օքսֆորտ (Անգլիա) հրատարակուած էր եւ որուն ֆրանսերէն թարգմանութիւնը այս տարի Ապրիլին Փարիզի մէջ լոյս տեսաւ «Սթոք» հրատարակչականին կողմէ: Գերմանացի հեղինակը գրախօսականին մէջ կարգ մը հասկնալի վերապահութիւններ յայտնելէ յետոյ գերմանական մեղսակցութեան մասին փրոֆ. Վահագն Տատրեանի արտայայտած միտքերուն մասին, կը դըրուատէ գիրքին փաստարկային եւ վերլուծական արժանիքները, ընդունելով Տատրեանի ցեղասպանութեան պատմական հաստատումը, զինքը որակելով «ամէնէն ծանօթ եւ յարգուած պատմագէտներէն մէկը»:

ՏՈՔԹ. ԱՐՇԱԿ ԱՂԱՅԵԱՆ

Պիրէֆելտ, Գերմանիա

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԸՄԲՌՆՈՒՄՆԵՐ

Կիեւեան թերթ մը տեղ կու տայ դիւանագիտական միջադէպի մը որ տեղի ունեցած է Ռուսաստանի եւ Ուկրանիոյ միջեւ, առանց այն լուրջ հետեւանքներուն զորս կրնար ունենալ որեւէ ուրիշ երկու պետութեան պարագային: Արդէն լրագրողն ալ իր գրութեան տուած է երգիծական, եւ ոչ լուրջ ու ծանրակշիռ շեշտ մը:

Ինչպէս ամէն երկիր, Ուկրանիա ալ դեսպանատուն, հիւպատոսարան ու յարակից կալուածներու տէր է Մոսկուայի մէջ: Այս ամենապարզ հաստատումը կը խնդրականանայ երբ մոսկովեան շինարարական ձեռնարկութիւն մը արտօնութիւնը ձեռք կը ձգէ շէնք կառուցանելու Ուկրանիոյ դեսպանատան կառատան տեղը:

Առաւօտ մը ձեռնարկութեան ներկայացուցիչները տեղւոյն վրայ կը հասնին եւ առանց զգուշացնելու ներսինները, կը խորտակեն դուռը, ներսի ապրանքները դուրս կը հանեն, յետոյ կը փակեն մուտքը, աշխարհի ամէնէն բնական գործը տեսնողներու նման: Պատահածը անշուշտ գայթակղութիւն մըն է ու ոչ մէկ տեղ կրնայ թոյլ տրուիլ որ սեփական ընկերութիւն մը ուրիշ երկրի մը պատկանող կալուածի մը տիրանայ այս ձեւով:

Ուկրանիոյ դեսպանատունը բողոքագիր մը կը ղրկէ անմիջապէս Ռուսաստանի Արտաքին Նախարարութեան: Բայց այս վերջինը խուլ ու համր կը ձեւանայ. կը նախընտրէ հարցը փոխադրել մոսկովեան կառոյցներու անհաստատ ու ամրացումի կարօտ վիճակին դաշտին վրայ: Ու որքան ալ զարմանալի ըլլայ, պատահածը ոչ ոք կը զարմացնէ: Անշուշտ, նոյն բանը աներեւակայելի է մտածել Կիեւի ռուսական դեսպանատան կամ Մոսկուայի ամերիկեան կամ գերմանական դեսպանատուներուն համար:

Ուկրանիա Մոսկուայի մէջ բազմաթիւ շէնքեր ունի, բնակելի 7300 քառակուսի մեթր տարածքով: Հոն կը գտնուին դեսպանատունը, հիւպատոսարանը, կառատուներ եւ պաշտօնատարներու բնակարանները: Այդ բոլորը 1944-ին տրուած են Ուկրանիոյ ու անոր կը վիճակի անոնց նորոգութեան ու խնամքին հոգը: Այդ թուականէն ի վեր նորոգութիւններ եղած են, շէնքեր շինուած, ամբողջը Կիեւի հաշւոյն: Խորհրդային շրջանին Ուկրանիա եւ Բելառուսիա անջատ հանրապետութիւններ նկատուած էին ու դիւանագիտական ներկայացուցչութիւն ունէին Մոսկուա, ինչպէս ՄԱԿ-ի մէջ աթոռ: Այսօր Ռուսերը կ'առաջարկեն փոխանակում ընել, որովհետեւ ոչինչ ունին Կիեւի մէջ. իսկ Ուկրանացիներու համար տակաւին անիմաստ է քանի որ ան իրեն հարկ եղածը ունի:

Մինչ այդ վէճը կը շարունակուի, ուկրանական կողմը Մոսկուայի դեսպանատան կառատունին օրինակով փաստը ունեցած է թէ Ռուսաստան անպայման դիւանագիտական ձեւեր չի փնտռեր դրացիներուն հետ նման վէճեր հարթելու համար:

ԲԱՂՀԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ․ — Տիկին Փարիզ Արմաղանեան իր վաղամեռ ամուսնոյն՝ Կարօ Արմաղանեանի մահուան 18–րդ տարելիցին առթիւ կը նուիրէ 200 Ֆր․ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան ։

Իսի – Լէ – Մուլինոյի

Թարգմանչաց վարժարանը

կը ներկայացնէ

Յովհաննէս Թումանեանի

«ԱԳԱՀԻՆ ՎԵՐՋԸ»

հէքեաթը

բեմականացուած

ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆԻ

եւ

ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՏԻԿՆԻԿԱՅԻՆ ԹԱՏՐՈՆԻ

կողմէ

Կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 16-ին

Դպրոցին սրահին մէջ

19-27, Sentier des Epinettes,
Issy-les-Moulineaux

Ծախքերու մասնակցութիւն ։

ցուցա– հանդէս

Ֆրանսուազ Միւլէրի (Ահարոնեան) գործերը կը ներկայացուին Հոկտեմբեր 31-էն Նոյեմբեր 17

GALERIE LORELEI

Place du Grand Sablon 3, Bruxelles

Արուեստագիտուհին ծնած է 1949-ին Սթրազպուրկ եւ 1967-էն ցայսօր տուած է անձնական ցուցահանդէսներ եւ մասնակցած հաւաքական ցուցահանդէսներու ։

RECHERCHONS

Pour école hébdomadaire ou bi-hébdomadaire, nous recherchons à louer un local approprié, 4 pièces, de préférence avec jardin, Paris ou proche banlieue.
Tél. : 43 - 98 - 15 - 59.

ASSOCIATION MEKNIK

Ս․ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 2
Տօն է Ամենայն Սրբոց Հնոց եւ Նորոց,
Յայտնից եւ Անյայտից

Այս առթիւ, Փարիզի Ս․ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի ։

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՀ Ծ․ ՎՐԴ․ ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա․ Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը, Շաբաթ, Նոյեմբեր 2, ժամը 15–ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 ռիւ Պլէօ ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

«THEYASSEGHAN»

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «*A s t r i g*»
d'Arnouville / Gonesse / Sarceilles / Villiers-le-Bel

vous informe qu'elle organise un
« *T H E Y A S S E G H A N* »
le Dimanche 17 Novembre à partir de 15h
dans la salle de l'église catholique, rue Henri Barbusse, à Arnouville.

Toutes les personnes sont cordialement invitées ainsi que toutes les sections *Paris et Région Parisienne* de la Croix Bleue.

Ս․ Դ․ Հ․ Կ․

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սոցեալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութիւնը, կ'իմացնէ փարիզահայ գաղութին թէ այսուհետեւ իր վարչական հասցէն է՝

HENTCHAKIAN
97, rue La Fayette
75010 PARIS
Tél. et Fax : 01 46 45 20 48.

ԱՅՑ՝ ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը ինչպէս ամէն տարի, Ուրբաթ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1–ին ուխտագնացութեան խմբական այց մը կուտայ Պանթէօ Փարիզէնի գերեզմանատունը, հայ մտաւորականներու շիրիմին ։

Սիրով կը հրաւիրուին ողբացեալներու ընտանեկան պարագաները, գրողներ, յարգոյ հասարակութիւնը ։

Շիրմօրհնէք եւ յարգանքի արտայայտութիւններ ։

Հաւաքուիլ ժամը 15–ին Սիմըթիէռ տը Պանթէօ Փարիզիէնի գլխաւոր մուտքին, Ավընիւ Մարքս Տորմուա ։

Փորթ տ'Օռլէանէն առնել թիւ 128 հանրակառքը ու իջնել Սիմըթիէռ Փարիզիէն կայանը ։

– GALA –

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

section «*Agnouni*» d'Asnières organise
pour son 60ème anniversaire

UN GALA ARTISTIQUE

au GRAND THEATRE D'ASNIERES

le 22 Novembre à 20 heures 30

avec l'ensemble folklorique
N A V A S A R T
et *SONIA N I G O G H O S S I A N*
(*Mezzo-Soprano*)

Les billets sont en vente au :
—MCA PARIS : 17, rue Bleue, 1er étage
—MCA ALFORTVILLE 9, rue de Madrid
—MCA SEVRAN — LIVRY-GARGAN 17, rue Charles Péguy
—EPICERIE KAROUN 21, rue Victor Hugo, Gare de Colombes
—EPICERI EVAROUJ 49, Grande Rue Charles de Gaulle, Asnières.

Renseignements :
01 42 42 85 87 / 01 39 82 65 91
01 43 33 88 93.

Un autocar sera à disposition à 19 h 30 Square Montholon, rue La Fayette, Paris 9ème et le retour sera assuré après le spectacle.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը եւ շինութեան 21-րդ տարեդարձը՝

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10-ԻՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի թատերական երեկոյթը՝

«La Belle-Mère d'Erevan»

Նոյեմբեր 19–ին ։
Մանրամասնութիւնը յետագային ։

Իսի–ի նորաբաց

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, ժամը 12·30–ին

CARTE DES MONUMENTS HISTORIQUES DU KELBADJAR

éditée par H. SIMONYAN

Après le succès des forces armées arméniennes en 1993, le comité d'édition des «Monuments Arméniens (Erevan) organisa plusieurs expéditions dans les régions du Kelbadjar, d'Aghdam et de Fisouli afin d'y répertorier les sites historiques. Ces expéditions ont eu lieu dans des conditions difficiles et sans aucun apport financier extérieur.

Quelque mille monuments ont été prospectés et cartographiés: complexes monastiques, églises, chapelles, khatchkars, forteresses, ponts... Un aperçu des travaux effectués dans le Kelbadjar est aujourd'hui disponible sur un poster en couleur (61×85 cm), comprenant une carte et des illustrations de certains monuments. Afin de poursuivre le programme projeté —que nous considérons comme une contribution importante à l'histoire de l'Arménie— vous pouvez acquérir le poster du Kelbadjar auprès de Mme N. Pons (directrice de chantier de la Mission archéologique belgo-arménienne en Arménie), 8 rue du Cdt. R. Mouchotte, 75014 Paris, en joignant un chèque de FF 75.- et en mentionnant si vous souhaitez la version arménienne ou anglaise. Le produit des ventes servira exclusivement au financement des nouvelles recherches.

Dr. HACOB SIMONYAN
Editeur en chef
des «Monuments Arméniens»,
Erevan

A. A. A. S.
Recherche

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée. Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à :
Monsieur le Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թի․Վէ․Ա․ (տե՛ս․ փակագծի մէջ ընդհ․ գումարը) ։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին ։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան ։

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿՆՉՈՒ

ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ ք[illegible]

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31
JEUDI
31 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.974 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.974

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԱՌԼ ԷՐՆԻԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱ՞Լ

Էքսփրէս շաբաթաթերթն է որ Հոկտ. 30-ին կը հաղորդէր այս զգայացունց լուրը: Արդարեւ, մանրամասնօրէն կը պարզէ այն պարագաները որոնք մղած են ընկերվարական պարագլուխը տասը տարի 1950-էն 1960 աշխատելու ՔԸ--Կէ--Պէ-ի, ապա նաեւ պուլկարական եւ ռումանական գաղտնի սպասարկութեանց համար: 1992-ի աշնան է որ Տէ--ԷՍ--Թէ-ի (Հողային Հսկողութեան Տնօրէնութիւն, ֆրանսական հակալրտեսական բաժանմունք) տնօրէնը ժամադրութիւն մը կը խնդրէ նախագահ Միթերանէ ու անոր կը ներկայացնէ թղթածրարը ուր կան բոլոր փաստերը Էրնիւի դաւաճանութեան, այսինքն անոր որ 1981-էն 85 եղած էր Պաշտպանութեան իր նախարարը ու նաեւ մտերիմ բարեկամը: Միթերան ցնցուած է ու կ'եզրակացնէ, պէտք չէ հրապարակուի այդ հարցը, այլ մաս կազմէ՝ պետական գաղտնիքներու:

Էրնիւ ծնած էր 1923-ին եւ Վիլէօրպանի քաղաքապետ էր 1977-էն մինչեւ իր մահը, որ պատահեցաւ 1990, Յունուար 17-ին, Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը, երբ ելոյթ կ'ունենար Հայաստանի ի նպաստ միթինկի մը ընթացքին: Խօսած ատենն է որ կուրծքի սուր ցաւ մը կ'ունենար եւ ներկայ բժիշկներու (տքթ. Քէփէնէկեան եւ Սարգիսեան) բոլոր ջանքերը ի դերեւ կ'ելլէին, նախարարը քիչ ետք, կէս գիշերին, իր հոգին կ'աւանդէր Լիոնի հիւանդանոցը:

Էքսփրէս երկար քննութիւն մը կատարած է երեւան հանելու համար փաստերը: 1950-ական թուականներուն Էրնիւ հիմնած է «Ժաքոպէններու ակումբ» եւ ազատ-որմնադիրներու շրջանակներու մտերիմ է: Կը սիրէ լաւ ուտել--խմել եւ գեղեցիկ կիները, համբաւ մը որ միշտ յիշուած է իր կեանքին ամբողջ երկայնքին: Մոսկուայի գաղտնի սպասարկութիւնները լաւ դիրքերու վրայ գտնուող գործակալներ կը փնտռեն: Էրնիւի հետ կապ կը հաստատէ Ռայկօ Նիկոլով, պաշտօնապէս Պուլկարիոյ դեսպանատան 3-րդ քարտուղար, բայց, իրականին մէջ խորհրդային գաղտնի գործակալ, Վինոգրադով անուան տակ: Նախ, պարզ բաներ կ'ուզէ Էրնիւէն Ֆրանսայի քաղաքական կացութեան մասին, ինչ որ Էրնիւ կ'ընէ կանոնաւոր կերպով ու թակարդը կը լարուի: Էրնիւ իր աշխատանքներուն համար 1954-էն 1956 ամսական 25 հազար (հին) Ֆրանք կը ստանայ, ապա՝ 40-էն 50 հազար: Հարցը երթալով ծաւալ կը ստանայ, Էրնիւի ստացած գումարներն ալ: Իր ծածկանունն է, ՔԸ--Կէ--Պէ-ի համար՝ Անտրէ: 1958-ին, 3 միլիոն Ֆր. կը ստանայ իր ընտրապայքարին համար, բայց, օգուտ չունի: 1961-ին ՕԱՍ-ի (Գաղտնի Բանակ Կազմակերպութիւն) մէկ ռմբափորձը իր բնակարանին դէմ կը ստիպէ որ խզէ խորհրդայիններուն հետ, բայց, քանի մը ամիս ետք, Ռումանացիները կապը կը վերահաստատեն: Այդ թուականին յայտնի չէ թէ Էրնիւ շարունակա՞ծ է աշխատիլ Մոսկուայի համար: Այդ կէտը կրնայ յստականալ միայն երբ ՔԸ--Կէ--Պէ-ի գաղտնի մնացած արխիւները բացուին:

Էրնիւի զաւակներէն մին բոլորովին կ'ընդդէմ կ'որակէ այս պատմութիւնը եւ կոչ կ'ընէ Հանրապետութեան նախագահին որպէսզի լուսաբանէ հարցը: Կը հաստատուի սակայն որ Պաշտպանութեան նախարար եղած շրջանին իր ընթացքը անառարկելի եղած է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄՈՍԿՈՎԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Սեւծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան անդամ երկիրներու վեհաժողովին առթիւ, նախագահ Լ. Տէր--Պետրոսեան կարգ մը հանդիպումներ ունեցած է, ինչպէս նախատեսուած էր:

Ազրպէյճանի նախագահին՝ Ալիեւի հետ տեսակցութենէն ետք, երկու նախագահները պատասխանած են լրագրողներու հարցումներուն:

Լ. Տէր--Պետրոսեան նկատել տուած է որ հանդիպումը կարեւոր էր, նաեւ այն պատճառով որ հանդիպումին մասնակցած են Արտաքին նախարարները եւ անոնց խորհրդականները որոնք մօտէն կը զբաղին Ղարաբաղի հարցով: Նախագահը նշած է որ մինչեւ Լիզպոն գումարուելիք Օ--ԷՍ--Սէ--Ը-ի վեհաժողովը, պէտք է այս հարցը յառաջդիմութիւն արձանագրէ, քանի գաղտնիք չէ որ Մինսկի խումբի գործընթացը տեղքայլ կ'ընէ:

Լ. Տէր--Պետրոսեան չեշտած է նաեւ Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի միջեւ ընթացող երկխօսութեան կարեւորութիւնը, աւելցնելով որ Հայաստանի համար, այսօրուան հիմնական առաջադրութիւններն են հրադադարի ամրապնդումը, բանակցութեանց գործընթացին աշխուժացումը եւ փոխ գիջումներու հետեւողական որոնումը: Գալով Ալիեւի, նոյնպէս, կարեւոր նկատած է երկու նախագահներու անձնական շփումները եւ անոնց շնորհիւ իրականացած հրադադարը որ երկու տարի է կը տեւէ ինչ որ կը նշանակէ թէ երկու կողմերն ալ պատերազմ չեն ուզեր:

Նոյն օրը, Հոկտեմբեր 25-ին Լ. Տէր--Պետրոսեան հանդիպում ունեցած է Թուրքիոյ նախագահին՝ Ս. Տէմիրէլի հետ: Քննած են հայ--թրքական երկկողմանի յարաբերութիւնները, Լ. Ղարաբաղի հարցի կարգաւորումը եւ Սեւծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան հարցեր: Լ. Տէր--Պետրոսեան տեսնուած է նաեւ Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարար՝ Ռադիոնովի հետ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 29/30)

1997–Ի ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԻՒՏՃԷՆ

Հայաստանի կառավարութիւնը Հոկտեմբեր 26–ին քննարկած եւ վաւերացուցած է 1997–ի պետական պիւտճէի նախագիծը, որ ներկայիս կը յանձնուի Ազգային Ժողովի քննարկման: Ըստ նախագիծին, պիւտճէին եկամուտները կը կազմեն 131.3 միլիառ Դրամ, ծախքերը՝ 166.6 միլիառ Դրամ, բայց՝ շուրջ 35.3 միլիառ Դրամ: Նախագիծը մեծագոյն յատկացումները կը նախատեսէ ընկերա – տնտեսական եւ կրթական ոլորտներուն, որոնք յաջորդաբար կը կազմեն 52.2 միլիառ Դրամ (19% աւելի բաղդատմամբ 1996–ի պիւտճէին) եւ 36%:

ԵՐԿՈՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեան Հոկտեմբեր 24–ին ընդունած է Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսները: Խօսակցութեան ընթացքին արծարծուած են «Հայաստան» Հիմնադրամի աշխատանքներուն, Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններուն եւ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ միասնականութեան առնչուող հարցեր:

ԵՐԵՒԱՆ – ՏՐԱՊԻԶՈՆ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԳԻԾ

Հոկտեմբեր 28–էն սկսած է գործել Երեւան – Տրապիզոն հանրակառքի նոր գիծը: Հանրակառքը կը մեկնի Երեւանի կեդրոնական կառակայանէն ամէն Երկուշաբթի, իսկ Ուրբաթ օրերը՝ Տրապիզոնէն: Այս մէկը Երեւանը Թեհրանի, Պոլսոյ, Բաթումի, Ախալքալաքի, Ախալցխայի, Թիֆլիսի կապող միջպետական գիծերէն եօթներորդն է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆՋՆԱՍՊԱՆԱԿԱՆ – ՌՄԲԱՓՈՐՁ մը եւս գործուած է Թուրքիա, այս անգամ Սվազ, Հոկտեմբեր 29–ին այսինքն Թուրքիոյ Ազգ. տօնին օրն իսկ: Կիներն կին մըն է որ իր վրայ կը կրէր ռումբը: Երեք ոստիկան մեռած է եւ 10 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են Սվազի ոստիկանատան առջեւ պայթած ռումբէն: Ռումբը կրող կինը եւ անցորդ մըն ալ մեռած են: Կ'ըսուի թէ կինը նախատեսած էր ռումբը պայթեցնել զինուորական տողանցքին ատեն եւ առաջքը առնուած է: Անցեալ շաբթու ՓՔՔ–ի պարագլուխը՝ Ա. Օճալան յայտարարած է որ «ամէն մէկ Քիւրտ պէտք է պատրաստ ըլլայ մարդկային ռումբի վերածուելու»: Միւս կողմէ, Տիյարպէքիրի շրջանն ալ 14 Թուրք զինուոր եւ 5 Քիւրտեր սպաննուած են, Հոկտեմբեր 28–ին, բախումներու ընթացքին:

ՏԱԼԱՅ – ԼԱՄԱՆ որ «հովուապետական այցելութիւն» մը կը կատարէ Ֆրանսա, պիտի չընդունուի Շիրաքի կամ Ժիւփէի կողմէ, չանհանգստացնելու համար Չինաստանը որ, այս այցելութեան առթիւ, Ֆրանսային յիշեցուցած էր «իր խոստումները»: Տալայ – Լաման ինքնավարութիւն կը պահանջէ Թիպէթի համար որուն հակակշիռը ձեռք անցուցած է Փեքին 1959–էն ի վեր եւ բիրտ քաղաքականութիւն մը կը վարէ:

Ա. ԺԻՒՓԷ յետքայլ ըրաւ եւ յայտնեց թէ Թոմսոնի սեփականաշնորհման հարցերը Ազգային Ժողովի վիճարկումի նիւթ պիտի ըլլան: Այս որոշումով, Նախարարապետը ընդունած կ'ըլլայ որ ծուռ բան մը կար:

ԱՅԱՃԻՍՕՅԻ ԵՒ ՓՈՐԹՕ – ՎԵՔԻՕՅԻ մէջ երկու ռմբափորձեր եւս գործուած են Հոկտեմբեր 29–էն 30 լուսնալիք գիշերը: Առաջինը քարուքանդ ըրած է Ֆրանս – Թելեքոմի շէնքը: Ըստ երեւոյթին, Ֆրանսայի կառավարութեան վճռական դիրքը դեռ ազդեցութիւն չէ գործած Կորսիքայի ազգայնական շարժումին վրայ:

«ՊԷՅՔՕԶԻ ՀՐԱՇՔԸ»

Այս խորագիրով տեղ կուտայ «Ակօս» շաբաթաթերթը (Հոկտեմբեր 18) Վոսփորի արեւելեան ափի այսօր հայաթափ արուարձանին Ս. Նիկողայոս Եկեղեցիին թաղականութեան ընտրութեան: Պէյքօզ ուր դարասկիզբին 400 հայ ընտանիք կ'ապրէր, այսօր միայն երկու տուն հայ մնացած է: Այսուհանդերձ, եկեղեցին անտէր չէ ու ըստ օրէնքի, Հոկտեմբեր 13–ին կատարուած է ընտրութիւնը: Հինգ հոգինոց Թաղական Խորհուրդը ընտրելու համար քուէարկած է եօթը պէյքօզցի: Վերընտրուած են 80–ամեայ Ալպանի Մաղաքեան, երկու զաւակները ու տեղացի երկու Հայեր: Տարեկան մատաղօրհնութեան, արեւագալներու եւ տօնական օրերու հաւաքոյթներով Եկեղեցիին բոլոր անկիւնները նորոգուած են. ներկայիս ծը-րագրուած է նորոգել զանգակատունը:

Եկեղեցին, ինչպէս կը տեղեկացնէ Լուիզ Պաքար, Աբրահամ փաշայի պուրակին պատերուն ստորոտը կառուցուած է 1776–ին. այդ թաղը մինչեւ այսօր հին տեղացիներու կողմէ կը կոչուի «հայկական թաղ»: Հոն գարուն ակիզբը գործած է Հայկազեան վարժարան մը, գտնուած է գերեզմանատուն: Դպրոցի շէնքը ներկայիս վարձու տրուած է, կազմելով եկեղեցիին եկամուտի միակ աղբիւրը, իսկ գերեզմանատան գտնուած վայրը կայ միջնակարգ վարժարան մը:

1975–ին, Պոլսոյ Վաքըֆներու տնօրէնութիւնը փորձած է տիրանալ եկեղեցիին, դպրոցին եւ գերեզմանատան, այն պատճառաբանութեամբ որ անոնք այլեւս իրենց նպատակին չեն ծառայեր: Դատական բարդ ու երկարատեւ գործողութիւններով կարելի եղած է վճռաբեկին դիմել ու ետ առնել տալ վաքըֆներու որոշումը:

ԻՐ ՃԱԿԱՏԱԳՐԻՆ ԼՔՈՒԱԾ ԵԿԵՂԵՑԻՆ՝ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ Ս. ԿԻՐԱԿՈՍԸ

«Ճէմոէրասի» թերթին Հոկտեմբեր 13–ի թիւին մէջ պատկերազարդ էջ մը կայ Տիգրանակերտի Ս. Կիրակոս Եկեղեցիին մասին: Կիսափուլ վիճակ մը կը ներկայացնէ ան. կքած է տանիքը ու շէնքը բոլորովին անխնամ վիճակի մէջ է: Եկեղեցին, որուն մասին հայկական աղբիւրները պատմական տուեալներ ալ կը հաղորդէ թերթը, կառուցուած է 1515 կամ 1518–ին: 1722–ին հիմնական նորոգութիւն տեսած է. յետոյ 1881–ին հրոյ ճարակ եղած, բայց 1883–ին վերանորոգուած է կրկին:

Ա. աշխարհամարտի ընթացքին եկեղեցին որպէս բանակատեղի ծառայած է գերմանացի զինուորականներու, իսկ յետոյ, մինչեւ 1960 գործածուած է որպէս մթերանոց, ետայն: 1965–ին Տիգրանակերտի Հայ համայնքը վերատիրացած է անոր ու մասնակի կերպով նորոգած: Վերջին տասնամեակներուն այդ շրջանէն դէպի Պոլիս ու արտասահման գաղթողներու մեծ թիւին պատճառով եկեղեցին անտէր անտիրական մնացած է. այսօր Սասունէն եւ Լիճէէն հոն գաղթած ընտանիքներու որպէս ապաստանարան կը ծառայէ:

Թերթը կը յիշէ նաեւ տիգրանակերտցի գրող Մկրտիչ Մարգոսեանի ջանքերը՝ եկեղեցին վերանորոգելու անհրաժեշտ գումարներ ճարելու. այդ ջանքերը ապարդիւն մնացած են, հակառակ նաեւ պետութեան եղած դիմումին: Թուրքիոյ ճարտարապետներու սենեակին Տիգրանակերտի բաժնի մէկ պատասխանատուն կ'ըսէ թէ իրենք նորոգութեան աշխատանքներուն հարկաւոր գումարներուն մասին տեղեկագիր մը պատրաստած են որուն համաձայն շուրջ 250 հազար տոլար պէտք է ճարուի: Տեղեկագիրը յանձնած են Մ. Մարգոսեանի որ սակայն չէ յաջողած գտնուելէն այդքան դրամ հանգանակել: Իսկ պետութիւնը միջոցները չունի ինք ստանձնելու նման մեծածախք ձեռնարկ մը: 1996–ի պիւտճէով Տիգրանակերտի Մշակութային տնօրէնութեան շուրջ 10 միլիառ լիրա յատկացուած է, ինչ որ նորոգութեան հարկաւոր գումարին կէսն անգամ չէ. ու արդէն այդ 10 միլիառով ալ ծրագրուած է նորոգել քաղաքին պարիսպները:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

«ԳԵՂԱՐԴ» ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ՏԱՐԵԳԻՐՔ – Ե. ՀԱՏՈՐ

(ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱԼԷՊԻ «Վ. ՃԷՊԷՃԵԱՆ» ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ – 1996)

Տարեգիրքերու հրատարակութիւնը, էր երբեմն, պահանջք մը կը նկատուէր Սփիւռքի մէջ եւ օգտաշատ աշխատանք մը միանգամայն: Սուրիա – Լիբանանէն մինչեւ Թեհրան, Պոլիս, Եւրոպա եւ Ամերիկա, հայ տիպ ու տառին սիրահար բանիբուն խմբագիրներ հաճելին ու օգտակարը իրար խառնած՝ ընթերցումի մնայուն մատեաններ կը հրամցնէին հանրութեան, սովորաբար տարեվերջի տօնական օրերուն: Ատոնց մէջ գերակշռող տեղ կը բռնէին մասնաւորաբար պատմագրական նիւթերը, ու յատկապէս՝ գաղութներու անցեալ թէ ներկայ կեանքին, համայնքապատկան հաստատութեանց, կառոյցներու, համբաւաւոր դէմքերու մասին տեղեկութիւններ, վիճակագրական տուեալներ, վկայութիւններ, հետաքրքրական յուշեր եւայլն: Ու ժամանակի ընթացքին, կողք – կողքի խմբուած տարեգիրքերու այդ շարքերը կը վերածուէին իւրայատուկ յուշամատեաններու, երբեմն՝ հանրագիտարանային պատկառելի բովանդակութեամբ:

Այսպէս էր եղած պարագան, զորօրինակ, տարեգիրքերու անկրկնելի վարպետ Թէոդիկի «Ամէնուն Տարեցոյցը»ներուն (1907 – 1929), Կարօ Գէորգեանի նոյնքան արժէքաւոր «Ամէնուն Տարեգիրքը»ներուն (Պէյրութ, 1954 – 1966), կամ Պոլսոյ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի երբեմնի ընդարձակ ու փառաւոր տարեցոյցներուն (1900 – 1910, հուսկ՝ 1924 – 1949), յիշած ըլլալու համար ամէնէն հանրայայտները:

Տարիներու սահանքին հետ, Սփիւռքի պարզած մշակութային ձեռնթափութիւնը ժխտական ազդեցութիւն ունեցաւ նաեւ տարեգիրքերուն վրայ: Մէկը միւսին ետեւէն խամրեցան անոնք: Այսօր, հայագիտական մէկ քանի տարեգիրքերէ անդին («Հայկազեան», «Հասկ»), հայ գաղթաշխարհը չունի հանրամատչելի ու ժողովրդային տարեգիրք մը:

Հալէպ, ուր պարբերական հայ մամուլի աւելի քան հարիւր անուններ պարարտ հող գտած են անցեալին, 20–ական կամ 40–ական թուականներուն ի՛նք եւս ծննդավայրն է եղած քանի մը կարճատեւ տարեգիրքերու, մերթ անհատական, մերթ միութենական նախաձեռնութեամբ: Ատոնց մէջ, Բերիոյ Թեմի նախկին Առաջնորդ Արտաւազդ Վրդ. Սիւրմէեանի (յետագային՝ Արքեպիսկոպոս) «Տաթեւ» տարեգիրքերու շարքը (1925 – 1930) կը մնայ լաւագոյն օրինակը իր կալուածին մէջ: 70 տարուան անջրպետը արգելք մը չէ որ զայն այսօ՛ր եւս թղթատենք հաճոյքով, այլեւ՝ հետաքրքրութեամբ: Նոյնն է եղած մեր համարումը նաե՛ւ «Գեղարդ»ի նկատմամբ, որ լոյս կը տեսնէ 1975–էն ի վեր, անկանոն պարբերականութեամբ, որպէս հրատարակութիւն Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Մատենագիտական Յանձնախումբին եւ «Վ. Ճէպէճեան» գրադարանին:

«Գեղարդ»ի առաջին թիւին լոյս ընծայումը, քսանամեակ մը առաջ, ընդունուած էր մեծ խանդավառութեամբ, շրջանի մը մէջ՝ երբ Սուրիահայ գաղութը ամբողջովին զրկուած էր սեփական մամուլ ունենալու սփոփանքէն: Տարեգիրքին ձեռնհաս խմբագիրը՝ Հայկ Պարիկեան կրցած էր ի մի բերել այնտեղ Սուրիայէն թէ արտասահմանէն քանի մը տասնեակ գրողներ, արձակ, քերթողական թէ պատմա – բանասիրական լուրջ յօդուածներով: Յաջորդ թիւերը լոյս տեսան կարգաւ 1978–ին, 1985–ին, 1991–ին ու վերջապէս՝ 1996–ին: Այլ խօսքով, «Գեղարդ» դադրեցաւ տարեգիրք ըլլալէ ու վերածուեցաւ պարբերագիրքի, թերեւս այն պարզ պատճառով, որ խմբագիր ու հրատարակիչ չէին կրցած տոկալ ձեռնարկին պահանջած յոգնութիւններուն ու մեծղի ծախքերուն: Հիմնականը այն է սակայն, որ տարեգիրքին բոլոր հատորներն ալ դարձան մնայուն գործեր, մասնաւորաբար Սուրիահայ գաղութի պատմութեան ուսումնասիրութեան տեսակէտէն: Արդարեւ, հոն խմբուեցան գաղութին անցեալ թէ այժմու կեանքին առընչուող բազմաթիւ նիւթեր, որոնք անկասկած կարեւոր աղբիւր մը պիտի դառնան աշխարհագրական այս գօտիին պատմութիւնը շարադրող ապագայ բանասէրին:

Հիմա մեր սեղանին է հասած «Գեղարդ»ի վերջին (5–րդ) թիւը, ուր որպէս խմբագիր յայտնուած է բժիշկ Ռոպէր Ճէպէճեան (այժմ՝ 87–ամեայ), մէկը՝ որուն նիւթա – բարոյական օժանդակութիւնը լծակն է եղած այս տարեգիրքին, իր ծննդոցէն ի վեր:

650 էջնոց հաստափոր այս հատորին բովանդակութիւնը առանցք ունի միակ կիզակէտ մը. – Սուրիահայ մայր գաղութի պատմութեան ուսումնասիրութիւնը: Եւ իրաւամբ, տարեգիրքի խմբագրութիւնն հաւատացած է, որ ա՛յս գաղութին պատմութեան գրաւումը մեծապէս պիտի նպաստէ Սփիւռքի պատմութեան գրաւումին, քանի «Հալէպէն է որ ճամբաները կը բաժնուին դէպի այլ գաղութներ»:

Հատորը, առանձին բաժիններով, կը ջանայ ցոլացնել պատմական այս գաղութին հարուստ անցեալը եւ ճշգրտել դերը հայ համայնքին՝ սուրիական հայրենիքի ծաղկման, բարգաւաճման եւ տնտեսական վերելքին մէջ: Պատուաբեր իրագործումներու երկա՛ր շղթայ մըն է ներկայացուածը այստեղ, յատկապէս նկատի առած այն պարագան՝ որ Հայը կոտորակուած ու տարագիր եկաւ այստեղ ու կարճ ժամանակի ընթացքին ո՛չ միայն ոտքի կանգնեցաւ ու շէնցուց իր ազգային շրջապատը, այլեւ զարմանալի ձեռներէցութեամբ նշանակալից նպաստ բերաւ Սուրիոյ վերելքին, մէկէ աւելի մարզերու մէջ: Ահա՛ այս կէտն է, զոր ցոյց կու տայ «Գեղարդ» եւ որ ուսանելի կրնայ ըլլալ իւրաքանչիւր Հայու համար:

Տարեգիրքի ներկայ թիւին իրենց աշխատակցութիւնը բերած են տասնեակ մը սուրիահայ գրիչներ: Տիրական ու բացարձակ ներկայութիւն մըն է սակայն բժիշկ Ռոպէր Ճէպէճեան, որ ստորագրած է շուրջ 50 (յիսուն) կարճ ու երկար յօդուածներ, յուշերու պատառիկներ, վկայութիւններ: Ատոնց մէջ, պարագայականին ու մասնակիին կողքին, կան անշուշտ հետաքրքրական էջեր ալ, յատկապէս ինչ կը վերաբերի 40–ական թուականներու որոշ անցքերուն, Հալէպի եւ շրջաններու մէջ ծաւալած ազգային կեանքին, հայրենադարձ շարժումներու եւայլն, որոնց գործօն մասնակից մը եղած է ինք, եւ առ այդ՝ պահած յուշերու հարուստ տոպրակ մը...: Այս առնչութեամբ, յիշատակութեան արժանի են յատկապէս իր «հալէպահայ գաղութը 20–ական թուականներուն» (էջ 32 – 53), «Կիւրինցիներու Քէմփը» (էջ 124 – 131), «Հասարակական գործունէութիւնները համաշխարհային Բ. պատերազմի տարիներուն» (էջ 313 – 320), «Հայ գաղութին ներդրումը Սուրիոյ առողջապահական մարզէն ներս» (էջ 420 – 446) խորագրեալ յօդուածները, որոնք նորութիւններ կը յայտնաբերեն մասնաւորաբար երիտասարդ ընթերցողին համար:

Օգտաշատ եւ մեծապէս գնահատելի աշխատասիրութիւն մըն է Վարդ Քէշիշեանի «Ուրուագիծ – մատենագիտութիւն Սուրիոյ հայ գաղութի պատմութեան» խորագրեալ հաւաքագրումը, ուր 18 էջերու երկայնքին ու առանձին ենթաբաժիններով ցանկագրուած են այն գիրքերն ու մամուլի յօդուածները՝ որոնց մէջ կը խօսուի սուրիահայ գաղութին մասին, անոր կազմաւորման շրջանէն մինչեւ մեր օրերը: Աշխատանք, որ կրնայ ուղեցոյց ծառայել բանասէրին՝ սրբագրումի դիւրութիւններ ընծայելով անոր: Ներկայացուած մատենագիտական նախափորձը ամբողջական չըլլալով հանդերձ, վկայութիւնն է այն հարուստ «գրականութեան», որ արդէն գոյութիւն ունի Սուրիոյ Մայր գաղութին մասին:

Վիճակագրական կարեւոր նախաձեռնութիւն մըն է բժշկուհի Հռիփսիմէ Պօյաճեանի համառօտ տեսութիւնը՝ «Սուրիայէն Երեւանի համալսարան ընդունուած հայ սաներու մասին»: Հոն նշուած է որ Հայաստանի պետական համալսարան ընդունուած սուրիահայ առաջին ուսանողները (5 հոգի) երկիր մեկնած են 1958–ին: Այնուհետեւ, այդ թիւը տարուէ տարի աճելով ցայժմ հասած է 800–ի: Ամփոփ կենսագրականներով յիշատակուած են բոլոր այն շրջանաւարտները որոնք ներդրում ունեցած են գաղութին կեանքին՝ թատերական, նկարչական, ճարտարապետական, երաժշտական, հայագիտական կամ հանրային – ծառայողական ասպարէզներէ ներս: Միւս կողմէ, հետաքրքրական է իմանալ, որ միեւնոյն ժամանակաշրջանին Հալէպի պետական համալսարանէն ալ շրջանաւարտ եղած են զանազան մասնագիտութիւններու տէր շուրջ 970 հայ երիտասարդ – երիտասարդուհիներ, ինչ որ համալսարանաւարտներու պատկառելի թիւի մը գոյութիւնը կ'ապացուցանէ գաղութին մէջ ու յարակարծօրէն խոտոր կը համեմատի վերջին տարիներուն «Եւրոպային Հալէպ»ի ապրած տխուր նահանջին՝ յատկապէս մշակութային ճակատի վրայ...:

Խնամքով պատրաստուած բաժին մըն է Հալէպի հայկական երկրորդական կրթօճախներուն նուիրուած գլուխը, ուր առանձնաբար ներկայացուած են համառօտ պատմութիւնը Քարէն Եփփէ Ազգային Ճեմարանին (Յակոբ Չոլաքեան), Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Լազար Նաճարեան – Գ. Կիւլպէնկեան վարժարանին (Լեւոն Պերզուտեան), Կիլիկեան Ճեմարանին եւ հայ աւետարանականներու համբաւաւոր «Ալէփփօ Գոլէճ»ին, որուն հայկական դիմագիծը դժբախտաբար խաթարուած եւ ի սպառ կորսուած է 1978–էն ետք, հայ աշակերտներու թիւին անհամեմատ նուազումով եւ վարչա – համայնքային ինչ - ինչ հարցերու պատճառով:

«Գեղարդ» ամփոփ բայց համապարփակ ակնարկներ ունի նաեւ «հարեւան գաղութներ»՝ Յորդանանի եւ Իրաքի մասին: Աշխատասիրութիւնը, զոր գրի առած է Լեւոն Պերզուտեան, թարմագոյն տեղեկութիւններ կը հաղորդէ զոյգ երկիրներու հայկական գաղութներու այժմու կացութեան մասին, ականատեսի հետաքրքրական տուեալներով: Նպատակայարմար էր, կը խորհինք, այս բաժնին մէջ ընդգրկել նաեւ Լիբանանը, յատկապէս սեւեռելով տեղւոյն հայ համայնքին յետ – պատերազմեան իրավիճակը:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ի՛ՆՉ ՊԷՏՔ Է ԼԵՀԱՍՏԱՆԻՆ ՕԹԱՆ-Ի ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՕԹԱՆ–ի ընդլայնումի հարցը կռուախնձորի մը բնոյթը կը կրէ Արեւմուտքին եւ Ռուսաստանի միջեւ: Ընդլայնումը կը վերաբերի նախապէս խորհրդային ոլորտին պատկանող երկիրներու ընդգրկումին, իսկ նման հեռանկար մը փափաքելի չէ Մոսկուայի: Եւ թէեւ պարբերաբար այս վերջինը կ'արտայայտէ իր անհամաձայնութիւնը, ատիկա ընդհանրապէս կը նկատուի մարտավարական ելոյթ:

Ռուսերը լրատես են ու շատ լաւ գիտեն թէ անխուսափելի է դաշինքին ընդլայնումը եւ թէ ժամանակի հարց է ատիկա: Պարզապէս կը ջանան անհամաձայնութեան դիրքէն յայտնուիլ, հաւանական սակարկութիւններու մէջ խաղաթուղթ ունենալու համար: Դեկտեմբերին միայն պաշտօնապէս պիտի հրապարակուի ցանկը այն երկիրներուն որոնք հրաւիրուած են բանակցելու: Յետոյ վեհաժողով մը պիտի սկսին բանակցութիւնները: Շրջուկներու համաձայն առաջին նկատի առնուածները պիտի ըլլան Լեհաստանը եւ Չեխիան, հաւանօրէն նաեւ Հունգարիան: Այսօրուան համար շատ հաւանական չի նկատուիր ուրիշ երկրի մը անդամակցութիւնը: Զորրորդ թեկնածու մը կրնայ ըլլալ շատ շատ Սլովենիան:

Հարցախոյզի մը համաձայն Լեհերու 83%–ը կողմնակից է ՕԹԱՆ–ի անդամակցութեան: Ինչպէս ամէն երկիր, Լեհաստան ալ յատուկ օրինավիճակ մը պիտի ունենայ հոն, համաձայն իր տնտեսական եւ զինուորական մակարդակին:

ՕԹԱՆ–ի անդամները վախը ունին որ նորերու ընդգրկումով տեղական բնոյթի կնճիռներ, ինչպէս՝ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ Կիպրոսը, ներքին հարց կը դառնան կազմակերպութեան համար: Այս տեսակէտէն ալ ամէնէն յարմար պայմաններու մէջ կը գտնուին Լեհաստանը, Չեխիան եւ Հունգարիան: Անգամ մը անդամ դառնալէ ետք Լեհաստան կամուրջի դեր պիտի կատարէ ՕԹԱՆ–ի եւ Ուկրանիոյ ու Պալթեան երկիրներուն միջեւ:

Պրիւսէլի մէջ տիրող մտայնութիւնը այն է որ Եւրոպայի ապահովութեան նոր դրութիւնը երեք ուղղութեամբ պէտք է կառուցուի. դաշինքին ընդլայնումը, խաղաղութեան համար գործընկերութեան հզօրացումը եւ Ռուսաստանի հետ նոր կապերու ստեղծումը: Այս վերջինին համար Միացեալ – Նահանգներու Արտաքին նախարարը առաջարկած է Մոսկուայի հետ տեւական խորհրդակցութեան համաձայնութիւն մը ստորագրել ինչ որ ընդլայնումէն առաջ իսկ «16 առաւել 1» տարազին կը յանգեցնէ ՕԹԱՆ–ը: Անդամ երկիրները, յաւելեալ Ռուսաստանը:

Այս գաղափարը Լեհաստանի կողմէ շատ խանդավառութիւն չէ գտած. Վարշաւա կը վախնայ որ խորհրդականի դերը նոր թեկնածուներուն հետ բանակցութիւնները կը խոչընդոտէ, կամ անոնց դէմ ճնշումի միջոց կ'ըլլայ: Այս պատճառով նաեւ, յատկապէս կ'ակնկալէ որ ՕԹԱՆ երաշխաւորէ Ուխտին 5–րդ յօդուածին կիրարկութիւնը ուր կ'ըսուի թէ անդամ երկրի մը գործուած յարձակում մը բոլոր երկիրներուն ուղղուած պիտի նկատուի: Սակայն Ռուսաստան ու նաեւ որոշ անդամ երկիրներու քաղաքագէտներ կը պնդեն որ աշխարհաքաղաքական ներկայ կացութեան մէջ բաւական է որ նոր անդամները վստահ ըլլան փոխադարձ օժանդակութեան, զինուորական գործակցութեան եւ խորհրդակցութեան պարագաներէն ու չպնդեն 5–րդ յօդուածին կիրարկութեան վրայ: Նոյն անդամները կ'ուզեն բացառել նաեւ նորեկներու տարածքին վրայ օտար զօրախումբեր ու զինամթերք պահելու կարելիութիւնը: Սակայն Լեհաստան եւ այլ թեկնածուներ կ'ըսեն թէ նոյնիսկ եթէ այսօր այդ կարգի պահանջ զգալի չէ, այդ կարելիութիւնը պէտք չէ բացառուի:

ՕԹԱՆ–ի բարձրաստիճան ղեկավար մը Լեհերուն թելադրած է պաղարիւն ըլլալ, անհարկի դրդուութիւն չպատճառել Ռուսաստանի, քանի որ Լեհաստանի անդամակցութիւնը արդէն գրեթէ որոշուած է եւ ատիկա ոչ թէ զինուորական, այլ քաղաքական որոշում մըն է: Ան խորհուրդ տուած է որ լեհ զինուորական շրջանակները սկսին անգլերէն սորվիլ:

Հետեւելով այդ խորհուրդին, Լեհաստանի Պաշտպանութեան Նախարարութիւնը լեզուական դասընթացք հաստատած է 45 տարեկանէն վար սպաներու համար: Այս սահմանափակումը մեծ գայթակղութիւն պատճառած է գնդապետներու եւ զօրավարներու շրջանակին, քանի որ անոնց առջեւ կը փակուէր ՕԹԱՆ–ի մէջ պաշտօնավարելու հեռանկարը: Առաջին տուեալներու համաձայն, երիտասարդ սպաներու անգլերէնի մակարդակը գոհացուցիչ չէ. օդուժի հոլանտացի զօրավար մը ակնարկելով լեզուական հարցին, ըսած է. «ամբողջական անդամ կը դառնաք միայն այն օրը երբ վստահ ըլլանք որ ձեր ռումբերէն մէկը սխալմամբ մեր գլխուն պիտի չիյնայ»: Այս մատնանշումը գրել կու տայ լեհ լրագրողի մը թէ անգլերէն սորվիլը Լեհաստանի ազգային ապահովութեան կարեւոր հարցերէն մէկը կրնայ ըլլալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԴԱՇՆԱԿԷ ԴԱՇՆԱԿ

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ, Հոկտեմբեր 18–ին, բացումը կատարուած է տարուան դեղարուեստական ընկերային գործունէութեան: Կեդրոնատեղին վերջերս ենթարկուած էր հիմնական նորոգութիւններու եւ բարեփոխումներու: Վարչութեան ատենապետը՝ Լեւոն Պօյաճըօղլու բացատրութիւններ տուած է տարուան գործունէութեան մասին, շեշտելով թէ Նոյեմբեր 15–էն Դեկտեմբեր 20, տեղի կ'ունենայ դեղարուեստական եւ մշակութային փառատօն մը: Փառատօնի օրերուն, մասնաւոր հանդիսութիւններով պիտի նշուին Միութեան երկու վաղեմի անդամներու՝ գրագէտ Բ. Հատտէճեանի եւ բանաստեղծ Զ. Խրախունիի եօթանասունամեակները: Թափ պիտի տրուի «Նոր Սան»ի հրատարակութեան:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ...

«Աւելի լաւ է հայերէնով Թրքաբարոյ երգ լսել, քան՝ Թրքերէն երգերու դերին դառնալ. գոնէ հայերէն բառեր կը լսենք»: Այսպէս արտայայտուեցաւ բարեկամս, երբ վերջերս միասնաբար ներկայ գտնուեցանք յեղափոխական երգերու մեկնաբանի մը ելոյթին, ուր ան երգերը կը նուագէր Թրքաբարոյ ոճով մը:

Բարեկամիս տուած պատասխանին նպատակն ու պատճառը իրարմէ տարբեր էին երեւութապէս, բայց անոնք ունէին նոյն խորքը՝ հրապարակի վրայ խեղաթիւրուած հայ երգը մեկնաբանելու ատակ խիստ սակաւաթիւ երգիչներու երեւոյթը, որ ձեւով մը կ՚արդարացնէր միւսները, բեմը անձարձակօրէն չարագործողներուն ներկայութիւնը:

Մանաւանդ յեղափոխական երգը, որ իր նկարագիրով, դիմագիծով, կառոյցով, մթնոլորտով ու խորքով կը տարբերի երգերու միւս բոլոր սեռերէն: Անիկա կա[…]ութեան մը, իմա՝ յեղափոխական — ազգային զգացումներու թարգմանն է սերունդներու բերնին ու ականջներուն մէջ: Անոնք յեղափոխական երգը կ՚երգեն ու անոր իւրաքանչիւր բառին հետ կ՚արտաբերուի, կեանք կը ստանայ հերոսական դրուագ մը, հայրենասիրութեան ուսանելի օրինակ մը, կ՚ուրուագծուի հերոսի մը պայծառ կերպարը: Յատկապէս յեղափոխական երգը կարելի չէ աղաւաղել՝ զայն արդիականացնելու պատրուակին տակ դիմափոխելով:

Յեղափոխական երգի հարազատ մեկնաբանութեան լաւագոյն արտայայտութիւնը մենք տեսանք հիւսիսային Արցախի [...]ներէն Գետաշէնի գրաւման օրերուն, երբ հայրենի արուեստագէտ մը Լիբանանի մէջ առաջին անգամ ըլլալով մեկնաբանեց «Գետաշէն» երգը: Ինչ ընդվզում ու իր հողին տէր կանգնելու վճռակամութիւն կար արուեստագէտին մեկնաբանութեան մէջ: Ան ամէն անգամ որ կը հնչեցնէր «Դու կաս ու կը մնաս ամրոց Գետաշէն» նախադասութիւնը, կը զգայիր, որ Գետաշէնը կարելի չէր ստա[...]ցնել, գերել:

Օրերը սահեցան, «Գետաշէն»ը մտաւ բազմաթիւ երգիչներու երգացանկին մէջ, ու իւրաքանչիւրը անոր տուաւ «վրձինի հարուած» մը՝ զայն վերածելով անդիմագիծ, խորքէ զուրկ, կարծէք ... խրախճանքային երգի մը, որուն ի լուր՝ ունկնդիրները ծափեց ու ծափեց, առանց անդրադառնալու, որ ինչ պատգամ ունէր անիկա:

Քանի մը տարիէն պիտի թեւակոխենք 21—րդ դարը եւ բնականաբար, անտրամաբանական է, որ ինչպէս բոլոր մարզերուն մէջ, նաեւ երգարուեստին մէջ ժամանակակից բոլոր մեթոտները կիրարկելու քայլեր չառնուին: Բայց կայ խորքը, որ անաղարտ պիտի պահուի: Զայն դիմափոխելու ո՛չ կարիքը եւ ոչ ալ պէտքը կայ: Վկայ՝ հարազատ մեկնաբանութիւններու ընթացքին ունկնդիրներու ընկալման տարողութիւնը:

ԱՐՄԷՆ ԱՊՏԱԼԵԱՆ

«Ազդակ», (Պէյրութ)
Հոկտեմբեր 14

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ
Ս. ԹԱԴԷՈՍ
ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Ս. Անթուան Թաղի Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութեան քառամեայ շրջանը աւարտած ըլլալով, Կիրակի, Հոկտեմբեր 20, ժամը 16—ին, ի ներկայութեան Թեմիս Առաջնորդական Տեղապահ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրճեանի, Թաղիս Հոգեւոր Հովիւ Վարդավառ Քահանայ Գասպարեանի եւ Թեմական Խորհուրդի քարտուղար՝ Պր. Կարապետ Սայապալեանի, տեղի ունեցաւ Նոր Թաղականութեան ատենապետի ընտրութիւնը՝ վարչապետական դրութեամբ:

Քուէներու մեծամասնութեամբ՝ ատենապետ ընտրուեցաւ Պր. Հարութ Թաշճանը. որ իր կարգին ներկաներուն հետ կէս ժամուան խորհրդակցութիւններէ ետք, կազմեց իր գործակիցներուն ամբողջական ցանկը, 11 անձերէ բաղկացած հետեւեալ կազմով:

Պր. Հարութ Թաշճան — Ատենապետ
Պր. Ղազարոս Աստիկեան — Ա. Փոխ — ատենապետ
Պր. Կարապետ Կէչիճեան — Բ. Փոխ — ատենապետ
Պր. Վարդան Վարդուկեան — Ատենադպիր
Պր. Ներսէս Քէչիշեան — Փոխ — ատենադպիր
Պր. Ժորժ Ներսէսեան — Գանձապահ
Պր. Միշէլ Թօփալեան — Փոխ — գանձապահ

Խորհրդականներ՝

Պր. Յովհաննէս Չէօրտիւքեան
Տիկին Աղաւնի Չէօրտիւքեան
Տիկին Լուիզ Կավրիէլիտէս
Տիկին Մարիզ Արթինեան

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ
Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՕՐ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — («Յառաջ»). —

Մարսէյլի Հայ Առաքելական ութ եկեղեցիներու առաջիններէն է որ կառուցուած է, 1929—ին, Քամփ — Ռիբէռ — Սէնթ — Մարկրիթի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանի ջանքերով:

Ծուխը կը տարածուի 10—րդ եւ 9—րդ թաղամասերու մէկ փոքր մասին վրայ եւ մերձակայ է Սէն Լուի Կրան Փէնի Սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ: Նկատի առնելով աշխարհագրական դիրքը եւ ընտանիքներու սահմանափակ թիւը, Հոգեւոր Հովիւը միշտ եղած է Սէն Լուի Եկեղեցւոյ քահանան որ պարբերաբար ամիսը մէկ Կիրակի եւ բացառիկ պարագաներուն, հրամայականներուն կը մատուցանէ պատարագ եւ կը կատարէ բոլոր արարողութիւններն ու խորհուրդները:

Վերջին չորս — հինգ տարիներուն նոր եւ երիտասարդացած Թաղականութեան մը նախաձեռնութեամբ եւ գործնական ճիգերով Եկեղեցին եւ Ծուխը գտան երկրորդ շունչ մը: Անիկա անշուշտ մոռցնել չի տար երէց սերունդին տասնամեակներուն վաստակը առանց որուն այսօր որեւէ հետք մնացած չէր ըլլար: Այդ սերունդէն արժանի են յիշատակութեան՝ Գալուստ Աւագեան, Կարապետ Տօնապետեան, Վարդան Մուրատեան, Սահակ Նազգաշեան, Մարգար Ծերուկեան, Ոսկիաս Ծերուկեան, Ստեփան Տէր — Յակոբեան, Յովհաննէս Ստեփանեան, եւ ուրիշներ:

Արժանի է Ծուխին գնահատանքին եւ երախտագիտութեան Հոգեւոր Հովիւը՝ Շահան Ա. Քահանայ Տէտէեան որ կը պաշտօնավարէ 1962—էն ի վեր: Տէր Հայրը ճանչցաւ տաք ու պաղ օրեր: Չյուսահատեցաւ երբ եկեղեցւոյ նստարանները յաճախ պարապ եղան: Յարատեւեց: Չհրաժարեցաւ երբ ինք ստիպուած եղաւ Եկեղեցւոյ դուռը բանալ, զանգը հնչեցնել, վառարանը վառել, դուռ դուռ զարնել օգնականներ գտնելու համար: Տոկաց: Մնաց հաւատարիմ իր յանձնառութեան, ուժեղ իր հաւատքին, անխախտ իր համոզումներուն մէջ, յուսալով, սպասելով լաւագոյն օրեր: Եւ ի վերջոյ գտաւ իր հոգեկան վարձատրութիւնը, ցնծութիւնը տեսնելով իր կողքին նոր բազուկներ, նոր կամքեր, նոր հետաքրքրութիւն:

Այսպէս, Եկեղեցին բարեզարդուեցաւ, վերանորոգուեցաւ եւ Կիրակի, Հոկտեմբեր 20—ին, տեղի ունեցաւ յատուկ արարողութիւն, հանդիսաւոր պատարագով, ընդունելութեամբ որուն նախագահեց Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրճեան՝ Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի համար: Ներկայ եղան Թաղամասի երեսփոխան — քաղաքապետը՝ Կի Թէսիէ, Շրջանի Ընդհանուր Խորհրդականը՝ Ռընէ Օլմէթա, քաղաքապետական Խորհուրդի անդամ՝ Ժ. Փ. Պէրպէրեան, եւ հոծ բազմութիւն մը:

Պատարագը մատոյց Շահան Ա. Քահանայ Տէտէեան: Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրճեան առնելով Դաւիթ Սաղմոսերգուէն «Տէր սիրեցի զվայելչութիւն տան քո...» բնաբանը խօսեցաւ Եկեղեցւոյ վերանորոգումին, վերազարդումին հետ հոգեկան եւ բարոյական վերազարթօնքի անհրաժեշտութեան վրայ: Շնորհաւորեց կատարուած աշխատանքը եւ հրաւիրեց ժողովուրդը միշտ բոլորուած մնալ իր հաւատքի տան շուրջ եւ զայն պահել վայելչութեամբ:

Պատարագի աւարտին, Շահան Ա. Քահանայ Տէտէեան յայտնեց իր հոգեկան ուրախութիւնն ու գոհունակութիւնը, եւ շնորհակալութեան խօսք ուղղեց բոլոր անոնց որոնք նիւթապէս սատարեցին եւ բարոյապէս չտկարացան ու ապահովեցին գործին յաջողութիւնը: Զմոռցաւ յիշելու Փռովանս — Ալփ — Քոթ — տ՚Ազիւռ Շրջանային Խորհուրդի բերած աջակցութիւնը: Օրուան արարողութիւնը վերջ գտաւ խաչքարի մը օրհնութեամբ, փայտէ խաչքար մը որ աշխատանքն է Թաղականութեան անդամ Ալեքսանդր Աճէմեանի: Խաչքարը զետեղուեցաւ խորանին վրայ որպէս օրուան խորհրդանիշ յիշատակ:

Յետոյ ներկաները հրաւիրուեցան եկեղեցւոյ կից սրահը ուր պատրաստուած էր զեղեցիկ ընդունելութիւն մը, որուն ընթացքին Թաղականութիւնը բերաւ իր ողջոյնի եւ շնորհակալութեան խօսքը, իրենց համակրութիւնը յայտնեցին վերոյիշեալ հիւրերը:

Ժողովուրդը՝ Թաղեցիները, նախկին Թաղեցիները կամ այլ շրջաններէ եկած Հայեր, ապրեցան ուրախութեան պահեր որոնք պիտի մնան յիշատակելի:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ
ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Երբ մօտեցայ շրջանակին, Սեբաստացին Սաղմոսներէն գլուխներ կը կարդար, որոնք ինք զատեր ու նշանակեր էր:

«Ջուրի պէս թափուեցայ, կ՚աղաղակէր, [...]նքը երկիւղածութեամբ մտիկ ընողներուն յուսահատ նայուածքով մը պարուրելով, ջուրի պէս խառնուեցայ ու ամէն ոսկորներս քակուեցան, սիրտս մոմի պէս եղաւ, հալեցաւ փորիս մէջ:

«Չորցաւ իմ ուժս հողէ ամանի մը պէս, ու լեզուս քմացս փակաւ, եւ զիս մահուան հողը դրին:

«Վասն զի շուները չորս կողմս առին, չարերուն ժողովքը զիս պատեցին, ձեռքերս ու ոտքերս ծակեցին:

«Իմ ամէն ոսկորներս կրնամ համրել, անոնք կը նային՝ կը տեսնեն զիս:

«Իմ անձս սուրէն ազատէ՛ ու կեանքս՝ շան ձեռքէն:

«Յոգնեցայ ես կանչելէն, կոկորդս ցամքեցաւ, աչքերս նուաղեցան իմ Աստուծոյս սպասելէն»:

Ու խեղճ ծերունին «Տէր Հայր»ը սկսաւ [...]լ...: Յուզմունքը տիրեց ամէնուն վրայ, իրենց ամբողջ տառապանքը երեւցաւ նորէն իր աղետային կերպարանքովը եւ վաղուան սարսափը նորէն ցնցեց զիրենք:

— Աղօթե՛նք, աղօթե՛նք, գոչեցին միաբերան. Տէր Հայր, ժամերգութիւն մը ըրէ՛ մեզի:

Սեբաստացին գիրքը գոցեց, աչքերը սրբեց եւ ըսաւ.

— Այո՛, երեսնիս դէպի Արեւելք դարձնենք ու աղօթենք:

Ամէնքս շարուեցանք վրաններէն քիչ մը անդին դաշտին մէջ, Հիմէթ լերան դիմացը: Հեռուն հոյակապ կը բարձրանար աչքերնուս առջեւ Ակրոպոլիսը, որուն Բանթէլիկեան մարմարները կ՚ոսկեզօծուէին Սալամինայի ետեւ մտնող արեւուն ճառագայթներէն:

Արարողութիւնը այնքա՛ն սրտաշարժ, շրջանակը այնքա՛ն վեհափառ ու տպաւորիչ էր որ խորին յուզում մը պատեց, պաշարեց մեզ երբոր աղօթքները սկսան:

Սեբաստացի ծերունին, մեր շարքերէն քանի մը քայլ անդին կեցած էր. թեւերը տարածած, խուզարկու, աղաչաւոր նայուածքը դէպի վեր, ի զո՛ւր փնտռելով Ա՛ն որուն կ՚ուղղէր իր պաղատանքները: Եւ ինծի կը թուէր թէ Մովսէսն էր անիկա, անապատին մէջ, Փարաւոնի երեսէն փախչող իր ժողովրդին հետ: Ատեն ատեն պարթեւ հասակը կը խոնարհէր, ծունկի կուգար, կը տարածուէր գետնին վրայ ու հողը կը համբուրէր, եւ իր ետեւ կեցող բազմութիւնն ալ կ՚իյնար, երեսը գետնին, յանկարծ գլխուն լախտի հարուած մը ստացող պակուցումով:

Մութը տիրեց կամաց կամաց, արեւը աներեւոյթ եղաւ Պեղոպոնէսի լեռներուն ետեւ. Հիմէթի մանուշակագոյն կատարները սեւցան եւ Պարթենոն կորսնցուց իր շողշողուն փայլը:

Անոնք կը շարունակէին իրենց աղօթքները, ծնրադրութիւնները, ցաւատանջ ելեւէջները:

«Տէ՛ր ողորմեա, Տէ՛ր ողորմեա...»

Գիշերը հասած էր, աստղերը կը փայլէին ու մութին մէջ բազմութիւնը պատառ պատառ եղած ստուերի մը կը փոխուէր: Տիվրիկցիները իրենց մեռած ուրուականի դէմքով, Մշեցիները իրենց ճերմակ վերակապներով, ա՛լ ճիւաղներու կը նմանէին:

Առասպելական չարաշուք կախարդներու համախմբում մըն էր կարծես որ խաւարին մէջ, չըլլալիք, ցնորական աղէտք մը կը նիւթէ:

Ու աղօթքները, տէր ողորմեաները, ծնրադրութիւնները, հառաչանքները կը շարունակուէին անդադրում:

Ա՛լ յափշտակման, վերացումի, հիացութեան ոլորտներուն մէջ բռնուած, կը քշուէին կը տարուէին անգիտակից, անձնաթող:

— Աստուա՛ծ, լոյս մի ցուցուր...

Լսուեցաւ յանկարծ ու ահա՛ խելայեղ բազմութիւնը կրկնեց մէկ բերան:

— Աստուա՛ծ, լոյս մի ցուցուր:

Ա՛հ, ցաւագար խե՛ղճ հոգիներ, իրենց երկարատեւ պաղատանքի սպառիչ ճիգէն ետքը, կ՚ուզէին որ գոնէ տեղ մը հասած ըլլային այդ աղօթքները, երկրպագութիւնները, ծեծուած կուրծքերը, արցունքներն ու հառաչանքները, ու լոյս մը, նշան մը կը խնդրէին հիմա. պզտիկ, աննշան հրաշք մը երկինքէն երեւար, որ պիտի անդրադարձնէր, պիտի սրտապնդէր զիրենք:

Ֆալերոյի դաշտին այդ աղօթքը այնքա՛ն տպաւորիչ էր որ անոր յիշատակը մինչեւ այսօր անեղծ մնացած է յիշողութեանս մէջ:

Եւ սակայն մեր հասոյթի աղբիւրները ա՛լ սպառած էին, մինչեւ ետքը չէինք կրնար մեզ այնքա՛ն ազնուօրէն հիւրընկալող Աթէնացիներէն դրամ հաւաքել:

Եւ մինչ Յանձնաժողովը՝ տագնապներու մատնուած՝ անկարելի միջոցներ կը ջանար ստեղծել օրական վաթսուն լէփթան կարենալ տալու համար կարօտեալներուն, վրաններուն տակ ապստամբութիւնը ծայր տուաւ:

Խառնակիչին մէկը գացած համոզած էր այդ խեղճ մարդիկը թէ Հնչակեան կուսակցութիւնը հինգ հազար ոսկի ղրկած է կարօտեալներուն բաշխուելու համար եւ թէ մենք այդ գումարը քովերնիս պահած՝ իրենց հացի կերակուրի դրամ կուտայինք:

Երբ օր մը, ըստ սովորութեան, գացինք Ֆալերոյի դաշտը, օրականները բաժնելու, զոր հազար դժուարութեամբ կրցած էինք ճարել, վրանաբնակները մերժեցին ընդունիլ:

— Չենք ուզեր ձեր դրամը, պոռալով երեսնուս:

Եւ ահա՛ աջ ու ձախէն մեզի դէմ խուլ սպառնալիքներ, ամբաստանութիւններ սկսան բարձրանալ:

(Շար. 29)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑՈՒԱԾ

ԱՆԹՈՆԻ. – Պ. Ն. Իփլիքճեան 100 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Ժերմէի Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները՝ ժորժ Գասպարեանի մահուան առթիւ. –

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը 1000 Ֆր., Մակարեան եւ Աօթիւէ ընտանիք, Պր. Փօլ Գասապեան – Թոքաթլեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ժան – Շառլ Պապայեան – Գասպարեան եղբարք, Լուի Մաթոսեան ընտանիք 500-ական Ֆր., Ֆըրանք, Մանկեան ընտանիք 400 Ֆր., Պր. Ժօզէֆ Ժամկոչեան 300 Ֆր., Տիկին Էլիզ Ջրբաշեան, Տէր եւ Տիկին Շառլ Կուրտիկեան 250-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Աւըըլիքեան, Մինասեան Եղբարք, Պր. Ժագ Կարապետեան, Տիկին Պալանճեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Պիչքինեան, Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Մինաս Աճէմեան, Տիկին Ալիս Դաւիթեան եւ զաւակները 200-ական Ֆր., Հարոնեան ընտանիք, Պր. Գեղամ Մարգարեան, Պր. Փասքալ Թուլունճեան, Տէր եւ Տիկին Ռօժէ Շէհիրեան, Պր. Գարեգին Մարուգեան, Պր. Գրիգոր Պրուչեան, Ռոզի – Մաթոսեան ընտանիք եւ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ժամկոչեան 100-ական Ֆր., Պր. Ժիլպէր Մէրտինեան 50 Ֆր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի չարաթօրեան շրջանի կաղանդի կէսօրուան ճաշը, կիրակի, Դեկտեմբեր 22-ին,

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

65-ԱՄԵԱԿ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ կիրակի, Նոյեմբեր 3-ին, ժամը 10-ին օրուան հանդիսաւոր պատարագը մատուցանելու եւ քարոզելու հրաւիրուած է՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԵՔՃԵԱՆ

Առաջնորդ Հայոց Գերմանիոյ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն համայն ննջեցելոց հոգւոց ի յիշատակ:

Երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Նըլմազեանի:

COURS D'ARMENIEN

L'école TEBROTZASSERE informe ses anciens élèves ainsi que tous ceux qui préparent le Baccalauréat, que les inscriptions aux cours d'arménien en vue de la préparation à cet examen seront ouvertes à partir du :

mercredi 6 Novembre à 16h30

dans l'établissement

1, Boulevard du Nord, 93340 LE RAINCY

Tél. : 01. 43. 81. 01. 72.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը, Շաբաթ, Նոյեմբեր 2, ժամը 15-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 rue Bleue: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԱՅՑ՝ ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը ինչպէս ամէն տարի, Ուրբաթ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ին ոգեկոչումի խմբական այց մը կուտայ Պանեէօ Փարիզիէնի գերեզմանատունը, հայ մտաւորականներու շիրիմին:

Սիրով կը հրաւիրուին ողբացեալներու ընտանեկան պարագաները, գրողներ, յարգոյ հասարակութիւնը:

Շիրմօրհնէք եւ յարգանքի արտայայտութիւններ:

Հաւաքուիլ ժամը 15-ին Սիմըթիէռ տը Պանեէօ Փարիզիէնի գլխաւոր մուտքին, Ավընիւ Մարքս Տորմուա:

Փորթ տ'Օռլէանէն առնել թիւ 128 հանրակառքը ու իջնել Սիմըթիէռ Փարիզիէն կայանը:

A. A. A. S.

Recherche

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE recherche un **DIRECTEUR GENERAL** pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée. Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à : Monsieur le Président de l'A.A.A.S. 77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 2
Տօն է Ամենայն Սրբոց Հնոց եւ Նորոց, Յայտնից եւ Անյայտից

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

-GALA-

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

section «*Agnouni*» d'Asnières organise pour son 60ème anniversaire

UN GALA ARTISTIQUE

au GRAND THEATRE D'ASNIERES le 22 Novembre à 20 heures 30

avec l'ensemble folklorique *NAVASART*

et *SONIA NIGOGHOSSIAN* (*Mezzo-Soprano*)

Les billets sont en vente au :

—MCA PARIS : 17, rue Bleue, 1er étage

—MCA ALFORTVILLE 9, rue de Madrid

—MCA SEVRAN — LIVRY-GARGAN 17, rue Charles Péguy

—EPICERIE KAROUN 21, rue Victor Hugo, Gare de Colombes

—EPICERI EVAROUJ 49, Grande Rue Charles de Gaulle, Asnières.

Renseignements :

01 42 42 85 87 / 01 39 82 65 91
01 43 33 88 93.

Un autocar sera à disposition à 19 h 30 Square Montholon, rue La Fayette, Paris 9ème et le retour sera assuré après le spectacle.

CONCERT EXCEPTIONNEL

DU

Chœur SIPAN-KOMITAS

à l'OPERA COMIQUE

2, Place Boieldieu, 75002 PARIS — M° Richelieu-Drouot

SAMEDI 30 NOVEMBRE à 20 heures 30 précises

ouverture des portes à 19 h 30

Sous la présidence d'honneur de Monsieur

Philippe DOUSTE-BLAZY

Ministre de la Culture et de la Francophonie

AU PROGRAMME :

NANOR
de P. GANATCHIAN
(Nouvelle orchestration de G. APRIKIAN)
Première Audition.

NAISSANCE de DAVID de SASSOUN
Oratorio de G. APRIKIAN

Solistes :

Fabienne Chanoyan (soprano) — *Philippe Fourcade* (baryton)
Sonia Nigoghossian (mezzo) — *Bardassar Ohanian* (baryton)

Chœur SIPAN - KOMITAS — **Chœur Français d'Oratorio**

Chœur des Elèves du Collège Arménien «Tebrotzassère»

Orchestre Symphonique BELL'ARTE

l'ensemble sous la direction de **GARBIS APRIKIAN**

Prix des places : 350 F. — 300 F. — 250 F. — 200 F. — 150 F. — 100 F.

Réservations : Auprès des membres de la Chorale;
A l'Opéra Comique : Tél.: 01. 42. 44. 45. 46.

Réservations et renseignements: Tél. : 01. 48. 59. 65. 07 / 01. 34. 61. 94. 97

Իսի – Լէ – Մուլինոյի

Թարգմանչաց վարժարանը

կը ներկայացնէ

Յովհաննէս Թումանեանի

«ԱԳԱՀԻՆ ՎԵՐՋԸ»

հէքեաթը

բեմականացուած

ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆԻ

եւ

ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՏԻԿՆԻԿԱՅԻՆ ԹԱՏՐՈՆԻ

կողմէ

Կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 16-ին

Դպրոցին սրահին մէջ

19-27, Sentier des Epinettes, Issy-les-Moulineaux

Ծախքերու մասնակցութիւն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Հոկտեմբեր 13-ին, իր 25 եւ 40 տարիներու երբայօժար աշխատողներու յարգանքի օրուան առիթով, հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Տիկին Անահիտ Սարաֆեան 1000 Ֆր., Տիկին Սեդա Պահարեան, Տիկին Լիւսի Էմրինեան 500-ական Ֆր., Տիկին Անահիտ Սանոսեան 300 Ֆր., Տիկին Արմենուհի Գրիգորեան 250 Ֆր., Տիկին Մելինէ Օսմանճեան 200 Ֆր., Տիկին Մարի Ապուշֆեան 150 Ֆր., Օր. Արաքսի Բարանֆիլեան 240 Ֆր., Տիկին Նուարդ Արթինեան, Տիկին Ժանէթ Սոփոկլեան 100-ական Ֆր., Տիկին Փիոթէ 200 Ֆր., Տիկին Մելինէ Սիւրմէլեան 100 Ֆր.:

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ

ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ, ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ քաքալոկ